TOKAJ

BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

A Tokaji Borvidék helyzetértékelése

TOKAJ
BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

Készítette:
Tokaj Borvidék Fejlődéséért Nonprofit Kft.

Szerkesztette:

Dr. Luda Szilvia, Dr. Váradi Zsuzsanna

A dokumentum készítésében részt vettek:

Balázs Bálint – építészmérnök

Csatai Balázs – geográfus

Csébi Márk - geográfus

Csupor Viktória – településmérnök

Ekler Gergely - fejlesztéspolitikai szakértő

Flier Nikolett - agrármérnök

Grünblatt László Csaba – térinformatikus

Incze József - geográfus

Ispán Zsolt - geográfus

Dr. Kohán Balázs – geográfus

Koszorú Lajos – településmérnök

Kovács Szilvia – közgazdász, szociológus

Dr. Laposa József – tájépítészmérnök

Dr. Luda Szilvia – környezetgazdász, élelmiszeripari mérnök

Dr. Novák Tibor József – geográfus

Mikle György – geográfus

Orbán András - jogász

Dr. Podruzsik Szilárd - közgazdász

Dr. Uzzoli Annamária – geográfus

Szabó Orsolya – közgazdász

Dr. Szántó Katalin – építész, területrendező tervező

Tábori Attila – környezetgazdálkodási agrármérnök

Tendli Krisztina – geográfus

Tokai Gábor - településmérnök

Dr. Váradi Zsuzsanna - geográfus

Dr. Vasa László - közgazdász

TOKAJ
BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

A dokumentumot lektorálta:

Dr. Karátson Dávid – egyetemi tanár

Juhász István – gazdaságfejlesztési szakértő

Balassa István - borász

Koszorú Lajos - településmérnök

TOKAJ
BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

Tartalom

Vezetői összefoglaló 24
1. Tokaj-Hegyalja kiemelt térségű terület társadalmi, gazdasági, környezeti helyzetének elemzése 27
1. 1. Külső környezet vizsgálata 27
1. 1. 1. A térség fejlődésének, társadalmi, gazdasági, környezeti helyzetének azonosítása nemzetközi és hazai szinten 27
1. 1. 1. 1. Státusz és pozícionáltság 27
1. 1. 1. 2. A térség történeti kialakulása 29
1. 1. 1. 3. Tokaj-Hegyalja, mint világörökségi helyszín 33
1. 1. 1. 4. Nemzetközi pozícionáltság 40
1. 1. 1. 5. Jelenlegi közigazgatási lehatárolás és funkciók 42
1. 1. 2. Nagytérségi összefüggések vizsgálata 46
1. 2. A térség adottságainak, belső erőforrásainak elemzése 51
1. 2. 1. Természeti adottságok, természeti erőforrások és a környezet állapotának elemzése 51
1. 2. 1. 1. Természetföldrajzi tájbeosztás 51
1. 2. 1. 2. Vulkanológiai áttekintés 53
1. 2. 1. 3. Litosztratigráfia (kőzetrétegtan) 54
1. 2. 1. 4. Felszínalaktan 56
1. 2. 1. 5. Talajtani adottságok 58
1. 2. 1. 6. Vízrajz 59
1. 2. 1. 7. Éghajlat 59
1. 2. 1. 8. Élővilág 60
1. 2. 1. 9. Tájpotenciál, táji adottságok 60
1. 2. 1. 10. Tájhasználat és változásai 63
1. 2. 1. 11. Természeti kincsek, nyersanyagok, energiahordozók 69
1. 2. 1. 12. Természet- és tájvédelem 72
1. 2. 1. 13. A környezet állapota, környezetszennyezés 84
1. 2. 1. 14. Felszíni és felszín alatti vizek állapota, szennyezett területek leírása 87
1. 2. 1. 15. Sérülékeny területek 92
1. 2. 1. 16. Összegzés 95
1. 2. 2. Tokaj-Hegyalja épített környezetének bemutatása 96
1. 2. 2. 1. Sajátos térségi építészeti elemek bemutatása, műszaki jellemzői 96
1. 2. 2. 2. Kulturális örökség védelme, az épített környezet értékei és a helyi egyedi arculatot biztosító építészeti jellemzők 98

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

1. 2. 2. 3. Építészeti-műszaki értékek 102
1. 2. 2. 4. Helyi védelem 104
1. 2. 2. 5. A terület épített örökségének jelenlegi védelme 107
1. 2. 2. 6. Műemlékvédelem 108
1. 2. 2. 7. A régészeti leletek jelentősége a térségben 109
1. 2. 3. Gazdasági bázis 114
1. 2. 3. 1. A térség gazdasági súlya, szerepköre 114
1. 2. 3. 2. Tokaj-Hegyalja gazdasági szerepe Borsod-Abaúj Zemplén megye Területfejlesztési Koncepciójában és Programjában 115
1. 2. 3. 3. A térség gazdaságának vállalkozások szerinti súlya 118
1. 2. 3. 4. Foglalkoztatottak ágazatonkénti megoszlása szerinti súly 132
1. 2. 3. 5. Tokaj-Hegyalja gazdaságának ágazati jellemzői – Mezőgazdaság 132
1. 2. 3. 6. Erdő- és vízgazdálkodás 150
1. 2. 3. 7. Szőlészet-borászat 152
1. 2. 3. 8. Bányászati tevékenység a világörökségi területen 169
1. 2. 3. 9. Ipar 179
1. 2. 3. 10. Szolgáltatások 190
1. 2. 3. 11. Turizmus 196
1. 2. 3. 12. A térség gazdasági versenyképességét befolyásoló tényezők 218
1. 2. 3. 13. Kutatás, fejlesztés 220
1. 2. 3. 14. Gazdaság helyzetképe Tokaj-Hegyalján - Összefoglalás 223
1. 3. 1. Társadalmi környezet 227
1. 3. 1. 1. A települési társadalmak, a térség társadalmi, demográfiai és etnikai szerkezete ... 227
1. 3. 1. 2. A térszerkezeti társadalmi folyamatok – térbeli mozgások 239
1. 3. 1. 3. Képzettség, foglalkoztatottság 246
1. 3. 1. 4. A foglalkoztatottak száma, aránya és összetétele 247
1. 3. 1. 5. Az álláskeresők száma, helyzete 251
1. 3. 1. 6. A HDI (Human Development Index) - Emberi fejlettségi mutató 258
1. 3. 1. 7. Születéskor várható élettartam 260
1. 3. 1. 8. A térbeli, társadalmi, gazdasági problémák kezelése 262
1. 3. 1. 9. A segélyezés jellemzői és települési különbségei 266
1. 3. 1. 10. Kulturális adottságok, értékek 270
1. 4. 1. Intézményellátottság 274
1. 4. 1. 1. Nevelés és oktatás 274

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

1. 5. 1. 1. A közlekedési infrastruktúra általános bemutatása ... 316
1. 5. 1. 2. Közúti közlekedés ... 321
1. 5. 1. 3. Vasúti és kötöttpályás közlekedés ... 325
1. 5. 1. 4. Autóbuszos közlekedés ... 327
1. 5. 1. 5. Kerékpáros közlekedés ... 329
1. 5. 1. 6. Vízi közlekedés ... 332
1. 5. 1. 7. Légi közlekedés ... 333
1. 5. 2. Borsod-Abaúj- Zemplén megye Területfejlesztési Koncepcióval való összhang a fizikai infrastruktúra témakörén belül ... 334
1. 5. 3. Közműrendszerek ... 338
1. 5. 3. 1. Vízszolgáltatás ... 338
1. 5. 3. 2. Szennyvízszolgáltatás ... 342
1. 5. 3. 3. Csapadékvíz elvezetés ... 344
1. 5. 3. 4. Gázellátás ... 345
1. 5. 3. 5. Energiaellátás ... 346
1. 5. 3. 6. Megújuló energiaforrások ... 347
1. 5. 3. 7. Informatika, hírközlés, kommunikáció, információs társadalom (Táv- és hírközlés) . 348
1. 5. 3. 8. Hulladékgazdálkodás ... 349
1. 5. 4. Összegzés ... 356
1. 6. 1. A települések jellemző lakásviszonyai, ingatlanpiaci helyzetkép ... 359
1. 6. 1. 1. A lakásállomány alakulása, szerkezetének változása ... 359
1. 6. 1. 2. A kereskedelmi és ipari ingatlanok térségi jellemzői ... 367
1. 6. 1. 3. Ingatlanpiaci befektetési lehetőségek a Tokaji Borvidéken ... 370
1. 7. 1. Településhálózati adottságok ... 372
1. 7. 1. 1. A településhálózat kialakulása Tokaj-Hegyalján ... 372
1. 7. 1. 2. Településhierarchia, a borvidéket jellemző településtípusok és sajátos szerkezeti elemek, települési kapcsolatok ... 374
1. 7. 1. 3. Települések közötti feladatmegosztások ... 380
1. 8. 1. Térszerkezeti elemek azonosítása, a térszerkezet időbeli alakulása ... 381
2. A térséget érintő tervezési-fejlesztési környezet áttekintése ... 394
2. 1. A térséget érintő ágazati koncepciók, területfejlesztési elképzelések és hatályos területi tervek áttekintése ... 394
2. 1. 1. Országos Fejlesztési és Területfejlesztési Koncepció (OFTK) ... 394
2. 1. 2. Nemzeti Vidékstratégia ... 396

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

2. 1. 3. Nemzeti Közlekedési Infrastruktúra-fejlesztési Stratégia ... 397
2. 1. 4. Nemzeti Turizmusfejlesztési Koncepció ... 398
2. 1. 5. Nemzeti Energiastratégia ... 399
2. 1. 6. Nemzeti Környezetvédelmi Program ... 400
2. 1. 7. Nemzeti Fenntartható Fejlődés Keretstratégia ... 400
2. 1. 8. Nemzeti Társadalmi Felzárkózási Stratégia ... 401
2. 1. 9. Borsod-Abaúj-Zemplén megye fejlesztési koncepciója ... 402
2. 1. 10. A városok Integrált Településfejlesztési Stratégiái – 2015 ... 403
2. 1. 10. 1. Tokaj Város Integrált Településfejlesztési Stratégia ... 405
Helyzetelemző rész ... 405
Stratégiai rész ... 406
2. 1. 10. 2. Sárospatak Város Integrált Településfejlesztési Stratégia ... 406
2. 1. 10. 3. Sátoraljaújhely Város Integrált Településfejlesztési Stratégia ... 407
2. 1. 10. 4. Szerencs Város Integrált Településfejlesztési Stratégia ... 408
2. 1. 11. A területfejlesztés és területrendezés kapcsolata ... 409
2. 1. 12. Országos területrendezési tervről szóló 2003. évi XXVI. törvény (OTrT) ... 410
2. 1. 13. Borsod-Abaúj-Zemplén megye területrendezési tervének értékelése (BAZ MTrT) ... 414
2.2. A térség területfejlesztési szereplői elképzeléseinek feltárása, a tervezési folyamat partnerségi tervének elkészítése és végrehajtása ... 422
2. 2. 1. Háttér, alapfogalmak ... 422
2. 2. 1. 1. Partnerség vagy részvételi tervezés? ... 422
2. 2. 2. A partnerségi terv célja, feladatai, tartalma ... 423
2. 2. 3. A részvételi tervezés specifikus céljai ... 425
2. 2. 4. A részvétel formái ... 426
2. 2. 5. A részvételi tervezés technikái ... 429
2. 2. 6. A részvételi tervezés szervezeti keretei Tokaj-Hegyalján ... 430
2. 2. 6. 1. Jogszabályok szerinti szereplők ... 430
2. 2. 6. 2. Jogszabályban nem nevesített véleményező ... 432
2. 2. 6. 3. Ajánlott szervezeti-intézményi keretek ... 435
2. 2. 7. Pénzügyi, infrastrukturális, és személyi feltételek ... 439
2. 2. 7. 1. A részvételi tervezés finanszírozása ... 439
2. 2. 7. 2. Infrastrukturális feltételek ... 440
2. 2. 7. 3. Személyi feltételek ... 441
2. 2. 8. A részvételi (partnerségi) folyamat felépítése ... 441

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

2. 2. 8. 1. Mérföldkövek ... 441
2. 2. 8. 2. A részvételi tervezés tartalmi elemei ... 442
2. 2. 8. 3. Tájékoztatók, vitaanyagok, munkaanyagok ... 446
2. 2. 8. 4. Az információhoz való hozzáférés, a részvétel akadálymentessége ... 447
2. 2. 8. 5. Webes nyilvánosság ... 448
2. 3. A területfejlesztés eszköz- és intézményrendszerének elemzése ... 449
2. 3. 1. A területfejlesztés forrásainak elemzése ... 449
2. 3. 2. A területfejlesztés intézményrendszere ... 455
2..3. 2. 1. A központi állami szervek és feladataik (az 1996. évi XXI. tv. alapján) ... 456
2. 3. 2. 2. Területi szervek és feladataik (az 1996. évi XXI. tv. alapján) ... 458
2. 3. 3. 2007-2013 támogatási időszak forrásainak felhasználása ... 462
2. 3. 3. 1. 2007-2013 támogatási időszak operatív programjai ... 462
2. 3. 3. 2. Új-Magyarország Vidékfejlesztési Program keretében lehívott források ... 482
2. 4. Jogszabályi keretek ... 501
2. 5. Helyzetértékelés ... 506
Mellékletek ... 512
1. A természetföldrajzi elemek bemutatásának kutatási módszertana ... 512
2. Tokaj-Hegyalja településeinek jelentősebb támogatást nyert projektjei ... 513
1. táblázat: Abaújszántó jelentősebb támogatást nyert projektjei a 2007-2013-as támogatási időszakban ... 514
2. táblázat: Bekecs jelentősebb támogatást nyert projektjei a 2007-2013-as támogatási időszakban ... 522
3. táblázat: Bodrogkeresztúr jelentősebb támogatást nyert projektjei a 2007-2013-as támogatási időszakban ... 525
4. táblázat: Bodrogkisfalud jelentősebb támogatást nyert projektjei a 2007-2013-as támogatási időszakban ... 528
5. táblázat: Bodrogolaszi jelentősebb támogatást nyert projektjei a 2007-2013-as támogatási időszakban ... 529
6. táblázat: Erdőbénye jelentősebb támogatást nyert projektjei a 2007-2013-as támogatási időszakban ... 532
7. táblázat: Erdőhorváti jelentősebb támogatást nyert projektjei a 2007-2013-as támogatási időszakban ... 535
8. táblázat: Golop jelentősebb támogatást nyert projektjei a 2007-2013-as támogatási időszakban ... 537
9. táblázat: Hercegkút jelentősebb támogatást nyert projektjei a 2007-2013-as támogatási időszakban ... 538
10. táblázat: Legyesbénye jelentősebb támogatást nyert projektjei a 2007-2013-as támogatási időszakban ... 540
11. táblázat: Mád jelentősebb támogatást nyert projektjei a 2007-2013-as támogatási időszakban ... 541
12. táblázat: Makkoshotyka jelentősebb támogatást nyert projektjei a 2007-2013-as támogatási időszakban ... 546
13. táblázat: Mezőzombor jelentősebb támogatást nyert projektjei a 2007-2013-as támogatási időszakban ... 548
14. táblázat: Monok jelentősebb támogatást nyert projektjei a 2007-2013-as támogatási időszakban ... 552
15. táblázat: Olaszliszka jelentősebb támogatást nyert projektjei a 2007-2013-as támogatási időszakban ... 555
16. táblázat: Rátka jelentősebb támogatást nyert projektjei a 2007-2013-as támogatási időszakban ... 560
17. táblázat: Szárazsadány jelentősebb támogatást nyert projektjei a 2007-2013-as támogatási időszakban ... 562
18. táblázat: Sárospatak jelentősebb támogatást nyert projektjei a 2007-2013-as támogatási időszakban ... 563

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

19. táblázat: Sátoraljaújhely jelentősebb támogatást nyert projektjei a 2007-2013-as támogatási időszakban 597
20. táblázat: Szegi jelentősebb támogatást nyert projektjei a 2007-2013-as támogatási időszakban 623
21. táblázat: Szegilong jelentősebb támogatást nyert projektjei a 2007-2013-as támogatási időszakban 624
22. táblázat: Szerencs legjelentősebb, támogatást nyert projektje a 2007-2013-as támogatási időszakban 626
23. táblázat: Tállya jelentősebb támogatást nyert projektjei a 2007-2013-as támogatási időszakban 630
24. táblázat: Tarcal jelentősebb támogatást nyert projektjei a 2007-2013-as támogatási időszakban 633
25. táblázat: Tokaj jelentősebb, támogatást nyert projektjei a 2007-2013-as támogatási időszakban 640
26. táblázat: Tolcsva jelentősebb támogatást nyert projektjei a 2007-2013-as támogatási időszakban 653
27. táblázat: Vámosújfalu jelentősebb támogatást nyert projektjei a 2007-2013-as támogatási időszakban 656
Irodalomjegyzék 657

TOKAJ
BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

Táblázatjegyzék

1. táblázat: A népesség száma és részesedése (2013, fő, %) 28

2. táblázat: Tokaj-Hegyalja fejlődésének kronológiai összefoglalója 36

3. táblázat: A Tokaj-Hegyalja közigazgatási területére eső közép- és kistájak (Magyarország kistájkatasztere szerint, Marosi S. – Somogyi S. 1990, Dövényi Z. 2010). 52

4. táblázat: Tokaj-Hegyalja erdős területeinek megoszlása a települések között (CORINE felszínborítási adatai alapján, 2012) 70

5. táblázat: Tájvédelmi körzetek és országos jelentőségű természetvédelmi területek Tokaj-Hegyalján (A Magyar Állami Természetvédelem Hivatalos Honlapja adatai alapján) 75

6. táblázat: Tokaj-Hegyalja helyi jelentőségű természetvédelmi területei és természeti emlékei (A Magyar Állami Természetvédelem Hivatalos Honlapja adatai alapján) 82

7. táblázat: Tokaj-Hegyalja településeinek csatornázottsága (TESZIR alapján) 89

8. táblázat: Tokaj-Hegyalja régészeti lelőhelyei, települési bontásban 109

9. táblázat: 2-4. kategóriájú Védett régészeti lelőhelyek a világörökségi területen 110

10. táblázat: Az 1000 lakosra jutó regisztrált vállalkozások számának alakulása 2000-2013 között (db) 119

11. táblázat: A működő vállalkozások mutatói (2008 és 2012) 123

12. táblázat: A működő vállalkozások gazdálkodási formák szerinti megoszlása Tokaj-Hegyalja térségében (db, 2000-2013) 124

13. táblázat: A működő vállalkozások létszám kategóriák szerinti megoszlása Tokaj-Hegyalján (2012) 126

14. táblázat: A vállalkozások bruttó hozzáadott értékének alakulása (2008, 2012), (ezer Ft) 129

15. táblázat: Foglalkoztatottak gazdasági ágazatonkénti megoszlása Tokaj-Hegyalja térségében 132

16. táblázat: Gazdaságok száma gazdálkodás típusa szerint, településenként Tokaj-Hegyalján, (2010, db) 134

17. táblázat: A szőlőterületek nagysága Tokaj-Hegyalján, (2010, ha) 136

18. táblázat: Egyéni gazdaságok száma a gazdálkodás szerinti céljuk alapján Tokaj-Hegyalján,(2010, db) 140

19. táblázat: TSO településenként Tokaj-Hegyalján, (2010, Standard termelési érték, Ft) 142

20. táblázat: A decentralizált privatizációval létrejött gazdasági társaságok Tokaj-Hegyalján (birtok) . 145

21. táblázat: Erdészeti vállalkozások Tokaj-Hegyalján, (2014, db) 150

22. táblázat: táblázat: Pincék Tokaj-Hegyalján (1989, db) 153

23. táblázat: Szőlőművelésű területek Tokaj-Hegyalján (2002-2011, db és ha) 155

24. táblázat: TOP 3 szőlőfajta termelt mennyisége hegyközségenként Tokaj-Hegyalján, (q) 159

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

25. táblázat: Hegyközségek és hozzájuk tartozó települések Tokaj-Hegyalján (2015) 163
26. táblázat: A Szerencsi Ipari Park betelepült vállalkozásai..... 181
27. táblázat: A sátoraljaújhelyi Ipari Park főbb mutatószámainak alakulása 1998-2012 között..... 182
28. táblázat: Ipari Parkon kívüli jelentős iparterületek Tokaj-Hegyalja térségében..... 183
29. táblázat: Főbb ipari foglalkoztatók Tokaj-Hegyalja térségében 184
30. táblázat: A NOHAC tagjai Tokaj-Hegyalján 189
31. táblázat: A szolgáltatásban működő vállalkozások mutatói (2008 és 2012)..... 191
32. táblázat: A kiskereskedelmi egységek száma és 1000 lakosra jutó értékei Tokaj-Hegyalján (2013) 194
33. táblázat: Nautilus Klaszter Tokaj-hegyaljai tagjai (helyi termelők)..... 196
34. táblázat: Vendégek száma Tokaj-Hegyalján 2000-ben és 2013-ban 204
35. táblázat: Külföldről érkező vendégek turisztikai jellemzői településtípusonként 2000-ben, és 2013-ban 206
36. táblázat: Tokaj-Hegyalja településeinek természetes szaporodása a népesség százalékában (1990–2013)..... 229
37. táblázat: Bölcsődei ellátás mutatószámai (1990, 2000, 2013) 275
38. táblázat: Óvodai nevelés mutatószámai Sárospatak, Sátoraljaújhely, Szerencs és Tokaj esetében (1990, 2000, 2013)..... 277
39. táblázat: Általános iskolai feladatellátás (1990, 2000, 2013)..... 283
40. táblázat: Középfokú oktatás Abaújszántón (1990, 2000, 2013) 286
41. táblázat: Középfokú oktatás Sárospatakon (1990, 2000, 2013)..... 287
42. táblázat: Középfokú oktatás Sátoraljaújhelyen (1990, 2000, 2013)..... 288
43. táblázat: Középfokú oktatás Szerencsen (1990, 2000, 2013) 289
44. táblázat: Középfokú oktatás Tokajban (1990, 2000, 2013) 290
45. táblázat: A születéskor várható átlagos élettartam alakulása Tokaj-Hegyalja járásaiban (1990, 2001, 2011, év)..... 296
46. táblázat: A házi gyermekorvosi ellátásban a megjelentek és a meglátogatottak átlagos száma (1990, 2000, 2013, db)..... 304
47. táblázat: Önkormányzati közművelődési könyvtárak mutatószámai (1990, 2000, 2013) 311
48. táblázat: Rendszeres művelődési foglalkozások, illetve alkotó művelődési közösségek mutatószámai (2006/2007, 2013)..... 312
49. táblázat: M3-as autópálya legrövidebb elérhetősége a térség járásközpontjaiból közúton 317
50. táblázat: A Tokaj-Hegyalja térség járásközpontjainak és a környező nagyobb településeknek közúti elérhetősége 319

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

51. táblázat: A térség településein megálló vonattípusok száma naponta 327

52. táblázat: Autóbusz viszonylatok száma adott irányba egy tetszőleges hétköznapi napon (0 és 2 közötti átszállással), valamint a buszút napi legrövidebb menetideje percben 328

53. táblázat: Meglévő önálló kerékpárutak hossza a Tokaj-Hegyalja térségben 331

54. táblázat: Az elmúlt időszak jelentősebb közlekedés fejlesztései a Tokaj Hegyalja térségben..... 335

55. táblázat: Vízbázis kapacitás Tokaj-Hegyalja térség északi felében 339

56. táblázat: Vízszolgáltatás Tokaj-Hegyalja térségben 340

57. táblázat: Szennyvízszolgáltatás Tokaj-Hegyalja térségben..... 343

58. táblázat: A Tokaj-Hegyalja térség gázelosztási rendszere 345

59. táblázat: Tokaj-Hegyalja térségének gázszolgáltatási adatai 346

60. táblázat: Villamosenergia KSH adatai Tokaj-Hegyalja térségben 346

61. táblázat: Tokaj-Hegyalja térség távközlési adatai 348

62. táblázat: A térség hulladékgazdálkodással kapcsolatos adatai 350

63. táblázat: Tokaj-Hegyalja térség jelentősebb közmű beruházásai..... 351

64. táblázat: A lakásállomány alakulása (az éves lakásépítési és megszűnési statisztika alapján, 80-tól a 84.évi mikrocenzus, 90-től népsz. alapján becsült adat) 359

65. táblázat: Tokaj-Hegyalja térség lakásállományának komfortfokozatai 2001-ben és 2011-ben (db) 360

66. táblázat: Lakások és lakott üdülők felszereltség szerinti változása Tokaj-Hegyalja térségében 2001-ben és 2011-ben (db) 361

67. táblázat: Lakások alapterülete Tokaj-Hegyalja térségében 2011-ben (db)..... 361

68. táblázat: Önkormányzati tulajdonban lévő bérlakások adatai..... 363

69. táblázat: Önkormányzati tulajdonban lévő, nem lakás céljára szolgáló ingatlanok adatai (forrás: Önkormányzati adatszolgáltatás, in: Integrált Településfejlesztési Stratégia Szerencs, pp. 108-109.) 363

70. táblázat: A faktoranalízisbe bevont mutatók 381

71. táblázat: A faktoranalízisben szereplő mutatók 2001-es településenkénti értékei..... 383

72. táblázat: 2001-es mutatók korrelációs mátrixa 384

73. táblázat: 2001-es mutatok kommunalitás táblázata 385

74. táblázat: 2001-es mutatók faktorértékei 385

75. táblázat: a legújabb mutatók korrelációs mátrixa 387

76. táblázat: A legújabb mutatók komunalitások táblázata 388

77. táblázat: A legújabb mutatók faktorértékei 388

78. táblázat: A faktoranalízisbe bevont mutatók településenkénti értékei napjainkban 390

TOKAJ
BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

79. táblázat: Tokaj Borvidék településeinek fejlettségi rangsor változásai 2001-től, és a települések fejlettsége napjainkban ... 392

80. táblázat: A területfejlesztés részvevőinek szerepe a tervezés különböző fázisaiban (elvi ábra, saját szerkesztés) ... 424

81. táblázat: A részvétel különféle formái együttes alkalmazásának lehetősége illetve kizártsága (saját szerkesztés) ... 427

82. táblázat: Az alábbi táblázat a különféle formák alkalmazásának lehetőségét illetve kizártságát mutatja az egyes specifikus kommunikációs célokkal összefüggésben (saját szerkesztés) ... 428

83. táblázat: Társadalmasítási és részvételi technikák (saját szerkesztés) ... 430

84. táblázat: A területfejlesztés véleményezésbe kötelezően bevonandó szereplői (saját szerkesztés) ... 431

85. táblázat: A területfejlesztés véleményezésbe bevonni javasolt, jogszabályban nem nevesített szereplői (saját szerkesztés) ... 432

95. ábra: A társadalmasítás-részvételi tervezési folyamat szervezeti rendszer (ajánlott tematikus és területi műhelyek, a stratégiai csoport javaslata, illetve a TBFT döntése alapján módosítható) ... 438

86. táblázat: A részvételi tervezés tartalmi elemei a tervezési folyamat ciklusaira lebontva (saját szerkesztés) ... 443

87. táblázat: Európai Uniós kötelezettségvállalási keret-előirányzatok a 2014-2020-as programozási időszakra ... 453

88. táblázat: A legjelentősebb GOP támogatásban részesült projektek és vállalkozások Tokaj-Hegyalja térségében 2007-2013-as támogatási időszakban ... 474

89. táblázat: A vidékfejlesztési támogatások tengelyenkénti megoszlása Tokaj-Hegyalján 2007-2013-as támogatási időszakban ... 485

90. táblázat: A VP I. tengely pályázati konstrukcióira benyújtott pályázatok száma és a megítélt támogatások nagysága Tokaj-Hegyalja településein 2007-2013-as támogatási időszakban ... 485

91. táblázat: A VP III. tengely pályázati konstrukcióira benyújtott pályázatok száma és a megítélt támogatások nagysága Tokaj-Hegyalja településein 2007-2013-as támogatási időszakban ... 486

92. táblázat: A 150 millió forint feletti támogatást nyert gazdaságfejlesztési projektek Tokaj-hegyaljai településeken, a 2007-2013-as támogatási időszakban (ÉMOP, GOP) ... 489

93. táblázat: A 150 millió forint feletti támogatást nyert turisztikai projektek Tokaj-hegyaljai településeken, a 2007-2013-as támogatási időszakban (ÉMOP) ... 493

94. táblázat: 500 millió Ft feletti támogatást nyert projektek Tokaj-Hegyalja térségében (ÉMOP3-5; KEOP, TIOP, TÁMOP, KÖZOP) ... 496

95. táblázat: Ágazati SWOT analízis ... 506

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

Grafikonjegyzék

1. grafikon: A területhasználat megoszlása Tokaj-Hegyalján (CORINE felszínborítási adatai alapján, 2012) ... 64

2. grafikon: Tokaj-Hegyalja területhasználat-változása 1990 és 2012 között (CORINE felszínborítási adatai alapján) ... 66

3. grafikon: A regisztrált vállalkozások számának változása Tokaj-Hegyalja térségében 2000-2013 között ... 118

4. grafikon: A működő és a regisztrált vállalkozások egymáshoz viszonyított aránya Tokaj-Hegyalja településein (2012) ... 121

5. grafikon: A működő vállalkozások számának változása 2008 és 2012 között Tokaj-Hegyalja településein (%) ... 124

6. grafikon: A vállalkozások által jegyzett tőke összege Tokaj-Hegyalja településein (ezer Ft, 2008-ban és 2012-ben) ... 127

7. grafikon: Az egy lakosra jutó jegyzett tőke összege Tokaj-Hegyalja településein (Ft, 2008 és 2012) ... 128

8. grafikon: A vállalkozások bruttó hozzáadott értéke és annak változása Tokaj-hegyaljai településeken (2008,2012) ... 130

9. grafikon: Az egy lakosra jutó bruttó hozzáadott értéke és annak változása Tokaj-hegyaljai településeken (2008,2012) ... 131

10. grafikon: A gazdasági szervezetek számának alakulása a mezőgazdaság nemzetgazdasági ágazatban Tokaj-Hegyalján (db) ... 133

11. grafikon: A gyümölcsös terület nagysága Tokaj-Hegyalján, (2010, ha) ... 136

12. grafikon: Állattartó gazdaságok száma Tokaj-Hegyalján, (2010, db) ... 138

13. grafikon: Az egyéni gazdaságok száma Tokaj-Hegyalján, (2010, db) ... 139

14. grafikon: Termőterület megoszlása Tokaj-Hegyalján, (2010, ha) ... 143

15. grafikon: Termőterület megoszlása településenként, Tokaj-Hegyalján, (2010, ha) ... 144

16. grafikon: Szőlőterület országos átlagára 2010-2014 között (Ft/ha) ... 146

17. grafikon: Szőlőterület országos földbérleti díja 2010-2014 között (Ft/ha) ... 146

18. grafikon: Mezőgazdasági terület használata településenként Tokaj-Hegyalján, (2010, ha) ... 147

19. grafikon: Földterület használata művelési ágak szerint Tokaj-Hegyalján, (2010, ha) ... 148

20. grafikon: Földterület használata művelési ágak szerint Tokaj-Hegyalján, (2010, ha) ... 149

21. grafikon: Művelési ágak megoszlása egyéni gazdálkodoknál településenként Tokaj-Hegyalján, (2010,ha) ... 149

22. grafikon: Halastavak településenként Tokaj-Hegyalján (2010, ha) ... 151

23. grafikon: Szőlőterületek nagysága településenként Tokaj- Hegyalján, (2013, ha) ... 155

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

24. grafikon: Szőlőterületek nagysága településenkénti bontásban Tokaj- Hegyalján, (2013, ha)..... 158

25. grafikon: A különböző szőlőfajtákból megtermelt mennyiség településenként 2012-2014 között Tokaj-Hegyalján, (q)..... 160

26. grafikon: Eredetvédett borkategóriák összetételeTokaj-Hegyalján, (2014-2015, %)..... 160

27. grafikon: Eredetvédett borkategóriák mennyisége Tokaj-Hegyalján, (2014-2015, hl) 161

28. grafikon: Adott mustfokú szőlőből készíthető bor Tokaj-Hegyalján, (2012-14 átlag, hl és palack) . 162

29. grafikon: Édesség kategóriák összetétele minden eredetvédett borkategóriában Tokaj-Hegyalján, (2015, %) 162

30. grafikon: Édesség kategóriák összetétele az OEM Tokaji bornál Tokaj-Hegyalján, (2015, %) 163

31. grafikon: Hegyközségekhez tartozó területnagyságok Tokaj-Hegyalján (2014, ha)..... 164

32. grafikon: Az iparban regisztrált és működő vállalkozások aránya Tokaj-Hegyalja településein (%)180

33. grafikon: Vendégek száma az Észak-magyarországi régióban (ezer fő, 2013)..... 197

34. grafikon: A kereskedelmi és közösségi szállásadás férőhelyeinek száma 2000-ben és 2013-ban (db) 198

35. grafikon: 1000 főre jutó kereskedelmi szálláshelyek férőhelyeinek száma 2013-ban 200

36. grafikon: Az 1000 főre közösségi szálláshelyek férőhelyeinek száma 2013-ban 202

37. grafikon: Az öregedési index alakulása Tokaj-Hegyalja városaiban 2001–2011 (%) 232

38. grafikon: Az öregedési index alakulása Tokaj-Hegyalja községeiben 2001–2011 (%)..... 233

39. grafikon: Tokaj-Hegyalja legnépesebb nemzetiségeinek népességszám-változása 2001–2011 (fő) 234

40. grafikon: Tokaj-Hegyalja nemzetiségeinek népességszám-változása 2001–2011 (fő) 235

41. grafikon: A nyugdíjban részesülők aránya a teljes lakosságon belül 2001–2011 (%) 237

42. grafikon: Az egy adófizetőre jutó befizetett személyi jövedelemadó értéke 2001–2011 (ezer Ft) .. 239

43. grafikon: Tokaj-Hegyalja városainak vándorlási egyenlege a lakónépesség százalékában (1990; 1995; 2001; 2005; 2011)..... 240

44. grafikon: Tokaj-Hegyalja néhány községének vándorlási egyenlege a lakónépesség százalékában (1990; 1995; 2001; 2005; 2011)..... 241

45. grafikon: Tokaj-Hegyalja néhány községének vándorlási egyenlege a lakónépesség százalékában (1990; 1995; 2001; 2005; 2011)..... 242

46. grafikon: Tokaj-Hegyalja néhány községének vándorlási egyenlege a lakónépesség százalékában (1990; 1995; 2001; 2005; 2011)..... 243

47. grafikon: Tokaj-Hegyalja néhány községének vándorlási egyenlege a lakónépesség százalékában (1990; 1995; 2001; 2005; 2011)..... 243

48. grafikon: Tokaj-Hegyalja települései és Borsod-Abaúj-Zemplén megye vándorlási egyenlege 1990–2000–2010 (%) 244

TOKAJ
BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

49. grafikon: Az általános iskola első osztályát el nem végzettek aránya a 7 éves és idősebb népesség százalékában (2001; 2011) ... 247

50. grafikon: A foglalkoztatottak számának és arányának változása Tokaj-Hegyalja városaiban (2001–2011) ... 248

51. grafikon: A foglalkoztatottak számának és arányának változása Tokaj-Hegyalja községeiben (2001–2011) ... 249

52. grafikon: A foglalkoztatottak ágazati megoszlása településtípus alapján (% - 2011) ... 249

53. grafikon: A álláskeresők száma és a 180 napon túl álláskeresők aránya Tokaj-Hegyalja városaiban (2001; 2011; 2012; 2013) ... 251

54. grafikon: A álláskeresők száma és a 180 napon túl állást keresők aránya Tokaj-Hegyalja községeiben (2001; 2011; 2012; 2013) ... 252

55. grafikon: A álláskeresők kor szerinti megoszlása (2013) ... 253

56. grafikon: A álláskeresők iskolai végzettségének alakulása Tokaj-Hegyalján 2013-ban ... 254

57. grafikon: A álláskeresők számának alakulása (fő) ... 256

58. grafikon: A álláskeresők számának alakulása 2014-ben (fő) ... 257

59. grafikon: A különböző segélytípusokban részesült népesség havi átlagának aránya, 2013 (ezrelék) ... 267

60. grafikon: A különböző segélytípusokban részesült népesség aránya, 2013 (ezrelék) ... 268

61. grafikon: A nem kötelező és helyi támogatásokban részesültek aránya, 2013 (ezrelék) ... 269

62. grafikon: Óvodai férőhelyek száma és az óvodába beírt gyermekek száma Tokaj-Hegyalja térségben ... 276

63. grafikon: Óvodai férőhelyek és óvodába beírt gyermekek átlagos száma (1990, 2000, 2013) ... 278

64. grafikon: Óvodáztatási támogatás mértéke (2011, 2013) ... 280

65. grafikon: Hátrányos helyzetű óvodás gyermekek átlagos aránya (2012, 2013) ... 281

66. grafikon: Egy iskolára jutó tanulók száma ... 282

67. grafikon: Általános iskolai tanulók átlagos száma (1990, 2000, 2013) ... 284

68. grafikon: Hátrányos helyzetű általános iskolás tanulók átlagos aránya (2012, 2013) ... 285

69. grafikon: Más településről bejáró középiskolás tanulók átlagos aránya a városokban (2006, 2013) ... 291

70. grafikon: Hátrányos helyzetű középiskolai tanulók aránya a városokban (2012, 2013) ... 291

71. grafikon: Felsőoktatásban részt vevő hallgatók száma Sárospatakon (2001, 2013) ... 293

72. grafikon: Csecsemőhalandóság aránya Borsod-Abaúj-Zemplén megye statisztikai kistérségeiben2010-2012 átlagában (ezer élveszülöttre) ... 297

73. grafikon: A halálozási arányszám alakulása Magyarországon, Borsod-Abaúj-Zemplén megyében és Tokaj-Hegyalja térségben 1990-ben, 2000-ben, 2013-ban (ezrelék) ... 298

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

74. grafikon: A halálozási arányszám alakulása Tokaj-Hegyalja térség városaiban és községeiben 1990-ben, 2000-ben, 2013-ban (ezrelék) 299

75. grafikon: A halálozási arányszám alakulása Tokaj-Hegyalja térség városaiban 1990-ben, 2000-ben, 2013-ban (ezrelék) 300

76. grafikon: A felnőtt háziorvosok átlagos száma a Tokaj-Hegyalja térségben 1990-ben, 2000-ben, 2013-ban (fő) 301

77. grafikon: Házi gyermekorvosok átlagos száma a Tokaj-Hegyalja térségben 1990-ben, 2000-ben, 2013-ban (fő) 301

78. grafikon: Egy házi- és házi gyermekorvosra jutó lakosok száma Szerencsen 2000–2013 között (fő) 305

79. grafikon: Egy házi- és házi gyermekorvosra jutó lakosok száma Sárospatakon 2000–2013 között (fő) 306

80. grafikon: Egy házi- és házi gyermekorvosra jutó lakosok száma Tokajban 2000–2013 között (fő) 307

81. grafikon: Egy házi- és házi gyermekorvosra jutó lakosok száma Sátoraljaújhelyen 2013-ban (fő). 307

82. grafikon: Anya- és csecsemővédőnők száma 1990-ben, 2000-ben, 2013-ban (fő) 309

83. grafikon: Közművelődési intézmények száma (1990, 2006, 2013) 312

84. grafikon: Kulturális rendezvények átlagos száma (2006, 2013) 314

85. grafikon: Kulturális rendezvényeken részt vevők átlagos száma (2006, 2013) 314

86. grafikon: 1000 főre jutó gépkocsik számának alakulása 325

87. grafikon: Egy lakosra jutó – háztartásoknak szolgáltatott – víz mennyisége (m3) egy év alatt 340

88. grafikon: Közüzemi ivóvízvezeték-hálózatba bekapcsolt lakások aránya 341

89. grafikon: Egy lakosra jutó közüzemi szennyvízgyűjtő-hálózatban (közcsatornában) elvezetett összes szennyvíz mennyisége (m3) egy év alatt 343

90. grafikon: A közüzemi szennyvízgyűjtő-hálózatba (közcsatorna-hálózatba) bekapcsolt lakások aránya a lakásállományhoz viszonyítva 344

91. grafikon: Egy lakosra jutó háztartások részére szolgáltatott villamosenergia (1000 kWh) 347

92. grafikon: 1000 lakásra jutó kábeltelevíziós hálózatba bekapcsolt lakások száma 349

93. grafikon: Rendszeres hulladékgyűjtésbe bevont lakások aránya 350

94. grafikon: Benyújtott pályázatok Operatív Programonkénti megoszlása 462

95. grafikon: Benyújtott és támogatott pályázatok száma Tokaj-Hegyalja településein 463

96. grafikon: Támogatott és benyújtott pályázatok egymáshoz viszonyított aránya Tokaj-Hegyalja településein 464

97. grafikon: Tokaj-hegyaljai települések által benyújtott pályázatokban megjelenő forrásigény Operatív Programonkénti megoszlása 2007-2013-as támogatási időszakban 465

TOKAJ
BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

98. grafikon: Megítélt és az igényelt támogatás egymáshoz viszonyított aránya Tokaj-Hegyalja településein a 2007-2013-as támogatási időszakban 465

99. grafikon: Egy lakosra jutó megítélt támogatás Tokaj-Hegyalja településein a 2007-2013-as támogatási időszakban 466

100. grafikon: Igényelt és megítélt ÁROP támogatás Tokaj-Hegyalja településein 2007-2013-as támogatási időszakban 467

101. grafikon: Az ÉMOP teljes forráskeretének prioritásonkénti megoszlása 2007-2013-as támogatási időszakban 468

102. grafikon: Igényelt és megítélt ÉMOP támogatás Tokaj-Hegyalja településein a 2007-2013-as támogatási időszakban 469

103. grafikon: A GOP teljes forráskeretének prioritásonkénti megoszlása 2007-2013-as támogatási időszakban 472

104. grafikon: Igényelt és megítélt GOP támogatás Tokaj-Hegyalja településein a 2007-2013-as támogatási időszakban 473

105. grafikon: A KEOP teljes forráskeretének prioritásonkénti megoszlása 2007-2013-as támogatási időszakban 476

106. grafikon: Igényelt és megítélt KEOP támogatás Tokaj-Hegyalja településein a 2007-2013-as támogatási időszakban 477

107. grafikon: Igényelt és megítélt TÁMOP támogatás Tokaj-Hegyalja településein a 2007-2013-as támogatási időszakban 480

108. grafikon: Igényelt és megítélt TIOP támogatás Tokaj-Hegyalja településein a 2007-2013-as támogatási időszakban 481

109. grafikon: Új-Magyarország Vidékfejlesztési Program keretében támogatott projektek száma Tokaj-Hegyalja településein a 2007-2013-as támogatási időszakban 483

110. grafikon: Új-Magyarország Vidékfejlesztési Program pályázataiban jóváhagyott támogatási összegek alakulása Tokaj-Hegyalja településein a 2007-2013-as támogatási időszakban 483

111. grafikon: Az egy lakosra jutó vidékfejlesztési támogatás nagysága Tokaj-Hegyalja településein a 2007-2013-as támogatási időszakban 484

112. grafikon: A Vidékfejlesztési Program IV. tengely keretében jóváhagyott pályázatok száma Tokaj-Hegyalja településein a 2007-2013-as támogatási időszakban 488

113. grafikon: A Vidékfejlesztési Program IV. tengely keretében jóváhagyott támogatások nagysága Tokaj-Hegyalja településein a 2007-2013-as támogatási időszakban 488

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

Térképjegyzék

1. térkép: Tokaj-Hegyalja területe, mint világörökségi helyszín 35

2. térkép: A Tokaj-hegyaljai történeti borvidék kultúrtáj makrotérségi elhelyezkedése 42

3. térkép: Magyarország északkeleti részének 2004 előtti kistérségei, és a Tokaj-hegyaljai térség településeinek elhelyezkedése 43

4. térkép: Magyarország északkeleti részének kistérségei napjainkban, és a Tokaj-hegyaljai térség településeinek helyzete 44

5. térkép: Magyarország északkeleti részének járásai, és a Tokaj-hegyaljai térség településeinek helyzete 45

6. térkép: A kistérségek fejlettsége 2007-ben 47

7. térkép: A települések társadalmi, gazdasági és infrastrukturális fejlettsége a 67/2007. (VI.28.) OGY-határozat alapján 2010-ben 48

8. térkép: Járási Fejlettségi Mutató 2012-ben 49

9. térkép: Az EU támogatások aránya és a fejlettség mértéke – támogatott térségek 50

10. térkép: Természetföldrajzi kistájak a Tokaj-Hegyaljához tartozó települések közigazgatási határain belül (Marosi S. – Somogyi S. 1990 alapján) 52

11. térkép: Tokaj-Hegyalja felszíni geológiai képződményei (Gyalog L. 2005 alapján) 56

12. térkép: Tokaj-Hegyalja domborzati képe (Shuttle Radar Topography Mission adatok alapján) 57

13. térkép: Tokaj-Hegyalja területének genetikai talajtérképe *(AGROTOPO-adatbázis alapján)* 58

14. térkép: Tokaj-Hegyalja településeinek átlagos rét-legelő-, gyümölcsös-, szántóföld- és szőlő-aranykorona értéke (az Országos Területfejlesztési és Területrendezési Információs rendszer [TeIR] adatai alapján) 61

15. térkép: Borutak Tokaj-Hegyalján (Hanusz Á. 2012 alapján) 62

16. térkép: Tokaj-Hegyalja területhasználata 1990 és 2000-ben (CORINE felszínborítási adatai alapján 1990, 2000) 67

17. térkép: Tokaj-Hegyalja területhasználata 2006 és 2012-ben (CORINE felszínborítási adatai alapján 2006, 2012) 68

18. térkép: A Tokaj-Hegyalja területén jelenleg működő bányák (a Magyar Bányászati és Földtani Hivatal adatai alapján) 69

19. térkép: Tokaj-Hegyalja erdős területe (CORINE felszínborítási adatai alapján, 2012) 72

20. térkép: Tokaj-Hegyalja településeinek természeti tőke indexe (Bíró M. – Molnár Zs. 2012 alapján) 73

21. térkép: Tokaj-Hegyalja területén található országos jelentőségű természetvédelmi területek (TT), tájvédelmi körzetek (TK) és 'ex lege' (törvény erejénél fogva) védett területek és értékek (A Magyar Állami Természetvédelem Hivatalos Honlapja adatai alapján) 76

22. térkép: Ramsari területek Tokaj-Hegyalján (a TeIR adatai alapján) 77

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

23. térkép: Tokaj-Hegyalja Natura 2000 természetmegőrzési (SCI) és madárvédelmi (SPA) területe (A Magyar Állami Természetvédelem Hivatalos Honlapja adatai alapján)) ... 81

24. térkép: A nemzeti ökológiai hálózat elemei Tokaj-Hegyalja területén (a TeIR adatai alapján) ... 83

25. térkép: Tokaj-Hegyalja megművelt mezőgazdasági területeinek erózióveszélyeztetettségi térképe (CORINE felszínborítási adatai alapján, 2012) ... 85

26. térkép: Út és vasúthálózat 50m-es pufferzónája a védett területek közvetlen környezetében (A Magyar Állami Természetvédelem Hivatalos Honlapja adatai alapján) ... 86

27. térkép: Határérték feletti arzén-, mangán-, nitrát- és vaskoncentrációk előfordulása Tokaj-Hegyalja településeinek ivóvizében (TeIR adatai alapján) ... 91

28. térkép: Tokaj-Hegyalja érzékeny természeti területei (a TeIR adatai alapján) ... 93

29. térkép: Nitrátérzékeny területek Tokaj-Hegyalján (a TeIR adatai alapján) ... 94

30. térkép: Múzeumok, gyűjtemények és kiállítások a világörökségi területen ... 100

31. térkép: A világörökségi területen található műemlékek ... 108

32. térkép: Az 1000 lakosra jutó regisztrált vállalkozások száma Tokaj-Hegyalja térségében (2013) .. 120

33. térkép: Az 1000 lakosra jutó működő vállalkozások száma Tokaj-Hegyalja térségében (2008) ... 122

34. térkép: Az 1000 lakosra jutó működő vállalkozások száma Tokaj-Hegyalja térségében (2012) ... 122

35. térkép: A bányászat hatása a tájszerkezetre, tájképre ... 175

36. térkép: A bányászati tevékenység hatása a szőlőtermesztésre és a bortermelésre ... 176

37. térkép: A bányászat hatásai a kiemelkedő természeti értékekre ... 177

38. térkép: A bányászat hatásai az épített és kulturális értékekre ... 178

39. térkép: Az 1000 lakosra jutó kiskereskedelmi üzletek száma Tokaj-Hegyalja térségében (2013) .. 192

40. térkép: A kiskereskedelmi üzletek számának változása Tokaj-Hegyalja térségében (2000-2013). 193

41. térkép: A kereskedelmi szálláshelyek férőhelyeinek száma Tokaj-Hegyalján ... 199

42. térkép: A közösségi szálláshelyek férőhelyeinek száma (2013) ... 201

43. térkép: A közösségi szálláshelyek férőhelyeinek változása 2000 és 2013 között (db) ... 203

44. térkép: A Szent Erzsébet Út állomásai ... 217

45. térkép: A lakónépesség számának változása Tokaj-Hegyalján 1990–2011 (%) ... 228

46. térkép: Tokaj-Hegyalja településeinek korcsoport-összetétele 2001 (fő, %) ... 230

47. térkép: Tokaj-Hegyalja településeinek korcsoport-összetétele 2011 (fő, %) ... 231

48. térkép: A nemzetiségek területi eloszlása Tokaj-Hegyalján, 2011 (fő, %) ... 236

49. térkép: A rendszeres szociális segélyben részesülők munkaképes korú lakosságon belüli aránya 2011 (%) ... 238

50. térkép: Az ingázók aránya Tokaj-Hegyalja településein a foglalkoztatottak százalékában (2011) . 245

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

51. térkép: A foglalkoztatottak gazdasági ágankénti megoszlása, 2011 (%) 250

52. térkép: A álláskeresők legmagasabb iskolai végzettség szerinti megoszlása Tokaj-Hegyalján, 2013 (%) 255

53. térkép: A HDI kistérségi egyenlőtlenségei 2007-ben 258

54. térkép: A HDI kistérségi egyenlőtlenségei 2011-ben 259

55. térkép: A születéskor várható élettartam kistérségi alakulása a nők esetében, 2012 261

56. térkép: A születéskor várható élettartam kistérségi alakulása a férfiak esetében, 2012 261

57. térkép: A szociálisan rászoruló személyek ellátását segítő intézmények (2011) 263

58. térkép: Gyermek- és ifjúságvédelmi intézmények (2011) 264

59. térkép: Az időskorúak ellátását segítő intézmények (2011) 265

60. térkép: A speciális ellátást igénylő személyeket segítő intézmények (2011) 266

61. térkép: A születéskor várható átlagos élettartam alakulása a magyarországi kistérségekben 1990-ben, 2001-ben, 2011-ben (év) 295

62. térkép: A háziorvosi ellátásban megjelentek és az otthonukban a háziorvosok által meglátogatottak átlagos száma (1990, 2000, 2013, db) 303

63. térkép: A centralizációt oldó térségi együttműködések 316

64. térkép: Elérhetőségi adatok 2014 - Vasútállomások elérhetőségének adatai 320

65. térkép: Tokaj-Hegyalja térség legfontosabb közúti elemei 320

66. térkép: Az országos közúthálózat állapota 323

67. térkép: A térség járásközpontjainak meglévő közúti (sárga folytonos vonal) és vasúti (fekete szaggatott vonal) vonala) 324

68. térkép: A Tokaj-Hegyalja térség vasúti térképe 326

69. térkép: Az OTrT által kijelölt kerékpárút hálózat a Tokaj-Hegyalja térség területén (rózsaszín pontozás) 329

70. térkép: Kiépített önálló kerékpárutak elhelyezkedése a Tokaj-Hegyalja térségben 330

71. térkép: A Zempléni Vízmű Kft (észak) és a Borsodvíz Zrt. (dél) által ellátott települések a térségben 338

72. térkép: A Tokaj-hegyaljai térség települési jogállás szerint 374

73. térkép: Tokaj Borvidék településeinek fejlettsége 2001-ben 386

74. térkép: Tokaj Borvidék településeinek fejlettsége napjainkban 389

75. térkép: Tokaj Borvidék településeinek fejlettségi rangsorváltozásai 2001-től napjainkig 391

76. térkép: A faktorértékek területileg autokorrelálva (2001: baloldal, napjaink: jobboldal) 393

77. térkép: A centralizációt oldó térségi együttműködések 398

78. térkép: Részlet az ország szerkezeti tervéből 410

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

79. térkép: Részlet a világörökség és világörökség-várományos terület övezetéből 410

80. térkép: Részlet a tájképvédelmi szempontból kiemelten kezelendő terület övezetéből 412

81. térkép: Részlet az országos ökológiai hálózat övezetéből 412

82. térkép: Részlet a tájképvédelmi szempontból kiemelten kezelendő terület övezetéből 414

83. térkép: Részlet az országos ökológiai hálózat övezetéből 414

84. térkép: Térségi szerkezeti terv 416

85. térkép: A BAZ MTrT szerinti országos ökológiai hálózat (magterület, pufferterület, ökológiai folyosó) 420

86. térkép: A BAZ MTrT szerinti Térségi komplex tájrehabilitációt igénylő terület 420

87. térkép: A BAZ MTrT szerinti Világörökség és világörökség-várományos terület övezete 420

88. térkép: A BAZ MTrT szerinti ásványi nyersanyag-gazdálkodási terület övezete 420

89. térkép: A BAZ MTrT határozata szerinti Turisztikai központok tervlapja 421

90. térkép: A BAZ MTrT határozata szerinti térségi tájrehabilitációs terv készítésére kijelölt terület (intézkedési javaslat) 421

91. térkép: Együtt tervezendő térségek lehatárolása a Világörökségi Kezelési Tervben 437

92. térkép: Egy lakosra jutó megítélt támogatás Tokaj-Hegyalja településein a 2007-2013-as támogatási időszakban 466

Ábrajegyzék

1. ábra: Borsod-Abaúj-Zemplém megye Területfejlesztési Koncepció és Stratégiai Program gazdaságfejlesztési célkitűzései, prioritásai és megjelölt beavatkozási területei 115

2. ábra: Borsod-Abaúj-Zemplén megye Területfejlesztési Koncepciójának infrastruktúrafejlesztésre vonatkozó célrendszere 334

3. ábra: A társadalmasítás-részvételi tervezési folyamat szervezeti rendszere (saját szerkesztés) 438

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

VEZETŐI ÖSSZEFOGLALÓ

Tokaj-Hegyalja, mint az ország legjelentősebb történelmi borvidékének hosszú távú fejlesztését, valamint az ezt megalapozó Fejlesztési Koncepció és Helyzetfeltáró Kutatás kidolgozását több tényező, törvény és kormányhatározat indokolja. Tokaj Borvidék kiemelt fejlesztési térsége az országnak, világörökségi terület, kedvezményezett települések találhatók itt, nemzetgazdasági szempontból jelentős értékhordozó, kulturális szempontból egyedülálló tájegység. Továbbá a térségre vonatkozóan a Tokaj-Hegyalja Borvidék Nemzeti Program elkészítésére is sor kerül.

A fejlesztési dokumentumok elkészítésének törvényi alátámasztása és indokoltsága:

Tokaj-Hegyalja történelmi borvidék kultúrtáj 2002 óta UNESCO világörökségi helyszín[1]. A világörökségi cím megítélése annak köszönhető, hogy a térség világon egyedülálló, legalább ezer éves szőlészeti-borászati hagyományt testesít meg, amely változatlan formában maradt fenn, valamint a terület megőrizte évezredes egységét (szőlőbirtok, települések, pincerendszerek).

Ez Magyarország egésze számára egyedülálló, világhírű kincset jelent. A világörökségi cím, a világörökségről szóló 2011. évi LXXVII. törvény megköveteli, hogy ami nemzeti érték és nemzetközi érdeklődésre tarthat számot, a tervezés során prioritásként szerepeljen. A törvény értelmében a világörökségi terület védelme, fennmaradása és értékőrző használata közérdek.

A területfejlesztésről és a területrendezésről szóló 1996. évi XXI. törvény **2013. évi módosítása Tokaj Borvidéket kiemelt térségként ismeri el.** A térség kiemelt nemzeti értéket képvisel és nemzetgazdasági érdekek mentén, kiemelt fejlesztési terület. Tokaj-Hegyalja bemutatása és fejlesztési prioritásként való kijelölése tehát azért is fontos, mert törvény rendelkezik róla, valamint egyetemes országos értékről van szó.

A területfejlesztési törvény Tokaj-Hegyalja szempontjából emellett további fontos pontokat rögzít, **intézményi hátteret biztosít** a térség fejlesztési feladataira vonatkozóan. Ez alapján a törvény 8 fejlesztési tanácsot ismer el, ebből azonban csak a Balaton, valamint a Tokaj Borvidék Fejlesztési Tanács működéséről rendelkezik. A törvény számos olyan feladatot fogalmaz meg a Tanács számára, amely nemcsak Tokaj-Hegyalja térségére, hanem tágabb környezetére, területére is vonatkozik. Ezek közül kiemelhető a törvény 15. számú bekezdése (2014. évi XVI. törvény 264. § (9). Hatályos: 2014. II. 25-től.) amely alapján a területfejlesztési koncepció és program kidolgozását, és más közös területfejlesztési feladatokat a Tokaji Borvidék térségében a Tokaji Borvidék Fejlesztési Tanács látja el. A Tokaji Borvidék Fejlesztési Tanács a törvény értelmében:

- vizsgálja és értékeli a kiemelt térség társadalmi és gazdasági helyzetét, környezeti állapotát, adottságait, a vizsgálatok során felhasznált információkat és a vizsgálatok eredményeit a területi információs rendszer rendelkezésére bocsátja,

[1] http://www.vilagorokseg.hu/Tokaj-hegyaljai-tortenelmi-borvidek-kulturtaj

- az országos fejlesztési és területfejlesztési koncepcióval összhangban kidolgozza, valamint a területfejlesztés stratégiai tervezéséért felelős miniszter útján a Kormánynak elfogadásra benyújtja a kiemelt térség területfejlesztési koncepcióját,
- előzetesen véleményezi az országos, valamint a kiemelt térséget érintő ágazati fejlesztési koncepciókat és programokat, és
- figyelemmel kíséri az operatív programok kiemelt térségben jelentkező feladatainak végrehajtását, külön döntés alapján közreműködik azok végrehajtásában.

A fentiek mellett Tokaj-Hegyalja szerepének nemzeti szintű fontosságát a Kormány további dokumentumokban is megfogalmazta. A Kormány, a **BOR-VIDÉK Tokaj-Hegyalja Nemzeti Program** előkészítéséről szóló 1981/2013. (XII.29.) Kormány határozatban foglaltak értelmében, célul tűzte ki a Tokaji Borvidék térségének természeti, társadalmi, gazdasági és kulturális környezetet egyaránt érintő, az ökológiai egyensúly fenntartásával történő komplex fejlesztését. Éppen ezért különösen fontos, hogy társadalmi és gazdasági helyzetének megfelelő, környezeti adottságaihoz leginkább illeszkedő programok, fejlesztési tervek készüljenek.

A helyzetelemző szintézis célja

A Tokaji Borvidék, mint kiemelt fejlesztési terület jövőképének, a fejlesztés irányvonalának meghatározásához, valamint az eredmények jövőbeni értékeléséhez nélkülözhetetlen egy olyan alapkutatás – helyzetfeltárás – elkészítése, amely minden társadalmi-gazdasági, valamint környezeti szférát rendkívül részletesen elemez, több tudományterület (geográfia, regionális tudomány, szociológia, tájépítészet, történettudomány, antropológia, stb.) kutatási módszertana segítségével.

Mivel a térséget számos fejlesztési dokumentum és stratégia érinti (megyei, regionális, országos), ezért a legfontosabb cél az, hogy egyetlen dokumentumban integráljuk azokat az információkat, adatelemzéseket, amelyek a Tokaji Borvidéket érintik.

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

A konkrét célok:

1) **Bemutatni**, **hogy a térség milyen társadalmi-gazdasági fejlődési pályát járt az elmúlt, döntően a rendszerváltozás utáni időszakban**, hiszen az átalakulás folyamatait, a jövőbeni fejlesztési program sikerességét idősoros és összehasonlító elemzésekkel és megfelelő indikátorokkal lehet ellenőrizni és követni **(monitoring funkció).**

2) Matematikai-statisztikai módszerek elemzésével, tematikus térképek, ábrák bemutatásával **ismertetni a térség egyenlőtlenségi viszonyait, a gazdasági szektorok, a társadalmi-demográfiai folyamatok esetén,** amely lehetőséget biztosít a döntéshozóknak a források allokációjának kiegyenlítésére.

3) **Megvizsgálni**, hogy az elmúlt finanszírozási periódusban miként aknázták ki az itt levő szervezetek és önkormányzatok **a pályázati lehetőségeket**, valamint elemezni, hogy mely gazdasági szektorok, valamint települések és társadalmi csoportok esetén indokolt további fejlesztések megvalósítása.

4) **Feltárni,** azokat a **társadalmi és területi konfliktusokat** amelyek a sikeres fejlődés gátját képezhetik.

5) **Elemezni a települések fejlesztési dokumentumait**, **a térségre vonatkozó koncepciókat,** megvizsgálni Tokaj-Hegyalja szerepét és illeszkedését a fejlesztési dokumentumokban. 6) Alapadatokkal és részletes elemzésekkel **segíteni és alátámasztani** a térség fejlesztési programjához tartozó párhuzamos részkutatásokat7) Végül a dokumentum egyik legfontosabb célja, hogy **lehetőséget**

biztosítson a helyi önkormányzatok, civil és gazdasági szervezetek számára, hogy a kutatásban leírt elemzéseket és adatokat **más pályázatokhoz, fejlesztési programokhoz is felhasználják**, hiszen **a helyzetfeltáró kutatás alapvető célja a térség fejlesztési dokumentumaihoz** (terület- és településfejlesztési koncepciókhoz, stratégiákhoz és programokhoz) **való illeszkedés.**

Jelen dokumentum felépítése követi a 218/2009. (X. 6.) Kormányrendeletben szereplő tematikát, valamint több olyan alfejezetet, részletes elemzést és matematikai-statisztikai analízist is tartalmaz, amely meghaladja a rendelet tartalmi követelményeit. Ezeket azért tartjuk fontosnak, mert olyan információkat nyújtanak, amelyek által még részletesebben megismerhető a terület gazdasági-társadalmi helyzetképe, fejlettsége és térszerkezete, ezáltal a fejlesztési koncepció kidolgozása teljes mértékben megalapozottá válik.

TOKAJ
BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

1. TOKAJ-HEGYALJA KIEMELT TÉRSÉGŰ TERÜLET TÁRSADALMI, GAZDASÁGI, KÖRNYEZETI HELYZETÉNEK ELEMZÉSE

1. 1. KÜLSŐ KÖRNYEZET VIZSGÁLATA

1. 1. 1. A térség fejlődésének, társadalmi, gazdasági, környezeti helyzetének azonosítása nemzetközi és hazai szinten

1. 1. 1. 1. Státusz és pozícionáltság

A Tokaji Borvidék, mint a világ első – 1737-től királyi rendelet alapján – zárt borvidékének nemzetközi és hazai jelentősége vitathatatlan, a térség törvényi szabályozása, egyedülálló szerepe következtében pedig speciális kezelést tesz szükségessé. Tokaj-Hegyalja minden kétséget kizáróan olyan ismertséggel és elismertséggel rendelkezik, ami méltán indokolttá teszi, hogy az emberiség közös örökségeként tartsa számon és fejlődése töretlen legyen a jövőben.

A térség 1000 év óta sértetlenül fennálló, markáns szőlészeti tradíciókkal rendelkező borvidék, jelentőségét és nemzetközi hírét szőlőkultúrájának köszönheti. A térség 87 km hosszúságban és 3–4 km szélességben helyezkedik el, közigazgatásilag Borsod-Abaúj-Zemplén megyében. Területét és a táj karakterét három jellegzetes hegy, az abaújszántói és a sátoraljaújhelyi Sátor-hegy, valamint a tokaji Kopasz-hegy uralja.

A borvidék 27 települést foglal magában, amelyet az 1997. évi CXXI. törvény határoz meg,[2] ebből jelenleg 5 városi jogállású: Abaújszántó, Szerencs, Tokaj, Sárospatak és Sátoraljaújhely.[3] A Borvidék lakosságának száma 73 979 fő (KSH 2013), bár demográfiai tendenciái erőteljesen fogyó tendenciát mutat, ugyanis 2000 óta megközelítőleg 10000 fővel csökkent a borvidék lakossága (a népességfogyás okairól lásd a későbbi fejezeteket, ahol a demográfiai folyamatok részletesen kerülnek elemzésre).

[2] 1997. évi CXXI. törvény a szőlőtermesztésről és a borgazdálkodásról

[3] Abaújszántó 2004-től, Szerencs 1984-től, Tokaj 1986-tól, Sárospatak 1968-tól városi jogállású település, míg Sátoraljaújhely 1261-től város. http://varossanyilvanitas.hu/kronologia.html

1. táblázat: A népesség száma és részesedése (2013, fő, %)

	Állandó népesség száma (fő)	A népesség részesedése a borvidék egészében (%)
Abaújszántó	3135	4,24
Sárospatak	12792	17,29
Sátoraljaújhely	15782	21,33
Szerencs	9438	12,76
Tokaj	4113	5,56
Bekecs	2587	3,50
Bodrogkeresztúr	1152	1,56
Bodrogkisfalud	878	1,19
Bodrogolaszi	961	1,30
Erdőbénye	1241	1,68
Erdőhorváti	617	0,83
Golop	581	0,79
Hercegkút	673	0,91
Legyesbénye	1599	2,16
Mád	2286	3,09
Makkoshotyka	937	1,27
Mezőzombor	2507	3,39
Monok	1649	2,23
Olaszliszka	1725	2,33
Rátka	946	1,28
Sárazsadány	255	0,34
Szegi	310	0,42
Szegilong	244	0,33
Tállya	1965	2,66
Tarcal	2926	3,96

TOKAJ
BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

Tolcsva	1882	2,54
Vámosújfalu	798	1,08
Összesen	73979	100

Forrás: KSH Területi adatbázis 2013.

Megközelíthetőség szempontjából Budapestről, az M3-as autópályán, majd a 37. számú főközlekedésű útvonalon érhető el. A fővárostól 210 km távolságban fekszik a térség nyugati kapuja, Szerencs, míg legtávolabbi városa 257 km-re.

Vasúton a Hatvan–Miskolc–Szerencs–Sátoraljaújhely/Nyíregyháza-vasútvonal a MÁV 80-as számú, részben villamosított és részben kétvágányú fővonalán érhetjük el Tokaj-Hegyalját, amely vonal már a 19. század második felétől kiépült.

Közigazgatási szempontból a térség öt járás területét érinti, így a gönci, tokaji, szerencsi, sátoraljaújhelyi és sárospataki, ebből 4 utóbbi négy térség központja járási székhely is.

TOKAJ
BORVIDÉK TERÜLETFEJLESZTÉSI TANÁCS

1. 1. 1. 2. A térség történeti kialakulása[4]

Tokaj-Hegyalja történeti jelentőségét az adja, hogy a világ első zárt borvidékeként van nyilvántartva, eszerint az 1737-ben született királyi rendelet felsorolta azokat a településeket, amelyek határában a tokaji bor előállításához alkalmas szőlő termelhető. Az elmúlt ezer év alatt kialakult szőlőművelési hagyományok érintetlen, eredeti formában való továbbélése és a terület évezredes egysége indokolta, hogy a borvidéket a világörökség részévé nyilvánítsák.

A szőlő művelésének története már keltákig nyúlik vissza. A honfoglalás idején az ide érkező magyarok, majd a később a mai Franciaországból és Németalföldről a térségbe letelepítettek nagy szerepet játszottak a vidék fejlődésében. A XIII. században a tatárjárás után IV. Béla a népnyelv emlékei szerint olasz telepeseket hívott Hegyaljára, akik több új szőlőfajtát hoztak hazánkba, többek között a furmintot, mely a mai napig a borvidék leghíresebb szőlőfajtája. A XVII. században azonban jelentős fordulat következett be a térség életében. 1631-ben Sepsi Laczkó Máté protestáns lelkész, Lórántffy Zsuzsanna udvari papja a Tokaj-Hegyalját fenyegető harci események miatt novemberre halasztotta a szüretet, melynek következtében a szőlőkben nemes rothadás lépett fel, a szőlőszemek összeaszalódtak, megtöppedtek. Így alakult ki az aszú, aminek fontos előfeltétele a késői szüret.

Az 1700-as évekig Gál (október 10.) hetében kezdték a szüretet, majd több változtatáson keresztül Simon-Júda (október 28.) napjára tették át. 1703-ban II. Rákóczi Ferenc aszúval ajándékozta meg XIV. Lajos francia királyt, aki a következő szavakkal fejezte ki csodálatát a hegyaljai borok iránt: “Vinium regum, rex vinorum”, “A királyok bora, a borok királya”. Így indult el a tokaji bor hódító útjára egész

[4] A fejezet fő forrása: Brazsil D. (2013): Külső tőkeforrásból létrejött borászati befektetések hatása a magyar szőlő-bor ágazat fejlődésére. In: www. konyvtar.uni-pannon.hu/doktori/2013/Brazsil_David_dissertation.pdf

Európában, és vált Nagy Péter, Katalin cárnő, II. Frigyes, Voltaire, Goethe, és Schubert kedvelt italává. Mindeközben felfedezték az aszú gyógyító, regeneráló hatását is, így "Vinium tokajense passum" néven felkerült a gyógyszertárak polcára is. A borvidék 1737 óta élvez védettséget, ekkor történt tehát, hogy a királyi rendelet a térséget – a világon elsőként – zárt borvidékké nyilvánította.

A XVIII. században Mária Terézia külön vámjai jelentősen visszavetették a magyar borok versenyképességét külföldön, kivéve a Tokaj-hegyaljai borokét – a térség bortermelőinek adókedvezményeket nyújtott – mivel a királynő felettébb szerette az aszú borokat.

A XIX. században a filoxéravész pusztítása következtében a tokaji szőlővidék szinte teljesen megsemmisült. A tokaji szőlősgazdák kemény munkával pár éven belül újra felvirágoztatták a környéket.

A II. világháború többszörösen érzékenyen sújtotta a borvidéket: a magyar és lengyel zsidóság tragédiájával megszűnt egy több évszázados kereskedelmi kapcsolatrendszer. A megszálló német, majd szovjet hadtestek előszeretettel dézsmálták meg a tokaji készleteket.

Az 1945-1990 közti időszakot nevezhetjük fekete korszaknak, amikor a tokaji rengeteget vesztett pozíciójából, s mind hazai, mind nemzetközi elismertsége lényegében összeomlott.

Mivel a borvidéken a legnagyobb területek egyházi- és királyi birtokok, illetve arisztokrata családok (pl.: Degenfeld, Dessewffy, Windisch-gratz) tulajdonai voltak, így a borvidék területének legnagyobb részét államosították. Hasonló módon állami kézbe kerültek a zsidó kereskedőházak is.

A legjelentősebb koordinátor a korábbi állami gazdaságok (Mád, Tolcsva, Tarcal, Sátoraljaújhely) fúziójával létrejött Tokaj-hegyaljai Állami Gazdasági Borkombinát lett, amely 1971-re érte el végleges formáját. Mellette a borvidéken néhány szövetkezet is működött (pl.: Tállya, Bodrogkeresztúr), melyek boraikat folyóborként, illetve legtöbbször a Borkombinát részére értékesítettek.

Tokaj-Hegyalján a magánszféra elsősorban a szőlőtermesztésre specializálódott a szocializmus idején. Szinte valamennyi család rendelkezett háztáji ültetvénnyel, melynek termését a Borkombinát részére értékesítették szőlő, vagy must formájában. A legtöbb család szőlőfeldolgozásához és borérleléshez szükséges kapacitással nem rendelkezett, így a háztáji borok aránya a többi borvidékhez képest elenyésző volt.

Az 1960-as évek végén indult meg Tokaj-Hegyalján is a szőlőültetvényeknek a nagyüzemi termelési feltételekhez való átalakítása. E szerkezetváltozása jegyében a szőlő szinte teljesen eltűnt a leghíresebb dűlőkből, és legtöbbször a domboldalak szoknyáján hozták létre az ültetvényeket.

Az állami gazdaság, az új gazdasági mechanizmus nyújtotta lehetőségeket kihasználva, több típusú terméket állított elő, amelyek minőségét nagyban meghatározta annak célközönsége:

- A belföldi értékesítés a Borkombinát egyik fontos, de nem a legjelentősebb piaci szegmensét jelentette. A belső piacokon a gasztronómiába szánt magas minőségű Tokaji borkülönlegességek mellett, az átlagfogyasztó az állandó minőségű borászati termékekkel találkozott leginkább, mint például a Tokaji Furmint, Tokaji Hárslevelű és Tokaji Sárgamuskotály félszáraz, félédes, illetve édes formában.
- A külpiacok közül a legfontosabbat a KGST jelentette, ezen belül is a Szovjetunió volt a Tokaji első számú importőre. A térségbe szállított borok kilencven százaléka alacsony

minőségű termék volt, illetve boron kívül „erősített csemegebor” kategóriájú terméket is exportáltak. A KGST országok közül fontos volt még a lengyel, illetve a csehszlovák piac.

- Az ország erős-deviza éhsége miatt a Borkombinát részéről is „elvárás” volt bizonyos mennyiségű termék exportálása a kemény devizával fizető országok irányába. A nyugati exportra szánt magyar borok meghatározó részét a Tokaji borkülönlegességek jelentették, melyek minőségére kiemelt figyelmet szentelt mindig a Borkombinát szakmai vezetése. E termékek exportára az 1980-asévek végére jelentősen csökkent, hiszen a magyar állam a termékek népszerűsítésére nagyon mérsékelten költött, így a tokaji borok imázsa csak a múltra építkezett. A külkereskedelmet elsősorban a MONIMPEX vállalat irányította.
- A tokaji borkészítés szinte kizárólag a Tokaj-hegyaljai Állami Gazdasági Borkombinát feladata lett.

Így a borvidék szinte teljes borkészlete egy kezelésbe került, ami azt eredményezte, hogy megszűnt a különböző dűlők kínálta sokféleség. Általában közepes-alacsony minőségű borkülönlegességek kerültek a piacra (Brazsil 2013).

A rendszerváltozás hatása Tokaj-Hegyalja életére

A rendszerváltozás különösen érzékenyen érintette a Tokaj-hegyaljai borvidéket, és számos változást indukált az azóta eltelt két évtized. A változások a Tokaj-hegyaljai Állami Gazdaság Borkombinátját érintette súlyosan, hiszen egyik évről a másikra vesztette el a legfontosabb külpiacát, a Szovjetuniót. Helyzetét tovább nehezítette, hogy a korábban felvett zöldhitelek kereskedelmi hitel kamata is ugrásszerűen megnövekedett. Tehát létezett egy több száz főt foglalkoztató, bevételek nélküli Borkombinát, ami nagy mennyiségben rendelkezett eladhatatlan borkészlettel.

Tokaj-Hegyalján a privatizáció a rendszerváltozást követő években rögtön megkezdődött. A decentralizáció jegyében elsők között leépítették a Borkombinát tevékenységébe nem illeszkedő szakágazatokat (pl.: szállítmányozást és ipari tevékenységeket). Másodsorban előkészítették a szőlészeti- és borászati tevékenység újjászervezését, és a politikai döntésnek megfelelően a privatizációs tervben szereplő elképzelések megalapozását.

A privatizációs elképzelések a decentralizált privatizáció mentén indultak meg, azaz olyan életképes birtokok kialakítása volt a cél, melyeket könnyen lehet értékesíteni. A birtokok kialakítása során a bordeaux-i típusú, château koncepció volt a követendő, tehát valamennyi később létrejött vállalkozás egy adott dűlőben szerezhetett meghatározó tulajdont. A borászati technológia megalapozásához valamennyi pincészet részére jelöltek ki érlelő pincéket. A bordeaux-i koncepció érvényesülésének egyik szimbolikus jelképe lett, hogy a birtokokhoz a privatizáció folyamán csatoltak egyet, a Borkombinát tulajdonát képző egykori uradalmi kastélyokból vagy főúri kúriákból.

A privatizációs folyamat során az állam ezeket az új birtokokat hirdette meg nemzetközi, úgynevezett stratégiai befektetők részére. Az akkori szabályok szerint a birtokokon vegyes vállalatokat alapítottak a nyertes pályázóval, amelyben a Borkombinátnak 19% és 49% közötti tulajdonrésze volt.

A Borkombinát alapítói joga a társaságok rendelkezésére bocsátott ingatlanok és tárgyi eszközök apportján alapult, a külföldi befektetők tulajdonosi érdekeltségét az általuk teljesített készpénzszolgáltatás alapozta meg (Bacsó, 1994). A folyamatos tőkeemelések eredményeként a Tokaj Kereskedőház Zrt. a legtöbb egykori vegyes vállalatban 2011-re nem rendelkezik üzletrésszel.

Az értékesítés folyamán a vételár mellett fontos szempont volt az is, hogy a jelentkező tulajdonos mennyi elfekvő borkészlet felvásárlására tett ajánlatot[5]. Ezt támasztja alá Bacsó (1994), miszerint a külföldi társaságok 50 ezer hl alapbor-készletet vásároltak fel a borvidéken megalakulásuk során.

A legelső értékesített birtokot 1991-ben a francia GMF Biztosító Társaság és a Santory szeszesital kereskedő cég által alapított francia-japán érdekeltségű Grand Millésimes de France vásárolta meg a tokaji Dessewffy kastéllyal együtt. Érdekessége, hogy a vállalat 99 éves haszonbérleti jogot szerzett csak a szőlőterületek fölött, míg a többi birtok tulajdonosai mindannyian megvásárolhatták a földterületet is. Erre az akkori jogszabály lehetőséget biztosított.

A fennmaradó állami üzletrészekkel alapították meg 1993-ban a Tokaj Kereskedőház Zrt-t, amely néhány dolgozói részvénytől eltekintve állami tulajdonban van. Bár az évtizedek folyamán többször felmerült a Kereskedőház értékesítése, az állam végül a stratégiai állami vagyon részévé nyilvánította a részvénytársaságot. A Tokaj Kereskedőház vagyonának legfontosabb elemeit a tolcsvai palackozóüzem, a bodrogolaszi-i borkezelő-lepárló, a szegi pincészet, tolcsvai és sátoraljaújhelyi érlelőpincék és a tolcsvai Rákóczi kastély jelentette. A Kereskedőház megnevezés utal arra a tényre, hogy a kárpótlások után az állami vállalat saját tulajdonú földterületei jelentősen lecsökkentek, így a szolgáltatások, kereskedelem és a kistermelők integrációjának irányába mozdult el a társaság.

A decentralizált privatizáció tervezett, legnagyobb ügylete az lett volna, hogy 1992-ben a német Underberg csoport vételi ajánlatot nyújtott be a teljes kereskedőházi vagyonrészre. A nagy szakmai és politikai ellenállás következtében a tranzakció nem kapott zöld utat. A decentralizált privatizáció során számos vállalkozás került értékesítésre.

A privatizáció másik vonalát a nyilvános pályáztatás útján történő vagyonértékesítés jelentette. Az ÁVÜ jóváhagyásával eladásra kínált vagyonelemek jegyzékét a Borkombinát két országos napilapban hirdette meg, majd versenyeztetés alapján választotta ki a legkedvezőbb ajánlatokat. A hirdetésekben szereplő vagyonelemek értékét az ÁVÜ hivatalos listáján szereplő szakértő szervezetek határozták meg. A privatizációnak ezen a módján 1992 augusztusa és decembere között 14 versenytárgyaláson 35 pincét értékesítettek a befektetők részére.

A hivatalos politikai elvárásoknak megfelelően a Borkombinát támogatta a termelői Pinceszövetkezetek, vagy más néven Pincegazdaságok létrejöttét is. A Borkombinát egykori dolgozóinak ajánlott fel ingyen egy-egy érlelő pincét bizonyos induló borkészlettel és feldolgozói gépkapacitással. 1992-93 fordulóján a helyi kistermelők önszerveződésének eredményeképpen 19 pinceszövetkezet alakult meg, és 40 millió Forint értékű vagyonelemet vettek át a Borkombináttól.

A magánosítás ezen formájában 40 pince és 44 ezer hektoliter tárolótér került a pinceszövetkezetek tulajdonába. Ezek az új gazdaságok rövid életűnek bizonyultak, mivel a pincegazdaságok működéséhez egyéb segítséget (pl.: adópolitika, kedvezményes hitelek) az állam részéről nem kaptak, illetve az új

[5] Forrás: Brazsil (2013), kutatásaiban végzett mélyinterjúk eredményeire hivatkozva.

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

tulajdonosok értékesítési tapasztalattal nem rendelkeztek (Bacsó, 1994). A pincegazdaságok tulajdonában lévő érlelő pincéket a később érkező befektetők, vagy helyi termelők vásárolták meg a legtöbb esetben.

A Borkombinát átszervezésének másik ága a kárpótláshoz kötődött. A helyi földosztó bizottságokkal közösen kijelölték azokat a szőlőterületeket, amelyek a kárpótlási árveréseken kalapács alá kerültek. Ennek következtében a Borkombinát elveszítette szőlőterületeinek jelentős részét.

Az átalakulás egy fontos, párhuzamosan futó vonulatának tekinthető a borvidéken a szövetkezetek átmenete a kapitalista piacgazdaságba. A szövetkezetek itt is két utat követtek:

- a szövetkezeti törvény szerint átalakultak új típusú szövetkezetté vagy gazdasági társasággá
- a spontán privatizáció nyújtotta lehetőségekkel élve értékesítették.

Utóbbira tipikus példát jelent a jelenlegi Dereszla Pincészet jogelődjének a Bodrogvárhegy Kft-nek a létrejötte. Az egykori Bodrogkeresztúri Szövetkezet tagjai a Loire-völgyi, Ancenis központú szövetkezettel, a CANA-val alapítottak közös vállalatot, és ajánlották fel a magyar alapítók szőlőterületeik egy részét a vegyesvállalat számára.

A családi pincészetek és a külföldi befektetők mellett az új évezred első éveiben újabb termelők megjelenésére lett figyelmes a borvidék. Ekkor jelent meg a Patrícius Borház, Béres Szőlőbirtok vagy a Vivamus Kft.

TOKAJ
BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

1. 1. 1. 3. Tokaj-Hegyalja, mint világörökségi helyszín

1972. november 16-án született az UNESCO Világörökség Egyezménye, mely napjainkig is a legjelentősebb szerepet játssza földünk természeti és kulturális értékeinek megőrzésében, lehetővé téve a globális felelősségvállalást. Az Egyezmény – amelyhez eddig 186 állam csatlakozott - célja az emberiség közös örökségét képező, kiemelkedő egyetemes értékű kulturális és természeti javak védelme. A világörökség részévé kiemelkedő jelentőségű és egyetemes értéket képviselő kulturális és természeti örökségi helyszínek válhatnak kulturális, természeti vagy vegyes kategóriában, amelyek az egész emberiség számára egyedi jelentőséggel bírnak. Ebből a célból jött létre az Egyezmény alapján a Világörökség Lista, amely évente bővül, és immár 1007 tétel szerepel rajta (161 állam területén) –közülük 779 kulturális, 197 természeti és 31 „vegyes" kategóriában. Magyarországról nyolc helyszínt tartanak nyilván a Világörökség részeként – egy természetit és hét kulturális örökséget[6].

Magyarország 1985-ben csatlakozott a Világörökség Egyezményhez és törvényerejű rendelet formájában beépítette azt a magyar jogrendbe. A Világörökség Bizottság két évvel később, 1987-ben döntött az első két magyarországi helyszín, Budapest – a Duna-partok, a Budai Várnegyed és az Andrássy út, valamint Hollókő óközség és környezete felvételéről a Világörökségi Listára. 2002 nyara óta pedig nyolc világörökségi helyszínnel büszkélkedhet. Helyszíneink közül hét a kulturális és egy a természeti

[6] http://www.vilagorokseg.hu/page/menu/133

kategóriában került felvételre. Két helyszínünk (Az Aggteleki-karszt és a Szlovák-karszt barlangjai, valamint a Fertő/Neusiedlersee kultúrtáj) határokon átnyúló, Szlovákiával illetve Ausztriával közös.

A kulturális örökségek között tartjuk számon az ún. kultúrtájakat, amelyek az ember és a természet kölcsönhatása révén alakultak ki, azaz emberkéz alkotta őket, de a természeti hatásokkal szervesen együttműködve, vagyis az Unesco konvenciója szerint nem elsősorban esztétikai kategória.Ilyen a nyolc magyarországi helyszín közül a Tokaji Történelmi Borvidék 2002-ben világörökséggé nyilvánított része. A világörökségi terület 27 település közigazgatási területét érinti: Abaújszántó, Bekecs, Bodrogkeresztúr, Bodrogkisfalud, Bodrogolaszi, Erdőbénye, Erdőhorváti, Golop, Hercegkút, Legyesbénye, Makkoshotyka, Mád, Mezőzombor, Monok, Olaszliszka, Rátka, Sárazsadány, Sárospatak, Sátoraljaújhely, Szegi, Szegilong, Szerencs, Tarcal, Tállya, Tokaj, Tolcsva, valamint Vámosújfalu. A világörökségi magterülete 8 települést – Bodrogkeresztúr, Bodrogkisfalud, Mád, Mezőzombor, Szegi, Tállya, Tarcal, Tokaj – és 6 világörökségi objektumot – Ungvári Pincék (Sátoraljaújhely), Rákóczi Pince (Sárospatak), Kőporosi Pincesor (Hercegkút), Gombos-hegyi Pincesor (Hercegkút), Oremus Pincék (Tolcsva), Tolcsvai Bormúzeum Pincéi (Tolcsva) – foglal magában.

A világörökségi kultúrtáj magterülete a borvidék természetes egysége tehát, déli és délnyugati határa a hegy lábánál futó vasútvonal illetve a 3713. számú összekötő út, északi és északkeleti határa egybeesik az említett települések közigazgatási határával, illetve a 37 számú főútvonallal. A magterület határán belül eső és az 1993. évi XLVIII. számú Bányatörvénynek megfelelő kitermelési engedéllyel rendelkező bányatelkek ki vannak véve a felterjesztett világörökségi területből.

Ezzel Tokaj-Hegyalja borvidék az országban egyedülálló történeti tájjá minősítésével, UNESCO világörökségi helyszínként a 27 település teljes közigazgatási területével műemléki védelem alatt áll.

TOKAJ
BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

1. térkép: Tokaj-Hegyalja területe, mint világörökségi helyszín

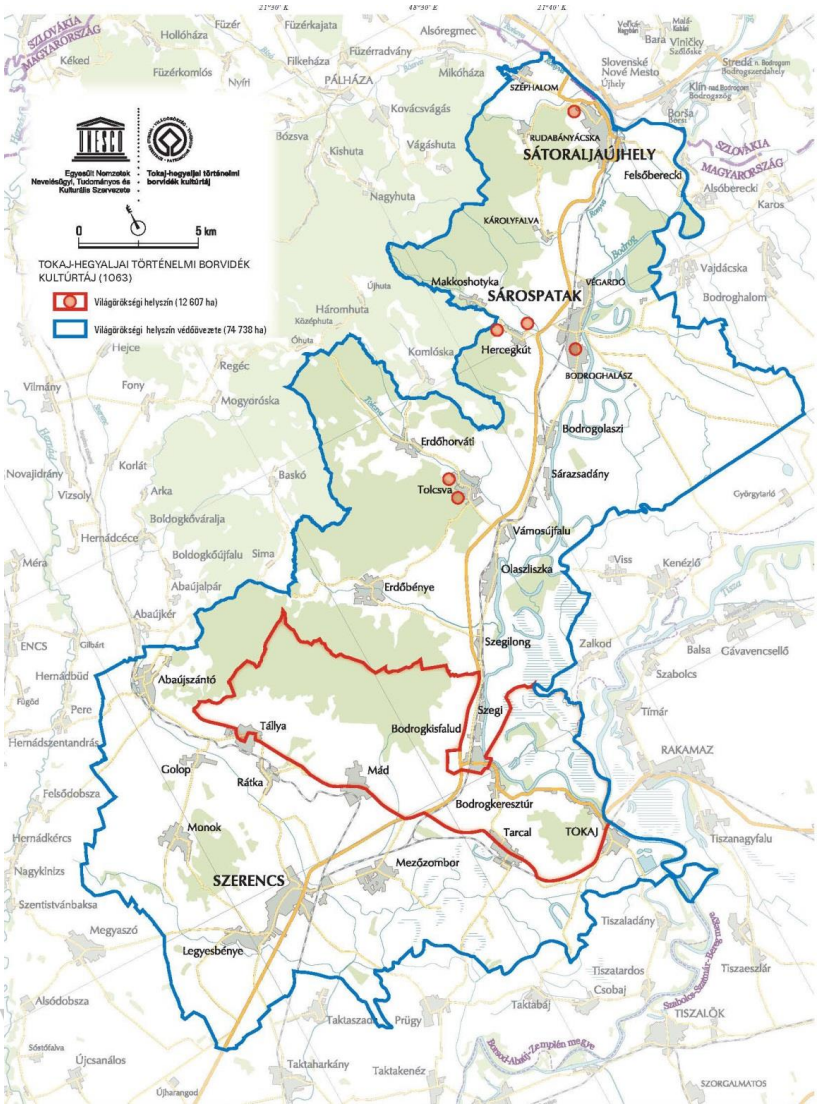

Forrás: www.vilagorokseg.hu

T J
BOR NÁCS

2. táblázat: Tokaj-Hegyalja fejlődésének kronológiai összefoglalója

Időszak	Esemény
XIII. sz.	IV. Béla kiadta a parancsot: „erdőt - hord - el - vágd - ki", így született a későbbi település, Erdőhorváti. Vallon és olasz telepesek érkeznek a vidékre. Ők a ma Bodrogolaszinak nevezett települést.
XIII. sz.	A század második feléből már vannak írásos emlékek a szőlőművelésre vonatkozóan. Hegyalja főbb központjai mezővárosi rangot nyertek, mint pl. Sárospatak, Sátoraljaújhely. A tatárok feldúlták és kipusztították a szőlők nagy részét, később újratelepítették a tőkéket. A szájhagyomány szerint olaszok települnek le Tokaj-hegyalján, ennek több nyoma van, a települések elnevezésében: Olaszliszka, Bodrogolaszi. A népi emlékezet szerint ekkor vájták az ungvári pincéket. A borvidéken ekkor kezdik el a sajátos kőzetbevájt, földalatti pincék építését is.
1239	Olaszliszkát egy írásos emlékben Lyska néven említik.
1240	Az első írásos emlékek a tolcsvai pincékről.
1252	A turóczi prépostság alapítólevelében szerepel, hogy IV. Béla Olaszliszka környékén szőlőt adományoz a helyi rendnek.
1255	IV. Béla egyik oklevelében „Tolschwa" névként említi a mai Tolcsva települést, ami vélhetően a szláv tolocsi 'zúzni, bányászni' szóból származik.
XIV. sz.	A mély pincék száma jelentősen megnő, ekkor kezdik építeni a többemeletes pincelabirintusokat.
XV. sz.	Már használatos a Hegyalja elnevezés, de nem bizonyított, hogy csak erre a területre vonatkozik.
XVI. sz.	Nő a tokaji borok népszerűsége, főleg bártfai, kassai és eperjesi polgárok vásárolnak szőlőt Hegyalján. A borvidék a három részre szakadt ország határterületévé válik: Tokaj és Sárospatak másfél évszázadon át végvári szerepet kapott. Ekkortájt háromféle bort készítenek: „tiszta bort" első taposással, „préselt bort" második sajtolással és „lőrét" a törkölyre öntött víz erjesztésével. A szőlősgazdák a mezővárosokban lakva növelik birtokaikat, közülük több úri birtokká fejlődik, eközben a szőlősgazdák társadalma erősen differenciálódik. A Tokaji borvidéknek ez az egyik legvirágzóbb periódusa. IV. Pius pápa tállyai bort kap a tridenti zsinaton Draskovich György pécsi püspöktől.
1550-1560	A tokaji borok döntő áttörése a hazai és a nemzetközi piacokon, a minőség javulásának időszaka. Lengyel kereskedők megjelenése. Az osztrák

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

	császári udvar a XVI. század közepétől generációkon keresztül vásárolta a tokaji bort.
1571	Az aszú szőlő bor első említése a Garay család május 15-én kelt leltárában.
1589	Főbornak nevezik a válogatás nélkül (feltehetőelg a kiváló minőségű borokat, pl. a szamorodnit - az aszú kivételével – jelölték ezzel az elnevezéssel) készült tokaji bort.
XVII. sz.	A Tokaj név egyre jobban terjed a borpiacon. A bortermés csaknem egyharmada került export piacra. Nagy a szórás a szőlő és a borárakban. A lengyel és az orosz export fokozatosan nőtt, lassan meghatározóvá vált a borvidék számára.
1616-1660	A Rákóczi-korszak. Ebben az időben vette fel a hegyaljai szőlőtermesztés máig jellemző arculatát és ekkor élte legvirágzóbb korszakát. II. Rákóczi György erdélyi fejedelem (1648-1660) számos pincét tartott fenn, több kastélyt is építtetett a borvidék területén.
1631	Szepsi Laczkó Máté református lelkész elkészíti az első aszút a sátoraljaújhelyi Oremus-dűlő szőlő terméséből Lórántffy Zsuzsanna fejedelemasszony részére.
1655	Az országgyűlésben rendelet születik az aszúválogatással elvégzett szüretre vonatkozóan.
1698	II. Rákóczi Ferenc fejedelem megalakítja Újhutát, Középhutát és Óhutát, a későbbi üvegkészítő falvakat, amelyek 1916-ig működnek.
XVIII. sz.	XIV. Lajos francia király II. Rákóczi Ferenctől kapott aszúval kínalja Madame Pompadour-t egy azóta elhíresült mondás kíséretében: „C'est le roi des vins, et le vin des rois" „Ez a borok királya és a királyok bora". Ekkor kezdik el Tokaj-Hegyaljának nevezni a területet, a bort pedig a könnyebb érthetőség kedvéért tokaji bornak, elsősorban azért, hogy a külföldieknek is könnyen kimondható és értelmezhető legyen. A század utolsó éveiben nagy számban településnek be sziléziai és galíciai zsidók, akik néhány évtized alatt a kereskedelem irányítóivá válnak. Elterjed a tokaji borok hamisítása, az osztrák szőlőművelők érdekeiket féltve gátolják a tokaji szőlő és bortermelést, megkezdődik a borvidék hanyatlása. Egy ideig örmény, zsidó és görög borkereskedők veszik át a tokaji bor forgalmazását. Megnő az idegenek birtoklása, borvidéken kívüli nemesek vásárolják fel a birtokokat. Tolcsva 1711 és 1848 között éli virágkorát; a Szirmay, Waldbott és Dessewffy családok birtokai fémjelzik ezt a korszakot.
1707	A Rákóczi-szabadságharc területi közigazgatási apparátusa a magyar borvidékek részére országos minősítést rendel el. Öt csoportba sorolva a

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

	területeket első osztályú besorolást csak Tokaj-Hegyalja kap. A dűlő szerepe ekkor kezd tudatosodni a minőség és a kereskedelem területén.
1711	Lefoglalják a Rákóczi-birtokokat. A szüret már Trautsohn herceget illeti. Tolcsván ruszinok, szlovákok, lengyelek, svábok, zsidók és 1711 után görögök telepednek le.
1720	Az újabb szőlőterületi minősítés alapján három osztályba sorolják az ország területeit, Tokaj-Hegyalja nagyobbik része az első osztályba kerül.
1723	Törvényi szabályozás a tokaji szőlő és bortermelésre.
1729	Újabb törvényi szabályozás a tokaji szőlő és bortermelésre.
1733-1798	Orosz borvásárló bizottság gondoskodik a cári udvar tokaji borral való ellátásáról.
1737	Tokaj-Hegyalja szabályozása: kialakul a borvidék lehatárolása, az eredetvédelem alapja - sok külföldi bortermelő vidéket megelőzve - a világon először kerül meghatározásra.
1741	Újabb törvényi szabályozás a tokaji szőlő és bortermelésre.
1749	Első írásos emlék Vágáshutáról, amit Árva vármegyéből áttelepült szlovák üvegfúvók alapítottak. A mai nevét 1898-ban kapta.
1750	A Fekete-erdőből 50 sváb családot telepítenek a borvidékre, a mai Hercegkútra, Rátkára és Károlyfalvára.
1759	A máslás (mászlás) első említése különböző dokumentumokban.
1826	Első találkozás a fordítás (másodaszú) elnevezéssel.
1857	Tolcsván megalakult a „Tokaj-hegyaljai Bormívelő Egyesület”.
1867	A négynyelvű "Tokaj-hegyaljai Album" kiadása.
1886	Megjelenik a filoxéra, és 10 év alatt elpusztítja a szőlők 90%-át. Erre az időszakra esik az első nemzetközi per, ahol a tokaji termelők elérik a Tokaj név védelmét a bíróságon.
1898	A borvidék területét újraszabályozzák.
1920	A trianoni békeszerződés az országhatárok módosításával elszakítja a borvidéktől Szőllőske és Kistoronya településeit, valamint Sátoraljaújhely egy részét (Kisújhely) és szőlőskertjeit.
1920-1950	A gyógyszerkönyvekben gyógyszernek tüntetik fel a tokaji aszúbort.
1926	Erős peronoszpórafertőzés ritkítja a szőlőültetvényeket.

TOKAJ
BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

1928	A Tokaj-hegyaljai Hegyközségi Tanács megalakulása. Első elnöke Kurucz Károly.
1936	Az aszúborkészítés technológiájának pontosítása törvényi úton.
1949	Megalakul a borvidéki kutatóbázis Tarcalon.
1950-1990	A borvidéken több állami gazdaság és pincegazdaság egyesülésével létrejön a Tokaj-hegyaljai Állami Gazdasági Borkombinát, a Tokaj Kereskedőház jogelődje. Az állami borászat felvásárolja a kistermelők szőlőit, szervezi a termelést és a borkereskedelmet.
1986-1987	Az európai méretű fagyhullám eléri a tokaji szőlőket is
1990	A privatizáció kezdete a Tokaji borvidéken. A Tokaj Reneszánsz Egyesület megalakulása.
1993	Kétoldalú EU-Magyar szerződés - többek között - a származáshely megnevezések kölcsönös védelméről. A magyar Tokaj név az Elzászban és a Venezia-Friuli-Gulia tartományokban használt Tocai és Tokay írásmódú fajtanévvel szemben privilégiumot élvez, 2007-ig tartó moratóriummal.
1995	Létrejönnek a hegyközségi szervezetek.
1997	Az Oremus fajtanevet a származáshely megnevezések elsőbbsége jogán - az Oremus-dűlő miatt - Zéta fajtanévre keresztelik át.
2002	A Hercegkútnál lévő Kőporosi és Gomboshegyi pincesor, az Ungvári pincesor, a Tolcsvai Oremus és Bormúzeumpincék „kultúrtáj" kategóriában a világörökség részévé válnak. Tokaj-Hegyalja a világörökség része lesz. Az országos munkában a Tokaji borvidéken is elkészül a szőlőültetvények felmérése, a szőlőültetvények katasztere.
2004	A bortörvény az aszúbort kizárólagosan a Tokaji borvidék számára engedélyezi. A borvidék neve „Tokaj-hegyaljai borvidék"-ről „Tokaji borvidék"-re változik. A szlovákiai Tokaj kérdésében a kormányközi tárgyalások befejeződnek, megkötik az egyezséget. Megalakul a Tokajvinum Hungaricum Egyesület.
2005	A Tokaji borvidéknek ismét megalakul az önálló állami szőlészeti és borászati kutató intézménye a korábbi kincstári birtokon, Tarcalon, mely a Tolcsván lévő muzeális pincével és annak boraival is kiegészül. Az Európai Bíróság a Tokaj kontra (olaszországi) Tocai ügyben a „Tokaj" névhasználat tekintetében jogerősen a Tokaji borvidék javára dönt. Az EU tárgyalásokat folytat az Egyesült Államokkal és Ausztráliával a Tokaj névhasználatról.
2014	2014. július 31-től kizárólag a Tokaji borvidéken lehet oltalom alatt álló tokaji bort palackozni. Szlovákia jogosult a „Tokaj" márkanév használatára, nem kötelezhetőek a „Tokajská" megnevezés kizárólagos feltüntetésére. 2014. február 4-dikén a magyar kormányzat kiemelt fejlesztési térséggé

TOKAJ
BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

	nyilvánította a Tokaji Borvidéket, a „Bor-Vidék Tokaj Hegyalja Nemzeti Program” keretében.

1. 1. 1. 4. Nemzetközi pozícionáltság

Tokaj-Hegyalja nemzetközi szerepének fejlődésében az elmúlt évszázadok alatt számos hatótényező játszott szerepet, amelyek közül kiemelhető:

- Erdély-Felvidék-Lengyelország közötti kereskedelmi útvonalak áthaladása Tokaj-Tarcal-Mád-Tállya-Abaújszántón keresztül, illetve Tokaj-Bodrog-völgy-Sátoraljaújhely-nyomvonalon Munkács-Lemberg irányba;
- Tokaj a tiszai sószállítás átrakópontja a középkortól a XIX. századi vasútépítésig;
- a XIX. századi iparosítással a fő forgalmi tengely átkerül a Miskolc-Kassa nyomvonalra, a térség forgalmi árnyékhelyzetbe kerül, viszont mentesült az erőltetett iparosítás negatív hatásaitól;
- a XIX. századi vasútépítéseket követően a Tisza szállításban betöltött szerepe visszaszorul, ettől kezdve Tokaj logisztikai központi szerepe megszűnik;
- a vasúthálózat és Európa legnagyobb cukorgyárának megépítésével Szerencsre kerül át a térség fő forgalmi elosztópontja, Sátoraljaújhely, mint megyeszékhely szintén fontos vasútforgalmi csomópont a XIX. században. Trianon után Sátoraljaújhely térségközponti funkciója, 1950-ben megyeszékhely szerepe is megszűnik. A legutóbbi ezredforduló után Szerencs ipari (cukorgyár bezárása) és forgalmi szerepe is radikálisan visszaszorul. A térségben a vasút szerepe az ország hasonló adottságú térségeihez képest továbbra is jelentős. A Szerencs-Abaújszántó szárnyvonal ma főleg az alföldi útépítések kőalapanyag- ellátásához szükséges szállítási kapacitást biztosítja, személyszállítási funkciója elhanyagolható.

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

A középkorban kialakult egy egymástól 3-12 km-re fekvő, hasonló nagyságrendű, rangú, súlyú mezővárosokból álló együttműködésre, munkamegosztásra épülőtelepülésegyüttes, amelyen belül a szereplők fontossága időről időre változik, de a XIX. század elejéig, mint egységes térség kiegyensúlyozott marad. A XIX. századtól erősödött a városhálózat differenciálódása, a XX. századra kialakult az ország más térségeire is jellemző hierarchikus településhálózat (koncentrált igazgatási-forgalmi-gazdasági központok és közösségias vonzáskörzetük). A változást jól mutatják a népesedési változások: a kis mezővárosok, melyek a XX. század végén elvesztették mezővárosi jogállásukat és ma is községek, a demográfiai csúcsot 1941-ben érték el (a legnagyobbak, mint Tolcsva és Tállya, már jóval korábban). Az iparosodás kedvezményezettjei, a jelenlegi városhálózat erősebb településeinél a demográfiai csúcs 1990-ben következett be, azóta viszont csökkenő népességű területről beszélünk. A rendszerváltás óta a helyi források folyamatos csökkenése egyre inkább a települések közötti versengést erősíti. A XIX. század derekáig az igazodási pontot (kulturális minták tekintetében is) egyértelműen a felvidéki szabad királyi városok jelentették. A XIX. század közepétől egyre inkább az akkoriban városiasodás és polgárosodás tekintetében elmaradottabb Miskolc, Nyíregyháza és Debrecen gyors fejlődésével átveszi ezt a szerepet, mely átrendeződés Trianont követően tovább erősödött. Az 1970-es évektől közlekedési árnyékhelyzetbe kerültek a Szerencs-Tokaj vonaltól északra fekvő települések, és

még inkább háttérbe szorultak. Az európai integráció, a határok oldódása és az M3 autópálya kiépülése a 37-es út korszerűsítésével a Bodrog völgyének forgalmi szerepét újra megerősítette.

A XIX. század közepéig Tokaj-Hegyalja egy vegyes agrokultúrájú térségnek számított, a tájhasználatban a 200-300 méter szintmagasságban termelt szőlők 9-10 %-os részesedésével, de ennél jóval nagyobb arányú gazdasági hasznával, a folyóvölgyben komplex ártéri gazdálkodással és az erdő sokoldalú haszonvételével. Szántóföldi terményeket illetően a térség a nagy folyószabályozásokig importra szorult. A térség polgárainak fizetőképességét a bor mellett az igen fejlett kézművesipar is biztosította. A folyószabályozást követően a szántóterületek aránya radikálisan növekedett, a legeltető állattartás gyorsan visszaszorult, a filoxéravész utáni időkre pedig az ártéri gazdálkodás megszűnt, a szőlőket lejjebb telepítették. Az ipar nagyobbrészt a városokba szorult vissza (kivéve bányászat, hordókészítés).

A XX. század legfontosabb térszerkezet-alakító folyamata az új (trianoni) határok kialakítása valamint az ebből következő kárpát-medencei gazdasági és társadalmi változások.

Az előző keretfeltételtől nem független, általánosan érvényesülő urbanizációs folyamatokban történt, történik a városhálózat átalakulása, melynek eredményeként a Kárpát-medence északkeleti térségében kialakult az a nagyváros-hálózat, ami e térség meghatározó térszervező együttese. A kelet-európai térségben igen jelentős a Kassa-Miskolc-Debrecen-Nyíregyháza-Nagyvárad-Szatmárnémeti-Munkács-Ungvár városhálózati sűrűsödés. A kapcsolódó városokkal együtt több mint 2 milliós városi népesség viszonylag kis területen, 4 ország határcsatlakozási térségében él. E térség belsejében fekszik a világörökségi terület úgy, hogy a fő közlekedés folyosók és gazdasági tengelyek nem metszik át.

A térszerkezeti trendek lényeges jellemzője, a határon átnyúló nagyvárosi vonzások újbóli megjelenése és a 80 évnyi széttagoltság után való átépülésének-kibontakozásának lassan előrehaladó folyamata. Az Európai Unión belüli határzónák alakulása nagymértékben befolyásolja ezt a visszafordíthatatlan urbanizációs és kulturális változást, amely döntő hatású a világörökségi terület hosszú távú, többnyire kedvező irányú folyamataira.

T.K.A.J
BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

2. térkép: A Tokaj-hegyaljai történeti borvidék kultúrtáj makrotérségi elhelyezkedése

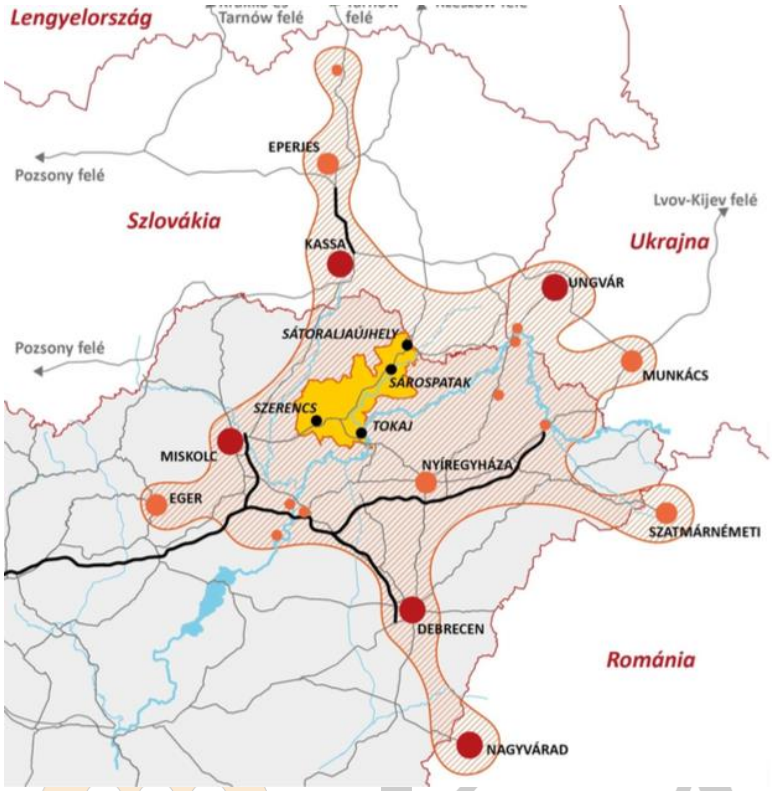

Forrás: MAD I.kötet p. 28.

TOKAJ
BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

1. 1. 1. 5. Jelenlegi közigazgatási lehatárolás és funkciók

Borsod-Abaúj-Zemplén megyében a 2003. év végéig érvényben lévő kistérségi felosztás szerint a településeket 11 kistérségbe csoportosították be. A Tokaj-hegyaljai térség települései három kistérséghez tartoztak. Ezek közül a legnagyobb, legtöbb települést magába foglaló kistérség a Szerencsi kistérség volt, ide tartozott: Abaújszántó, Golop, Monok, Legyesbénye, Bekecs, Tállya, Rátka, Szerencs, Erdőbénye, Mád, Mezőzombor, Szegilong, Szegi, Bodrogkisfalud, Bodrogkeresztúr, Tarcal és Tokaj települések. A második legtöbb településsel bíró kistérség a Sárospataki kistérség volt, amihez az alábbi települések tartoztak: Erdőhorváti, Tolcsva, Vámosújfalu, Olaszliszka, Makkoshotyka, Hercegkút, Bodrogolaszi, Sárazsadány és Sárospatak. A harmadik kistérség a Sátoraljaújhelyi kistérség volt, amihez csak Sátoraljaújhely városa tartozott (3. térkép).

3. térkép: Magyarország északkeleti részének 2004 előtti kistérségei, és a Tokaj-hegyaljai térség településeinek elhelyezkedése[7]

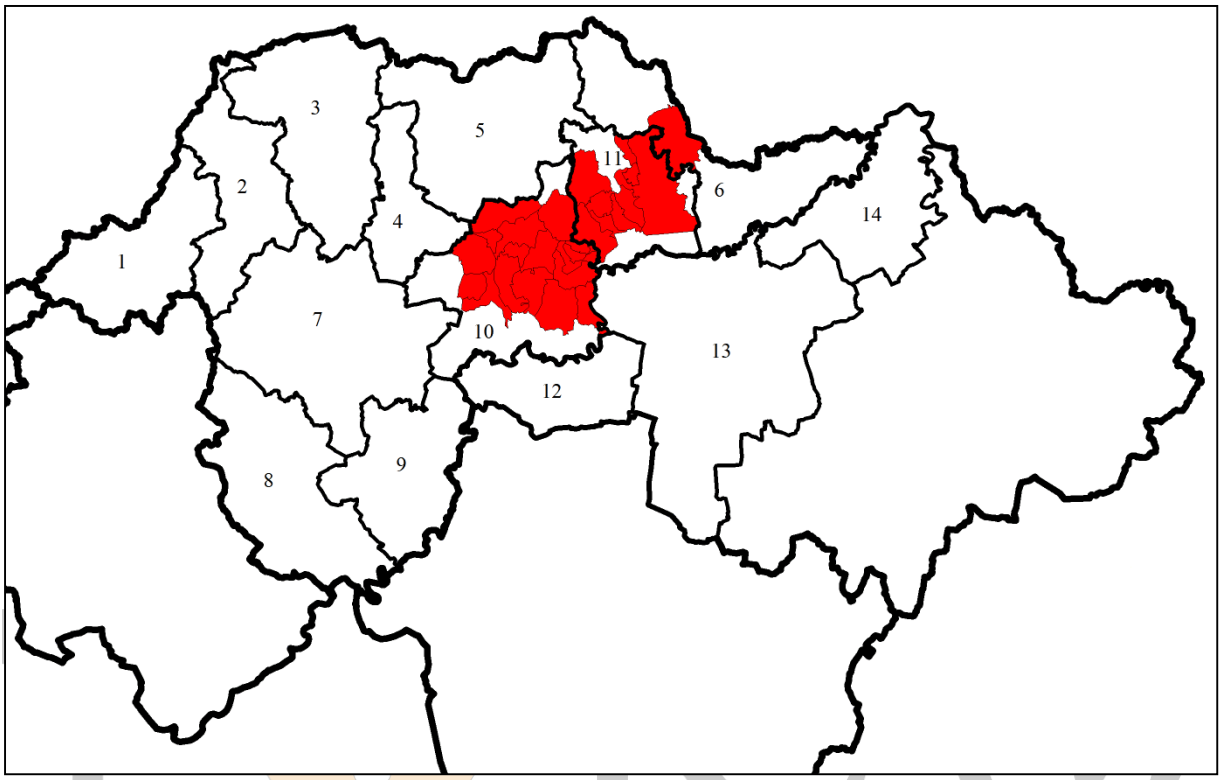

Szerk: Csatai B.

BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

[7] Jelmagyarázat: 1.Ózdi kistérség, 2.Kazincbarcikai kistérség, 3.Edelényi kistérség, 4.Szikszói kistérség, 5.Encsi kistérség, 6.Sátoraljaújhelyi kistérség, 7.Miskolci kistérség, 8.Mezőkövesdi kistérség, 9.Tiszaújvárosi kistérség, 10.Szerencsi kistérség, 11.Sárospataki kistérség, 12.Tiszavasvári kistérség, 13.Nyíregyházi kistérség, 14.Kisvárdai kistérség.

Jelentős változások következtek be 2004-ben - a 2004. évi CVII. a települési önkormányzatok többcélú kistérségi társulásáról szóló törvény értelmében - mind a kistérségek számában, mind a kiterjedésében. A korábbi 11 Borsod-Abaúj-Zemplén megyei kistérség helyett 2004-ben 15 darab kistérség került kialakításra . A legnagyobb változások a Szerencsi, és a Sátoraljaújhelyi kistérségek feldarabolása voltak. A Sátoraljaújhelyi kistérségből kialakult egy kisebb Sátoraljaújhelyi kistérség (Sátoraljaújhely választóvonallal), és a Bodrogközi kistérség (Sátoraljaújhelytől délkeletre). A volt Szerencsi kistérségből 2003. után három kistérséghez is kerültek Tokaj-hegyaljai települések. Abaújszántó a térségből egyedüli településként átkerült az Abaúj - Hegyközi kistérségbe. A 2004. előtti Szerencsi kistérség keleti részéből kialakult a Tokaji kistérség. Az új Tokaj kistérséghez került Erdőbénye, Szegilong, Szegi, Bodrogkisfalud, Bodrogkeresztúr, Tarcal és Tokaj települések (4. térkép).

4. térkép: Magyarország északkeleti részének kistérségei napjainkban, és a Tokaj-hegyaljai térség településeinek helyzete[8]

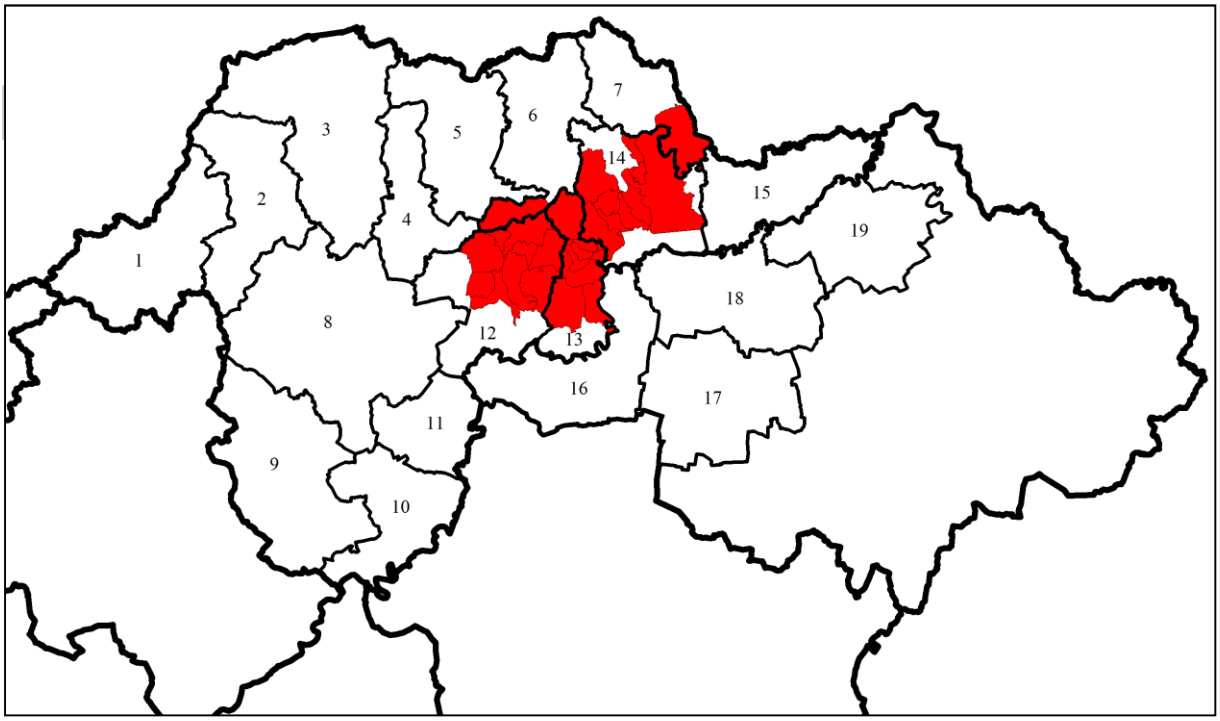

Szerk.: Csatai B.

A jelenlegi kistérségek és járások között is előfordulnak jelentősebb területi különbségek, de ezek nem változtatnak a települések hovatartozásán. A változás inkább a Tokaj-hegyaljai térséggel szomszédos kistérségek és járások között figyelhető meg. Az egyéb változások közé sorolható a nevezéktan módosulása, ahol a legnagyobb eltérés (a nagyjából hasonló területet lefedő) Abaúj - Hegyközi kistérség és a Gönci járás között van. A Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében található Tiszavasvári kistérségnek a

[8] Jelmagyarázat: 1.Ózdi kistérség, 2.Kazincbarcikai kistérség, 3.Edelényi kistérség, 4.Szikszói kistérség, 5.Encsi kistérség, 6.Abaúj-Hegyközi kistérség, 7.Sátoraljaújhelyi kistérség, 8.Miskolci kistérség, 9.Mezőkövesdi kistérség, 10.Mezőcsáti kistérség, 11.Tiszaújvárosi kistérség, 12.Szerencsi kistérség, 13.Tokaji kistérség, 14.Sárospataki kistérség, 15.Bodrogközi kistérség, 16.Tiszavasvári kistérség, 17.Nyíregyházi kistérségi, 18.Ibrány-Nagyhalászi kistérség, 19.Kisvárdai kistérség.

Tokaj-hegyaljai térség délkeleti részével határos része a járási beosztásban már nem a Tiszavasvári járással szomszédos, hanem a Nyíregyházi járással. Fontos kiemelni, hogy a térség városai mind különböző járásban helyezkednek el, és közülük egyedül Abaújszántó nem járási központ. A térség fekvésének vizsgálatakor mindenképpen ki kell emelni azt, hogy mind a Miskolci járás mind pedig a Nyíregyházi járás szomszédságban van a Tokaj-hegyaljai térséget felölelő járások valamelyikével, vagyis mindkét megyeközpont relatíve közel fekszik a térséghez (5. térkép). A Tokaj-hegyaljai térség számára így ez a két legfontosabb erővel bíró nagyközpont.

5. térkép: Magyarország északkeleti részének járásai, és a Tokaj-hegyaljai térség településeinek helyzete[9]

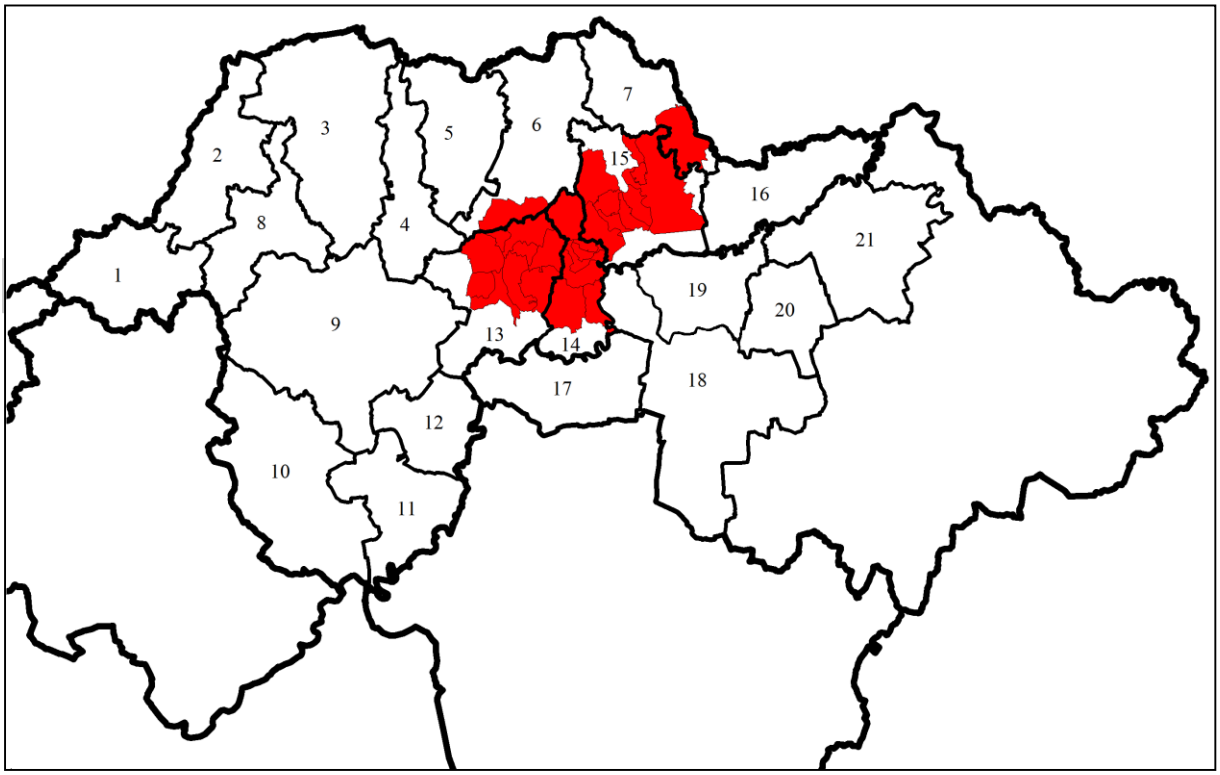

Szerk.: Csatai B.

[9] Jelmagyarázat: 1.Ózdi járás, 2.Putnoki járás, 3.Edelényi járás, 4.Szikszói járás, 5.Encsi járás, 6.Gönci járás, 7.Sátoraljaújhelyi járás, 8.Kazincbarcikai járás, 9.Miskolci járás, 10.Mezőkövesdi járás, 11.Mezőcsáti járás, 12.Tiszaújvárosi járás, 13.Szerencsi járás, 14.Tokaji járás, 15.Sárospataki járás, 16.Cigándi járás, 17.Tiszavasvári járás, 18.Nyíregyházi járás, 19.Ibrányi járás, 20.Kemecsei járás, 21.Kisvárdai járás.

1. 1. 2. Nagytérségi összefüggések vizsgálata

Az ország térségeinek fejlettségi helyzete nem csak tudományos, hanem területfejlesztési szempontból is fontos kérdésnek számít. A területfejlesztésben az ilyen vizsgálatokra konkrét jogszabályok is tartoztak:

- a 67/2007. (VI. 28.) OGY határozat és
- a 2007. évi CVII. törvénnyel módosított
- 2004. évi CVII. törvény.

Ezek a jogszabályok meghatározták a vizsgálatba bevonható pontos mutatókat, és magát a számítást is. A 2007-es elemzésbe 31 mutató került bevonásra, melyeket 5 különböző csoportba sorolták be. A mutatókat pontozásos módszerrel elemezték. A pontozásos módszerrel kapott eredményeket több komplex elemzéssel (pl.: faktoranalízissel) is összevetették, és azt kapták eredményül, hogy a különböző módszerekből kapott eredmények között nincsen jelentős eltérés.

A kistérségek 2007. évi komplex fejlettségi vizsgálat eredményeit tematikus térképen is ábrázolták (6. térkép). A kistérségeket öt egyenlő elemszámú csoportba csoportosították. Magyarországon a fejlett kistérségek területileg öt helyen összpontosulnak:

- Budapesten és agglomerációjában,
- az M1 autópálya vonalában,
- az M7 autópálya vonalában,
- Magyarország északnyugati peremében,
- megyeszékhelyek és egyes agglomerációikban.

TOKAJ
BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

A fejletlen települések leginkább az ország északkeleti, a keleti és délnyugati (főleg határ menti) részén vannak. A Tokaj-hegyaljai térséget magába foglaló öt kistérség közül négy[10] a legelmaradottabb: vagyis a 33 leghátrányosabb helyzetű (LHH) kistérségek csoportjába tartozik. Egyedül Sátoraljaújhely az a település, ami a többitől eltérő (átlagos fejlettségű) kistérségben található. A térség közvetlen környezetét tekintve leginkább az elmaradott térségek dominálnak, de a Miskolci, és a Tiszaújvárosi közepesen fejlett kistérségek kivételnek számítanak.

[10] Abaúj - Hegyközi kistérség, Szerencsi kistérség, Tokaji kistérség és a Sárospataki kistérség.

6. térkép: A kistérségek fejlettsége 2007-ben

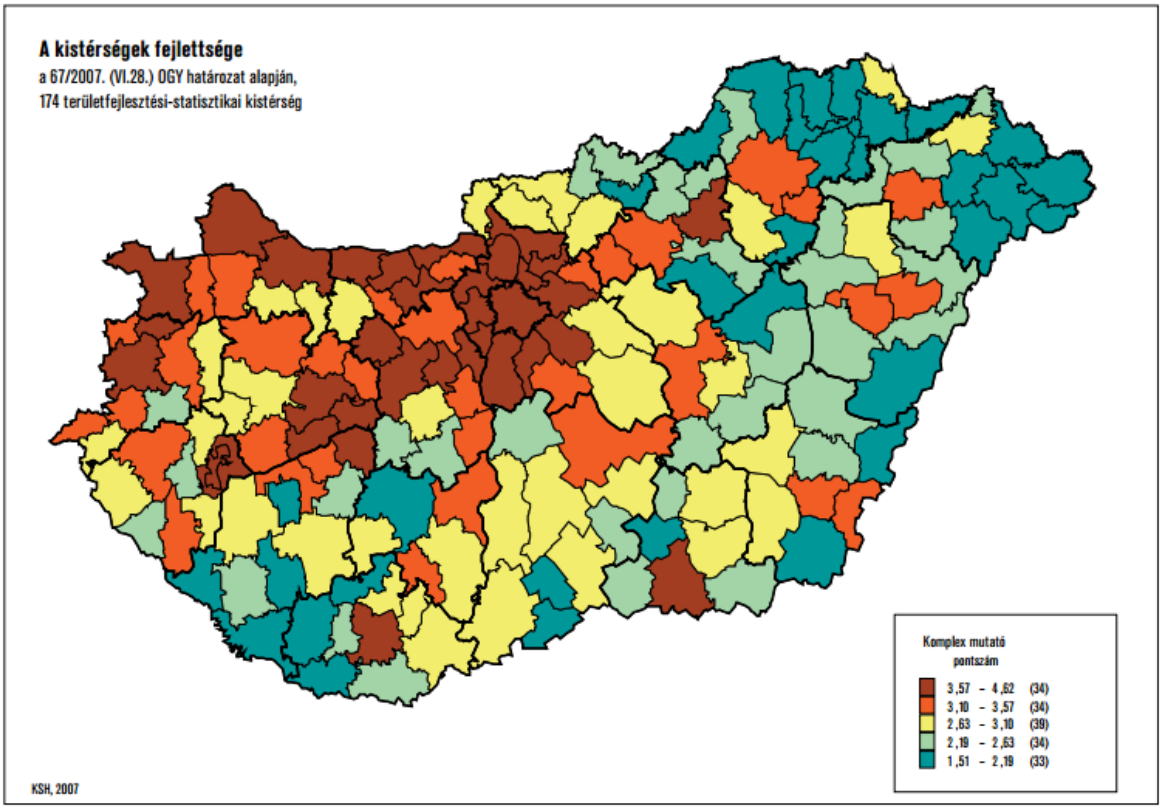

Forrás: Tipold F. – Községvégi A. (2007), p. 62.

BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

A komplex fejlettségi mutatók nemcsak kistérségi, hanem települési szinten is értelmezhetőek.[11] Ugyanazzal a pontozásos módszerrel 2010-ben a települések fejlettségi különbségeit is ábrázolták (7. térkép). Az első szembetűnő különbség a két térkép között az, hogy a területi szint csökkenésével a fejlettség térbeli mintázata is mozaikosabbá vált. A Tokaj-Hegyaljához tartozó települések közül Szerencs és Hercegkút országosan a közepesen fejlett, a térségen belül pedig a legfejlettebb települések csoportjához tartozik. Átlagos fejlettségű település a városok többsége (Sátoraljaújhely, Sárospatak, Tokaj), és a falvak közül: Rátka, Mád, Bodrogkisfalud és Bodrogolaszi. A többi község és Abaújszántó városa a közepesen elmaradott és az elmaradott települések csoportjában van. A Tokaj-hegyaljai térség közelében települései szinten leginkább az elmaradott települések a meghatározóak.

[11] A komplex mutató egyszerű számtani átlaga 4,78 pont lett. Az érték alatt a települések valamivel több, mint 50%-a, és a népesség közel 17%-a tartozik.

7. térkép: A települések társadalmi, gazdasági és infrastrukturális fejlettsége a 67/2007. (VI.28.) OGY-határozat alapján 2010-ben

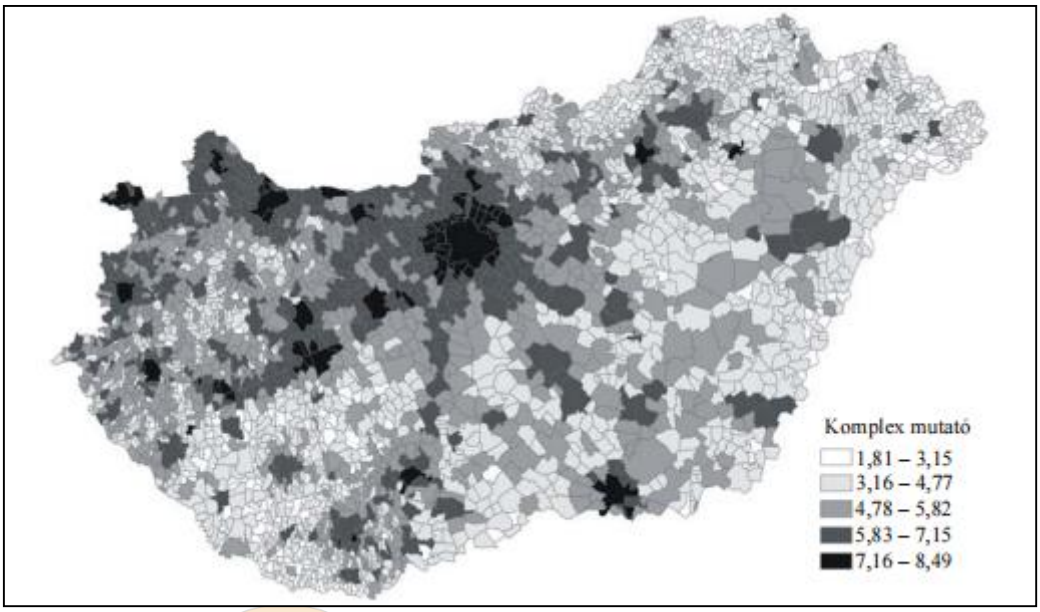

Forrás: Községvégi A. – Tipold F. (2012), p. 283.

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

Az országos fejlettségi különbségek feltárására irányuló következő példa a Járási Fejlettségi Mutató.[12] A mutató területi mintázata a 8. térképen látható. A járások 2012. évi fejlettségi képe hasonlít, és egyúttal különbözik is a kistérségek 2007. évi térségi fejlettségi képéhez. A hasonlóság abban áll, hogy a fejlett, és elmaradott régiók mindkét térképen nagyjából azonos módon helyezkednek el, vagyis a fejlettségi térszerkezet nem alakult át. A különbség pedig a finomabb eltérésekben van, ami leginkább:

- a némileg különböző mutatóknak,
- az eltérő területi felosztásnak,
- a különböző számú csoportoknak,
- az 5 év alatt lezajlott társadalmi, gazdasági változásoknak köszönhető.

A Tokaj-hegyaljai térséget lefedő öt járás közül egyik sem tartozik a legfejlettebb járások közé. A legfejlettebb térség itt is a Sátoraljaújhelyi járás lett, ami itt a közepesen fejlett kategóriába tartozik. A Tokaji és a Sárospataki járás a közepesen elmaradott, míg a Szerencsi és a Gönci járás a leginkább elmaradott járások csoportjába sorolható. A Tokaj-hegyaljai térség Borsod-Abaúj-Zemplén megyében lévő szomszédságát vizsgálva (hasonlóan a kistérségi fejlettségi képhez) a Miskolci és a Tiszaújvárosi járások tartoznak a fejlettebb területek közé. A kistérségi és járási közigazgatási eltérésnek köszönhetően a Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében található fejlett Nyíregyházi járás szomszédos lett a Szerencsi és a Tokaji járásokkal. A többi szomszédos járás pedig a közepesen elmaradott és az elmaradott kategóriába tartoznak (8. térkép).

[12] A Járási Fejlettségi Mutató 25 darab társadalmi és a gazdasági mutatóból tevődik össze. Ezek a mutatók hasonló módon lettek kialakítva, és ugyan azzal a pontozásos módszerrel készültek, mint a Komplex fejlettségi mutató (Bublik – Nyeste 2014).

8. térkép: Járási Fejlettségi Mutató 2012-ben

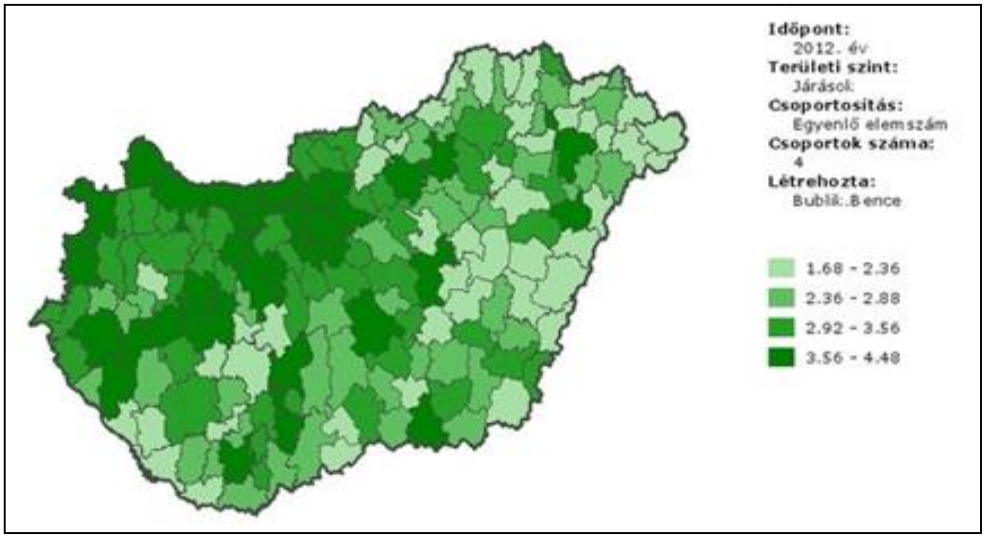

Forrás: Bublik B. – Nyeste (2014), p. 11.

Napjainkban a fejletlenebb térségek felzárkóztatása a hazai és az uniós területfejlesztési politikában is kiemelt fontossággal bír. Egyértelműnek tűnik az a megállapítás, hogy az elmaradottabb térségeknek több forrást kell biztosítani, mint a fejlettebbeknek. A gyakorlatban viszont előfordul, hogy a támogatások aránya nem igazodik a térségi fejlettséghez. Erre a jelenségre hívja fel a figyelmet Matolcsy György által koordinált „A magyar gazdaság térszerkezeti változásai" című területfejlesztési dokumentum (Matolcsy 2007). Ebben a dokumentumban megtalálható a 2004-2006-os ciklusban kiosztott támogatásoknak a kistérségi szintű elemzése. A komplex fejlettség, és a felhasznált uniós támogatások alapján a kistérségek három csoportba sorolhatók be:

BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

- fejlettségükhöz képest túltámogatott térségek,
- átlagos támogatottságú térségek,
- fejlettségükhöz képest alultámogatott térségek.

A fejlettségükhöz képest a legjobban túltámogatottak közé volt sorolható: az Egri, a Gárdonyi, a Pécsi és a Szolnoki kistérségek, a leginkább alultámogatottak pedig: a Hajdúhadházi, a Jánoshalmai, a Lengyeltóti és a Sarkadi kistérségek voltak. A legtöbb kistérség (93) átlagosan támogatottnak számított (Matolcsy 2007). A kialakított csoportok területi képét összességében leginkább a mozaikosság jellemezte. A Tokaj-Hegyalját magába foglaló kistérségek többsége (4) átlagosan támogatott volt. Egyedüli kivételnek számított a Sátoraljaújhelyi térség, ami a fejlettségéhez képest nagyobb arányban részesült a forrásokból (9. térkép).

9. térkép: Az EU támogatások aránya és a fejlettség mértéke – támogatott térségek

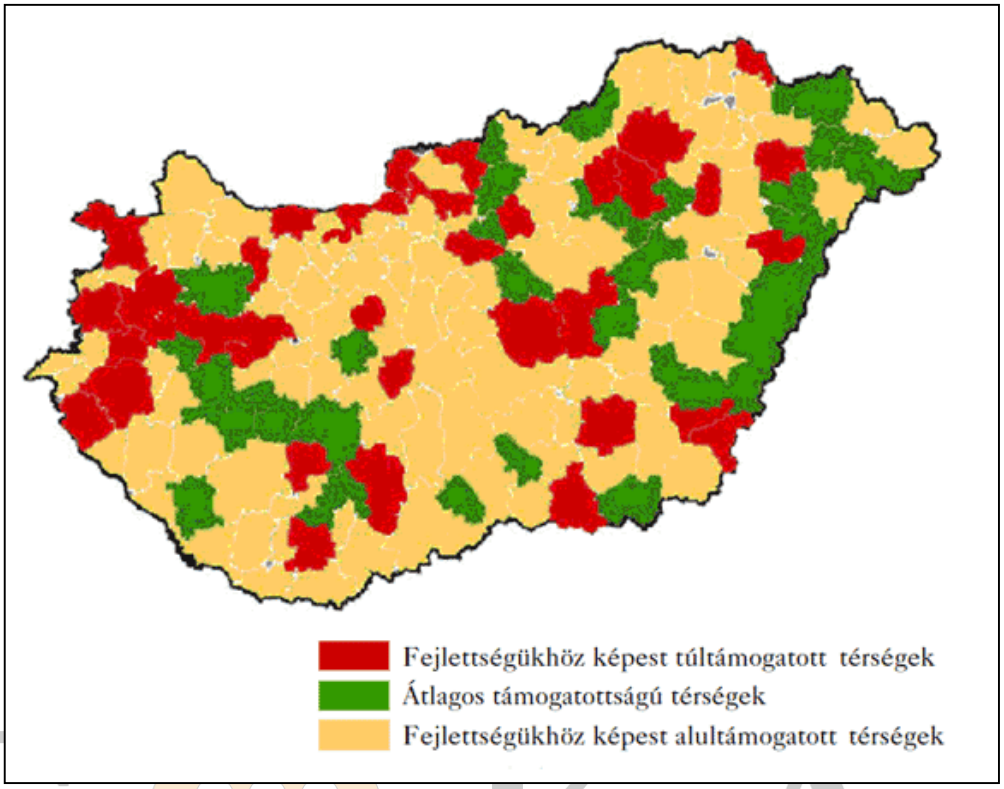

Forrás: Matolcsy Gy. (2007), p. 22.

Jelen helyzetelemző dokumentum társadalmi, környezeti és gazdasági hátterének feltárását követően ismertetjük az általunk készített komplex fejlettségi mutató eredményeit, amely kifejezetten Tokaj-Hegyalja településeire vonatkozóan ad helyzetképet az aktuális fejlettségi viszonyokról, valamint egyenlőtlenségekről. (lásd ..fejezet).

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

1. 2. A TÉRSÉG ADOTTSÁGAINAK, BELSŐ ERŐFORRÁSAINAK ELEMZÉSE

1. 2. 1. Természeti adottságok, természeti erőforrások és a környezet állapotának elemzése

1. 2. 1. 1. Természetföldrajzi tájbeosztás

Tokaj-Hegyalja a Tokaji (elterjedtebb nevén Zempléni)-hegység déli, délkeleti részén terül el. A hegység nevének, névváltozásainak történeti háttere, hogy a trianoni döntés után kettévágott Eperjes-Tokaji hegylánc magyarországi részére az I. világháború után a hazai térképészet – a közigazgatással, földméréssel egyetértésben – a Zempléni-hegység nevet vezette be. E név a világháború előtti Zemplén vármegyére utalt, amely a hegységnek a keleti felét foglalta magában. A névválasztás, bár a köznyelvben meghonosodott, nem volt a legszerencsésebb, mert a szlovákiai oldalon már van egy ilyen nevű dombság (Zemplínska širava), amely ráadásul kőzettani felépítésében, formakincsében teljesen eltér az Eperjes-Tokaji hegységtől.

A turistatérképeken fokozatosan megjelenő Zempléni-hegység elnevezést a földrajzos és a botanikus közösség zöme is átvette, a geológusok viszont a Tokaji-hegység nevet kezdték használni (s használják a mai napig), a hegység déli kapujáról, Tokajról (pl. Gyarmati P. 1977). Nem segítette a névadás tisztulását az akadémiai tájföldrajz kompromisszumot kereső „Tokaj-Zempléni-hegység" elnevezése sem, amely az 516 m magas tokaji Nagy-hegyet „adta hozzá" a hegységnévhez (egyébként Nagy-Kopasz volt az eredeti, s napjainkban ismét megjelenő neve). Újabban a földrajzos szakterület is kezd visszatérni a Tokaji-hegységhez (pl. Pinczés Z. 1998, 2005), a térképészek azonban máig „kitartanak." A hegységnek tehát egy, a szakmában elfogadott és a köznyelvben is használt megnevezése még várat magára, de a jelen tanulmányban a Tokaji-hegység nevet részesítjük előnyben.

Az ÉÉK-DDNy futású, É felé Sátoraljaújhelyig enyhén – mintegy 10-12 km-ig – kiszélesedő hegyvidéknek a népnyelv a délies lejtőit, lábát Hegyaljának nevezi, amit a szakirodalom is átvett. E sajátos arculatú történeti táj szabatosabb elnevezése Tokaj-Hegyalja (hiszen hegyalja, hegylába számos hegységnek van), mely ugyanakkor általában tágabban értett terület, mint csupán a hegység DK felé néző lejtői. Nevezetesen, míg szűkebben, természetföldrajzi értelemben Hegyalja önálló kistáj (Marosi S. – Somogyi S. 1990, Hajdú-Moharos J. – Hevesi A. 1997), a tágabban értett Tokaj-Hegyalja határait egyedi természeti, társadalmi és gazdasági tulajdonságai, valamint földhasználati szerkezete jelölik ki, már a XVII_XVIII. század fordulója óta (Frisnyák S. 1993). E tágabban vett határ gyakorlatilag a szőlő- és bortermelésre legalkalmasabb települések közigazgatási egységeit futja körül. Ily módon több kis- és középtáj együttesét foglalja magában: az akadémiai tájbeosztás szerint (Marosi S. – Somogyi S. 1990, Dövényi Z. 2010) 5 középtájat (3. táblázat) és 10 kistájat (10. térkép).

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

3. táblázat: A Tokaj-Hegyalja közigazgatási területére eső közép- és kistájak (Magyarország kistájkatasztere szerint, Marosi S. – Somogyi S. 1990, Dövényi Z. 2010). [13]

Középtájak	Kistájak
1.6. Felső-Tiszavidék	1.6.13. Bodrogköz
1.7. Közép-Tiszavidék	1.7.11. Taktaköz
1.9. Észak-Alföldi hordalékkúp síkság	1.9.33. Harangod
6.7. Tokaj-Zempléni hegyvidék	6.7.11. Központi-Zemplén 6.7.12. Abaúj-Hegyalja 6.7.21. Tokaji-hegy 6.7.22. Szerencsi-dombság 6.7.23. Hegyalja 6.7.31. Hegyközi-dombság
6.8. Észak-Magyarországi-medencék	6.8.62. Szerencsköz

10. térkép: Természetföldrajzi kistájak a Tokaj-Hegyaljához tartozó települések közigazgatási határain belül (Marosi S. – Somogyi S. 1990 alapján)

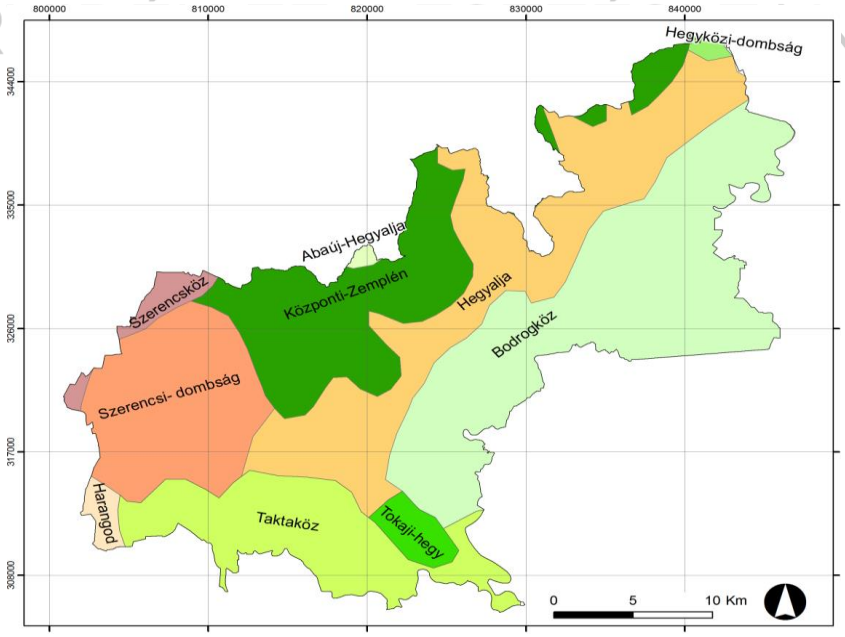

Szerk. Incze J.

[13] Megjegyzendő, hogy más felfogásban a Központi-Zemplén a Háromhutai-hegycsoportnak felel meg, míg a hegység másik irányba, a Hernád felé néző lejtői, az Abaúj-Hegyalja Gálszécsi-Hegyalja névre is hallgat (Hajdú-Moharos J. – Hevesi A. 1997).

1. 2. 1. 2. Vulkanológiai áttekintés

Tokaj-Hegyalja a Tokaji-hegység középső miocén (kb. 15-9 millió évvel ezelőtt, a bádenitől a pannon korig tartott) vulkánosságához kapcsolódik (Gyarmati P. 1977, Pécskay Z. et al. 1995, Zelenka T. et al. 2012). A hegység vulkánjai – mintegy tucatnyi jelentősebb kitörési központ – füzérszerűen, a Szerencsi-dombságtól a Bózsváig viszonylag széles pásztában, kettesével-hármasával húzódnak. (A Hegyalja északi határát képező Bózsvától, illetve a nyúlványszerű Sátor-hegyektől északra az Eperjes-Tokaji hegység elkeskenyedik, s lényegében egysoros vulkánláncban folytatódik.)

A hegység vulkánjai a korabeli – a harmadidőszak végéig, a pannon korig fennállt –, az egész Kárpát-medencét elborító szigettengerben működtek. A hol lávaöntő, hol heves robbanásos kitörések két fő szakaszban játszódtak le (Gyarmati P. 1977). A korai, zömében tenger alatti vulkánosság a bádeni korszakban az aljzat süllyedése nyomán, az ún. Szamos-vonal mentén riolitos ignimbritkitörésekkel kezdődött, anyaga (főként riolittufa) a mai hegység alacsonyabb részein bukkan ki; illetve dácitos-andezites lávaömlésekre is sor került. Ezt követően – a szarmatától a pannon korig – részben már szárazulaton vegyes kőzetanyagú rétegvulkánok (5–7 km-es kalderákkal) és lávadómok jöttek létre; végül a pannonban a hegység belsejében, magasabb részein andezit lávafolyások, a K-i peremen pedig (ma már eltemetődve, csak fúrásból ismerten) olivinbazalt jött létre (Gyarmati P. 1977, Zelenka T. 2000, Zelenka T. et al. 2012). A vulkáni működést több szakaszban hidrotermális ércesedés kísérte (Pécskay Z. - Molnár F. 2000): ennek köszönhető a hegység – középkorban bányászott – arany- és ezüstvagyona.

A Tokaj-Hegyalja területére eső vulkánok – elsősorban ezek lábazati területe – délről észak felé haladva a következők (Megjegyzendő, hogy az évmilliós lepusztulás nyomán már csak eróziós formákról van szó, az eredeti formakincs kevéssé kivehető, a vulkánrekonstrukció olykor ellentmondásokkal terhelt: Karátson D. 2007, Zelenka T. 2000, Zelenka T. et al. 2012):

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

Délen a tokaji Nagy-hegy, mely teljes egészében a tágan értett Tokaj-Hegyalja területére esik, önálló kitörési központ: rétegvulkáni felépítésű dácitos lávadóm-csoport eróziósan felszabdalt maradványa. É felé, Mád és Erdőbénye közötti hegységrész területén a Bogdán-tető térségének, K-ies lejtőinek andeziteket áttört kisebb dácit-riolit testjei (lávadómok, lávaárak maradványai) következnek, valamint piroxénandezitből álló központok: az erdőbényei Szokolya-hegy és a hegy lábánál a tállyai Kopasz-hegy szubvulkáni testje (Gyarmati P. 1977, Zelenka T. 2000). Erdőbényétől közvetlenül D-re, a Bényei-patak mentén a Mulató-hegy andezit szubvulkánja preparálódott ki (Gyarmati P. 1977).

Északra haladva a Tolcsva-patak kiszélesedő völgye – Tolcsva, majd Erdőhorváti térsége – a Szokolya–Tér-hegy riolitos kalderájához, valamint a Hajagos, a Mogyoros-tető, a Nagy-Papaj és a tolcsvai Fekete-hegy kisebb andezites központjaihoz kapcsolódik, annak lejtőit foglalja magában (Gyarmati P. 1977, Zelenka T. et al. 2012). E kitörési központok a Tolcsva-patak hatalmas, szabályos vízgyűjtő udvara körül helyezkednek el, mely esetleg egységes kalderát képvisel (Karátson D. 2007). Erre utal a belsejében (Újhuta–Komlóska térsége) kialakult ún. epitermális, kisfokú szulfidizációs ércesedés, hidrotermális kőzetelbontás (Molnár F. – Pécskay Z. 2000).

Végül Tokaj-Hegyalja ÉK-i nyúlványa – Makkoshotykától (Hotyka-patak, Hercegkúti-patak) Sátoraljaújhelyig – a Kecske-hát–Katuska feltehetően eróziós kráterrel (Karátson D. 2007) megcsapolt andezites-riolitos központjára (Zelenka T. 2000) és a Sátor-hegyekre terjed ki. Utóbbiak, amelyeket

Cholnoky Jenő még „Somma-típusú” (a Vezúv-Somma vulkánegyüttesre emlékeztető) kaldera részének tartott, valójában eróziósan kipreparált dácit szubvulkánok (Gyarmati P. 1977).

1. 2. 1. 3. Litosztratigráfia (kőzetrétegtan)

A Tokaji-hegység hegyaljai részének alapzatát óidei palás kőzetek alkotják. Ezek a felszínre itt nem bukkannak ki, csak a vulkanitok zárványaiként ismertek. A domborzat fő felépítő kőzetei a miocén vulkanitok (a fent áttekintett andezitek, dácitok, riolitok és ezek tufái), amelyeket a völgyekben, illetve a hegységperemi részeken jelentős részben negyedidőszaki képződmények borítanak.

Tokaj-Hegyalja felszíni földtani képződményei Gyalog L. (2005) munkája alapján – egyszerűsítve – az alábbi formációkba, ezen belül fontosabb tagozatokba sorolhatók (2. ábra):

1. Középső miocén

A középső miocén üledékes képződmények közül a foraminiferás, sekélytengeri *Szilágyi Agyagmárga Formáció* csak Sátoraljaújhely, Makkoshotyka környékén bukkan felszínre. A *Sajóvölgyi Formációba* tartozó *Hernádvölgyi Agyag Tagozatot* – mely Tokaj-Hegyalján csak Abaújszántó határában található meg – tarka, mészcsomós agyag építi fel, aleurit- és homokbetelepülésekkel, helyenként molluszka- és ostracoda-faunával. Gazdasági, bányászati jelentőséggel bír az *Erdőbényei Formáció,* amelyet kovaföld, limnokvarcit, gejzirit, közbetelepült agyag, homok, áthalmozott riolittufa, -tufit rétegek építenek fel. Utóbbiak helyenként erősen agyagásványosodtak (bentonit, kaolin). A formáció képződményei utóvulkáni hévforrás-működéshez kapcsolódó tavi üledékek, amelyekben gyakoriak a növénymaradványok, ritkábban szárazföldi csigafauna. (A formáción belül a kovaföldet, diatomás tufitot, amelyek összvastagsága a 25 m-t is elérheti, *Ligetmajori Kovaföld Tagozatként*, a kvarcitféléket *Rátkai Kvarcit Tagozatként* különítjük el.) A *Kozárdi Formáció*, mely kisebb foltokban Tállya, Abaújszántó, Erdőbénye határában bukkan ki, változatos kifejlődésű, sekélytengeri, partközeli kifejlődésű, csökkent sósvízi törmelékes–meszes sorozat (főként agyag, márga, tufás homok, agyag, alárendelten oolitos mészkő). A hozzá csatlakozó lagúnafáciesben diatomás, alginites, bentonitos képződmények is gyakoriak.

Tokaj-Hegyalja középső miocén vulkáni képződményei közül az egyik legtömegesebb a bádeni korú *Sátoraljaújhelyi Riolittufa Formáció,* amely savanyú piroklasztitok különféle változatait foglalja magában. Zeolitosodott változataik a *Mikóházi Riolittufa Tagozatba*, az áthalmozott tufák-tufitok a *Makkoshotykai Riolittufa Tagozatba*, a perlites (magas kötött víztartalmú riolitos vulkáni üvegeket tartalmazó: Zelenka T. 2001) lávabenyomulásokat, lávatakarókat pedig a *Végardói Riolit Tagozatba* soroljuk. A *Vágáshutai Dácit Formáció* főleg szubvulkáni kifejlődésű (részben lávakőzetként, illetve piroklasztitként is ismert) piroxén-amfiboldácit, amfiboldácit

A szarmata korú *Szerencsi Riolittufa Formáció* legnagyobb tömegben jelentkező piroklasztitjait (jellemzően piroklaszt-árak üledékeit, ún. ignimbriteket) a *Füzérkomlósi Tagozatba* soroljuk. A szárazföldi térszínre települt ignimbritekben szenesedett, kovásodott fatörzsek fordulnak elő, a víz alatt lerakódott változatokban zeolitosodás jellemző. Összesült változataikat *Erdőhorváti Tagozat* néven különítjük el. A hullott (régebbi elnevezéssel „kőportufa”) változatok az *Abaújszántói Tagozatba,* az áthalmozott

TKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

változatok a *Kékedi Tagozatba,* a riolitdómok, -lávaárak a *Kishutai Riolit Tagozatba*, a perlites, obszidiános változatok a *Pálházai Tagozatba* tartoznak.

A szintén szarmata korú *Baskói Andezit Formáció* piroxénandezit és amfibol-piroxénandezit, a Tokaji-hegység uralkodó, a domborzat jelentős részét felépítő rétegvulkáni és szubvulkáni képződménye. Jellemzően tömbös, vastagpados megjelenésű. A Szintén ide sorolt, savanyúbb kőzetváltozat a *Hollóházai Dácit Tagozat*. A *Mulatóhegyi Andezit Tagozatba* tartozó, főként szubvulkáni piroxénandezit kisebb, elkülönült centrumokhoz köthető. Az *Aranyosi Vegyestufa Tagozat* vegyes (riolit+andezit) összetételű piroklasztit-sorozatokat képvisel legfeljebb 50 m vastagságban.

2. Felső miocén

A felső miocén üledékes kőzeteit az alsó-pannonban, tópartokon keletkezett *Megyaszói Konglomerátum Formáció* képviseli, amely kovás kötőanyagú, jól osztályozott, többé-kevésbé gömbölyített, középszemű konglomerátum, vegyes, részben paleozoós, részben miocén vulkanit törmelékanyaggal. Megyaszó határában a Csákó-bányából előkerült kovásodott fatörzseiről is ismert, illetve korjelző molluszkákat is tartalmaz.

A felső miocén vulkanitok Tokaj-Hegyalján csak kisebb foltokban vannak a felszínen. A *Vizsolyi Riolittufa Formációt* elsősorban laza (nem összesült) riolit ignimbrit, hullott és áthalmozott riolittufa, -tufit építi fel. Az ignimbritben gyakoriak a gázkiszökési csatornák nyomai, valamint a kovásodás, agyagásványosodás. Alárendelten összesültebb ignimbritváltozatok (régebbi nevén „habláva”), horzsaköves riolit és perlit is előfordul, ezeket a *Sulyomtetői Riolit Tagozatba* soroljuk. Az *Amadévári Andezit Formáció* savanyú piroxénandezit: mely egykori lávafolyások anyagának lemezes, pados maradványai, foszlányait foglalja magában. A hegység D-i részén előforduló piroxéndácitot, ritkábban piroxén- amfiboldácitot vagy amfibol-(biotit)dácitot a *Tarcali Dácit Tagozatba* soroljuk, legismertebb képviselője a tokaji Nagy-Hegy, bár szubvulkáni kőzetek, alárendelten piroklasztitok is tartoznak hozzá.

BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

3. Negyedidőszak. A negyedidőszaki képződmények közül legnagyobb kiterjedésben *lösz* jelenik meg, de előfordulása alig terjed északabbra a tokaji Nagy-hegynél, illetve Abaújszántónál. Itt az eolikus eredetű (szél által szállított, lerakott) szemcsékhez lejtős tömegmozgásos, valamint folyóvízi eredetű törmelékanyag is keveredhet. Az uralkodó (45–60%) aleurit szemcseméret mellett homokot és agyagot is tartalmaz, mésztartalma jelentős (5-8%). A tokaji lösz átlagosan 3-5, maximálisan 20 méter vastagságú (Kerényi A. 1994, Pinczés Z. 2005), és keletkezése, lerakódása a legutolsó, würm jégkorszakhoz kötődik (Sümegi P. – Hertelendi E. 1998, Sümegi P. – Rudner E. Z. 2001). A löszkötegeket négy, a melegebb periódusokban (ún. interstadiálisokban) képződött fosszilis talajréteg tagolhatja (Sümegi P. 1995). A Bodrog a Tisza és a Takta árterén negyedidőszaki folyóvízi hordalékot, a száraz, deráziós völgyek talpán helyi eredetű lejtős törmelékeket, ún. proluviális-deluviális üledéket találunk.

11. térkép: Tokaj-Hegyalja felszíni geológiai képződményei (Gyalog L. 2005 alapján)

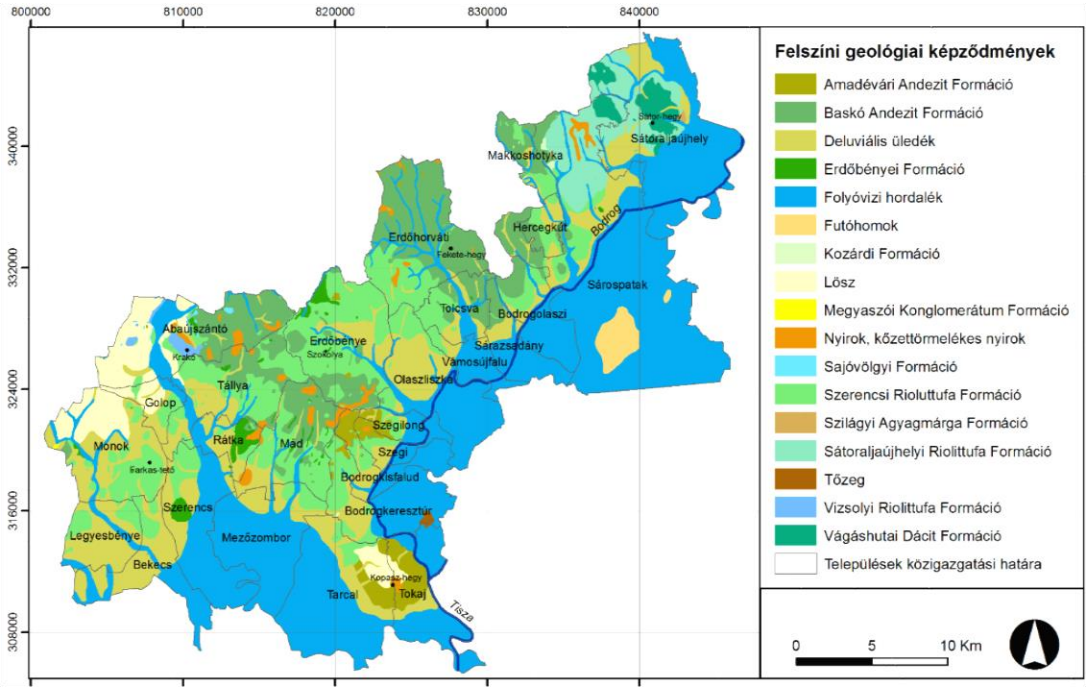

Szerk. Incze J.

TOKAJ
BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

1. 2. 1. 4. Felszínalaktan

A Tokaji-hegység Tokaj-Hegyaljára eső területének központi részét (400 m tengerszint feletti magasság körül) a vulkánosság kapcsán ismertetett elsődleges vulkáni formák maradványai – elsősorban lábazati területei, lejtői –, valamint Pinczés Z. kutatásai szerint főként a szarmata korszakban, szubtrópusi klímán létrejött eróziós felszínek alkotják. Ugyanakkor Hegyalja nagyobb részén, a K felé lejtő lépcsős térszíneken (délen 250-350 m, északon 300-400 m magasságban) pliocén-pleisztocén hegylábfelszínek húzódnak (Pinczés Z. 1969, 1993, 2005, Nyizsalovszki R. 2006). Utóbbiak elsődlegesen riolittufán jöttek létre (Pinczés et al. 1993).

A hegylábfelszínek a vulkánosságot követően, a mainál szárazabb időszakokban létrejött szintek, amelyeket erőteljes lepusztulási folyamatok taroltak le. Mivel a Tokaji-hegység peremén – más hegységeinkhez hasonlóan – a letarolást tektonikus emelkedés is kísérte (szakaszosan), az egyes szintek azonosítása, párhuzamosítása nem könnyű feladatat. A szakirodalom elsősorban két hegylábfelszínt különböztet meg, az egyik (340-380 m magasságban helyezkedik el, a másik kb. 100 m-rel alacsonyabban; kialakulásuk idejét a pliocén korba helyezik (Pinczés et al. 1993, Pinczés 1998). A pleisztocénben, a jégkorszakok periglaciális éghajlatán a pliocén lépcsők alatt újabb lépcsők alakultak ki, ezeket az erős fagyhatás, fagyváltozékonyság: az ún. krioplanációs folyamatok hozták létre (Pinczés Z. - Csorba P. 1987, Pinczés Z. 1998). A legalacsonyabb (120-150 m-es), 2-3 km széles hegységperemi lépcsőn települtek Tokaj-Hegyalja falvai, mezővárosai (Frisnyák S. - Gál A. 2012).

A Tokaj-Hegyalja területén lévő hegylábfelszíneket és krioplanációs tereplépcsőket lealacsonyodó gerincek között eróziós medencék és félmedencék tagolják (pl. Erdőbényei-medence, Erdőhorváti-

medence; Nyizsalovszki R. 2006, Frisnyák S. - Gál A. 2012). A Hegyalja legalacsonyabb térszíne DK-en a Bodrog- és a Taktaköz ártéri síksága, valamint DNY-on a hegységet a Szerencsi-dombságtól elkülönítő Szerencs-patak völgye, amelyek kialakulását negyedidőszaki süllyedés határozta meg, így ezek tekinthetők a legfiatalabb területeknek.

A felszínformák antropogén átalakítottsága helyenként jelentős mértékű (Boros L. 2011; Frisnyák S. - Gál A. 2012). Tokaj-Hegyalján a 17. századtól kezdve figyelhetjük meg a hegyoldalak teraszozását (Balassai I. 1991), amely lehetővé tette a meredek hegyoldalak művelésbe vonását (Novák T. - Incze J. 2014), csökkentve a talajeróziót és növelve a talaj nedvességtartalmát.

12. térkép: Tokaj-Hegyalja domborzati képe (Shuttle Radar Topography Mission adatok alapján)

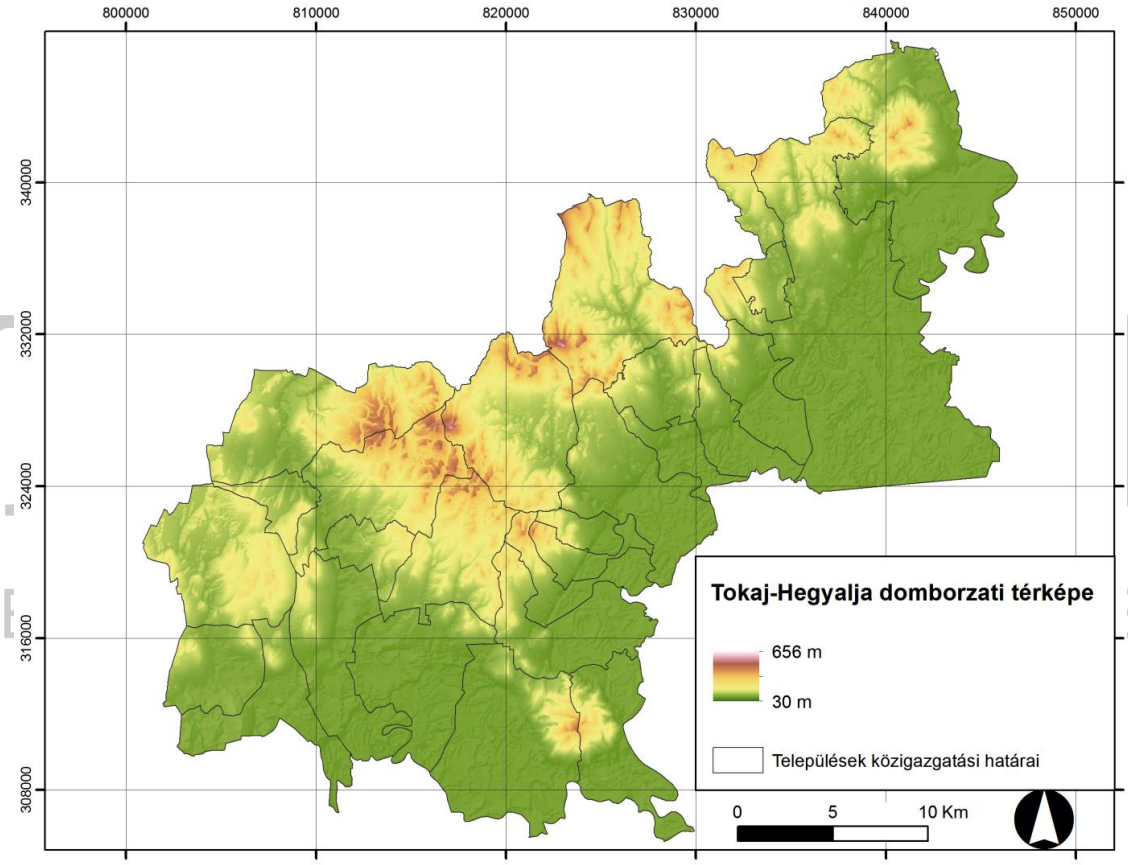

Szerk. Incze J.

1. 2. 1. 5. Talajtani adottságok

A terület talajtani adottságai rendkívül változatosak a többféle talajképző kőzet, a tagolt domborzat és a mállási folyamatok eltérései miatt (Marosi S. – Somogyi S. 1990, Stefanovits P. et al. 1999). A hegységek erdővel borított területének nagy részén (21647 ha) agyagbemosódásos barna erdőtalaj és Ramann-féle barna erdőtalaj (23206 ha) a jellemző, míg a sík területen főként réti talajokat (14756 ha), a Bodrog közelében pedig fiatal nyers öntéstalajokat (11467 ha) találunk (Stefanovits et al. 1999; 3. ábra). A művelésbe vont hegyoldalakon fellépő erózió sok helyen váztalajok, földes kopárok (1048 ha) kialakulásához vezetett (Novák et al. 2014). A terület nyugati peremén kialakult csernozjom-barna erőtalaj és az alföldi mészlepedékes csernozjom együttesen mintegy 6257 ha-on fordul elő.

13. térkép: Tokaj-Hegyalja területének genetikai talajtérképe *(AGROTOPO-adatbázis alapján)*

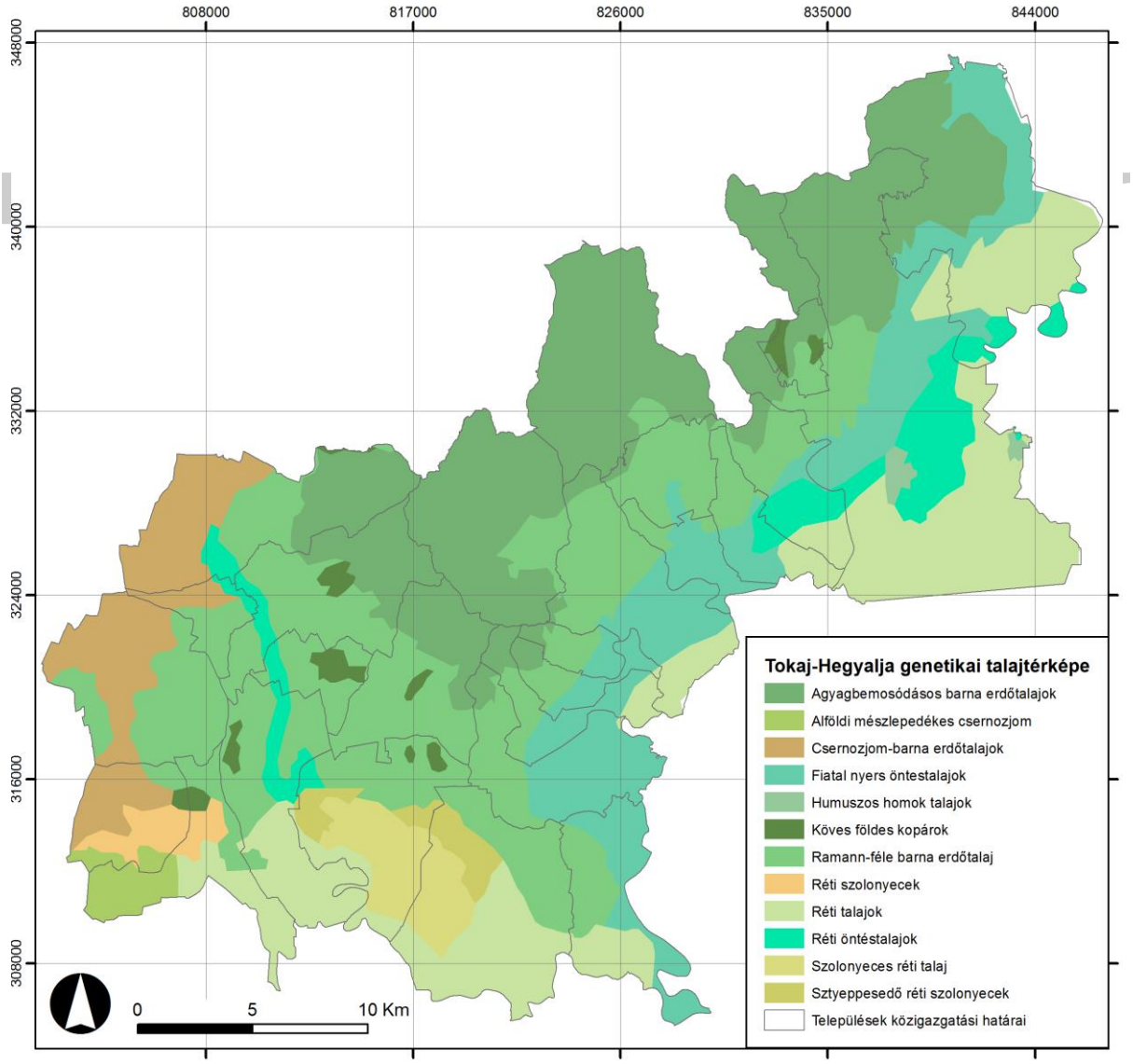

Szerk. Incze J.

1. 2. 1. 6. Vízrajz

Tokaj-Hegyalját három jelentős vízfolyás határolja; nyugatról a Hernád, kelet felől a Bodrog, illetve Tokajnál az utóbbit felvevő Tisza. A borvidék felszabdaltságának köszönhetően a területen számos kisebb-nagyobb patak is található. Északon, északkeleten a Ronyva és a belé ömlő Bózsva, valamint a Fehér-patak a legjelentősebb. A terület középső részén a Hercegkúti-, a Hotyka-, a Bényei-, valamint a Tolcsva-patak, míg a nyugati részén a Szerencs-, az Aranyos-, a Koldu-, a Mádi-, a Gilip- és a Harangod-patakok emelhetők ki. Vízjárásuk egyenetlen, sőt gyakran szélsőséges, hiszen tavasszal a hóolvadás, vagy egy hevesebb esőzés során jelentős vízmennyiséget szállítanak, míg a száraz nyári hónapok során akár ki is száradhatnak. A szélsőséges vízjárás érvényes például a közepes vízhozamú Ronyvára (KÖQ: 2 m^3/s, NO: 250 m^3/s), vagy a kisebbek közé tartozó Tolcsva-patakra is (KÖQ: 0,22 m^3/s, NQ: 40 m^3/s; Dövényi Z. 2010). Megemlítendő, hogy a települések belterületén keresztülfolyó patakok medrét gyakran mesterségesen alakították ki (trapéz alakú meder).

A hegység lábánál felszínre törő meleg vizű forrásokat az erdőbényei, valamint a Sárospatakon található végardói fürdőben rekreációs célokra hasznosítják.

Sajátságos formák a bányatavak, amelyek a bányászat felhagyását követően mára turisztikai látványosságnak számítanak (pl: Sárospatakon a Megyer-hegyi tengerszem, Erdőbényén a Mulató-hegyen, az egykori Hubertus-kőfejtőben kialakult tó, vagy Tarcalon a Citrom bánya).

1. 2. 1. 7. Éghajlat

TOKAJ
BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

Tokaj-Hegyalja a mérsékelten meleg-száraz, és a mérsékelten hűvös-száraz éghajlati körzetekben fekszik (Péczely Gy. 1998), ahol jellemzőek a meleg, száraz nyarak és a hideg telek. Az É-i részen az éghajlat mérsékelten nedvesbe vált át. A napsütéses órák száma átlagosan 1850-1900, míg az évi átlagos csapadék mennyisége 600-650 mm között változik, É felé növekszik (Dövényi Z. 2010).

Az évi középhőmérséklet kiegyenlített: 9,5-10°C a Bodrogköz déli részén, a Taktaköz, a Harangod és a Szerencsi-dombság nagy részén, és 9-9,5°C a Bodrogköz északi részén, Abaúj-Hegyalján és a Hegyközben, ami lehetővé teszi a minőségi szőlőtermesztést (Makra et al. 2007). Mivel azonban a borvidék közel fekszik a borklíma általános északi határához (50. szélességi kör), a domborzati viszonyoknak (lejtőkitettség, lejtőkategória, tengerszint feletti magasság) jelentős szerepük van abban, hogy a felszínre érkező fény- és hőmennyiséget módosítsák: összességében a klimatikus adottságokat a vidék nagy részén javítják (Justyák J. 1965, 1981, Bényei et al. 1999). Ez alapján a szőlőtermesztésre legalkalmasabb területek a déli, délnyugati, délkeleti hegyoldalak (Justyák J. - Tar K. 1974a, b), legfeljebb 25°-os lejtővel, 250-300 m tengerszint feletti magasságig (Becker N. 1987, Frisnyák S. – Gál A. 2012).

A Tokaji Borvidék Hegyközségi Tanácsának (http://www.tokajiborvidek.hu/) adatai alapján a borvidék 100 éves átlagában az aktív hőösszeg évi 1600-1800 °C, a 10 °C középhőmérsékletet meghaladó napok száma 175-180 nap. Az átlagos évi legmagasabb hőmérséklet 33 °C, míg a legalacsonyabb -19 °C. Az első őszi fagy október 15-20. körül várható, és átlagosan 25-40 a hótakarós napok éves száma. A leggyakoribb szélirány az északkeleti. A háttérben húzódó DDNy-ÉÉK-i csapású hegyvonulatok jól védik

a délies lejtőket a hideg szelektől, ugyanakkor lehetővé teszik a Bodrog és a Tisza felől érkező pára felemelkedését a szőlőültetvényekhez.

1. 2. 1. 8. Élővilág

Tokaj-Hegyalja változatos felszíne sokszínű növény- és állatvilágnak ad otthont, amelyek között számos védett fajt is találunk (Király et al. 2008). A lejtők déli oldalán cseres és molyhos tölgyesek, az északias oldalán gyertyános-tölgyesek, míg a magasabban fekvő térszíneken (600 m felett) montán bükkösök tekinthetők természetes erdőtársulásoknak (Király et al. 2008). Az egykori szőlők területén a szukcesszió különböző fázisában lévő féltermészetes gyepek (Sendtko A. 1999), erdős-cserjések, az erdők hagyományos irtványain fajgazdag kaszálórétek alakultak ki (Király et al. 2008). A közösségi jelentőségű élőhelyek közül (amelyek közösségi szempontból veszélyeztetettek, sérülékenyek) a pannon sziklagyepek, szubkontinentális peripannon cserjések, cseres tölgyesek, molyhos tölgyesek, féltermészetes száraz gyepek előfordulása említendő. (A terület közösségi jelentőségű fajai is jórészt szintén ezekhez a társulásokhoz köthetők.) A száraz árvalányhajas gyepekben, lejtősztyeppeken többfelé jelentős állományokkal rendelkezik a leánykökörcsin (*Pulsatilla grandis*), a piros kígyószisz (*Echium russicum*), magyar nőszirom (*Iris aphylla subspecies hungarica*). Sziklagyepekben kiemelkedő a magyar kőhúr (*Minuartia frutescens*) előfordulása. Igazi ritkaságnak számítanak a gyapjas őszirózsa (*Aster oleifolius*), a gyapjas csüdfű (*Astragalus dasyanthus*), a sallangvirág (*Himantoglossum jankae*), és több orchidea faj előfordulásai. Az ártereken a tölgy-kőris-szil és a fűz-nyár ligeterdők mocsárrétekkel, rögzült és lebegő hínártársulásokkal benőtt holtágakkal váltakoznak, közösségi jelentőségű növényfajaik közül a kornistárnics (*Gentiana pneumonanthe*), tiszaparti margitvirág (*Chrysanthemum serotinum*), a lebegő hínárban sulyom (*Trapa natans*), rucaöröm (*Salvinia natans*), kolokán (*Stratiotes aloides*) említhető meg.

BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

Tokaj-Hegyalja gazdag állatvilágából kiemelhető a közösségi jelentőségű és fokozottan védett vidra (*Lutra lutra*) előfordulása. A madárfajok közül a barna kánya (*Milvus migrans*), békászó sas (*Aquila pomarina*), fekete gólya (*Ciconia nigra*), gyöngybagoly (*Tyto alba*), gyurgyalag (*Merops apiaster*), halászsas (*Pandion haliaetus*), parlagi sas (*Aquila heliaca*), réti sas (*Haliaeetus albicilla*), szalakóta (*Coracias garrulus*), törpesas (*Hieraaetus pennatus*) érdemel említést.

1. 2. 1. 9. Tájpotenciál, táji adottságok

Tájpotenciálon a táj teljesítőképességét értjük, amely megmutatja a tájhasználat lehetséges mértékét (Csemez A. 1996).

Tokaj-Hegyalja szántóföldi mezőgazdasági potenciálja a településekre vetített átlagos aranykorona-érték becslése alapján alacsony (TeIR). A rét-legelő gazdálkodás aranykorona értékei Sárazsadány településen a legmagasabbak (14. térkép), ezen kívül Sátoraljaújhely, Hercegkút és Bodrogolaszi emelhető ki. A terület gyümölcs- és szántóföldi potenciálja átlagosnak vagy az alattinak mondható. A szőlő aranykorona-értékei Szegi, Tolcsva és Bodrogolaszi területén a legmagasabbak, de Rátka, Mád,

Szerencs, Mezőzombor, Tarcal, Tokaj, Bodrogkeresztúr, Bodrogkisfalud, Olaszliszka, Vámosújfalu, Sárazsadány és Sátoraljaújhely településeken is magasnak mondhatók.

14. térkép: Tokaj-Hegyalja településeinek átlagos rét-legelő-, gyümölcsös-, szántóföld- és szőlő- aranykorona értéke (az Országos Területfejlesztési és Területrendezési Információs rendszer [TeIR] adatai alapján)

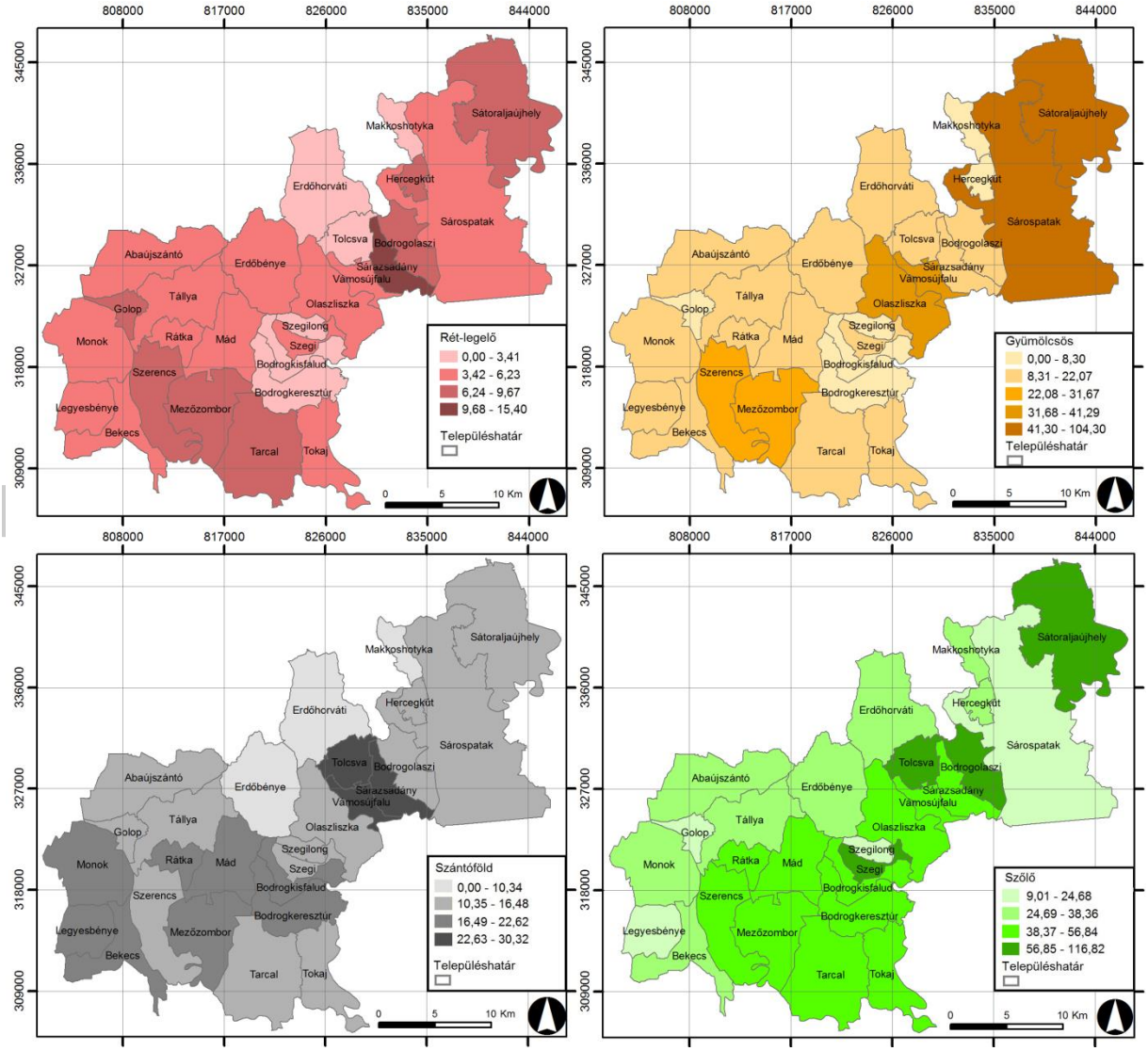

Szerk. Incze J.

A szántóföldi gazdálkodásnál lényegesen nagyobb jelentőségű a terület – szőlő- és bortermelésére alapuló – borturizmusában rejlő potenciál. Tokaj-Hegyaljának megvan a lehetősége, hogy Kelet-Közép-Európa egyik vezető borturisztikai központjává váljon, ehhez azonban fejlesztési tervek és megvalósíthatósági tanulmányok szükségesek, lehetővé téve egyebek mellett tematikus borutak (15. térkép) kialakítását (Hanusz Á. 2012). A borutak célja egy olyan, komplex turisztikai kínálat, amely Tokaj-Hegyalja hagyományaira, több évszázados borkultúrájára épít. Ahhoz hogy sikeres legyen a kezdeményezés, az önkormányzatok, a vendéglátásban tevékenykedők, illetve a szőlő- és a bortermelők közös összefogására van szükség.

Tematikus borutak Hanusz Á. (2012) alapján:

- Zéta útvonal: Tokaj, Bodrogkeresztúr, Bodrogkisfalud, Szegi, Szegilong, Vámosújfalu, Sárazsadány, Bodrogolaszi, Hercegkút, Sárospatak, Sátoraljaújhely;
- Sárgamuskotály útvonal: Tokaj. Bodrogkeresztúr, Bodrogkisfalud, Szegi, Szegilong, Olaszliszka, Vámosújfalu, Tolcsva, Erdőhorváti, Erdőbénye;
- Hárslevelű útvonal: Tokaj, Tarcal, Mád, Rátka, Tállya, Abaújszántó, Golop, Monok, Legyesbénye, Bekecs, Szerencs;
- Furmint útvonal: Tokaj, Tarcal, Bodrogkeresztúr.

15. térkép: Borutak Tokaj-Hegyalján (Hanusz Á. 2012 alapján)

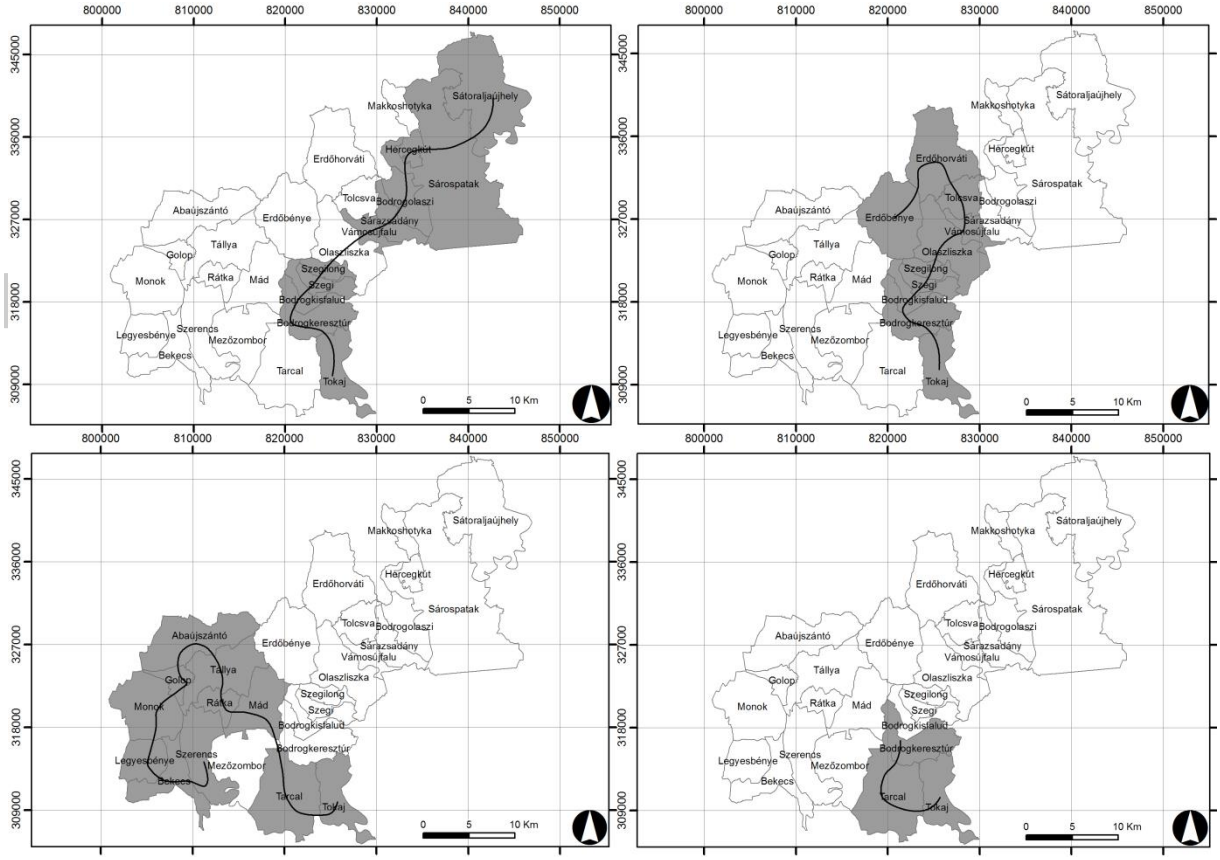

Szerk. Incze J.

Ugyancsak javarészt kihasználatlan a borturisztikai programkínálat egyik alternatívájaként kínálkozó, a meglévő védett földtudományi értékek lehetőségeire építő geoturizmus, amely elsősorban a térség változatos vulkáni képződményeinek, feltárásainak bemutatására irányulhat, de megkívánja a meglévő adottságok, lehetőségek jelentős fejlesztését (Szepesi et al. 2015). Ide kapcsolódhatnak a szakmai tanösvények, vagy a természeti értékekre fókuszáló egyéb attrakciók, például kalandparkok (pl. Zemplén Kalandpark).

1. 2. 1. 10. Tájhasználat és változásai

A honfoglaló magyarság először a Hegyalja D-i részét (Tarcal, Szerencs) foglalta el, majd fokozatosan kiterjeszkedett egész területére (Frisnyák S. - Gál A. 2012). A mezőgazdaság területi szerkezetét az Árpád-kori népesség határozta meg; az erdővel borított tetők, helgyoldalak alatt a keleti, déli lejtőkön 250, olykor 300 m-ig szőlők, ezalatt gyümölcsösök létesültek, míg az alacsony hegylábfelszíneken szántóföldi művelés folyt, a szélesebb patakvölgyeket pedig kaszálóként, legelőként használták (Frisnyák S. - Gál A. 2012). A szőlőtermesztés nemcsak a menedékesebb, hanem a meredekebb, mint korábban említettük akár 25°-os lejtőkön is meghonosodott: előbbi esetben a termés nagyobb, utóbbi esetben a cukorfok magasabb (Boros L. 2014).

A kedvező adottságok következtében a bortermelés már a kora középkorban kiemelkedő jelentőségű volt, ám a XVI. századtól lendült fel igazán, amikor a török a Szerémséget elfoglalta. Ezt követően Hegyalja csakhamar az ország vezető borvidékévé fejlődött (Balassa I. 1991). Már a XVI. századból ismerjük az aszúbort, amely Európa-szerte keresett termék lett (Boros L. 1996).

A szőlőművelés kíméletesen, a táji adottságokat figyelembe véve folyt, egyebek mellett teraszozással, kőgátak, vízelvezető árkok kialakításával, az 1641-ben elfogadott szőlőrendtartás alapján. A 18. század elején a tájhasználatot a hegyaljai mezővárosok újabb statútuma foglalta keretbe (Bodó S. 1979), egy 1737-es királyi rendelet pedig Tokaj-Hegyalja településeinek zömét zárt termőtájjá nyilvánította. A XVIII. század végére már 14 ezer hektáron műveltek szőlőt, a térség Magyarország egyik leggazdagabb, egyúttal legsűrűbben lakott területévé vált (jóllehet a birtokszerkezet és a tulajdonlási viszonyok következtében a borból származó bevételek csaknem fele a Felvidék városaiba áramlott: Frisnyák S. - Gál A. 2012).

A XIX. században először a külföldi piacvesztés, majd a filoxéravész a hegyaljai gazdálkodás hanyatlásához, válságához vezetett (Balassa I. 1991, Boros L. 1996). 1875 után a filoxéra néhány év leforgása alatt 80-90 %-ban elpusztította a szőlőültetvényeket, szőlőskerteket: több mint tízezer szőlősgazda létalapja szűnt meg (Frisnyák S. - Gál A. 2012). A visszatelepítés csak lassan, nehézkesen történt meg, s a szőlőművelés a borvidék jelentős részén immár jóval kevésbé alkalmazkodott a táji adottságokhoz. Ennek és a 20. századi gazdasági változásoknak a következtében a borvidék hanyatlását nem sikerült megállítani, ráadásul Trianon után elveszítette kereskedelmi kapcsolatait, vonzáskörzet szerepét is. A két világháború közti kisebb mérvű javulást 1944-ben tízezernyi hegyaljai zsidó deportálása akasztotta meg.

A II. világháború után a pártállami rendszer a nagyüzemi gazdaságokat erőltette, amely sem a természeti adottságokra, sem a termelési kultúrára nem volt tekintettel, és a minőség jelentős romlásával is járt. A bányászat, az ipar fejlesztése ugyanakkor a népesség növekedéséhez vezetett. Az 1980-as évekre a szőlőművelésbe vont területek gyarapodása és a nagyipari módszerek a bortermelés – filoxéra előttihez képesti – megduplázódását eredményezték. Ezt követően a népességszám már nem nőtt tovább, a 2000-es évek elején annyian éltek Tokaj-Hegyalján, mint 100 évvel korábban (Frisnyák S. - Gál A. 2012). Ha a mai (2012) területhasználatot vesszük szemügyre, a CORINE felszínborítási adatok alapján Tokaj-Hegyalján 18 területhasználati kategória különíthető el (1. grafikon). Ezek közül négy típus (nem öntözött szántóföldek, lombhullató erdők, intenzív legelők és erősen degradált gyepterületek, valamint a szőlő) a teljes mintaterület, 87 309 ha 76,1%-át fedi le. A legnagyobb területet (26743 ha) a nem öntözött

BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

szántóföldek foglalják el, ez a teljes terület csaknem harmada. A második helyen a lombhullató erdők állnak 19695 ha kiterjedéssel, amihez ha hozzászámítjuk a tűlevelű, a vegyes erdők és az átmeneti erdős-cserjés területeket, elmondhatjuk, hogy Tokaj-Hegyalján több mint 25 %-os az erdőborítottság. Harmadik a sorban az intenzív legelők és erősen degradált gyepterületek (10961 ha), amit a szőlő követ (9016 ha).

A többi felszínborítási kategória kiterjedése egyenként sem éri el az 5000 ha-t, közülük a nem összefüggő települési szerkezet kategória a legkiterjedtebb (4112 ha). 2000 és 4000 ha között található az átmeneti erdős-cserjés területek (3680 ha), az elsődlegesen mezőgazdasági területek jelentős természetes formációkkal (2850 ha), a természetközeli gyepek (2489 ha), valamint a komplex művelési szerkezet kategóriák (2154 ha). Ez utóbbiba olyan kisméretű parcellák, legelők tartoznak, ahol vegyes egynyári és évelő növényi kultúrák fordulnak elő egymás mellett.

A maradék 9 területhasználati kategória mindegyike 2000 ha-nák kisebb.

1. grafikon: A területhasználat megoszlása Tokaj-Hegyalján (CORINE felszínborítási adatai alapján, 2012)

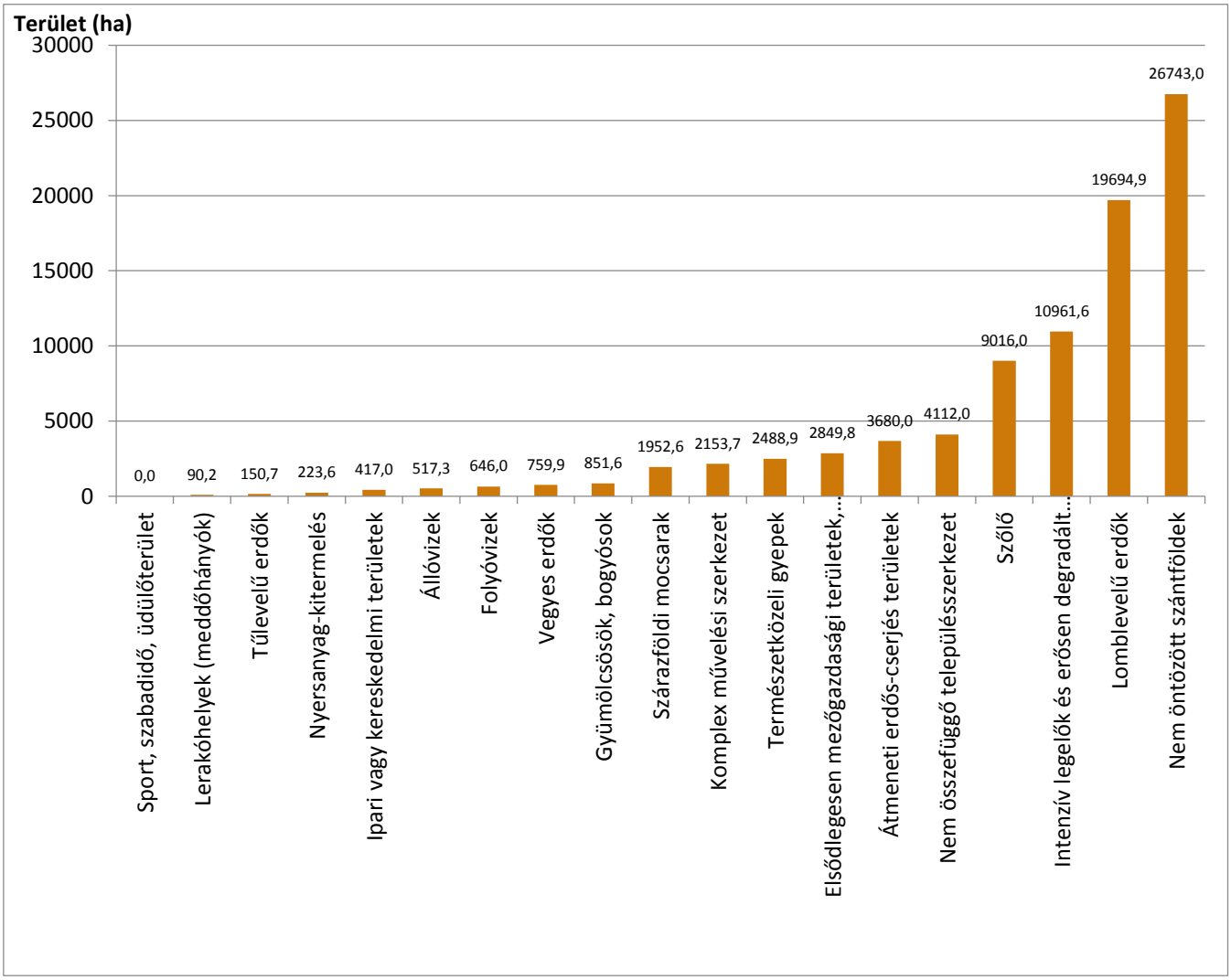

Szerk. Incze J.

Hogyan, milyen szakaszokban alakult át a szocialista korszak területhasználata a rendszerváltás után? Tokaj-Hegyalján az első tíz esztendőben, 1990 és 2000 között a területhasználat 2296,2 ha-on (a kistájcsoport 2,6%-án) változott (2. grafikon, 16. térkép). A legjelentősebb csökkentés (1410,6 ha) az intenzív legelők és erősen degradált gyepterületek esetén látható, amelyek nagy része nem öntözött szántóföldekké alakult át. A gyepterületeken kívül említést érdemel a szőlőterületek (289,7 ha), és lomblevelű erdők (214,3 ha) csökkenése, ahol a szőlőkből szántóföldi, az erdőkből pedig átmeneti erdős-cserjés területek váltak (2. grafikon). Területi gyarapodás a fentebb említett nem öntözött szántóföldeken (976,1 ha) és átmeneti erdős-cserjés területeken (674,5 ha) kívül a nem összefüggő településszerkezet (236,3 ha), illetve az ipari vagy kereskedelmi területek (116,5 ha) esetén jelentkezett.

A 2000-es évek elején 6 év alatt (2000-2006), 3227 ha területen (a kistájcsoport 3,7%-án) változott a területhasználat. A legnagyobb területvesztés (1969,4 ha) a nemöntözött szántóföldek esetében volt tapasztalható, amelyek területe a szőlők, a gyümölcsösök, bogyósok, valamint az intenzív legelők és erősen degradált gyepek területéhez adódott. A szántóföldeken kívül a lomblevelű erdők (712,6 ha), illetve az elsődlegesen mezőgazdasági területek (260,2 ha) kiterjedése csökkent jelentős mértékben. Számottevő területnövekedés az intenzív legelők és erősen degradált gyepterületek (1004,1 ha), az átmeneti erdős-cserjés területek (974 ha), a szőlők (512,5 ha), valamint a komplex művelési szerkezetű területek (453,4 ha) esetében volt megfigyelhető.

A legutolsó vizsgált időszakban (2006-2012) (17. térkép), mindössze 890,5 ha-on (a kistájcsoport 1%-án) történt változás a területhasználatban, ebből a legjelentősebb az átmeneti erdős-cserjés területeké, amelyek kiterjedése 701 ha-ral nőtt. Két területhasználati kategória területe lényegesen csökkent, a lomblevelű erdőké (588,3 ha), valamint a nem-öntözött szántföldeké (241,6 ha).

TOKAJ
BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

2. grafikon: Tokaj-Hegyalja területhasználat-változása 1990 és 2012 között (CORINE felszínborítási adatai alapján)

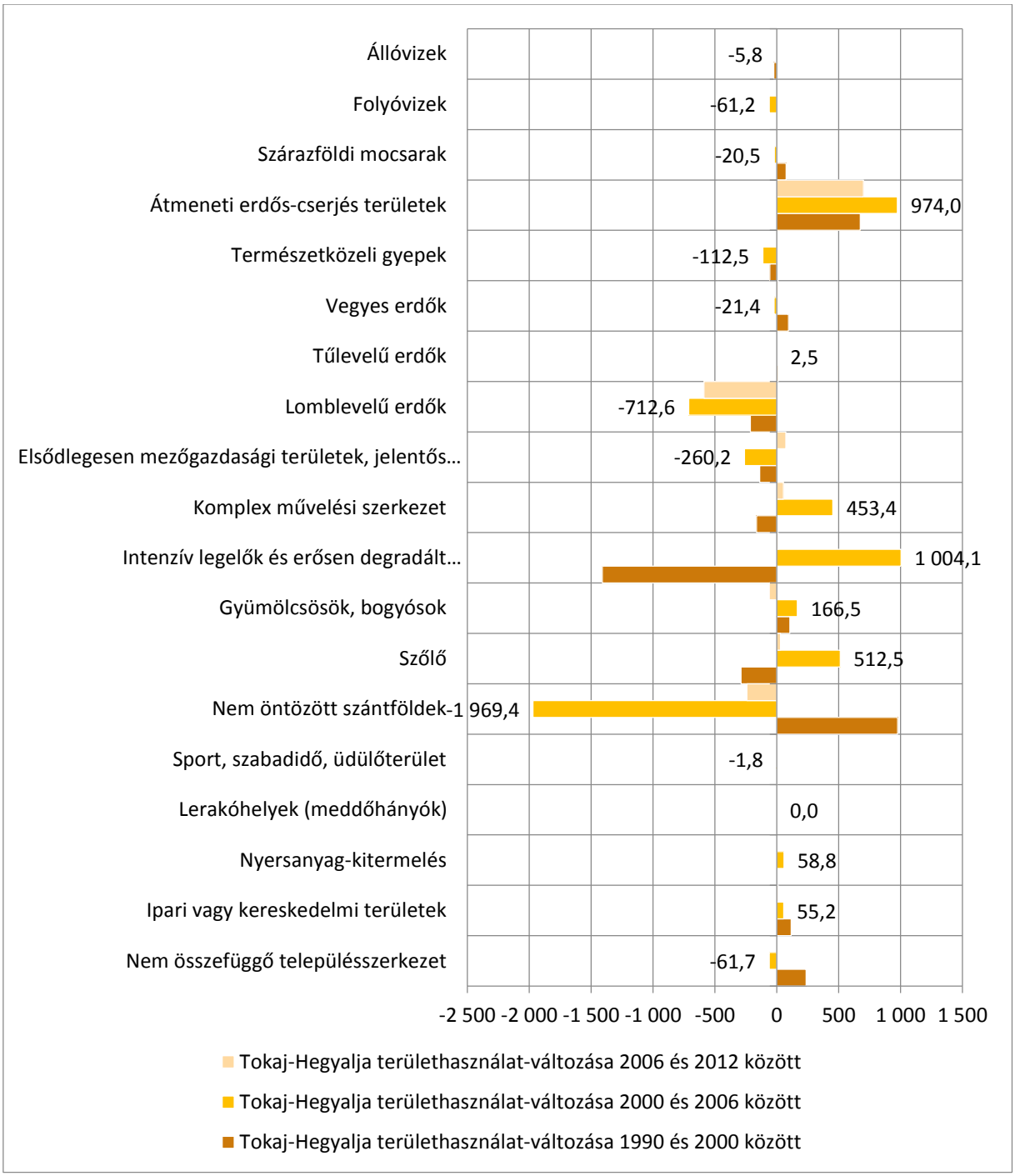

Szerk. Incze J.

16. térkép: Tokaj-Hegyalja területhasználata 1990 és 2000-ben (CORINE felszínborítási adatai alapján 1990, 2000)

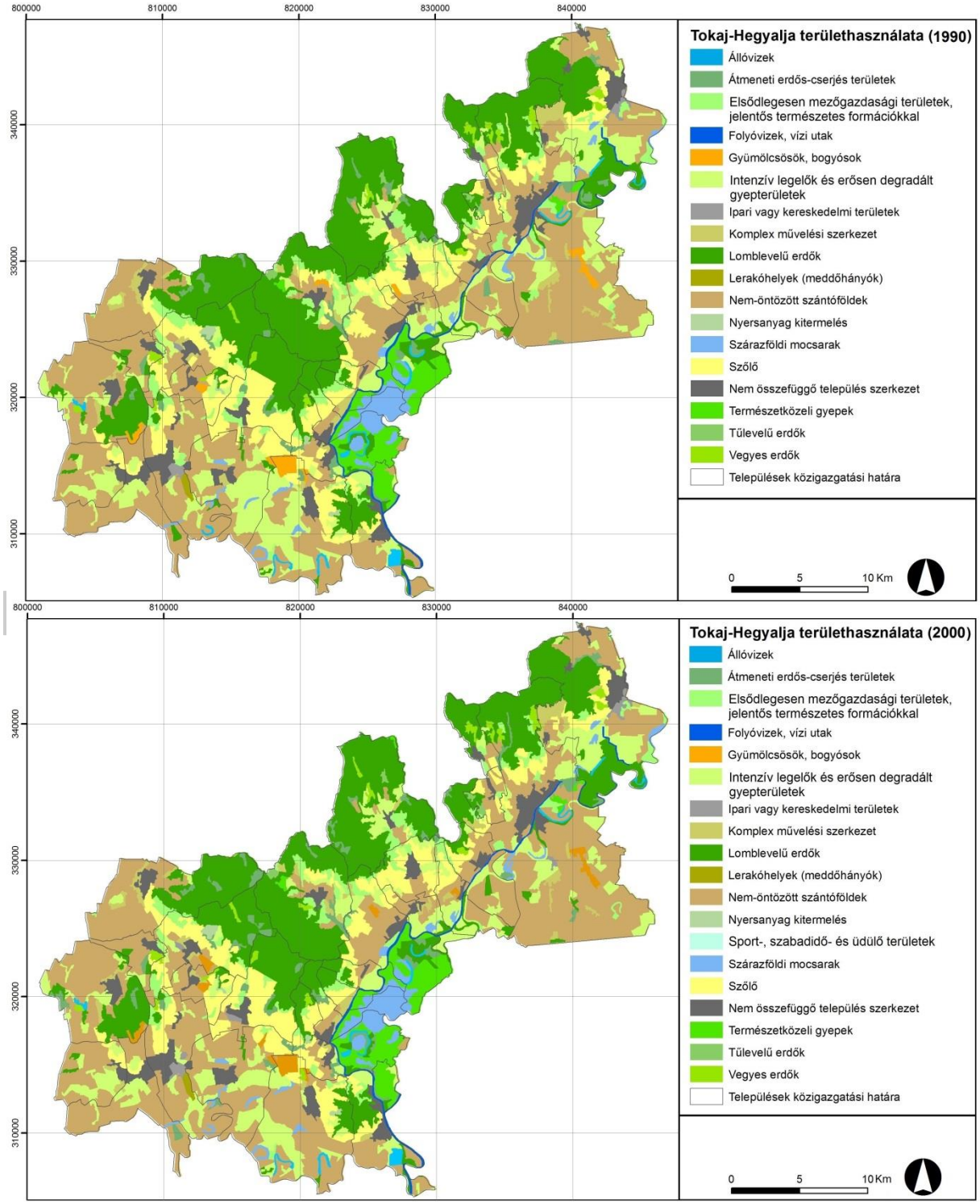

Szerk. Incze J.

17. térkép: Tokaj-Hegyalja területhasználata 2006 és 2012-ben (CORINE felszínborítási adatai alapján 2006, 2012)

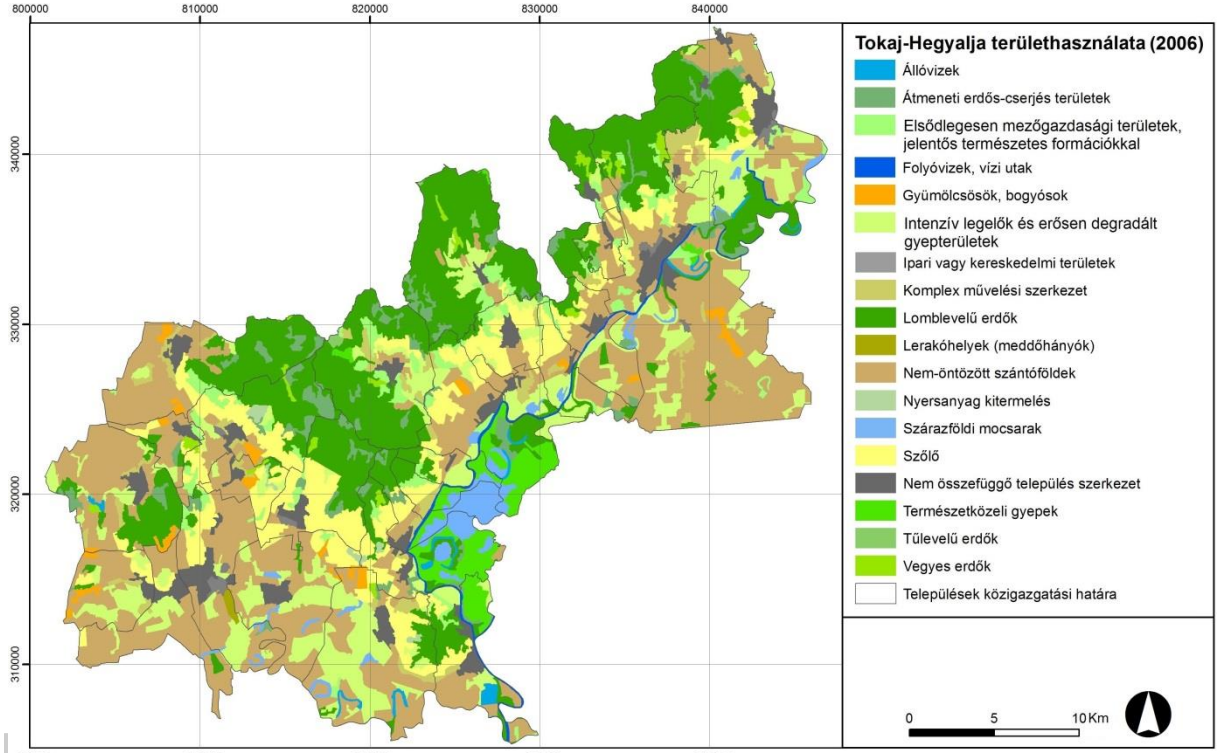

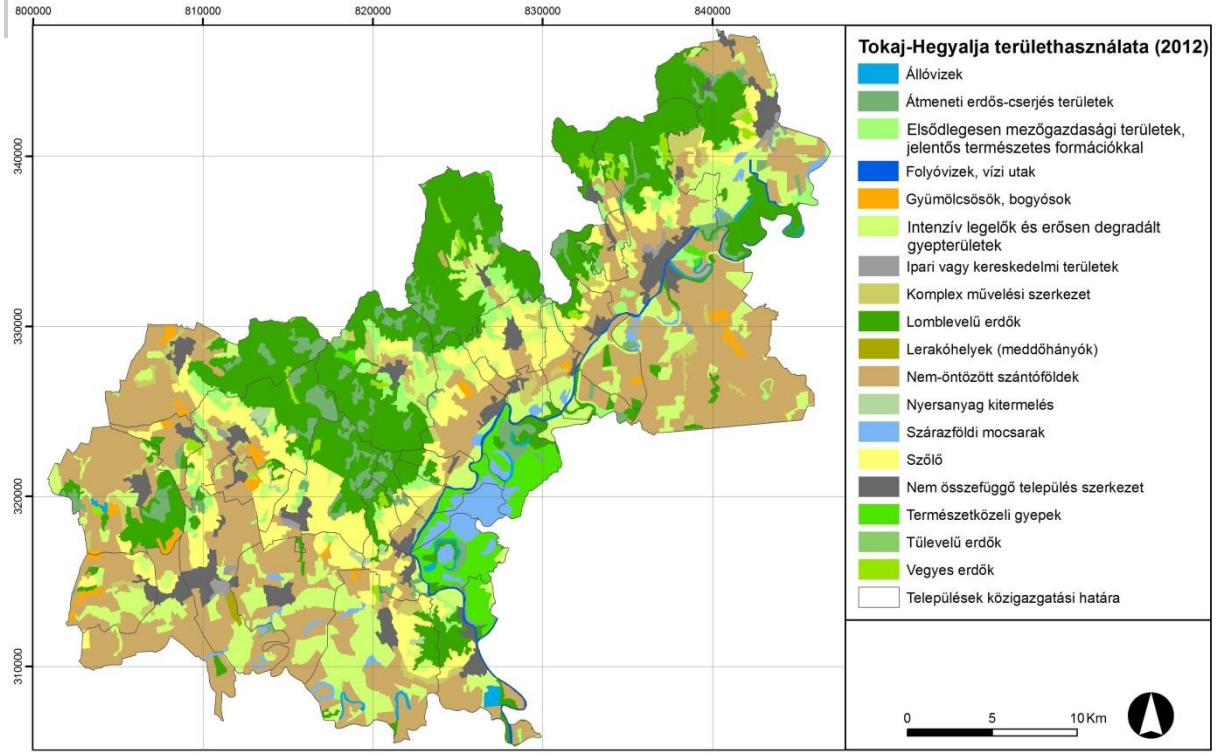

Szerk. Incze J.

1. 2. 1. 11. Természeti kincsek, nyersanyagok, energiahordozók

Bányászati tevékenység[14]

A Magyar Bányászati és Földtani Hivatal adatai szerint jelenleg Tokaj-Hegyalja 15 településén, kb. 720 ha-on folytatnak bányászati tevékenységet (18. térkép). Erdőbénye területén a legnagyobb a bányák kiterjedése (145,6 ha), itt kovaföldet, horzsakövet és andezitet termelnek ki. Ezt követi Rátka a maga közel 128 ha-os bányaterületével, ahol zeolit, bentonit, kaolin és kvarcit kerül kitermelésre, míg a harmadik helyen a tállyai andezitbánya áll 124,3 ha-os területtel.

Tállyán kívül andezitet bányásznak még Szegin, Tarcalon és Sárospatakon (Hercegkúton); Monokon, Bodrogkeresztúron és Szegilongon pedig riolittufát termelnek ki. Kálitufát bányásznak Bekecsen és Szerencsen, míg Sátoraljaújhelyen agyag kitermelés folyik. Mádon riolittufa mellett bentonitot és kaolint bányásznak, Mezőzombor területén zeolitot termelnek ki.

18. térkép: A Tokaj-Hegyalja területén jelenleg működő bányák (a Magyar Bányászati és Földtani Hivatal adatai alapján)

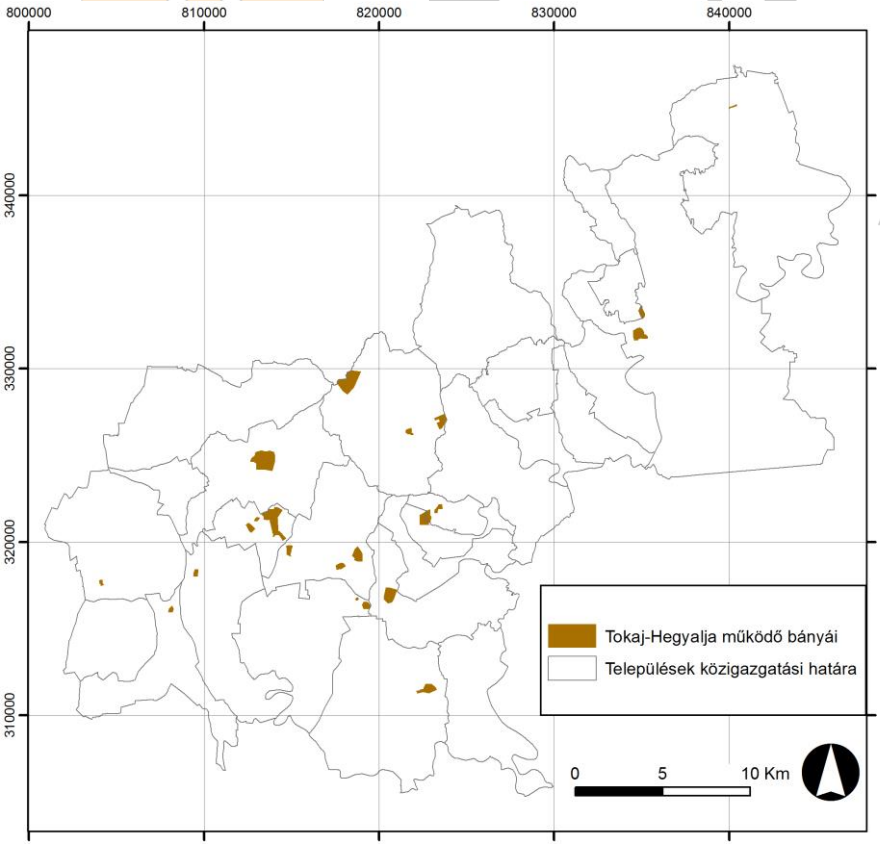

Szerk. Incze J.

[14] A bányászattal kapcsolatos egyéb jellemzőket lásd a Gazdasági szerkezet bemutatásánál. (1. 2. 3. 8. fejezet)

Megújuló energiaforrások

A Sárospatak-végardói hévizet már 1959 óta hasznosítják fürdőként, majd az 1980-as évektől légfűtésre is alkalmazzák. A víztest – elhelyezkedését tekintve – a Bodrogköz északnyugati részén csatlakozik a Tokaji-hegységhez. A területet tektonikusan kiemelt helyzetű triász kristályos mészkő, felette mészkőbreccsa és víztárolásra alkalmas vulkanitok alkotják (Debnár et al. 2011). A 26-28°C-os artézi vizet 1954-56 között fedezték fel, amikor kaolinkutatás céljából próbafúrásokat végeztek, és a riolittufában 35–82 m mélyen vizet találtak (Erdhardt Gy. 1962, Szalontai L. 2011). Az esetleges további geotermikus beruházások előtt a vízbázis részletesebb feltárása szükséges, mivel a víztest utánpótlása egyelőre még nincs kellőképpen tisztázva.

Erdővagyon

Tokaj-Hegyalja erdővagyona a 2012. évi adatok alapján 23550 ha, amibe beletartoznak a lombhullató, a tűlevelű és a vegyes erdők, valamint az átmeneti erdős-cserjés területek, amelyek együttesen a terület 28,8%-át fedik le (4. táblázat). Ugyanakkor ez az erdővagyon nem oszlik meg egyenletesen a kistájcsoporton belül. A legjelentősebb erdőterülettel Erdőhorváti rendelkezik (4061,3 ha), ez közigazgatási területének 81,1%-át teszi ki (19. térkép). Ezt követi Erdőbénye (3087,4 ha; 67,4%), Sárospatak (2939,5 ha; 21,3%) és Sátoraljaújhely (2802,5 ha; 37,7%). Területéhez mérten figyelemre méltó erdővagyonnal rendelkezik Makkoshotyka (68,7%), Mád (46,7%), Tállya (42,2%), valamint Abaújszántó (42%) is. A legkisebb erdővagyonnal Mezőzombor (28,5 ha; 0,7%), Vámosújfalu (54,2 ha; 5,1%), Bekecs (54,5 ha; 2,1%) és Legyesbénye (57,3 ha; 2,8%) rendelkezik. Mivel az erdőterületek jelentős része értékes védett társulásoknak ad otthont és emiatt természetvédelmi oltalom alatt áll, a gazdasági célú fatermesztés lehetőségeit csak ezen elsődleges rendeltetéssel összehangoltan szabad kiaknázni.

TKAT BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

4. táblázat: Tokaj-Hegyalja erdős területeinek megoszlása a települések között (CORINE felszínborítási adatai alapján, 2012)

Települések	Erdős területek (ha)	Erdők területének aránya a települések teljes területéhez viszonyítva (%)
Abaújszántó	1992,2	42,0
Bekecs	54,5	2,1
Bodrogkeresztúr	645,0	21,6
Bodrogkisfalud	338,9	23,1

Bodrogolaszi	270,2	13,1
Erdőbénye	3087,4	67,4
Erdőhorváti	4061,3	81,1
Golop	170,6	18,1
Hercegkút	165,8	21,3
Legyesbénye	57,3	2,8
Mád	1488,1	46,7
Makkoshotyka	714,7	68,7
Mezőzombor	28,5	0,7
Monok	1233,8	29,4
Olaszliszka	717,5	18,2
Rátka	78,2	6,6
Sárazsadány	214,9	14,0
Sárospatak	2939,5	21,3
Sátoraljaújhely	2802,5	37,7
Szegi	165,7	18,3
Szegilong	185,1	26,7
Szerencs	148,0	4,0
Tállya	1602,3	42,2
Tarcal	388,6	7,2
Tokaj	568,7	20,2
Tolcsva	112,2	6,8
Vámosújfalu	54,2	5,1
Összesen	23550,3	28,8

Szerk. Incze J.

TOKAJ
BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

19. térkép: Tokaj-Hegyalja erdős területe (CORINE felszínborítási adatai alapján, 2012)

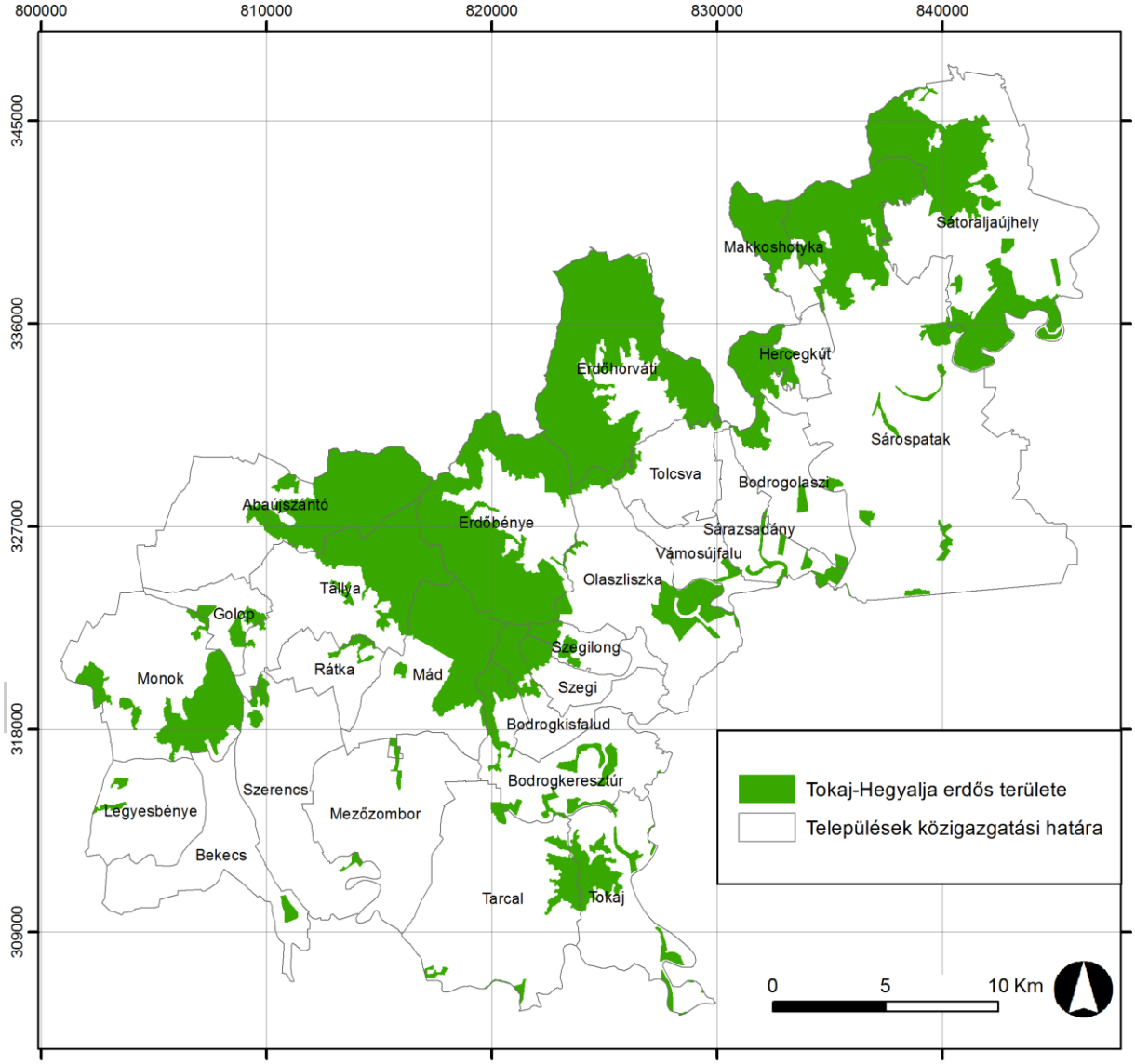

Szerk. Incze J.

1. 2. 1. 12. Természet- és tájvédelem

A települések növényzet-alapú természeti tőkéje

Az emberi tevékenység egyre kisebb területre szorítja vissza a természetes vagy természetközeli növényzet még meglévő maradványait. A természetes növényzetből fennmaradt ún. növényzetalapú természeti tőke területi arányának és ökológiai állapotának becslésére alkalmas egyik mutatószám a települések természeti tőke indexe. Ennek ismerete a döntési folyamatok során hozzájárulhat a táji környezet nyújtotta lehetőségek optimális kihasználásához. Mivel a döntések nagy része helyi szinten történik, így az indikátornak is megfelelő részletességűnek kell lennie, amihez azonban részletes

adatbázisokra van szükség. A „természetesség” meghatározására létrehozott természeti tőke index azt becsüli, hogy az egykor természetes felszínborításból mára mennyi maradt meg és milyen állapotban (Bíró M. – Molnár Zs. 2012). Minél nagyobb az a terület, ahol természetes állapotában van a táj, annál nagyobb az index értéke.

Tokaj-Hegyalján Erdőhorváti és Makkoshotyka (20. térkép) rendelkezik a legnagyobb természeti tőke indexszel (7-35%), őket Mád, Bodrogkeresztúr, Bodrogkisfalud, Szegi, Szegilong, Vámosújfalu, Hercegkút és Sátoraljaújhely követi (5-7%). A legkisebb természeti tőkével Rátka (0-1%) és Legyesbénye (1-2%) rendelkezik.

20. térkép: Tokaj-Hegyalja településeinek természeti tőke indexe (Bíró M. – Molnár Zs. 2012 alapján)

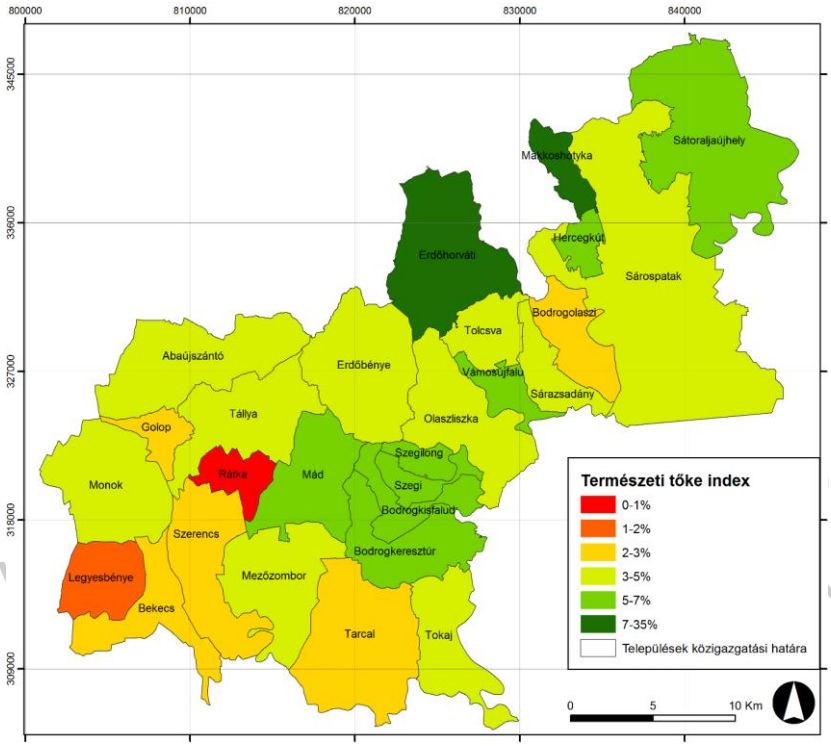

Szerk. Incze J.

A térség természetvédelme és annak jogszabályi környezete

Az országos jelentőségű, egyedi jogszabállyal védett természeti területeket a természetvédelemért felelős miniszter rendeletben nyilvánítja védetté. Ezek lehetnek nemzeti parkok, tájvédelmi körzetek, természetvédelmi területek és természeti emlékek. Tokaj-Hegyalján két tájvédelmi körzet található, a korábbi, nemzeti park létesítésére irányuló törekvések eddig nem jártak kézzelfogható eredménnyel.

A Tokaj-Hegyalján található tájvédelmi körzetek védettségét fenntartó jogszabályok:

- A Tokaj–Bodrogzug Tájvédelmi Körzet védettségének fenntartásáról szóló 165/2007. (XII. 27.) KvVM rendelet

- A Zempléni Tájvédelmi Körzet védettségének fenntartásáról szóló 147/2007. (XII. 27.) KvVM rendelet

A Tokaj-Hegyalján található természetvédelmi területeket védetté nyilvánító és a védettséget fenntartó jogszabályok:

- A Long-erdő Természetvédelmi Terület létesítéséről szóló 27/1996. (X. 9.) KTM rendelet
- A Megyer-hegyi Tengerszem Természetvédelmi Terület országos jelentőségű védett természeti területté történő átminősítéséről szóló 24/1997. (VIII. 1.) KTM rendelet
- A Tállyai Patócs-hegy természetvédelmi terület védettségének fenntartásáról szóló 76/2007. (X. 18.) KvVM rendelet
- A Tarcali Turzó-dűlő természetvédelmi terület létesítéséről szóló 18/2009. (XI. 20.) KvVM rendelet
- A Bodrogszegi Várhegy természetvédelmi terület természetvédelmi kezelési tervéről, a Dévaványai, a Vértesi Tájvédelmi Körzet, a Balatonkenesei tátorjános Természetvédelmi Terület bővítéséről, valamint a Bodrogszegi Várhegy és Szendrőládirét természeti terület védetté nyilvánításáról és természetvédelmi kezelő megnevezéséről szóló 6/1990. (VI. 18.) KöM rendelet módosításáról szóló 125/2011. (XII. 21.) VM rendelet
- A Lesencetomaji láprét Természetvédelmi Terület, az Erdőbényei fás legelő Természetvédelmi Terület létesítéséről, valamint a Tihanyi Tájvédelmi Körzet bővítéséről és az Őrtilos Vasút-oldal Természetvédelmi Területen védelem részleges feloldásáról szóló 8/1990. (VII. 17.) KöM rendelet

Ezeken túl országos jelentőségűnek minősülnek az „ex lege” (törvény erejénél fogva) védett természeti területek és emlékek a természet védelméről szóló 1996. évi LIII. tv. 21. § (6) értelmében. Ennek alapján „ex lege” védettséget élvező természeti területnek minősülnek a lápok, szikes tavak, kunhalmok, földvárak, források és víznyelők, amennyiben a jogszabályban meghatározott követelményeknek megfelelnek.

TOKAJ
BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

Kiemelt természetvédelmi oltalom alatt álló területek Tokaj-Hegyalján

Természetvédelmi területek és tájvédelmi körzetek 6825,3 ha-on (5. táblázat) terülnek el Tokaj-Hegyalja településeinek közigazgatási határain belül, ami a kistájcsoport teljes területének 7,8%-a. A legnagyobb területet a Tokaj-Bodrogzug Tájvédelmi Körzet (4726,6 ha), a Long-erdő Természetvédelmi Terület (1024 ha), a Zempléni Tájvédelmi Körzet (843,6 ha), valamint az Erdőbényei fás legelő Természetvédelmi Terület foglalja el (21. térkép).

5. táblázat: Tájvédelmi körzetek és országos jelentőségű természetvédelmi területek Tokaj-Hegyalján (A Magyar Állami Természetvédelem Hivatalos Honlapja adatai alapján)

Tokaj-Hegyalja területére kiterjedő TK és TT elnevezése	Terület (ha)
Tokaj-Bodrogzug TK	4726,6
Zempléni TK	843,6
Bodrogszegi Várhegy TT	1,6
Long-erdő TT	1024,0
Megyer-hegyi Tengerszem TT	1,1
Tállyai Patócs-hegy TT	3,2
Erdőbényei fás legelő TT	214,5
Tarcali Turzó-dűlő TT	10,7
TK és TT összesen Tokaj-Hegyalja területén	6825,3

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

21. térkép: Tokaj-Hegyalja területén található országos jelentőségű természetvédelmi területek (TT), tájvédelmi körzetek (TK) és 'ex lege' (törvény erejénél fogva) védett területek és értékek (A Magyar Állami Természetvédelem Hivatalos Honlapja adatai alapján)

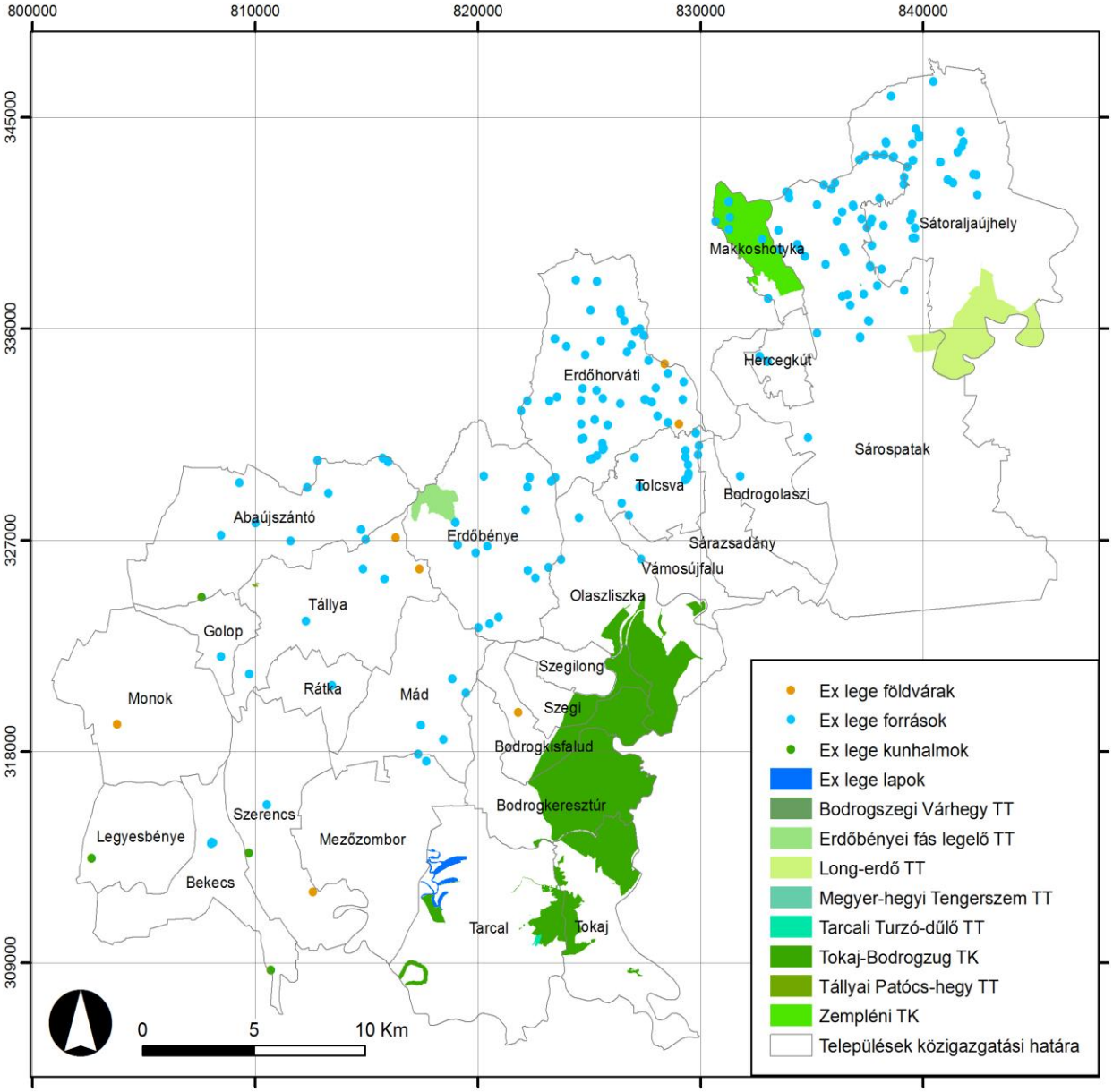

Szerk. Incze J.

Nemzetközi egyezmények hatálya alá tartozó védett területek

Ramsari területek

A Ramsari Egyezmény, hivatalos nevén a nemzetközi jelentőségű vadvizekről, különösen a vízimadarak tartózkodási helyéről szóló egyezmény célja a vizes élőhelyek megőrzése és védelme, valamint az ehhez elengedhetetlen jogi és intézményi háttér biztosítása. Tokaj-Hegyalján hat település közigazgatási határát érinti az egyezmény, név szerint: Bodrogkeresztúr, Bodrogkisfalud, Olaszliszka, Szegi, Szegilong és Tokaj (22. térkép).

22. térkép: Ramsari területek Tokaj-Hegyalján (a TelR adatai alapján)

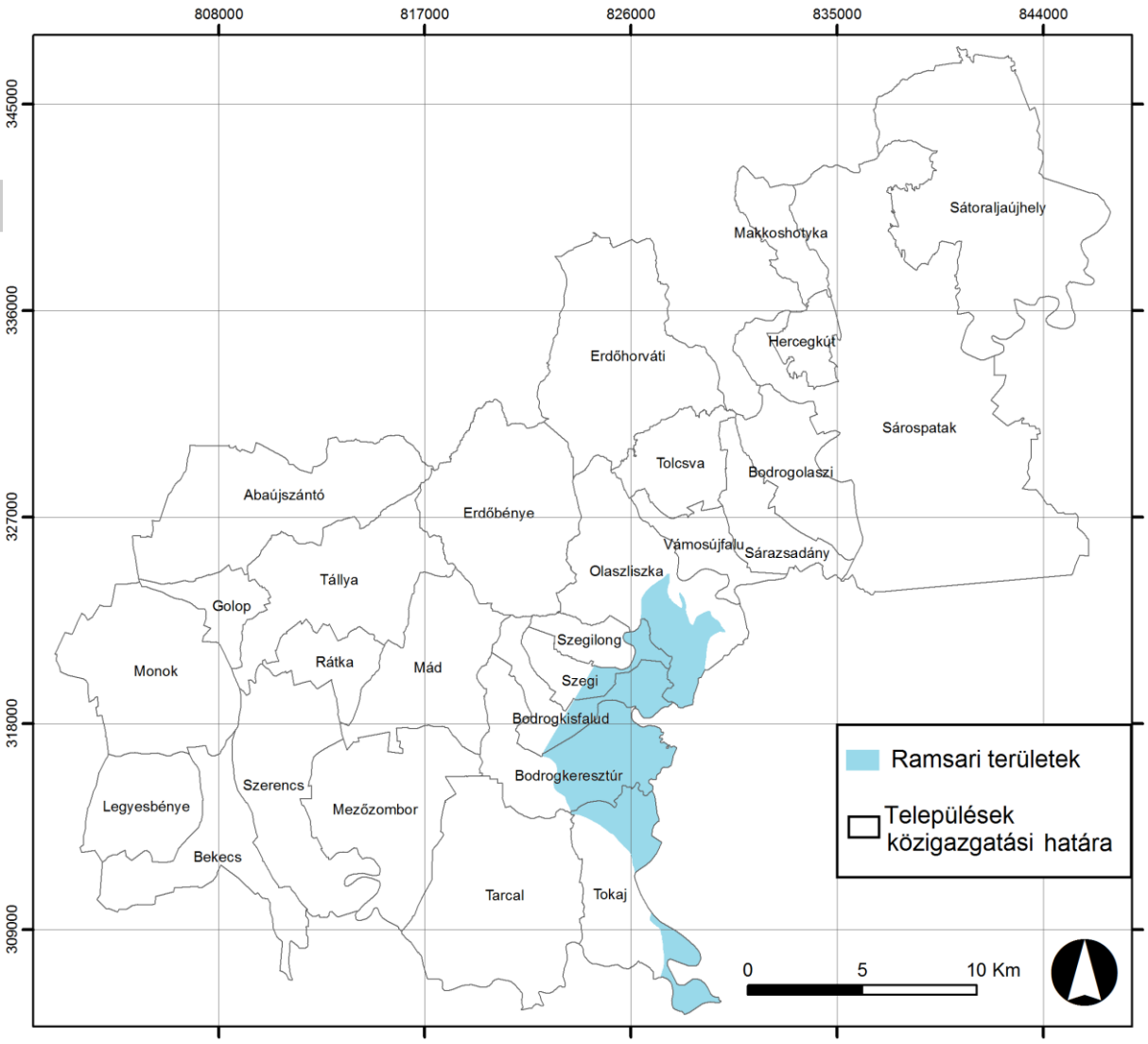

Szerk. Incze J.

Tokaj – Bodrogzug Tájvédelmi Körzet

A Tokaj – Bodrogzug Tájvédelmi Körzet teljes területe része a Világörökséggé nyilvánított Tokaj-Hegyalja kultúrtájnak. Két nagy területi egységből áll, az egyik a Hegyaljához tartozó tokaji Nagy-Hegy (vagy Nagy-Kopasz), amely a terület egyik hagyományos szőlőtermesztési központja, és a Bodrogzug, amely a Tisza szabályozása előtti ártéri mocsárvilág maradványa. A tokaji Nagy-hegy fajgazdagságának legfőbb oka különleges növényföldrajzi helyzete. Az Alföld felé előretolt helyzete folytán kiváló „flóracsapda". Ezen felül a keleti fajok elterjedési centrumához a mai ország területen belül a legközelebb eső hegy, ezért számos ritka, keleti elterjedésű sztyep- és erdősztyep-növénynek nyújt otthont. A déli oldalon a sajmeggyel elegyes melegkedvelő molyhos tölgyesek és a sziklagyepek társulásai uralkodnak, míg a hegy szoknyáján sztyepprétek húzódnak. Északi oldalain bükkelegyes gyertyános-tölgyesek és hársas törmelékerdők találhatók, az aljnövényzetben turbánliliom virít. Az erdei tisztásokon és kis kaszálókon kornistárnics és kosborok díszlenek. Állatvilága is igen gazdag, elsősorban hüllőfajai érdemesek említésre: a homoki, zöld és fürgegyík mellett különösen értékes a rézsikló és keresztes vipera előfordulása.

A Bodrogzug az ország egyik legnagyobb kiterjedésű, árvizek által rendszeresen elöntött ártéri területe. Területén mocsaras foltok, nedves, üde rétek, holtágak, morotvák, lápos tocsogós területek váltakoznak. A Bodrogzug vízjárta világában több békafaj és vízisikló, mocsári teknős, a sekély, gyorsan felmelegedő vizekben lápi póc és réti csík él. A gazdag állatvilág igazi látványosságai természetesen itt is a madarak: szürke- és vörös gém, bakcsó, bölömbika, kis- és nagy kócsag költ itt, a nedves réteken haris, a szárazabb helyeken fürj él. A kevésbé járt erdőkben fekete gólya is fészkel.

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

Zempléni Tájvédelmi Körzet

1984 végén alakult 26496 hektáron. A hegység - mint láttuk, az Eperjes-Tokaji-hegylánc részeként – a Kárpátok belső vulkáni vonulatához tartozik. A tájvédelmi körzet hegyeit túlnyomórészt lomberdők borítják: tölgyesek, gyertyános-tölgyesek és bükkösök, míg a völgyekben futó patakokat égeresek kísérik. Érdekes színfoltként néhol savanyú talajú, korpafüves, áfonyás bükkösök, nyíresek, sziklaerdők találhatók. A hegység lágyszárú növényzete rendkívül változatos, sok az Északnyugati- és Északkeleti-Kárpátok más területeivel közös, magashegységi flóraelem. A hagyományos gazdálkodás eredményeként létrejött élőhelyek közül kiemelkednek az orchideákban gazdag hegyi kaszálórétek. Fátlan élőhelyei közül a tocsogós láprétek és szilikát sziklagyepek említhetők. A tájvédelmi körzet viszonylag kis területen – Makkoshotyka, Háromhuta környékén – érinti a Világörökség területét.

Rendelettel kihirdetett, országos jelentőségű védett természeti területek

Bodrogszegi Vár - hegy TT

A Bodrogkisfalud határában fekvő, riolittufából felépült hegy sekély talajú, meredek lejtőjű termőhelyein molyhos tölgyes bokorerdők és fajgazdag lejtősztyeppek mozaikjai találhatók, melyek számos, erdősztyeppekre jellemző fajt őriznek. A korábban felhagyott szőlőterületeken törpemandulás és csepleszmeggyes cserjések, árvalányhajas gyepek jöttek létre.

Erdőbényei fás legelő TT

Az egyre ritkább fás legelők tájképi értékének és a rájuk jellemző növény- és állatvilág együttese miatt került védelem alá. Földtudományi tekintetben az opálváltozatok előfordulási helyeként értékes a terület. Karakterét a hagyományos tájhasználat során kialakult, idős kocsánytalan tölgyekkel tarkított legelőterület adja, amely az Aranyos-patak menti égeresek, gyertyános-tölgyesek és a déli részein lévő sztyep-erdősztyep jellegű vegetáció pannon hatásait is magán viseli.

Megyer-hegyi Tengerszem TT

A Sárospataktól északra fekvő, több mint 300 m magas Megyer-hegy kovásodott riolittufájában a 15. században nyitott, magas kőfalakkal övezett egykori malomkőbánya ma csodálatos természeti képződmény (Szepesi J. – Ésik Zs. 2015). Az 1997-es védetté nyilvánítás célja az országban egyedi malomkőbánya bányatörténeti és földtani értékeinek megőrzése, valamint a bányászkodás befejezése óta megtelepedett élővilág botanikai és zoológiai védelme. A bányaüregben a csapadékvíz felgyülemlésével kialakult tengerszem sajátos, egyedülálló jelentőségű érték.

Tállyai Patócs-hegy TT

A természeti terület kipreparált szubvulkáni kőzettesten fekszik. A sziklamezőn kialakult talaj folyamatosan lemosódott, míg a riolit, mint a legellenállóbb kőzet kiemelkedő törmeléktengert aprózódással keletkezett ún. kőtengert alkot. A terület legnagyobb részét lejtősztyepprét borítja, amely a sziklakibúvásos részeken sziklagyepekbe vált, és felnyílik. A riolit alapkőzet miatt a növényzetben a savanyú, szilikát sziklagyepek és a lejtősztyeppek jellemző fajai keverednek. A hegyaljai lejtősztyepprét itt éri el földrajzi elterjedése északi határát. A sztyeplejtőkkel közvetlenül érintkeznek a felhagyott gyümölcsösök, szőlők, ahová mára már visszatelepültek a sztyepnövények.

KAJ
BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

Tarcali Turzó-dűlő TT

Az egykori megművelt szőlők helyén másodlagosan kialakult, és a mezsgyéken fennmaradt fajgazdag árvalányhajas löszgyepek, cserjések jellemzik, amelyekben a természetes lösz-lejtősztyep vegetáció elemei fordulnak elő. Az egykori parcella- és birtokhatárokat jelző kőgátakon, grádicsokon törpemandulás sztyepcserjések díszlenek.

Long - erdő TT

Az 1123 ha-os Long-erdő védetté nyilvánítására 1996-ban került sor a természetszerű ártéri erdőtársulások gazdag növény- és állatvilágának megőrzése céljából. A Bodrog mederváltozásai, a morotvák, holtágak következtében változatos területen az ártéri fűz-nyár és a tölgy-kőris-szil ligeterdők, illetve síksági gyertyános-kocsányos tölgyesek maradványai díszlenek. Sajátos arculatát az Alföldre jellemző vízi és mocsári növények, ártéri nedves rétek, valamint az üde gyertyános-tölgyes erdők montán fajainak keveredése adja, amelynek flóra- és vegetációtörténeti jelentősége is van.

Ex lege védett értékek

Az 1996. LIII. törvény 23. §(2) bekezdése alapján ex lege védelmet élvező értékek közül Tokaj-Hegyalján források, kunhalmok és földvárak felelnek meg a jogszabályban megfogalmazott követelményeknek. Tokaj-Hegyalján 204 forrás található, a legtöbb Erdőhorváti (50), valamint Sárospatak (49) területén. 7 földváron Bodrogkisfalud, Erdőhorváti, Monok, Szerencs és Tállya osztozik. 4 kunhalom található Abaújszántó, Bekecs, Legyesbénye és Szerencs, míg 1 láp Tarcal területén.

Natura 2000 területek

Natura 2000 területek az Európai Unió által alapított, összefüggő európai ökológiai hálózat részei, biztosítva a biológiai sokféleség megóvását azáltal, hogy megvédi a közösségi jelentőségű természetes élőhelytípusokat, a vadon élő állat- és növényfajokat, fenntartva kedvező természetvédelmi helyzetüket.

Tokaj-Hegyalja területének 12,7%-a (11051 ha) tartozik a Natura 2000 természetmegőrzési (SCI), míg 62,5%-a (54586 ha) a Natura 2000 madárvédelmi (SPA) területébe (23. térkép).

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

23. térkép: Tokaj-Hegyalja Natura 2000 természetmegőrzési (SCI) és madárvédelmi (SPA) területe (A Magyar Állami Természetvédelem Hivatalos Honlapja adatai alapján))

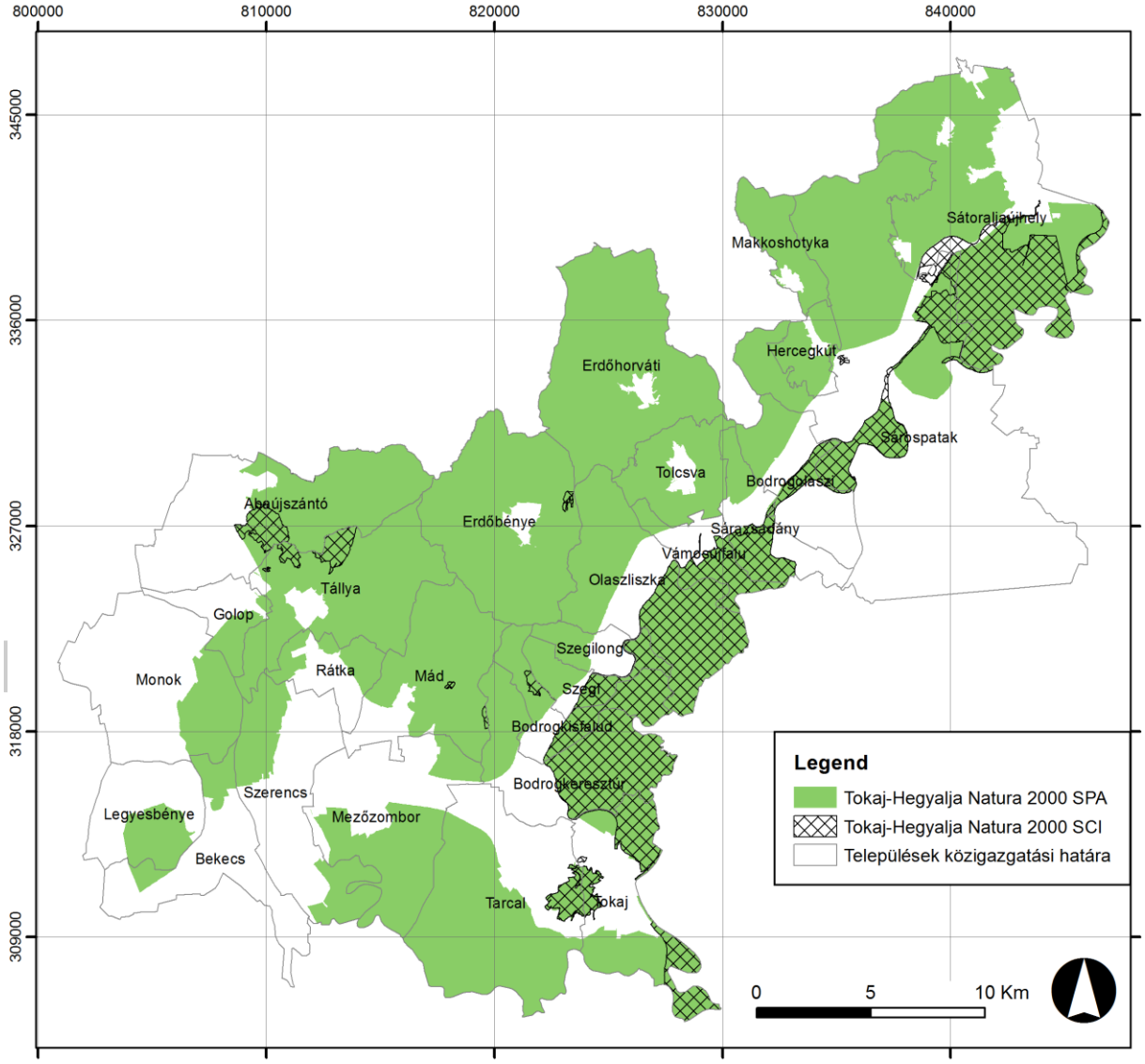

Szerk. Incze J.

A Natura 2000 madárvédelmi (SPA) és természetmegőrzési (SCI) területeinek élőhelyei, védett értékei javarészt megegyeznek a védett területeknél, illetve az élővilág kiemelkedő értékeinél felsoroltakkal, azokkal jelentős részben területileg is átfednek, ezért itt csak a területek elnevezését ismertetjük:

- Zempléni-hegység a Szerencsi-dombsággal és a Hernád-völggyel (SPA)
- Bodrogzug, Kopasz-hegy, Taktaköz (SPA)
- Bodrogzug és Bodrog hullámtere (SCI)
- Tokaji Kopasz-hegy (SCI)
- Sárospataki mandulás (SCI)
- Erdőbényei-olaszliszkai magyar nőszirmos sztyepprétek (SCI)

- Mádi Kakas-hegy (SCI)
- Mádi Bomboly-bánya (SCI)
- Tállyai Patócs-hegy, Sátor-hegy (SCI)
- Long-erdő (SCI)

Helyi jelentőségű védett természeti területek, természeti emlékek

Az önkormányzat által rendeletben védetté nyilvánított természeti értékek helyi jelentőségűnek minősülnek, közöttük helyi jelentőségű védett területeket, illetve helyi jelentőségű védett természeti emlékeket tartanak nyílván. A Magyar Állami Természetvédelem hivatalos honlapja alapján három Tokaj-hegyaljai településen (Golop, Sárospatak, Tokaj) összesen 9 helyi jelentőségű természetvédelmi terület, illetve természeti emlék található (6. táblázat).

6. táblázat: Tokaj-Hegyalja helyi jelentőségű természetvédelmi területei és természeti emlékei (A Magyar Állami Természetvédelem Hivatalos Honlapja adatai alapján)

Név	Település	Védettségi szint	Védelmi kategória	Kiterjedése (ha)	Hatályba lépés éve
Kastélypark	Golop	Helyi jelentőségű	Természetvédelmi terület	5,82	1985
Iskolakert	Sárospatak	Helyi jelentőségű	Természetvédelmi terület	7,5	1981
Mandulás növényvilága	Sárospatak	Helyi jelentőségű	Természetvédelmi terület	6,7	1984
Várkert	Sárospatak	Helyi jelentőségű	Természetvédelmi terület	6,7	1977
Tokaji Ady E. utcai és Tarcali úti hársfasor	Tokaj	Helyi jelentőségű	Természeti emlék	0	2001
Tokaji Bajcsy-Zsilinszky úti hársfasor	Tokaj	Helyi jelentőségű	Természeti emlék	0	2001
Tokaji Bethlen utcai fehér vadgesztenyék	Tokaj	Helyi jelentőségű	Természeti emlék	0	2001
Tokaji Kossuth téri fehér vadgesztenye	Tokaj	Helyi jelentőségű	Természeti emlék	0	2001

BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

Tokaji szürkenyár fasor	Tokaj	Helyi jelentőségű	Természeti emlék	0	2001

Nemzeti Ökológiai Hálózat

A Nemzeti Ökológiai Hálózat az 1990-es évek elején indult kezdeményezés, amelynek célja a megmaradt, nem védett természetes vagy természetközeli élőhelyek megóvása. A magterületek az ökológiai hálózat foltszerű területei, amelyek megfelelő kiterjedés esetén a lehető legtöbb populációnak képesek élőhelyet és genetikai rezervátumot biztosítani. Az egyes magterületeket ökológiai folyosók kapcsolják össze, melyek többnyire sávszerű élőhelyek vagy élőhely-mozaikok. Ezek teszik lehetővé a génáramlást az egymástól elzárt populációk között. A magterületek és az ökológiai folyosók körül védőzónát, ún. pufferzónát kell kialakítani, amelynek célja a magterületek és folyosók külső, káros hatásoktól való védelme. Tokaj-Hegyalja területének közel 2/3-a tartozik a nemzeti ökológiai hálózatba (24. térkép).

24. térkép: A nemzeti ökológiai hálózat elemei Tokaj-Hegyalja területén (a TeIR adatai alapján)

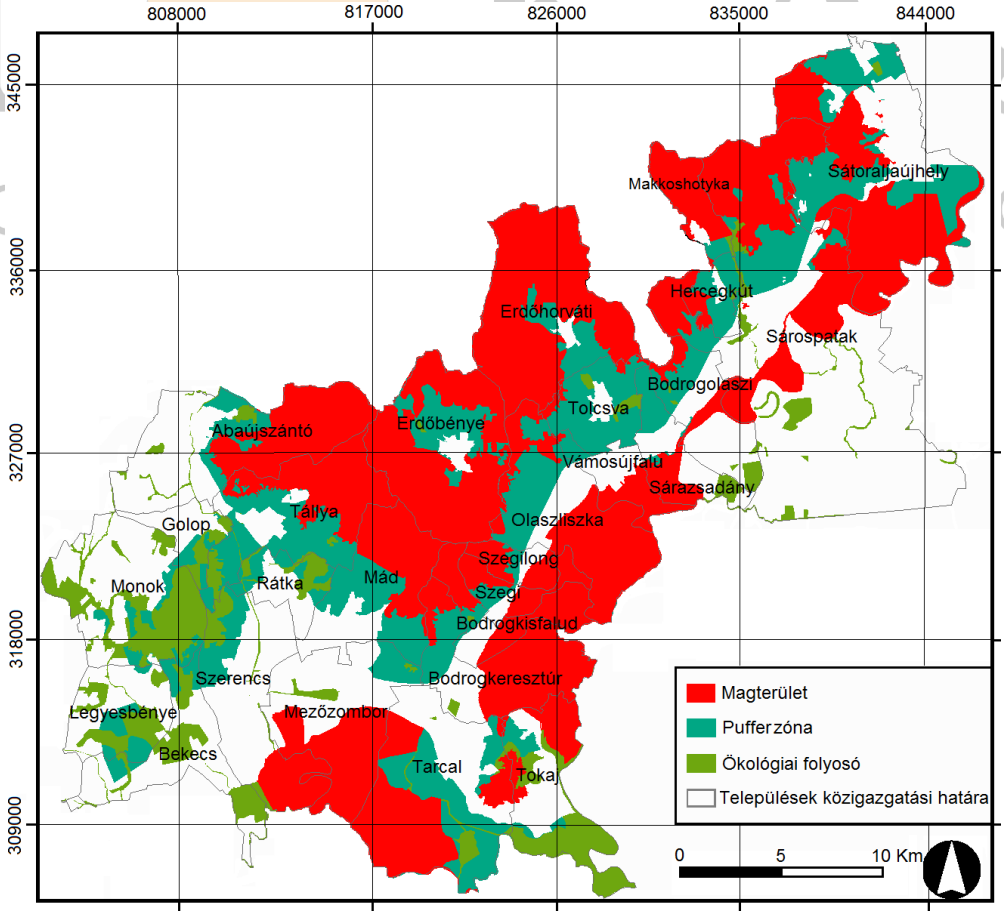

Szerk. Incze J.

1. 2. 1. 13. A környezet állapota, környezetszennyezés

A bányászati és ipari tevékenység környezetterhelése

A bányák közvetlenül és közvetve is hozzájárulnak Tokaj-Hegyalja zaj- és légszennyezésének növeléséhez, mivel a bányászati tevékenységen kívül a kitermeléshez használt szállítójárművek is terhelik a környezetet.

A működő bányák 82%-a esik a Natura 2000 madárvédelmi területére, továbbá az erdőbényei kovaföldbánya, valamint a tarcali andezitbánya védett területek: az Erdőbényei fás legelő Természetvédelmi Terület, illetve a Tokaj-Bodrogzug Tájvédelmi körzet közvetlen közelében található. Ezeken a területeken az élővilág fokozott zajterhelésnek van kitéve.

Mezőgazdasági környezetterhelés, erózióveszélyeztetettség

A mezőgazdasági munkálatok során a (mű)trágyák és peszticidek kijuttatása jelenthet terhelést a talajokra, amelyek felhalmozódhatnak a talajok felső, szántott rétegében, vagy a talajvízbe kerülhetnek.

Az EU Víz Keretirányelv térképi adatbázisa alapján (http://www.euvki.hu/) Tokaj-hegyaljai településein a belterületek diffúz nitrátterhelése 10 és 50 kgN/ha/év, míg a külterületek terhelése átlagosan 50 kgN/ha/év alatt maradt. Utóbbi tekintetben viszont Szerencs, Tarcal, Bodrogkisfalud, Sárospatak és Sátoraljaújhely jobban szennyezett, itt a külterületek átlagos nitrátterhelése 50 és 150 kgN/ha/év között változik.

BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

Tokaj-Hegyalja mezőgazdasági területeinek átlagos diffúz foszforterhelése 100 és 1000 g/év között mozog, ugyanakkor a szőlőterületek esetében ez az érték akár a 100 ezer g/év értéket is meghaladhatja egyes területeken. Az erdővel borított tájakon a terhelés átlagosan 100 g/év, míg a Bodrogköz és a Taktaköz egyes részein <1 g/év.

A szennyezések mellett komoly problémát jelent a lejtőn történő mezőgazdasági művelés okozta talajerózió. A magyarországi gyakorlat a lejtőket 5 kategóriába sorolja meredekség szerint (0-5, 5-12, 12-17, 17-25, <25%), ami alapján 5 erózióveszélyeztetettségi kategória különíthető el (25. térkép). A Tokaj-hegyaljai mezőgazdasági területek 65,9%-a a nem veszélyeztetett, 20,4%-a az enyhén veszélyeztetett, 6,5%-a a közepesen veszélyeztetett, 4,5%-a az erősen veszélyeztetett, míg 2,6%-a a nagyon erősen veszélyeztetett kategóriába esik.

25. térkép: Tokaj-Hegyalja megművelt mezőgazdasági területeinek erózióveszélyeztetettségi térképe (CORINE felszínborítási adatai alapján, 2012)

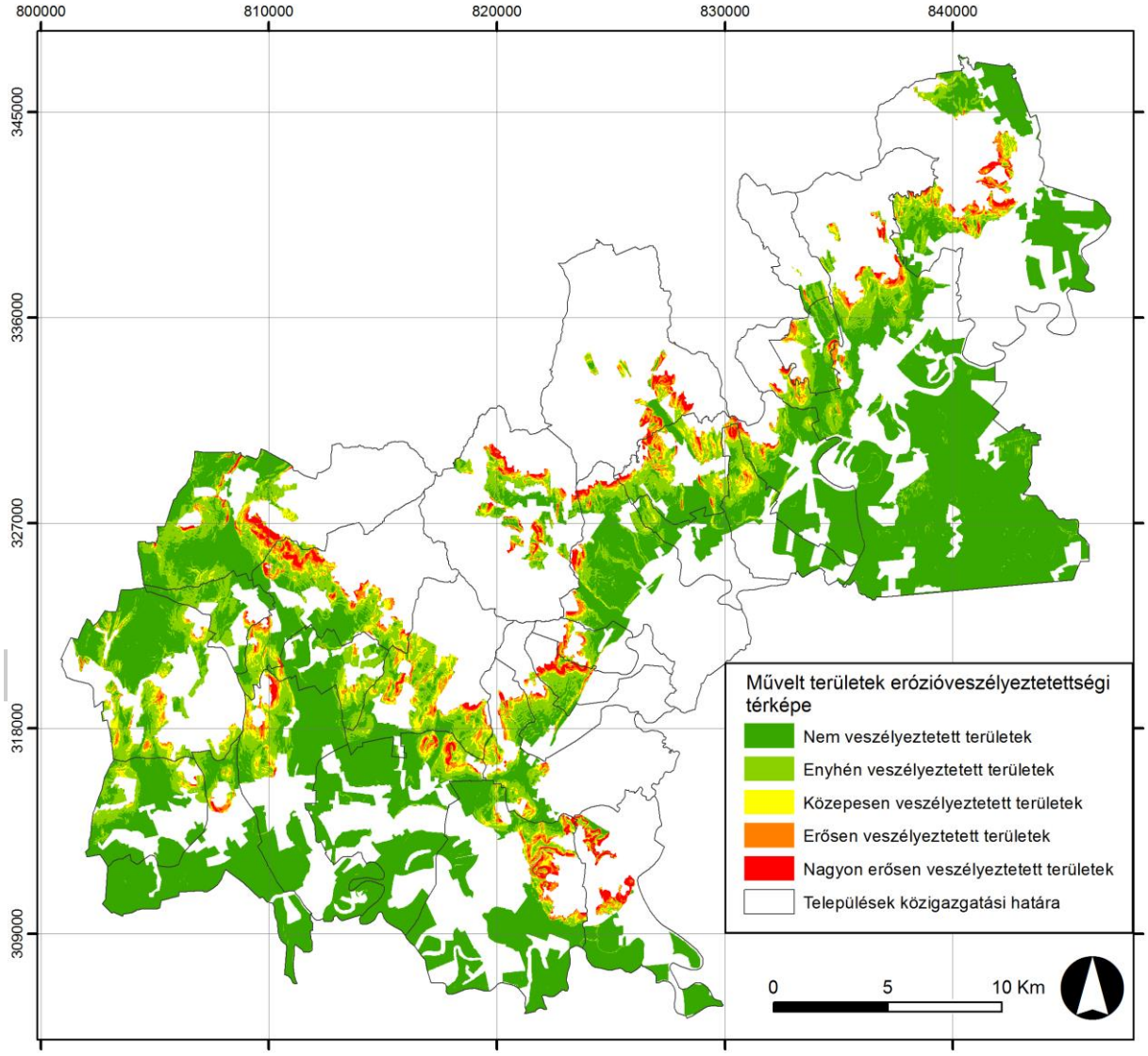

Szerk. Incze J.

Közlekedési környezetterhelés

A közlekedés az egyik legjelentősebb zaj- és légszennyező forrás. Tokaj-Hegyalja területét két főút, a 37-es és 38-as főút egyaránt keresztezi, ezek jelentős személy- és teherforgalmat bonyolítanak le. Ezen kívül az út- és vasúthálózat OTÉK által előírt 50 m-es pufferzónáján belül található két természetvédelmi terület (Long erdő és Erdőbényei fás legelő), valamint két tájvédelmi körzet (Zempléni és Tokaj-Bodrogzugi; 26. térkép).

26. térkép: Út és vasúthálózat 50m-es pufferzónája a védett területek közvetlen környezetében (A Magyar Állami Természetvédelem Hivatalos Honlapja adatai alapján)

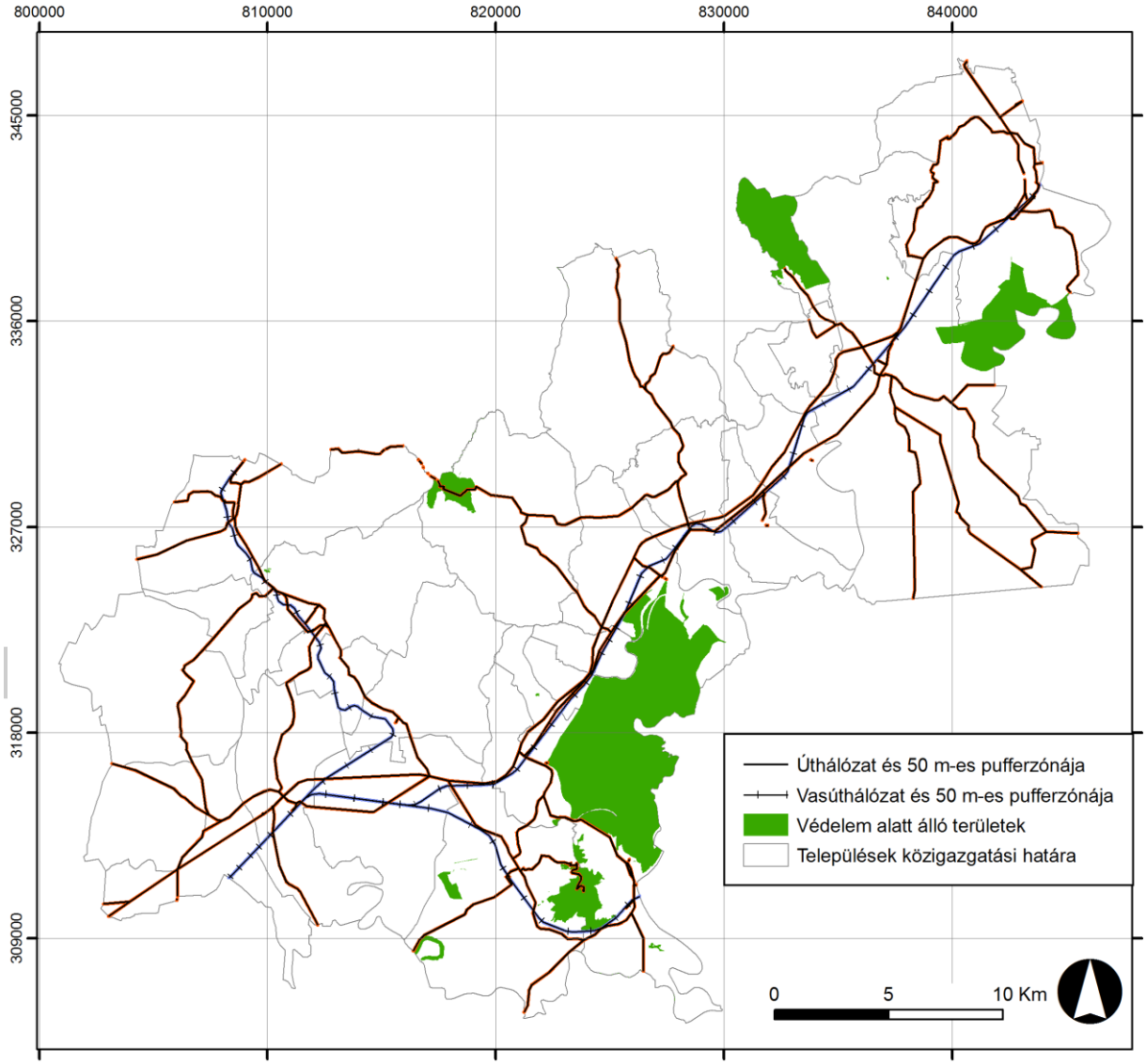

Szerk. Incze J.

Turisztikai környezetterhelés

A turizmussal együtt jár a közlekedés által kiváltott környezetterhelés növekedése, ami zaj- és levegőszennyezés formájában okoz problémát. Az olyan túraútvonalakon, ahol időszakosan nagy turistaforgalom jelentkezik védett területen, mint például a tokaji Nagy-hegy, komoly potenciális terhelést jelent, ha a turisták letérnek a kijelölt ösvényről, hiszen értékes és/vagy védett növényeket taposhatnak el, illetve zavarhatják az ott élő állatokat is. Ezen kívül komoly probléma lehet a szemetelés, a nem megfelelő hulladékelhelyezés.

Zajterhelés

A zajszennyezés az út és vasúthálózat főként települések belterületeihez kötődő részein, valamint a 37-es és 38-as főutak mentén tapasztalható. Zajterheléssel jár ezen kívül a bányászat, amely 15 települést érint Tokaj-Hegyalján.

Légszennyezettség

A légszennyezés többnyire szintén közlekedési eredetű, és forgalmas csomópontokhoz, valamint a települések belterületeihez kötődik. Ez utóbbi csökkentésében fontos lenne az elkerülő utak építése.

A nemzetközi tranzitforgalom erősödése jelentős terhelésnövekedést jelent a helyi lakosságnak, hiszen az utóbbi években mind a 37-es mind a 38-as főútról érkező forgalom a tokaji hídon fut keresztül.

Szerencsen és a határon túli Tőketerebesen (szlovákul: Trebišov) is terveztek erőművet építeni (előbbi esetben szalmatüzelésű, utóbbi esetben széntüzelésű hőerőművet), azonban a Tokaj-hegyaljai borvidékre gyakorolt potenciális káros hatásaik miatti a civil tiltakozás hatására mindkét esetében elálltak a kivitelezéstől.

Talaj és földtani közeg szennyezettsége, a szennyezett területek leírása

Borsod-Abaúj-Zemplén megye területrendezési terve alapján elmondható, hogy a korábbi iparterületek környékén sok esetben nehézfémekkel, olajjal, illetve egyéb vegyi anyagokkal szennyezett talajok fordultak elő, ezek nagy részét azóta kármentesítették. A munkálatokhoz szükséges anyagi hátteret állami és uniós forrásból teremtették meg, mivel a „szennyező fizet" elvet utólag már nem tudták megvalósítani.

1. 2. 1. 14. Felszíni és felszín alatti vizek állapota, szennyezett területek leírása

Az EU Víz Keretirányelv térképi adatbázisa alapján Tokaj-Hegyalja felszíni vízfolyásai közül a Tolcsva-pataknak Tolcsváig jó, Tolcsvától a Bodrogig terjedő szakaszon mérsékelt az ökológiai állapota. Mérsékelt kategóriába esik ezen kívül a Bodrog, az Erdőbényei-patak, valamint a Szerencs-patak Abaújszántó és Szerencs közti szakasza. Gyenge az ökológiai állapota a Mádi-pataknak, valamint a Hotyka-pataknak, rossz az ökológiai állapota a Ronyva-pataknak, a Gilip-pataknak és a Taktának.

A Tokaj-Hegyalja területén található felszíni vízfolyások fizikai állapota mérsékelt, míg a Tolcsva-patak Tolcsváig terjedő szakasza jó fizikai-kémiai állapotot mutat.

A kémiai állapot tekintetében a Ronyva, a Takta és a Gilip-patak kivételével jó a felszíni vizek állapota.

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

Borsod-Abaúj-Zemplén megye területrendezési terve alapján a talaj és rétegvízkészletek csaknem mindenütt szennyezettek, mivel a kommunális és mezőgazdasági szennyezőforrások vassal, mangánnal, nitráttal, ammóniával illetve bakteriális fertőzőkkel (főként *Escherichia coli*) terhelik a területet.

A Települési Szennyvíz Információs Rendszer (TESZIR) adatai alapján Abaújszántó, Szerencs, Tokaj, Sárospatak és Sátoraljaújhely településein találunk szennyvíztisztítókat, amelyek kapacitása lakosegyenérték (leé: egy lakos által naponta a csatornába bocsátott szennyvíz szervesanyagtartalma) alapján 10 000 – 50 000 fő közé esik.

A terület szennyvíztisztítói a következők:

- Abaújszántói szennyvíztisztító egy újonnan épülő szennyvíztisztító (TESZIR alapján 2015. december 31-ig kell megépülnie), amely kapacitása 800 m^3/nap, elsődleges befogadója a Szerencs-patak, ahova biológiai tisztítás, valamint nitrogén- és foszforeltávolítás után kerül a szennyvíz. Az abaújszántói szennyvízelvezetési agglomerációhoz tartozó települések: Abaújszántó, Golop, Monok, Tállya.
- Szerencsi szennyvíztisztító: 3300 m^3/nap kapacitással működik és évente 444 ezer m^3 szennyvizet tisztít meg (biológiai tisztítás nitrogén- és foszforeltávolítással). Elsődleges befogadója a Takta-övcsatorna, amelyre jelentős hatást gyakorol. A szerencsi szennyvízelvezetési agglomerációhoz tartozó települések: Rátka, Mád, Szerencs, Mezőzombor, Legyesbénye, Bekecs
- Tokaji szennyvíztisztító: 2500 m^3/nap kapacitással működik és évente mintegy 348 ezer m^3 szennyvizet tisztít meg (biológiai tisztítás nitrogén- és foszforeltávolítással). Elsődleges befogadója a Tisza, amelyre nem gyakorol jelentős hatást. A tokaji szennyvízelvezetési agglomerációhoz tartozó települések: Bodrogkeresztúr, Bodrogkisfalud, Erdőbénye, Szegi, Szegilong, Tokaj, Tarcal.
- Sárospataki szennyvíztisztító: 4500 m^3/nap kapacitással működik és évente 792 ezer m^3 szennyvizet tisztít meg (biológiai tisztítás foszforeltávolítással). Elsődleges befogadója a Bodrog, amelyre elhanyagolható hatást gyakorol. A sárospataki szennyvízelvezetési agglomerációhoz tartozó települések: Erdőhorváti, Tolcsva, Hercegkút, Makkoshotyka, Olaszliszka, Bodrogolaszi, Sárospatak, Sárazsadány, Vámosújfalu.
- Sátoraljaújhelyi szennyvíztisztító: 5000 m^3/nap kapacitással működik és évente mintegy 764 ezer m^3 szennyvizet tisztít meg (biológiai tisztítás nitrogén- és foszforeltávolítással). Elsődleges befogadója a Ronyva-patak, amelyre jelentős hatást gyakorol. A sátoraljaújhelyi szennyvízelvezetési agglomerációhoz Tokaj-Hegyalja területén csak maga Sátoraljaújhely tartozik.

Az abaújszántói szennyvízelvezetési agglomerációhoz tartozó települések kivételével – melyekről még nem áll rendelkezésre adat– a csatornázott területek aránya 97 és 100% között változik, míg a csatornára rákötött lakosok %-os aránya 10 és 98% között mozog (7. táblázat).

T.K.A.J
BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

7. táblázat: Tokaj-Hegyalja településeinek csatornázottsága (TESZIR alapján)

Település neve	Szennyvízelvezetési Agglomeráció neve	Állandó népesség (fő)	Összes lakás (db)	Bekötött lakások száma (db)	Ellátott területen nem bekötött lakások száma (db)	Csatornázatlan területen lévő lakások száma (db)	Bekötött lakosok száma (fő)	Ellátott területen nem bekötött lakosok száma (fő)	Csatornára rákötött lakos arány (%)	Csatornázott terület aránya (%)
Abaújszántó*	Abaújszántó	3281	1303	0	0	1303	0	0	0	0
Bekecs	Szerencs	2491	915	509	397	9	1386	1080	56	99
Bodrogkeresztúr	Tokaj	1212	560	411	149	0	890	322	73	100
Bodrogkisfalud	Tokaj	942	430	266	163	1	583	357	62	100
Bodrogolaszi	Sárospatak	973	396	263	121	12	646	298	66	97
Erdőbénye	Tokaj	1173	696	410	286	0	691	482	59	100
Erdőhorváti	Sárospatak	625	319	214	103	2	419	202	67	99
Golop*	Abaújszántó	617	325	0	0	325	0	0	0	0
Hercegkút	Sárospatak	688	258	229	26	3	611	69	89	99
Legyesbénye	Szerencs	1651	628	60	567	1	158	1490	10	100
Makkoshotyka	Sárospatak	924	305	226	76	3	685	230	74	99
Mád	Szerencs	2397	1210	749	458	3	1484	907	62	100
Mezőzombor	Szerencs	2509	901	467	432	2	1300	1203	52	100

TOKAJ
BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

Monok*	Abaújszántó	1700	815	0	0	815	0	0	0	0
Olaszliszka	Sárospatak	1756	785	452	327	6	1011	732	58	100
Rátka	Szerencs	1009	431	184	246	1	431	576	43	100
Sárazsadány	Sárospatak	251	180	81	97	2	113	135	45	99
Sárospatak	Sárospatak	13663	5291	4144	996	151	10701	2572	78	97
Sátoraljaújhely	Sátoraljaújhely	17714	7358	7236	88	34	17420	212	98	99
Szegi	Tokaj	341	137	85	50	2	212	124	62	98
Szegilong	Tokaj	230	118	74	41	3	144	80	63	98
Szerencs	Szerencs	9675	3856	2760	1076	20	6925	2700	72	100
Tállya*	Abaújszántó	2126	1017	0	0	1017	0	0	0	0
Tarcal	Tokaj	3163	1351	623	727	1	1459	1702	46	100
Tokaj	Tokaj	4757	1681	1383	291	7	3914	823	82	99
Tolcsva	Sárospatak	1854	806	537	269	0	1235	619	67	100
Vámosújfalu	Sárospatak	902	326	235	86	5	650	238	72	98

*Az adatsorban nem szerepelnek az abaújszántói szennyvízelvezetési agglomerációhoz tartozó települések adatai.

TOKAJ
BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

Ipari és egyéb eredetű szennyvizet az abaújszántói húsüzem, a szerencsi Nestlé Hungária Kft., a tállyai Pálinkafőző Főzőmesterek Kft., a bodrogolaszi Pálinkafőző Fokinvest Plusz Kft., a sárospataki Végardó Termálfürdő, a sátoraljaújhelyi könnyűfémöntöde (PrecCast), a tolcsvai Tokaj Kereskedőház palackozó üzem szennyvíztisztító telepe hoz létre.

A TeIR 2011-es adatközlése szerint az egyes települések ivóvízkészletének szennyezésében az arzén, a mangán, a nitrát és a vas határérték feletti koncentrációja játszik fontos szerepet (27. térkép). Határérték feletti arzénkoncentrációt Abaújszántó, Golop, Tállya, Monok, Rátka, Mád, Mezőzombor, Szerencs, Bekecs, Legyesbénye, Olaszliszka, Vámosújfalu és Tolcsva településein találtak. A mangánkoncentráció határérték felett volt Abaújszántó, Golop, Tállya, Monok, Rátka, Mád, Bekecs és Olaszliszka területén. Az ivóvíz nitrátkoncentrációja Erdőbényén, míg a vas koncentrációja Olaszliszka, Tolcsva és Vámosújfalu településen haladta meg a határértéket.

27. térkép: Határérték feletti arzén-, mangán-, nitrát- és vaskoncentrációk előfordulása Tokaj-Hegyalja településeinek ivóvizében (TeIR adatai alapján)

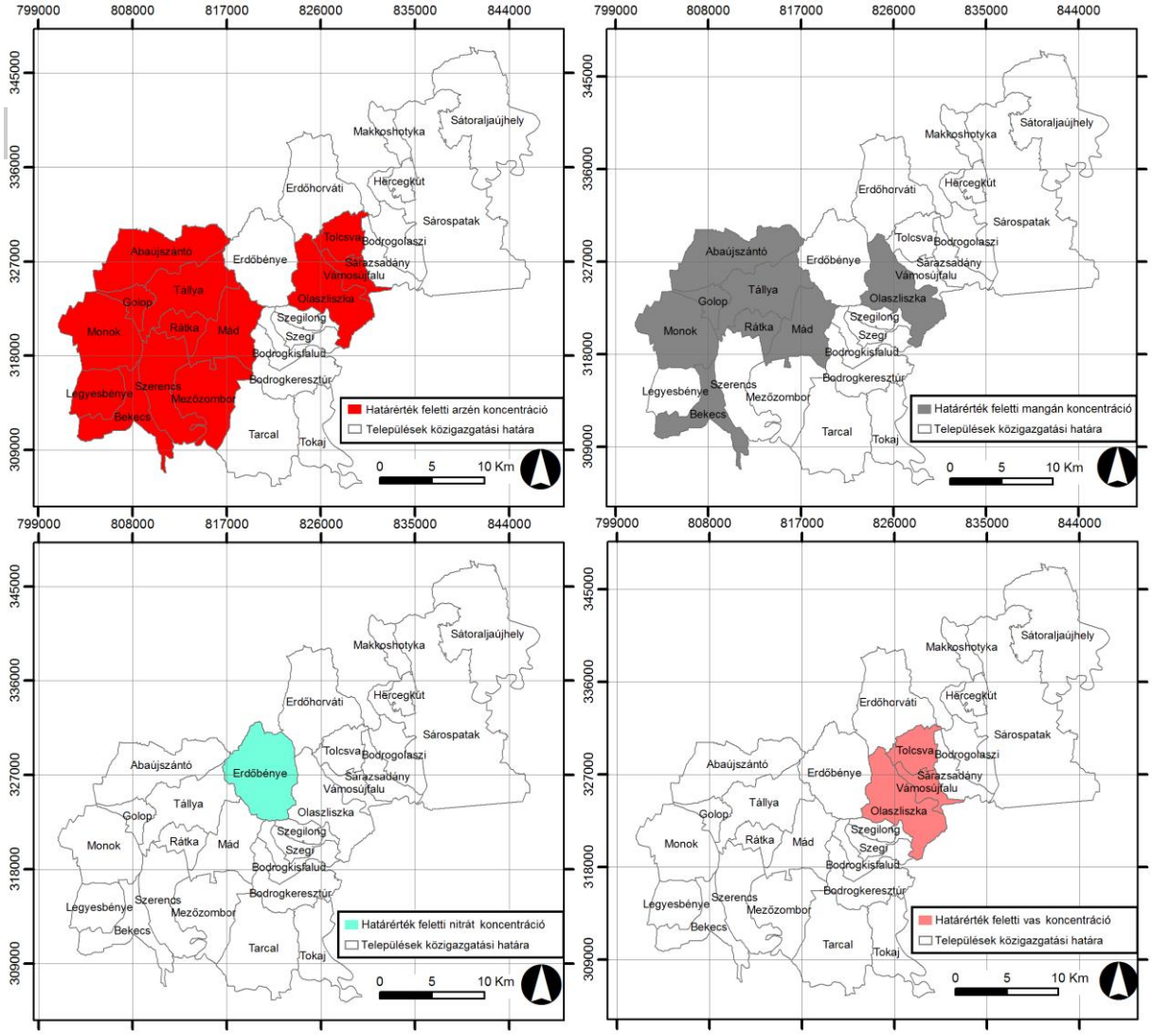

Szerk. Incze J.

Megvalósult és folyamatban lévő árvízvédelmi beruházások

Borsod-Abaúj-Zemplén megye területrendezési terve szerint Tokaj-Hegyalján Abaújszántó, Bodrogolaszi, Erdőhorváti, Mezőzombor, Sárospatak, Sátoraljaújhely, Tokaj és Tolcsva települések tekinthetők árvízveszélyeseknek.

E veszélyeztetett területeken erősen korlátozzák az építkezést, emellett szélesítik a hullámtéri területeket és a folyókat övező természetes társulások területét. Kiemelt hangsúlyt kap ezeken a területeken a hagyományos ártéri tájgazdálkodás, ami magába foglalja a vizes élőhelyek tájrehabilitációját, a megfelelő tájhasználatot és az agroturizmus fejlesztését.

Az árvízzel veszélyeztetett települések számára nagy jelentőséggel bírt a Cigándi-Tiszakarádi árapasztó tározó megépítése (KIOP-1.5.2-2004-09-0001/2) 2005. április 25. és 2009. május 31. között, amely 25 km^2-en, 94 millió m^3 víz befogadását teszi lehetővé, és képes akár 25 cm-rel is csökkenteni az árhullám szintjét. A beruházás összköltsége 16 526 200 000 Ft volt, aminek felét a hazai költségvetés, felét az Európai Unió biztosította.

Az árvizek mellett a belvíz is komoly problémát jelent a térség sík vagy enyhe lejtésű területein, ahol a talaj nem tudja befogadni a csapadék egy részét, és a lefolyástalan részeken vízfelesleg képződik. A Tokaj-hegyaljai települések közül belvízzel leginkább Tokaj veszélyeztetett. Megfelelő belvízelvezető rendszerrel a jövőben csökkenthető ez a probléma.

TOKAJ
BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

1. 2. 1. 15. Sérülékeny területek

Érzékeny természeti területek:

A 97/2005. (XII. 25.) OGY határozat alapján az érzékeny természeti területek túlnyomó része jogi védettség alatt nem álló mezőgazdasági területen helyezkedik el, és többségükben átmeneti zónát képeznek a természetvédelmi magterületek, azok pufferzónái és a mezőgazdasági területek között. Ezeken az érzékeny területeken speciális gazdálkodást folytatnak, amely hozzájárul az élőhelyek védelméhez, a biológiai sokféleség, valamint a tájképi és kultúrtörténeti értékek megóvásához. Tokaj-Hegyalján mindez 24 települést érint (28. térkép).

28. térkép: Tokaj-Hegyalja érzékeny természeti területei (a TelR adatai alapján)

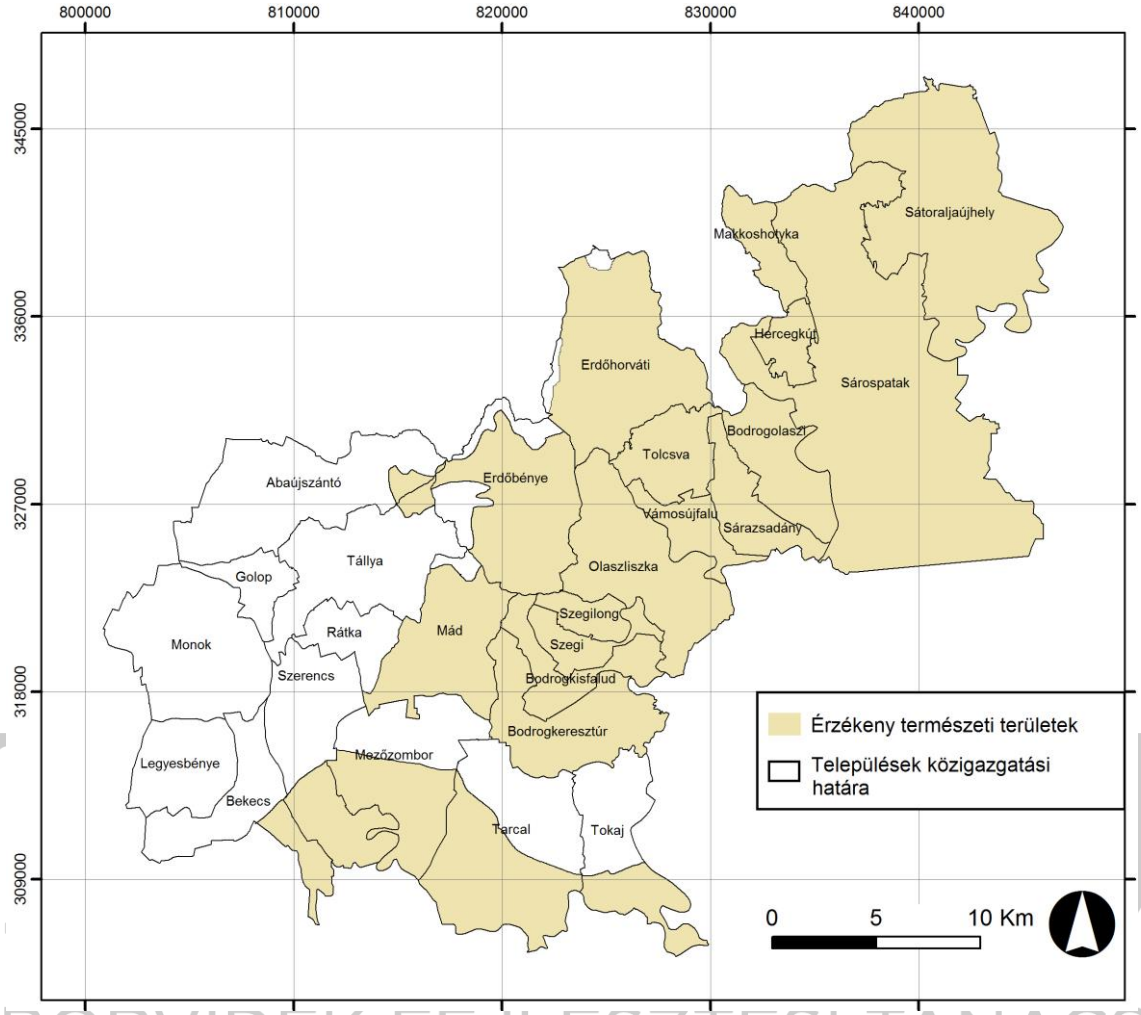

BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

Szerk. Incze J.

Nitrátérzékeny területek:

Tokaj-Hegyalja 27 települése közül 21-en található nitrátérzékeny terület (29. térkép). A 27/2006 (II. 7.) Korm. rendelet alapján azok a vizek tartoznak ide, amelyek nitráttartalma felszíni és felszín alatti vizek esetében meghaladja az 50 mg/l, míg ivóvíz esetén a 25 mg/l koncentrációt. Az érzékeny területek kijelölésénél a vizek nitráttartalma mellett figyelembe veszik az egyéb környezeti tényezőket is, mint pl a talajtani vagy geológiai adottságok.

29. térkép: Nitrátérzékeny területek Tokaj-Hegyalján (a TeIR adatai alapján)

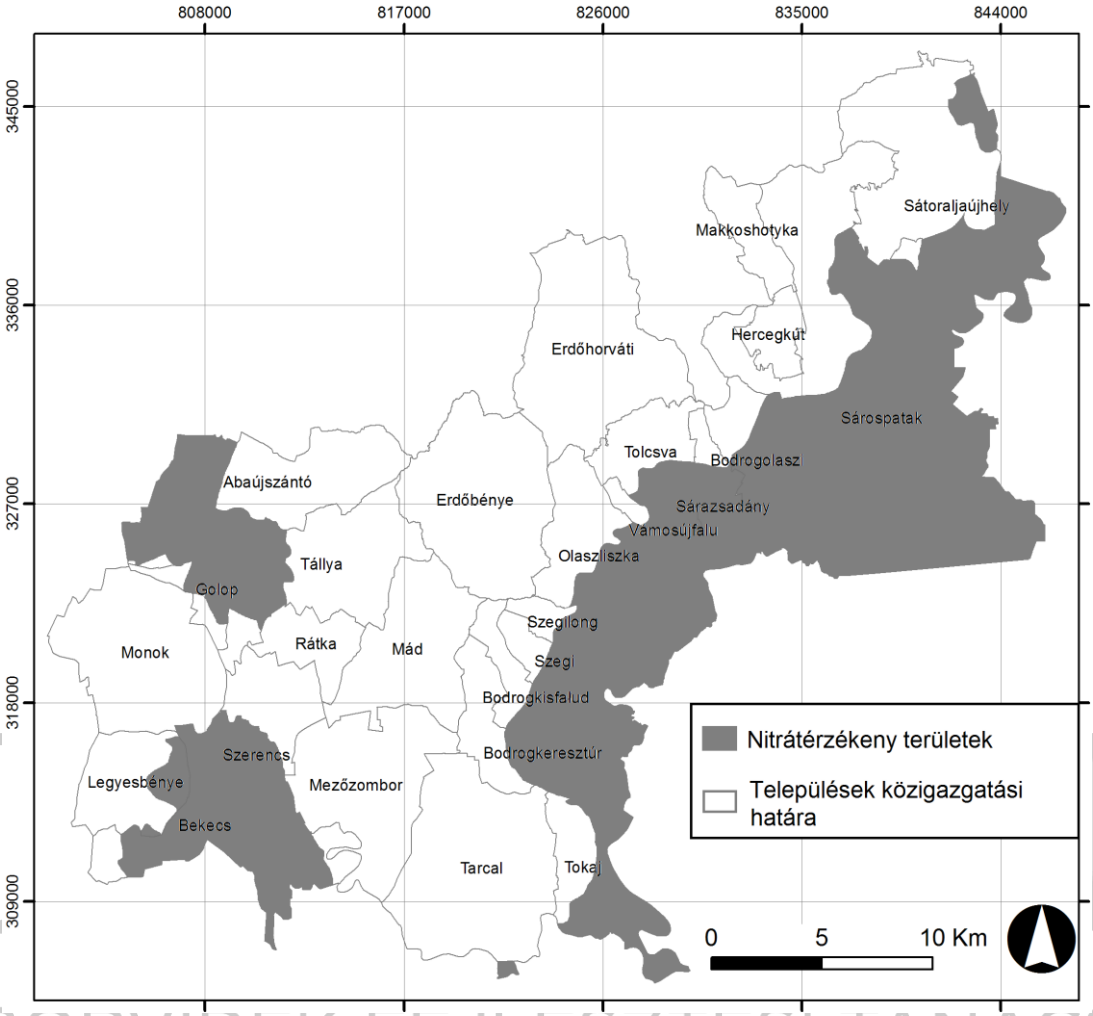

BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

Szerk. Incze J.

1. 2. 1. 16. Összegzés

Tokaj-Hegyalja világörökségi területének természeti adottságai rendkívül változatosak, amelyek számos jövőbeli hasznosítási lehetőséget rejtenek magukban. A térség természeti értékei a sokoldalú tájhasznosítás, az évszázadok óta folyó kőbányászat és hagyományos szőlőművelés ellenére is jelentős kiterjedésben őrződtek meg. Az országos jelentőségű védett területek aránya kiemelkedő, természeti értékeik rangosak. A táj környezeti terhelése mérsékeltnek nevezhető, amelyért elsősorban a nyersanyag kitermelésből (por, zaj), a közlekedési terhelésből (por, rezgés, zaj, közlekedési eredetű kipufogógázok), valamint a mezőgazdasági tevékenységek környezetterheléséből (műtrágyák, növényvédő szerek talajra és felszín alatti vizekre gyakorolt hatása) adódik össze. Számos vízfolyás kémiai, illetve ökológiai vízminősége nem kielégítő. A kommunális szennyvíz kezelésének korábbi évtizedekben jellemző megoldatlansága a felszín alatti vizek elszennyeződéséhez vezetett, ezen a téren a csatornázás kialakítását követően is csak lassan várható javulás. A térség kiaknázatlan természeti potenciálját elsősorban a helyenként előforduló termálvíz készlet, a különleges természeti képződmények, geológiai formációk, az egykor megművelt, de felhagyott kiváló minőségű termőhelyek, a folyók jelentik. A világörökségi státusszal a borturizmus adottságai is további lehetőséget rejtenek magukban, amelyet az utóbbi években a szőlőterületek kiterjedésének gyarapodása is jelez. Az ezzel járó környezeti kockázatok (erózióveszély, villámárvizek kialakulásának lehetősége, természeti értékek pusztulása) azonban megfontolandóvá teszik a lehetőségek nagyobb mértékű kiaknázását. A térségben jelentős hagyománya van a sokoldalú tájhasznosításnak, amely diverz, természeti értékekben és tájelemekben gazdag tájszerkezetet hozott létre. Ennek megőrzése, és sokoldalú fejlesztése csakis úgy lehetséges, ha a természet- és környezetkímélő hasznosítási módokat tudatosan alkalmazva igyekeznek elkerülni a természeti potenciálok túlságosan egyoldalú kihasználását.

TOKAJ
BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

1. 2. 2. Tokaj-Hegyalja épített környezetének bemutatása

1. 2. 2. 1. Sajátos térségi építészeti elemek bemutatása, műszaki jellemzői

Épületállomány[15]

A máig fennmaradt épületállomány utal a terület országon belüli sajátos helyzetére: Tokaj- Hegyalja a XVI.-XVII. században a török hódoltság idején a három részre szakadt országban a Magyar Királyság és az Erdélyi fejedelemség közötti összekötő kapocs, a korai reformáció és a ritka magyarországi reneszánsz építkezések helyszíne. A XVIII.-XIX. század békés időszakában a tokaji bor hódítóútjára lépett és a borászat és kereskedelem hasznának köszönhetően egyfajta polgári fejlődés indul meg, amelynek épített öröksége a sokszínű kulturális vonások mellett a vallási türelem kialakulásának történetét is mutatja. Míg a XX. század építészete kevés jellegzetes vagy kiemelkedő alkotást mutat - leginkább Sárospatakon említhetünk ilyet -, a legutóbbi évtizedekben az igényes borgazdaságok újbóli megjelenése a kortárs építészet figyelemre méltó, igényes alkotásait hozta magával.

Tokaj-Hegyalja történeti borvidék kultúrtáj építészeti örökségét az alábbi kategóriák szerint lehet rendezni:

- középkori eredetű egyházi emlékek: a középkori eredetű templomok között legrégebbi a Bodrogolaszi Árpád-kori templom. Tolcsva, Olaszliszka, Sárospatak, Tarcal, Bodrogkeresztúr, Mád, Tállya, Abaújszántó, stb. templomai gótikus eredetűek, amelyeket a későbbiekben kisebb-nagyobb mértékben átépítettek, kiegészítettek. Gótikus eredetű a sátoraljaújhelyi pálos-piarista kolostoregyüttes.
- középkori és reneszánsz eredetű világi emlékek: a területen viszonylag jó állapotban maradtak fenn a várak, várkastélyok. Ezek közül kiemelkedik a sárospataki Rákóczi várkastély, mely lakótornyával és több periódusban kiépített reneszánsz palotaszárnyaival a térség - és az ország - egyik legértékesebb műemlék-együttese. Ugyancsak jelentős értékű emlék, reneszánsz részletekkel a szerencsi Rákóczi-vár, a tállyai Rákóczi-kúria, a monoki Várkastély vagy a golopi ún. régi Vay-kastély. A tokaji Vár, a sárospataki korai Pálóczi-vár és a városfalak ma romos állapotban utalnak a korábbi erődrendszerekre.
- a XVIII-XIX. századi építkezések emlékei: a tokaji bor kiterjedt piacának köszönhetően a térség mezővárosaiban megtelepedő kereskedők építkezései (tokaji görög kereskedőházak, görögkeleti templom) mellett a később betelepülő zsidó kereskedők jelenlétének kulturális öröksége markánsan van jelen több településen (mádi, tarcali, majd tokaji zsinagóga, temetők). Több felekezet copf és későbarokk templomainak sora származik ebből az időből. Jellegzetes kúriák, kisebb kastélyok származnak a barokk és klasszicista építkezésekből: pl. a tarcali Sebő-kúria, a mádi Rákóczi-Aspermont-ház, a monoki Andrássy-kastély, vagy ugyanitt Kossuth Lajos szülőháza, az abaújszántói Patay-kastély. Kiemelkedő jelentőségű együttes a sárospataki Református kollégium együttesének régi szárnya, könyvtára. A borvidék történeti identitása

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

[15] A fejezet fő forrása: Tokaj-Hegyalja Világörökségi Kezelési Terv MAD (2014) I.kötet, pp. 63-65.

szempontjából jelentősek azok a borászati épületek (tarcali Rákóczi Borház, a Királyudvar, a mezőzombori Patay-borház), amelyek folytonosan képviselik a tájegység borászati kultúráját.

- a történeti pincék: a borospincék jelentős része ugyancsak a XVIII-XIX. század során épült, jellemzően ún. lyukpince formájában, amelynek rövidebb-hosszabb járatai több száz méteres, többszintes labirintussá állnak össze (pl. sátoraljaújhelyi Ungvári-pince). A térségben több ezer kisebb-nagyobb pince készült. A pincék kb. 80-85 %-a tufába, a Tokaj- hegyen és környékén löszbe mélyül. Tokaj-hegyalján elsősorban a felszín alatti lyukpincék terjedtek el 180-220 cm magasságban és 250-300 cm szélességben, változó 5-80 méter hosszúságban. Az alaprajzi formák szerint négy típus különböztethető meg, egyágú (paraszt) pince, főtengelyre felfűzött celláspince, egymással párhuzamosan futó ágakból álló pince, valamint a pinceágak és az eltérő pinceszintek összekötéséből kialakult labirintuspince, az ún. pincerendszer. Míg a régebbi, egyszerűbb pincék a könnyebb faraghatóságot követve szabálytalan vonalúak voltak, vízszintesen és mélységben egyaránt, a XVIII-XIX. századtól a nagyobb pincék között már vannak mérnöki jellegűek, derékszögű szerkesztésűek. A könnyen alakítható tufa-kőzetekbe vájt pincék („vágott pincék") esetében többnyire csak a bejárati gádor és a kapuzat épített. A járatok helyenként térbővületekkel kapcsolódnak egymáshoz. A későbbi pincék között találunk mérnöki jellegű, szabályos szerkesztésű strukturákat is. A jelentősebb birtokokhoz nagyméretű pincerendszerek tartoztak (pl. sárospataki Rákóczi-pince, tokaji Rákóczi- pince, tolcsvai Oremus-pince), de van arra is példa, hogy több kisebb pince utólagos összekapcsolásával alakultak ki a pince-együttesek (pl. Tállya). Épített pincék készültek a lakóházak alatt, de ilyen pl. a tarcali Királyudvar is. A település külterületén álló pincefalvakat találunk Hercegkúton (Kőporosi és Gomboshegyi pincék) vagy Abaújszántón.
- városi együttesek: a terület történeti településközpontjai a legtöbb helyen őrzik a korai településszerkezetet, többnyire a fő utcák teresedésében, a templomegyüttesek formájában, zártsorú vagy közel zártsorú beépítéseikkel a jellegzetes mezővárosi formát mutatják. Az összefüggő, nagyobb kiterjedésű épületegyüttesek a három nagyobb városban, Sárospatakon, Sátoraljaújhelyen, Tokajban érdemelnek figyelmet.
- kortárs építészet: a XX. század figyelemre méltó jellegzetes épületegyüttese a sárospataki városközpont Makovecz Imréhez köthető több alkotása: az áruház, a városközponti lakóegyüttes, a művelődési ház, melyek közül ez utóbbi a tanítóképző épületével alkot jellegzetes városi együttest. Az új borászati gazdaságok megjelenésével az új technológiai és logisztikai követelményeknek megfelelő új borházak épültek, amelyek gyakorlati funkciójukon messze túlmutató építészeti igényt képviselnek: az adott gazdaság emblematikus, ikonszerű építményei, tulajdonképpen a mai kor „chateau"-i. A legkiemelkedőbb épületegyüttesek voltaképpen egyúttal nagyléptékű tájépítészeti alkotások is, aminek a terepre illesztés, a kapcsolódó tereptárgyak, adott esetben a szőlő telepítése is szerves része. A műfaj kiemelkedő alkotásai - a teljesség igénye nélkül - a mezőzombori Disznókő-borászat, a Bodrogkisfaludi Patrícius-borház, a tokaji Hétszőlő Borászat, a tarcali Degenfeld borászat, az erdőbényei Béres-pincészet vagy a tolcsvai Oremus-borászat. Ezek az együttesek építészeti nyelvük, regionális eszköztáruk révén már ma a táj karakteres „landmark" építményei, a Tokaj-hegyaljai történeti borvidék folytonosságának képviselői.

Összefoglalva elmondható, hogy Tokaj-Hegyalja épített öröksége az ország kiemelkedő értékű műemlékeinek sűrű csoportjából áll, amelyek mind történeti rétegzettségük, mind kulturális, műfaji és

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

stiláris sokszínűségük miatt a kulturtáj rendkívül fontos elemei. Megőrzésüknek épp e sokszínűség megőrzése és felmutatása a legfontosabb célja.

1. 2. 2. 2. Kulturális örökség védelme, az épített környezet értékei és a helyi egyedi arculatot biztosító építészeti jellemzők

A Világörökségi Bizottság (továbbiakban Bizottság) a Tokaj-hegyaljai történelmi borvidék kultúrtájat 26COM 23.13. számú döntésével 2002-ben, „Tokaji borvidék történeti kultúrtáj" néven vette fel az UNESCO Világörökségi Listára. Az elnevezése a Bizottság 27COM 8C.2 döntése alapján 2003 óta: Tokaj-hegyaljai történelmi borvidék kultúrtáj

A Magyarország által az 1985. évi 21. sz. törvényerejű rendelettel ratifikált „Egyezmény a világ kulturális és természeti örökségének védelméről" (továbbiakban Világörökségi Egyezmény) II. részének 4. cikke alapján a Világörökségi Listára bejegyzett értékek „védelmének, megóvásának, bemutatásának és a jövő nemzedékek számára való átadása biztosításának elsődleges kötelezettsége arra az Államra hárul, amelynek területén található." A „Világörökségi Egyezmény Végrehajtási Irányelvei" című, a Bizottság által évente aktualizált dokumentum II.F. fejezetének előírásai szerint az Egyezmény II/4. cikkében vállalt kötelezettségét a Részes Állam ún. megőrzési és kezelési rendszer felépítésével és működtetésével teljesíti.

Magyarországon a megőrzési és kezelési rendszer jogi fundamentumai a 2001. évi LXIV. törvény a kulturális örökség védelméről, az 1996. évi LIII. törvény a természet védelméről, valamint a világörökségről szóló 2011. évi LXXVII. törvény. Tokaj-Hegyalja történelmi borvidék kultúrtáj vonatkozásában a rendszer három fő pillérre támaszkodik:

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

- a Tokaji borvidék településeiből álló térséget történeti tájjá nyilvánító 5/2012. (II. 7.) NEFMI rendeletre, mely biztosítja a megőrzéssel kapcsolatos feladatoknak a hazai jogrendbe illesztését;
- a Kiemelkedő Egyetemes Érték utólagos meghatározását jóváhagyó 37COM 8E számú, 2013. július 5-én, Párizsban meghozott bizottsági döntésre, mely meghatározza, hogy elsődlegesen mit és hogyan kell megőrizni és kezelni;
- valamint a Kezelési Tervről szóló, Világörökségi törvény felhatalmazása alapján jóváhagyandó kormányrendeletre, amely magáról a megőrzés és kezelés rendszeréről határoz.

A területen működő múzeumok közül mind látogatottságában, mind gyűjteményeit tekintve kiemelkedik a sárospataki Rákóczi-vár. Az 1962-ben létrehozott megyei múzeumi hálózaton kívül álló, a Magyar Nemzeti Múzeumhoz tartozó önállóan működő intézmény. A világörökségi terület egyetlen múzeuma, ahol jelentős néprajzi gyűjtemény és néprajzos szakember található. Néprajzi gyűjtőköre a Tokaj-Hegyalja és a Zempléni-hegység mellett a Bodrogközre is kiterjed. Adattára, fotótára a népi kultúra XIX-XX. századi állapotát dokumentálja.

A világörökségi kultúrtáj másik fontos közgyűjteménye a Tokaji Múzeum. Régészeti és történeti gyűjteményei őrzik a tájformáló ember műveltségének tárgyi emlékanyagát. Néprajzi szempontból legfontosabb a tetőtéri kiállítóteremben lévő, ahol a hagyományos gazdálkodás eszközei és a tárgyi néprajz több eleme is jelen van. Az örökség-elemek fenntarthatósága szempontjából kiemelt fontosságú intézmény, mert könyvtára, adattára, tárgyi gyűjteménye a tájra jellemző ökoszisztéma és a benne élő ember kapcsolatának első számú történeti adatbázisa. A múzeumi anyag hiteles és eredeti kollekció, ezért kutatási szempontból többféle stratégiai jelentőségű szakismeret és tevékenység (agrárium, borkereskedelem, tájba illeszkedő hagyományos gazdálkodás stb.) közvetlenül is profitálhat a gyűjtemények megismeréséből. Turisztikai értelemben a tárgyi néprajz mellett a helytörténet, a régészet – azon belül a tokaji vár feltárása és annak leletanyaga – és a művészetek (egyházművészet - Béres Béla gyűjtemény, Tokaji Művésztelep alkotásai), valamint a helyi geológia, flóra és fauna bemutatása jelentenek vonzerőt.

A régi Serház épületének felújításával létrejött és a 2015. év végén kapuit megnyitó Világörökségi Bormúzeum erőssége a szőlészeti-borászati hagyományokat bemutatása egy háromszintes épületben. A múzeumba látogatók a térség mellett a többi európai világörökségi borvidékkel is megismerkedhetnek interkatív tárlaton keresztül.

KAJ
KÖZMŰVELŐK FEJLESZTÉSI TANÁCS

30. térkép: Múzeumok, gyűjtemények és kiállítások a világörökségi területen

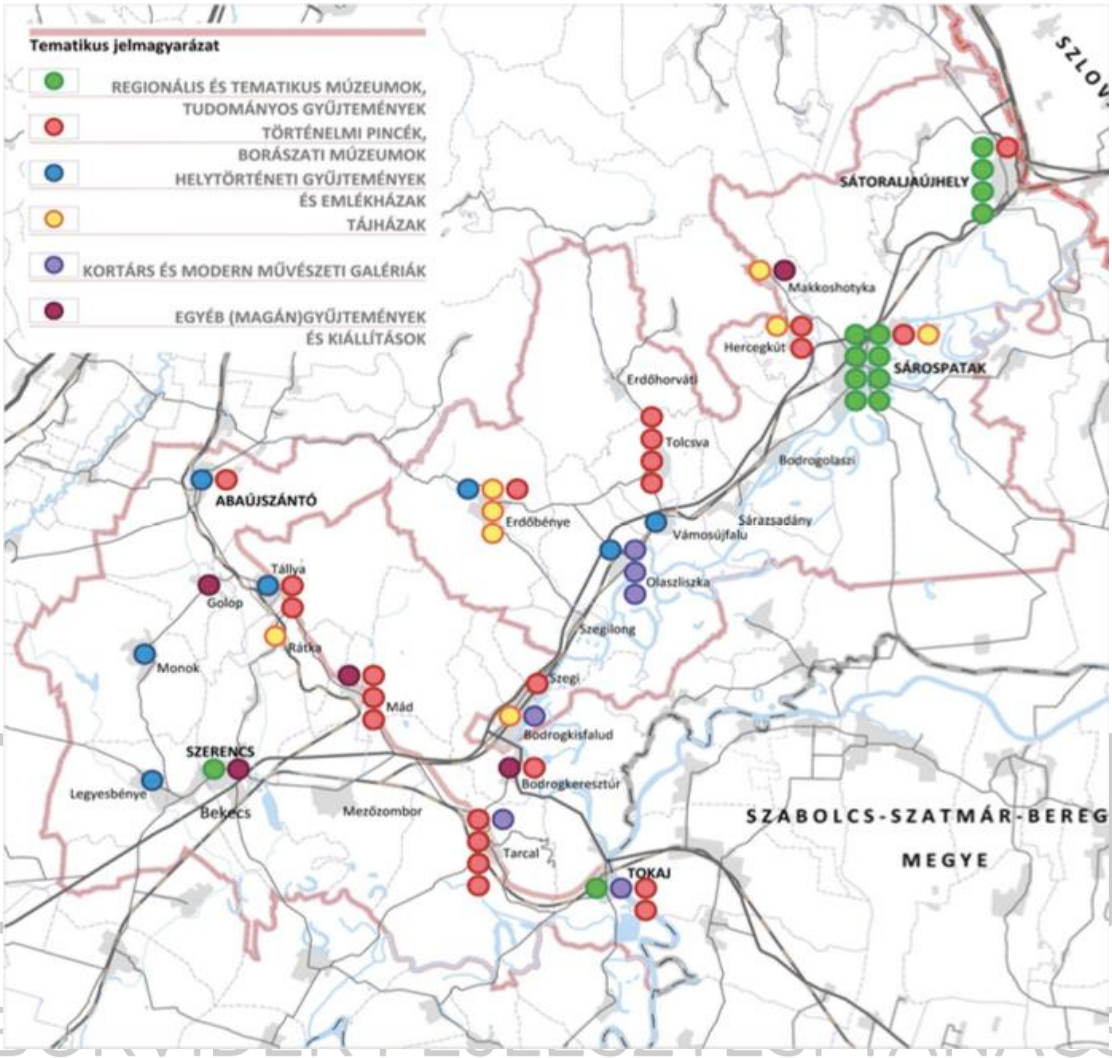

Forrás: Tokaj-Hegyalja Világörökségi Kezelési Terv, Megalapozó Dokumentáció (továbbiakban MAD) I. kötet, p. 186.

A szerencsi Rákóczi-várban működő Zempléni Múzeum 1962-2012 között a megyei múzeumi hálózat tagintézménye volt. A Dél-Zemplén tájmúzeumaként indult, néprajzos szakembere is volt egy időben, Gyűjtőköre a Harangod-vidék és a Taktaköz. Néprajzi gyűjteménye jelenleg lezárt, fő profilja a képes levelezőlapok gyűjtése és digitalizálása. E tekintetben a világörökségi területre és a településekre vonatkozó, XIX. század végi és XX. század eleji képi ábrázolások szempontjából lényeges kutatóhely.

A sátoraljaújhelyi Kazinczy Ferenc Múzeum és a széphalmi Magyar Nyelv Múzeuma a szellemi örökség terén a kultusztörténet miatt fontosak. A területhez kapcsolódó kultuszok sorában kiemelkedő a Kazinczy-kultusz, amely jelentős értelmiségi felhajtóerőt és turisztikai vonzerőt jelent.

A borvidékre vonatkozó legfontosabb hiteles történeti dokumentumok gyűjteménye a sátoraljaújhelyi volt Megyeháza épületében működő „Zempléni Levéltár”-ban kutatható.

A helyi hagyományőrzés helyszínei

Tájházak

A Bodrogkisfaludi tájház 1890 körül épült vályogház, háromhelyiséges (szoba-pitvar-kamra) tornácos parasztház, mögötte istállóval. Gyűjteménye nagyrészt helyből származik, az 1900-as évek elejének polgárosuló paraszti életvilágát mutatja be, egyes tárgytípusaiban a XX. század közepével bezárólag. A tájhasználat és hagyományos gazdálkodás szempontjából a külső települési övezet Bodrog-menti típusát képviseli: a bortermelő mezővárosok körül elhelyezkedő, paraszti gazdálkodást folytató és a szőlőtermelésbe másodlagosan (bérmunkásként, kapásként, fuvarozóként, árucsere-partnerként) bekapcsolódó közösségiak tárgyi örökségét jeleníti meg. E tekintetben a kutatásnak is helyszíne lehet, de a tájház elsősorban a helyi közösségnek a saját tradícióhoz való viszonyát határozza meg. A tájház 2000-ben felújításra került, azóta aktívan működik. Élő kapcsolata van a múzeumi és tájházas szakmai körökkel, ennek megfelelően működése is megfelelő. Működési engedélye nyomon követett, nyilvántartási és műtárgyvédelmi szempontokat figyelembe vesznek. Sikeresen hozzájutnak a szakmai pályázatokon elérhető forrásokhoz (NKA restaurálási pályázat, felújítási pályázat, Múzeumok őszi Fesztiválja). Működtetését a Bodrogkisfaludért Egyesület végzi, számos hagyományőrző és turisztikai rendezvény helyszíne, a helyi civil és kulturális élet központja.

A rátkai német nemzetiségi tájház 1824-re datálható, műemléki védettségű népi lakóház. Polgárias, mezővárosi divatokat dokumentáló sváb gazdaház, három helyiséggel, hátul gazdasági épülettel. Alapvetően múzeumi jellegű tájház, udvara sem vált a helyi közösségeket összefogó rendezvényhelyszínné. Adminisztrációja (működési engedély, nyilvántartás) rendben van, műtárgyvédelmi szempontokra odafigyelnek. A tájház egyben helytörténeti és német nemzetiségi gyűjtemény is, számos dokumentummal és jó fotóanyaggal. A táji munkamegosztásban a mezővárosok melletti falvak népének életvilágát idézi. Gyűjteményének kiemelkedően fontos eleme a textilanyag, a népviselet kollekció: részben másolatok, részben eredeti ruhák szerepelnek bábukra öltöztetve a kiállításban. Sok eredeti darab raktári anyagként szerepel, kiállításban nem látható. Az ágynemű, lakástextil egy része szintén másolat. A rátkai sváb viselet kifejezetten városias, polgári divatokat tükröző öltözet, ma is készítenek fellépő ruhákat a hagyományőrző csoportoknak.

Az erdőbényei és a hercegkúti tájház nem teljesen eredeti, jelentősen modernizált és átépített lakóházban működik. A szegilongi „tájház" valójában szálláshely és borház. A makkoshotykai Községmúzeum viszont inkább tájház, mert épülete is egy nagyrészt eredeti állapotú, faoszlopos tornácos parasztház. Városias környezetben, a ma Sárospatak részét képező Végardón áll a végardói tájház, amely a Bodrog-menti népi lakóházak típusát képviseli, és időnként községnap típusú rendezvények helyszíne. A sárazsadányi tájház a Magyar Nemzeti Múzeum Rákóczi Múzeumának Néprajzi Kiállítóhelyeként működik.

A területen működő tájházak jellemzően parasztházak, miközben a hegyaljai mezővárosok hagyományos építkezését a változatos alaprajzú, több helyiségsoros, több szintes, alápincézett polgári házak, kereskedőházak jellemezték. A szentendrei Szabadtéri Néprajzi Múzeum Felföldi mezőváros tájegysége hat áttelepített illetve rekonstruált épülettel (tállyai lakóház, tokaji lakóház, erdőbényei lakóház, mádi dézsmaház, mádi kereskedőház, mádi kapásház) mutatja be ezt az építkezési hagyományt, viszont a térség kulturális öröksége bemutatásának komoly hiányossága.

TÁMOP KÖZÖS FEJLESZTÉSI TANACS

1. 2. 2. 3. Építészeti-műszaki értékek

Pincerendszerek[16]

Tokaj-Hegyalja épített környezetének egyik legfontosabb elemei a korhű pincék. Ezek szerepe különösen fontos volt, amikor semmilyen műszaki berendezés nem állt rendelkezésre a hűtésre, fűtésre, a légtér fertőtlenítésére. Az, hogy hőmérsékletük év közben csak néhány tized Celsius fokot ingadozik, igaz más földalatti tárolókra is, amelyek legalább tíz méterrel vannak a talaj felszíne alatt. Azonban tokaji borászok nem elégedtek meg ennyivel. Olyan északra nyíló ajtajú, meredek lejáratú pincéket építettek, amelyek a jégbarlangokhoz hasonlóan megőrizték a tél hidegét. Az erjesztésre sokszor a felszín közeli, melegebb előteret használták, ha pedig azt akarták, hogy az édes bor ne erjedjen, a pince legmélyebb, leghidegebb részében tárolták. Szellőzőket fúrtak a légcsere elősegítésére. Ha kellett, azokat bedugaszolták, a pinceágak közötti huzatot ajtók zárásával és nyitásával szabályozták a páratartalom megőrzésére vagy csökkentésére.

A pincék falát a pincepenész a Cladosporium cellare fajra alapuló szimbiózisban élő gombák és penészek borítják. Ezek jellemzője, hogy nincs „penész szaguk", illatuk semleges. Ennek az óriási felületnek a hatása mind a páratartalom szabályozása, mind a káros élesztők és baktériumok kiszűrése szempontjából kedvező.

A tokaji pincék egy része egyidős a gótikus katedrálisokkal, és azokhoz hasonlóan az elmúlt évszázadok embere tovább bővítette azokat. Így érthető, hogy amikor az UNESCO a világörökség részévé nyilvánította a Tokaj-hegyaljai Kultúrtájat, a legnagyobb számban a pincesorokat, pincerendszereket nevesítette.

A pincék, amellett hogy építészeti – gazdaságtörténeti értékkel bírnak, sokszor geológiai értékeket is tartalmaznak. Az újonnan ásott, vagy boltozat letisztítása, újrafaragása után sok helyen látszanak a különböző eredetű, színű kőzetrétegek.

A pincék felszíni bejárata mögötti értékek azonban rejtve maradnak, azok nem láthatóak úgy, mint a felszín épületei, természeti értékei. Így előfordulhat, hogy amíg a 150 éves felszíni épület műemlék, alatta az 500 éves pincéről nem is tud a közvélemény, sőt a hatóságok sem. Magukról a pincékről sincs megfelelő nyilvántartás, nemhogy a bennük levő egyedi értékekről.

A pincék típusai

A pincéket három fő típusba sorolhatjuk. Ásott, bányászott pincék, felülről mélyített, majd boltozattal zárt csarnok pincék, felhagyott bányaüregekben kialakított (terem) pincék.

[16] Müller István: A Tokaj-hegyaljai pincék múltja, értékei és sorsa, kézirat, Sátoraljaújhely, 2013. pp.1-19.

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

Az ásott, bányászott pincék eredetileg többségében boltozás nélküliek lehettek az altalaj típusától függetlenül. A puhább lösz is képes alátámasztás nélkül 1,5-2 méteres íveket megtartani, a vidékre jellemző tufák akár 3-5 méter széles folyosókat is. Történeti szempontból érdekes lehet ezeknek a falán megvizsgálni az eredeti szerszámok nyomát, illetve tanulságos lehet kideríteni, hogy később a boltozásra használt kő, tégla honnan származott.

A csarnokpincék egy része a bortároláson kívül más funkciókat is ellátott, mint terményraktár, istálló, imahely. Ritkaságnak számítanak a kőporbányászat után hátramaradt, üregben kialakított terempincék.

Az ásás során jobbágyi munkát, robotot használtak. A XVII-XVIII. században jelentek meg a felvidéki - német - telepesek, az úgy nevezett mánták, főleg Metzenzéfről, akik híresen jó munkát végeztek a pinceásáson kívül a támfalépítésben is.

A kezdetektől a pincében fáklyával, gyertyával világítottak, csákányokkal, kalapácsokkal, vésőkkel dolgoztak, és a tűzvetés módszerével előkészített szakaszokat is kézzel kellett kiigazítani. Tűzvetés alatt értjük azt, hogy a tűztől felhevült kőre öntött víz a hirtelen lehűtésével repesztették a legkeményebb sziklákat. A törmeléket kosárban, kézben hordták ki a pince lejárata elé, vagy kürtő oldalából kiálló fokokon állva, egymásnak nyújtva, dobva adták fel a kosarakat.

A szellőzéshez hasonlóan a talajvíz elvezetésére is egyedi megoldásokat dolgoztak ki. A boltozásra, a szellőzők „kéményszerű" falazatára egyaránt faragott követ használtak. Ennek több oka is volt. A kő nagyobb teherbírású volt, és gyakorlatilag korlátlan mennyiségben állt rendelkezésre a közelben. Nem csak a kő, de a kőfaragó munkája is olcsóbb volt, mint a téglaégetés. Ez a helyzet csak a XIX. században változott meg.

A tégla használata elsősorban a felújításokra és a felszín közeli, épület alatti terekre volt jellemző. A kultúrtörténeti emlékek közül a legnagyobb veszélynek a falon lévő rajzok, feliratok vannak kitéve. Ezeket tekinthetjük több száz éves „grafittiknek" is. A pincepenész takarása, a boltívek újrafaragása, a kőveltéglával való boltozása miatt sok elveszett belőlük az utóbbi időben. Ritkaságnak számít, amikor egy pince belsejéhez köthető egy történelmi személy, és a környezet változatlanul fennmaradt. Manapság a Tokaj-hegyaljai pincék szinte mindegyikében találhatunk kóstolóhelyeket, de ezek többsége XX. században készült.

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

Pincekataszter

A helyi lakosok, az itt működő vállalkozások, az építészeti és műemléki hatóságok számára rendkívül nagy jelentőségű lenne, ha létezne egy pincekataszter. Az egyes földalatti járatok helyzetének ismerete nélkül elképzelhetetlen állaguk megóvása, illetve a felszíni épületek, a felszín, és az ahhoz közeli építmények - utak, vezetékrendszerek - károsodásának megelőzése.

Az elmúlt 50-60 év fejlesztései sok kárt okoztak a pincékben. A ház és kerítésépítéseknél az alap ásása során átvágták a vízzáró rétegeket. A víz- és csatornahálózat szivárgásai áztatják a pincéket, nem is beszélve a szennyvízszikkasztókról. A felszín jelentős hányadának leburkolása bizonyos helyekre koncentrálta a csapadékvizet. Ezzel párhuzamosan a növekvő gépjármű forgalom okozta rázkódások hatására a pincebeomlások száma megnövekedett. Az állami segítség általában csak a közvetlen élet és

balesetveszély esetén jelent meg egy betonmixer kocsi formájában, végleg betömedékelve a beszakadt pincerészt. Boltozásos megerősítésekre is került ugyan sor, de a megelőzésre nem alakult ki rendszer. Csak Tállya esetében készült el az elkerülő út a túlsúlyos járművek számára.

Pincekataszter alatt egy olyan - lehetőség szerint 3 dimenziós - térképi felméréssel megvalósult rendszert értünk, amely tartalmazza a pincék helyzetén kívül bejáratuk helyét, tulajdonosát, műszaki állapotának fő jellemzőit, a szükséges megerősítések, felújítások helyének megjelölésével. Ezen felmérés során rögzíteni kellene az előforduló egyedi értékeket is, a később ismertetett csoportosítás szerint. Szükség esetén meg kell teremteni a pincébe való bejutás jogi alapját, illetve a Hegyközségek és a Bányakapitányság meglévő adatbázisokhoz való hozzáférést.

A pincék jövője

A pincék jövőjét döntően befolyásolja az, hogy miként tudjuk megóvni állagukat elsősorban a felszíni hatások - vízbeszivárgás, rázkódás - ellen. Gazdasági szempontból a hagyományos pincék magas fenntartási költsége jelent kihívást. Még nem látható előre, hogy az alacsonyabb építési és építmény-karbantartási költségű korszerű felszíni épületek mennyire veszik át a hagyományos pincék szerepét. Ezeknek jelentős hátránya a nagy energiafelhasználás.

Egyes vélemények szerint a saválló acél tartályok és a szabályozott légterű felszíni bortárolók korában a hagyományos Tokaj-hegyaljai pincék jelentősége technológiai szempontból csökken. A kitűnő minőségű termék, a bor mellé – ahhoz, hogy komoly árat fizessenek érte – nyilvánvalóvá kell tenni egyediségét, történeti hátterét. Erre kínál lehetőséget a Tokaji világörökségi kultúrtájon belül a földalatti, rejtett világ. A pincék romantikus világa nem csupán a sötétséggel, a gyertyafénnyel, a pincepenésszel, hanem az egyedi, a Tokaji Borvidékre jellemző értékek tudatos bemutatásával is újabb fogyasztókat, híveket hozhat a bornak. Azért is kell kiemelt figyelmet szentelni a Kezelési Terv készítése során a pincékre, mert kultúránk ehhez kapcsolódó részét nem csupán unokáink számára kell megőriznünk, hanem fokozottan kell felhasználni a tokaji bor elismertsége érdekében.

TOKAJI BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

1. 2. 2. 4. Helyi védelem

A területen a fenntartható védelem szempontjából az épített örökség megőrzését leginkább akkor nevezhetjük megnyugtatónak, amennyiben a védett, vagy védelemre érdemes értékek használata szorosan bekapcsolódik a terület mindennapi gazdasági életébe. Az integrált értékvédelem gondolata feltételezi, hogy az épített örökség elemei egyfelől a megőrzés kollektív szándékával, másfelől a közvetlen és közvetett gazdasági előnyök értékelésével szerepet kapnak a települések aktív tevékenységeinek helyszínei között.

Az elmúlt évtizedek fejlesztései Tokaj-hegyaljai történeti borvidék területén az épített örökség megőrzése szempontjából az alábbi beavatkozási típusokkal, példákkal jellemezhetők:

- a történeti épületállomány hagyományos helyreállító-karbantartó munkái: a területen a védett állomány egy jelentős része a folyamatos használat során kisebb-nagyobb fenntartási és helyreállítási munkákat kap. Ilyennek tekinthetők mindenekelőtt az élő közösségek templomai, a városi lakóházak többsége.
- helyreállítási munkák elsődlegesen kulturális hasznosítás céljából: kiemelt helyreállításnak tekintendő a területen a sárospataki Rákóczi várkastély mintaszerű helyreállítási programja, mely a közelmúltban teljesedett ki. Hasonlóan nagyszabású a szerencsi Rákóczi-vár komplex helyreállítása is, amely elsődlegesen kulturális funkciót szolgál. Ugyancsak fejlesztések történtek a sárospataki Trinitárius kolostor területén. Kiemelkedő fejlesztés a tokaji Zsinagóga helyreállítása és bővítése is a Tokaji Kulturális és Konferencia Központ kialakításával. Europa Nostra díjjal elismert kimagasló minőségű helyreállítás történt a mádi Zsinagógán. Megkezdődött a golopi régi Vay-kastély és folyamatban van a monoki Várkastély, a tolcsvai Szirmay-Waldbott kastély kulturális célú helyreállítása is. A borvidék kulturális hagyományainak és karakterének megőrzését szolgálja a tolcsvai Királyudvarban működő Szőlészeti és Borászati múzeum.
- helyreállítási munkák a borászati gazdasági funkciókra: a kultúrtáj karakterének megőrzését nagyban szolgálják azok a helyreállítások, amelyek az épített örökség hasznosítását a borászati gazdálkodáshoz kapcsolódó funkciókban találják meg, hiszen ez az egyetemes értékek esszenciális megjelenítését, megőrzését szolgálja. A tájegység kapujában szimbolikus „landmark" jelleggel jelenik meg a Disznókő Szőlőbirtok és Pincészet központi épülete, a mezőzombori Patay Borház (Sárga Borház). A korábbi tokaji Sóházból (Dessewffy-kastély) alakították ki a Tokaj Hétszőlő Szőlőbirtok irodáit, amely ugyancsak az épített örökség presztízsét igazolja a mai reprezentációs igények megjelenítésében. Bár nem védett emlék, de a tájképi megjelenése, tömege, homlokzati sziluettje révén a borvidéki kulturtáj karakterét meghatározza a mintaszerűen kialakított bodrogkisfaludi Patrícius-borház, amely kialakításának egészével segíti a táj természeti és épített részeinek harmóniáját. Értékes műemléképület hasznosítását és helyreállítását teszi lehetővé a mádi Rákóczi-Aspremont-ház, amelynek felújítását és megőrzését a Barta pincészet vállalja. Ugyancsak mintaszerű, példamutató a bodrogkeresztúri Füleky pincészet vagy a Dereszla pincészet kialakítása is. Erős átalakítással valósult meg a tolcsvai Kurucz-kastély helyreállítása az Oremus pincészet számára. Feltétlenül említést érdemelnek azok a pincék – a világörökségi védett objektumok körén belül –, amelyek eredeti funkciójuk megőrzése mellett átfogó felújítást követően szolgálhatják a borászati funkciót, mint pl. a hercegkúti Kőporosi pincesor vagy a tolcsvai Oremus pincék. A világörökségi objektumokon túl azokat a pincéket célszerű védelemben részesíteni, amelyek több szempontból – pl. termelési, történeti építészeti-geológiai, borturisztikai stb. – is figyelemre méltóak: különösen a tokaji Rákóczi-pince (Hétszőlő), a belváros alatt lévő történelmi pince-együttes, Bodrogkeresztúron a Dereszla pincerendszer, a tarcali Rákóczi- szüretelőház pincéje és az Andrássy birtok régi pincéi, Tállyán a Rákóczi pince és a településközpontban lévő pincerendszer, a mádi Royal Tokaj XIII. századi pincéje, a Holdvölgy pincerendszere és a településközpont labirintus pincéi, az erdőbényei egykori Rákóczi, ma a VIVAMUS tulajdonolta háromszintes pincerendszer, Szegi közigazgatási területén a Tokaj Kereskedőház kétszintes, négy egykori bányatermet magába foglaló érlelőpincéje, az abaújszántói Imperiál Tokaji Pincészet pincerendszere). A pincék egy részét tehát középtávon a borászati funkciók céljára hasznosítják, fenntartásuk várhatóan biztosított. A hiteles bemutatás érdekében azonban indokolt lenne a kisüzemi szőlő- és bortermelés támogatásával összehangoltan az egyágú parasztpincék megőrzése - mert a

TOKAJ BORVIDÉKFEJLESZTÉSI TANÁCS

borászat technológiaváltása, a korábbi termelési kultúra visszaszorulása, a lakosságszám csökkenése miatt nehezen várható ezek maradéktalan megőrzése. A települések központjában lévő pincék esetén (pl. Erdőhorváti) –– amelyek valószínűleg mind történeti, mind borászati, mind a jövőbeni bemutatás és használat szempontjából a legértékesebbek –, sokkal nagyobb mérvű a veszélyeztetettség és jóval nehezebb a korszerű feldolgozás, szakszerű borászati tevékenység. A települések szélén lévő önálló pincesorok esetén a pincék kevésbé veszélyeztetettek, és itt feltehetően könnyebb a megközelítés, jobbak a mindennapi borászati munka feltételei és kevesebb a települési, környezeti ártalom.

- helyreállítások egyéb funkciókra: azok a helyreállítások, amelyek az egyes emlékek fenntartását funkcióváltás révén biztosítják, az adott helyen elsősorban a turisztikai szolgáltatások vagy magáncélú lakóépület szempontjából lehetnek. Látni kell, hogy az ilyen helyreállítások, funkcióváltások akkor is a terület integráns gazdasági erősödését szolgálják, ha nem konkrétan védett épület hasznosítására kerül sor, de a települések területén a turizmust, a vendéglátást szolgáltatásokkal erősíti. Védett épület helyreállítására került sor a tarcali királyi kastély helyreállítása során, ahol a műemléki karakter kisebb módosításával kapott új funkciót az épület. Lakófunkció – pihenőház – céljára újították fel mintaszerűen a tarcali Zsinagóga épületét is. Változatlan funkcióval, de korszerűsítve van felújítva a tokaji Városháza és a szomszédos épület, melye együttes meghatározza a világörökségi helyszín központjának városképét.
- közterületek: kellő hangsúllyal kell említeni a települések arculatát döntő mértékben meghatározó közterületi felújítási programokat, mindenekelőtt Tokaj és Sárospatak megújított utcáit és tereit, Sátoraljaújhely városközpontját. A közterületek korszerűsítése nyilvánvalóan túlmutat valamely történeti állapot konzerválásán, azonban a települések városképi minőségének meghatározó eleme lehet.

Összefoglalva megállapítható, hogy a Tokaj-hegyaljai történelmi borvidék épített örökségének megőrzését jól kitapintható módon szolgálják az elmúlt egy-két évtized során megvalósított helyreállítások, amelyek rövidebb-hosszabb távon biztosítják az épületállomány mindennapi használatát, részvételét a terület egészének gazdasági életében. Szükséges azonban szem előtt tartani, hogy még a legértékesebb védett épületállomány egy részének hasonló hasznosítása és a folyamatos gondozás, jókarbantartás megoldása is várat magára.

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

1. 2. 2. 5. A terület épített örökségének jelenlegi védelme

Tokaj-Hegyalja épített örökségének védelme kiemelt jelentőségű, amely világörökségi címéhez is egyértelműen kapcsolódik. Több olyan kategória került elkülönítésre, amely az épített örökség védelmére szolgál. Ezek a következők:

- Nemzetközi védelem: a világörökségi terület kijelölése önmagában jogi védelmet nem biztosít, a terület egészének védelmét a Történeti táj kategóriába eső védelem (5/2012. (II. 7.) NEFMI rendelet) biztosítja. A rendelet alapján a Műemléki Jelentőségű Területtel azonos eljárásrend, védelem biztosítható. A világörökségi védelem a magterület körbehatárolásán túlmenően nevesíti az alábbi objektumokat: Sátoraljaújhely - Ungvári pincesor, Sárospatak - Rákóczi Pince, Hercegkút - Kőporosi pincék, Hercegkút - Gomboshegyi pincék, Tolcsva - Oremus pincék, Tolcsva - Bormúzeum.
- Műemléki Jelentőségű Terület (MJT): A területen egy MJT van kijelölve, Sárospatak történeti központjának védelmére. Hasonló területi védelmet biztosít a teljes területen a Történeti táj védelme, azonban megemlítendő, hogy ezeknek a védelmi kategóriáknak az eszköztára jelenleg igen gyenge, definiálatlan.
- Műemléki Környezet (MK): A területen 9 településen 11 MK van nevesítve.
- Műemlék: A területen 21 településen összesen 183 egyedileg védett műemlék található. Helyi védettség: a terület 10 településén alkalmaznak helyi védettséget.
- Helyi védettség: a térség 10 településén alkalmaznak helyi védelmet.

Amint azt a Tokaj-Hegyalja Világörökségi Kezelési Terv megfogalmazza, azemlékek ismeretében megállapítható, hogy:

- A műemléki védettséggel védett emlékek színvonala egyenetlen, számos esetben kevésbé jelentős emlékek is országos védelem alatt állnak, míg más, védelem alá nem eső építmények esetében indokolt lenne a védelem.
- Egy emlék elpusztult, egy másik a pusztulás határán áll - törlésük indokolt lenne.
- Ellentmondásos, hogy a Világörökségi objektumok nem élveznek egyedi védelmet - holott ez teljes mértékben indokolt lenne,
- Ellentmondásos, hogy a világörökségi helyszínen belül a hasonló értékű pincék nincsenek nevesítve sem- általában a pincék nem szerepelnek jelentőségüknek megfelelő mértékben a védettségi listán.

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

31. térkép: A világörökségi területen található műemlékek

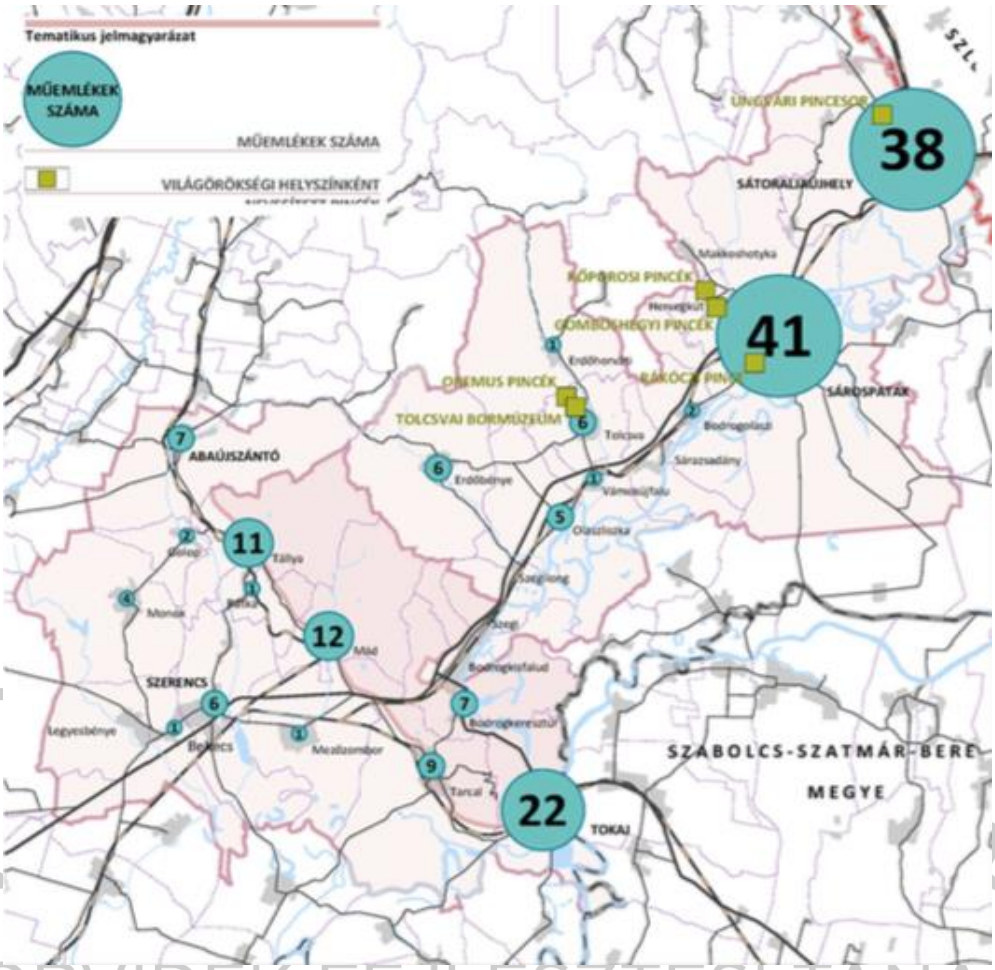

Forrás: MAD I. kötet, p. 69.

BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

1. 2. 2. 6. Műemlékvédelem

Tokaj-Hegyalja jelentőségét jól mutatja a településeken található műemlékek, műemléki jelentőségű területek, valamint a páratlan műemléki környezet. A térség az országban páratlan módon 2012 óta műemléki terület (történeti táj).[17]

Műemléki területek közé tartozik a történeti táj, hazánkban eddig egyetlen ilyen minősítésű terület (2012-ben kapott védettséget) a 2002 óta az UNESCO Világörökség Jegyzékében szereplő Tokaj-hegyaljai történelmi borvidék. Itt a történeti táj 27 települést érint, ahol „az ember és a természet együttes munkájának eredményeként jött létre és évszázadok óta zárt bortermelő vidékként működve földrajzilag zárt egységet alkot, részben beépített terület, amely történelmi, műemléki, mezőgazdasági, ipartörténeti szempontból nemcsak hazai, hanem világviszonylatban is kiemelkedő jelentőségű."

[17] OTrT (2013) Megalapozó Munkarészek p. 85.

1. 2. 2. 7. A régészeti leletek jelentősége a térségben

Tokaj-Hegyalja térségében a kultúrák több száz éves együttélése következtében számos régészeti lelőhely található. A régészeti lelőhelyről, az emlékről, az örökségről valamint a bemutatóhelyről, valamint a kulturális örökség védelméről a 2001. évi LXIV. törvény rendelkezik.

A világörökségi terület régészeti lelőhelyeinek listáját és adatait táblázatos formában a Kezelési Terv Megalapozó dokumentáció, a „Háttéranyagok és előzmények" című kötet tartalmazza, külön táblázatba rendezve a védett lelőhelyeket. A táblázatban szereplő lelőhelyek védettség alapján több kategóriába lettek osztva. E kategóriák közül a kiemelten védett lelőhelyek kódszáma 2, a fokozottan védett lelőhelyek kódszáma 3. A régészeti lelőhelyeket a törvény sajátos módon határozza meg. A meghatározás alapja az, hogy az adott terület hivatalos nyilvántartásba legyen véve. A törvény az alábbi módon fogalmaz: „Régészeti lelőhely: nyilvántartásba vett, e törvény által általános védelem alatt álló, földrajzilag körülhatárolható terület, amelyen a régészeti örökség elemei történeti összefüggéseikben találhatók." A régészeti lelőhelynek tehát szerepelnie kell a közhiteles nyilvántartásban és a határait - kiterjedését egy poligonnal egyértelműen jelölni kell.

8. táblázat: Tokaj-Hegyalja régészeti lelőhelyei, települési bontásban

Település	Védettségi kategória			
	1	2	3	4
Abaújszántó	4			
Bekecs	6			
Bodrogkeresztúr	18			
Bodrogkisfalud	4			
Bodrogolaszi	1			
Erdőbénye	6			
Erdőhorváti		1		
Golop	1			
Hercegkút		1		
Legyesbénye	3			
Mád	8			
Makkoshotyka	1			
Mezőzombor	12			
Monok	8		1	
Olaszliszka	1			

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

Rátka	3			
Sárazsadány				
Sárospatak	15	14		1
Sátoraljaújhely	10		1	
Szegi	1			
Szegilong				
Szerencs	17			
Tállya	6		2	
Tarcal	14			
Tokaj	5	1		
Tolcsva	5			
Vámosújfalu				
Összesen	**149**	**17**	**4**	**1**

Forrás: MAD II. kötet adatai alapján szerk. Balázs B.

9. táblázat: 2-4. kategóriájú Védett régészeti lelőhelyek a világörökségi területen

KÖH azonosító	Település	Sorszám	Név	Jelleg	Kor	Védettség
16478	Sátoraljaújhely	4	Várhegy	vár	középkor	3
34951	Hercegkút	1	Pogánykút	telep	neolitikum	2
16315	Sárospatak	1	Római katolikus templom	kemence épület épület telep	Árpád-kor Árpád-kor későközépkor neolitikum Bükki kultúra	2
16316	Sárospatak	2	Vár	éremlelet erődítés sír telep telep telep telep	kora újkor későközépkor rézkor Árpád-kor bronzkor neolitikum rézkor	2
16316	Sárospatak	5	Görbe utca	épület templom temető	késő középkor középkor középkor	2
16319	Sárospatak	15	Trinitárius kolostor	kolostor templom	újkor kora újkor	2
22727	Sárospatak	16	Gimnázium	épület telep út	késő középkor Árpád-kor középkor	2

36051	Sárospatak	17	Szél domb	épület pince vár	késő középkor késő középkor késő középkor	2
36057	Sárospatak	18	Ispotály	épület temető	kora újkor kora újkor	4
36049	Sárospatak	19	Várkert	épület műhely	középkor kora újkor	2
41004	Sárospatak	20	Római katolikus plébánia	épület	késő középkor	2
41005	Sárospatak	21	Keleti városfal előtere a Vízi kaputól az ÉNy-i sarokbástyáig terjedő szakasz	erődítés település	törökkor középkor	2
41006	Sárospatak	22	Kádár Kata utca	erődítés	törökkor	2
41007	Sárospatak	23	Rákóczi utca	erődítés	kora újkor	2
41069	Sárospatak	24	Veres bástya	erődítés	késő középkor	2
36054	Sárospatak	25	Víztároló	épület	középkor	2
64402	Sárospatak	28	Várnegyed, régészetileg védett terület	település vár település	kora újkor kora újkor középkor	2
16913	Erdőhorváti	1	Várhegy	telep telep	vaskor késő bronzkor	2
62362	Tokaj	6	Rákóczi-vár	település vár vár	középkor középkor kora újkor	2
16830	Tállya	2	Mekecsvár	telep erődítés	vaskor késő bronzkor	3
16831	Tállya	3	Óvár	telep telep erődítés	késő bronzkor kora vaskor késő bronzkor	3
16129	Monok	3	Ing-vár	telep telep erődítés	késő bronzkor vaskor Árpád-kor	3

Forrás: MAD II. kötet, pp. 94-95.

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

2013. július elsejétől a régészeti lelőhelyek hivatalos nyilvántartását, valamint a védetté nyilvánítások tudományos előkészítésének örökségvédelmi feladatait a Lechner Lajos Tudásközpont[18] látja el.

A Kezelési Terv háttéranyagában található lelőhelylista, a Lechner Lajos Tudásközpont közhiteles nyilvántartására alapul. A kutatási területen található, a kutatás által ismert régészeti lelőhelyek közül számos olyan régészet lelőhely létezik, melyek a Tudásközpont adatbázisában nincsenek nyilvántartva. E régészeti lelőhelyek a magyar törvények szerint nem hivatalos régészeti lelőhelyek. Ezek egy része nem csak regionális szinten, de világviszonylatban is jelentős régészeti lelőhelynek tekinthető. Ilyen például a rézkorból ismert bodrogkeresztúri kultúra etalon lelőhelye - a Bodrogkeresztúr-Kutyasor.

[18] A budapesti központú Lechner Lajos Tudásközpont Területi, Építésügyi, Örökségvédelmi és Informatikai Nonprofit Korlátolt Felelősségű Társaság a VÁTI Nonprofit Kft. Területi Információszolgáltatási és Tervezési Igazgatóságának szakmai bázisán alapulva 2013 áprilisában kezdte meg működését; szakmai felügyeletét a Belügyminisztérium gyakorolja. in: MAD (2014) I.kötet

A leletek hasznosítása, bemutatása[19]

A terület régészeti lelőhelyeinek védetté nyilvánítási eseményei esetlegesek. Nagyban függnek az adott régészeti lelőhely kutatóinak személyes érdeklődésétől. Esetenként az adott régészeti lelőhely veszélyeztetettsége miatt került sor védési eljárásra. A 2000-ben kidolgozott megyei régészeti lelőhely-kezelési stratégia csak részben érvényesült. A lakosság érdeklődésére is számot tartó várak, vagy a markáns tájképi elemként is meghatározható halmok (ún. tell-települések), valamint a hegyvidéki bronzkori erődített települések rendszerszerű védelmét nem lehetett kialakítani. Nagyobb eredménnyel járt a természetvédelem oldaláról a halmok védelem alá helyezése. E projekt keretében lényegesen több régészeti lelőhely került — a régészetihez mérten lényegesen hatékonyabb — védelem alá, mint a kulturális örökség védelmét szolgáló törvény alapján. A 2001. évi örökségvédelmi törvény igen jól kialakította a veszélyeztetett régészeti lelőhelyek megelőző védelmét szolgáló feltárások rendszerét. Ugyanakkor megfigyelhető volt, hogy az egyre szaporodó megelőző feltárások mellett a beruházások igen kevés energiát fordítottak arra, hogy az adott beruházás alapos előkészítésével, felmérve a beruházási területen található régészeti lelőhelyeket, elkerüljék a már ismert régészeti lelőhelyeket, elkerülve ezzel azok pusztulását, de megtakarítva egyúttal a megelőző feltárások költségeit is. E szemléleten csak a településrendezési eszközökhöz kötelezően elkészítendő, régészeti örökségvédelmi hatástanulmányok rendszere változtatott a 2003-2008 közötti években. Ez időszakban a megye majd minden települése elkészíttette a rendezési tervéhez szükséges régészeti örökségvédelmi hatástanulmányokat. A belterületbe vonás, valamint a mezőgazdasági területből ipari- gazdasági övezetté alakítást megelőzően a megye területén gyakorlattá vált, hogy a rendezési tervhez készülő örökségvédelmi hatástanulmányhoz az érintett határrészeken terepbejárásokat is végeztek. E terepbejárások jelentős módon hozzájárultak az ismert régészei lelőhelyek számának növekedéséhez, végeredményben azok védelméhez.

A Tokaji történelmi borvidék kultúrtáj 2002-es világörökségi jegyzékbe való felvétele nyomán az érintett települések nagy része elkészíttette a település örökségvédelmi hatástanulmányát is. Dr. Réthelyi Miklós nemzeti erőforrás miniszter 2012. február 8-án a kulturális örökség védelméről szóló 2001. évi LXIV. törvény alapján az 5/2012. (II. 7.) NEFMI rendelettel (a Tokaj-hegyaljai történelmi borvidék történeti tájjá nyilvánításáról) „történeti tájjá" nyilvánította a Tokaj-hegyaljai történelmi borvidéket, azaz a világörökségi helyszínt és védőövezetét. Ezzel Tokaj-Hegyalja világörökségi terület Magyarország első történeti tája lett. E rendelet kapcsán megindult az előkészítse a területen található régészeti lelőhelyek állapotfelmérésének és kezelési tervének.

2012-ben a régészeti örökségvédelem rendszere gyökeresen átalakult. A kormány örökségvédelemért felelős tagja a Belügyminiszter lett. A régészeti ágazat szabályozása átkerült a Belügyminisztériumhoz. A nyilvántartási rendszer kialakításáért, a feltárások engedélyezéséért szintén a Belügyminisztérium felel. Nagyberuházások esetén a megelőző feltárásokra fordítható idő- és pénzkeretet a törvényhozó maximálta, a megelőző feltárások előkészítő fázisait a Magyar Nemzeti Múzeum mellett működő Nemzeti Örökségvédelmi Központ, míg a második szakaszban következő megelőző feltárásokat a megyei-, majd

[19] MAD (2014) I.kötet pp. 96-98.

a megyei hatókörű városi múzeumok hatáskörébe utalta. Mivel a nemzeti örökségvédelmi Központ az előkészítő munkák nagy részét a megyei hatókörű városi múzeumokkal végezteti el, e tevékenység a törvényhozó eredeti szándékától eltérően, nem lett sem olcsóbb sem gyorsabb. A megelőző feltárások pénzügyi hátterének szűkülését követően a feltáró intézmények igyekeztek a rendelkezésre álló kereteket optimálisabban felhasználni, ami az előzetes lelőhely diagnosztika (légi felvételezés, régészeti-geofizikai felmérések) egyre intenzívebb alkalmazásához, végeredményben egy hatékonyabb régészeti lelőhely-kezeléshez vezetett.

Az örökségvédelmi hatósági rendszer az egész országban, így a tokaji világörökségi területen is átalakult; a 393/2012 (XII.20.) Kormányrendelet (A régészeti örökség és a műemléki érték védelmével kapcsolatos szabályokról) szerint elsőfokú örökségvédelmi hatóságként Borsod- Abaúj-Zemplén-megye Járási Építésügyi és Örökségvédelmi Hivatala (Miskolc székhellyel) látja el a kulturális örökségvédelmi feladatokat. A világörökségi területeket érintő szakhatósági eljárásban a fent nevezett hivatal kikéri a Forster Központ szakmai véleményét.

2013. január elsejével átalakult a megyei múzeumi rendszer is. Az 50 éven át működő struktúra megszűnt. Az új struktúrában a megyében található múzeumok fenntartója a megyei önkormányzat helyett az a település lett, ahol az adott múzeum található. A régészeti örökség kezelését ez oly módon érinti, hogy a Világörökségi helyszín kapcsán három múzeum van, melynek régészeti gyűjtőköre az érintett területre is kiterjed.

Herman Ottó Múzeum megyei hatókörű városi múzeumként régészeti gyűjtőköre a teljes megyére kiterjed, így a világörökségi helyszínekre is.

A Magyar Nemzeti Múzeum Rákóczi Múzeumának gyűjtőköre Sárospatak közigazgatási határáig terjed.

A Tokaji Múzeum régészeti gyűjtőköre Tokaj közigazgatási területére terjed ki.

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

Megelőző feltárások esetén a megyei hatókörű városi múzeum köteles bevonni a feltárásokba a régészeti gyűjtőkörrel rendelkező területi múzeumot is, ha az megyei jogú városban található. Ilyen múzeum az érintett területen nincs.

A 2013-ban készült megőrzési állapotjelentés.[20] Egyeztetések folynak a világörökségi helyszínt jelenleg keresztülszelő nagy forgalmú utat (37-es út) kiváltó elkerülő út nyomvonalának kialakításáról és az ehhez kapcsolódó Tisza-híd megépítésének ütemezéséről annak érdekében, hogy a beruházás minél előbb megvalósulhasson.

A Világörökségi Bizottság fenti állapotjelentésre vonatkozó 35 COM 7B. 94 számú döntése a területen tervezett útépítések kapcsán az alábbiakat írja: „Megállapítja, hogy számos javaslat készült új utak építésére vagy meglévő utak szélesítésére, ami hatással lehet a helyszínre vagy annak védőövezetére, valamint kéri a Részes Államot, hogy a Működési irányelvek 172. bekezdésében foglaltaknak megfelelően folyamatosan tájékoztassa a Világörökség Bizottságot".

[20] Forrás: www.vilagorokseg.hu/portal/download/Tokaj_%20Megorzesi_Allapotjelentes_2013.pdf), in: MAD (2014) I.kötet

1. 2. 3. Gazdasági bázis

1. 2. 3. 1. A térség gazdasági súlya, szerepköre

Földrajzi elhelyezkedés szerepe a térség gazdaságának fejlődésében

Tokaj-Hegyalja Borsod-Abaúj Zemplén megye keleti részén, két nagytáj, az Alföld és az Északi-középhegység találkozásánál található. A földrajzi elhelyezkedés a térség gazdaságának fejlődését a történelem során és ma is jelentősen meghatározza. Fejlődését három energikus pont alapozta meg, az itt kialakult városok ma is a térség gazdaságának legmeghatározóbb települései.

- Hegyköz – Bodrogköz – Hegyalja találkozási pontja Sátoraljaújhelynél, amely a vásárvonal mentén kialakult városok legkeletibb tagja
- Hegyalja – Harangod-vidék – Taktaköz találkozási pontja (Szerencs), az egykori vásárvonal tokaji átkelő és a Miskolci kapu által meghatározott távolsági kereskedelmi utak találkozási pontjánál
- Tokaji rév (Nyírség – Hegyalja – Bodrogköz – Taktaköz találkozása)

A fenti stratégiai jelentőségű „energikus pontok" mellett a trianoni határok kialakulását követően a határmenti elhelyezkedés és az országon belüli perifériküs fekvés, amelyek szintén jelentős befolyásoló tényezők a helyi gazdaság alakulása, fejlődése szempontjából. (részletesebben lásd „A gazdasági versenyképességet befolyásoló tényezők" c. fejezetben)

T&KAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

Tokaj-Hegyalja járásai: Hátrányos helyzetű – kedvezményezett járások

Tokaj-Hegyalja történelmi borvidék kultúrtáj az ország jelentős hátrányokkal küzdő északkeleti régiójában fekvő, perifériküs határmenti térségek egyike.

A 311/2007 (XI.17.) Korm. rendelet alapján a világörökségi területet alkotó kistérségek az ország 33 leghátrányosabb helyzetű, komplex programmal segítendő kistérségei közé tartoznak a gazdasági, szociális, infrastrukturális és foglalkoztatási komplex mutató alapján.

A leghátrányosabb helyzetű térségek települései a 27/2013. (II.12) Korm. rendelet alapján szabad vállalkozási zónává váltak, ahol a működő és betelepülő vállalkozások munkahely teremtő és beruházási célú kedvezményekhez és többletforrásokhoz juthatnak. Tekintettel arra, hogy az eszköz bevezetésére alig több mint két éve került sor, így helyi gazdaságélénkítő szerepe még nehezen értelmezhető.

A világörökségi területet alkotó 5 járás a kedvezményezett térségek besorolásáról szóló 290/2014. (XI.26.) Kormányrendelet értelmében továbbra is kedvezményezett járásnak minősülnek.

A rendeletben alkalmazott komplex mutató alapján Tokaj-Hegyalja települései közül Abaújszántót, Golopot és Tállyát magába foglaló gönci járás a 3.; a szerencsi járáshoz tartozó települések a 38.; a tokaji járás a 45.; a sárospataki járás települései a 77.; a sátoraljaújhelyi járáshoz tartozó Sátoraljaújhely pedig

a 93. helyet foglalják el a járások - a fejlettség szempontjából emelkedő - rangsorában. Sátoraljaújhelyi járás Tokaj-Hegyalja legfejlettebb járásaként is kedvezményezett járásnak számít. A gönci, szerencsi és tokaji járás a komplex mutató alacsony értékei miatt a fejlesztendő járások kategóriájába tartozik.

1. 2. 3. 2. Tokaj-Hegyalja gazdasági szerepe Borsod-Abaúj Zemplén megye Területfejlesztési Koncepciójában és Programjában[21]

Borsod-Abaúj Zemplén megye 2014-ben elfogadott Területfejlesztési Koncepciójában és Programjában az országos célkitűzésekhez hasonlóan kiemelt szerepet kap gazdaságfejlesztés.

1. ábra: Borsod-Abaúj-Zemplém megye Területfejlesztési Koncepció és Stratégiai Program gazdaságfejlesztési célkitűzései, prioritásai és megjelölt beavatkozási területei

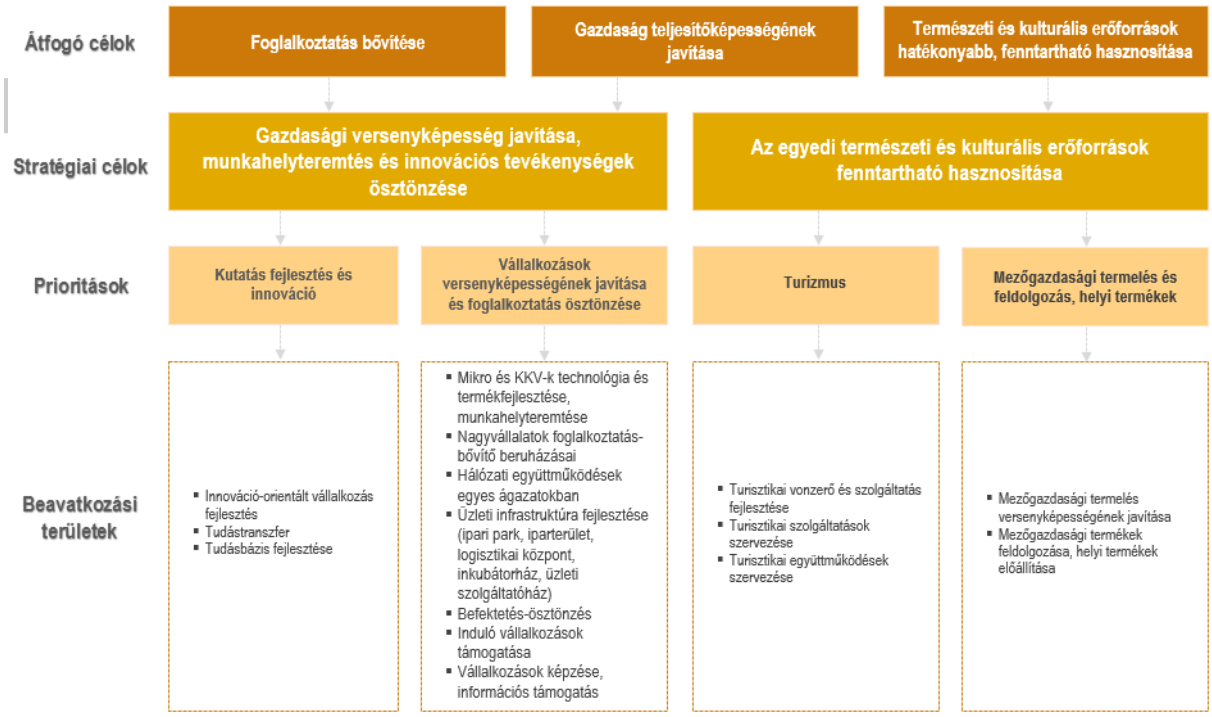

Forrás: Borsod-Abaúj-Zemplén megye Területfejlesztési Koncepciója és Stratégiai Programja 2014. alapján szerk. Tendli K.

A koncepcióban megfogalmazott hosszú távú jövőkép szerint 2030-ra megáll a megye népességének csökkenése, a gazdaságilag aktív népesség száma növekszik, bővül a foglalkoztathatóság szintje, a munkanélküliség pedig tartósan 10 % alá süllyed. A megyében meghatározó foglalkoztatási körzetek alakulnak ki, melyek között kiegyensúlyozott együttműködés jön létre. A koncepció 4 foglalkoztatási tengelyt azonosít:

[21] Tokaj-Hegyalja Történelmi Borvidék Világörökségi Kezelési Terv – MAD I. kötet, pp. 249-250.

- Borsodi ipari tengely: Miskolc- Tiszaújváros – Kazincbarcika – Ózd foglalkoztatási központokkal
- Zemplén- Tokaj-Hegyalja (Bodrogköz térsége): Sátoraljaújhely – Sárospatak – Szerencs- Tokaj központi településekkel
- Abaúj-Cserehäti területek
- Mezőkövesd térsége.

A fejlődés sikertényezőjeként azonosítja a foglalkoztatási központok jó elérhetőségét, a jól képzett és hatékonyan dolgozó munkaerőt, illetve a helyi-kutatás fejlesztési központokkal való együttműködéseket.

A gazdasági versenyképesség javítása, munkahelyteremtés és innovációs tevékenységek ösztönzése stratégiai célon belül az alábbi prioritások relevánsak Tokaj-Hegyalja szempontjából:

- A térség és ágazatspecifikus fejlesztések között nevesítve jelenik meg a megye kiemelt, jelentős foglalkoztatási potenciált jelentő körzeteiben, így Zemplén és Tokaj-Hegyalja (Bodrogköz) térségében gazdasági versenyelőnyök kihasználásának ösztönzése.
- Logisztikai bázis fejlesztése kapcsán Sátoraljaújhely nevesítve szerepel elsősorban transznacionális áruforgalom kiszolgálására irányuló fejlesztés vonatkozásában.
- A gazdaságfejlesztés finanszírozási rendszerének megújítása, amelynek keretében a megye gazdaságfejlődés szempontjából preferált térségekben a beruházásokhoz, a foglalkoztatás bővítéséhez és a vidéki népesség megtartásához kapcsolódóan különböző pénzügyi ösztönzők nyújtása fogalmazódik meg a célok között.
- Gazdaságfejlesztést ösztönző intézményrendszer kialakítása kapcsán kezdő vállalkozások létesítéséhez és az innováció ösztönzéséhez szükséges telephelyi feltételek, üzleti Innovációs és Szolgáltató Központok létesítése jelenik meg Szerencs, Sátoraljaújhely és Sárospatak esetén.
- Vidéki térségek fejlesztése tekintetében a megyei koncepció a helyi foglalkoztatás fenntartását, a részmunkaidős foglalkoztatás szerepének erősítését és a mezőgazdasági tevékenységet kiegészítő üzletágak erősítését hangsúlyozza. Tokaj-Hegyalja települései, országos szinten is leghátrányosabbnak számító járásaiban fejlesztési célú adókedvezmények és foglalkoztatási ösztönzők nyújtása fogalmazódik meg a célok között, összhangban a szabad vállalkozási övezeti támogatások programjaival. (beruházási és munkahely teremtési támogatások, szociális hozzájárulási adókedvezmény).

A terület-specifikus fejlesztések kapcsán a megyei koncepció hangsúlyozza:

- A fejlesztési lehetőségekhez illeszkedő és helyi versenyelőnyök kiaknázásra alkalmas klaszterek, vállalkozási együttműködések, helyi beszállító-ipari hálózatok kialakulásának, fejlesztésének ösztönzését (pl: helyi termék klaszter). Mindezen programokhoz kapcsolódó beruházások finanszírozását. (pl: Klasztermenedzsment, együttműködő vállalkozások közös beruházásainak támogatása, közös K+F, közös projektek)
- A vállalkozások letelepedését ösztönző iparterületek (előnyben részesítve a barnamezős területek) fejlesztését, ipari parkok, inkubátorházak, tudományos és technológiai parkok, logisztikai központok, egyéb ipari területek üzleti infrastruktúrájának és szolgáltatásainak minőségi fejlesztésére fókuszálva.

TOKAJ BORVIDÉKFEJLESZTÉSI TANÁCS

- Magasabb hozzáadott értékű termelő és szolgáltató vállalkozások letelepedésének ösztönzését (megyei szintű befektetés és beruházás ösztönzési program az érintett települési és kormányzati célokkal összehangolva).
- Az induló vállalakozások (különösen innováció-orientált vállalkozások) támogatását, amely a megye gazdaságfejlesztésének és a foglalkoztatás növekedésének elengedhetetlen része. Ennek részeként pl. „Maradj Borsodban" speciális ösztöndíj program megvalósítása, lakhatási támogatás a magasan képzett humán erő helyben tartása érdekében.

Az egyedi természeti és kulturális erőforrások fenntartható hasznosítása célkitűzés keretében Tokaj-Hegyalja nevesített, mint:

- természeti értékekben és kulturális örökségben gazdag térségek egyike, ahol kiemelt helye van az aktív, az élmény, a szelíd és a gasztronómiai turizmusnak;
- a zöldség- és gyümölcstermesztés és állattenyésztés, valamint a helyi tájjellegű élelmiszeripari termékek kisipari előállításának.

A fejlesztési célrendszer Tokaj-Hegyalja - Zemplén térsége – Sátoraljaújhely – Sárospatak „városegyüttes" térséget a megyén belül különleges térségi sajátosságokkal rendelkező területi egységként említi, amelynek fejlesztését Sátoraljaújhely és Sárospatak bázisán, valamint Tokaj-Hegyalja természeti értékeire, különösen szőlőtermelésre, borászatra, vadászatra és kézműves termékekre építve képzeli el. A megyei koncepció és program a térség természeti és kulturális értékeinek magasabb szintű és fenntartható hasznosítása érdekében a turisztikai szolgáltatások, különösen a szálláshelyek minőségi fejlesztését hangsúlyozza. A mezőgazdasági tevékenységek bővítése keretében a Bodrogközben a hagyományos kertészeti termelés visszaállítását, feldolgozók létesítését, öntözés megoldását, valamint a Hegyközi településeken pedig a fafeldolgozás szerepének erősítését. Ezen ágazati preferenciák mellett van lehetőség a termelő tevékenységek fejlesztésére. A stratégiai program prioritásainak ismertetése során a gazdasági versenyképesség és foglalkoztatás ösztönzése alprogramon belül a mikro és kkv-k termék és technológiafejlesztése, munkahelyteremtése kapcsán Tokaj-Hegyalja-Zemplén térségében a fentieken túl, a gépipar (kiemelten járműiparhoz kapcsolódóan), dohányipar és vízgazdálkodás is megjelenik.

BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

A mezőgazdasági termelésre épülő feldolgozóipar területi preferenciái tekintetében a Borsod-Abaúj-Zemplén megyei Stratégiai Program a következőket nevesíti Tokaj-Hegyalja vonatkozásában:

- borászat
- élelmiszeripari feldolgozó üzemek a térségi foglalkoztatási körzetek agglomerációjában koncentrálva
- termelői feldolgozóüzemek ösztönzése az aprófalvas vidéki térségekben
- mezőgazdasági kutató bázis (pl: Sárospatak, Sátoraljaújhely és Tokaj)
- nemzetközi kapcsolatépítés
- feldolgozott termékek (tejföl, túró, tojás, hús, zöldség, méz, lekvár, szörp, pálinka)
- kistelepülési közétkeztetés fejlesztése helyi alapanyagok felhasználásának ösztönzésével
- kézműves termékek
- bioenergia hasznosítás

Gazdaságfejlesztés tekintetében a megyei területfejlesztési koncepció területi céljai között és a stratégiai programban is hangsúlyosan megjelenik a magyar-szlovák határmenti együttműködések erősítése, amely elsősorban az érintett térségekben meghatározó gazdasági ágazatokban a vállalatközi kapcsolatok ösztönzése, tapasztalatcsere, a gazdaságfejlesztést támogató intézményhálózat fejlesztése, valamint közös vállalati együttműködéseken alapuló K+F+I projektek megvalósítása révén képzelhető el. A határmenti együttműködések a turisztikai menedzsment és marketing területén való tapasztalatcserét, közös marketing akciók megvalósítását, valamint a határmenti turisztikai desztinációs területek közös termékfejlesztését célozza. A gazdasági együttműködések bővítéséhez fontos a közlekedési kapcsolatok javítása, így különösen a Miskolc-Kassa közlekedési tengely fejlesztése, illetve a határon átnyúló alacsonyabb rendű közlekedési kapcsolatok fejlesztése is.

1. 2. 3. 3. A térség gazdaságának vállalkozások szerinti súlya

Tokaj-Hegyalja térségében a regisztrált vállalkozások száma 2000 óta folyamatos növekedést mutat. A növekedés mértéke 2000-2013 között közel két és félszeres, intenzitása 2008-ig jelentős, azt követően konszolidált lassú növekedés jellemző. A térségében a regisztrált vállalkozások száma a rendelkezésre álló legfrissebb adatok szerint (2013) 12368 volt, ami a gazdasági válság kezdetéhez, 2008-hoz képest 9 százalékpontos, 2000-hez képest pedig 2,25-szeres növekedést jelez.

3. grafikon: A regisztrált vállalkozások számának változása Tokaj-Hegyalja térségében 2000-2013 között

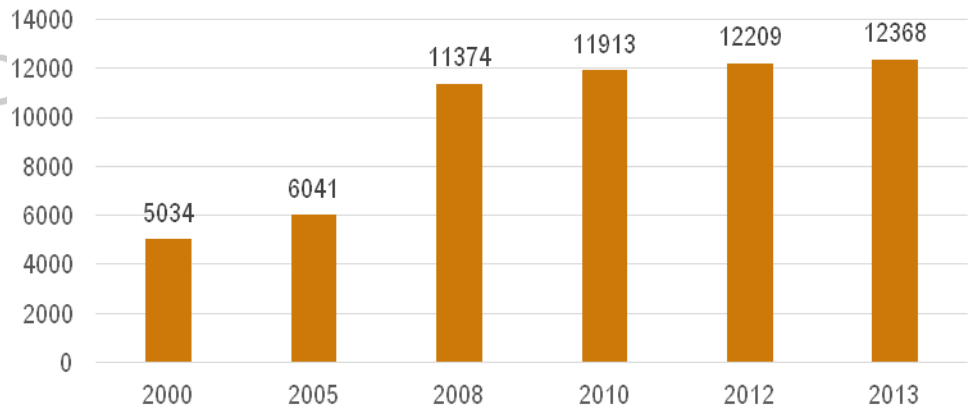

Forrás: KSH adatok alapján szerk. Tendli K.

Amíg az 1000 lakosra jutó regisztrált vállalkozások tekintetében Tokaj-Hegyalja értékei 2000-ben lényegesen elmaradtak az országos és a Borsod-Abaúj-Zemplén megyei értékektől, addig 2008-ra a térség már kedvezőbb mutatókkal bírt a megyei és az országos átlaghoz képest is. 2013-ra a térségi érték továbbra is a megyei átlag feletti, illetve az országos értékkel szinte egyező.

10. táblázat: Az 1000 lakosra jutó regisztrált vállalkozások számának alakulása 2000-2013 között (db)

	2000	2005	2008	2012	2013
Tokaj-Hegyalja	60,1	75,3	150,9	167	166
Borsod-Abaúj-Zemplén megye	64,9	75,33	102	108	107
Magyarország	106,2	118,7	155,7	168	170

Forrás: KSH adatok alapján szerk. Tendli K.

Tokaj-Hegyalja regisztrált vállalkozásainak 43%-a három városban, Sátoraljaújhelyen, Sárospatakon és Szerencsen összpontosul. A másik két város Tokaj (651) és Abaújszántó (465) szerepe kisebb, a községek közül Mád (680) és Tolcsva (673) is megelőzi e tekintetben. A regisztrált vállalkozások számát tekintve különösen alacsony értékkel jellemezhetők: Sárazsadány (45) Szegilong (68) és Szegi (78).

A lakosságszámhoz viszonyított vállalkozássűrűség tekintetében azonban kisebb lélekszámú települések veszik át a vezető szerepet, mint Hercegkút (501/1000 fő), Tolcsva (358/1000 fő), Mád (297/1000 fő), Rátka (286/1000 fő), Szegilong (279/1000 fő). (Érdekességként megemlíthető, hogy 2000-ben ugyanezen fajlagos mutató tekintetében még Sárospatak, Szerencs és Tokaj vonzották leginkább a vállalkozásokat.)

A regisztrált vállalkozások a megyei érték 16,5%-át jelentik, 1000 lakosra jutó fajlagos értékeinek településenkénti megoszlását az alábbi térkép szemlélteti.

BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

32. térkép: Az 1000 lakosra jutó regisztrált vállalkozások száma Tokaj-Hegyalja térségében (2013)

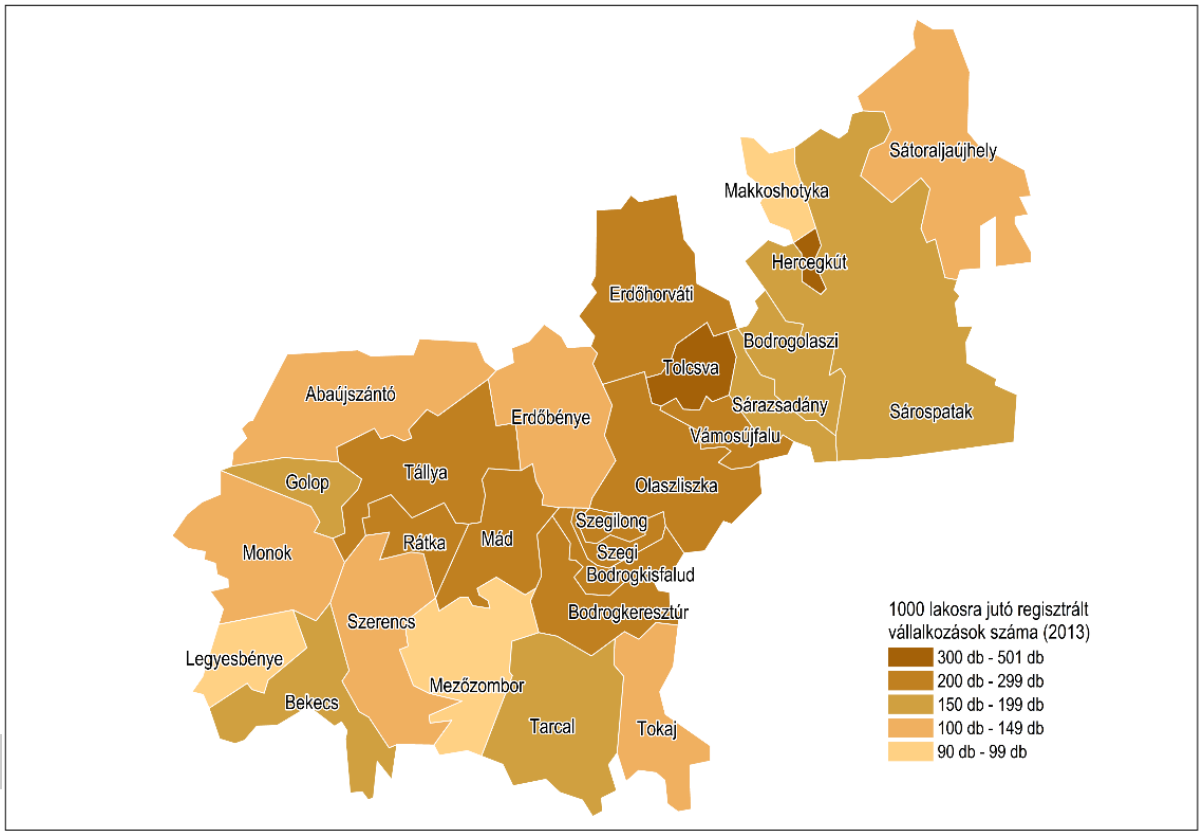

Forrás: KSH adatok alapján szerk. Csupor V.

A regisztrált vállalkozásokhoz képest a valósághoz közelebbi képet kaphatunk a térségben működő vállalkozások elemzése révén.

Tekintettel arra, hogy a működő vállalkozások számára vonatkozóan a tanulmánykészítés időpontjában 2012-es legfrissebb adatok állnak rendelkezésre, így az érdemi összehasonlíthatóság érdekében a regisztrált vállalkozások 2012-es adatait is bemutatjuk az általános, majd az ágazati elemzésekben is.

A működő és a regisztrált vállalkozások egymáshoz viszonyított aránya jellemzi a vállalkozói tevékenységet a térségben. Ennek értéke térségi átlagban 29,22 % (2012-ben), amely kedvezőtlenebb a megyei (39,57%) és az országos átlaghoz (38,69%) képest. A térségen belül települési szinten a jelentősebb gazdasági potenciállal bíró nagyobb települések mutatnak kedvezőbb értékeket: Sátoraljaújhely (47,04%), Tokaj (41,47%), Szerencs (39,9%) Sárospatak (35,45%). A községek közül a mutató értéke különösen alacsony Szegilong (4,41%), Tolcsva (11,39%), Monok (12,15%) és Rátka (12,93%) esetén.

4. grafikon: A működő és a regisztrált vállalkozások egymáshoz viszonyított aránya Tokaj-Hegyalja településein (2012)

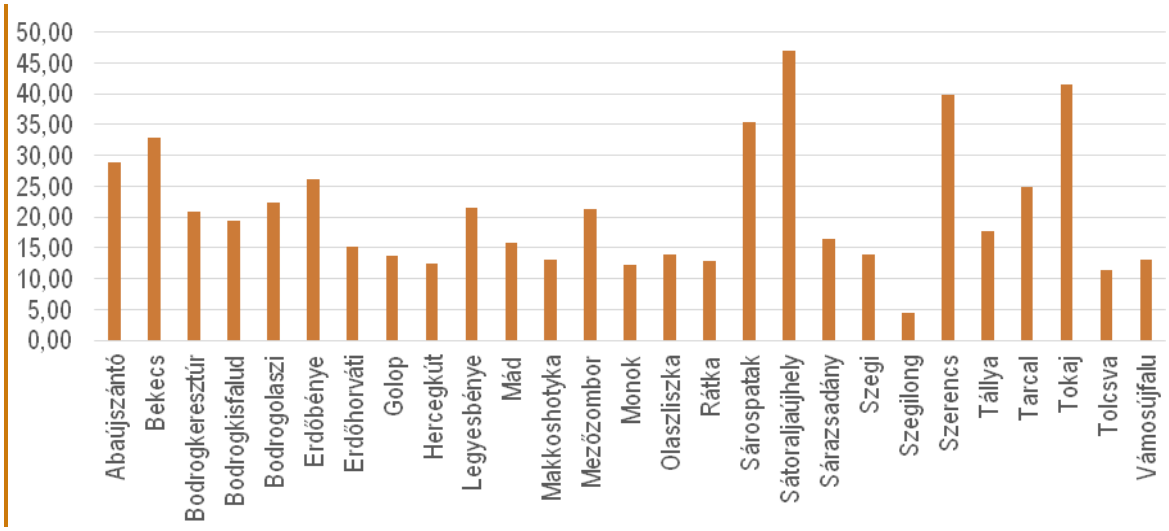

Forrás: KSH adatok alapján szerk. Tendli K.

A működő vállalkozások számának változásában 2000-2008 között növekedés, 2008-2012 között térségi átlagban kismértékű (-4,14 százalékpontos) csökkenés figyelhető meg, amelyen belül jelentős területi különbségek mutathatók ki. Arányait tekintve a legnagyobb mértékű változás Szegilong, Makkoshotyka és Monok településeket érintette közel 30 százalékpontos csökkentést mutatva, míg Vámosújfalu, Mezőzombor, Erdőhorváti és Erdőbénye esetén 20 százalékpontos növekedést hozva 2008-2012 között.

A térség működő vállalkozásainak száma 2012-ben 3567 volt, ami a megye működő vállalkozásainak 12 %-át, míg Tokaj-Hegyalja 27 településének fenti értéke a területileg érintett öt járás (gönci, sárospataki, sátoraljaújhelyi, szerencsi és tokaji) működő vállalkozásainak közel 70%-át jelentette.

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

33. térkép: Az 1000 lakosra jutó működő vállalkozások száma Tokaj-Hegyalja térségében (2008)

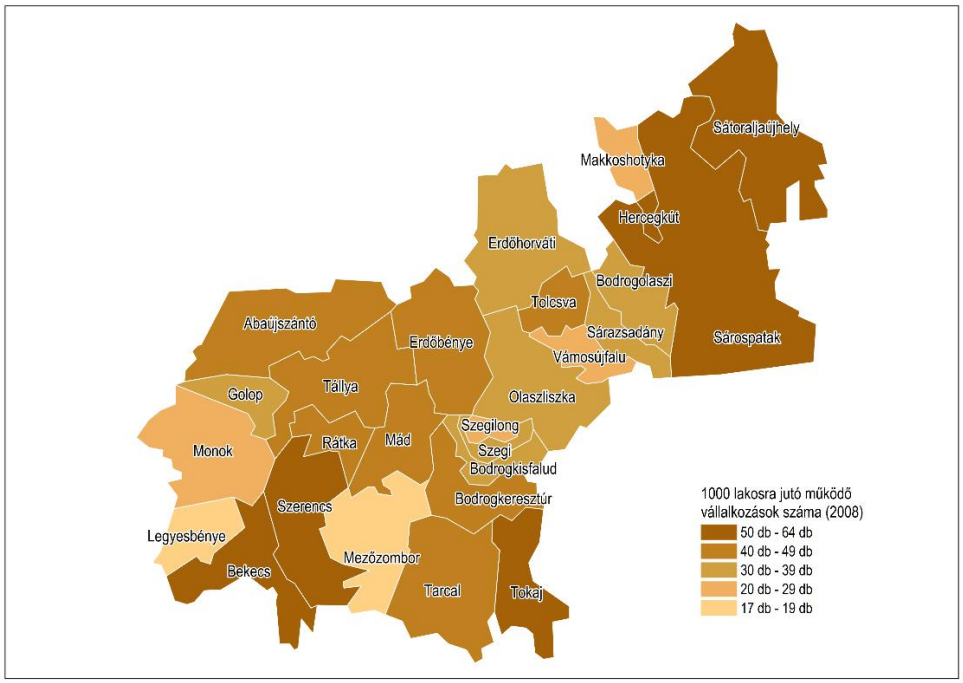

34. térkép: Az 1000 lakosra jutó működő vállalkozások száma Tokaj-Hegyalja térségében (2012)

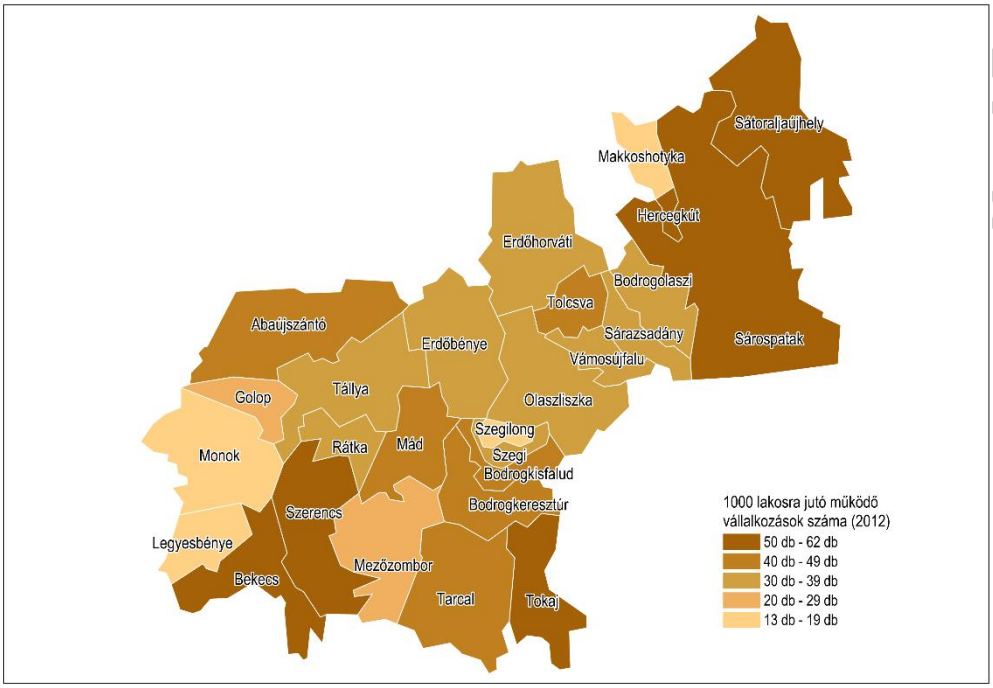

Forrás: KSH adatok alapján szerk. Csupor V.

11. táblázat: A működő vállalkozások mutatói (2008 és 2012)

	Tokaj-Hegyalja	Sátoraljaújhelyi járás	Sárospataki járás	Szerencsi járás	Tokaji járás	Gönci járás	BAZ megye	Magyarország
A működő vállalkozások száma (2008)	3 721	1 137	1 211	1 507	592	498	32 770	701 390
A működő vállalkozások 1000 lakosra jutó száma (2008)	49,38	47,31	47,51	36,17	43,02	29,16	46,74	69,92
Működő és a regisztrált vállalkozások egymáshoz viszonyított aránya % (2008)	32,71	43,53	27,10	32,19	29,5	25,59	45,74	45,00
A működő vállalkozások száma (2012)	3567	1 132	1 185	1 319	626	547	29 482	644 692
A működő vállalkozások 1000 lakosra jutó száma (2012)	48,67	49,93	47,29	32,33	46,78	32,32	42,79	64,91
Működő és a regisztrált vállalkozások egymáshoz viszonyított aránya % (2012)	29,22	39,18	24,77	28,7	27,7	24,44	39,57	38,69

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

	Tokaj-Hegyalja	Sátoraljaújhelyi járás	Sárospataki járás	Szerencsi járás	Tokaji járás	Gönci járás	BAZ megye	Magyarország
A működő vállalkozások számának változása 2008-2012 között (százalékpont)	-4,14	-0,44	-2,15	-12,48	5,74	9,84	-10,04	-8,09

Forrás: KSH adatok alapján szerk. Tendli K.

5. grafikon: A működő vállalkozások számának változása 2008 és 2012 között Tokaj-Hegyalja településein (%)

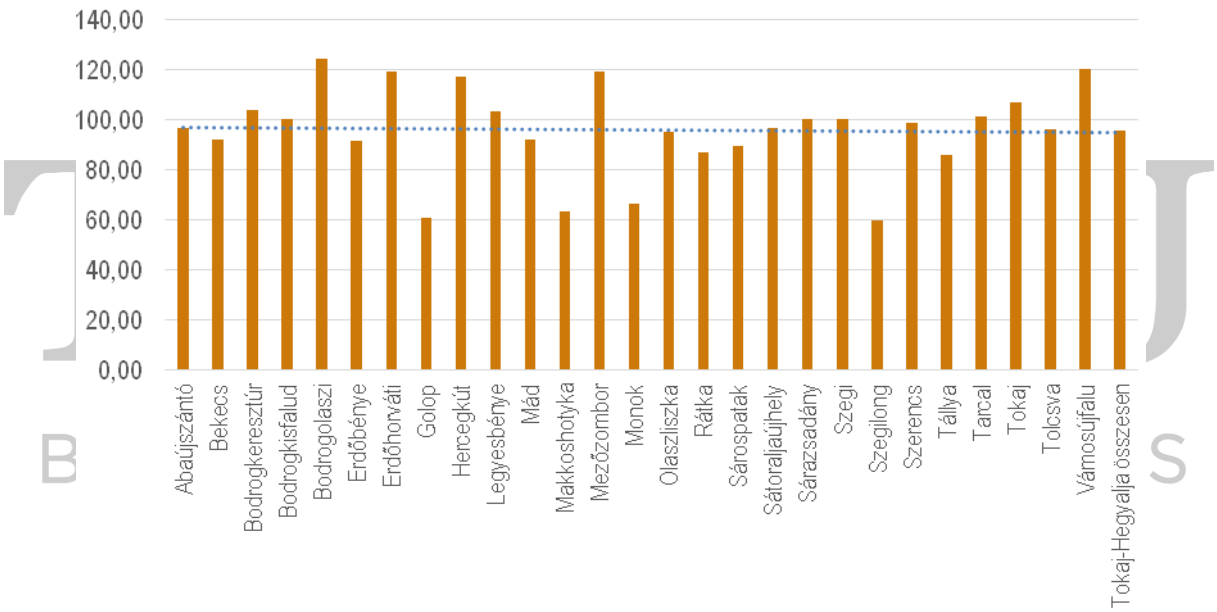

Forrás: KSH adatok alapján szerk. Tendli K.

12. táblázat: A működő vállalkozások gazdálkodási formák szerinti megoszlása Tokaj-Hegyalja térségében (db, 2000-2013)

	2000	2005	2008	2010	2012
Működő vállalkozások száma	3430	3902	3721	3715	3567
Működő jogi személyiségű vállalkozások száma	470	676	809	987	1132
Korlátolt felelősségű társaság (Kft)	394	600	747	931	1080

Részvénytársaságok (Rt)	18	22	17	16	20
Működő jogi személyiség nélküli vállalkozások száma	2960	3226	2912	2728	2435
Működő betéti társaságok (Bt) száma	692	724	694	611	519
Működő egyéni vállalkozások száma	2253	2491	2207	2107	1907
Működő társas vállalkozások száma	1177	1411	1514	1608	1660

Forrás: KSH adatok alapján szerk. Tendli K.

Amíg a működő vállalkozások számában 2000-2008 között folyamatos növekedés, azt követően pedig folyamatos csökkenés figyelhető meg, addig a vállalkozások gazdálkodási formák szerinti megoszlásában a következő tendenciák jellemzők:

- a jogi személyiséggel rendelkező vállalkozások száma 2000 óta folyamatos növekedést mutat, 2000-2012 között összességében 2,5-szeres növekedést produkálva. Ezen belül a legnagyobb arányú növekedés a Kft-k számában mutatkozik. (2,74-szeres). A részvénytáraságok száma az érintett időszakban nagyobb állandóságot mutat, ami összefüggésben van ezen vállalkozások nagyobb tőkeerejével, biztosabb anyagi hátterével. Részvénytársasági formában működő vállalkozások száma 2012-ben 20 db volt, amelynek 70%-a a térség városaiban található, a községek közül Bekecs, Mád, Mezőzombor, Tarcal és Tolcsva emelhetők ki.
- a jogi személyiséggel nem rendelkező vállalkozások közül az egyéni vállalkozások számában 2000 óta folyamatos csökkenés jellemző. Az összességében 15,5 százalékpontos visszaesés jelentős része 2008 után érzékelhető, melyben a gazdasági válság piacra gyakorolt hatását érzékelhetjük. Az egyéni vállalkozások összes működő vállalkozáson belüli aránya 2000 óta 65%-ról 53,4%-re mérséklődött, ami még így is lényegesen magasabb az országos (39,1%) és valamelyest magasabb megyei átlaghoz képest. (48,02%), ami a gazdaságszerkezeten belül összefüggést mutat a térségi vállalkozások alacsony tőkeerejével.
- a működő társas vállalkozások száma 2000-2012 között közel másfélszeresére, összes vállalkozáson belüli aránya pedig 12 százalékponttal emelkedett, de még így is elmarad az országos (60,8%) és a megyei átlaghoz (51,9%) képest. A nagyobb tőkekoncentrációt feltételező társas vállalkozási formák a térség nagyobb gazdasági potenciállal bíró városaiban a legjelentősebbek. (A három város a térség összes működő társas vállalkozásának 60-%-át adja.) A községek közül Bekecs, Tarcal, Tállya és Mád társas vállalkozásainak száma emelhetők ki.

TKA BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

13. táblázat: A működő vállalkozások létszám kategóriák szerinti megoszlása Tokaj-Hegyalján (2012)

	1-9 fő	10-19 fő	20-49 fő	50-249 fő	250-499 fő	500 fő felett	Összesen
Vállalkozások száma (db)	3402	81	50	30	3	1	3567
működő vállalkozásokon belül részesedése %	95,37	2,27	1,4	0,84	0,08	0,03	100

Forrás: KSH adatok alapján szerk. Tendli K.

Tokaj-Hegyalja működő vállalkozásai közül a foglalkoztatottak számát tekintve az 1-9 fős mikrovállalkozások aránya domináns 95 % feletti részesedéssel, amit a 10-49 fős kisvállalkozások mindössze 2,27%-os részesedése követ. A 50-249 főt foglalkoztató középvállalkozások már jóval alacsonyabb számban, mindössze 15 településen fordulnak elő, melyeknek 40%-a egyetlen városban Sárospatakon működik. 250 főnél nagyobb foglalkoztatotti létszámmal mindössze 3 vállalkozás (2 sátoraljaújhelyi és 1 szerencsi) jellemezhető. A térség egyetlen 500 fő feletti nagyvállalkozása a Sátoraljaújhelyen működő a PREC-CAST Öntödei Kft. (1000 fő feletti alkalmazottal), ami egyike Borsod-Abaúj-Zemplén megye 17 nagyvállalkozásának.

A működő vállalkozások 6,59%-a mezőgazdaságban, 19,57%-a az iparban-építőiparban, és 73, 84%-a a szolgáltatási szektorban működik. Az egyes ágazatokban működő vállalkozási struktúra részletes elemzésére a következő részfejezetekben kerül sor.

A gazdaság teljesítményéről a cégek jegyzett tőkéjének összege és bruttó hozzáadott értéke alapján kaphatunk részletesebb képet.

TOKAJ RÖVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

6. grafikon: A vállalkozások által jegyzett tőke összege Tokaj-Hegyalja településein (ezer Ft, 2008-ban és 2012-ben)

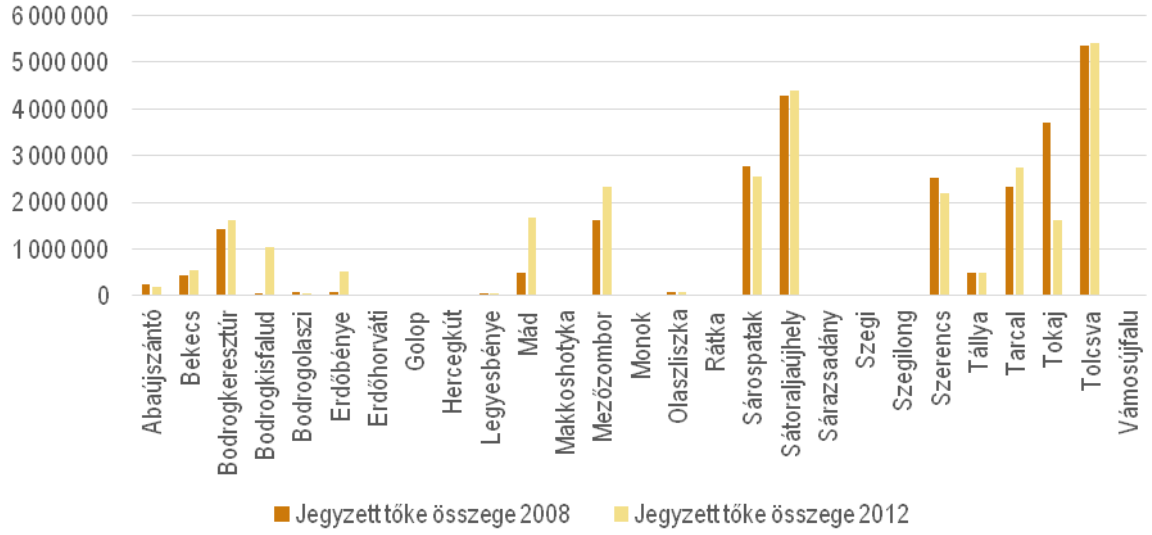

Forrás: TEIR-NAV datok alapján szerk. Tendli K.

Tokaj-Hegyalja vállalkozásai által jegyzett tőke nagysága 2012-ben 27,576 milliárd Ft volt, megyei érték 7,12 %-a, ami térség vállalkozások száma alapján mért súlyához képest - 11,2% - alacsonyabb részesedést jelez. A jegyzett tőke nagysága Tokaj-Hegyalja 27 települése által területileg érintett 5 járás értékének viszont 86,8 %-át jelenti. Ez az érték a működő vállalkozások szerinti súlyhoz képest (68,5%) jelentősebb szerepet mutat az érintett járások gazdaságában.

A fenti ábra alapján láthatók a térség települései közötti különbségek, Tolcsva kiemelkedően magas értéke, a térség legjelentősebb borgazdaságának, a Tokaj Kereskedőház Zrt. jelenlétének köszönhető. A legmagasabb jegyzett tőkével bíró három település (Tolcsva, Sátoraljaújhely és Sárospatak) részesedése 37,7 %-os a térségi értékből. Szegilong esetén a településen működő három vállalkozás által jegyzett tőke nagysága nulla, Makkoshotyka esetén szintén kirívóan alacsony (80 ezer Ft).

A vállalkozások által jegyzett tőke nagysága 2008 és 2012 között térségi átlagban 5,8 százalékpontos növekedést mutat, a vizsgált 27 településből 17 esetén növekedett ez az érték, Tokaj, Szerencs és Sárospatak vonatkozásában azonban jelentősebb csökkenést mutat. (Tokaj esetén 56 százalékpontos visszaesés tapasztalható.) A jegyzett tőke növekedése Bodrogkisfaludon és Erdőbényén kiugróan magas volt az érintett időszakban. (Előbbi esetén 2008-hoz képest 26-szorosára, míg Erdőbényén 6-szorosára növekedett a vállalkozások által jegyzett tőke nagysága.)

A vállalkozások által jegyzett tőke egy lakosra jutó összege 2012-ben átlagosan 376.245 Ft volt, ami 2008-hoz képest 8,8 százalékpontos növekedést jelent, a megyei (561.984 Ft) és az országos értékhez (1.720.997 Ft) képest azonban így is jelentős elmaradást mutat.

A térségi átlag e tekintetben is jelentős települési különbségeket takar. Az egy lakosra jutó jegyzett tőke Tolcsván (2.867.491 Ft), Bodrogkeresztúron (1.391.182 Ft), Bodrogkisfaludban (1.177.376 Ft), Mezőzomboron (958.715 Ft) és Tarcalon (950.486 Ft) a legmagasabb, a térségi átlag 3-8 szorosa, általában egy-egy jelentősebb borászati vállalkozás jelenlétének köszönhetően.

TKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

7. grafikon: Az egy lakosra jutó jegyzett tőke összege Tokaj-Hegyalja településein (Ft, 2008 és 2012)

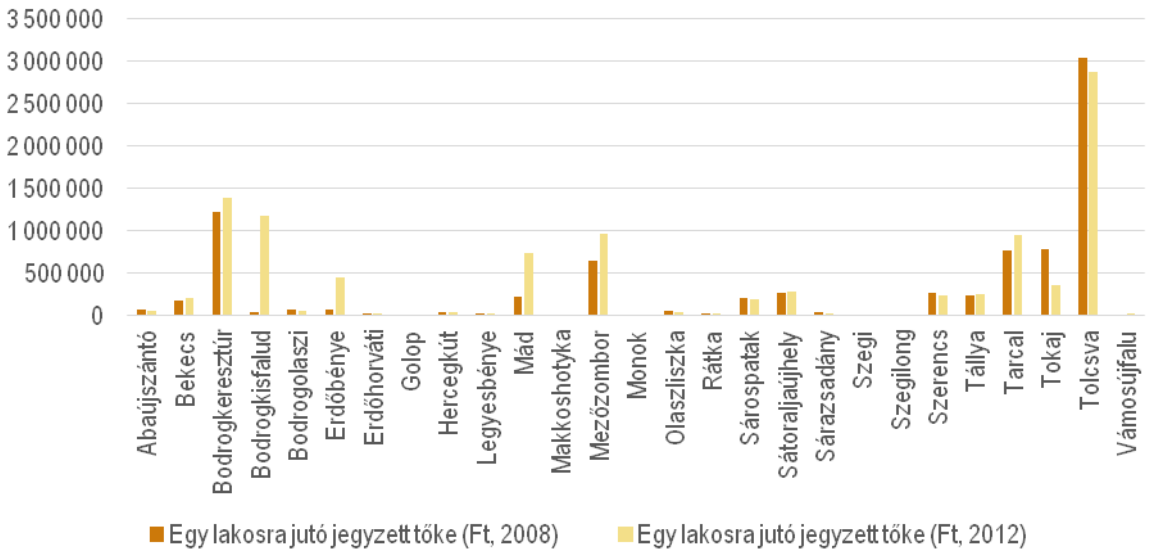

Forrás: TEIR-NAV datok alapján szerk. Tendli K.

A térség vállalkozásainak bruttó hozzáadott értéke 2012-ben 57,934 milliárd Ft volt, ami a Borsod-Abaúj-Zemplén megyei érték 11,4 %-a. Tokaj-Hegyalja településeit érintő járások adataival összehasonlítva az öt érintett járás bruttó hozzáadott értékének 82,06 %-át jelenti.

2008 és 2012 között a bruttó hozzáadott érték, valamint az egy lakosra jutó bruttó hozzáadott érték Tokaj-Hegyalján és a területileg érintett 5 járás mindegyikében növekedett, ami a megyei tendenciához képest némileg pozitívabb képet mutat, ahol a vizsgált időszakban 1,78 százalékpontos csökkenés figyelhető meg.

BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

Az egy lakosra jutó bruttó hozzáadott érték 2008-hoz képest 2012-re már meghaladja a Borsod-Abaúj-Zemplén megyei értéket.

A vállalkozások adatainak részletes elemzése alapján megállapítható, hogy Tokaj-Hegyalja gazdasága a válság ellenére összességében kismértékű javulási tendenciát mutat elsősorban a szőlőtermesztés és a minőségi bortermelés, valamint az ehhez kapcsolódó minőségi vendéglátás és turizmus javuló pozíciójának köszönhetően.

14. táblázat: A vállalkozások bruttó hozzáadott értékének alakulása (2008, 2012), (ezer Ft)

	Bruttó hozzáadott érték (ezer Ft) 2008	Egy lakosra jutó bruttó hozzáadott érték (ezer Ft) 2008	Bruttó hozzáadott érték (ezer Ft) 2012	Egy lakosra jutó bruttó hozzáadott érték (ezer Ft) 2012	Bruttó hozzáadott érték változása (%) 2008-2012	Egy lakosra jutó bruttó hozzáadott érték változása (%) 2008-2012
Tokaj-Hegyalja	52 842 833	701,25	57 934 556	790, 44	109,64 %	112,72 %
Sátoraljaújhelyi járás	25 027 953	1041,40	31 498 473	1389,25	125, 85 %	133,40 %
Sárospataki járás	12 559 843	492,72	14 595 797	582,5	116,21 %	118,22 %
Szerencsi járás	12 046 379	289,15	12 877 200	315,66	106,09 %	109,17 %
Tokaji járás	6 141 799	446,29	7 022 676	524,75	114,34 %	117,58 %
Gönci járás	3 603 053	210,96	4 606 339	212,18	127,85 %	129,02%
BAZ megye	524 993 789	748,75	506 670 042	735,45	96, 51 %	98,22 %
Magyarország	18 849 076 727	1879,09	19 008 702 570	1913,90	100,85 %	101,85 %

Forrás: TEIR-NAV datok alapján szerk. Tendli K.

A vállalkozások bruttó hozzáadott értékének és egy lakosra jutó bruttó hozzáadott értékének településenkénti megoszlását a következő ábrák mutatják:

8. grafikon: A vállalkozások bruttó hozzáadott értéke és annak változása Tokaj-hegyaljai településeken (2008,2012)

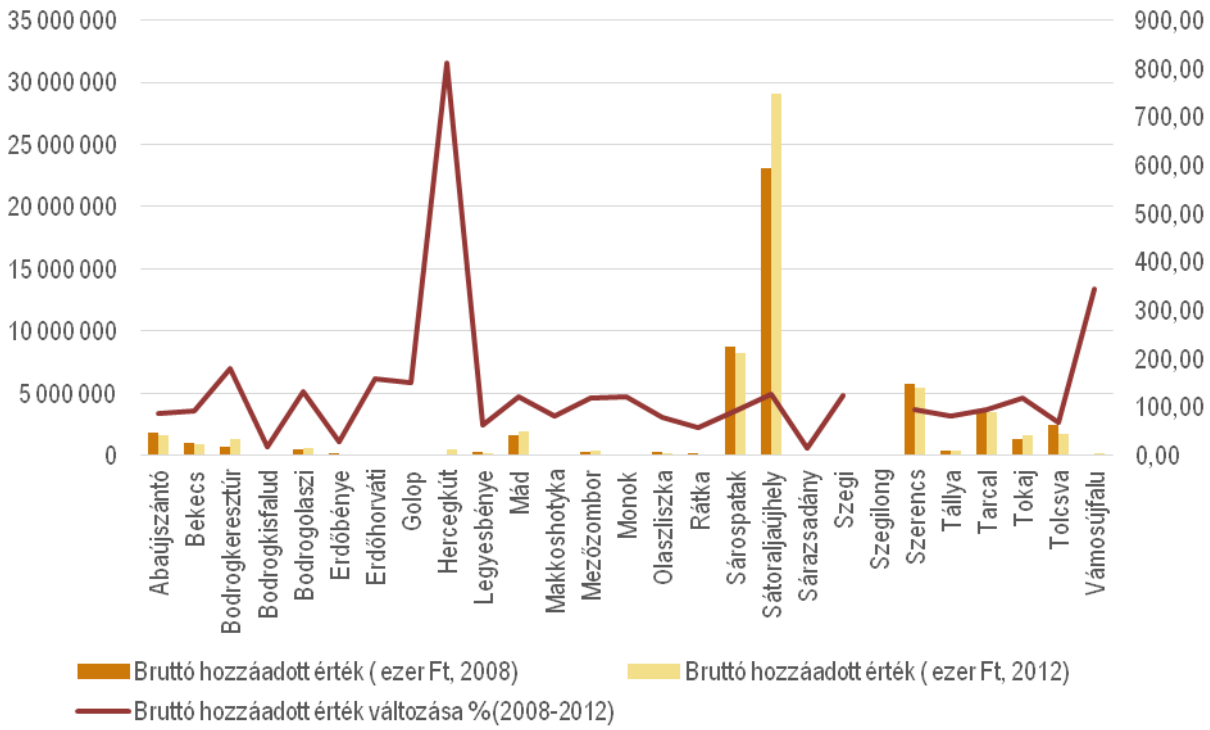

Forrás: TEIR-NAV datok alapján szerk. Tendli K.

A vállalkozások bruttó hozzáadott értékének összege a legjelentősebb gazdasággal bíró Sátoraljaújhelyen (29.086. 993 ezer Ft), Sárospatakon (8.183.739 ezer Ft) és Szerencsen (5 466.017 ezer Ft) a legmagasabb. A sátoraljaújhelyi vállalkozások gazdasági teljesítménye közel 3,5-szer magasabb, mint a második helyet elfoglaló sárospataki vállalkozásoké, és önmagában a térségi érték felét (50,2%) jelenti. A községek közül Tarcal, Mád és Tolcsva értékei emelkednek ki, megelőzve Tokajt és Abaújszántót is.

TOKAJ
BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

9. grafikon: Az egy lakosra jutó bruttó hozzáadott értéke és annak változása Tokaj-hegyaljai településeken (2008,2012)

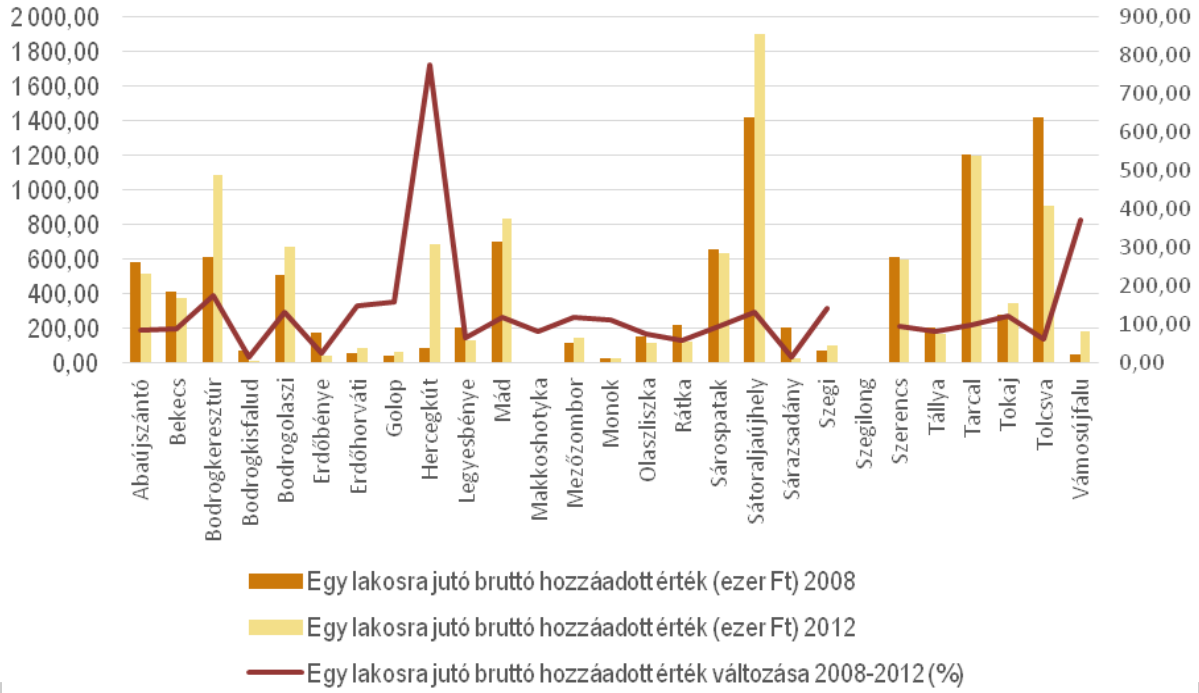

Forrás: TEIR-NAV datok alapján szerk. Tendli K.

TOKAJ
BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

Az egy lakosra jutó bruttó hozzáadott érték a térség 12 településén nőtt, 15 településén pedig csökkent 2008-2012 között. Legnagyobb arányú növekedés az 1000 fő alatti lakossággal rendelkező Hercegkutat érintette, ahol a 2008-as érték majdnem nyolcszorosára nőtt 2012-re. A térség települései közül Szegilong esetén a vállalkozások bruttó hozzáadott értéke 0 volt 2008-ban és 2012-ben is. A térségen belül a bruttó hozzáadott érték tekintetében 14-szeres eltérés mutatkozik a legalacsonyabb és a legmagasabb értékek között.

A legmagasabb fajlagos értékek Sátoraljaújhely (1.900.990 Ft), Tarcal (1.195.330 Ft), Bodrogkeresztúr (1.085.350 Ft). A legalacsonyabb értékkel Szegilong, majd Makkoshotyka (9690 Ft) és Monok (26.510 Ft) következnek.

1. 2. 3. 4. Foglalkoztatottak ágazatonkénti megoszlása szerinti súly

A foglalkoztatottak nemzetgazdasági ágazatonkénti arányát tekintve a térségi átlag alapján a mezőgazdaságban és erdőgazdálkodásban 5,68%, az iparban és építőiparban 29,71%, a szolgáltatási jellegű ágazatokban pedig 64,61% volt a foglalkoztatottak aránya. A városi átlag a mezőgazdaságban és az iparban alacsonyabb, a szolgáltatásokban pedig magasabb volt, mint a térség egészében.

Az iparban foglalkoztatottak aránya Abaújszántón és Szárazsadányban a legmagasabb.

A mezőgazdaságban foglalkoztatottak arányát tekintve jelentős térségi eltérések mutathatók ki. Amíg a városok közül Sátoraljaújhelyen és Szegiben alig több mint 1-3,5%, addig Legyesbényén 20 % feletti a mezőgazdaságban foglalkoztatottak aránya.

A szolgáltatásban dolgozók aránya Tokaj (75,87%), Szegi (73,3%) és Szegilong (71,2%) esetében a legmagasabb.

15. táblázat: Foglalkoztatottak gazdasági ágazatonkénti megoszlása Tokaj-Hegyalja térségében

	Mezőgazdaság	Ipar	Szolgáltatás
Tokaj-Hegyalja	5,68%	29,71%	64,61%
Ebből: Városok	3,92%	29,29%	66,8%
Ebből: Községek	8,86%	30,47%	60,68%

Forrás: KSH Népszámlálás, 2011.

TOKAJ
BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

1. 2. 3. 5. Tokaj-Hegyalja gazdaságának ágazati jellemzői – Mezőgazdaság

A mezőgazdasági vállalkozások területi összetétele

Tokaj-Hegyalján a gazdasági szervezetek száma 2000-től 2010-ig 67 százalékkal növekedett. 2014-re ez a növekedés 2000-hez képest mérsékeltebb, mindössze 60 százalékos. Ennek oka, hogy 2010 és 2014 között közel 5 %-os csökkenés történt a gazdasági szervezetek számában.

10. grafikon: A gazdasági szervezetek számának alakulása a mezőgazdaság nemzetgazdasági ágazatban Tokaj-Hegyalján (db)

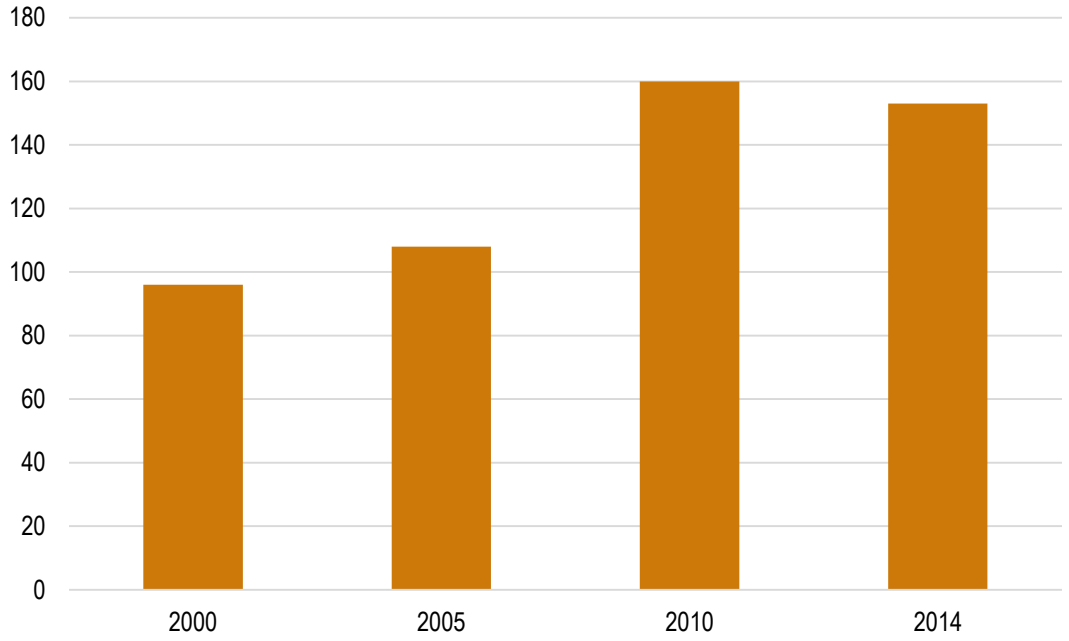

Forrás: KSH, Általános Mezőgazdasági Összeírás adatai alapján szerk. Podruzsik Sz.

BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

Az Általános Mezőgazdasági Összeírás adatai alapján Tokaj-Hegyalja településein összesen 7 180 gazdaságot tartottak nyilván, beleérte az állattartó, növénytermesztő, vegyes és nem besorolható gazdaságokat. A gazdaságok több mint a fele (63,7%) növénytermesztő gazdaság. Állattenyésztéssel a gazdaságok 22,9%-a foglalkozik, a vegyes gazdaságok aránya 7,9%. Legtöbb gazdaság Sárospatakon található (11,7%). Sárospatakot Szerencs követi 9,5 %-al, ami 684 gazdaságot jelent. Mád részesedése 584 gazdaságával 8,1%. Sátoraljaújhely a területen lévő gazdaságok számából 7,4%-al (531) részesedik.[22]

Az 1 645 állattartó gazdaságból három település, Bekecs, Sárospatak és Szerencs az állattartó gazdaságok számának több mint egyharmadát (38%) adja. Legkisebb számban Szegilongban (12) és Szegiben (4) vannak állattartó gazdaságok, amely együttes aránya nem éri el a gazdaságok számának egy százalékát (0,9%).

[22] Gazdaság: olyan műszakilag-gazdaságilag önálló egység, amely egységes irányítás alatt áll, és mező- gazdasági terméket állít elő, vagy mezőgazdasági szolgáltatást végez. Egyéni gazdaság: a mezőgazdasági tevékenységet folytató háztartás és az adószámmal rendelkező egyéni vállalkozás által működtetett gazdaság. Gazdaságnak minősültek azok a háztartások, amelyek 2013. június 1-jén elérték vagy meghaladták a gazdaságküszöböt, ami az alábbiakban határozható meg: 1) a használatában lévő - termőterület (szántó, konyhakert, gyümölcsös, szőlő, gyep (rét+legelő), erdő, halastó, ná- das összesen) legalább 1500 m2 , 2) gyümölcsös-, illetve szőlőterület összesen legalább 500 m2 (amely során az ültetvénynagyság kritériumának is meg kell felelni: a törzses gyümölcsfajok legalább 400 m2 , bogyós gyümölcsfajok és szőlő legalább 200 m2), vagy - járható üvegház, illetve fóliasátor/ház területe összesen legalább 100 m2 , vagy - gombatermesztésre használt alapterület legalább 50 m2 , 3) a tartott - egy nagyobb élő állat (szarvasmarha, bivaly, sertés, ló, juh, kecske, emu, strucc, szamár, öszvér), vagy - 50 baromfi (tyúk, lúd, kacsa, pulyka, gyöngyös), vagy - 25 házinyúl, vagy - 25 prémes állat, vagy - 25 vágógalamb, vagy - 5 méhcsalád, 4) mezőgazdasági szolgáltatást végzett az összeírást megelőző 12 hónap során.

A növénytermesztő gazdaságok 400-at meghaladó száma a terület négy települést, Mádot (494), Sárospatakot (482), Sátoraljaújhelyet (414) és Szerencset (412) jellemzi. Ezek a gazdaságok a terület 4573 gazdaságának 39,4%-át adják. A 200 és 400 közötti gazdaságszám Tokaj-Hegyalja öt településén van (Bekecs, Mezőzombor, Tállya, Tarcal, Tolcsva), amelyek a terület gazdaságainak 26,9 %-át jelentik. A gazdaságok száma Makkoshotykán mindössze 18, így a település az összes gazdasági számon belül a gazdaságok 0,4%-át adja.

Vegyes és nem besorolható gazdaságok száma minden településen alatta marad a 100-nak. Kiemelkedő a nem besorolható gazdaságok közül Mezőzombor 97 gazdasága, amely a nem besorolható gazdaságok számának negyede (25%). A gazdaságok számát tekintve Szegi és Szegilong településeken található a legkevesebb gazdaság.

16. táblázat: Gazdaságok száma gazdálkodás típusa szerint, településenként Tokaj-Hegyalján, (2010, db)

Település	Állattartó gazdaságok	Növénytermesztő gazdaságok	Vegyes gazdaságok	Nem besorolható gazdaságok	Összesen
Abaújszántó	86	141	20	6	253
Bekecs	154	203	26	17	400
Bodrogkeresztúr	11	108	8	3	130
Bodrogkisfalud	48	121	13	54	236
Bodrogolaszi	41	70	14	12	137
Erdőbénye	41	133	23	9	206
Erdőhorváti	19	62	11	2	94
Golop	20	38	20	2	80
Hercegkút	31	82	40	4	157
Legyesbénye	64	77	7	7	155
Mád	32	494	46	12	584
Makkoshotyka	72	18	7	0	97
Mezőzombor	90	235	49	97	471
Monok	73	111	34	10	228
Olaszliszka	68	160	23	2	253
Rátka	26	126	32	8	192
Sárazsadány	19	35	4	3	61

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

Sárospatak	276	482	62	26	846
Sátoraljaújhely	82	414	25	10	531
Szegi	4	50	9	7	70
Szegilong	12	31	7	7	57
Szerencs	194	412	22	56	684
Tállya	14	261	4	15	294
Tarcal	59	332	10	11	412
Tokaj	66	105	19	5	195
Tolcsva	10	200	28	1	239
Vámosújfalu	33	72	11	2	118
Összesen	1645	4573	574	388	7180

Forrás: KSH, Általános Mezőgazdasági Összeírás, 2010

TOKAJ
BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

Zöldség, gyümölcs- és szőlőtermesztő gazdaságok

Tokaj-Hegyalján a gyümölcsös települések közötti eloszlása alapján főleg a legnagyobb települések rendelkeznek a legnagyobb gyümölcsös területtel. Sárospatak, Szerencs, Mád és Sátoraljaújhely gyümölcsös területei a legnagyobbak, míg kisebb települések gyümölcsös területei általában igazodnak a település méretéhez. Szegilongban 57 hektár, Sárazsadányban 60 hektár, Szegiben 70 hektár a gyümölcsös termőterület nagysága.

11. grafikon: A gyümölcsös terület nagysága Tokaj-Hegyalján, (2010, ha)

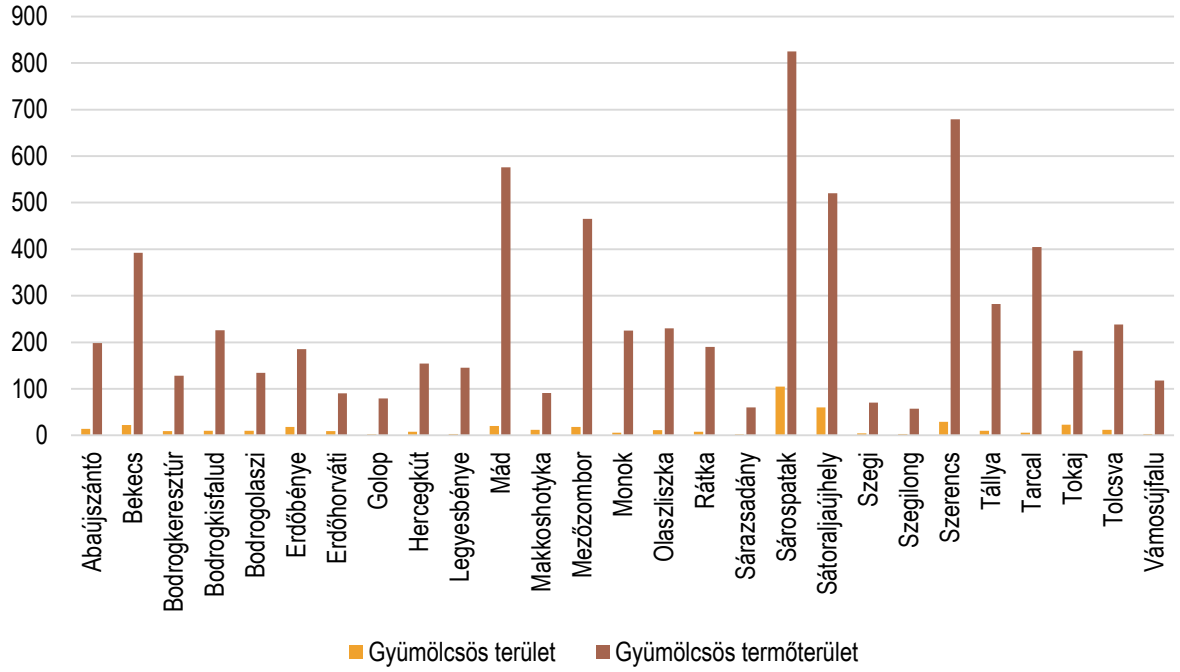

Forrás: KSH, Általános Mezőgazdasági Összeírás, 2010

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

A szőlőterület nagysága Tokaj-Hegyalján 2013-ban kevéssel több, mint 5 800 hektár. Ez a Tokaj-Hegyalja települések összes közigazgatási területének 6,5% -a. A területen található még megközelítőleg 1 300 hektár nem művelt történelmi szőlőterület, amely a közigazgatási terület 1,5%-át jelenti.

Legnagyobb szőlőterület Mád (908,4 ha) és Tállya (787,4 ha) településeken található. Mádon a közigazgatási terület 28,5 %-át jelenti, Tállyán a közigazgatási terület 20,7%-a szőlőterület. A harmadik legnagyobb szőlőterületet Tolcsva adja. A terület 303 hektárral marad el a tállyai területtől, és a tarcali a közigazgatási terület 29,4%-át jelenti. Golop a közigazgatási területének 1 százalékát jelentő, 9,1 hektáros szőlőterületével a területi rangsorban az utolsó helyen van.

A nem művelt történelmi szőlők legnagyobb területe Tállyán található, amelynek nagysága 342,2 hektár, tállya közigazgatási területének 9 %-a. A legkisebb nem művelt 2 hektár szőlőterület Sárazsadányban van, amely a település 0,1 %-os területét adja.

17. táblázat: A szőlőterületek nagysága Tokaj-Hegyalján, (2010, ha)

Település	Közigazgatási terület (ha)	Szőlőterület 2013 okt.		Nem művelt történelmi szőlők	
		ha	%	ha	%
Abaújszántó	4736	102,7	2,2	47	1
Bekecs	2572	23,9	1		

Bodrogkeresztúr	2988	354,2	11,9	83,5	2,8
Bodrogkisfalud	1467	78,9	5,4		
Bodrogolaszi	2061	131,4	6,4	27,5	1,3
Erdőbénye	4579	127,9	2,8	75	1,6
Erdőhorváti	5011	29,3	0,6	30	0,6
Golop	943	9,1	1		
Hercegkút	781	112,3	14,4	6,5	0,9
Legyesbénye	2031	40,8	2		
Mád	3186	908,4	28,5	121	3,8
Makkoshotyka	1041	33,8	3,2		
Mezőzombor	3878	209,1	5,4	89	2,3
Monok	4198	45,2	1		
Olaszliszka	3945	349,4	8,9	54	1,4
Rátka	1178	255,4	21,7	82	7
Sárazsadány	1533	188,5	12,3	2	0,1
Sárospatak	13918	335,7	2,4	44	0,3
Sátoraljaújhely	7347	119,9	1,6	38	0,5
Szegi	905	115,4	12,85	48	5,3
Szegilong	694	64,8	9,3	7	1
Szerencs	3668	198,4	5,4	9	0,25
Tállya	3794	787,4	20,7	342,2	9
Tarcal	5373	472,3	8,8	88	1,6
Tokaj	2820	155,2	5,5	88	3,1
Tolcsva	1648	484,5	29,4		
Vámosújfalu	1065	69	6,5		
ÖSSZESEN	87360	5807,3	6,6	1299,7	1,5

Forrás: Tokaj-Hegyalja Világörökségi Kezelési Terv, Megalapozó Dokumentum I. kötet

TOKAJ
BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

Állattartó gazdaságok, állattenyésztés

Az Általános Mezőgazdasági Összeírás adatai alapján Borsod- Abaúj-Zemplén megyében az állattartó gazdaságok száma 27 686 gazdaság. Ezek közül a gazdasági szervezetek aránya elenyésző, mindössze 0,3% (88 gazdaság). Egyéni állattartó gazdaságok száma közel száz százalék (99,7%).

Tokaji borvidék településein az állatartók száma mindössze 2 636, amely nem egészen egy százaléka a megyei értéknek. A terület állattartó gazdaságai többségében a városokban, kisebb számban községekben találkhatóak. Az állattartó gazdaságok legnagyobb számban Sárospatakon (398) és Szerencsen (240) működnek, a sort Szegilong és Szegi zárja 26, illetve 21 állattartó gazdasággal.

12. grafikon: Állattartó gazdaságok száma Tokaj-Hegyalján, (2010, db)

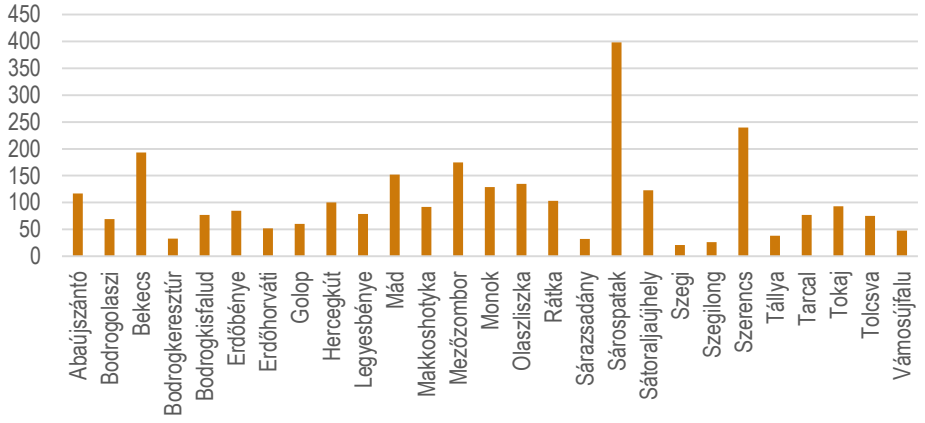

BORVIDÉKI FEJLESZTÉSI TANÁCS

Forrás: KSH, Általános Mezőgazdasági Összeírás, 2010.

Az állatállomány alakulását illetően Tokaj-Hegyalja legnagyobb állattartó települése Szerencs 45 ezer állatszámot meghaladó értékével. A térség többi településén található állatállomány messze a szerencsi érték alatt marad, településenként 1 % százalék vagy az alatti értéket mutat.

Az állatállomány összetételét vizsgálva, a térségben a kiemelkedő jelentőségű a tyúktartás, amely a szerencsi kiugró értékkel (431 ezer) magyarázható. Az állattartásal kapcsolatban említésre méltó értékeket mutat Sárospatak, ahol szintén a tyúktartásnak köszönhetően (12 ezer) mutatható ki jelentősebb szám.

Az állatállomány összetételét tekintve, a térségben a tyúkállomány mellett jelentősebb a sertésállomány, amely Szerencsen mutat kimagaslóan magas értéket (17 ezer). A szarvasmarhatartók között Sárospatak (2,9 ezer) és Szerencs (2,9 ezer) állnak az első két helyen, őket követi Bekecs 546 szarvasmarhával. A juhtartásban Mezőzombor áll az élen közel 1 500 juhval, amit Erdőbénye követ (862). A kacsatartók között Sárospatak és Bekecs érdemel említést 300 kacsát meghaladó állatszámmal. A területen nagyon alacsony állatszámú a ló, a kecske, a lúd és a pulyka tartása.

Az egyéni gazdaságok számának és termelési értékének megoszlása a gazdálkodás célja szerint

Tokaj-Hegyalján található egyéni gazdaságok száma 7 021. A legtöbb egyéni gazdaság 11,7% (827) Sárospatakon működik. A 100 alatti gazdasággal rendelkező hat település (Erdőhorvti, Golop, Makkoshotyka, Sárazsadány, Szegi, Szegilong) az egyéni gazdaságok számának összesen 6,4%-át adja. A legkevesebb egyéni gazdaság Szegilongban található (0,8%). Az egyéni gazdaságok számát tekintve az első négy helyen álló település (Sárospatak, Szerencs, Mád, Sátoraljaújhely, Mezőzombor) az egyéni gazdaságok 43,5%-át adják.

13. grafikon: Az egyéni gazdaságok száma Tokaj-Hegyalján, (2010, db)

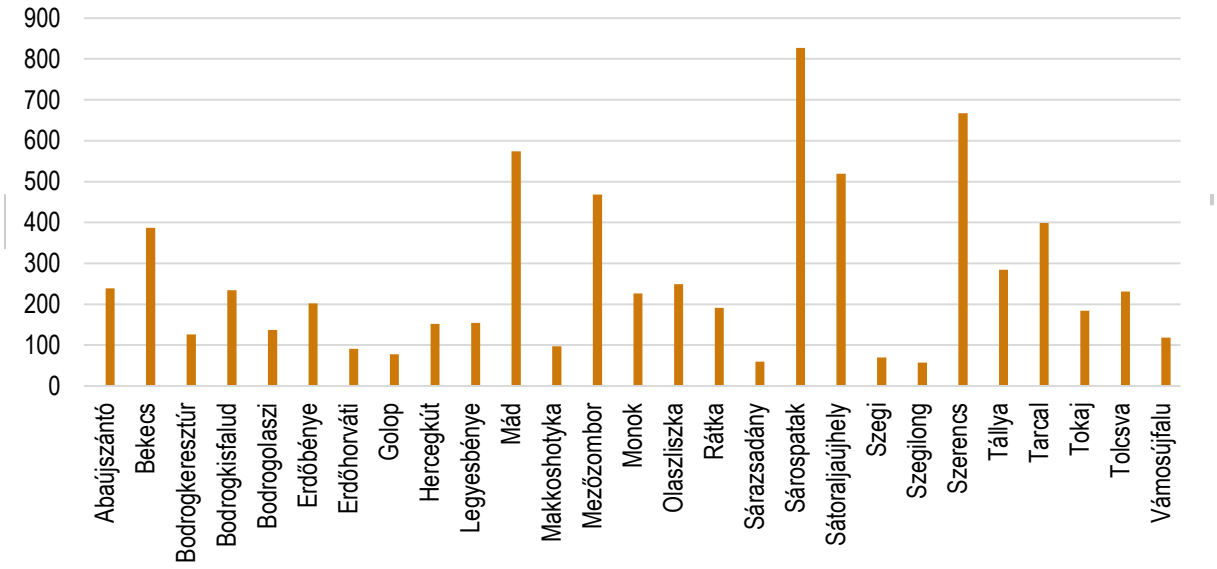

Forrás: KSH, Általános Mezőgazdasági Összeírás, 2010.

Az egyéni gazdaságok a gazdálkodás szerinti céljuk alapján négy csoportba rendezhetők. Vannak, amelyek kizárólag saját fogyasztásra termelnek, mások a saját fogyasztáson felül a felesleget értékesítik. Az egyéni gazdaságok között találhatóak az elsősorban értékesítésre termelő gazdaságok. A negyedik csoportot a kizárólag mezőgazdasági szolgáltatást végzők adják. Ez utóbbi csoportban a Tokaj-Hegyalján csupán egyetlen vállalkozás működik Bekecsen.

18. táblázat: Egyéni gazdaságok száma a gazdálkodás szerinti céljuk alapján Tokaj-Hegyalján,(2010, db)

Település	Kizárólag saját fogyasztásra termelő	Saját fogyasztáson felüli felesleget értékesítő	Elsősorban értékesítésre termelő	Kizárólag mezőgazdasági szolgáltatást végez	Összesen
Abaújszántó	117	63	59		239
Bekecs	236	64	86	1	387
Bodrogkeresztúr	33	9	84		126
Bodrogkisfalud	164	34	36		234
Bodrogolaszi	76	26	35		137
Erdőbénye	90	48	64		202
Erdőhorváti	6	8	77		91
Golop	48	22	8		78
Hercegkút	29	37	86		152
Legyesbénye	97	28	29		154
Mád	103	53	418		574
Makkoshotyka	75	10	12		97
Mezőzombor	392	45	31		468
Monok	166	49	11		226
Olaszliszka	67	11	171		249
Rátka	72	109	10		191
Sárazsadány	35	7	18		60
Sárospatak	342	215	270		827
Sátoraljaújhely	380	86	53		519
Szegi	19	37	14		70
Szegilong	20	34	3		57
Szerencs	389	124	154		667
Tállya	87	69	128		284
Tarcal	77	61	261		399
Tokaj	90	31	63		184
Tolcsva	2	7	222		231
Vámosújfalu	36	48	34		118
ÖSSZESEN	3248	1335	2437	1	7021

Forrás: KSH, Általános Mezőgazdasági Összeírás, 2010

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

A gazdálkodási céljuk alapján az egyéni gazdaságok legnagyobb arányban kizárólag saját fogyasztásra termelnek. Az összes egyéni gazdaság számán belüli arányuk 46%. A legtöbb, kizárólag saját fogyasztásra termelő egyéni gazdaság Mezőzomborban (392), Szerencsen (389), Sátoraljaújhelyen (380) és Sárospatakon (342) található. Számuk a legkevesebb Erdőhorvátiban, ahol 6 és Tolcsván, ahol mindössze 2 ilyen gazdaság van.

Az elsősorban értékesítésre termelő egyéni gazdaságok aránya 35 % a területen működő összes egyéni gazdaságon belül. Kiemelkedően magas az ilyen típusú gazdaságok aránya Mádon (418), 17%. Az ezt követő Sárospatakon a gazdaságok száma 270, amely a 2 437 kizárólag értékesítésre termelő gazdaság 11%-a. Számuk kettőszáz feletti Tarcalon és Tolcsván, míg a két legkevesebb ilyen gazdasággal rendelkező település Golop (8) és Szegilong (3). Ezek együttes aránya nem éri el a fél százalékot a területen.

A területen működő, a saját fogyasztáson felüli értékesítést végző egyéni gazdaságok aránya 19%. Legtöbb ilyen gazdaság Sárospatakon működik, az egyéni gazdaságok 16%-a. Tolcsva és Sárazsadány rendelkezik a legkevesebb, a saját fogyasztáson felüli felesleget értékesítő egyéni gazdasággal, számuk a két településen 7-7.

A Tokaj-Hegyalján működő egyéni gazdaságok standard termelési értéke (TSO) összesen 16,6 millió forint. Ehhez több mint 2 millió forinttal két település, Sárospatak és Szerencs járul hozzá, Mád hozzájárulása 1,5 millió forint. A három település együttesen a TSO több mint egyharmadát, 38%-át adják. Szegilong 128 ezer forintos és Szegi 111 ezer forintos hozzájárulása legalacsonyabb a terület TSO-jához, egyenként 0,7% és 0,6%.

A terület TSO-jának 64%-át a kizárólag értékesítésre termelő egyéni gazdaságok adják. Ez az arány a fogyasztáson felül a felesleget értékesítő gazdaságok esetben 20%, a kizárólag saját fogyasztásra termelő egyéni gazdaságoknál 16%.

TOKAJ
BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

19. táblázat: TSO településenként Tokaj-Hegyalján, (2010, Standard termelési érték, Ft)

Település	Kizárólag saját fogyasztásra termelő	Saját fogyasztáson felüli felesleget értékesítő	Elsősorban értékesítésre termelő	Kizárólag mezőgazdasági szolgáltatást végez	Összesen
Abaújszántó	135 822	124 342	223 916		484 080
Bekecs	184 437	101 084	479 917	0	765 438
Bodrogkeresztúr	32 034	27 168	243 750		302 953
Bodrogkisfalud	84 015	72 716	173 063		329 794
Bodrogolaszi	84 323	58 833	62 622		205 777
Erdőbénye	54 271	83 448	296 103		433 822
Erdőhorváti	8 079	35 754	162 855		206 688
Golop	75 616	69 914	13 875		159 404
Hercegkút	42 463	129 910	349 095		521 468
Legyesbénye	66 031	76 896	194 258		337 186
Mád	44 965	85 144	1 431 067		1 561 177
Makkoshotyka	81 333	47 327	33 172		161 832
Mezőzombor	197 992	227 761	431 629		857 382
Monok	128 928	106 228	130 816		365 972
Olaszliszka	52 251	66 791	715 752		834 795
Rátka	83 086	381 839	77 036		541 961
Sárazsadány	23 515	8 367	119 700		151 583
Sárospatak	431 717	568 367	1 612 940		2 613 025
Sátoraljaújhely	250 459	196 720	373 001		820 180
Szegi	19 593	56 518	35 279		111 391
Szegilong	6 687	118 593	3 348		128 627
Szerencs	289 909	147 167	1 751 877		2 188 954
Tállya	110 206	223 908	289 873		623 986
Tarcal	52 426	104 160	419 102		575 687
Tokaj	85 785	116 951	260 446		463 183
Tolcsva	1 646	22 231	620 545		644 423
Vámosújfalu	39 749	96 056	75 163		210 968
ÖSSZESEN	2 667 340	3 354 194	10 580 201	0	16 601 735

Forrás: KSH, Általános Mezőgazdasági Összeírás, 2010

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

A gazdálkodási célok szerint csoportosított egyéni gazdaság csoportjain belül a TSO hozzájárulása minden kategóriában a nagy települések esetében a legnagyobb arányú. Sárospatak két csoportba a legnagyobb arányban járul hozzá a TSO-hoz, a kizárólag saját fogyasztásra termelő gazdaságoknál 16%, a saját fogyasztáson felüli felesleget értékesítő gazdaságnál 17%. Az elsősorban értékesítésre termelő egyéni gazdaságok csoportjában Szerencs hozzájárulása Tokaj-Hegyalja települései által előállított TSO-hoz 16,5%. A szerényebb hozzájárulás a kis településeket, mint például Szegit és Szegilongot jellemzi.

A földhasználat területi jellemzői

Tokaj-Hegyalja térségben 17 ezer hektár termőterület található. A termőterületen belül legnagyobb arányú a nádas, amely közel 7 ezer hektáron terül el. Szántó és a konyhakert egyenlő arányban oszlik meg a területen (3,8-3,8 ezer hektár) együttes nagyságuk 7,7 ezer hektár. Jelentős nagyságúnak tekinthető a területen a szőlőterület, amely 5,8 ezer hektárt fed le. A termőterületen belül a gyümölcsös és a gyep alacsony arányt képvisel, az erőterületek 3%-át jelentik a térség összes termőterületének.

14. grafikon: Termőterület megoszlása Tokaj-Hegyalján, (2010, ha)

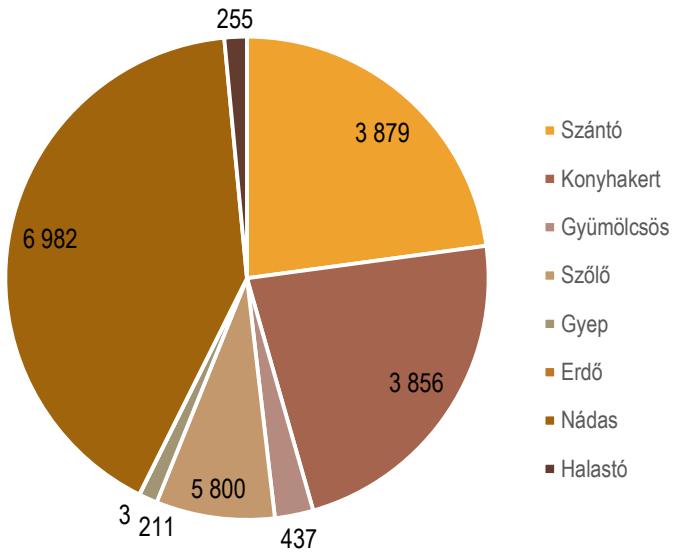

Forrás: KSH, Általános Mezőgazdasági Összeírás, 2010.

A termőterület települések közötti megoszlása alapján a legnagyobb szántóterület Mádon van (12,6%). Sárospatak, Tarcal, Szerencs és Sátoraljaújhely rendelkezik 300-360 hektár közötti szántóterülettel. Hasonló a sorrend és az arány a konyhakert esetében is. Mád a konyhakertek 12,6%-át tudhatja magáénak, majd a sorban Sárospatak, Tarcal, Szerencs és Sátoraljaújhely következik. Az 1,3 ezer hektár szőlőterületből legnagyobb arányban Sátoraljaújhely részesedik (15%). Erdőhorváti 6 hektáros (0,4%)

szőlőterülete a települési sorrend utolsó helyére elegendő. Jelentősebb, 8 %-ot, vagy azt meghaladó területtel rendelkezik a térségben Abaújszántó (8%), Bekecs (8%), Mád (9,7%) és Szerencs (8,5%). A gyümölcsös közel ¼-e Erdőhorvátiban található, Legyesbénye 60 hektárral (13,7%) áll a második helyen. Hercegkút, Mezőzombor és Tokaj 3-3 hektáros gyümölcsterülete (0,7%) a településeket az utolsó három helyre rangsorolják. Jelentősebb gyepterület található Sátoraljaújhelyen (31 hektár, 15%), Sárospatakon (26 hektár, 12%) és Szerencsen (23 hektár, 11%). Az össze többi településen 19 hektár (Mád, 9%)) vagy az alatti gyepterület van. A térség 3 hektáros erdőterületén egyenlő arányban (1/3-1/3) osztozik Rátka, Sárospatak és Tokaj. A közel 7 ezer hektáros nádasból 12%-kal részesedik Sárospatak, 10%-kal Szerencs. Egy százalék, vagy az alatti részesedést tudhat magáénak Sárazsadány (0,9) Szegi (1%) és Szegilong (0,8%) település.

15. grafikon: Termőterület megoszlása településenként, Tokaj-Hegyalján, (2010, ha)

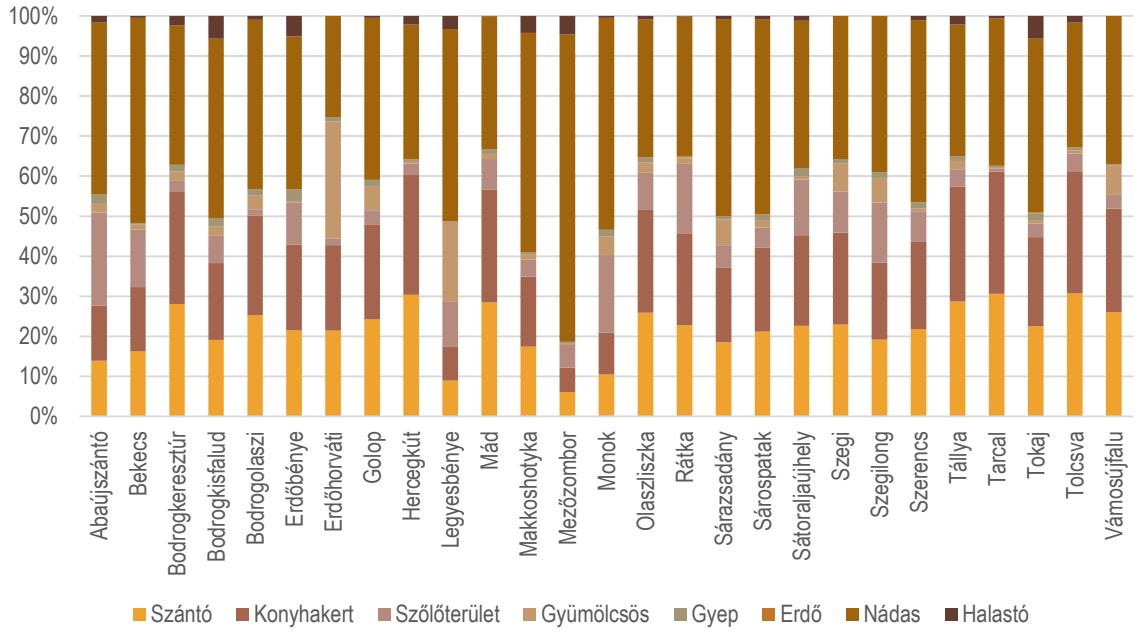

Forrás: KSH, Általános Mezőgazdasági Összeírás, 2010

A földterület minőségi különbségei

A talaj élettani hatásai (a tápanyaggal való ellátottság, hőelnyelő és -raktározó képessége) a szőlő fejlődésében nagymértékben befolyásolja a bormennyiség és a borminőség alakulását. Míg az éghajlat elsősorban a cukor és savtartalmat befolyásolja, addig a talaj a bor minőségére, ízének teltségére és zamatára van hatással.

A Tokaji borvidék talaja meglehetősen változatos képet mutat. Elsődlegesen az andeziten és tufán képződött barna erdőtalaj, vagy barnaföld fedi a területet. Tarcal és Tokaj területeit lösz takarja, amely a könnyed aromás fehérborok termelésének kedvez. A Zempléni hegyvonulat lejtőin rioliton és andeziten és ezek tufáin kötött löszszerű nyiroktalajok, agyagbemosódásos barna erdőtalajok alakultak ki. A talaj

több helyen vulkanikus eredetű kőzettörmelékkel keveredik. A talaj a málláskor keletkező ásványi anyagokat hasznosítja a kiemelkedő minőségű szőlőtermeléshez, ezzel járulva hozzá a minőségi borok termeléséhez. A kövesebb, magas nyomelem koncentrációjú, agyagos talaj hőtartó képességével a testesebb, hosszabb érlelésű borok előállítását segíti. Az agyagos, sűrűbb talaj főleg az északkeleti területeket, Tolcsva és Sárospatak környékét borítja.

A klíma, a talaj és a domborzati sajátosságok alapján a borvidék öt zónára osztható: Kopasz-hegy (Tokaj), Mádi medence, Erdőbényei medence, Tolcsvai medence és Felső-Tokaj. (Vitányi, 2010; Atkin, 2010)

A földárak, szőlőterületek árának alakulása

20. táblázat: A decentralizált privatizációval létrejött gazdasági társaságok Tokaj-Hegyalján (birtok)

Birtok neve	Vásárló	Tulajdonos nemzetisége	Történt-e azóta értékesítés?
Disznókő	AXA-Millésime	francia	nem
Tokaj-Hétszőlő	GMF	francia	igen – Domaines Reybiers -francia
Chateau Megyer	Compagnie Financiére des Grand Vin de Tokaj -CFDGVT	francia	igen - Jean Louis Labord
Chateau Pajzos	GAN-VIE	francia	igen - Jean Louis Labord
Oremus	Vega Sicilia	spanyol	nem

Forrás: Brazsil

TOKAJ
BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

A Központi Statisztikai Hivatal által közzétett adatok azt mutatják, hogy 2010-től az egy hektár szőlő földterület országos átlagára folyamatosan nőtt. Míg egy hektár szőlő 2010-ben 913 ezer forintba került, addig 2014-re egy hektár szőlőterület ára több mint ötven százalékkal növekedett, megközelítette az 1,5 millió forintot.

16. grafikon: Szőlőterület országos átlagára 2010-2014 között (Ft/ha)

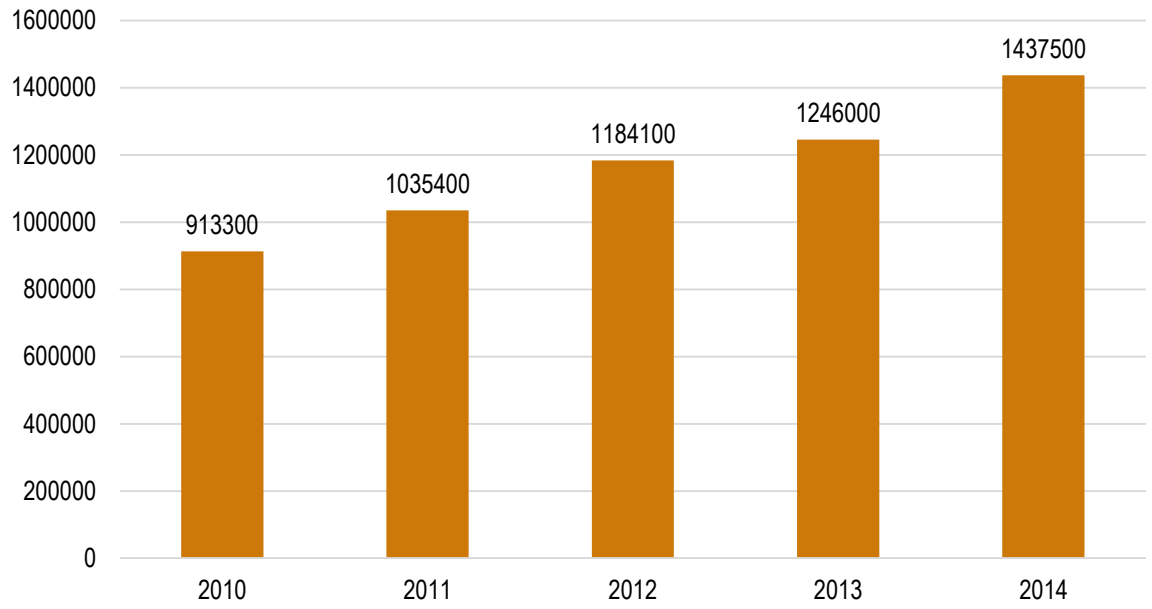

Forrás: Központi Statisztikai Hivatal (2015)

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

Országosan az átlagos földbérleti díjak földáraknál is nagyobb értékű, hetven százalékos emelkedése figyelhető meg 2010-2014 között. A 2014-ben érvényes 71,9 ezer forintos hektáronkénti szőlőterület földbérleti díja 70 százalékkal haladja meg a 2010-es hektáronkénti 42 ezer forintos értéket.

17. grafikon: Szőlőterület országos földbérleti díja 2010-2014 között (Ft/ha)

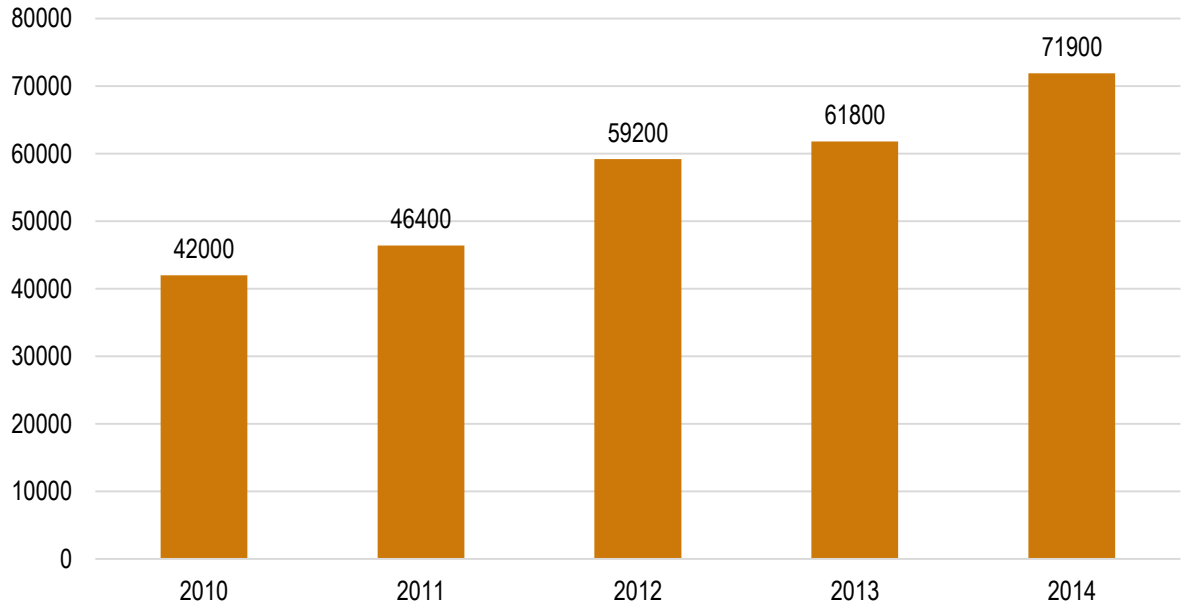

Forrás: Központi Statisztikai Hivatal (2015)

A földhasználat gazdálkodási formák szerinti összetétele

Tokaj-Hegyalján a mezőgazdasági területeket gazdasági szervezetek és egyéni gazdálkodók használnak. A mezőgazdasági terület nagyobb része (53%) gazdasági szervezetek, míg 47%-ot az egyéni gazdaságok használnak.

A gazdasági szervezetek Sárospatakon, Szerencsen és Bekecsen rendelkeznek a legnagyobb területekkel. Sárazsadányban gazdasági szervezetnek nincsenek, jelenlétük Erdőhorvátiban és Rátkán egy, illetve másfél hektáros területtel szinte elhanyagolható.

Az egyéni gazdaságok művelésében lévő mezőgazdasági területek – hasonlóan a gazdasági szervezetekhez – szintén Szerencsen és Sárospatakon a legnagyobbak, de ebben a kategóriában a használt terület nagyságát tekintve Mezőzombor áll a harmadik helyen. Ellentétben a gazdasági szervezetektől, Rátka a földhasználatot illetően az első egyharmadban található, Sárazsadányban közel 126 hektár területet művelnek egyéni gazdálkodók.

18. grafikon: Mezőgazdasági terület használata településenként Tokaj-Hegyalján, (2010, ha)

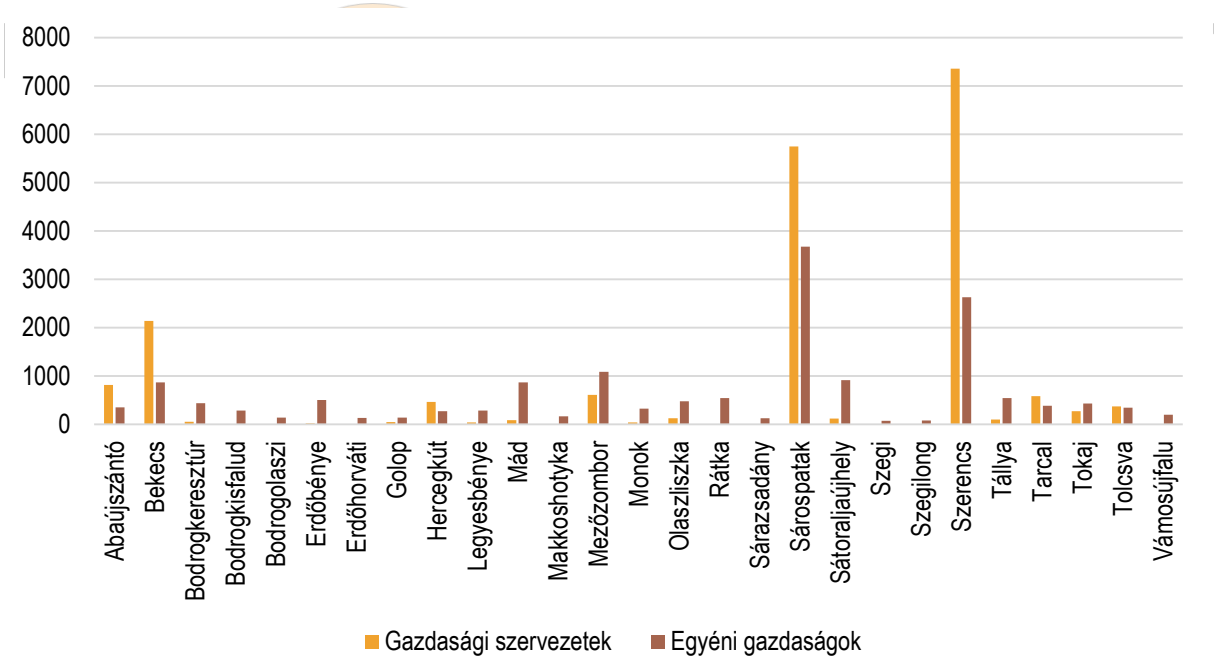

Forrás: KSH, Általános Mezőgazdasági Összeírás, 2010

A földterület művelési ág szerinti szerkezete

A gazdasági szervezetek által használt közel 19 ezer hektár mezőgazdasági terület 78%-a szántó, 13%-a gyep 6%-a szőlő, 3%-a gyümölcsös. Mindössze 0,2 hektár konyhakert van a megművelt mezőgazdasági területek között. Az egyéni gazdaságok által használt 16 ezer hektár mezőgazdasági

terület 60%-a szántó, 17%-a szőlő 16%-a gyep, 6%-a gyümölcsös és mindössze egy százaléka konyhakert.

19. grafikon: Földterület használata művelési ágak szerint Tokaj-Hegyalján, (2010, ha)

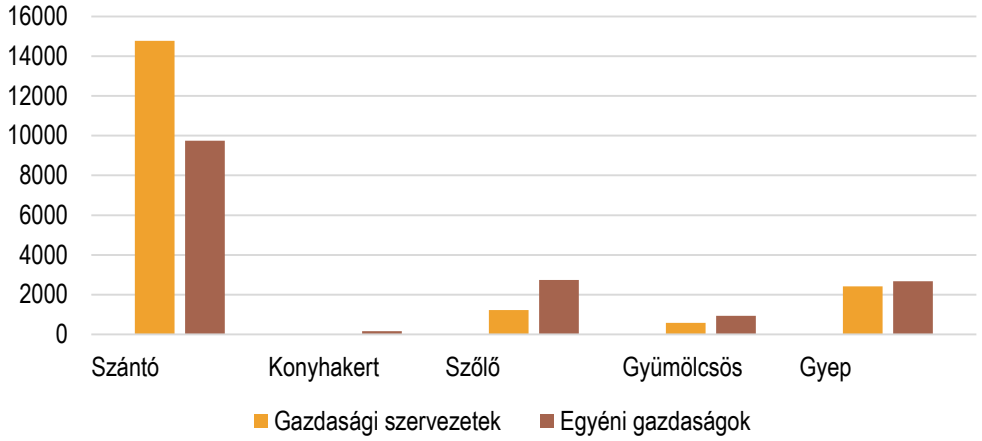

Forrás: KSH, Általános Mezőgazdasági Összeírás, 2010

A gazdasági szervezetek művelésében lévő szántóterületek legnagyobb arányban Szerencsen, Sárospatakon és Bekecsen találhatóak. Említésre méltó területnagyság van Hercegkúton, Mezőzomboron és Tarcalon. Nyolc településen, Bodrogkeresztúron, Erdőhorvátiban, Golopon, Legyesbényén, Mádon, Rátkán, Sárazsadányon és Tállyán gazdasági szervezet által használt szántóterület nincs. A gazdasági szervezetek jelentős szőlőterületeket művelnek Tokajban, Tolcsván, Mezőzomborban és Sárazsadányon. Nagyobb gyümölcsöst tartanak Abaújszántón, gyepterület Sárospatakon a legjelentősebb. Konyhakertet elhanyagolható nagyságban 0,2 hektár területen Abaújszántóban művelnek. Más településen gazdasági szervezetek által művelt konyhakert nincs.

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

20. grafikon: Földterület használata művelési ágak szerint Tokaj-Hegyalján, (2010, ha)

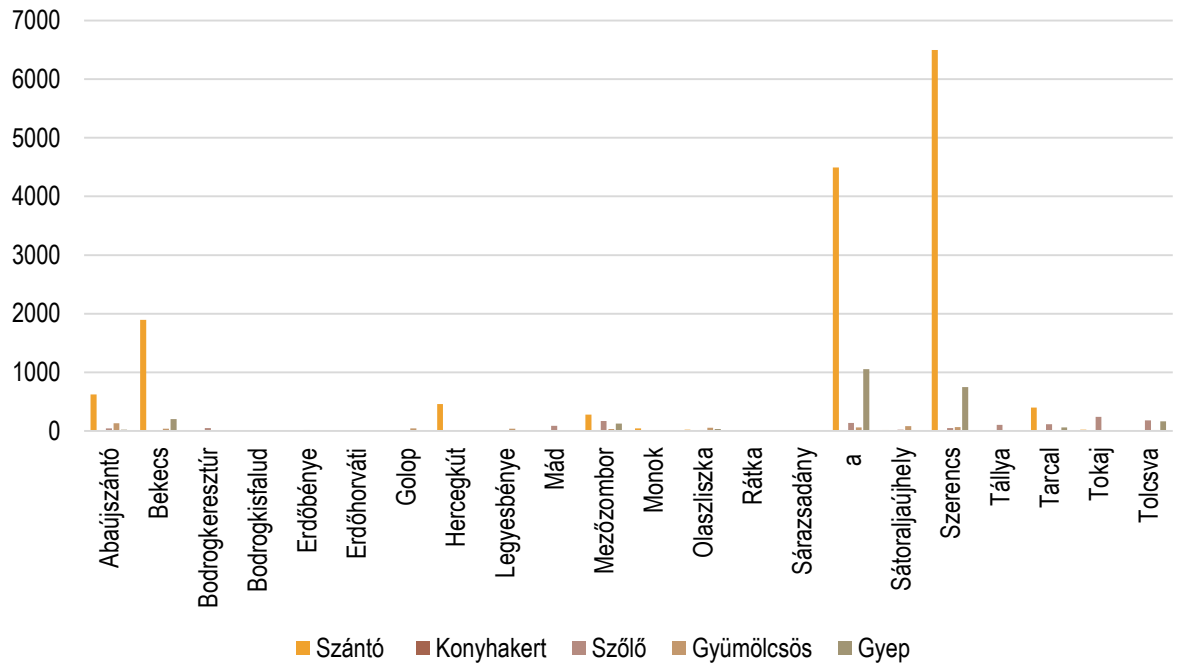

Forrás: KSH, Általános Mezőgazdasági Összeírás, 2010

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

Az egyéni gazdaságok által művelt legnagyobb szántóterületet Sárospatak, Szerencs Mezőzombor és Sárazsadány tudhat magáénak. A szőlőterületeket tekintve egyéni gazdaságok súlya Mádon a legjelentősebb, majd Tállya és Tolcsva következik. Gyümölcsöst Sárospatakon, Szerencsen és Olaszliszkán művelnek a legnagyobb területen. A legnagyobb területen gyepterület Sárospatakon van, ezt követő Mezőzomborban a gyepterület durván egyharmada a Sárospatakinak. Az egyéni gazdaságok konyhakertet több településen is művelnek. Ezek közül méretét tekintve a legjelentősebb Sárospatakon található. Tíz hektár vagy nagyobb méretű konyhakertet birtokolnak egyéni gazdaságok Bekecs, Mezőzombor, Sátoraljaújhely, Szerencs és Tarcal településeken.

21. grafikon: Művelési ágak megoszlása egyéni gazdálkodoknál településenként Tokaj-Hegyalján, (2010,ha)

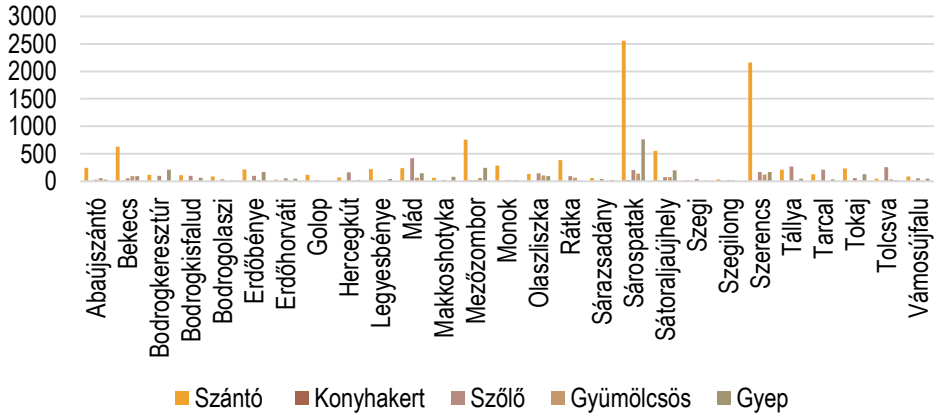

Forrás: KSH, Általános Mezőgazdasági Összeírás, 2010

1. 2. 3. 6. Erdő- és vízgazdálkodás

Az erdőgazdálkodás főbb szereplői

Tokaj-Hegyalja 27 települése közül 11-ben van székhellyel rendelkező, összesen 23 erdészeti vállalkozás. A vállalkozások legnagyobb arányának, közel 22%-ának (5) székhelye Tállyán található. Erdőbényén és Sárospatakon 17%-17% (4-4) erdészeti vállalkozás rendelkezik székhellyel. Abaújszántón három erdészeti vállalkozás van, továbbá egy-egy székhellyel rendelkező erdészeti vállalkozás Bodrogkisfalud, Erdőhorváti, Hercegkút, Sátoraljaújhely, Szerencs, Tarcal és Tolcsva településeken. Az Északerdő Zrt-nek Sárospatakon, Tállyán, valamint Tolcsván működik az igazgatósága.

21. táblázat: Erdészeti vállalkozások Tokaj-Hegyalján, (2014, db)

Település	Db
Abaújszántó	3
Bodrogkisfalud	1
Erdőbénye	4
Erdőhorváti	1
Hercegkút	1
Sárospatak	4
Sátoraljaújhely	1

TOKAJ
BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

Szerencs	1
Tállya	5
Tarcal	1
Tolcsva	1

Forrás: Tokaj-Hegyalj Világörökségi Kezelési Terv, MAD II. kötet

Természetes és mesterséges vizek, halgazdálkodása

Tokaj-Hegyalján összesen 255 hektár területen található halastó. Három településen, Bodrogkisfalud (29 ha), Mezőzombor (28 ha) és Erdőbénye (25 ha) településen van 25 hektár vagy azt meghaladó méretű halastó. Tokaj a halastavak méretét tekintve a negyedik a térségben. Golop, Mád, Rátka Sárazsadány települések 1-1 hektárral vannak a halastóval rendelkező települések rangsorának utolsó helyén. A 27 település közül négyben, Erdőhorvátiban, Szegiben, Szegilongban és Vámosújfaluban halastó nincs.

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

22. grafikon: Halastavak településenként Tokaj-Hegyalján (2010, ha)

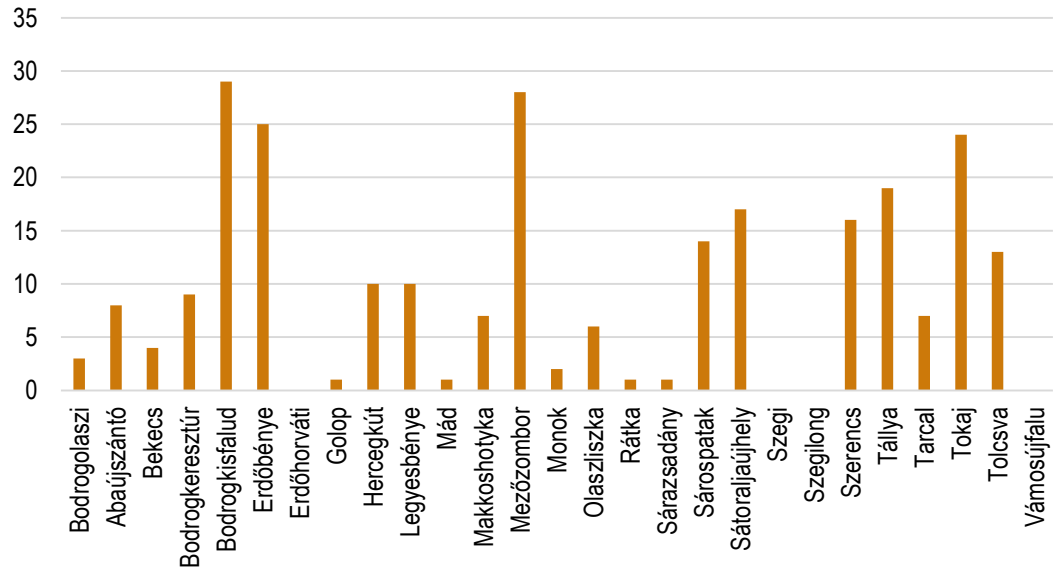

Forrás: KSH, Általános Mezőgazdasági Összeírás, 2010.

1. 2. 3. 7. Szőlészet-borászat

A fejlődést befolyásoló tényezők

Tokaj-Hegyalján a minőségi bortermelésre az 1945-ben bekövetkezett államosítás jelentősen rányomta a bélyegét. A borvidék területeinek legnagyobb része egyházi, királyi birtokok voltak. A területek legnagyobb, arisztokrata családok kezében lévő részét államosították. Hasonló sorsra jutottak a zsidó kereskedőházak, amelyek szintén állami tulajdonba kerültek. Az 1971-ben, korábbi állami gazdaságok (Mád, Tolcsva, Tarcal, Sátoraljaújhely) egyesülésével létrejött a terület legjelentősebb koordináló szervezete, a Tokaj-hegyaljai Állami Gazdasági Borkombinát, amely mellett még néhány kisebb szövetkezet is működött, mint például Tállyán vagy Bodrogkeresztúron. Az általuk termelt borokat folyóborként vagy az állami borkombinát részére értékesítették. A szocializmus időszakában a szőlőtermelés volt a magánszféra fő tevékenysége. A családok túlnyomó többsége háztáji ültetvényeken megtermelt szőlőt vagy mustot a Borkombinátnak értékesítette. A szőlő feldolgozásához és bortermeléshez szükséges eszközökkel, kapacitással a családok többsége nem rendelkezett, így a háztáji borok aránya a többi borvidékhez képest elenyésző volt.

A szőlőültetvények nagyüzemi termeléshez szükséges feltételeinek kialakítása a hatvanas évek végén kezdődött el Tokaj-Hegyalján. Ennek eredménye, hogy a szőlőültetvények a leghíresebb dűlőkből eltűntek, helyettük a domboldalak szoknyáján hozták létre az ültetvényeket. Az állami gazdaság a termékek diverzifikációjával, a termékek minőségét a célközönséghez igazítva használta ki az új gazdasági helyzet által nyújtott lehetőségeit. A Borkombinát egyik fontos, de nem a legjelentősebb piacát a belföldi piac jelentette. Itt megtalálható volt egészen a magas minőségű Tokaji borkülönlegességektől kezdve az átlagfogyasztó igényeit kielégítő termékek széles skálája félszáraz, félédes vagy édes formában (Tokaji Furmint, Tokaji Hárslevelű, Tokaji Sárgamuskotály).

A külpiacot legfőképpen a KGST piac, azon belül is a Szovjetunió piaca jelentette. Fontos piac volt még Csehszlovákia és Lengyelország piaca is. A Szovjetunió volt a tokaji elsőszámú importőre.

Az értékesítés harmadik célterületét azon országok csoportja adta, amelyek a hazai devizaigényt kielégítő, úgynevezett keményvalutával fizető országok voltak. Ebbe az irányba leginkább a Tokaji borkülönlegességeket szállították, amelyek minőségére a Borkombináton belül mindig kiemelt figyelmet fordítottak. Mivel a termékek népszerűsítésére fordított állami kiadások meglehetősen szerények voltak, a termékek népszerűsége, a tokaji borok imázsa, ezzel együtt export ára is folyamatosan csökkent. A külkereskedelmet ebben az időben egyetlen vállalat, a Monimpex végezte.

A tokaji borkészítés szinte kizárólag a Tokaj-hegyaljai Állami Gazdasági Borkombinát feladata lett. Így a borvidék szinte teljes borkészlete egy kézbe került, ami azt eredményezte, hogy megszűnt a különböző dűlők kínálatának sokféleség. Általában közepes-alacsony minőségű borkülönlegességek került a piacra.

A Tokaj-hegyaljai borvidék egyik meghatározó időszaka a politikai és gazdasági rendszerváltozást követő két évtized. Ez az időszak jelentős változásokat hozott a Tokaj-hegyaljai Állami Gazdaság Borkombinát életében: Elvesztette legfontosabb külpiacát, a Szovjetuniót; A korábban általa felvett zöldhitelek hitelkamata ugrásszerűen megnőtt; Több száz főt foglalkoztatott, bevételei nem voltak, nagy mennyiségben rendelkezett eladhatatlan készletekkel. (Brazsil, 2013)

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

A szőlészet és borászat helyzete az 1990 es években, a rendszerváltozás hatásai

A Tokaji borvidék szőlőterülete, ezzel együtt a bortermelés folyamatosan csökkent. A rendszerváltást követően a terület nagysága 2009-re 5 200 hektárra zsugorodott. A termelés éves szinten átlagosan 350 millió hektoliter körül stabilizálódott. Ültetvényenként ez 45 ezer l/ha mennyiséget jelentett.

A Tokaji borvidéken a bor érlelésére és tárolására épített pincék jellemzően a települések központjában és nem a szőlőhegyeken találhatóak. A borpincék darabszáma nem ad egyértelmű tájékoztatást azok méretéről, mert a gazdasági érdekeknek megfelelően lefalazások és megnyitások is voltak. A bor tárolására alkalmas, állandó hőmérsékletet biztosító pincék jelentősége a jövőben visszaszorulhat. A pincekataszter hiányában a borvidéki pincék településenkénti számát, illetve a hozzájuk kapcsolódó terület és tárolókapacitását a nyolcvanas évek végén készült Borkombináti felmérés alapján az alábbi táblázat foglalja össze.

22. táblázat: táblázat: Pincék Tokaj-Hegyalján (1989, db)

Település	Pincék száma	Alapterület (m2)	Tárolókapacitás (hl)	Tárolótér százalékos megoszlása
Abaújszántó	13	7856	16287	4,51
Bekecs	0	0	0	0
Bodrogkeresztúr	3	2782	18291	5,06
Bodrogkisfalud és Szegi	8	18980	64564	17,88
Bodrogolaszi	1	784	3138	0,86
Erdőbénye	29	9873	21751	6,02
Erdőhorváti	0	0	0	0
Golop	1	180	460	0,12
Hercegkút	0	0	0	0
Legyesbénye	0	0	0	0
Mád	22	15909	44218	12,24
Makkoshotyka	0	0	0	0
Mezőzombor	2	850	1794	0,5
Monok	2	873	2810	0,77

BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

Olaszliszka	4	1480	15662	4,33
Rátka	1	653	3945	1,09
Sárazsadány	1	481	1096	0,3
Sárospatak	10	4491	13519	3,74
Sátoraljaújhely	31	19088	46603	12,91
Szegilong	0	0	0	0
Szerencs	0	0	0	0
Tállya	15	6165	20830	5,77
Tarcal	5	4983	18520	5,13
Tokaj	9	3570	8327	2,3
Tolcsva	28	17378	59150	16,38
Vámosújfalu	0	0	0	0

Forrás: Tokaj-Hegyalj Világörökségi Kezelési Terv, MAD II. kötet

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

A pincék számát tekintve Sátoraljaújhelyen volt a legtöbb pince (31), amit Erdőbénye (29) és Tolcsva követ (28). Rátka és Sárazsadány csupán egy-egy pincét tudhatott magáénak. A tárolókapacitás nagysága nem feltétlenül függ össze a pincék számával . A legnagyobb tárolókapacitás Bodrogkisfalud és Szegi adta (17,88%), amit Tolcsva 16 %-ot meghaladó arányban követ. Harmadik helyen Sátoraljaújhely 31 pincéjével a tárolókapacitás valamivel kevesebb mint 13 %-ával rendelkezik. Mezőzombor két pincéjével a tárolókapacitás csupán 0,5%-ával.

A rendszerváltás első borászati befektetésinek mindegyike külföldi volt. Ezek a befektetések a minőségjavuláson keresztül járultak hozzá a borvidék fejlődéséhez. A szőlőfeldolgozáshoz vásárolt technológia elemeit egy teljes rendszerben alkalmazták. Ilyenek voltak a bendős és mechanikus horizontális prések, az alapborok előállítására szolgáló kóracél hűthető-fűthető tartályok, hőstabilizációs borászati berendezések, palackozó gépsorok.

A szőlőtermesztésben a termelési technológia fejlesztése hozott jelentős előrelépést. Ilyenek voltak a minőségi termesztésnek kedvező klónok, vagy az olyan termesztési módszerek alkalmazása, mint a közepes és alacsony tőkeformák tömeges elterjesztése, a magas hektáronkénti tőkeszám, vagy az alany választása.

A borászati termékfejlesztésben a borászati technológia fejlesztése az érlelés terén hozott új változásokat. Az érlelés nem élesztőhártya alatt valósul meg, hanem a frissebb, gyümölcsösebb Tokaji aszút biztosító tölgyfahordóban történik. A reduktív technológiának nevezett feldolgozási eljárás alkalmazása az alapbor fejlesztésében jelentett előrelépést. Bevezették továbbá a területre korábban nem jellemző késői szüretelésű borokat a piacra.

A szőlőtermelés alakulása, termőterületek, termésátlag, mennyiségek, bortermelés, telepítések, kivágások, értékesítés, főbb fajták

Az összesen 5 800 hektáros szőlőterületet vizsgálva, közel 911 hektáros szőlőterületével Mád áll az élen Tokaj-Hegyalján, Tállya a 785 hektáros területével a második, Tolcsva 485 hektárral a harmadik, mögötte 10 hektár különbséggel Tarcal a negyedik helyen van. A borvidéken Golop 9 hektárnyi szőlőterülete az utolsó helyre elegendő. 35 hektár alatti szőlőterületet tudhat magáénak Makkoshotyka (33 ha), Erdőhorváti (30 ha) és Bekecs (24 ha).

23. grafikon: Szőlőterületek nagysága településenként Tokaj- Hegyalján, (2013, ha)

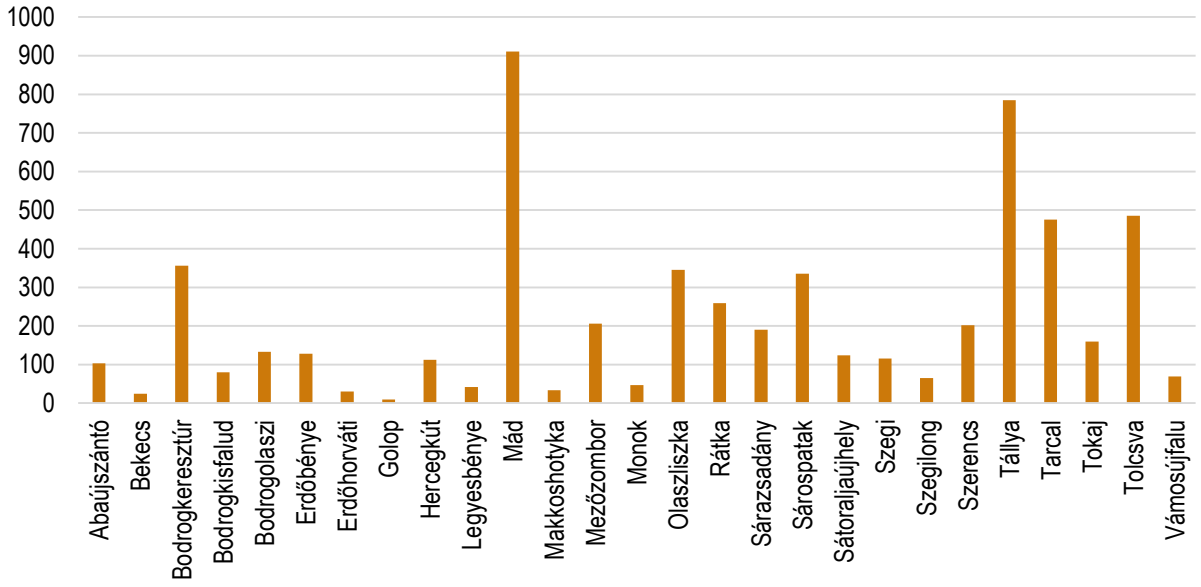

Forrás: Hegyközségek Nemzeti Tanácsa

Tokaj-Hegyalján a szőlőművelésű telkek száma folyamatosan csökken. Míg 2002-ben a telkek száma 11,5 ezer volt, ez a szám 2011-re 7 ezer alá csökkent. A területek legnagyobb aránya, közel 85 százaléka kisebb, mint egy hektár, amelynek összterülete 2 084 hektár. A 30 és 100 hektár közötti terület arány csupán 0,15 százalék, összesen 522 hektár területen, amely a Tokaj-Hegyalja szőlőművelésű területének 8,7 százaléka. 2002-ben volt egy 100 hektár feletti terület, 2011-ben azonban ilyen üzemméretű szőlőültetvény már nem volt. Jelentős az 1-5 hektár közötti területek aránya, amelyek 1 771 hektár (29,5%) szőlőművelésű területet fednek le.

23. táblázat: Szőlőművelésű területek Tokaj-Hegyalján (2002-2011, db és ha)

Üzemméret (ha)	2002		2006		2011	
	db	ha	db	ha	db	ha
0-0,005 ha	214	1	37	1	18	0

0,005-0,1 ha	800	64	608	48	238	19
0,1-0,15 ha	1570	205	1164	150	695	89
0,15-0,3 ha	3693	849	2844	645	1881	431
0,3-0,5 ha	2855	1052	2520	926	1836	686
0,5-1 ha	1503	1023	1528	1038	1250	859
1-5 ha	649	1215	811	1507	898	1771
5-10 ha	71	473	90	608	104	717
10-30 ha	27	730	47	774	53	896
30-100 ha	6	316	11	530	11	522
100- ha	1	114	0	0	0	0
ÖSSZESEN	11389	6042	9660	6227	6984	5990

Forrás: Tokaj-Hegyalj Világörökségi Kezelési Terv, MAD I. kötet

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

A jogszabályok 1937-től Magyarország Európai Uniós csatlakozásáig a Tokaj-hegyaljai borvidéket zárt borvidékként tartották nyilván. A borvidéken kizárólag meghatározott fajtákat lehetett termeszteni, más borvidékről folyóbort csak a borvidéki titkár engedélyével lehetett beszállítani. A tilalmat 2004-től a borvidéki rendtartás szabályozza.

A borvidéken jelenleg engedélyezett és termesztett hat fajtából tokaji bor és pezsgő készíthető. A hetvenes években megjelent egyéb fajták termőterülete nem éri el az 5%-ot, a belőlük készült bor kizárólag Zempléni néven hozható forgalomba.

A minőségi váltást jelentő ültetvényfelújítást közvetlenül a rendszerváltást követően az ágazati szereplők azonnal megkezdték: magas minőséget biztosító klónokat telepítettek; minőségi borszőlőtermesztést támogató művelési módokat vezettek be.

A tulajdonviszonyok tisztázatlansága, a piaci lehetőségek visszaszorulása miatt a területek jelentős része műveletlen maradt, a Tokaj-hegyaljai borvidék szőlőterületeinek nagysága a kilencvenes évek közepére ötezer hektár alá csökkent. Ekkor azonban a bevezetett állami támogatásoknak köszönhetően a borvidék szőlőterületeinek nagysága 1998-ban meghaladta az 5 300 hektárt, majd az ország Európai Uniós csatlakozására elérte a 6 400 hektárt. Ezután azonban a szőlőtermesztés jövedelmezőségének visszaesése, valamint a közösség által támogatott kivágási programnak köszönhetően a szőlőterületek nagysága ismét csökkenni kezdett.

A fajtaszerkezeten belüli változás kisebb mértékű volt. A borvidéken jelentősen növekedett az aszúsodásra alkalmas Furmint részaránya. A területileg és arányában is csökkenő Hárslevelű helyét a kereskedelmi okokkal magyarázható, az illatos fajtakörbe tartozó Sárga muskotály és Zéta vette át. A borvidéki fajtaszerkezetben 2/3-ad részt tesz ki a Furmint, a Hárslevelű aránya valamivel kevesebb mint 20%, míg a Sárga muskotályé 9%, és az összes többi fajtát a borvidék 3%-án művelik.

A szőlészeti és borászati eljárásokat a Tokaji borvidéken évszázadok óta jogszabályok írják elő. Az 1893. évi bortörvény egy jelentős mérföldkőnek számít, azzal együtt, hogy a szabályozásban az idők során kisebb módosulások voltak. (Pl. 1936-ig létező kategória volt a pecsenyebor, vagy a Tokaji 2 puttonyos aszú).

A település vagy a dűlőnév feltüntetésének kötelezettségeire szigorúbb előírások vonatkoznak, mint például az édesítés tiltása vagy a csökkentett terméshozam. A termékleírás határozza meg a forgalmazás lehetőségét is például az aszú vagy aszúeszencia esetében, amelyeknél a legalább három éves érlelést írja elő. Tokaji szamorodni, máslás vagy fordítás esetében az előírás minimum két éves érlelés, amelyből egy év fahordós érlelési kötelezettséget jelent. Ebből következően a Tokaji borkülönlegességek előállítási költsége rendkívül magas. Ez a költség az élőmunka és az érlelés költségéből tevődik össze.

A Tokaji borvidéken előállított 250-300 ezer hektoliter bor egy része Zempléni jelzéssel, illetve Tokaji oltalom alatt álló eredetmegjelöléssel kerül forgalomba. A megtermelt szőlő egyharmadát a Tokaji borvidéken kívül értékesítik, az abból készült bor eredetmegjelölés nélkül kerül forgalomba.

A bor minősítésében 2008 óta a Tokaji Borminősítő Bizottság érzékszervi vizsgálattal vesz rész, a forgalomba hozatal a Tokaji Hegyközségi Tanács minősítő tanúsítványával történhet. A tokaji borkülönlegességek éves forgalma 20 ezer hektoliter körül van. A tokaji borok főbb piaca a belföldi piac, míg a borkülönlegességeket inkább exportpiacon értékesítik. Az export aránya körülbelül 30%, amely meghaladja az országos átlagértéket. Exportpiacot főleg az Európai Unió tagállamai, mint Franciaország, Nagy-Britannia, Spanyolország és a skandináv államok adják. Jelentős az export irány még az USA-ba, a volt szovjet tagállamokba és a Távol-Keletre.

Mivel a Tokaji szó egyet jelent a borkülönlegességgel, ez fajsúlyos értékesítési nehézséget jelent. Az édes desszertborok piacán erőteljes verseny folyik a termelő országok között. A legnagyobb versenytársak között vannak a Sauternes-i, a Sherry, a Ruszti, a Coteauxdu Layon desszertborok, és a Kanadai jégborok.

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

Az életmódbeli változások, az egészséges táplálkozás előtérbe helyezése, illetve a civilizációs betegségek (pl.: cukorbetegség) ugrásszerű növekedése, valamint a gazdasági válság tovább szűkítette a piaci keresletet a desszertborok piacán, így a Tokaji borkülönlegességek lehetőségei is csökkentek.

24. grafikon: Szőlőterületek nagysága településenkénti bontásban Tokaj- Hegyalján, (2013, ha)

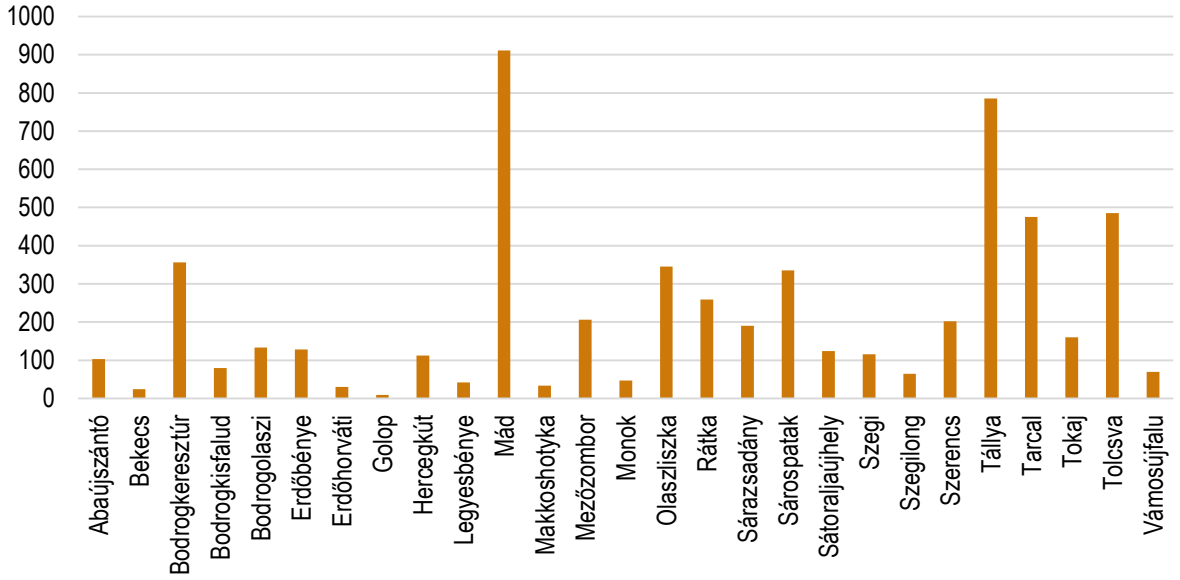

Forrás: Hegyközségek Nemzeti Tanácsa

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

A szőlőfajtákat vizsgálva Tokaj-Hegyalján a megművel terület 65% százalékán Furmintot termelnek. Ez az arány közel azonos volt 2012-2014 között. Második helyen ennek a területnek valamivel több mint az egyharmadán termelnek Hárslevelű szőlőt. A megművelt területek 10%-án termelnek Sárga-muskotály szőlőfajtát, amely területnagyságot és a termelést tekintve a harmadik helyet foglalja el. A negyedik helyen áll a Zéta szőlőfajta termelésére használt terület, részaránya 2,2%. További szőlőfajták termőterületének nagysága kevesebb, mint egy százalék. Olyan fajták, mint a Cabernet franc, Rajnai rizling, vagy a Syrah, amelyeket 2012-ben és 2013-ban nem termeltek, 2014-ben termelésük megindult. Ezzel ellentétes a folyamat a Pinot blanc esetében, 2014 nem volt ezen fajtának termőterülete.

A termés általában igazodik a megművel terület méretéhez Tokaj-Hegyalján. Az előző évi mennyiséghez képest a termelési mennyiség a főbb fajták esetében minden évben csökkent, a termelt mennyiség 2014-re a 2012. évi össztermelési mennyiség felére apadt. Míg az összes szőlőfajtából megtermelt mennyiség 335 ezer mázsa volt 2012-ben, ez az érték 2014-re 160 ezer mázsára esett vissza. A legnagyobb mennyiséget a Furmint szőlőfajta adta, 2012-ben 222 ezer, 2013-ban 220 ezer, 2014-ben jelentős visszaeséssel közel 94 ezer mázsa értékkel. A Hárslevelű 2012-es 67 ezer mázsa mennyisége 2014-re közel felére 34 ezer mázsára zsugorodott. Hasonló, bár arányaiban kisebb mértékű csökkenést mutat a Sárgamuskotály termelési mennyisége, azzal a különbséggel, hogy 2013-ban az előző évi termelési mennyiséghez képest közel 1 800 mázsa növekedés történt. 2014-re a megtermelt mennyiség 21,6 ezer mázsa volt a 2012. év 31,9 ezer mázsájával szemben.

Tokaj-Hegyalja 8 hegyközségében az első három szőlőfajtából (Furmint, Hárslevelű, Sárga muskotály) összesen közel 321 ezer mázsa szőlőt termeltek 2012-ben. A visszaesés 2013-ra 12,5 ezer mázsa volt, 2014 a megtermelt mennyiség 47 százalékra esett vissza, ami közel 150 ezer mázsa szőlőt jelentett.

24. táblázat: TOP 3 szőlőfajta termelt mennyisége hegyközségenként Tokaj-Hegyalján, (q)

Hegyközség	2012			2013			2014		
	Furmint	Hárs-levelű	Sárga muskotály	Furmint	Hárslevelű	Sárga muskotály	Furmint	Hárslevelű	Sárga muskotály
Bodrogkeresztúr-Bodrogkisfalud-Szegi	26376,47	6669,01	1861,01	26012,87	7544,63	2322,85	13796,78	3085,66	1539,87
Mád	39964,83	8200,01	4980,07	38689,47	8840,34	5038,06	16537,348	4938,41	2753,73
Olaszliszka	30737,23	8659,43	5676,97	28264,64	8003,14	5368,9	13673,7	4549,83	3239,58
Rátka	21329,41	6712,26	1267,52	19787,94	7463,03	1814,89	7000,92	2598,89	709,84
Sárospatak	29797,95	12837,29	6931,79	28352,14	13257,21	7352,64	17276,67	9022,17	7131,18
Tállya-Golop	21090,16	5527,99	1141,65	22103,71	6979,75	1459,75	8016,97	2860,18	711,94
Tarcal	17633,57	5074,38	2868,53	14988,95	5320,38	2716,57	4970,505	1149,68	1681,96
Tolcsva-Erdőhorváti	35129,19	13317,85	7202,52	28279,53	10873,11	7635,52	12712,58	5812,92	3885,6

Forrás: Hegyközségek Nemzeti Tanácsa

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

Furmint szőlőfajtából a megtermelt mennyiség 2012. és 2013. évben Mád Hegyközség vezető szerepet töltött be, 2014-re azonban a második helyre csúszott vissza, az első helyet Sárospatak vette át 17 mázsát meghaladó megtermelt mennyiséggel. A vizsgált évek mindegyikében Sárospatak Hegyközség vezető szerepe mutatható ki a Hárslevelű szőlő termelésében. A megtermelt mennyiség azonban a jelzett időszak végére közel 13 ezer mázsáról 9 ezer mázsára csökkent. A sárga muskotály termelésében szintén Sárospatak Hegyközség játszik vezető szerepet. A megtermelt mennyiség kis mértékű növekedést mutat, a növekedés mértéke közel a 3%-os. Tarcal Hegyközség mindhárom szőlőfajtából, mindhárom évben a legkevesebb mennyiséget produkálta a termelésben.

Tokaj-Hegyalján 2012-2014 között települési szinten is csökkent a megtermelt mennyiség, amelynek következménye, hogy a Tokaj-Hegyalján megtermelt szőlő összmennyisége 2012-ről 2014-re megközelítőleg a felére zsugorodott. A termelési mennyiséget illetően a borvidéken Mád áll az első helyen a jelzett években, ám az első két év 51 ezer mázsa megtermelt mennyiség Mád esetében is a felére csökkent, 2014-re 25,5 ezer mázsára. A termelési mennyiséget mutató kép a második, harmadik, negyedik és ötödik helyen változatos képet mutat (Tolcsva, Olaszliszka, Sárospatak, Bodrogkeresztúr). Az azonban egyértelmű, hogy a termelés mennyiségében mindegyik településen visszaesés következett be. Ez a visszaesés Sárospatak esetében volt a legkisebb, 24%. Termelésével Bekecs és Golop áll az utolsó helyen. 2014-ben Bekecs 379 mázsa, Bekecs 117 mázsa megtermelt mennyisége a 160 ezer mázsán belül szinte elhanyagolható részarányt jelent.

25. grafikon: A különböző szőlőfajtákból megtermelt mennyiség településenként 2012-2014 között Tokaj-Hegyalján, (q)

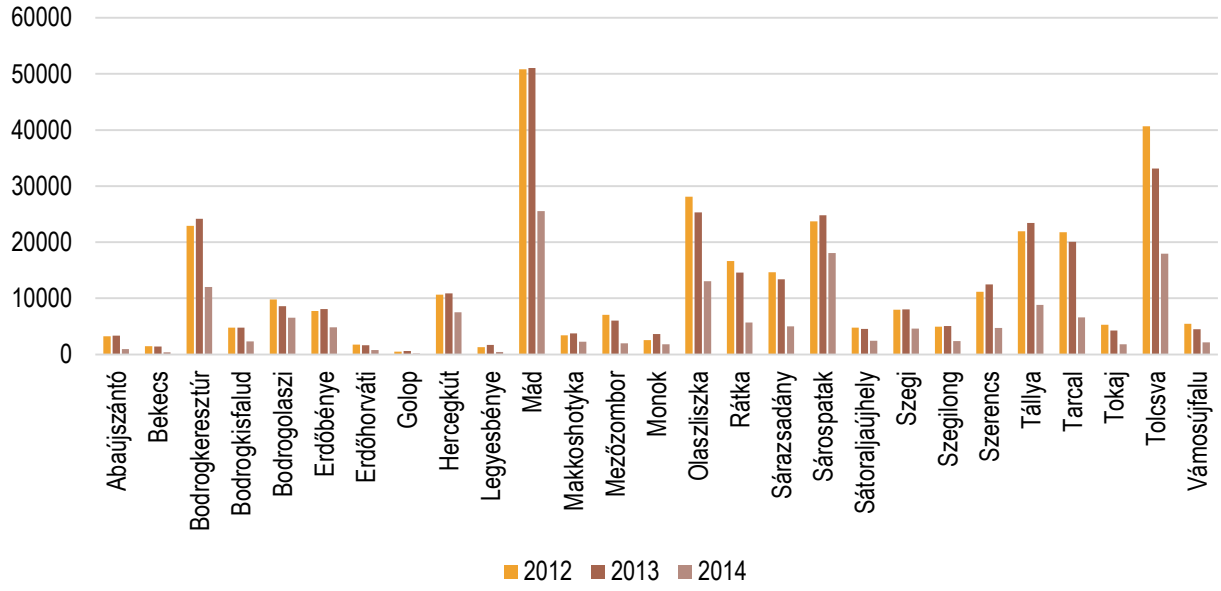

Forrás: Hegyközségek Nemzeti Tanácsa

TOKAJ
BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

A borvidék átlagosan 26 millió palack bort és 1,9 millió palack aszút termel. A Tokaj OEM eredet megjelöléssel forgalomba hozott borok aránya 85%, a Zempléni borok aránya 11%. A fennmaradó részben felső-magyarországi és földrajzi jelzés nélküli borokat hoznak forgalomba.

26. grafikon: Eredetvédett borkategóriák összetételeTokaj-Hegyalján, (2014-2015, %)

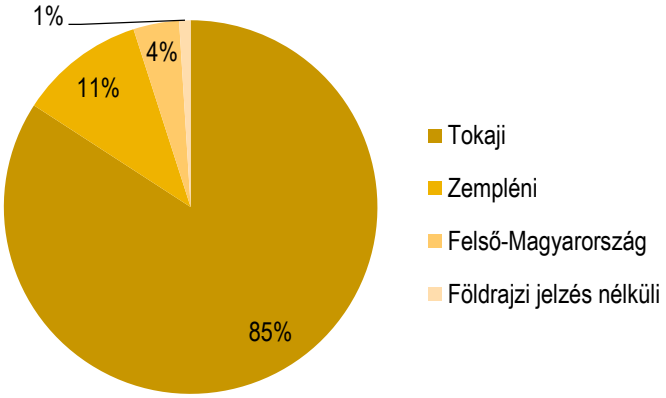

Forrás: Tokaj Bormarketing Board Elemzés (HNT, 2015.07.13. állapot szerint)

Az eredetvédelmi kategórián belül a Tokaji borok mennyisége a 2014-2015. évi borpiaci évre vonatkozóan legnagyobb, 99 ezer hektoliter, amit a Zempléni követ 12 ezer hektóliterrel. A Felső-Magyarország és a

földrajzi jelzés nélküli borok mennyisége elenyésző a teljes mennyiségen belül. Míg előbbi 4 ezer hektólitert, a földrajzi jelzés nélküli borok közel 1,5 ezer hektolitert jelentettek az adott borpiaci évben.

27. grafikon: Eredetvédett borkategóriák mennyisége Tokaj-Hegyalján, (2014-2015, hl)

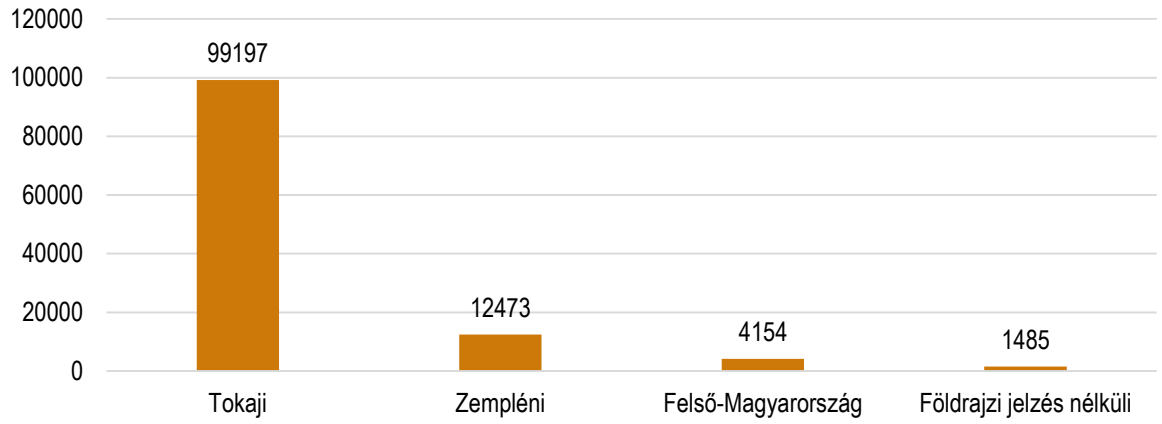

Forrás: Tokaj Bormarketing Board Elemzés (HNT, 2015.07.13. állapot szerint)

TOKAJI BORVIDÉK TELJESÍTÉSI TANÁCS

Az összesen 177 ezer hektolitert jelentő bortermelés hozzávetőleg 26 millió palackot jelentett 2012-2014. évek átlagában. Ebből az aszú 9 ezer hektolitert és megközelítőleg 1,9 millió palackot képviselt. A mustfok alapján a 17.0 vagy az alatti mustfokú szőlőből készíthető bor aránya meghaladja a 31 ezer hektolitert. Ebből 4,2 millió palack bor készült a 2012-2014-es évek átlaga alapján. 51 ezer hektoliter bor 17.0-18.9 mustfokú szőlőből készülhetett, amely 6,9 millió palackot jelentett. 5,5 millió palack bort termeltek abból a 43 ezer hektoliter mennyiséget meghaladó borból, amely 19.0-20.9 mustfokú szőlőből készült. A 21.0-22.9 mustfokú szőlőből 24 ezer hektolitert meghaladó, 45 millió palack bor készült. A 23.0-30.0 mustfokú szőlőből 21 ezer hektoliter és 3,9 millió palack készült. A nem jelölt mustfokú szőlőből készített 0,5 millió palack 4 ezer hektóliterből készült.

28. grafikon: Adott mustfokú szőlőből készíthető bor Tokaj-Hegyalján, (2012-14 átlag, hl és palack)

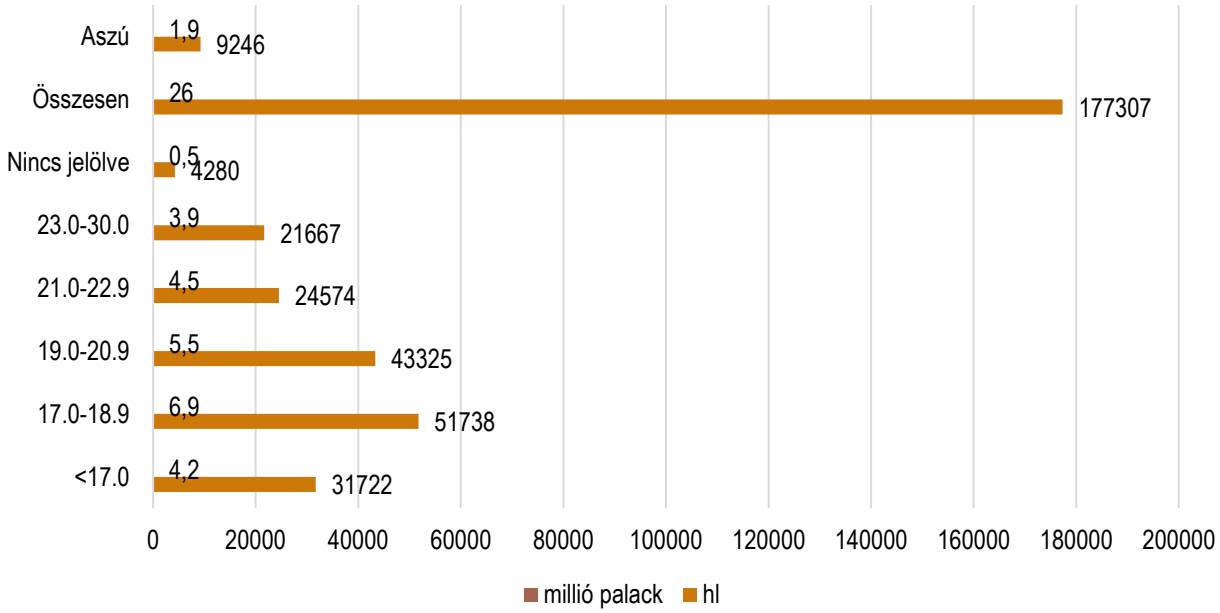

Forrás: Tokaj Bormarketing Board Elemzés (HNT, 2015.07.13. állapot szerint)

TOKAJ
BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

A Tokaj és a Zempléni eredet megjelöléssel forgalomba kerülő borok között legnagyobb részarányt a félédes borok adják. Az összes eredetvédelmi kategóriában az édesség alapján a félédes bor aránya 67%. A fennmaradó részen a száraz (16%), édes (14%) és félszáraz borok (2%) osztoznak.

29. grafikon: Édesség kategóriák összetétele minden eredetvédett borkategóriában Tokaj-Hegyalján, (2015, %)

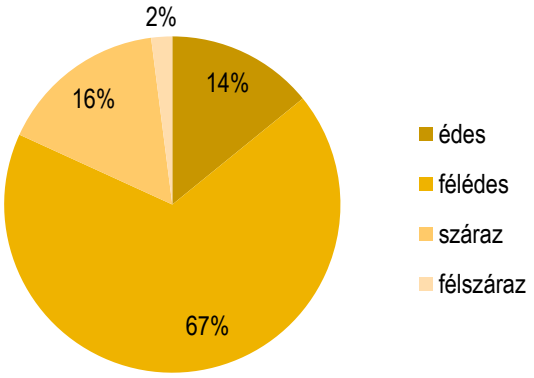

Forrás: Tokaj Bormarketing Board Elemzés (HNT, 2015.07.13. állapot szerint)

A Tokaji és a Zempléni eredet megjelöléssel forgalomba hozott borok között is a legnagyobb arányban a félédes borok vannak. A Tokaji eredet megjelöléssel forgalomba hozott borokon belül a félédes borok aránya 70%. Ez az aránya Zempléni eredet megjelöléssel forgalomba hozott boroknál 65%. A száraz és

félédes borok aránya a Tokajinál megegyezik, 14-14%. Zempléninél a száraz borok aránya 25%, az édes borok aránya 10%. A félszáraz borok részaránya a Tokaji eredetvédelemmel forgalomba hozott borokon belül mindössze 2%. Ez az érték a Zempléni eredet védelemmel forgalomba hozott borok esetében csupán 1%.

30. grafikon: Édesség kategóriák összetétele az OEM Tokaji bornál Tokaj-Hegyalján, (2015, %)

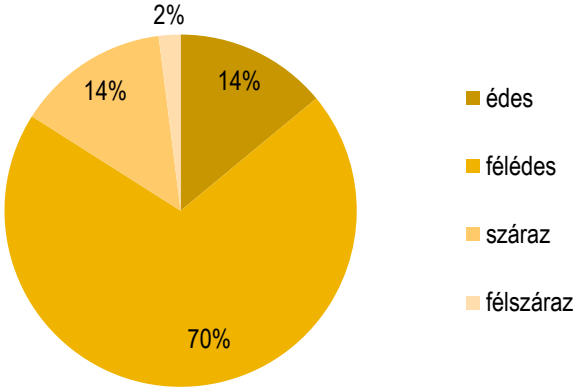

Forrás: Tokaj Bormarketing Board Elemzés (HNT, 2015.07.13. állapot szerint)

Szervezeti háttér

A Hegyközségi törvény bázisán 1995-ben hozták létre a Tokaji Borvidék Hegyközségének Tanácsát, amely a törvény erejénél fogva köztestület. A borvidék 27 települést fed le. Megalakulásakor kialakított hegyközségek 2008-as egyesítését követően jelenleg 8 hegyközség működik a területen:

25. táblázat: Hegyközségek és hozzájuk tartozó települések Tokaj-Hegyalján (2015)

Hegyközség neve	Hegyközséghez tartozó települések
Bodrogkeresztúr-Bodrogkisfalud-Szegi Hegyközség	Bodrogkeresztúr-Bodrogkisfalud-Szegi
Mád Hegyközség	Mád, Mezőzombor
Olaszliszka Hegyközség	Olaszliszka, Erdőbénye, Szegilong, Vámosújfalu
Rátka hegyközség	Bekecs, Legyesbénye, Rátka, Szerencs /Ond/
Sárospatak Hegyközség	Bodrogolaszi, Hercegkút, Makkoshotyka, Sárospatak, Sátoraljaújhely, Károlyfalva
Tarcal Hegyközség	Tarcal, Tokaj

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

Tállya-Golop Hegyközség	Tállya, Golop, Monok, Abaújszántó
Tolcsva-Erdőhorváti Hegyközség	Tolcsva, Erdőhorváti, Sárazsadány

Forrás: tokajiborvidek.hu

Tokaj-Hegyalján a hegyközségekhez tartozó területnagyságok alapján Mád Hegyközséghez tartozik a legnagyobb terület, ami közel 1117 hektárt jelent. Másodikként, közel 944 hektár területével Tállya-Golop Hegyközség említhető. A területek mérete alapján Rátka Hegyközség áll az utolsó helyen, részaránya a területek kevesebb, mint egy százaléka.

31. grafikon: Hegyközségekhez tartozó területnagyságok Tokaj-Hegyalján (2014, ha)

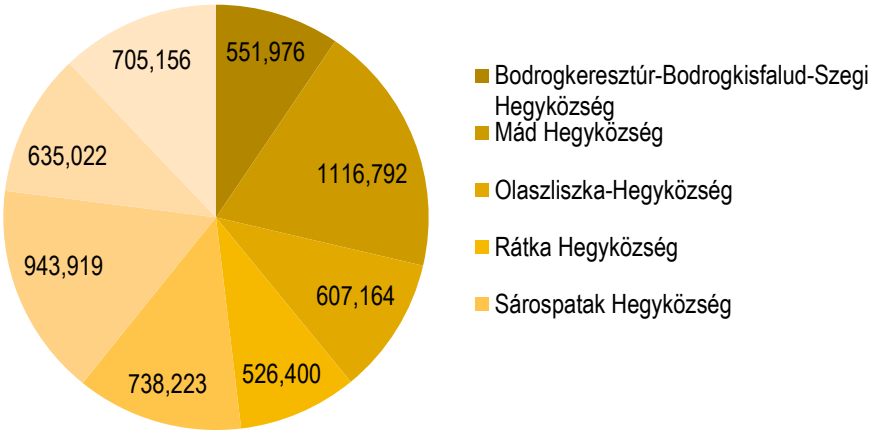

BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

Forrás: Hegyközségek Nemzeti Tanácsa

A Hegyközségi Tanács önkormányzati szerveit a 2013-ban megalakult Tanácsülés és az Ellenőrző Bizottság adja. A Tanács tagjait a környék szőlészeti és borászati küldöttei alkotják, akik az Igazgatóválasztmány 3-3 tagját megválasztják, így annak létszáma 6 fő.

Az Ellenőrző Bizottság 3, a Tanácsülés által választott tagjának a tevékenysége a Tanács egész tevékenységére kiterjed, az önkormányzati tagok érdekeinek képviselete érdekében ellenőrzi azt.

Az ügyintéző szerv a Titkárság, amelynek vezetője a Titkár, aki ügyviteli, ügyintézői és adminisztratív feladatokat lát el.

A hegyközség tagjainak száma az EU csatlakozást követő 2004-2010 közötti időszakban folyamatosan csökkent. A tagok számának csökkenése hat év alatt 59 % volt.

Az EU csatlakozást követően a 2004. XIII. törvény megszüntette a borvidék zárt minősítést. Az e mögötti motiváció az volt, hogy a védelmet konkrét szabályok megalkotásával és érvényesítésével kell elérni.

A tokaji borok eredetvédelmének kettős célja a hamisítások és csalások elleni védelem, valamint az adózás és a kereskedelem szabályozása. Míg az első cél a minőségvédelemről és a szabályozandó területről szól, a második cél az adózással, a polgárok életkörülményeivel hozható összefüggésbe.

A jelenleg hatályos termékleírás alapján a következő borászati termékek és bortípusok jelölhetők a Tokaji névvel: 1. bor – eszencia, aszú, szamorodni, fordítás, máslás, késői szüreteléssű bor; 2. pezsgő.

A szőlőtermesztés és borgazdálkodás színvonalának növelése érdekében a Tokaji borvidék Hegyközségi Tanácsa által 2013. október 22-én elfogadott új Rendtartás a Tokaji borokat két fő csoportra, Tokaji aszú és a Tokaji bor csoportokra osztja.

Tokaji aszú: „a Tokaji borvidék területén termett, a Botrytis cinerea hatására nemesen rothadt, tőkén aszúsodott és szüretkor kézzel külön szedett szőlő bogyókból készített Tokaji Esszencia, Tokaji Aszú elnevezéssel" hozható forgalomba. A rendtartás a Tokaji aszúk közé sorolja az esszenciát és a fordítást. Külön kiemeli a kézi szüretelés jelentőségét.

Tokaji bor: Tokaji eredet megjelöléssel rendelkező, a tokaji borvidéken termő szőlőfajták valamelyikéből vagy azok keverékéből készített minőségi fajtaborok, amelyek minimálisan 10,5 % vol, az összes alkoholtartalomnak megfelelő (17 MM, 179g/l) természetes cukortartalommal rendelkeznek. A rendtarás értelmében a termőhelyen kívüli palackozás 2014. július 31-ig volt engedélyezett, 2015. augusztus 1-től az édesítést is tiltásként fogalmazza meg (tokajiborvidek.hu).

Főbb gazdasági szereplők bemutatása, külföldi tőke jelenléte

A termőterületek elaprózottságának egyik indikátora, hogy 2010-ben 8 280 hegyközségi tag dolgozott a borvidék területein (TBHT). A hegyközségi tagok száma az EU csatlakozás óta jelentősen, 59 százalékkal csökkent. Itt azonban számolni kell a 2007. évi hegyközségi törvény módosításával, amely a hegyközségek számát 21-ről 8-ra csökkentette. Ezzel a több hegyközségnél is nyilvántartott személyek száma csökkent. A taglétszám csökkenésének magyarázataként szolgál a szőlőtermesztés jövedelemtermelő képességének csökkenése, a termelők fásultságának köszönhetően a termelés feladása. Mindezek jelentősen hozzájárultak az elhagyott és megműveletlen területek arányának növekedéséhez.

A szőlőtermelést és a borászatot vizsgálva jelentősnek tűnik a koncentrációs eltérés. A szőlőtermesztés 7 ezret meghaladó taglétszám mellett a borászattal alig 2 ezer tag foglalkozik. A Tokaji borvidék gazdasági szereplőinek csoportosítása a következők szerint történhet:

Borászati vállalkozások: Ezek külső tőkeforrásból létrejött, a Tokaji borvidék arculatát meghatározó beruházások, amelyek tulajdonosi struktúrája befektetésenként változik. A vállalkozások jellemzően 30 hektár feletti, tartós tulajdont jelentő szőlőterülettel rendelkeznek. Az általuk művelt területek nagysága nem haladja meg a borvidék összes területének 15%-át. Borászatukhoz a szőlőt a saját területekről biztosítják, felvásárlásaik adhoc jellegűek. Letelepedésük után szőlőmegújításba kezdtek és jelentős borászati beruházásokat valósítottak meg, amelynél a borturizmushoz kapcsolódó épületfejlesztés is prioritás volt. A pincészetek menedzsmentjét magasan kvalifikált, egy területre specializálódott

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

szakemberek adják. A kereskedőkön keresztül megvalósuló értékesítésük 20-40%-a export irányultságú. A HORECA szektoron túl hyper- és szupermarketeknek is szállítanak közvetlenül.

Családi pincészetek: Alacsony számban vannak jelen a borvidéken. Saját tulajdonukban lévő szőlőterületek termelésére alapozzák tevékenységüket, amely a szőlőtermesztéstől az értékesítésig jelentő feladatokat jelent. Általában 2-10 hektár területen gazdálkodnak és legtöbbször szőlőtermésük egy részét dolgozzák fel saját borrá. A magas hozzáadott értékű termékek előállításához szükséges beruházásaikat a tőkehiány korlátozza. A szükséges fejlesztéseket befektetőtárssal vagy más gazdasági szektorban szerzett vagyon felhasználásával tudták megoldani, mint például a Barta pince. A főleg hagyományos érlelési technológiával előállított széles termékkínálat jellemzi. Fejlődésüket meghatározza fizikai helyzetük, a fejlődést jelentő turisztikai útvonalon történő elhelyezkedésük. A termékértékesítés irányát a helyi és a vendéglátóhelyeknek történő értékesítés jelenti.

Koordinátorok, amelyek közül jelenleg egy rendelkezik a borvidéken székhellyel: A Tokaji Kereskedőház Zrt-nek több mint 2 500 termelővel van hosszú távú felvásárlási szerződése. Szükség esetén a szabadpiacról történő felvásárlással egészíti ki a mennyiséget. A korábban megszűnt Promontorbor tevékenységét, koordinátori szerepét a Duna borrégióban központtal rendelkező vállalkozásai vették át, amelyek szőlőt és hordós kiszerelésű, földrajzi jelzés nélküli bort szállítanak el a borvidékről.

A szőlőtermelők az ágazat fő szereplői, akik nem elsődleges tevékenységként végzik tevékenységüket. A tevékenységgel kapcsolatos motivációjuk, hogy számukra a normál időn kívüli szüret további bevételi forrást jelent, amelynek meghatározó része az aszúsodáshoz kapcsolódik. A munkákat (szüret, aszúszüret, zöldmunkák) általában családi alapon, kalákában végzik. A sikerességi mutatókat tekintve tíz évből három-négy év tekinthető sikeresnek, így minden évben dönteniük kell, hogy a szőlőből mekkora mennyiséget hagynak meg aszúsodni. Ez számukra jelentős kockázatot hordoz. Sok termelőnek van integrációs szerződése a Tokaji Kereskedőházzal, de piaci alapon értékesítik boraikat magyar vagy szlovák pincészetek részére. A legtöbbször egy hektár kapacitással rendelkező családi pincészet borait hagyományos technológiával állítják elő és folyóborként értékesítik a végső fogyasztónak vagy valamely integrátornak.

Szőlőmunkásokat a Tokaji borvidék, illetve szőlő-bor ágazat, mint a vidéki lakosság meghatározó foglalkoztatója, jelentős számban foglalkoztat. A borvidék demográfia adatai alapján megállapítható, hogy a 60 év feletti lakosság számaránya magas, jelentős a fiatalok elvándorlása, a foglalkoztatottsági arány 24%, a munkanélküliségi ráta meghaladja a 30%-ot. Jelentős számban élnek a borvidéken halmozottan hátrányos helyzetűek, számuk folyamatosan nő. A borvidéken az egyetlen munkalehetőséget számukra a szőlő- és borágazat jelenti.

Főleg a hegyközségi rendszer adja a borvidék szakmai keretét. A Tokaji Borvidék Hegyközség Tanácsa az általa működtetett Tokaji Borminősítő Bizottság alapján állítja ki minősítési tanúsítványát a minősített tételekre.

A Tokaji Reneszánsz Egyesület egyik a borok népszerűsítésére létrejött egyesületeknek, amely tevékenységének központjában a wineries típusú borászatok és néhány prosperáló családi pincészet van. A Tokaji Kereskedőház vezetésével működtetett Tokajvinum Hungarikum Egyesület a hagyományos borászati formát népszerűsíti. A Tokaj-Hegyalja Borút Egyesület a helyi pincészetek, panziók és vendéglátók összefogását végzi a borturisztikai attrakciók és a helyben fogyasztás összehangolására.

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

Tokaj-Hegyalján a külföldi tőke jelenlétének kimutatása meglehetősen nehéz. A világot jellemző tőkepiaci áttételek miatt számos befektető más országok vállalatain keresztül szerzett tulajdont. Erre példa a Royal-Tokaj Zrt vagy a Királyudvar Kft. Előbbiben az angol Hugh Johnson holland vállalkozáson keresztül tulajdonos, míg a Királyudvar Kft. tulajdonosa a Brit Virgin Szigeti Rinsberg Ltd. A lichteinsteini Patricius Holding Anstalt 2011-ig birtokolta a Patricius Borház Kft-t.

A külföldi befektetők ágazati szempontból általában stratégia befektetőként jelennek meg a területen. Ők már vagy tulajdonnal rendelkeznek a világ más borvidékein, vagy kereskedelmi tapasztalat birtokában vannak, illetve gasztronómiai területen van érdekeltségük.

A befektetések mögötti motivációt a terület különleges hírneve, a korábbi profilba illeszthető tokaji termékcsalád vagy a minőségi desszertborok hiánya adja. Többeknél a profilbővítés igénye is megjelent, a korábbi prémium, szuper prémium vagy ikon borok választékát presztízs beruházásnak tekintett Tokajival kívánták szélesíteni. Motivációt jelentett számukra a Hegyalja által kínál fejlődési lehetőség. A terület mikroklímájának köszönhetően egyedülálló termék előállításának lehetőségéhez jutottak (Brazsil, 2013).

A borvidék gazdasági szereplői Tokaj-Hegyalján, (2013)

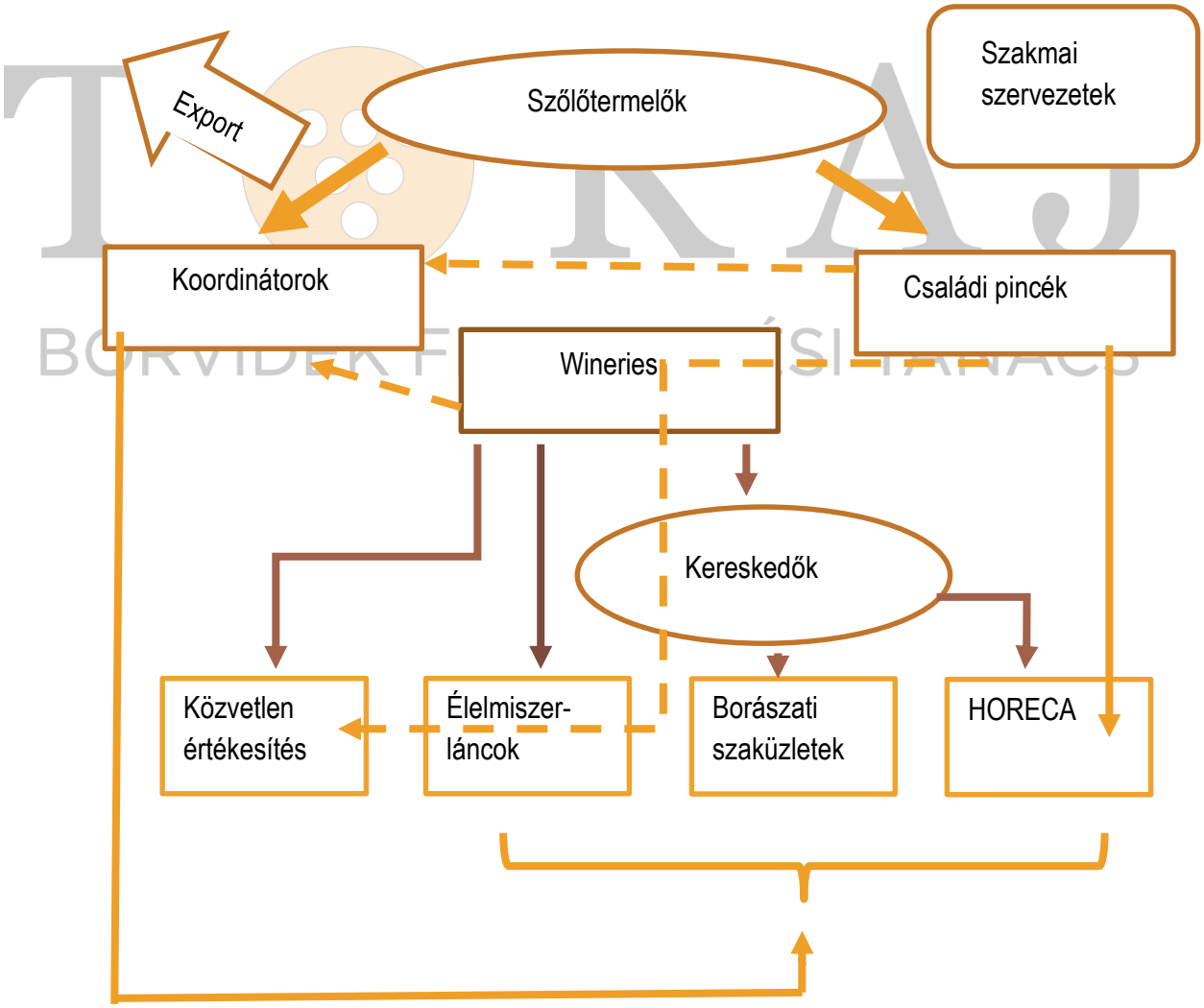

Forrás: Brazsil, 2013.

Az EU csatlakozás egyik jelentős változásokat hoztak Tokaj-Hegyalja számára is. Ennek első megnyilvánulása, hogy 2004 óta a borvidék neve Tokaji borvidék. A közösségi névhasználati szabályok miatt Tokaji bor előállítására alkalmas Oremus fajta nevét Zétára változtatták.

Az EU csatlakozási dokumentumok garantálták, hogy 2007-től az elzászi és friuli termelők kivezetik a piacról a Tokay és a Tocai névvel forgalomba hozott termékeiket.

Magyarország elismerve a szlovákok tokaji termőterületben való érintettségét, 2004-ben megállapodás született Szlovákia és Magyarország között közös, mindkét fél számára betartandó termelési szabályrendszerről. Szlovákia vállalta, hogy csak a magyar szabályoknak megfelelő borokat hozza Tokajska, Tokajsky, Tokajské néven forgalomba.

A magyar-szlovák borvita 2004 óta megoldatlan, annak ellenére is, hogy az 479/2008/EK/Tanácsi rendelet lehetővé teszi a határon átnyúló területek egységes szabályozását. Az Európai Bizottság az E-Bacchus borászati adatbázisban 2009. augusztus 1-je után változtatta meg a Tokajsky/ské/sky nevet Tokaji névre. Magyarország ezért pert indított az Európai Bíróságon, amelyet 2012-ben elvesztett.

A magyar-szlovák közös termékleírást gátolja a szlovák és a magyar fél közötti termőterület nagyságának meghatározásának konfliktusa. Míg a szlovák termelők 908 ha terület elismerését igénylik, addig a magyar termelők 328 hektárt ismernek el termőterületként. A terület nagysága 2004-es megállapodásban 542,5 ha volt, míg a szlovák adatszolgáltatás 1474 ha területet közölt az EU felé a Tokajka vinohradnícka oblast területen. Eltérés mutatkozik a magyar szigorúbb termelési és forgalomba hozatali szabályok és a szolvák szabályok között is. Magyarországon van, Szlovákiában nem létezik a termelési körülményeket felügyelő, kötelező tagságot előíró, reprezentatív szakmai szervezet és az ellenőrzési rendszer nagy hiányosságokat mutat.

BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

A borvita egyik állomása, hogy a két ország önálló termékleírásokat nyújtott be az Európai Bizottság részére 2011. december 31-én. Ellentmondásos helyzetet teremt azonban az, hogy a közösségi szabályozás alapján egy áruosztályon, egy földrajzi árujelző egy terméket jelölhet. Ebben az esetben Tokaji név alatt két különálló területen lehet bort termelni.

A csatlakozást követően az EU és egy harmadik országgal kötött kereskedelmi egyezményekben Tokaj külön szabályozása történt meg. Ilyen volt például az EU-Ausztrália közötti kereskedelmi megállapodás a Tokay névvel kereskedelmi forgalomba hozott borászati termékekkel kapcsolatban. Az átmeneti időszak végét meg sem várva, 2011 novemberében erről a jogáról Ausztrália lemondott. (Brazsil, 2013, Konkoly, 2012.)

1. 2. 3. 8. Bányászati tevékenység a világörökségi területen

A Tokaj-Hegyalja történelmi borvidék kultúrtáj (TTBKT) Világörökségi területén, az Magyar Bányászati és Földtani Hivatal által nyilvántartott bányakataszter alapján a 27 település közül 14 külterületén összesen 34 db bányatelek és 1 db kutatási terület (Monok I. - riolit bővítés) található. 30 bányatelek a világörökségi felvétel időpontját (2002.) megelőzően került megállapításra, közülük 18 működik. A 34 bányatelekből jelenleg összesen 21 bányaüzem működik, ezek közül 12 (9 működő) a kilenc települést érintő részhelyszínen belül, 9 a védőzónában található. A bányászat jelenleg kb. 1000 főnek biztosít megélhetést a térségben.

A térségben 13 különböző ásványi nyersanyag található (homok, kavics, agyag, andezit, kálitufa, riolit, horzsakő tufa, zeolit, riolittufa, kvarcit, kovaföld, kaolin, bentonit) a területen. Az Országos Ásványvagyon Nyilvántartás alapján az itt található ásványi nyersanyagok aránya a hazai összes nyilvántartott földtani vagyonhoz viszonyítva kivételesen magas. A területen nagy mennyiségű nem érces ásványi nyersanyag kitermelés folyik. (2000-2012. között összesen 11.898.169 t, 5.076 m^3).

A horzsakő tufa, zeolit, riolit, kaolin és kálitufa többnyire hazánknak csak ezen a területén találhatók. A kaolint a kerámiaiparban, a festékiparban, a papíriparban és az élelmiszeriparban is használják, a zeolit mosószeripari és környezetvédelmi alapanyag.

Az andezit bányák nagyobb mennyiségben termelnek ki ásványi nyersanyagot, mint a többi bánya, ezek közül is a legnagyobb kapacitású a Tállya I. andezit bánya az évi több százezer m^3-es termelésével, ami önmagában meghaladja a terület összes többi bányájának együttes kitermelését. A bányák termelése jelentősen függ a különböző ásványi nyersanyagok iránti változó igényektől, így a kitermelt anyagmennyiségek évről-évre nagy változást mutatnak. Ezt elsősorban a Tiszántúlon a nagyobb teherbírású utak és vasutak építéshez használják. Amennyiben a világörökségi területen található bányák korlátozás alá esnének, vizsgálandó, hogy milyen alternatív lehetőségek állnak rendelkezésre.

A bányák felszíni művelésűek. A puhább nyersanyagot (tufák, agyagok, homok és kavics, stb.) földmunkagépekkel termeli ki, a keményebb andezitet robbantással fejtik, illetve riolit kőzetet bontógéppel termelik.

A Nemzeti Fejlesztési Minisztérium 2013-ban készített Ásványvagyon-hasznosítási és Készletgazdálkodási Cselekvési Terve a ritkaföldfémek (vulkáni lepusztulásból származó agyag) szempontjából perspektivikus kutatási területként említi a Tokaj-hegységet, amelyek a korszerű hadiipar és az elektronikai ipar nyersanyagai.

A bányászati tevékenység hatásai

A szőlőterületektől való távolságot ill. a bányák aktuális és jövőbeli művelési állapotát (bezárt, szünetelő, nincs érvényes MÜT) figyelembe véve a tájszerkezetre és tájképi elemekre jelentősebb hatást kifejtő bányák a következők:

- Bodrogkeresztúr I. - riolittufa,

- Erdőbénye V. - andezit,
- Mád III. - zeolit, bentonit,
- Mád Király-hegy, dobozi oldal - kaolin,
- Rátka-Kerektölgyes - kvarcit,
- Rátka V. - zeolit,
- Sárospatak I. - andezit,
- Sárospatak V. - andezit,
- Tállya I. - andezit,
- Tarcal I. - andezit bányatelkek

Ezek közül a tájszerkezetre és tájképi elemekre legjelentősebb hatást a következő bányák gyakorolják:

Bodrogkeresztúr I. - riolittufa: A bánya kiemelt morfológiai helyzetű, K és ÉK felől messziről látható (a turizmus szempontjából jelentős Bodrogzugból is és a tokaji Nagy-Kopasz hegyen található turisztikailag kiemelt kilátópont ÉNy-i részéről is). A bányászott riolittufa miatt már messziről elüt a bánya területe annak fehéres, sárgás kőzetanyaga miatt. A bányatelken belül 1,9 ha szőlőterület található és megbontja a szőlőterületek egységes tájképét mert a hegyoldal középső szintjén az un. „szoknyás" művelési területen helyezkedik el. A fenti megállapítások miatt kijelenthető, hogy a Bodrogkeresztúr I. - riolittufa bánya a kultúrtájra kedvezőtlen hatást gyakorol.

Sárospatak I. - andezit: A bányatelek az egész Szemince-hegyet magába foglalja. Jelenleg a bányászati tevékenység a hegy belsejében, annak K-i részén folyik, ezért a bánya nem látható Sárospatakról és a 37. sz. főútról sem. Szőlőterületek a bányatelek D-i részén találhatók, 1,8 ha nagyságban (4%). A bányatelek alacsonyabban helyezkedik el, mint a klasszikus „hegyaljai" termőterület, így a történeti szőlőművelésre és tájra gyakorolt hatása enyhének minősíthető. A bánya jelenleg mérsékelt hatással van TTBKT értékeire és a hatás csak lokálisan jelentkezik. Azonban a bányászati tevékenység továbbfolytatásával a bányatelek teljes letermelésével, a helyi tájképi értékkel bíró hegy eltűnik, így a tevékenység hosszú távon kiemelkedően kedvezőtlen hatást gyakorolhat.

Sárospatak V. - andezit: A Sárospatak V. - andezit bányatelek tájképvédelmi szempontból érzékeny területen helyezkedik el (közvetlenül a turisták által leginkább igénybe vett 37. sz. főút mellet a Páncél-hegy K-i oldalában). A bányászat jelenleg Ny, DNy felől látszik, a 37. sz. főúttal párhuzamosan haladva. Ezen kívül a Hercegkútról Ny-ra található magasabb térszínekről látszik részlegesen. A bánya feldolgozó és osztályozó műve 37. sz. főút mellett helyezkedik el, így a tájképre gyakorolt kedvezőtlen hatása sem elhanyagolható. A jelenlegi tevékenység lokális mértékű és mérsékelt hatásának tekinthető. A bánya hosszú távú hatása lehet a Páncél-hegy elbányászása, ami miatt a helyi tájban egy jelentős tájelem tűnhet el, mely már minden irányból jól látható lesz, ezzel hosszútávon kiemelkedő kedvezőtlen hatást gyakorolhat a terület a világörökségi értékekre.

Tállya I. - andezit: A tállyai andezitbánya mind a kitermelési mennyisége, mind pedig a bányatelek, üzemi terület mérete alapján a legnagyobb a TTBKT területen. Ezért tájképi szempontból is nagyon jelentős hatása van.

A tállyai andezitbánya (és a mellett lévő feldolgozó és osztályozó üzem) regionális szinten jelent hatótényezőt, mert a Szerencs-patak völgyéből Goloptól egészen Szerencs-Ondig mindenhonnan látszik, és méreténél fogva meghatározza a tájkép arculatát. A bányatelken belül és a bányatelek közvetlen

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

közelében is találhatók szőlőterületek a bányatelek D-i részén. Ezért magára a szőlőművelésre is negatív tájképi hatással bír. A szőlőhasználatra enyhe hatással van.

A bányatelek nagy része nem érinti szőlőterületeket, mivel a bánya működése miatt eleve nem ültettek szőlőket a terület nagy részére, így az összesen 9,7 ha (3%) nagyságú szőlőterület található rajta és a „szoknyás" művelési terület felett helyezkedik el. A Tállya I. bányatelek kultúrtájra gyakorolt hatása rendkívülinek tekinthető, mely regionális szinten hat.

A világörökségi területen zajló bányászati tevékenység negatív hatásainak pontosabb és részletesebb felmérése érdekében az illetékes szervek bevonásával részletesebb hatástanulmányok készítése indokolt a tájszerkezet és tájkép fokozottabb védelme érdekében.

A földtani közegre gyakorolt hatás (eredeti termőtalaj eltávolítása, morfológia változása tulajdonképpen minden bánya esetén fennáll, jogszerű működést feltételezve azonban nem terjedhet túl a bányatelek határain. A fentiek alapján a legnagyobb hatású bányák a fentiek alapján: Tállya I. - andezit, Bodrogkeresztúr I. riolittufa, Tarcal I. - andezit, Sárospatak I. - andezit, Sárospatak V. - andezit, Erdőbénye - kovaföld.

Az egyedi nagy területfoglalású bányákon kívül a területen található két „bányászati gócpont", melyek kisebb bányái közvetlenül egymás mellett vagy több esetben átfedésben helyezkednek el. Ezek Rátka, Mád térségében: Rátka V. - zeolit; Rátka VI. - bentonit, kaolin, kvarcit; Rátka- Kerktölgyes - kvarcit; Rátka-Újhegy - bentonit; Rátka (Vasútmenti) - zeolit; Mád IV. - bentonit; Szegi és Szegilong térségében: Szegi I. - kaolin és Szegi II. andezit. Ezek kedvezőtlen hatása a későbbiekben a termelési volumenek esetleges növekedése által összegződhetnek és válhatnak konfliktusok okozóivá.

A terület földtani (túlnyomórészt kőzetanyag szerint vízzáró vagy gyengén vízvezető képződmények) és morfológiai viszonyainak (meredek hegyoldalak és mély völgyek váltakozása) köszönhetően az egyes bányák hatásai csak helyileg, a bányatelkek határaitól kis távolságig terjednek, ezért nem okoznak jelentős regionális negatív változásokat. Egyes esetekben a felhagyás után, helyenként működés közben is kialakuló tavak hatása pedig sok esetben kifejezetten pozitív lehet.

A területen jellemző külszíni kőbányászat elsősorban nem toxikus jellegű nagyobb szemcseméretű porszennyezést okoz, mely hatásterülete a kibocsátási helytől mérve kicsi (kb. 100 m), így a legtöbb esetben nem terjed túl a bányatelken, és a hatás csak a tevékenység ideéig áll fenn száraz időben. Tekintettel arra, hogy a térség bányáinak többsége alacsony termelési kapacitással működik, így a levegő minőségre gyakorolt negatív hatások lokálisak, kisebb területeket érintenek (egy-egy bánya csak egy-egy dűlőterületre fejti ki a hatását).

A levegőminőség védelmi szempontból legjelentősebb hatást gyakorló bányák a következők:

Bodrogkeresztúr I. - riolittufa: Évi 10-30 ezer m^3 riolittufát termelnek ki. 100 m-es pufferén belül érintett szőlőterület kb. 12,9 ha. A működő gépek száma ill. a riolit porzása miatt a bánya működésének levegőminőségre gyakorolt hatása mérsékelten kedvezőtlennek minősíthető.

Tállya I. - andezit: A termelés volumene átlagosan 500 ezer m^3 évente. 100 m-es pufferén belül érintett szőlőterület kb. 31,4 ha. A bánya mérsékelten kedvezőtlen hatás fejt ki a levegőminőségre a technológiában működő gépek száma miatt.

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

Tarcal I. - andezit: A bánya évi átlagos termelése 87 ezer m^3. 100 m-es pufferén belül érintett szőlőterület kb. 12,5 ha. A szállítás porterhelése a bekötőút menti pincéket érinti. A bánya működése a környezetre mérsékelten kedvezőtlen hatást fejt ki.

Rátka V. - zeolit: Az évi termelési átlag 4 ezer m^3 körüli. A bányákat közvetlenül szőlő és erdőterületek veszik körül, a por által kb. 29,6 ha szőlő lehet érintett. A bánya működése a környezetére mérsékelten kedvezőtlen hatást fejt ki a bányaterület mérete és a bányatelken működő gépek száma miatt.

Sárospatak I. -andezit: A bányából évente átlagosan 45 ezer m^3 andezitet termelnek ki. A 100 m-es pufferzónában kb. 3 ha a szőlőterület. A bánya működése a levegőminőségre mérsékelt kedvezőtlen hatást fejt ki. Ennek oka elsősorban a bányaterület mérete és a bányatelken működő gépek száma.

Sárospatak V - andezit: Az éves termelési átlag 45 ezer m^3. A 100 m- es pufferén belül kb. 4,5 ha szőlőt érinthet. A bánya leművelésével nő a terület mikroklímára gyakorolt hatása, mert jelenleg a Pánczél-hegy védelmet jelent a 37. főút másik oldalán található dűlőkre. A bánya működése a környezetére mérsékelt kedvezőtlen hatást fejt ki.

A bányászati tevékenység szőlőművelésre, borkultúrára gyakorolt hatása a területfoglalások átfedésében érhető tetten. Ezen szempontból a Bodrogkeresztúr I. - riolittufa, Sárospatak I. - andezit, Sárospatak V. - andezit, Tállya - andezit, Tarcal I. - andezit bányák okoznak mérsékelt hatást. Erdőbénye - kovaföld, Erdőbénye V. - andezit, Mád III. - zeolit, bentonit, Mád IV. - bentonit, Rátka V. - zeolit bányáknak pedig enyhe hatása van.

A különleges környezeti elemeken alapuló szőlő- és borkultúrára tekintettel, a bányászati tevékenység negatív hatásainak pontos megismerése érdekében szintén részletesebb hatástanulmányok készítése indokolt, az illetékes szervek bevonásával (ÉMIKTVF, MBFH, MFGI. Vidékfejlesztési Minisztérium, Tokaji Borvidék Szőlészeti és Borászati Kutatóintézet, stb.).

BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

A világörökségi területen található bányák közül jelentős (mérsékelt, kiemelkedő vagy rendkívüli) zajhatást csak a 10.000 m^3/év feletti átlagos termelésű, és jellemzően az andezitet bányászók okoznak. A bányák közül mind méretében és termelésében, mind zaj- és rezgéshatásában is első helyen áll a Tállya I. andezitbánya, melynek mind zaj- mind rezgéshatása jelentős. A közel 500 ezer m^3 éves termeléshez átlagosan havi egy robbantásra van szükség, mely az előírásoknak megfelelő kivitelezés mellett a több mint 1 km-re található lakóterületen mérsékelt rezgéshatást okoz, és az 500-700 méterre található szőlőterületeken sem okozhat károkat.

A munkagépek és törőberendezések zaja néhány száz méteren belül jelentős, így a védendő lakóterületeknél semlegesnek tekinthető. A szállítószalag a bányaút mentén 2 km hosszan szállítja az anyagot egészen a völgyben található törő-osztályozó üzemig. Mivel a jelentős zajkibocsátással rendelkező futószalag egyes lakóházaktól kevesebb, mint 20 méterre halad.

Az elmúlt években végrehajtott zajcsökkentési program eredményeként a terhelés határérték alá csökkent, de csúcsterhelés esetén a szállítószalag zajterhelése kiemelkedő lehet.

A völgyben található feldolgozóüzem 500 méteren belül jelentős zajterhelést okoz. Az elmúlt években történt zajcsökkentés azonban elérte, hogy határérték feletti zajterhelés nem jelentkezik a közeli lakóterületeken.

A feldolgozott andezit kiszállítása közúton és vasúton történik, ezek megoszlása nagyjából 50- 50%. A vasúti kiszállítás átlagosan heti 2-3 szerelvényt jelent, ami jelentős zajterhelést nem okoz. Az ezzel azonos mennyiség közúti szállítása 20 m^3-es tehergépkocsikkal átlagosan óránként 4 fordulót jelent (csak munkanapokon 6 és 19 óra között történik szállítás). Ez teherforgalom az úttal közvetlenül határos épületeknél jelentős, de a határértéket nem meghaladó zaj- és rezgésterhelést okoz.

A bányák hatásait a kitermelési módokon kívül jelentősen befolyásolja a lakóterületektől és borászati épületektől mért távolságuk, de 1.000 m ^{3}/év termelés alatt gyakorlatilag a zaj- és rezgéshatás nem érzékelhető.

A kiemelkedő épített és kulturális örökségi értékekre tekintettel, a bányászati tevékenység negatív hatásainak pontos megismerése érdekében részletes hatástanulmányok készítése indokolt az illetékes szervek bevonásával (ÉMI – KTVF, 2015. július 1-től Borsod-Abaúj-Zemplén megyei Kormányhivatal Környezetvédelmi és Természetvédelmi Főosztály, Hermann Ottó Múzeum, Forster Központ, stb.).

Kiemelkedő természeti értékekre gyakorolt hatás szempontjából két bánya, az Erdőbénye kovaföld és a Tállya I. andezit bányatelek emelkedik ki.

Hosszú távon azokon az élőhelyeken is bekövetkezhet jelentős élőhely-csökkenés, ahol sok, jelenleg még egymástól viszonylag messze lévő, kis területű bányatelek található, mert a művelt területek növekedésével a hatások összeadódásából következően az adott bányatelkeken élőhelyek semmisülhetnek meg. Ebből a szempontból Rátka és Mád, valamint Szegi és Szegilong „bányászati gócpontok" lehetnek érintettek.

A Tarcal I. - andezit bányatelek közvetlenül a Tokaji Kopasz-hegy (HUBN20072) Natura 2000 SAC mellett, míg a Tállya I. - andezit bányatelek pedig a Tállyai Patócs hegy-Sátor-hegy (HUBN20074) Natura 2000 SAC mellett üzemel így a területeket közvetlenül nem érinti a bányászati tevékenység. A bányatelek határától számítva 50-100 méteren belül kisebb zavarásra lehet számítania Natura 2000 SAC területen.

BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

Natura 2000 SPA területeken 22 bányatelek található, ebből 14 bányatelken folyik termelés. Ezeken a területen az egyes bányák tényleges hatásainak mértékét a Natura 2000 hatásbecslési dokumentációval lehetne a későbbiekben megállapítani.

A világörökségi területen négy bányatelek jelenleg természetvédelmi korlátozásokkal működhet, mivel a bányatelken vagy a kitermelés közelében természetvédelmi szempontból kiemelkedő érték található.

Az Erdőbénye III. - horzsakőtufa bánya esetén mind területi, mind időbeli korlátozást rendelt el a környezetvédelmi hatóság. A területi korlátozásra a haris (Crex crex) és a gyurgyalag (Merops apiaster) védett madárfajok és a fokozottan védett magyar nőszirom (Iris aphylla ssp.) miatt került sor. A időbeli korlátozás a gyurgyalagok fészkelési időszakára terjed ki.

A Szegi I. - kaolin bányateleknek jelenleg nincs működési engedélye.

A Tarcal I. - andezit bányatelek közvetlenül a 165/2007. (XII. 27.) KvVM rendelettel fenntartott Tokaj-Bodrogzug Tájvédelmi Körzet határán helyezkedik el. A bánya már jóval a TK alapítása előtt működött. A bányatelek nem nyúlik be a védett területre és a bányászati tevékenységgel összefüggő tevékenységek a bányatelek határain belül zajlanak, ezért a jelentős hatás a TK területén az üzemelés során nem jelentkezik. Az illetékes környezetvédelmi hatóság a bányászati tevékenységet korlátozta, hogy a fokozottan védett fajokat a bányászati tevékenység ne veszélyeztesse (csak vertikálisan lefelé haladhat

a fejtés). A környezetvédelmi engedély előírásainak betartásával az országos jelentőségű védett természeti területet és értékeket enyhe hatás éri, illetve a védett terület természeti állapotában nem várható kedvezőtlen változás.

A Tállya I. - andezit bánya területi korlátozásának elrendelésére a Dorgó-tetői lejtősztyepp vegetáció fokozottan védett növényfajainak védelme érdekében történt. Továbbá a NATURA2000 jelölőfajokra tekintettel jelölte ki az ÉMI-KTVF (jelenleg: Borsod-Abaúj-Zemplén megyei Kormányhivatal Környezetvédelmi és Természetvédelmi Főosztály) az elkövetkező 10 évben leművelhető területeket.

Ezen felül az elmúlt években Erdőbénye - Barnamáj andezit és a Szegi II. - andezit bányatelek bővítése esetében az illetékes ÉMI-KTVF (ma: Főosztály) megtagadta a környezetvédelmi engedély megadását, részben természetvédelmi indokokkal.

Összefoglalva tehát Tokaj-Hegyalja világörökségi területén a bányászati tevékenység jelenlegi és várható hatásainak áttekintése alapján kijelenthető, hogy a legkedvezőtlenebb hatást elsősorban a nagyobb területfoglalású és kapacitású andezitbányák (Tállya I., Tarcal I., Sárospatak I. és V., valamint az Erdőbénye V. bányatelkek) gyakorolják. A kedvezőtlenebb hatás Közép-Európa legnagyobb andezitbányája, a Tállya I. esetében mutatható ki. A tájszerkezetre és tájképre gyakorolt vizuális hatása rendkívüli, az épített és kulturális örökségre, valamint a kiemelkedő természeti értékekre gyakorolt negatív hatása kiemelkedő, illetve a különleges környezeti tényezőkön alapuló páratlan szőlő-, és borkultúrára mérsékelt negatív hatást fejt ki. A tájszerkezetre és tájképre gyakorolt rendkívüli negatív hatása miatt a Bodrogkeresztúr - riolittufa bányát is kedvezőtlennek kell tekinteni.

A hatások bemutatása alapján megállapítható, hogy indokolt a törvényi rendelkezés fenntartása, miszerint világörökségi területen új bányatelek nyitása vagy a meglévők bővítése nem engedélyezhető. Mivel a területen a bányászat több évszázados hagyományokkal rendelkezik, így része a kultúrának. A kis volumenű, helyi hagyományokon alapuló, elsősorban helyi igényeket kielégítő, magas hozzáadott értéket előállító bányászat továbbműködése - a megfelelő környezetvédelmi, tájba illesztési és tájrendezési feltételek betartásával - összeegyeztethető a világörökségi kultúrtáj értékeivel. A helyi építőipari alapanyagokra a világörökségi terület fenntartható fejlődését, illetve az élő kultúrtáj szerves fejlődését tekintve is szükség van.

TÉKAJ
BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

35. térkép: A bányászat hatása a tájszerkezetre, tájképre

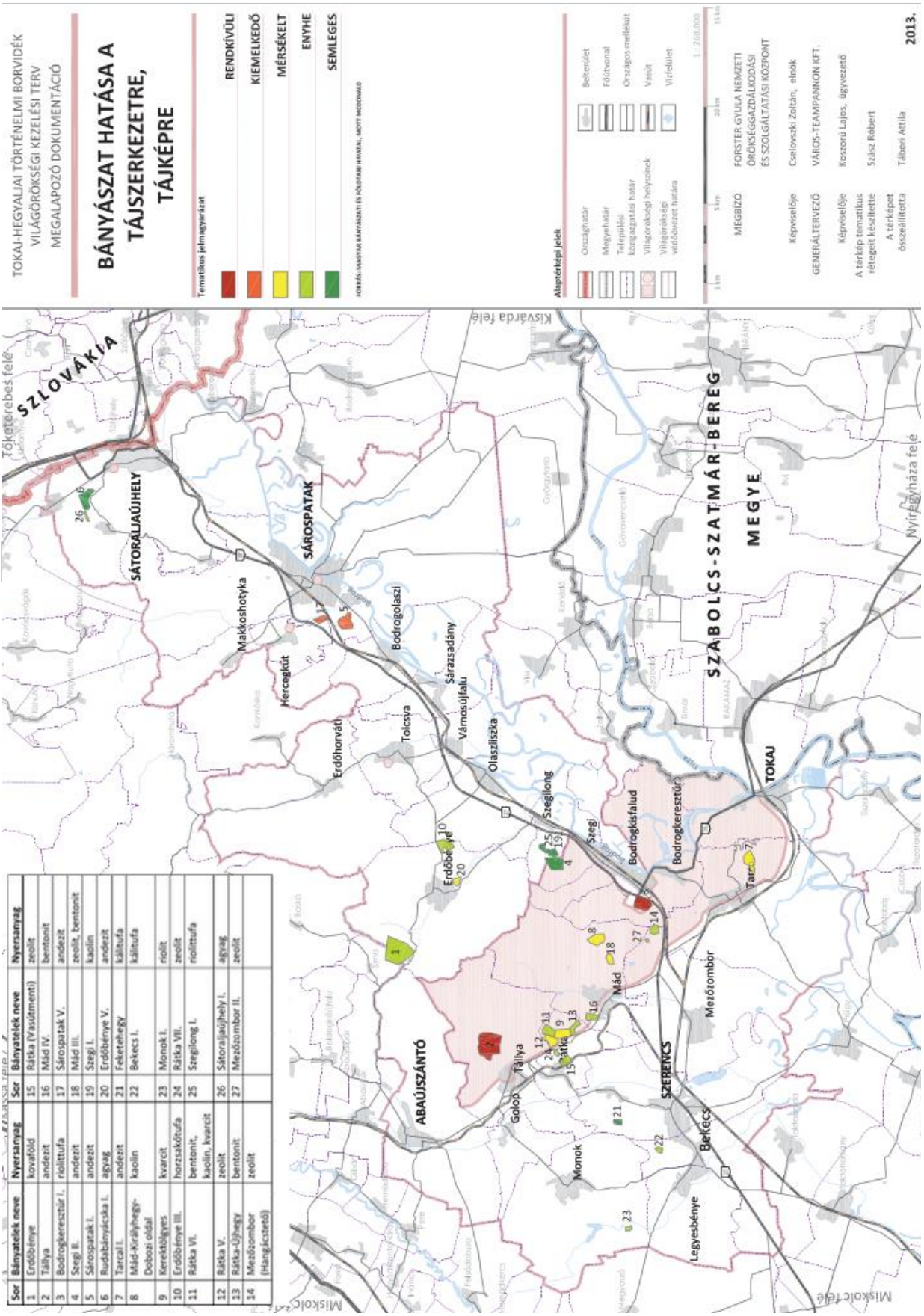

Sor	Bányatelek neve	Nyersanyag	Sor	Bányatelek neve	Nyersanyag
1	Erdőbénye	kovaföld	15	Rátka (Vasútmenti)	zeolit
2	Tállya	andezit	16	Mád IV.	bentonit
3	Bodrogkeresztúr I.	riolittufa	17	Sárospatak V.	andezit
4	Szegi III.	andezit	18	Mád III.	zeolit, bentonit
5	Sárospatak I.	andezit	19	Szegi I.	kaolin
6	Rudabányácska I.	agyag	20	Erdőbénye V.	andezit
7	Tarcal I.	andezit	21	Feketehegy	kálitufa
8	Mád-Királyhegy-Dobozi oldal	kaolin	22	Bekecs I.	kálitufa
9	Kerekbükgyes	kvarcit	23	Monok I.	riolit
10	Erdőbénye III.	horzsakőtufa	24	Rátka VIII.	zeolit
11	Rátka VI.	bentonit, kaolin, kvarcit	25	Szegilong I.	riolittufa
12	Rátka V.	zeolit	26	Sátoraljaújhely I.	agyag
13	Rátka-Újhegy	bentonit	27	Mezőzombor II.	zeolit
14	Mezőzombor (Hangácstető)	zeolit			

36. térkép: A bányászati tevékenység hatása a szőlőtermesztésre és a bortermelésre

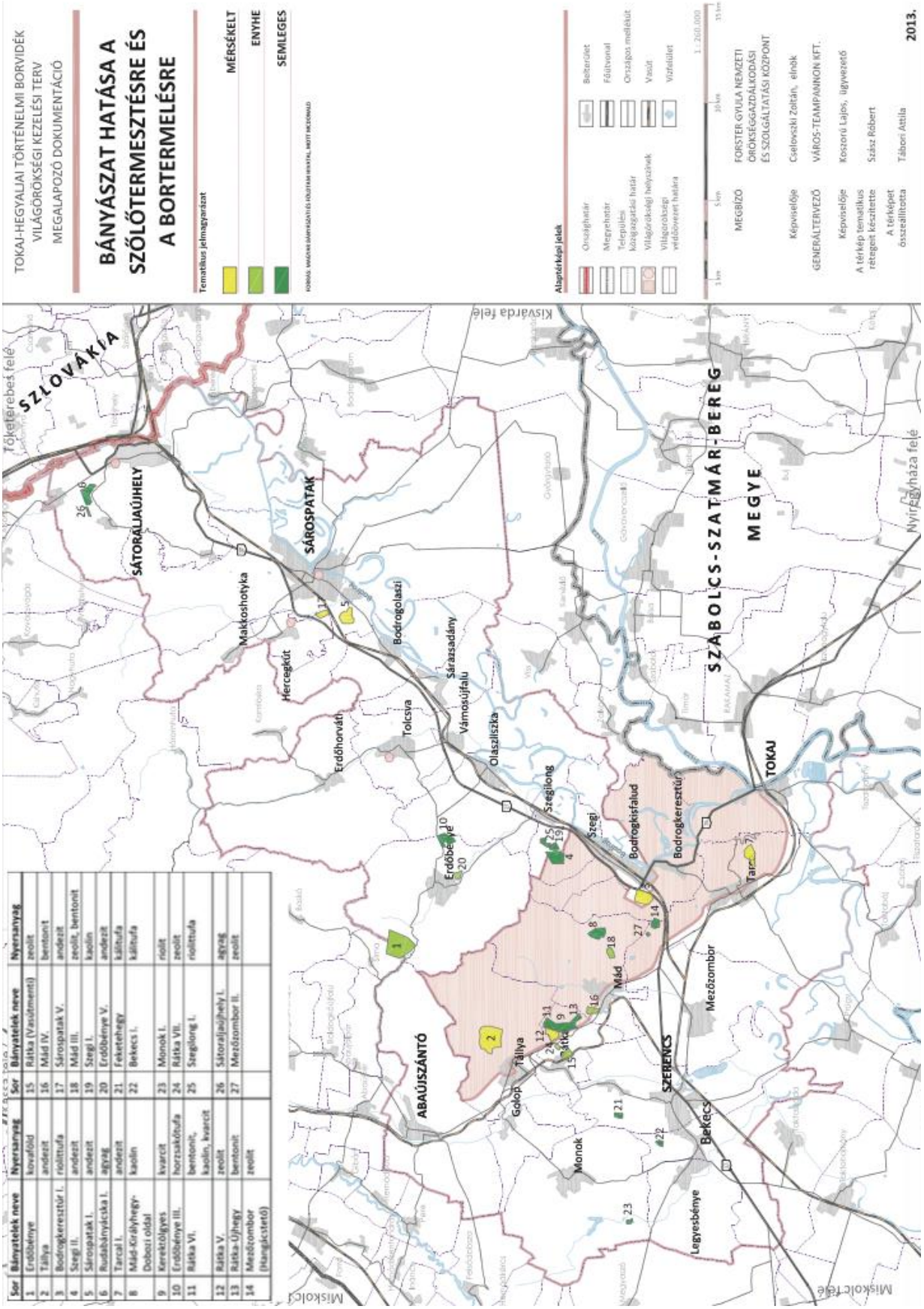

Sor	Bányatelek neve	Nyersanyag	Sor	Bányatelek neve	Nyersanyag
1	Erdőbénye	kovaföld	15	Rátka (Vasútmenti)	zeolit
2	Tállya	andezit	16	Mád IV.	bentonit
3	Bodrogkeresztúr I.	riolittufa	17	Sárospatak V.	andezit
4	Szegi II.	andezit	18	Mád III.	zeolit, bentonit
5	Sárospatak I.	andezit	19	Szegi I.	kaolin
6	Rudabányácska I.	agyag	20	Erdőbénye V.	andezit
7	Tarcal I.	andezit	21	Feketehegy	kálitufa
8	Mád-Királyhegy-Dobozi oldal	kaolin	22	Bekecs I.	kálitufa
9	Kerektölgyes	kvarcit	23	Monok I.	riolit
10	Erdőbénye III.	horzsakőtufa	24	Rátka VII.	zeolit
11	Rátka VI.	bentonit, kaolin, kvarcit	25	Szegilong I.	riolittufa
12	Rátka V.	zeolit	26	Sátoraljaújhely I.	agyag
13	Rátka-Újhegy	bentonit	27	Mezőzombor II.	zeolit
14	Mezőzombor (Hangácstető)	zeolit			

37. térkép: A bányászat hatásai a kiemelkedő természeti értékekre

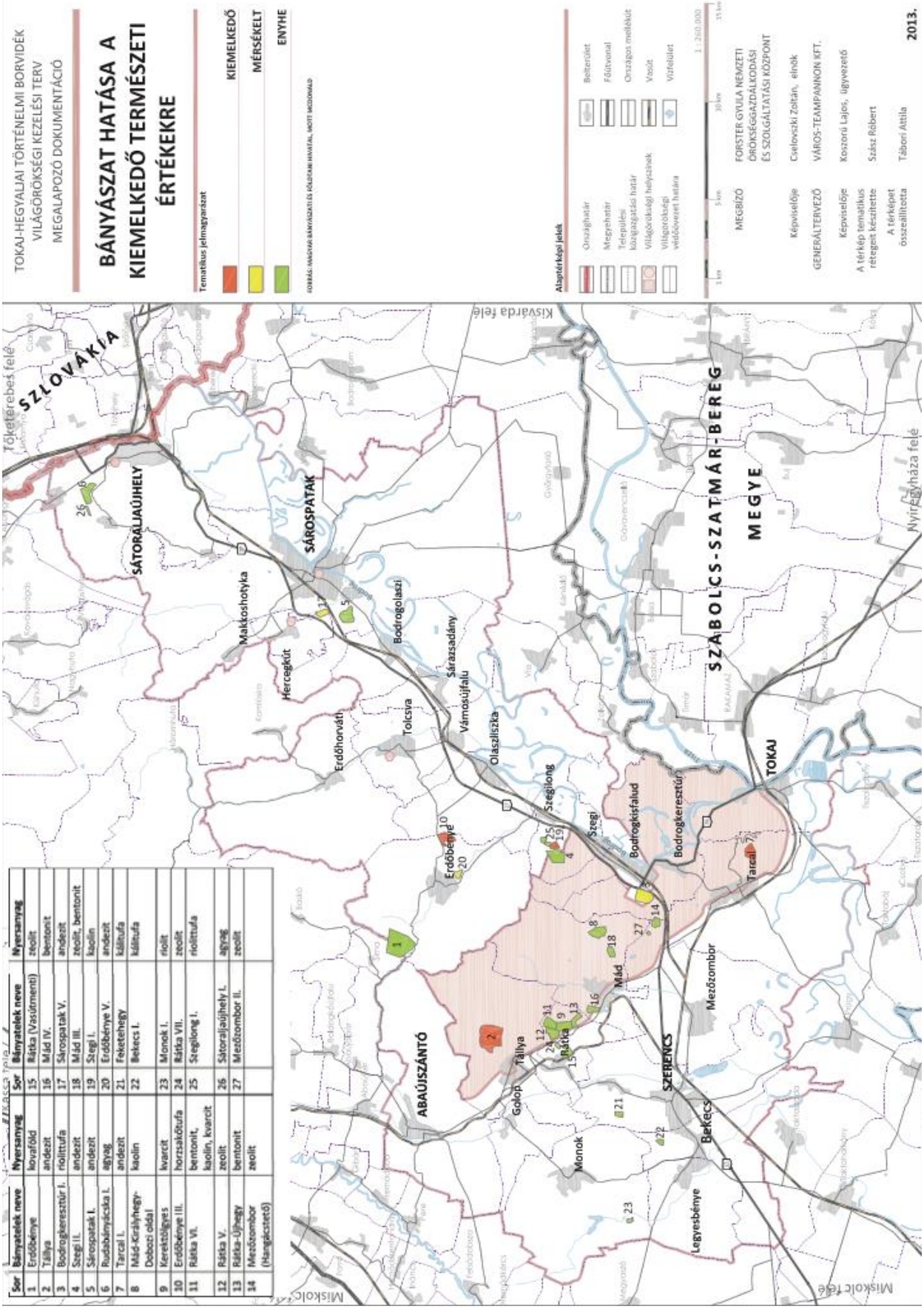

Sor	Bányatelek neve	Nyersanyag	Sor	Bányatelek neve	Nyersanyag
1	Erdőbénye	kovaföld	15	Rátka (Vasútmenti)	zeolit
2	Tállya	andezit	16	Mád IV.	bentonit
3	Bodrogkeresztúr I.	riolittufa	17	Sárospatak V.	andezit
4	Szegi II.	andezit	18	Mád III.	zeolit, bentonit
5	Sárospatak I.	andezit	19	Szegi I.	kaolin
6	Rudabányácska I.	agyag	20	Erdőbénye V.	andezit
7	Tarcal I.	andezit	21	Feketehegy	kálitufa
8	Mád-Királyhegy-Dobozi oldal	kaolin	22	Bekecs I.	kálitufa
9	Kerektöltés	kvarcit	23	Monok I.	riolit
10	Erdőbénye III.	horzsakőtufa	24	Rátka VII.	zeolit
11	Rátka VI.	bentonit, kaolin, kvarcit	25	Szegilong I.	riolittufa
12	Rátka V.	zeolit	26	Sátoraljaújhely I.	agyag
13	Rátka-Újhegy	bentonit	27	Mezőzombor II.	zeolit
14	Mezőzombor (Hangácstető)	zeolit			

38. térkép: A bányászat hatásai az épített és kulturális értékekre

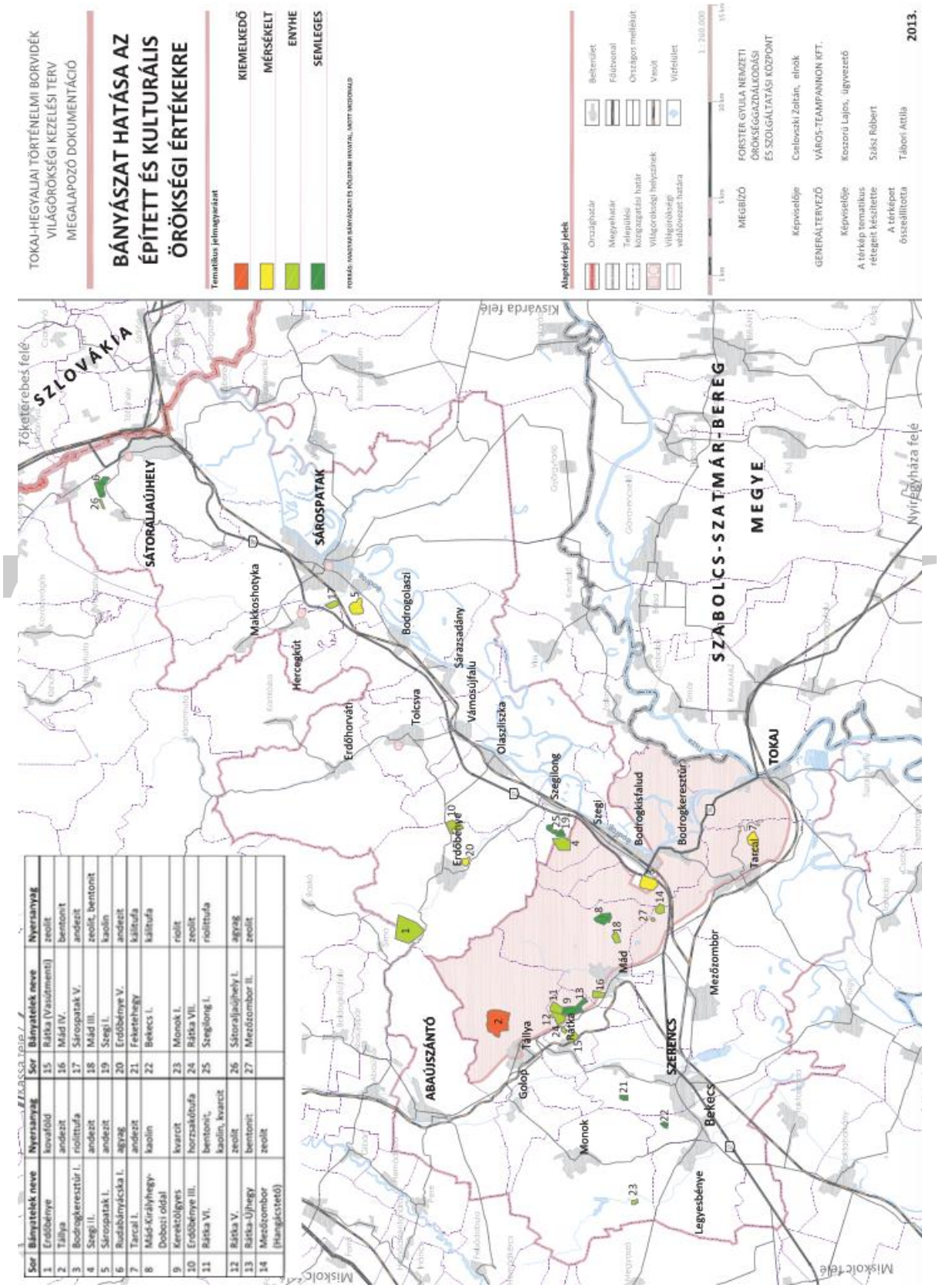

A térképek forrása: Tokaj-hegyaljai Történelmi Borvidék Világörökségi Kezelési Terv – Megalapozó dokumentáció

1. 2. 3. 9. Ipar

Tokaj-Hegyalja gazdaságában, annak rurális jellege miatt az ipar kisebb arányban van jelen, de számos település esetén tradicionálisan meghatározó szereppel bír.

Az ipari tevékenység elsősorban a térség városaiban összpontosul. Sátoraljaújhely, Szerencs szerepe e tekintetben kiemelkedő. A két város Tokaj-Hegyalja tradicionális iparvárosa, gazdaságukban a rendszerváltozást követően azonban jelentős változások mentek végbe. Amíg Szerencs egykori cukorgyárával és erre épülő édesipari hagyományaival, addig Sátoraljaújhely dohánygyárával, borkombinátjával, valamint szerszámgyártásával és fémiparával (pl: Elzett) emelkedett ki. A rendszerváltozást követően a térség jelentősebb vállalatai, termelőszövetkezetei megszűntek vagy leépültek, így százával bocsátották el a főleg képzetlen helyi munkaerőt. A kialakult gazdasági változásoknak köszönhetően Tokaj-Hegyalja településeinek foglalkoztatási viszonyai jelentősen romlottak.

A Zempléni-térség, Hegyalja, Hegyköz és Bodrogköz rendkívül súlyos foglalkoztatási helyzetének enyhítésére, a térségi gazdaság szerkezetátalakításának és talpra állásának segítése érdekében 1991-ben létrejött a Zempléni Regionális Vállalkozásfejlesztési Alapítvány, amelyet azzal a céllal hoztak létre, hogy támogassa új kis és középvállalkozások létrejöttét, térségben való megtelepedését és fejlesztését. Az alapítvány mai napig aktív tevékenysége révén az elmúlt közel 25 évben számos fejlesztési programot, tervet dolgozott ki és valósított meg a helyi gazdaság tudatos fellendítése érdekében.

A rendszerváltozást követő gazdasági visszaesés mellett a 2008-ban kezdődő gazdasági válság szintén mélyen érintette Tokaj-Hegyalja településeit, és azon belül ipari vállalatait is. (Pl: A szerencsi cukorgyár bezárásával, a sátoraljaújhelyi dohánygyár leépítésével a foglalkoztatási viszonyok jelentősen romlottak, az ezekhez kapcsolódó nyersanyagtermelés visszaesett. Szerencsen a cukorgyár bezárását követően szinte teljesen felhagytak a cukorrépa termesztéssel.)

A társadalmi-gazdasági leszakadással leginkább fenyegetett térségeket, így a sátoraljaújhelyi, a sárospataki, a tokaji, az abaúj-hegyközi (gönci) kistérség (majd járás) településeit a helyi gazdaság felzárkóztatása érdekében a kormány 2013-ban szabad vállalkozási övezetté nyilvánította, számos kedvezményt kínálva a betelepülő, elsősorban kis és középvállalkozások számára.

A tudatos és folyamatos terület- és gazdaságfejlesztési tevékenységnek köszönhetően a térség városai a stagnáló városok kategóriájából a mérsékelt dinamikájú városok fejlődési pályájára álltak.

Tokaj-Hegyalja két jelentősebb ipari városa, Szerencs és Sátoraljaújhely mellett Sárospatak városa mérsékeltebb ipari tevékenységével járásának egyik legjelentősebb gazdasági tevékenységgel rendelkező települése. Vállalkozásainak közel fele mezőgazdaságban tevékenykedik, ipari tevékenységet a vállalkozások kb. 7 %-a folytat, iparának ágazati profilját napjainkban leginkább a feldolgozóipar, építőipar, gépjárműjavítás jellemzi.

A szőlészeti és borászati tevékenység, valamint az egyre erősödő turizmus és ehhez kapcsolódó szolgáltatások dominanciája mellett Tokajban is van hagyománya az iparnak, azon belül a fémipari tevékenységeknek (az egykori Tokaji Vas és Fémipari Szövetkezet révén). A helyi gazdaságban az ipar

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

szerepe azonban elenyésző, a településen két kisebb ipari terület található, továbbiak kijelölését pedig akadályozza, hogy a potenciális területek a vízbázison találhatók.

Az iparban regisztrált és működő vállalkozások és iparban foglalkoztatottak

Az iparban és építőiparban regisztrált vállalkozások száma Tokaj-Hegyalja településein 2012-ben 1060 (9%), ebből a működő vállalkozások száma 698 volt, amely 2008 óta csökkenő tendenciát mutat.

Az iparban és építőiparban működő vállalkozások száma Sárospatakon (159 db), Sátoraljaújhelyen (100 db) és Szerencsen (80 db) a legmagasabb, a három település együtt Tokaj-Hegyalja ipari, építőipari vállalkozásainak 48,56%-át adja. Szegilongon nincs működő ipari vállalkozás, Szegi és Makkoshoytka esetén pedig mindössze egy ipari, építőipari vállalkozás működik.

A községek közül az iparban, építőiparban működő vállalkozások aránya Erdőhorváti (40%), Erdőbénye (39%), Bodrogkisfalud (37%), Legyesbénye (37%), Bodrogolaszi (36%) esetén lényegesen magasabb a Tokaj-hegyaljai átlagnál.

32. grafikon: Az iparban regisztrált és működő vállalkozások aránya Tokaj-Hegyalja településein (%)

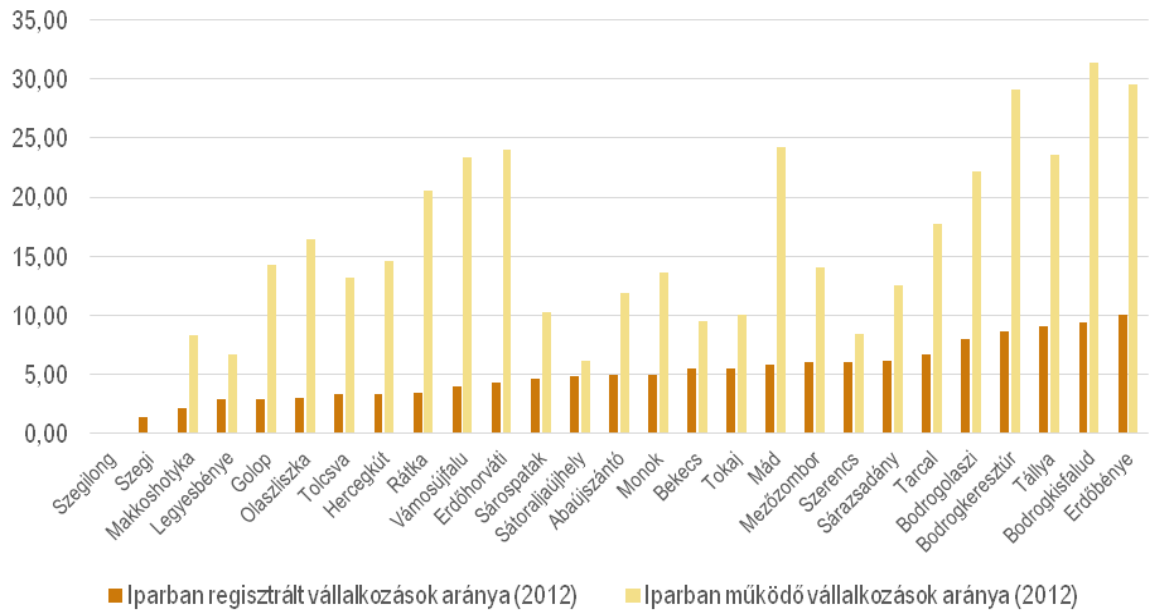

Forrás: KSH 2012. évi adatok alapján szerk. Tendli K.

Az iparban és építőiparban foglalkoztatottak aránya a térségben (29,7%) Abaújszántón (37,9 %) és Szárazsadányban (39,47%) a legmagasabb.

Az iparban foglalkoztatottak arányát tekintve általánosan megállapítható, hogy a városi átlag a szolgáltatási ágazat hangsúlyosabb szerepének köszönhetően alacsonyabb volt a térségi átlagnál.

A községek átlaga éppen fordítva alakult, vagyis a szolgáltatásokban a térségi átlag alatt maradt, míg az iparban és a mezőgazdaságban jelentősen meghaladta azt.

Ipari Parkok

Az ipari infrastruktúra, az ipari parkok és szolgáltatásainak kiépítése az ágazati és területfejlesztési politika központi eleme. Tokaj-Hegyalja térségében két ipari park címmel rendelkező iparterület található: a szerencsi és a sátoraljaújhelyi ipari park.

Szerencsi Ipari Park: A város kulcsfontosságú ipari területe, amely 2004-től működik hivatalosan ipari parkként. Üzemeltetője a Szerencsi Ipari Park Építő-és Szolgáltató Kft. Összterülete 27 ha, az ipari park még bővíthető területekkel rendelkezik. 14 betelepült vállalkozás található itt, amelyek körülbelül 150 főt foglalkoztatnak. Az infrastruktúra az összterület 80%-ban adott, a terület iparvágány kapcsolattal rendelkezik. A város keleti területén, a 37. számú főközlekedési út mentén a városból Sátoraljaújhely felé kivezető szakasza mentén található. A betelepült vállalkozások főbb tevékenységi kör szerint a következőek:

26. táblázat: A Szerencsi Ipari Park betelepült vállalkozásai

Cég megnevezése	Fő tevékenységi kör	Foglalkoztatottak
NAVIGARE Kft.	Növénytermesztés, kertészet, élelmiszer nagykereskedelem, zöldség, gyümölcs nagykereskedelem	1
Körömi Sütő Kft.	Kenyér és péksütemények előállítása	1
Szivárvány ÉP Kft.	Épület-, híd-, alagút, közúti útépítés, betongyártás	106
STEFI Külker Kft.	Fűrészáru import, belföldi nagykereskedelem	5
Takács András	Közúti teherszállítás	n.a.
SZER 2002. Bt.	Fémszerkezet, alkatrészgyártás és kereskedelem	n.a.
LE-SIKER Kft.	Kis- és nagykereskedelem, tárolás, raktározás, közúti teherszállítás	n.a.
Tomkó és Társa '93 Bt.	Tüzelőanyag építőanyag kereskedelem	3

Cég megnevezése	Fő tevékenységi kör	Foglalkoztatottak
JU-GO Bútor Kft	Egyéb bútor gyártása, irodabútor gyártása	6
Autóbontó	Autóbontó, gumijavítás	n.a.
KEBÉKI Kft.	Élelmiszer kis- és nagykereskedelem	0
DOR-NEX Kft.	Fémszerkezeti elem, épületelem-gyártás, tetőszerkezet építés, nagykereskedelem	1

Forrás: Szerencs Város Integrált Településfejlesztési Stratégia – Megalapozó munkarész, 2015.

A Sátoraljaújhelyi Ipari Park: 1998 óta működik az akkori Zempléni Vállalkozási Övezet részeként. Az ipari park üzemeltetését a város önkormányzata végzi. Az ipari park területe jelenleg 88 hektár. A parkon belül teljesen kiépített infrastruktúra-hálózattal rendelkezik, a területén található MÁV pályaudvarnak köszönhetően logisztikai kapcsolatai kitűnőek. Az ipari park központi parkolóval rendelkezik, szervezett hulladékgyűjtés van a parkon belül, a dolgozók mobilitását tömegközlekedés segíti.

Az ipari park 1998-as létrejötte óta területén közel 1,5 milliárd Ft-nyi fejlesztésre került sor.

Területén elsősorban gépipari, elektronikai, élelmiszeripari vállalkozások működnek. Az ipari park jelenleg közel 100 %-os kihasználtságú, további bővítése, fejlesztése szükséges. Az ipari park közelében 16 hektárnyi szabad terület rendelkezésre áll Sárospatak és Sátoraljaújhely között a 37. számú főút mentén, a terület előkészítése (megosztás, tervek, engedélyek) folyamatban van.

A fejlődés az 1998-as cím megszerzése óta töretlen, melyet a park mutatószámai is jeleznek.

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

27. táblázat: A sátoraljaújhelyi Ipari Park főbb mutatószámainak alakulása 1998-2012 között

	1998	2003	2008	2010	2012
Betelepült vállalkozások száma	25	35	52	50	43
Betelepült vállalkozásokban foglalkoztatottak összlétszáma (fő)	1 668	1 974	2 316	2 106	2 093
A parkban működő vállalkozások árbevétele (millió HUF)	9 802	31 975	34 149	33 936	46 621
Innovációval foglalkozó szakemberek száma (fő)	-	-	-	39	36

	1998	2003	2008	2010	2012
Exportarány az árbevételben (%)	45	-	47,97	41,8	39

Forrás: www.zrva.hu

Egyéb jelentős iparterületek a térségben

Az ipari parkok mellett jelentős szerepű és/vagy jelentős területtel bíró iparterületeket a következő táblázat mutatja.

28. táblázat: Ipari Parkon kívüli jelentős iparterületek Tokaj-Hegyalja térségében

Iparterület neve	Területe	Tevékenységi kör	Egyéb információk
Sárospatak			
Egykori Csepel terület (Sárospataki Vállalkozási Zóna)	1,4 ha	elsősorban a megszűnt gyárból létrejött vállalkozások használják	A terület kihasználtsága 100 %-os, további területbővítésre nincs lehetőség
ÉSZAKERDŐ Zrt. területe (Nagy L. u)			beépíthető, teljes közművel ellátott terület
Vásárhelyi u. – Wesselényi u. – 37. számú főút között Ipari célra kijelölt terület	3 ha	jelenleg: nyílászáró gyártás (FOTON Kft.) és édesipar (Sárospatak Hungária Csokoládégyár két üzeme)	
Sátoraljaújhely			
Sátoraljaújhely és Sárospatak között a 37. számú főút mentén	16 ha		terület előkészítése (megosztás, tervek, engedélyek) folyamatban.
Szerencs			
Déli városrész iparterület	kb. 50 ha	Mezőgazdaság, élelmiszeripar	Bővítése, fejlesztése tervezett, teljes közművesítéssel, közlekedési

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

Iparterület neve	Területe	Tevékenységi kör	Egyéb információk
		(Szerencsi Mezőgazdasági Zrt.)	infrastruktúra kiépítésével. (Fejlesztő szervezet: Szerencs Város Önkormányzata) A Tokaj-Hegyaljára látogató turista attrakcióktól távolabb, látvány szempontjából nem frekventált területen, de közlekedési szempontból jó adottságokkal bíró vasúti fővonal mellett található, iparvágány kapcsolattal.
Nyugati városrész ipari területe		fémmegmunkálás, gépgyártás	

Forrás: Szerencs, Sárospatak és Sátoraljaújhely Integrált Településfejlesztési Stratégiái 2015., www.ceginfotar.hvg.hu

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

Jelentős ipari foglalkoztatók a térségben

29. táblázat: Főbb ipari foglalkoztatók Tokaj-Hegyalja térségében

Vállalkozás neve	Hozzávetőleges foglalkoztatotti létszám (fő)	Tevékenységi kör	Egyéb információk
Sárospatak			
T. Boss 2006 Hungária Kft.	130-150	szerszámkészítés	Sárospatak legnagyobb foglalkoztatója
FRAISA Hungária Kft.	140	fémtermék gyártás	Sárospatak második legnagyobb foglalkoztatója, 2007-2013 között jelentős fejlesztések
Pataki Ruhaipari Zrt.	100-120	ruhaipar	

Vállalkozás neve	Hozzávetőleges foglalkoztatotti létszám (fő)	Tevékenységi kör	Egyéb információk
WEINBERG '93 Kft.	120	építőipar (acélszerkezetek, épületszerkezetek)	Az elmúlt években jelentős fejlesztéseket valósított meg és a jövőben is jelentős fejlesztéseket tervez. (pl: új üzemcsarnok, udvar lefedés, napelemek telepítése, és kutatóközpont létrehozása.)
GEO-MILK Kft.	110	szarvasmarha tenyésztés, tejfeldolgozás	
Sárospatak Hungária Édesipari Kft	50	édesipari tevékenység	
ÉPSZER Zrt	70	építőipar	
FOTON Kft.	25	építőipar (nyílászáró gyártás)	
KÉK és Társai Kft.	50	felületkezelés	
Rubikon-Text Kft.	35	gépgyártás	
Sátoraljaújhely			
PREC-CAST Öntödei Kft.	kb. 1030	alumínium és cink öntvények, öntő és megmunkáló szerszámok gyártása	
CONTINENTAL Dohányipari Zrt	kb.350	dohányipar	ma magyar tulajdonosokkal, csökkent kapacitással működik
NORPAN Sátoraljaújhelyi Sütőipari Kft.	kb. 70 fő	élelmiszeripar (friss pékáru)	

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

Vállalkozás neve	Hozzávetőleges foglalkoztatotti létszám (fő)	Tevékenységi kör	Egyéb információk
Refratechnik Hungária Tűzállóanyaggyártó Kft.	kb. 80 fő	tűzálló anyagok gyártása	
CERTA Zárgyártó Présöntő és Szerszámkészítő Kft.	kb. 60 fő	öntvény- és szerszámgyártás	
Heiche Hungary Bt.	kb. 60 fő	fémalkatrészek felületkezelése	
Adorján Kft		speciális könnyűipari cég	fegyházból is foglalkoztat alkalmazottakat
Zemplénhús Kft		élelmiszeripar	közelmúltban indult, jelentős munkahelyteremtő vállalkozásnak prognosztizálják
Szerencs			
NESTLÉ Hungária Kft.	400 fő saját alkalmazott, 150-200 fő kölcsönzött munkaerő (Magyarországon a 4 egység összesen 2000 fő)	édesipar (Italpor gyártás)	A Nestlé S.A. leányvállalata 1991-ben jött létre. Magyarországon négy gyáregységet üzemeltet. (Diósgyőr, Kékkút, Bük)
Szerencsi Bonbon Kft.	kb. 160 fő	édesipar	1996-ban jött létre, hogy továbbvigye az 1980.as évek szerencsi édességgyártásának hagyományait. Jelentős fejlesztés: 2014-ben új gyártócsarnok és eszközök beszerzése (236 m Ft, melyből 142 m

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

Vállalkozás neve	Hozzávetőleges foglalkoztatotti létszám (fő)	Tevékenységi kör	Egyéb információk
			Ft európai uniós támogatás.)
SZIVÁRVÁNY-ÉP Kft.	kb. 100 fő	építőipar (építési betontermék gyártás, építőipari kivitelezés mellett betontermékek gyártásával is foglalkozik)	Sikeres pályázati tevékenységének köszönhetőn gépbeszerzésekre és technológiai fejlesztésekre került sor.
DESIGNER Team Kft	kb. 40 fő	fémszerkezet gyártás (acélszerkezet)	15 évnyi referenciával az alábbi területeken jelennek meg: egyedi hegesztett szerkezetek, épületlakatos szerkezetek, saválló szerkezetek és edények gyártása, helyszíni acélszerkezeti és gépészeti szerelés, épületek héjazatának készítése LINDAB-rendszerből, ipari lemezhengerlés, generál kivitelezés, tartályok gyártása és adaptációs tervezés. Valamint fontos terület még az épületgépészeti tervezés is.
Nagy és Társa Bt.	10 fő	épület, híd, alagút, közmű, vezeték építése	
EURO-KÉPES Kft.	kb. 50 fő	ruhaipar (felsőruházat)	
Tokaj			
Micromark Ipari és Marketing Kft.	30-50 fő	Fémipar (fémmegmunkálás, csavar és kötőelem, acél tárolóeszköz)	Tokaj város legnagyobb adófizetője, több osztrák és német mezőgazdasági és ipari

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

Vállalkozás neve	Hozzávetőleges foglalkoztatotti létszám (fő)	Tevékenységi kör	Egyéb információk
			gépgyártó nagyvállalatnak beszállítója
Mád			
Geoproduct Gyógyító Ásványok Kft.	63 fő	kutatás, bányászat, ásvány-előkészítés	gyógyporok, fogporok, hintőporok, fürdősók, állattartáshoz szükséges almok, csonterősítők, étvágyjavítók, táplálék kiegészítők
Tarcal			
Colas Északkő Kft.	147 fő	kőfejtés, gipsz, kréta	
KENTAUR Kereskedelmi és Alkatrészgyártó	52 fő	fémforgácsolás, illetve fém alkatrészek megmunkálása	
Abaújszántó			
Abasansz Kft	23 fő	lábbeli készítés	
Erdőhorváti			
FÉMALK Zrt.	6 fő	alumínium öntvények megmunkálása	az egyik legnagyobb magyar öntöde, a FÉMALK Zrt. erdőhorváti telephelyán alumínium öntvények megmunkálása történik, a tulajdonos további célja az üzem bővítése

Forrás: Szerencs, Sárospatak, Sátoraljaújhely és Tokaj Integrált Településfejlesztési Stratégiái 2015., www.ceginfotar.hvg.hu

A Tokaj-hegyaljai vállalkozások növekvő számban, de térségi szinten még kevesen vesznek részt vállalkozások közötti együttműködési rendszerekben (hálózatok, klaszterek, beszállítói rendszerek). A fejlődés szempontjából ezen irány erősítése, további együttműködések létrehozásának ösztönzése, a meglévők bővítése kulcsfontosságú a térség gazdaságfejlesztése szempontjából. Pozitív példák azonban már jelenleg is adódnak. Ezek közül a térségi vállalkozások tekintetében a következőket érdemes megemlíteni:

Kárpátok Beszállítói Klaszter, amely 2004-ben jött létre Sátoraljaújhelyen magyar, szlovák és ukrán alapító partnerekkel, a klaszterben non-profit vállalkozásfejlesztéssel és ipartelepítéssel foglakozó szervezetek vettek részt. Az alapító partnerek között magyar oldalról a Zempléni Regionális Vállalkozásfejlesztési Alapítvány, a Szerencsi és a Sátoraljaújhelyi Ipari Park Kft, a Miskolci Egyetem Nemzetközi Marketing Tanszék, valamint a Magyar Tudományos- Technológiai és Ipari Parkok Szövetsége vettek részt.

A klaszter tevékenységének célja, hogy elősegítse:

- új, a nagy multinacionális vállalatok számára már beszállító, vagy beszállítani képes vállalatok letelepedését
- a hármashatármenti térség és a Zemplén Eurorégió bekapcsolódását a centrumok gazdasági folyamataiba,
- a térségi új és meglévő ipari, kereskedelmi és logisztikai vállalkozásainak együttműködési hálózatának kialakulását, illetve az együttműködés hatékonyságának növekedését,
- új beszállítói kapcsolatok kialakulását,
- a klaszteren belüli beszállítóvá válást,
- beszállítói képességek javítását,
- külföldi vállalkozások letelepedését a Zemplén Eurorégióban / hármas határmenti térségben.
- A 2008. évi gazdasági válságot követően az autóipari beszállítás jelentős csökkenése miatt a Klaszter felfüggesztette tevékenységét, és a NOHAC átvette szerepét.

Észak-Magyarországi Autóipari Klaszternek (NOHAC) számos térségi vállalkozás lett a tagja.

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

30. táblázat: A NOHAC tagjai Tokaj-Hegyalján

Cég megnevezése	Székhelye
Bodrogolaszi Rugógyártó Kft.	Bodrogolaszi
CERTA Zárgyártó, Présöntő és Szerszámkészítő Kft	Sátoraljaújhely
ELGA-ZÁR Fémtömegcikk Gyártó Kft.	Olaszliszka
FERRO-TOOL Szerszámgyártó és Forgalmazó Zrt	Budapest (Telephely: Sárospatak)
FRAISA Hungária Kft.	Sárospatak
Heiche Hungary Bt.	Sátoraljaújhely
Kék Kémiai Fémfelület-kezelő Kft.	Sárospatak

Cég megnevezése	Székhelye
Kentaur Kereskedelmi és Alkatrészgyártó Kft.	Tarcal
Komplex'97 Mérnöki Iroda Kft.	Sárospatak
Prec-Cast Kft.	Sátoraljaújhely
RUFÉM Rugó- és Fémtömegcikkgyártó Kft.	Bodrogolaszi
Weinberg '93 Építő Kft	Sárospatak

Forrás: www.nohac.hu

A NOHAC 2006-ban alakult a Borsod megyei Kereskedelmi- és Iparkamara, valamint a Miskolci Egyetem Innováció Menedzsment Kooperációs Kutató Központ részvételével. A klaszter célja, hogy az észak-magyarországi térség autóipari beszállítóinak társulása révén növelje azok versenyképességét, innovációs és jövedelemtermelő képességét, s így közelebb hozza tagjait az európai autógyártáshoz és az európai autógyártást partnereihez. Az alapítást követően számos további cég csatlakozott a NOHAC-hoz, amely mára közel 70 tagot számlál. A tagok többsége fém- és műanyag megmunkáló vállalkozás, de találunk köztük tervezőirodákat, tanúsítással és egyéb szolgáltatásokkal foglalkozó vállalkozásokat is. A klaszter tagvállalatai által foglalkoztatottak létszáma meghaladja a 11 600 főt, árbevételük megközelíti a 420 milliárd forintot, export árbevételük több mint 337 milliárd forint.

Az Észak-Magyarországi Informatikai Klaszternek 41 tagja van, amelyből egy cég székhelye sem található Tokaj-hegyaljai településeken, egy tag, a Tokaj.hu Kft tevékenysége azonban a térséghez köthető.

BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

1. 2. 3. 10. Szolgáltatások

A tercier szektorban működő vállalkozások

A szolgáltatási szektorban regisztrált vállalkozások száma Tokaj-Hegyalja településein 2012-ben 4680 (%), ebből a működő vállalkozások száma 2634 volt, amely 2008 óta csökkenő tendenciát mutat.

A szolgáltatói szektorban működő vállalkozások aránya Tokaj-Hegyalja 27 településének átlagában 73,84% volt 2012-ben, amely 4,5 százalékponttal alacsonyabb a Borsod-Abaúj-Zemplén megyei (78%) és 6,07 százalékponttal alacsonyabb az országos átlaghoz (80%) képest. A térség szolgáltatásban működő vállalkozásának 73 %-a (1921 vállalkozás) a négy járásszékhelyen (Sárospatakon, Sátoraljaújhelyen, Szerencsen és Tokajban) összpontosul. A mutató értéke Szegi esetén a legmagasabb

(90%), Erdőbénye (43,18%) és Bodrogkisfalud (45,71%) esetén a legalacsonyabb a vizsgált települések közül. Tokaj-Hegyalja 27 településéből 21 település mutatója alacsonyabb a térségi átlagnál.

A szolgáltatásban működő vállalkozások száma 2008 óta 5,36 százalékponttal csökkent, a térségi átlag mögött jelentős települési különbségeket rejtve. A legnagyobb mértékű csökkenés Golop, Makkoshotyka esetén tapasztalható, ahol a szolgáltatási szektorban működő vállalkozások száma 2008-2012 között közel felére csökkent. Szegilong, Monok, Erdőbénye és Bodrogkisfalud esetén szintén jelentős csökkenés mutatható ki. Ezzel szemben néhány kistelepülés esetén jelentős növekedésnek lehetünk tanúi (pl: Szárazsadány, Szegi, Bodrogolaszi, Erdőhorváti, Vámosújfalu.). A városok közül egyedül Tokaj esetén tapasztalhatunk pozitív változást.

A szolgáltatásban működő vállalkozások száma 11,41 %-át adja Borsod-Abaúj-Zemplén megye értékének. (Ez az arány viszont 0,5 százalékpontos növekedést jelent 2008-hoz képest.)

31. táblázat: A szolgáltatásban működő vállalkozások mutatói (2008 és 2012)

	Tokaj-Hegyalja	Borsod-Abaúj Zemplén megye	Magyarország
A szolgáltatásban működő vállalkozások száma (2008)	2 783	25 551	549 623
A szolgáltatásban működő vállalkozások száma (2012)	2 634	23 085	515 211
A szolgáltatásban működő vállalkozások aránya (2008, %)	74,8	78	78
A szolgáltatásban működő vállalkozások aránya (2012, %)	73,84	78	80
A szolgáltatásban működő vállalkozások számának változása 2008-2012 között (%)	94,64	90,34	79,91

Forrás: KSH adatok alapján szerk. Tendli K.

Kereskedelem, vendéglátás

A szolgáltatói szektor két jelentősebb ágazata közül, jelen fejezetben a kereskedelmi szektor mutatói kerülnek bemutatásra. A turizmus a térségben betöltött jelentős és egyre növekvő szerepének köszönhetően önálló fejezetben kerül ismertetésre.

39. térkép: Az 1000 lakosra jutó kiskereskedelmi üzletek száma Tokaj-Hegyalja térségében (2013)

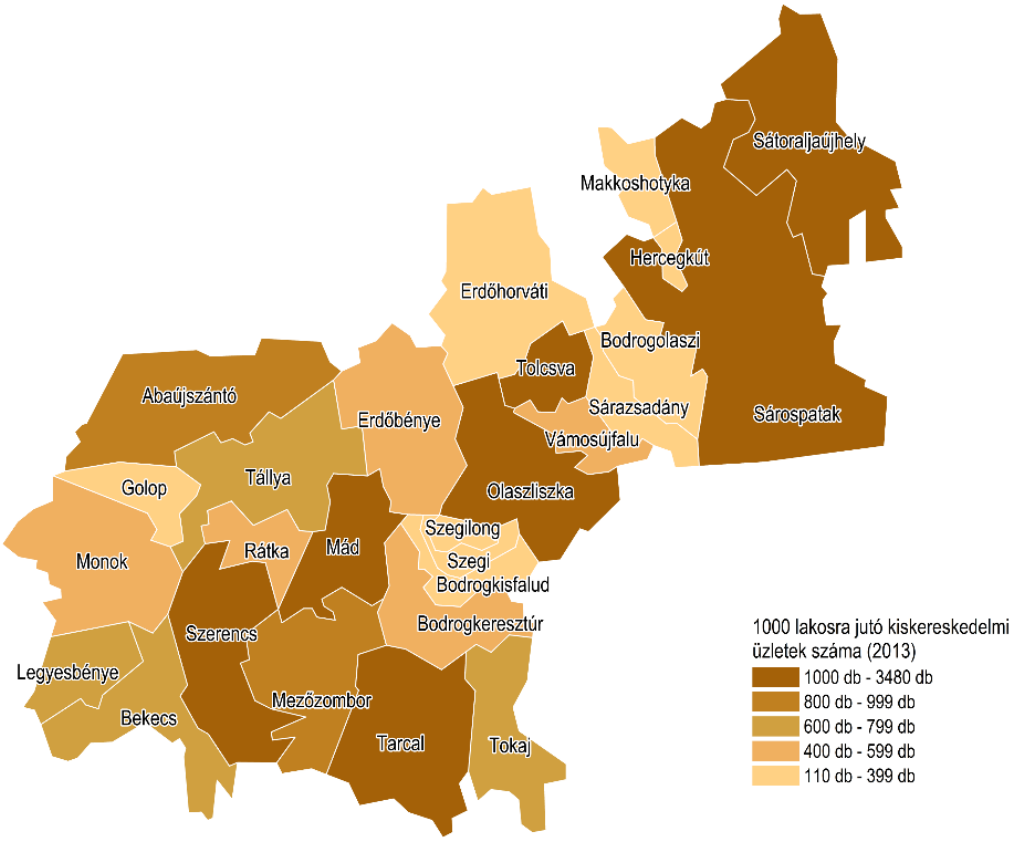

Forrás: KSH adatok alapján szerk. Csupor Viktória

A kiskereskedelmi üzletek száma és 1000 lakosra vetített értéke a térség városaiban (azon belül különösen Sárospatakon, Sátoraljaújhelyen és Szerencsen), valamint a jelentősebb gazdasági és turisztikai szerepkörrel bíró községekben, így Mád, Tolcsva, Tállya, Tarcal esetén a legmagasabb.

A kiskereskedelmi üzletek száma 2013-ban 1129 (városokban 830, falvakban 299) volt, ami 2000-hez képest összességében közel 12 százalékpontos visszaesést jelent. A vizsgált 15 éves időszakon belül 2000-2008 között folyamatos növekedés mutatható ki a kiskereskedelmi üzletek számában (közel 6,7 százalékpontos növekedés), a gazdasági válság és az újonnan megjelenő multinacionális vállalatok növekvő szerepének köszönhetően 2008-tól azonban folyamatos csökkenés jellemző, 2008-2013 között közel 17 százalékpontos visszaeséssel.

Az üzletek számbeli visszaesése ellenére kiskereskedelem színvonala jelentősen javult térségben 2000 óta, különösen a városokban és a turisztikailag prosperálóbb településeken.

A kisebb falvakban az ellátás fókuszát továbbra is helyi lakosság alapvető ellátása jelenti, ahol kiskereskedelmi üzletek sok esetben egy-egy élelmiszerboltra, italüzletre korlátozódnak. (pl: Szegi, Szegilong, Sárazsadány).

A városokban (leginkább Sátoraljaújhelyen, Sárospatakon és Szerencsen) az országos tendenciához hasonlóan komoly üzletközpontok, bevásárlóközpontok, diszkontlánc üzletek alakultak. (Tesco, Spar, Penny Market, Lidl, stb.), melynek köszönhetően Tokaj-Hegyalja településeinek kereskedelmét is sajátos kettősség jellemzi. Egyik oldalon a tőkeerős multinacionális vállalatok, amelyek új szakmai módszereket, versenyhelyzetet hoztak, másik oldalon a nagyszámú hazai kis és közepes vállalkozás, sok esetben néhány fős családi vállalkozás. A versenyhelyzetben az árrések nyomottak, a jövedelemtermelő képesség korlátozott, így a rotáció különösen az élelmiszer üzletek tekintetében nagy. Évente több tíz kiválalkozás, illetve üzlet zár be gazdasági okokból.

A szakterület élőmunka igénye jelentős, meghatározó a térségi foglalkoztatásban (pl: Tokaj esetén az önkormányzat és intézményei mellett a város 10 legjelentősebb foglalkoztatója között szerepel a helyi Penny Market).

40. térkép: A kiskereskedelmi üzletek számának változása Tokaj-Hegyalja térségében (2000-2013)

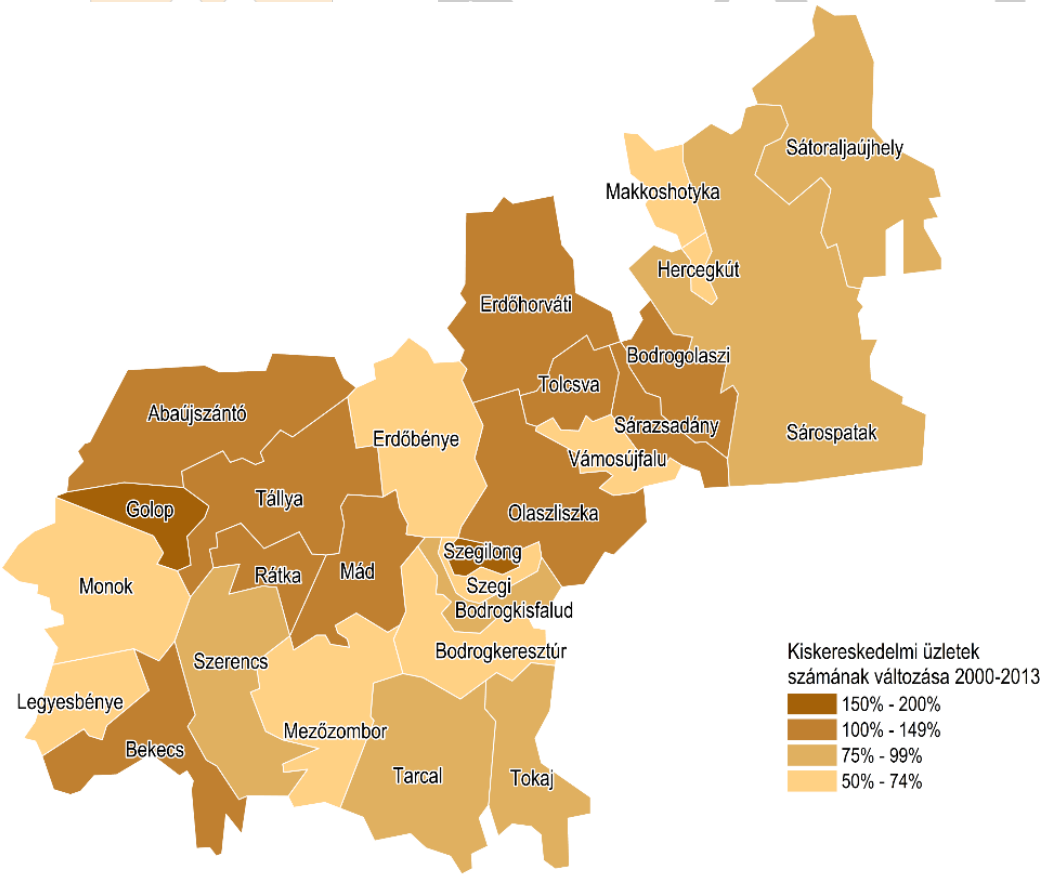

Forrás: KSH adatok alapján szerk. Csupor Viktória

A térség szőlészeti és borászati hagyományainak köszönhetően a kiskereskedelmi üzletek között nagy számban találhatók borszaküzletek és termelői bor értékesítésével foglalkozó üzletek, sok esetben a pincészetekhez kapcsolódóan. Ezek száma 2000 óta jelentősen növekedett, 2013-ban összességében 373 volt, amelyen belül Tokaj (60), Mád (63), Bodrogkeresztúr (24), Tolcsva (30) és Tarcal (29) mutatói kimagaslóak. Az elmúlt 15 évben a borszaküzletek számában, kínálatában és szolgáltatási színvonalában határozott minőségi javulás tapasztalható. (A palackozott italszaküzletek száma 2000 óta közel megháromszorozódott a térségben, a termelői borkimérések számában 2005 és 2013 között közel 20 százalékpontos növekedés jellemző.)

A rendelkezésre álló legfrissebb adatok szerint Tokaj-Hegyalja településein 290 termelői borkimérés, (203 községekben, 87 pedig a térség városaiban.) és 83 palackozott ital szaküzlet üzemel (51 községekben, 32 városokban). A borszaküzletek száma Tokajban (16) és Mádon (17) a legmagasabb. (A térségben található palackozott ital szaküzletek 40%-a e két településen összpontosul.)

32. táblázat: A kiskereskedelmi egységek száma és 1000 lakosra jutó értékei Tokaj-Hegyalján (2013)

	Tokaj-Hegyalja települései	Ebből:	
		Községek	Városok
Kiskereskedelmi üzletek száma (db)	1129	299	830
1000 lakosra jutó kiskereskedelmi üzletek száma (db)	15,3	10	18,3
Élelmiszerüzletek száma (db)	192	91	101
1000 lakosra jutó élelmiszerüzletek száma (db)	2,6	3,2	2,2
Termelői borkimérések száma (db)	290	203	87
1000 lakosra jutó termelői borkimérések száma (db)	3,9	7,1	1,9
Palackozott italok szaküzleteinek száma (db)	83	51	32
1000 lakosra jutó palackozott italok szaküzleteinek száma (db)	1,1	1,8	0,7
Éttermek, büfék száma (db)	181	36	145
1000 lakosra jutó éttermek, büfék száma (db)	2,5	1,3	3,2
Vendéglátóhelyek száma (db)	473	150	323

	Tokaj-Hegyalja települései	Ebből:	
		Községek	Városok
1000 lakosra jutó vendéglátóhelyek száma (db)	6,4	5,2	7,1

Forrás: KSH adatok alapján szerk. Tendli K.

A turisztikai szerepkör erősödésével a vendéglátóhelyek, éttermek számában és szolgáltatási színvonalában is számottevő javulás mutatkozik. A pincészetek borértékesítéséhez, borkóstolási programjaihoz kapcsolódóan a térség gasztronómiai kínálatban jelentős minőségi előrelépések történtek. Tokaj-Hegyalja településein található éttermek, büfék száma mára megközelíti a 200-at, köztük megtalálhatók országos hírű, szaklapok által ajánlott exkluzív éttermek, pl. Mádon a Gusteau Kulináris Élményműhely, amely 2013-ban kiváló minősítést (15 pontos értékelést) kapott a Gault Millau étteremkalauzban, 2014-ben pedig elnyerte az év borétterme címet a Prestige Award-on. 2015-ben szintén a településen került átadásra az Aszúház és az Első Mádi Borház és Bisztró, valamint 2016-ban a Percze Élményközpont. A térség exkluzív gasztronómiai kínálatát erősíti a tarcali Hotel Degenfeld Kastélyszálló és az Andrássy rezidencia Eszencia étterme, a Disznókő birtok Sárgaborház nevű étterme, a tállyai Oroszlános Borvendéglő és a tolcsvai Ős Kaján étterem is.

A biotermékek, tájspecifikus élelmiszerek iránti kereslet növekedésével, valamint a turizmus szerepének erősödésével a térségben egyre nagyobb a kereslet az egyedülálló helyi termékek előállítása iránt, így Tokaj-Hegyalja térségében napjainkban számos helyi élelmiszert termelő vállalkozás működik (pl: Tokaji Borecet Manufaktúra, Tokaji Kávépörkölő Manufaktúra, Tokaji édességbolt, az erdőbényei Ligeti Manufaktúra, az erdőhorváti perec, a tokaji Ízes Örömes Lekvárium stb.). Egyedülálló helyi termékek közül kiemelkedők: tokaji borecet, szőlőmagolaj, aszúval és musttal fűszerezett lekvárok és szőlőzselék, tokaji borral és aszúval töltött édességek, furminttal főzött szappanok, juh és kecskesajtok.

A 37. számú főút mentén lévő Disznókő Birtokon 2012 óta havi rendszerességgel (minden hónap második vasárnapján) termelői piac üzemel, amely a komoly szervezőmunkának és aktív marketing tevékenységnek köszönhetően egyre nagyobb népszerűségnek örvend mind a helyi lakosság, mind az idelátogató turisták körében. A Tokaj-Hegyalja Termelő Piacon jelenleg kb. 60 helyi termelő egyedi minőségű és kis mennyiségben előállított élelmiszerei (pl: friss és feldolgozott zöldségek, gyümölcsök, tehén-, juh- és kecskesajtok, húsáruk, sonkák, mangalica kolbászok, olajok, ecetek, kenyér és péksütemény, tönkölybúza termékek, mézek, biotermékek, lekvárok, szörpök) mellett helyi kézműves termékek értékesítése történik. A piac komoly közösségépítő szereppel bír, a helyi termelők számára új értékesítési lehetőséget kínál hagyományos áruik és újításaik rendszeres bemutatására, megmérettetésére, a látogatók számára pedig személyes találkozási lehetőséget biztosít a helyi gazdákkal és mesteremberekkel.

Az igényekhez igazodóan a térség egyetlen termelői piaca mellett további piac(ok) nyitása hozzájárulhat a helyi őstermelők, mezőgazdasági és kézműves vállalkozások fejlődéséhez, megélhetésének javításához, ezzel a helyi gazdaságfejlesztés fontos pillérét képezve. A piacok sikeres működtetésében kulcsszerepe lehet a piac őstermelői háttérbázisának, termékkínálatának és minőségének, a helyszín

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

egyedi, sajátos arculatának, az üzemeltetést végző vállalkozások / civil szervezetek elhivatottságának, aktivitásának, valamint az összehangolt és széleskörű marketing tevékenységnek.

A helyi terméket előállító vállalkozások közül több tagja az ún. Nautilus Fenntartható Életmód Klaszternek, amelynek küldetése a fenntartható életmódhoz szükséges termékek és szolgáltatások piacra jutásának elősegítése, a fenntartható fogyasztást szolgáló alternatív vásárlási lehetőségek bevezetése (a klaszternek az ország első olyan klasztere, amely 2012-ben elnyerte Európai Klaszter Kiválósági Kezdeményezés bronz fokozatát.).

33. táblázat: Nautilus Klaszter Tokaj-hegyaljai tagjai (helyi termelők)

Cég megnevezése	Székhelye	Fő tevékenység
Borecet Kft.	Bodrogkeresztúr	borecet előállítás
Grape-stone Press Kft.	Szerencs	hidegen sajtolt szőlőmagolaj
KO-DUETT Kft.	Bodrogkeresztúr	borecet előállítás
Pendits Kft.	Abaújszántó/Tállya	szőlőtermesztés, bortermelés

Forrás: www.nautilus.hu

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

1. 2. 3. 11. Turizmus

A tercier szektor részét képező, napjaink legdinamikusabban fejlődő ágazataként számon tartott turizmus iparág pozitív gazdasági hatásai megkérdőjelezhetetlenek – igazán jelentős növekedési ütemet azonban csak az elmúlt másfél-két évtizedben volt képes realizálni. Mint ahogy az köztudott, a turizmus egy kimondottan érzékeny ágazatnak minősül, melynek teljesítményét jelentősen befolyásolják a természeti katasztrófák, a terrortámadások, a háborúk, zavargások, a járványok és más egyéb, előre nem prognosztizálható külső hatások. Mindezek ellenére a turizmus iparág az elmúlt hat évtized során jelentős növekedésen és diverzifikáción ment keresztül, számos új desztinációval és turisztikai termékkel bővült, miközben gazdasági (és multiplikátor) hatásai tovább erősödtek. A prognózisok alapján ez a növekedési és fejlődési ütem várhatóan a következő évtizedek során is megmarad.

Tokaj—Hegyalja idegenforgalmának keresleti-kínálati viszonyai

Jelen alfejezet Tokaj-Hegyalja turisztikai keresleti és kínálati viszonyait mutatja be, vagyis azt, hogy 2000 és 2013 év között milyen vendégforgalom realizálódott a térség különböző szálláshelyein. A trendek feltárásának szükségességét az indokolja, hogy az elmúlt évek fejlesztési dokumentumai, háttéranyagai,

turisztikai kiadványok kizárólag a termékekre, desztinációkra fókuszáltak, de ennek keresleti oldala nem került térségi szinten, aktuális adatokkal bemutatásra. A jövőbeni idegenforgalmi fejlesztések indokoltsága alapvetően a térség látogatottságától is függ.

Tokaj-Hegyalja az Észak-magyarországi turisztikai régióban helyezkedik el. Az Észak-magyarországi régió esetében a gyógyturizmus, a szállodai ellátások, a nemzeti parkok, a vallási turizmus, a borvidékek és a kulturális tényezők jelenléte gyakorolt pozitív hatást a térség turizmusára, de amint az adatok alapján jól látható, egyértelműen a gyógy- és egészségturizmus a legfontosabb turisztikai termék. 2013-ban az Észak-magyarországi régióban több mint 900 ezer vendég fordult meg kereskedelmi vagy egyéb szálláshelyeken, amellyel a régió a negyedik legkedveltebb turisztikai célterület az országban.

A térség leginkább látogatott települései Eger, Miskolc és Egerszalók voltak, ahová a régió forgalmának 43%-a összpontosult. A vezető települések vendégmegtartó ereje kiegyenlített volt, az átlagos tartózkodási idő 2,2–2,3 éjszaka. Az egy főre jutó vendégszám a régióban az országosnál magasabb, átlagosan 2,2-szeres volt, amelyhez képest az Egerszalók esetében mért 41-szeres érték kiemelkedő.[23]

33. grafikon: Vendégek száma az Észak-magyarországi régióban (ezer fő, 2013)

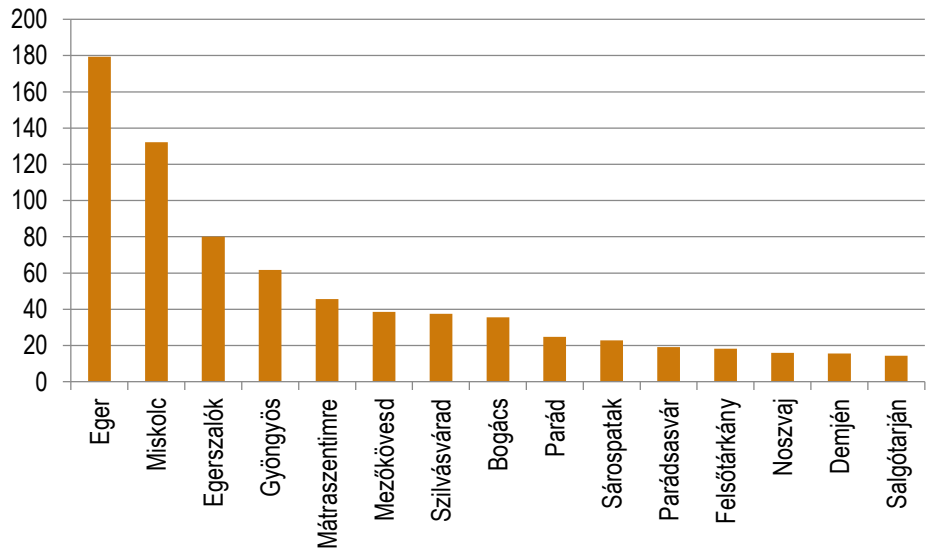

Forrás: KSH Tájékoztatási Adatbázis alapján szerk. Váradi Zs.

Az ábra alapján jól látszik, hogy a térség egészségturisztikai desztinációinak látogatottsága jóval előrébb jár, mint a világörökségi címmel rendelkező történelmi borvidéké. Csupán Sárospatak városa jelenik meg a leglátogatottabb települések között, évente közel 23 ezer vendéggel.

[23] http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/regiok/pecsturisztreg.pdf

Az elmúlt bő tíz év tendenciáit vizsgálva megállapítható, hogy a térség turisztikai infastruktúrája dinamikus növekedést mutat, tehát egyértelműen érzik a helyiek az ágazatban rejlő lehetőségek kiaknázását, az idegenforgalom szerepének növekedését. Míg 2000-ben a kereskedelmi szálláshelyek férőhelyeinek száma 2726 volt, addig 2013-ban meghaladta a 4200-at (34. grafikon).

A közösségi vendéglátáshoz kapcsolódó szállásférőhely számának növekedése 3,8-szoros növekedést mutat, amelynek gazdasági és társadalmi haszna vitathatatlan a községek életében. Egyrészt a település gazdasági növekedéséhez, másrészt az itt élők életminőségének emelkedéséhez járul hozzá. A vendéglátóhelyek száma kisebb növekedést produkált, számuk 2013-ra elérte a 473-mat (34. grafikon).

34. grafikon: A kereskedelmi és közösségi szállásadás férőhelyeinek száma 2000-ben és 2013-ban (db)[24]

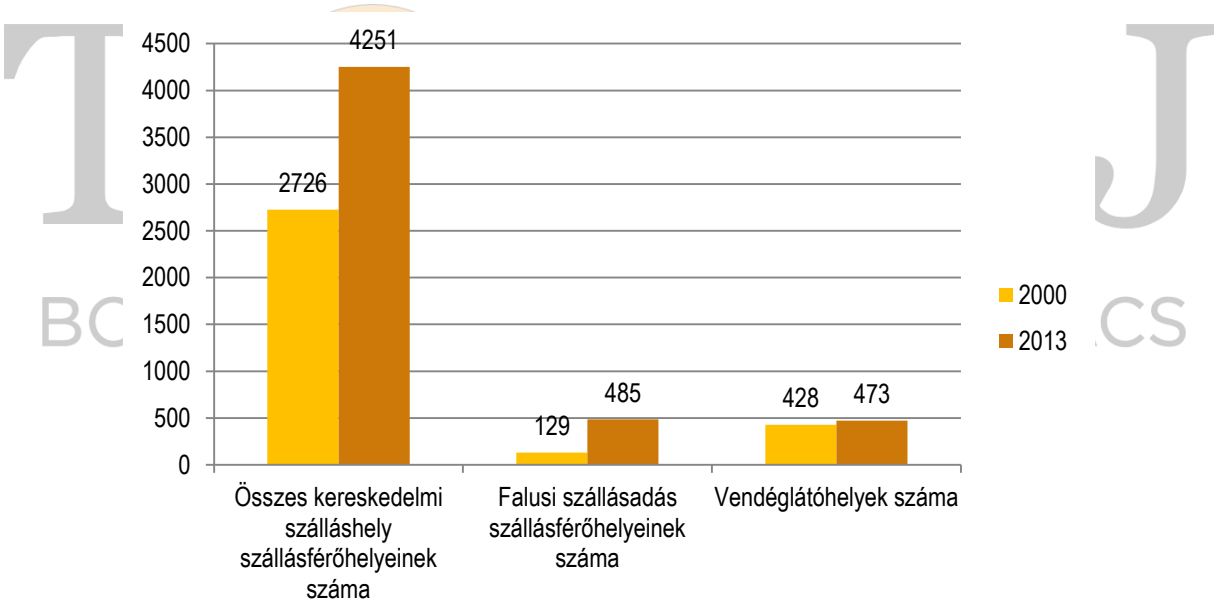

Forrás: KSH Tájékoztatási Adatbázis alapján szerk. Váradi Zs.

A fenti növekedés alapvető oka, hogy ebben az időszakban több magas minőségű szálláshely (szálloda) nyitotta meg kapuit a térségben. Ez turisztikai szempontból rendkívül fontos Tokaj-Hegyalja esetén, hiszen a magas színvonalú szolgáltatást biztosító szálláshelyek egyrészt a minőségi borturizmus felé predesztinálják a térséget, másrészt gazdasági szempontból magasabb bevételt eredményez.

[24] Közösségi szálláshely: a Balaton kiemelt üdülőkörzetéhez törvényileg nem tartozó települések, valamint gyógyhelyek kivételével az 5000 fő alatti települések, illetve a 100 fő/km^2 népsűrűség alatti területeken található egyéb szálláshelyek. Ezeken a szálláshelyeken a közösségi életkörülményeket, helyi vidéki szokásokat és kultúrát, illetve a mezőgazdasági hagyományok bemutatása a cél.
Kereskedelmi szálláshely: **(GKM 54/2003):** a hasznosított szobák száma az 5-öt, az ágyak száma a 10-et, kempingek esetében a hasznosított területi egységek száma az 5-öt meghaladja. Üzletszerűen, egész éven át v idényjelleggel, folyamatos napi üzemeltetéssel, megszakítás nélkül szállásszolgáltatást nyújt.

A kereskedelmi, valamint a közösségi szállás férőhelyeinek területi eloszlása meglehetősen egyenetlen a térségben. A kereskedelmi szálláshelyek férőhelyeinek településtípusonkénti vizsgálatánál jól érzékelhető a község-város egyenlőtlenség, ugyanis a férőhelyek 20%-a községekben, míg a fennmaradó közel 80% az 5 városban található. A települések valamivel kevesebb, mint felén (12) nincsen kereskedelmi szálláshoz kötődő férőhely. A legtöbb kereskedelmi szálláshelyet kínáló települések közül kiemelhető Tokaj, Tarcal, Tállya, Erdőbénye, Sárospatak és Sátoraljaújhely (41. térkép).

41. térkép: A kereskedelmi szálláshelyek férőhelyeinek száma Tokaj-Hegyalján

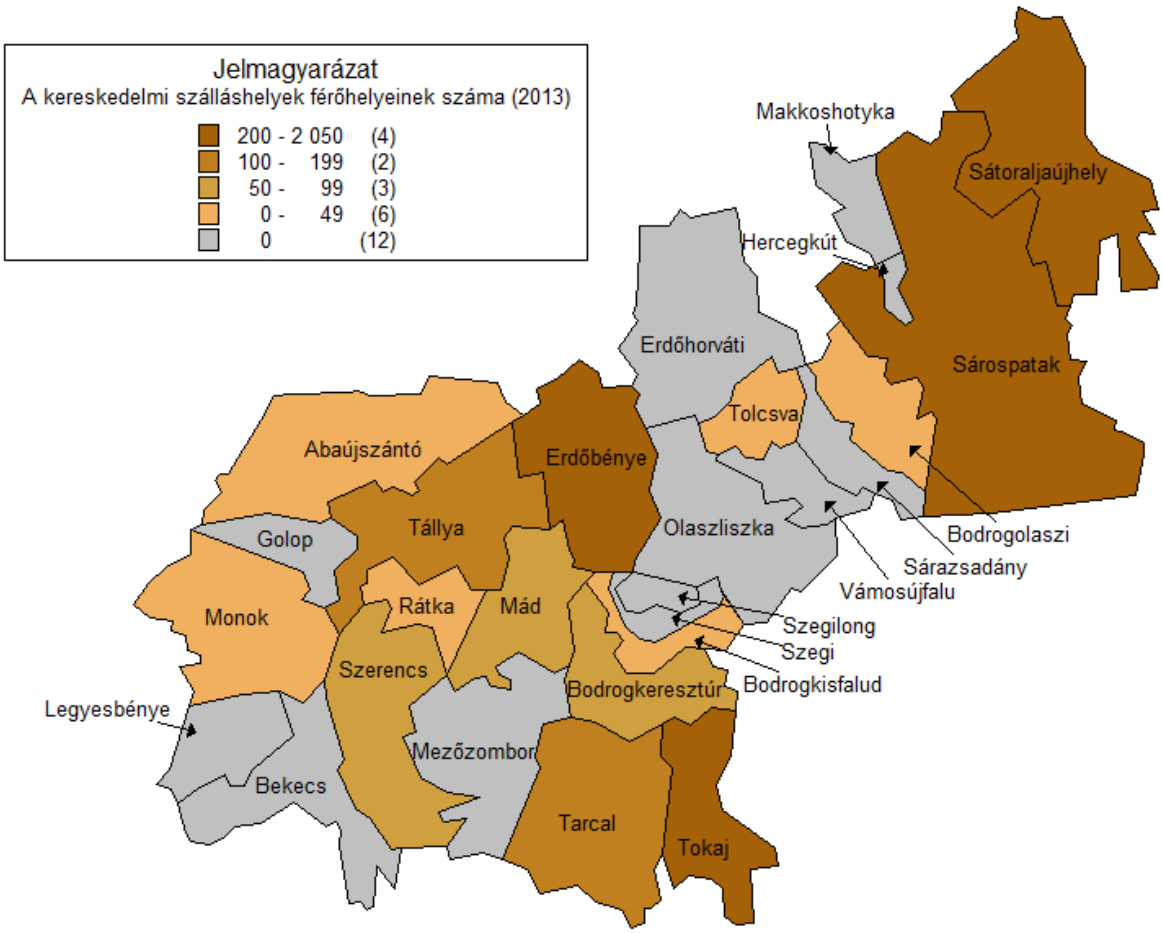

Forrás: KSH adatok alapján szerk. Mikle Gy.

Ugyanakkor a településméret kiküszöbölésére érdemes megvizsgálni az állandó népességszámmal súlyozott férőhelyek számát is. Első körben az előző bekezdésben felsorolt hat legtöbb kereskedelmi szállóhelyet kínáló település kerül bemutatásra. Ebből a csoportból Erdőbénye, Sárospatak és Tokaj rendelkezik a legmagasabb ezer főre jutó kereskedelmi szálláshelyek férőhelyeinek számával. Tarcal valamivel a térségi átlag fölött, Tállya az átlaggal megegyező, Sátoraljaújhely pedig az átlag alatti pozícióban található. Bodrogkeresztúr a férőhelyek számában csak a közepesen magas kategóriába tartozik, viszont a súlyozott relatív mutatója alapján már a negyedik legmagasabb értékkel szereplő

településnek számít a térségben. Érdekesség még az is, hogy a városok közül Szerencsen hiába volt több kereskedelmi férőhely, mint Abaújszántón, a súlyozott relatív értékek alapján a két település közel azonos pozíciót foglal el (35. grafikon).

35. grafikon: 1000 főre jutó kereskedelmi szálláshelyek férőhelyeinek száma 2013-ban

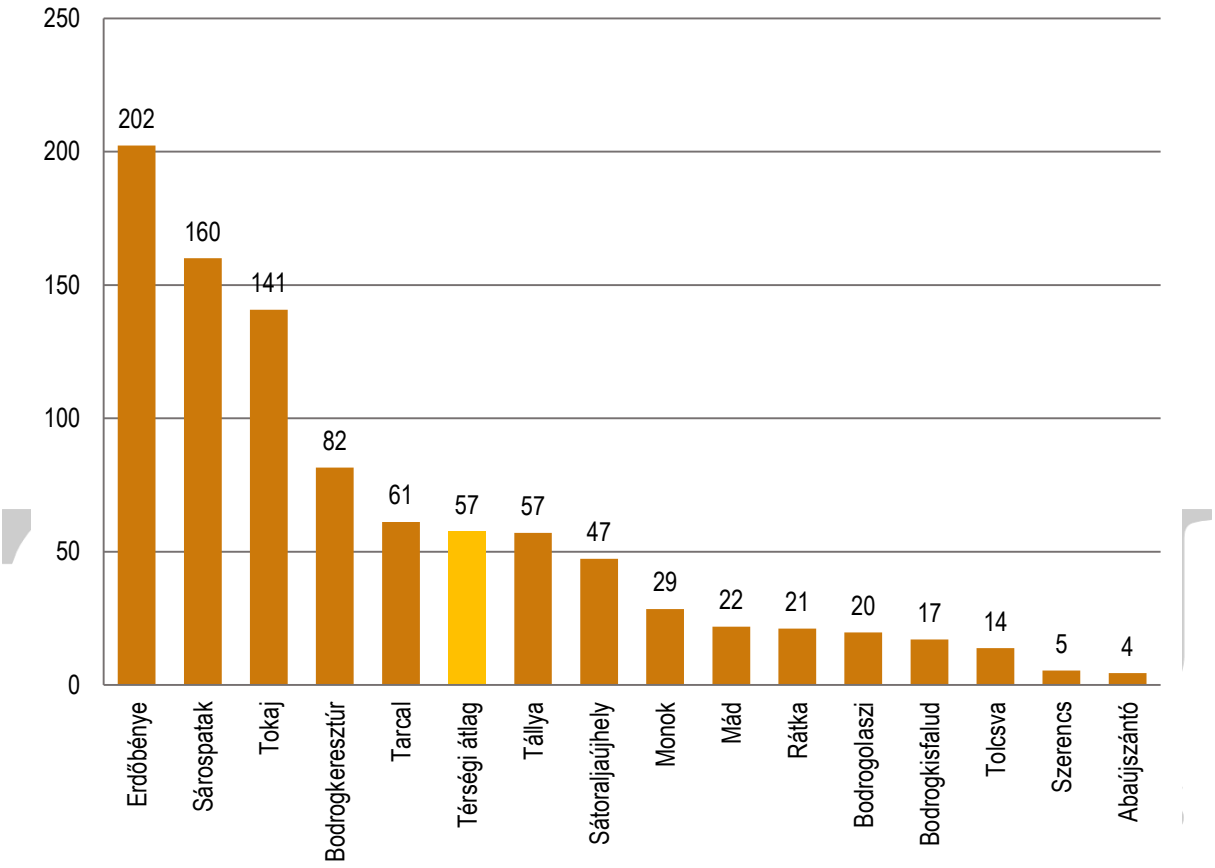

Forrás: KSH Tájékoztatási Adatbázis és KSH Népszámlálási adatok alapján szerk Csatai B.

A közösségi szálláshelyek területi megoszlása alapján az látszik, hogy a térség rurális jellege ellenére összességében kevesebb településen van jelen közösségi szálláshely (12), mint kereskedelmi szállás (15). Amíg a városok mindegyikében található kereskedelmi szálláshely, addig a falvak több mint felében nincsen közösségi szálláshely.

A közösségi szálláshelyekkel rendelkező települések főleg az Erdőhorváti-Tarcal tengely között leginkább a Bodrog folyó vonalán, valamint Sárospatak szomszédságában találhatóak. A térségben Tarcal (137 férőhely), Bodrogkisfalud (52), Olaszliszka (50), Tolcsva (52) a legjelentősebb szállásadó (42. térkép). A közösségi és a kereskedelmi szálláshelyek számának együttes településtípusonkénti vizsgálatánál az tapasztalható, hogy a város-község egyenlőtlenség még mindig jelentős, de a csupán kereskedelmi szálláshelyek megoszlásához képest mérsékeltebbnek mondható.[25]

[25] A városok közösségi és kereskedelmi szálláshelyeinek aránya 73%, a községeké pedig 27%.

42. térkép: A közösségi szálláshelyek férőhelyeinek száma (2013)

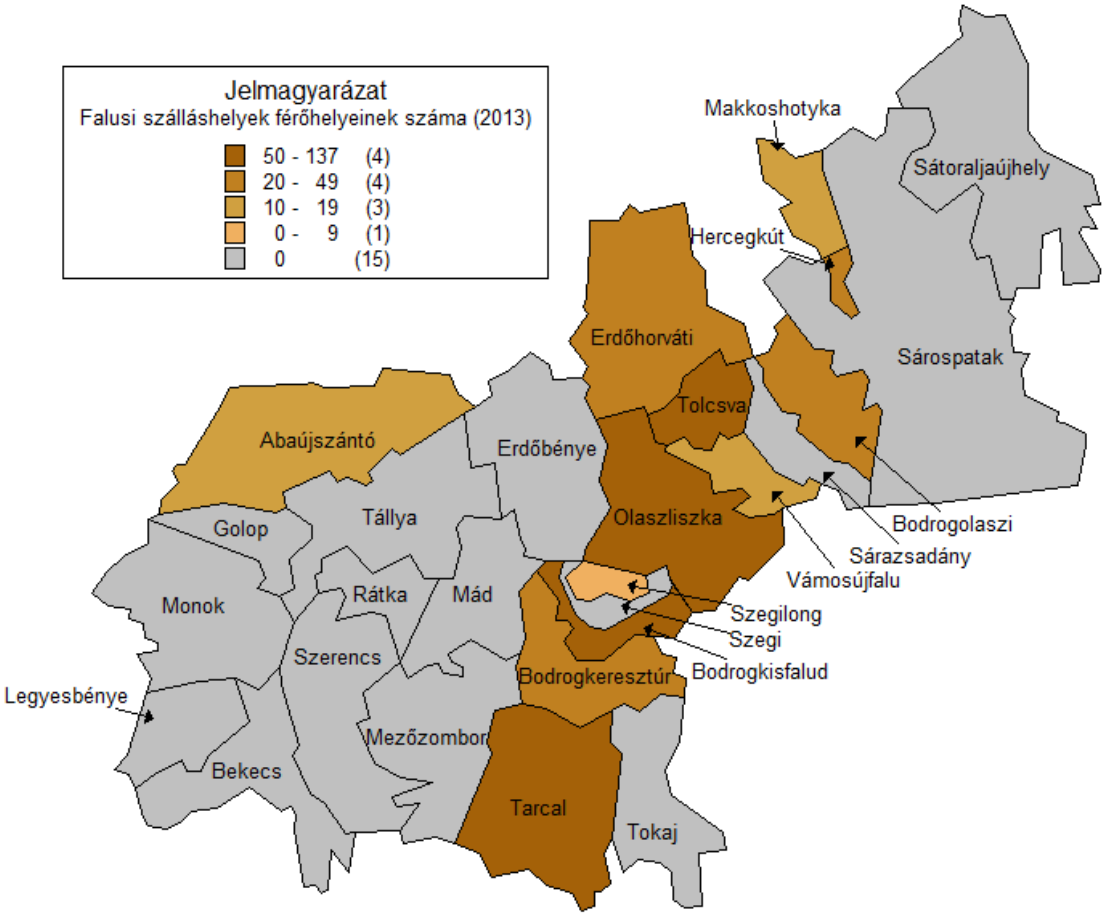

Forrás: KSH adatok alapján szerk. Mikle Gy.

BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

A súlyozott értékek a közösségi férőhelyek esetében is más rangsort mutatnak. Az egyik legszembetűnőbb eltérés, hogy szimpla férőhelyekben legjobb értékkel (137 darabbal) rendelkező Tarcal az ezer főre jutó közösségi szálláshelyekben már csak a negyedik legmagasabb pozíciót szerezte meg. A legjobb súlyozott relatív értékkel Erdőhorváti rendelkezik (1000 állandó lakosra 75 közösségi férőhely jut). Erdőhorvátin túl még szintén előkelő pozícióban van Bodrogkisfalud, Hercegkút, Tarcal és Bodrogolaszi. A sor végén és a vidéki átlag alatt csak Makkoshotyka, Vámosújfalu, Abaújszántó és azok a települések helyezkednek el, melyek nem rendelkeznek közösségi szállásadással. község

36. grafikon: Az 1000 főre közösségi szálláshelyek férőhelyeinek száma 2013-ban

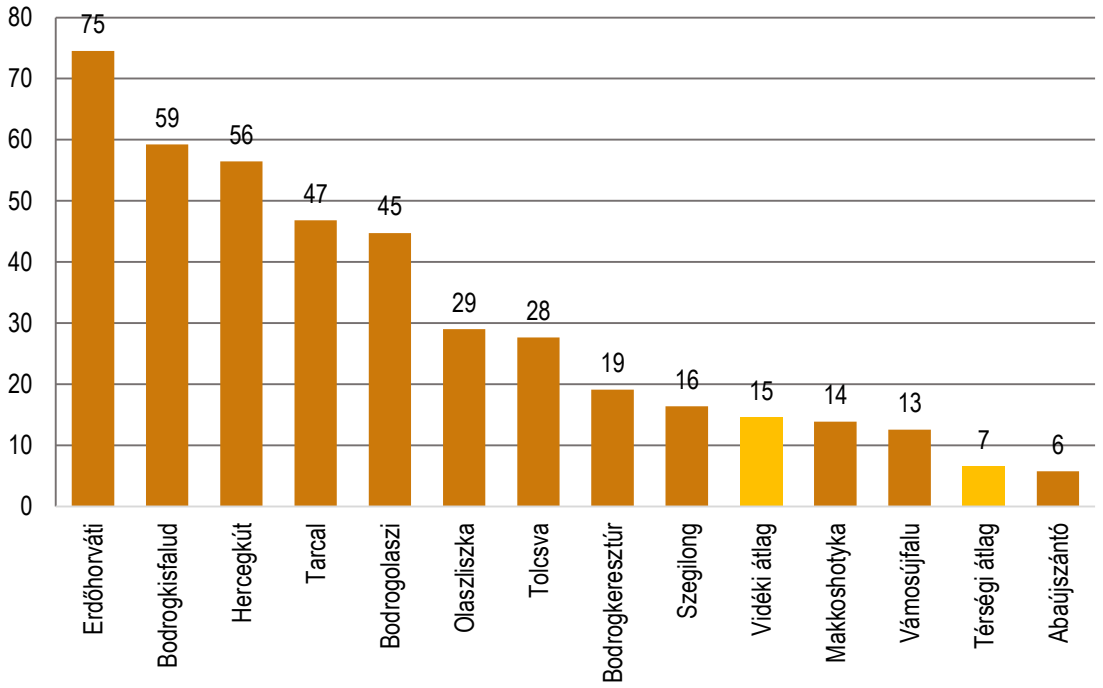

Forrás: KSH Tájékoztatási Adatbázis és KSH Népszámlálási adatok alapján szerk. Csatai B.

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

Tokaj-Hegyalján a közösségi szállások az ezredfordulótól nem egyenlő mértékben bővültek, valamint nem csak növekedés, hanem megszűnések is történtek. A 2013-ban közösségi szállásokkal rendelkező települések 2000-től egyaránt növelték a férőhelyek számát. A települések közül legdinamikusabban (50 férőhelyet meghaladóan) Tarcalon, Bodrogkisfaludon és Tolcsván történt emelkedés. Az említett településeken túl még jelentősen (20 és 50 férőhely között) bővítette kapacitásait Erdőhorváti, Hercegkút és Bodrogolaszi is (43. térkép).

Összességében a változásokból arra lehet következtetni, hogy a 2000 óta tartó intenzív közösségi szállásférőhely növekedésnek – a további gyarapodás mellett - még lehet területi szempontú bővülése is. Így viszont a közösségi szálláshellyel még nem rendelkező falvak is (akár újra) fontos szereplői lehetnek szálláshelybővülésnek, és élvezhetik a turizmus - a helyi gazdaságra gyakorolt - pozitív hatásait.

43. térkép: A közösségi szálláshelyek férőhelyeinek változása 2000 és 2013 között (db)

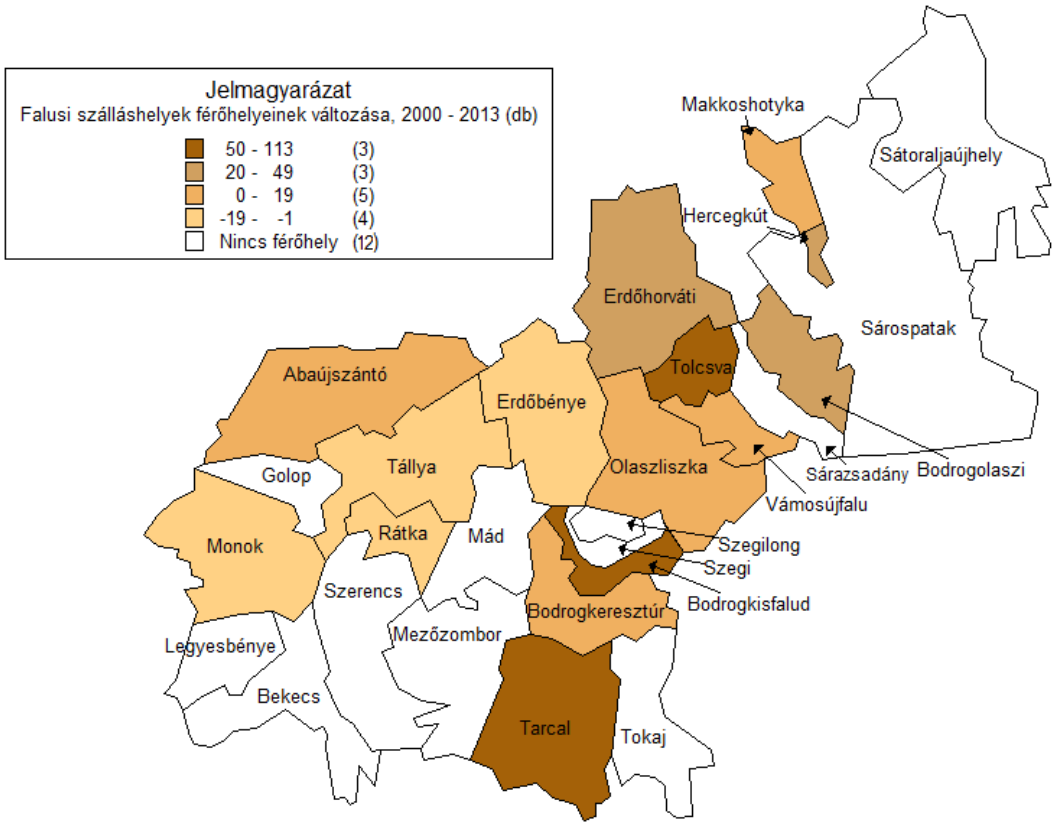

Forrás: KSH adatok alapján szerk. Mikle Gy.

BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

A szálláshelyek számának növekedése természetesen a vendégek számának növekedését is eredményezte Tokaj-Hegyalján. A turisztikai kereslet alakulását tekintve közel kétszeres növekedés tapasztalható 2000 és 2013 között, vagyis közel 58 ezer vendéget regisztráltak a térségben. Erről a jelentős bővülésről elmondható, hogy összességében a panziókban, és a szállodákban is egyaránt nőtt a vendégek száma. Viszont a településtípusonkénti bontásban az általános növekedés mellett nagyjából harmadával csökkent a települések panzióforgalma (34. táblázat). Érdekes eredmény még az is, hogy amíg a kereskedelmi szállásférőhelyek 20%-a községekben található, addig a vendégek számának alakulásában 34%-os részesedést értek el a községek (ez az említett magas minőséget kínáló szállodáknak köszönhető). Ez az eredmény is arra sarkallhatja a városi jogállású településeket, hogy érdemes négy vagy ötcsillagos szálloda létesítésén gondolkodni, befektetőket keresni egy-egy ilyen költségigényes projektre.

Ha a különböző kereskedelmi szálláshelyek típusát vizsgáljuk, kiderül, hogy a szállodák megnyitása hatalmas lökést adott a vendégforgalomnak. 2000-ben a panziókban megszálló vendégek aránya 24,15%-ot képviselt, míg a szállodákban ez az arány 33%-ot tett ki. 2013-ra – szállodák megnyitásának köszönhetően – 52,2%-ra növekedett vendégeik aránya, míg a panziókban megszállóké 15%-ra esett vissza. A településtípusonkénti bontásban szembetűnő, hogy a falvakban 2000 és 2013 között intenzív

átrendeződések történt a vendéglátóhelyek forgalmában és jelentőségében. A legnagyobb változás - a szállodák megépüléséhez köthető - jelentős szállodaforgalom megjelenése és a már említett egyharmados panzióforgalom csökkenés volt. Ezeknek köszönhetően a 2000-ben még 80%-os vendégaránnyal bíró panziók 2013-ra nagyjából 13%-ra esett vissza. Ezzel párhuzamosan pedig a szállodaforgalom nulláról 2013-ra 80% vendégarány fölé növekedett (34. táblázat).

34. táblázat: Vendégek száma Tokaj-Hegyalján 2000-ben és 2013-ban

	2000			2013			Változás 2000 és 2013 között (2000=100%)
	Községek	Városok	Tokaj-Hegyalja összesen	Községek	Városok	Tokaj-Hegyalja összesen	
Vendégek száma összesen a kereskedelmi szálláshelyeken (db)	4699	28863	33562	20028	37823	57851	172,3
Vendégek száma a szállodákban (db)	0	10983	10983	16346	13861	30207	275,0
Vendégek száma a panziókban (db)	3738	4369	8107	2522	6441	8963	110,5
Panziók vendégeinek aránya (%)	79,5	15,13703	24,15529	12,5	17,0	15,4	64,1
Szállodák vendégeinek aránya (%)	0	38,0	32,72451	81,6	36,6	52,2	159,5

Forrás: KSH adatok alapján szerk. Váradi Zs.

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

Tokaj-Hegyalja nemzetközi presztízsében fontos pillérként van jelen a külföldi turizmus, így az összesített turisztikai jellemzőkön belül mindenképpen külön elemzést igényel a külföldről érkező turisták nyaralási szokásai. Az alap adatokat tekintve 2013-ban Tokaj-Hegyalján több mint 14500 főnyi külföldi turista szállt meg a kereskedelmi és a közösségi szállásokon, ami nagyjából 300 ezer vendégéjszakát jelentett. Elmondható, hogy 2000-hez képest 2013-ra általános növekedés figyelhető meg az elszállásolt külföldiek

és a vendégéjszakák számában. A növekedés arányait tekintve a közösségi szállásokban történt a legnagyobb (közel 2,7 szeres) bővülés. A vendégforgalmat tekintve pedig leginkább a kereskedelmi szállások növekedtek, és az ezredfordulóhoz képest 2013-ra több mint 8500 fővel több külföldi állampolgár szállt meg a kereskedelmi szálláshelyeken. Településtípusonkénti bontásban az új turistáknak 37 százaléka a községekhez köthető. Ez az eredmény azért jelentős, mert a kereskedelmi szálláshelyeken 2000-ben még csak 7,6 százalékos külföldi vendégforgalom 2013-ra 24,9 százalékra növekedett a községekben, így lényegesen csökkent a város-község egyenlőtlenség (35. táblázat).

A szállástípusok közül a panziók és a szállodák külföldi turistaforgalma pont ellentétesen alakult a községekben, mint a városokban. Ugyanis (a vizsgált időszakban) a községekben megjelent és növekedett a szállodaforgalom, a panzióké pedig körülbelül a 40 százalékára csökkent. A városoknál pedig jelentősen (nagyjából tízszeresére) növekedett a panzió-, és valamelyest csökkent a szállodaforgalom (35. táblázat).

Fontos megemlíteni, hogy a falvakban lecsökkent, a városokban pedig nagyjából ugyanannyi maradt a külföldiek által eltöltött átlagos tartózkodási idő. Ez azzal lehet összefüggésben, hogy a városok komplexebb turisztikai kínálatot tudnak felmutatni a községeknél. A későbbiekben így mindenképpen érdemes odafigyelni a helyi és térségi szolgáltatások változatos megteremtésére, fejlesztésére, valamint reklámozására is.

TOKAJ
BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

35. táblázat: Külföldről érkező vendégek turisztikai jellemzői településtípusonként 2000-ben, és 2013-ban

	2000			2013			Változás 2000 és 2013 között (2000=100%)
	Községek	Városok	Tokaj-Hegyalja összesen	Községek	Városok	Tokaj-Hegyalja összesen	
Külföldiek által eltöltött vendégéjszakák száma a közösségi szállásadásban	217	0	217	298	20	318	146,54
Külföldi vendégek száma a közösségi szállásadásban	39	0	39	94	10	104	266,67
Külföldi vendégek száma a kereskedelmi szálláshelyeken	449	5464	5913	3596	10854	14450	244,37
Külföldi vendégek száma a panziókban	376	93	469	147	1102	1249	266,31
Külföldi vendégek száma a szállodákban	0	3768	3768	3387	3026	6413	170,20
Külföldiek által eltöltött vendégéjszakák száma a kereskedelmi szálláshelyeken	900	11855	12755	6182	23762	29944	234,76
Külföldiek által eltöltött vendégéjszakák száma a panziókban	745	1327	2072	208	3516	3724	179,73
Külföldiek által eltöltött vendégéjszakák száma a szállodákban	0	6658	6658	5885	5508	11393	171,12

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

Átlagos tartózkodási idő (külföldiek)	2,00	2,17	2,16	1,72	2,19	2,07	95,83
Átlagos tartózkodási idő (vendégek összesen)	2,13	2,23	2,21	1,83	2,25	2,10	95,04

Forrás: KSH adatok alapján szerk. Váradi Zs.

A térség szálláshelyeinek listája (2015. évi adatok alapján):

Abaújszántó:

Aba Vezér Étterem és Panzió

Hegyalja Panzió

Hollókői Vendégház

Öreg Diófa Vendégház

Sátor-hegy Vendégház

Galambos Pincészet

Galambászház

Pinceköz Borászat

Bekecs:

Nagyköz Vendégház

Bodrogkeresztúr

Székely Fogadó

Rátkai Vendégház

Kiscsillag Vendégház

Keresztúri Vendégház

Gabi Vendégház

Dona Vendégház

Anna Vendégház

Tokaj Nobilis Udvarház

Bocskai Pince- és Rendezvényház

Bodrogkisfalud

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

Zakator Vendégház és Pincészet

Bodrogolaszi

Bodrog parti Vendégház

Mediterrán Vendégház

Erdőbénye

Magita Hotel

Erdőfénye Kastélyszálló

Zempléni Vendégház

Erdőhorváti

Malom bérnyaraló

Patakparti Kemencés Vendégház

Hercegkút

Apartman Hercegkút

Sonnenschein Vendégház

Pogánykút Kulcsos Turistaház

Legyesbénye

Bénye-lak

Mád

Botrytis Hotel

Mádi Kúria Hotel

Barta Pince Vendégház

Borbarát Vendégház

Erzsébet Vendégház

Napudvar Vendégház

Valéria Vendégház

Úrágya Vendégház

Víz völgye Vendégház

TOKAJ
BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

Zsirai Vendégház

Makkoshotyka

Falusi Vendégház

M.hotyka Vendégház

Mezőzombor

Bortó Étterem és Panzió

Monok

Keményffy Vendégház

Kossuth Vendégház

Lurkó tanya

Tulipános Vendégház

Hegyalja György Vendégház

Olaszliszka

Komp étterem és Vendégház

Bodrogpart Vendégház

Félúton Vendégház

Zsófia Vendégház

Viki Vendégház

Rátka

Ezüstfenyű Vendégház

Kék párkány Vendégház

Hegyalja Gyöngyszeme Panzió

Sváb panzió

Angyal Borház

Sárazsadány

Fischinger Apartmanház Horgászház

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

Bodrogparti Vendégház

Sikora Vendégház

Barta Vendégház

Sárospatak

Hotel Bodrog Wellness Hotel Panzió és Étterem

Rákóczi Panzió és Étterem

Vár Vendéglő és Panzió

Tengerszem Üdülőpark és Kemping

Végardó Fürdő Evinor Panzió

Harmónia Panzió

Sátoraljaújhely

Hotel Hunor

Várhegy Üdülő és Hotel

Hotel König

Csillagfény Panzió és étterem

Kossuth Panzió

Smaragdvölgy Pihenőpark

Múzeumkert Panzió és Vendéglő

TOKAJ
BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

Szegi

Babits Pincészet Vendégház

Szegilong

Tájház

Szerencs

Meggyes Hotel

Rozsnyai Kúria

Weekend Panzió

Hotel Huszárvár

Tállya

Aranydukát Vendégház

Oroszlános Borhotel

Borosi Vendéház

Bacchus Vendégház

Aranynap Vendégház

Homoky Család Pincészete és Vendégház

Tarcal

Andrássy Rezidencia Wine and Spa

Bazilika Inn Panzió

Bor-bazilika Vendégház

Gróf Degenfeld Kastélyszálló

Tokaj

Hotel Kelep

Toldi Fogadó

Tokaj Hotel

Millenium Hotel

Tokaj Vár Hotel

Paulay Vendégház

Tolcsva

Ádám Vendégház

Cziróka Vendégház

Főtér Vendégház

TOKAJ
BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

A térség legjelentősebb rendezvényei

A következőkben a térség 27 településének legrangosabb rendezvényei kerülnek bemutatásra, amelyek a rendezvény és kulturális turizmus alapját képezik.

Abaújszántó: Találó elnevezést adtak az abaújszántói nyitott pincék rendezvénynek: szántói Ivó Napok, amelyet 14. alkalommal szerveztek a helyiek. Fafaragók találkozója, helyi specialitás, a krumplilángos sütése, szüreti felvonulás és bormustra várta a résztvevőket.

Bekecs: Bekecsen első ízben rendeztek Őszi Bekecsi Vigasságot, amely keretében Pálinka mustrán is részt lehet venni (itt a helyi és térségi pálinkakészítők mutatják be, mérettetik össze tradicionális eljárással készített nedűiket, amely a hegyaljai gasztrohagyományok őrzése tekintetében nagy jelentőséggel bíró esemény.

Bodrogkeresztúr: Bodrogkeresztúron, amely település az ország legnagyobb motormúzeumának helyet ad, évente megrendezésre kerül a hagyományos Magyar Motorok Randevúja, ahol felvonulnak az old-timer motorkerékpároktól a legmodernebb darabokig. A rendezvény inkább hagyományteremtő, mint hagyományápoló jellegű.

Bodrogolaszi: Bodrogolaszi disznótoros-évente február végén; Szüreti mulatság évente szeptember végén.

Erdőbénye: Erdőbénye önkormányzata és az Erdőbényéért Közalapítvány karöltve bonyolítja le Nemzetközi Kádárnapot, azt a programot, ami a település hírnevét megalapozó hordókészítő szakmának állít emléket. Pünkösd vasárnapján a Kádárok-völgye kerül a figyelem fókuszába, hordókészítő mesterek tartanak bemutatót a nagyérdeműnek, ugyanekkor a szakma míves termékeit is megtekinthették az érdeklődők nyitott kádárműhelyek és borbemutatók kíséretében.

BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

Erdőbénye rangos fesztiválja a Bor, Mámor, Bénye! – borfesztivál, amely kifejezetten sokszínű kulturális programpalettával nyújt. Nyitott pincékben borkóstolásra, helyi gasztronómiai különlegességek kóstolására és készítésére nyílik lehetőség, emellett előadások és tematikus séták segítségével mind Erdőbénye építészeti öröksége, mind a hegyaljai zsidó kultúra mementói megtekinthetőek. A település több száz éves múltra visszatekintő mestersége, a kádárság (bodnárság) is bemutatkozik, hordókészítési lehetőség, valamint kádártánc-bemutató csábítja a településre érkezőket.

Hetedhét Pásztortüzek – Szüreti napok Erdőbényén: Az egyik leghangulatosabb gasztro-bor-zenei fesztivál. Lehetőség nyílik szőlőpréselésre és borkészítésre, helyi ételkülönlegességek készítésére, lekvárfőző versenyre, dudakoncertre és puttonyos futásra.

Golop: Golopon igen érdekes eseménnyel lehet találkozni, a Madárijesztő-építő Fesztivál és Bortúra, amely alkalommal a résztvevők otthonról hozott ruhákból madárijesztőket készítenek, ezek egy ideig a település főterét, majd ősz elejétől a szőlőhegyeket díszítik. Bortúra keretében a hagyományos golopi borokat lehet megkóstolni.

Hercegkút: Nyitott Pincék Hercegkúton: Az esemény fő célja a település kultúrájának, borkultúrájának, gasztronómiájának, megismertetése az érkező vendégek számára.

Mád: A Furmint Ünnep többnapos színvonalas rendezvény, amely középpontjában a borászat hagyománya, nyitott pincékben borkóstolás, a borgasztronómia, helyi és térségi mesteremberek bemutatói, népművészeti foglalkozásokon való részvétel, helyi kézművesek hagyományos módon készített portékáinak vására képezik az Ünnep legfőbb programjait. A Jó éjszakát Mád, évente június közepén, 2 napos fesztiválként kerül megrendezésre. Helyszínei a település pincészetei, ahol a kulturális programok mellett hangsúlyos a gasztronómia is. A Mádi didergő december közepén alapvetően gasztronómiaia program kiegészítő hagyományőrző elemekkel.

Mezőzombor: Mezőzomboron másodszorra rendeznek Csülökfesztivált, ahol a tradicionális ételek készítésére, kóstolására, kézművességre, népi együttesek bemutatójára helyezik a hangsúlyt.

Monok: 2015-ben 3. alkalommal rendezték meg a térségi jelentőségű babfesztivált, ahol hagyományőrzés szempontjából igen fontos különböző népdalkörök, néptáncegyüttesek bemutatói, helyi gasztronómiai kuriozitások elkészítése, kézműves foglalkozások, valamint kézműves termékek vására.

Szent Orbán (a szőlészek, borászok, kocsmárosok védőszentje) I. Orbán néven volt pápa 222-230 között. Teljes csontereklyéjét ma a Tokaji borvidékhez tartozó Monokon őrzik. Május 24-én a Tokaji Borbarátnők Társasága folytatja az évek óta elkezdett, az ereklye megismertetését szolgáló programsorozatot. Monokon a Sarlós Boldogasszonynak szentelt késő barokk stílusú templomban az eredeti oroszlánlábas ezüst ereklyetartóban őrzik ma is Szent Orbán ereklyéjét, amely méltó alapot nyújt a Szent Orbán Nap megrendezéséhez.

Rátka: 2015-ben 22. alkalommal rendezték meg Rátkán a Nemzetközi Nemzetiségi Fesztivált. A rendezvény keretében népdaléneklés, kórusok fellépése, hagyományos táncok és sportok gyakorlására nyílt lehetőség, valamint gasztronómiai hagyományőrzés nevében német tradicionális ételek elkészítésére, kóstolására is nyílt lehetőség.

Töltött Káposzta Fesztivál Rátka: Bor- és káposztakóstolás, sörözés, népdal- és táncbemutató, kézműves foglalkozás várja a résztvevőket.

Rátkán évente Közösségi Tábort rendeznek, ahol különböző hagyományőrző tevékenységek jelentik a táborozók fő elfoglaltságát. Ősi sváb mesterségeket lehet kipróbálni, kézműves ételeket készíteni és kóstolni, valamint a svábok, valamint a Hegyalja rurális hagyományaival ismerkednek meg a résztvevők.

Sárazsadány: 2015-ben első alkalommal került megszervezésre, egy igazán különleges helyszínen, a Bodrog viziszínpadján és környezetében a település értékeit is bemutató, egyben szórakoztató műsorokkal tarkított I. Sárazsadányi Kistérségi Fesztivál, amely nagy népszerűségének köszönhetően a jövőben ismét megrendezésre kerül. A Sárazsadányi Gasztro Fesztivál- évente megrendezésre kerülő halételek köré szerveződő esemény.

Sárospatak: A Sárospatakon, 1987 óta kétévente megrendezésre kerülő „Zsákomban a bábom" Nemzetközi Bábfesztivál nem a nemzetek nagy bábszínházainak ünnepe, hanem az egy-két fős, vagy kamara bábegyüttesek bemutatkozásának és szereplésének a fóruma. A fesztivál főszervezője a sárospataki Pinocció Alapítvány, melynek elnöke *Szentirmai László* bábteoretikus.

Sárospatakon a Művelődés Háza és Könyvtára munkatársai 18. éve szervezik a Zempléni Gyermek Szólótánc Fesztivált, amelyre elsősorban Északkelet-Magyarországról érkeznek fiatalok, hogy mind hagyományos, mind modern tánctudásukat megmérettessék.

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

Sárospatakon minden évben megrendezik a Comenius Napokat, amely irodalmi és történelmi hagyományok ápolása, valamint a helyi, főiskolai kutató számára kutatási eredményeik bemutatása szemszögéből fontos esemény.

2015-ben immár 23. alkalommal rendezték meg a Pünkösdi Szent Erzsébet Ünnepet Sárospatakon. A város évente visszatérő eseménye az 1231 Pünkösdjén szentté avatott királylányra való emlékezés a Pünkösdi Szent Erzsébet Ünnep keretében. Fontos esemény a vallási hagyományok megőrzése, felelevenítése céljából.

Prepa Party Sárospatakon – Comenius öregdiák-találkozó: A rendezvény célja, hogy egykoron és jelenleg a pataki fakultázson tanuló (öreg) diákok találkozhassanak, eszmét cserélhessenek, tudományközi kapcsolatokat hozhassanak létre és vigyék tovább a Pataki Iskola hírét, oktatási hagyományait.

2015-ben 6. alkalommal rendezték meg Sárospatakon a Máté napi Aszúünnepet, ami az elmúlt években Sárospataki Bornapok néven vált népszerűvé. A három napos ünnepen borverseny, Zenész Mustra, hagyományos hegyaljai ételek főzőversenye, szüreti felvonulás, és természetesen utcabál zajlott.

Sárospatakon évente rendezik a Lovas Hagyományőrző Fesztivált, amely keretében a lovaglás hagyományával, tradicionális felszerelésekkel, lovassport-kiegészítőkkel lehet közelebbről megismerkedni.

Vallási hagyományőrzés Tokaj-hegyaljai legrangosabb eseménye az Őszi Szent Erzsébet Napok, amikor Sárospatak római és görög katolikus egyházi épületei szolgáltatják a szentmisékkel, zarándoklattal, egyháztörténeti programokkal, kiállításokkal gazdagított emelkedett hangulatú programot.

Sátoraljaújhely: Márton-napi Vigasság a Magyar Nyelv Múzeumában: a Múzeumok Őszi Fesztiválja országos rendezvénysorozat keretében Márton-napi vigasságon vehettek részt a Magyar Nyelv Múzeumába látogatók. Nemzetiségi gasztronómiai hagyományok őrzése és átörökítése szempontjából fontos program a rudabányácskai szlovák, illetve a károlyfalvai német kisebbség jóvoltából készített jellegzetes felvidéki ételként ismert gőzön főtt (párán főtt) bukta, valamint a babos galuska (paszúlygaluskát).

Zempléni Fesztivál: Tokaj-Hegyalja méltán híres, térségi, megye, regionális érdeklődésen túlmutató, országosan és Kárpát-medence szerte vonzó kulturális fesztiválja. A programok sokszínűsége, helyi és térségi tradíciók bemutatásának igénye, a kulturálisan együvé tartozó kisebb és nagyobb népességű településeket csokorba foglaló rendezvény alappillére a hegyaljai hagyományőrző tevékenységnek. A Zempléni Fesztivál az Észak-magyarországi régió kulturális, turisztikai és borgasztronómiai komplexitást kínáló, legnagyobb nyári rendezvénysorozata.

A Fesztiválszövetség 2009-ben lezajlott, a magyarországi fesztiválokat értékelő eljárásában „Kiváló Minősítésű Művészeti Fesztivál" kategóriába sorolt rendezvény különleges vonzereje, máshoz nem hasonlítható jellegzetessége a műfaji és területi sokszínűség. Sárospatak, Tokaj, Sátoraljaújhely, Szerencs és több más zempléni település legszebb műemléki és szabadtéri helyszínein rangos komolyzenei koncertek, színházi, táncos és jazzestek, kirándulások, kiállítások várják a közönséget. A kedvelt kiránduló koncertekkel a látogatók eljuthatnak eldugott falvakba, várakhoz, vadászkastélyokig, Árpád-kori templomokat és más műemlékeket fedezhetnek fel. Az eseményekhez kapcsolódóan a résztvevő települések is megmutathatják hagyományaikat, szokásaikat.

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

A magyar művészeti élet kiválóságai mellett számos külföldi vendég együttes és szólista lép fel évről-évre a fesztiválon. A rendezvénysorozat fiatal művészek számára is rendszeresen biztosít bemutatkozási lehetőséget.

A kulturális rendezvények mellett a vendégek kipróbálhatják Zemplén egyéb turisztikai attrakcióit is, remek éttermekben kóstolhatják a táj jellegzetes ételeit. A fesztivál eseményeihez organikusan kapcsolódik a borvidék borainak népszerrűsítése. A legkiválóbb pincészetekben rendezett programok mellett az esti nagy Fesztiválkoncerteken is borkóstolók várják az idelátogatókat.

Vince-napi ökumenikus bor és szőlővessző szentelést rendeztek a sátoraljaújhelyi római katolikus templomban. A városban hagyomány, hogy Szent Vince a szőlősgazdák, borászok védőszentjének napján megszentelik a borokat, és megáldják azok készítőit, emellett megszentelik az év borait.

Hetedik alkalommal rendezték meg a Nemzetközi Kórusfesztivált Sátoraljaújhelyen, amelyre az elszakított országrészekből és Lengyelországból érkeztek kórusok. A Város napja keretében megrendezett eseményen több kórus is minősült a zsűri előtt.

A történelmi Zemplén vármegye fővárosa, Sátoraljaújhely ad helyet a Sátor Fesztivál elnevezésű nívós programsorozatnak, ahol a borászati hagyományok előtt tiszteleg A bor ünnepe esemény, emellett Utcaszínházi Fesztivál és a 27. Zempléni Nemzetközi Néptáncfesztivál várja a mind belföldről, mind külföldről érkező vendégeket.

Szegi: Szőlővirágzás Ünnepe és Borok Lakodalma Szegiben: A szegi és Bodrogkisfaludi borok „lakodalmának" ünnepe, amely középpontjában a borászat hagyománya, a borgasztronómia áll.

Szerencs: Az édesipar hazai fellegvárában, Szerencsen idén 8. alkalommal rendezték meg az Országos Csokoládéfesztivált, amely elsődleges célja a kiváló minőségű, Európa-szerte egykoron óriási hírnévnek örvendő szerencsi csokoládé és a csokoládégyártás hagyományának népszerűsítése, emellett kézműves foglalkozások és térségi kézműves termékek vására várja a résztvevőket. A fesztiválon minden évben tradicionálisan a csokoládégyár működésének fénykorában gyártott különlegességeket is készítenek, idén például a régi, ún. aranydobozt is elkészítették.

2015-ben Tizedik, jubileumi Pálinka- és Bormustra került megrendezésre Szerencsen, amelyet hagyományteremtő szándékkal indított a Szerencsi Borbarátok Köre és a város önkormányzata. A rendezvény alkalmával szakavatott bírálók döntik el, hogy kategóriánként a számos kiváló minőségű nedű közül melyeket tartják legérdemesebbnek arra, hogy díjazzák a termelőjét.

Tarcal: A Tarcali napokat 20. alkalommal rendezték meg, ahol Honfoglalás kori bemutatók, lovasok, íjászok, történelmi borút felelevenítése képezi a programpaletta garmadáját.

Tállya: A Szent Vencel-napi szőlőszentelő búcsú és Őszi Tállya Fesztivál szeptember végén kerül megrendezésre. A közismerten borszerető cseh fejedelem, Szent Vencel a vincellérek védőszentje is egyben. Az egyházi szőlőszentelő ünnep mellett színes fesztiválprogrammal is várják a Tállyára érkezőket.

Tállyai Szalonna és Szamorodni Fesztivál: A második alkalommal megrendezett eseménnyel a Tokaj-hegyaljai Történelmi Borút Egyesület Tállya felújítja a több évszázados és mára csaknem feledésbe merült magyar szalonna-kultúrát, amelyen ennek a két ősi és nagyon magyar eledelünknek, a

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

szalonnának és a tokaji szamorodninak az összeillőségét mutatja be az érdeklődő közönségnek. A rendezvényt helybéli, és az ország más tájairól érkezett énekkarok, zenekarok és népi hagyományőrző együttesek vidám műsorai, bordalai és verbunkosai teszik még élvezetesebbé.

A „Gondold újra, éld meg a hagyományt" című fesztivál, amely idén 2015 októberének utolsó hétvégéjén került megrendezésre. Programjai kivétel nélkül a térség hagyományőrzéséhez kapcsolódtak, így kézműves bemutatók, vásárok és programok várták az ide érkezőket. A zenén, a táncon, a kézműves mesterségeken, a gasztronómián, az építészeten, valamint a népművészeten keresztül ismerhették meg a magyar hagyományokat az ideérkezők.

Tokaj: Tokaji Borok Fesztiválja és Nyitott Pincék: Egy hiteles, teljes, eredeti Tokaji borkínálatot ismerhet meg a Tokaji Borfesztiválon, ahol 25-30 pincészet kínálja termékeit! A borfesztivál mellett igen gazdag művészeti kísérő programoknak is helyt ad a Fesztivál: A térzenétől a borrendi találkozóig, a Fesztiválszínpadi programoktól, a Patkóbányában rendezett előadásoktól a "Múzeumkerti Dionüsziák"-ig és a Zsinagógában rendezett koncertekig gazdag program várja az idelátogatókat.

Tokaj-hegyaljai Szüreti Napokon – amely a borvidék legnagyobb hírű szüreti mulatsága, látogatószámban a Zempléni Fesztivál értékeivel vetekszik – a résztvevők borkóstoláson, szüreti felvonuláson, néptáncbemutatón vehetnek részt. Az esemény a térség egyik legrégebbi szüreti ünnepe, az 1900-as évek legeleje óta megrendezik és egész Tokaj-Hegyalja lakosságát megmozgatja, tehát gazdasági és kulturális multiplikátor hatása kiemelkedő. A rendezvény fő nevezetessége az ún. polgármesterek bora, amely szintén régi hagyományon továbbéltetésén alapszik. A résztvevő polgármesterek saját településükről hozzák a szőlőt, amelyekből bor készül és következő alkalommal megkapják a nedűt.

Tokaji Borok Fesztiválja Tokajban: Fontos eseménye a tokaji boroknak, amely zenei, gasztro- és borfesztivál is egyben.

Tolcsva: Tolcsvai Borfesztivál: A település fesztiválja párszáz fős helyi eseményből több tízezer főt Tolcsvára vonzó ünneppé nőtte ki magát, amelyet immáron 12. alkalommal rendeztek meg. Több száz éves pincék nyitják meg kapuikat, megtekinthetőek a Bormúzeum és Borászati Kultúra Házának permanens és átmeneti gyűjteményei, sőt, a Lorántffy Zsuzsanna korából származó, Tokaj-Hegyalja népművészetére anno dominánsan jellemző ún. úri hímzést is lehet gyakorolni.

Szent Erzsébet Út

Turisztikai szempontból kiemelhető Szent Erzsébet Út Alapítvány tevékenysége, amely tagjai felélesztették a sárospataki Szent Erzsébet-kultuszt, a középkorban elevenen élő Szent Erzsébet zarándoklat hagyományát. Bár tisztelete az azóta eltelt évszázadokban sem lankadt, nem volt valóságos, kijelölt út, amit az újkori zarándokok bejárhattak volna. A Szent Erzsébet Út Alapítvány 2007-ben Sárospatakon, Szent Erzsébet szülővárosban jött létre azzal a céllal, hogy összekösse az európai Szent Erzsébet emlék- és tiszteleti helyeket, s létrehozzon egy olyan zarándokutat, amely megerősíti a szellemi és lelki összetartozást, és fizikai valóságában is végigjárható utat jelöl ki. Magyar-szlovák együttműködés keretében Sárospatak és Kassa között tematikus zarándokutat hoztak létre.

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

44. térkép: A Szent Erzsébet Út állomásai

Forrás: szenterzsebetut.hu

TOKAJ
BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

Mind egyházi (pl. Szent Erzsébet ereklyéivel körmenet, ugyanis a szent Patakon született és ereklyéinek egy része a város katolikus templomában került kiállításra), mind világi (rendezvények, egyháztörténeti, történelmi, irodalmi kutatások, tablós vándorkiállítás) profilja is van az egyesületnek. Sárospatakon Kelet-Magyarország értelmiségi életének egyik fellegváraként működő Református Kollégium egykori és jelenlegi diákjai is kiterjedt taglétszámú egyesületet alapítottak, akik a pataki oktatási, kulturális hagyományok kutatását, megőrzését, továbbörökítését végzik, emellett „mecénásokat" keresnek annak érdekében, hogy a Bodrog partjának Athénja és a történelmi jelentőségű Alma Matere rangjához illően fejlődjön és maradjon az Északkelet-Magyarország egyik kulturális gócpontja.

Mária út

Mária út néven egy Közép-Európában haladó zarándokút építése folyik több hazai és szomszédos országbeli egyesület és alapítvány összefogásával, melynek kelet-nyugati főtengelye (Mariazelltől Csíksomlyóig) Tokaj-Hegyalján is átvezett. A kezdeményező egyesületek és alapítványok célja az, hogy megismertessék Közép-Európa vallási és kulturális értékeit, a zarándoklatra vállalkozók számára pedig biztonságos zarándokhálózatot építsenek ki. A Mária út a modern vallásos szemléletnek megfelelően ökumenikus.

A Mária út megalakításához a hazai Szűz Mária búcsújáró helyek nagy száma és az El Camino (Szent Jakab út) zarándokút adta a gondolatot. A kezdeményezés első útvonala már a Mária út elnevezést kapta egy 2007-ben alakult szervezet kezdeményezéséből.

A két zarándokút keresztezi is egymást a térségben, így a már meglévő és a jövőben létesülő zarándokszállások egyes helyeken mind a két úton levőket kiszolgálhatják.

1. 2. 3. 12. A térség gazdasági versenyképességét befolyásoló tényezők

Elérhetőség

Tokaj-Hegyalja térsége földrajzilag különleges helyzetet mondhat magáénak, hiszen az Északi-középhegység (azon belül a Zempléni-hegyvidék) és az Alföld közötti árucsere stratégiailag legfontosabb területén fekszik. A Tisza és a Bodrog találkozásánál a középkortól fogva fontos kereskedelmi út vezet.

A térség fejlődését, gazdaságának alakulását jelentős mértékben befolyásolja a hármas határmenti elhelyezkedés is. Tokaj-Hegyalja települései Szlovákiától 15-60 km-re, Ukrajnától 80-120 km-re helyezkednek el.

Az érintett települések a megyeszékhelytől, Miskolctól viszonylag távol fekszenek (Sátoraljaújhely: 90 km, Sárospatak, Tokaj és Abaújszántó kb.60-70 km, Szerencs 40 km) és a földrajzi távolságot sok esetben tovább növeli a közlekedési infrastruktúra leromlott állapota is.

A térség közúti közlekedésében meghatározó 37. számú főút (Bodrog völgyében), amely jelentős szerepet tölt be Tokaj-Hegyalja településeinek országon belüli elérhetőségében, illetve jelentős tranzitforgalmat bonyolít Dél-Szlovákia irányába. A megyeszékhely elérése szempontjából ugyancsak a 37. számú főút mentén fekvő települések vannak a legkedvezőbb helyzetben, bár a 37. számú főút a térség több települését keresztülszeli, jelentős átmenő forgalommal terhelve azokat. A mellékúthálózat a domborzatot követve ma is a folyók völgyében halad, állapota számos esetben még mindig rossznak mondható a 2013-as felújítások után is.

A térség elérhetősége szempontjából ugyancsak jelentős és egyre erősödő szereppel bír az északnyugat-délkelet irányú 38. számú főút, amely az M3 autópályához biztosít kapcsolatot, valamint a 37. számú főutat és a 3. számú főutat (Hernád-völgy) összekötő Mád-Tállya-Abaújszántó-Encs térségi út is.[26]

Tokaj-Hegyalja környezetében az elmúlt 5 évben nem valósult meg olyan jelentősebb közlekedésfejlesztési beruházás, amely révén lényegesen javult volna a települések elérhetősége. A legközelebbi autópálya csomópont: Miskolc-Felsőzsolca (amely a legtávolabbra fekvő Sátoraljaújhelyről

[26] 2014-ben a 39-es főút nyomvonalával részben megegyező útszakasz főúttá lett kijelölve, így a 3. sz. főút-Encs-Abaújkér-Abaújszántó-Tállya-Mád-37-es főút útvonal lett a 39. sz. főút.

TOKAJ KÖRYMEZŐK FEJLESZTÉSI TANÁCS

85 km-re, Szerencstől 27 km távolságra található.) Jelentősebb javulás csak a bodrogközi települések esetén figyelhető meg, ahonnan érdemesebb a Nyíregyháza dél – Debrecen autópálya csomópont felé közlekedni.

A térség fekvésében rejlő lehetőségek kiaknázása a gyorsforgalmi hálózatokra való erőteljesebb rácsatlakozással valósítható meg. Az M30-as gyorsforgalmi út befejezése érdemi elérhetőség javulást jelenthet, s a térség települései jelentős fejlődést remélnek az autóút Kassáig történő megépítésétől, amely az európai autópálya-hálózatba való bekapcsolódási lehetőséget biztosít. Az M30 Kassáig történő megépítésére azonban egyelőre úgy tűnik, 2014-2020 között nem kerülhet sor - bár a 2014-2020-ös megyei közlekedésfejlesztés számol vele -, így az érintett időszakban elsődleges cél a gyorsfogalmú út Szerencsig történő kiépítése, amely jelentősen lerövidítheti a főváros és a nyugati országrészek elérhetőségi idejét és a javíthatja az utazás biztonságát, kényelmét.

A térségi elérhetőség javítás céljai között szerepel továbbá 39-es út mielőbbi megépítése, amely az M30 és M4 autópályákhoz, valamint a debreceni repülőtérhez való kapcsolatot biztosítja, valamint az M3-ashoz Szabolcs-Szatmár-Bereg megyén át vezető utak minőségjavítása, fejlesztése.

A térség közlekedésében fontosabb közlekedési csomópontok: Tokaj, Szerencs, Sátoraljaújhely.

Tokaj fontos tiszai kikötő és közlekedési hídfő, hiszen a Tisza észak-magyarországi szakaszán csak itt lehet átkelni vasút és közúti hídon Borsod-Abaúj-Zemplén megyéből Szabolcs-Szatmár-Bereg megyébe, az ország keleti területére. Ez a stratégiai fontosságú elhelyezkedés, egyfajta nyitottságot, megyehatáron túlnyúló kapcsolatokat eredményez(ett) a város számára.

A bodrogközi települések a sárospataki Bodrog-hídon keresztül érhetik el a leggyorsabban Miskolcot.

Közlekedési szempontból szintén fontos közúti és vasúti csomópontnak számít Szerencs, a 37. számú főútnak és a városon áthaladó két vasútvonalnak köszönhetően. (80-as vasúti fővonal: Budapest – Miskolc – Mezőzombor – Sátoraljaújhely; 100c: Szerencs – Nyíregyháza, valamint 98: Szerencs-Hidasnémeti vonalaknak köszönhetően.) A vasúti megközelíthetőség tehát Miskolcról és Nyíregyházáról is jónak mondható.

Budapest – Sátoraljaújhely közötti vasúti közlekedés tovább romlott közvetlen már csak 1 vonatpár közlekedik, a Mezőzombor – Sátoraljaújhely szakasz felújítása, villamosítása a nemzetközi hálózatba csatlakoztatása (Szlovákia) két évtizede húzódik.

A térség közlekedési helyzetének részletes ismertetésére a tanulmány „Közlekedési Infrastruktúra általános bemutatása” c. fejezetében kerül sor, jelen fejezetben csak a gazdasági versenyképességet befolyásoló főbb aspektusai kerültek kiemelésre.

Munkaerő képzettsége

Mint azt a demográfiai fejezetben részletesen ismertetjük Tokaj-Hegyalja iskolázottsági mutatói az országos átlaghoz közelítve utóbbi években folyamatosan javulnak. Néhány település kivételével a térség legtöbb településén csökkent a legfeljebb általános iskolai végzettséggel rendelkezők aránya. Emellett

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

növekedett a főiskolai és egyetemi végzettségűek száma és aránya is. Szintén csökkenés mutatható ki az érettségivel nem rendelkező középfokú végzettséggel rendelkezők arányát tekintve.

A foglalkoztatottak száma és a munkaképes korú népességen belüli aránya 2000 óta a térség legtöbb településén növekedett, legnagyobb mértékű növekedés Szerencs, Sárospatak városát érintette, a térség városai közül Sátoraljaújhely és Tokaj kedvezőtlenebb mutatókkal rendelkezett. A községek közül Hercegkút, Bekecs, Bodrogolaszi kifejezetten kedvező, míg Szegi, Mezőzombor és Makkoshotyka legkedvezőtlenebb foglalkoztatási mutatókkal jellemezhetők.

A nyilvántartott álláskeresők között legdominánsabban a szakmunkás, valamint a szakközépiskolai, technikumi végzettséggel és az általános iskolai végzettséggel rendelkezők jelennek meg a térségben, a regisztrált álláskeresők legnagyobb hányada 21-30 év, majd az 51-60 év közötti korosztályból kerül ki.

Az elvándorlás az országos és a megyei tendenciákhoz hasonlóan különösen jelentős a felsőfokú végzettséggel rendelkező fiatalok körében, akik főiskolai, egyetemi tanulmányaik elvégzését követően Budapesten, illetve az ország fejlettebb régióiban telepednek le. Mindezek mellett az utóbbi évtizedben megnőtt az ideiglenesen vagy állandóan külföldre költözők száma is. A helyi gazdaság magas képzettségűek iránti igénye erősödik ugyan, de mezőgazdaságra és mezőgazdasági termékfeldolgozásra, gépipari és fémipari hagyományokra épülő szerkezeti adottságai miatt sokkal nagyobb arányban tudja lekötni az alacsonyabb képzettségű betanított és szakmunkás réteget.

1. 2. 3. 13. Kutatás, fejlesztés

Borsod-Abaúj-Zemplén megye kutatás-fejlesztési potenciálja jelenleg az országos átlag alatti[27]. Habár növekedés figyelhető meg mind a foglalkoztatott kutatók és fejlesztők számában (50%-os növekedés 2000-2010 között), mind a ráfordítások összegében (K+F ráfordítások 2,5-szeresére nőttek 2000-2010 között). A lemaradást jól érzékelteti, hogy országosan egy lakosra 31 065 Ft-nyi ráfordítás jutott 2010-ben, ez a szám megyei szinten 10 438 Ft. A beruházások szintjén még nagyobb az eltérés: országosan 3 555 Ft, megyei szinten 906 Ft.

A K+F szektor jelenlegi helyzetét tekintve a megyében meghatározó Miskolci Egyetem Mechatronikai és Logisztikai Rendszerek Tudásközpontja, illetve az elmúlt években alakult helyi adottságokra, erősségekre szerveződött klaszterek azon csoportja, amely a hálózatos együttműködés céljaként az adott ágazat innovációs-fejlesztését, tudástranszfer erősítését és tudásbázis fejlesztését is céljául tűzte ki.

A megyén belül Tokaj-Hegyalja településeinek kutatás-fejlesztési potenciálja bővülő, de még megyei szinten is alacsony K+F kapacitásokkal és ráfordításokkal jellemezhető. A helyi vállalkozások kevés kivételtől eltekintve alultőkésítettek, termék és technológia-fejlesztésük korlátozott keretek között zajlik különösen a gazdasági válság óta.

[27] Borsod-Abaúj-Zemplén megye Területfejlesztési Koncepciója, Helyzetértékelés - I. kötet, 2013.

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

A térségi járásszékhelyek közül Sátoraljaújhelyen, Sárospatakon, Szerencsen és Tokajban sincsenek igazán K+F kutatóhelyek és ilyen jellegű munkahelyek.

A térség K+F potenciáljának erősítése, jövőbeli szerepének növelése szempontjából azonban kiemelhető a Tokaji-Borvidék Szőlészeti és Borászati Kutatóintézet (TSzBK) 2011. augusztus 1-jével történő újraindítása, amely a térség egyik kistelepülésén, Tarcalon a Vidékfejlesztési Minisztérium felügyelete alatt végzi munkáját. Az intézet létrehozásával a Tokaj-hegyaljai szőlőtermelők, borászok azon régi vágya teljesült, hogy a borvidék rendelkezzék egy önálló kutatóbázissal, amely szellemi és tudományos hátteret ad a szőlőtermeléshez, a borászathoz, mi több akár az idegenforgalomhoz is.

Az alapító okirat szerint az Intézet közfeladatai:[28]

- Biológiai alapok fenntartása, fejlesztése, génbank, génbanki tételek leírása molekuláris markerrel, hagyományos keresztezéses nemesítés (biológiai és abiotikus stresszel szembeni rezisztenciára),
- Törzsültetvények létesítése, fenntartása vírusmentesítéssel,
- Hungaricum jellegű fajták fajtaérték kutatása, klónszelektálása, fajta specifikus termesztés-, ill. borászati technológiák kifejlesztése,
- Környezetbarát szőlőtermesztési technológiák fejlesztését célzó, illetve a klímaváltozás hatásait elemző tartamkísérletek végzése (erózióvédelmi, növényvédelmi, trágyázási kísérletek az agrár-környezetgazdálkodási programokhoz, víztakarékos termesztés-technológiák),
- Borok származás és eredetiségvédelmi rendszerének kialakítása, fejlesztése, működtetése, borok nyomon-követhetőségét célzó analitikai vizsgálatok,
- Szakmai Szaktanácsadó Központ működése.

TKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

A kutatóintézet eddigi tevékenysége során a Tokaj-hegyaljai borász szervezetek képviselőivel egyeztetve 2012-ben elkészítette a *Tokaj-hegyaljai borvidéki Fejlesztés Szőlészeti-Borászati Stratégiai Tervét*.

A Stratégiában megfogalmazott fő cél a borvidéki autonómia, a szakmai és pénzügyi önállóság elérése. Ez tükrözi annak felismerését, hogy Tokaj-hegyvidéki borászat korábbi nagy korszakai idején a fenti három nagyrendszer fő elemei összhangban és kiegyensúlyozott viszonyban működtek a borvidéken. A Stratégia világosan meghatározza, hogy a közel két évtizede megindult folyamatban az együttműködés előnyeit felismerő borászok egyre tudatosabban törekszenek minőségi tevékenységre, amely nemcsak a szőlészet- és borászatbeli tevékenységükre irányul, hanem a borvidék átfogó működése és problémai iránti felelősség is megjelenik a „borászat" kereteként.

Például a foglalkoztatásban, a szőlő felvásárlási árának kiszámíthatóvá tételében, a minőségi turizmus erősítésében, a szervezeti fejlesztésekben, az ágazat kifehérítésére irányuló törekvésekben és a régió nettó befizetővé tételében.

A kutatóintézet jelenleg 8 fővel működik, kutatási tevékenysége jól követhető, publikációi rendszerezetten megtalálhatók és elérhetők. A releváns partnerek bevonása mellett végzett kutatások eredményei, a kifejlesztett technológiák a helyi borászatokban is hasznosulni tudnak, hozzájárulva azok sikeresebb,

[28] Tokaji Borvidék Szőlészeti és Borászati Kutatóintézet Alapító Okirata, 2011.

eredményesebb működéséhez. Az intézet a helyi közéletben is aktív szereplőnek számít, rendezvényeket, borkóstolásokat is szervez.

A térség komplex fejlesztése szempontjából kiemelhető a Tokaj Borvidék Fejlesztési Tanács 2014 júliusában való megalakulása is, amely a BOR-VIDÉK Tokaj-Hegyalja Nemzeti Program keretében látja el területfejlesztési koncepció és térségfejlesztési program kidolgozását.

A térség K+F aktivitásának fejlesztése és a leghátrányosabb helyzetű járások innovációs potenciáljának erősítése érdekében a megyei területfejlesztési koncepcióban megfogalmazott célok között szerepel a sárospataki Comenius Főiskolai Kar fejlesztése és megújítása, illetve nemzetközi színvonalú felsőfokú borászati, gasztronómiai és vendéglátóipari szakképzés megteremtése is Tokaj-Hegyalján, szintén sárospataki központtal.

A következő években jelentős hatással lehet Tokaj-Hegyalja K+F tevékenységeinek fejlesztésére a megyei területfejlesztési koncepcióban és a stratégiai programban hangsúlyosan megjelenő célkitűzések megvalósítása az innováció orientált vállalkozásfejlesztés, tudástranszfer és tudásbázis fejlesztése terén.

E területeken a megyei fejlesztések kiemelten fókuszálnak Miskolc és térségére (1707/2013 (X.8) Kormány határozat értelmében, amely Miskolc és térségét kiemelt fejlesztési központként azonosítja), de számos olyan intézkedést tartalmaznak, amely a megye összes vállalkozását, így a Tokaj-hegyaljai vállalkozások K+F potenciáljának fejlesztését is pozitívan befolyásolják. A megyei K+F fejlesztési elképzelések ágazatilag a megye tradicionális iparágaira koncentrálnak, amely Tokaj-Hegyalja települései kapcsán a fent említett szőlészeti és borászati kutatóbázis kialakításán túl a fémipar és szerszámgépgyártás terén is számottevő lehetőségeket nyújt.

Az innovációs potenciál erősítése érdekében horizontális célként fogalmazódik meg a szükséges infrastruktúrák, szolgáltatási és finanszírozási háttérrendszerek megteremtése.

BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

A vállalati szektor versenyképességének javítása önálló vállalati kutatás-fejlesztési és innovációs potenciál fejlesztésén és a technológia-intenzív vállalkozások innovációs tevékenységének ösztönzésén keresztül valósulhat meg.

A megyei célkitűzések értelmében kiemelten kívánják támogatni a helyi lehetőségekhez illeszkedő, helyi versenyelőnyök kihasználására épülő innovatív klaszterek és beszállítói hálózatok kialakulásának ösztönzését, a kkv-k nagyvállalatokkal való együttműködésének erősítését, amelyekben Tokaj-hegyaljai vállalkozások is szerephez juthatnak. (pl: sárospataki és sátoraljaújhelyi fémfeldolgozó és szerszámgépgyártó vállalkozások).

A tudástranszferhez kapcsolódóan kiemelt szerepet kaphat a K+F+I komplex szolgáltatások rendszerének fejlesztése és a vállalkozások technikai fejlődését szolgáló inkubáció erősítése. A miskolci, a debreceni és a kassai egyetem közötti együttműködések erősítése, valamint az egyetemek, kutatóközpontok és a gazdasági vállalkozások közötti együttműködések ösztönzése. Ennek keretében a megyei programban célként jelenik meg kisebb térségi innovációs transzferirodák, hídképző intézmények fejlesztése, olyan innovációs tudásközpontok, centrumok létrehozása, amelyek tevékenységükkel segítik a fejlesztési folyamatok beindítását és fenntartását.

Mindezek mellett kiemelt célok között szerepel a nagyobb tőkeerejű K+F kapacitásokat a térségbe telepítő, vagy vonzó vállalkozások letelepedésének ösztönzése.

A helyi kutatóbázis, szakértői kör szélesítése, letelepedésének ösztönzése érdekében pedig a letelepedési és képzési támogatások nyújtása fiatal kutatók számára, valamint foglalkoztatási támogatás biztosítása az őket alkalmazó kutatóhelyek számára, mellyel növelhető a térség értelmiség-megtartó képessége, ami a jövőbeni gazdasági fejlődés egyik elengedhetetlen feltétele.

1. 2. 3. 14. Gazdaság helyzetképe Tokaj-Hegyalján - Összefoglalás

Tokaj-Hegyalja gazdaságszerkezetében évszázadok óta meghatározó szereppel bír a szőlőtermesztés és bortermelés, valamint az ehhez kapcsolódó ágazatok, amelyek mindig is a térség gazdasági motorjai voltak és várhatóan maradnak is, ezért a jövőre vonatkozóan a világörökségi kezelés során is átfogó célként került megfogalmazásra az ehhez szükséges környezeti, társadalmi és gazdasági feltételrendszer megtartása és további erősítése.

A világörökségi terület 10%-át kitevő 11.000 hektár szőlőkataszteri dűlőből, ma kevesebb, mint 6000 hektár a szőlőként művelt terület. A szőlőültetvények nagyságának változását tekintve 1995-2004 között növekedés, majd ezt követően folyamatos csökkenés jellemző. A legnagyobb volumenű telepítések 2004-2005-ben történtek, míg a kivágások mértéke 2006-2007-ben volt a legjelentősebb. 2009-től kezdve a telepítések nagyságrendje 10-15 hektárral meghaladta a kivágások mértékét, ami, különös tekintettel a válságra, mindenképpen pozitívumnak tekinthető. A szőlőültetvények 86 %-ának kezeltsége jó, korösszetételében jelentős javulás mutatkozik. Amíg 2001-ben a szőlőültetvények 90% a szocialista időszakból örökölt ültetvény volt, az új telepítések aránya alig érte el a 10%-ot, addig 2009-re már a szőlők 80%-a 19 évnél fiatalabb. A jelenleg művelt szőlőterületeknek hozzávetőleg a felét korszerűsítették az elmúlt években, illetve közel 2200-2500 hektár területen újratelepítésére került sor.

BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

Tokaj-Hegyalja Magyarország bortermelésének jelenleg kb. 7,5%-át adja (200-230.000 hl/év termelési volumenével, melynek különlegességét jelenti, hogy az előállított bor 85%-a minőségi bor.

A közel két évtizede megindult fejlődési folyamatban az együttműködés előnyeit felismerő borászok, egyre tudatosabban törekszenek minőségi tevékenységre, amely nemcsak a szőlészet- és borászatbeli tevékenységükre irányul, hanem a borvidék átfogó működése és problémái iránti felelősség is megjelenik a „borászat" kereteként. (a foglalkoztatásban, a szőlő felvásárlási árának kiszámíthatóvá tételében, a minőségi turizmus erősítésében, a szervezeti fejlesztésekben, az ágazat kifehérítésére irányuló törekvésekben). Ennek eredményeként a borvidéken jelenleg több mint 220 pincészet és 11 szakmai szervezet működik, 2011-ben pedig létrejött a helyi borászok különféle szervezeteit ernyőszervezetként tömörítő BOR-VIDÉK Tokaj-Hegyalja Társaság. A Borvidék több borászata alapító tagja az Észak-Magyarországi Bor Klaszternek, amely 2009-ben alakult a régió 24 jelentős borászatának alapításában.

A világörökségi terület szőlőtermesztésének és bortermelésének megőrzése, minőségi bortermelés további erősítése és a terület komplex fejlesztésének elősegítése érdekében a Kormány a Tokaji Borvidéket 2014-ben kiemelt fejlesztési térséggé nyilvánította, a BOR-VIDÉK Tokaj Hegyalja Nemzeti Program elindításával (1981/2013. (XII.29.) Korm.határozat) első ütemben 33 milliárd Ft, 2020-ig pedig összességében 100 milliárd Ft hazai és európai uniós forrás állhat rendelkezésre a borágazat és kapcsolódó szektorok fejlesztését célzó beruházásokra és a hosszú távú térségfejlesztési programok

megvalósítására. A fejlesztések eredményeként a Tokaji Borvidéken a szőlőtermelésbe bevont területek nagysága 2020-ig a jelenlegi 5500 hektárról 7500 hektárra növekedhet és a jelenlegi 5-6000 fő helyett minimum 7-8000 embernek nyújthat megélhetést a térségben.

A szőlőművelés mellett az erdőterületek országos és megyei viszonylatban is magas arányának köszönhetően Tokaj-Hegyalja gazdaságában tradicionálisan jelentős szereppel bír az erdőgazdálkodás és az arra épülő fafeldolgozás, faipar is.

A szántóföldi növénytermesztés elsősorban a folyóvölgyekben, szőlőművelésre kevésbé alkalmas síkvidéki területeken jellemző, ahol a gabonafélék és az ipari növények (napraforgó, repce, dohány, szója) termelése a legmeghatározóbb. A termesztett növények közül szerencsi környékén a cukorrépa termesztésnek is jelentős hagyományai voltak, a cukorgyár bezárást követően mára azonban teljesen felhagytak a termesztésével.

A térségben a mezőgazdaságban működő vállalkozások aránya jóval az országos és a megyei átlag feletti, számuk a válság ellenére 2008 óta kismértékű növekedést mutat. Mindezek mellett azonban megjegyezhető, hogy a mezőgazdasági vállalkozásokon belül a kistermelők egyre kevesebben vannak és egyre kevesebb embernek nyújt kizárólagos megélhetést a mezőgazdaság. A szőlőtermesztésben és borászatban megjelentő néhány tőkeerős vállalkozás kivételével térségi átlagban a mezőgazdasági kisvállalkozásokat: az elaprózott birtokszerkezeten való gazdálkodás, az elöregedett géppark és a tőkehiány jellemzi.

A térségben található ásványi nyersanyagoknak köszönhetően Tokaj-Hegyalja gazdaságában szintén tradicionális szereppel bír a bányászati tevékenység. Az itt található ásványi nyersanyagok közül a horzsakő tufa, zeolit, riolit, kaolin és kálitufa többnyire hazánknak csak ezen a területén találhatók. Összességében 13 nem érces ásványi anyag kitermelése zajlik. A működő bányák száma térségi szinten ma is jelentős, és a helyi foglalkoztatásban való szerepe szintén említésre méltó. A bányaterületek további működése, a térség világörökségi védettségével azonban veszélybe került. A törvényi szabályozás értelmében a világörökségi területen új bányák nyitása és a meglévők bővítése nem engedélyezhető, amelynek betartása természetesen indokolt. Tekintettel azonban arra, hogy Tokaj-Hegyalja térségében a bányászat több évszázados hagyományokkal rendelkezik, része a kultúrának, így a kis volumenű, helyi hagyományokon alapuló, elsősorban helyi igényeket kielégítő bányászat továbbműködése - a megfelelő környezetvédelmi, tájba illesztési és tájrendezési feltételek betartásával – összeegyeztethető lenne a világörökségi kultúrtáj értékeivel. A helyi építőipari alapanyagokra a világörökségi terület fenntartható fejlődését, illetve az élő kultúrtáj szerves fejlődését tekintve is szükség van.

Tokaj-Hegyalja gazdaságában, annak rurális jellege miatt az ipar kisebb arányban van jelen, de tradicionálisan meghatározó szereppel bír. Az ipari tevékenység elsősorban Sátoraljaújhelyen, Szerencsen összpontosul. A két város gazdaságszerkezetében az elmúlt években jelentős változások mentek végbe, összességében azonban megállapítható, hogy mindkét városban valamelyest továbbél a szocialista időkben kialakult iparszerkezet, így Sátoraljaújhelyen ma is meghatározó a fémfeldolgozás, autóipari öntvények és alkatrészek gyártása, valamint szerszám-gépgyártás, Szerencs iparában pedig az édesipar. Továbbá meghatározóan jelen van a térségben a gépiparhoz fémalkatrészek és szerszámok gyártása (Bodrogolaszi- Rufém Kft.; Sárospatak- Technometall Kft, Sárgépszer, FRAISA Hungária Kft.), a faipar és hordógyártás (Erdőbénye, Hercegkút, Sárospatak stb.) és az építőipari termékgyártás

TOKAJ KORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

(Sárospatak- Weinberg 96 Kft, FOTON Kft; Olaszliszka- Geoteam Kft.; Mád- Zeo Mineral Product; Bodrogkeresztúr- SW Umwlttechnik Kft.).

A világörökségi terület névadó településén Tokajban az ipar szerepe elenyésző, azonban itt is van hagyománya az iparnak, azon belül a fémipari tevékenységeknek. A térségben két ipari park (Sátoraljaújhely és Szerencs) és több fejlesztési potenciállal bíró zöld és barnamezős iparterület található. 1998-ban került kijelölésre a Zempléni Vállalkozói Övezet, mely Sárospatak és Sátoraljaújhely városok és vonzáskörzeteik (52 település) közigazgatási területére terjed ki. A térség egyetlen vállalkozói inkubátorháza Sátoraljaújhelyen működik.

A Tokaj-hegyaljai vállalkozások növekvő számban, de térségi szinten még kevesen vesznek részt vállalkozások közötti együttműködési rendszerekben (hálózatok, klaszterek, beszállítói rendszerek). A fejlődés szempontjából ezen irány erősítése, további együttműködések létrehozásának ösztönzése, a meglévők bővítése kulcsfontosságú a térség gazdaságfejlesztése szempontjából. Pozitív példák már jelenleg is adódnak. (pl: Kárpátok Beszállítói klaszter, Észak-Magyarországi Autóipari Klaszter, vagy az Észak-Magyarországi Bor klaszter).

A fentiek mellett Tokaj-Hegyalja gazdaságában napjainkra meghatározó szegmenssé fejlődött a turizmus a térség változatos táji, természeti és kulturális adottságainak, tulajdonképpen ezek együttes jelenlétének, valamint az elmúlt évek tudatos és aktív fejlesztési tevékenységének köszönhetően. Az eredmények látványosak és számottevőek mind a turisztikai attrakciófejlesztés, mind a program és rendezvénykínálat fejlesztése, mind pedig a turisztikai háttér infrastruktúra terén.

Az azonban egyértelműen megállapítható, hogy a fejlesztések megvalósíthatóságát jelentős mértékben befolyásolták a rendelkezésre álló támogatási források, tulajdonképpen számos konkrét fejlesztési elképzelés megvalósításra vár az időközben kimerülő forráskeretek és a válság miatt érezhető magánerős forráshiány miatt. Tokaj-Hegyalja turizmusa az ismert fejlesztési szándékokon túl jelentős, még kihasználatlan potenciált rejt számos területen, amely térségi összefogással, a tudatos fejlesztési tevékenység folytatásával, helyi adottságokra és reális igényekre építve lépésről-lépésre megvalósítható.

A megyén belül Tokaj-Hegyalja településeinek kutatás-fejlesztési potenciálja bővülő, de még megyei szinten is alacsony K+F kapacitásokkal és ráfordításokkal jellemezhető. A helyi vállalkozások kevés kivételtől eltekintve alultőkésítettek, termék és technológia-fejlesztésük korlátozott keretek között zajlik különösen a gazdasági válság óta. A térségi járásszékhelyek közül Sátoraljaújhelyen, Sárospatakon, Szerencsen és Tokajban sincsenek igazán K+F kutatóhelyek és ilyen jellegű munkahelyek.

A térség K+F potenciáljának erősítése, jövőbeli szerepének növelése szempontjából azonban kiemelhető a Tokaji-Borvidék Szőlészeti és Borászati Kutatóintézet 2011-es megalakítása Tarcalon. Az intézet létrehozásával a borvidék mára önálló kutatóbázissal rendelkezik, amely szellemi és tudományos hátteret ad a szőlőtermeléshez, a borászathoz és az idegenforgalomhoz is.

A következő években jelentős hatással lehet Tokaj-Hegyalja K+F tevékenységeinek fejlesztésére a megyei területfejlesztési koncepcióban és a stratégiai programban hangsúlyosan megjelenő célkitűzések megvalósítása az innováció orientált vállalkozásfejlesztés, tudástranszfer és tudásbázis fejlesztése terén. E területeken a megyei fejlesztések kiemelten fókuszálnak Miskolc és térségére, de számos olyan intézkedést tartalmaznak, amely a megye összes vállalkozását, így a Tokaj-hegyaljai vállalkozások K+F potenciáljának fejlesztését is pozitívan befolyásolják.

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

A megyei K+F fejlesztési elképzelések ágazatilag a megye tradicionális iparágaira koncentrálnak, amely Tokaj-Hegyalja települései kapcsán a fent említett szőlészeti és borászati kutatóbázis kialakításán túl a fémipar és szerszámgépgyártás terén is számottevő lehetőségeket nyújt.

TOKAJ
BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

1. 3. 1. Társadalmi környezet

1. 3. 1. 1. A települési társadalmak, a térség társadalmi, demográfiai és etnikai szerkezete

A népesség számának alakulása Tokaj-Hegyalján

Tokaj-Hegyalja térségében 2011-ben 27 önálló önkormányzattal rendelkező település volt, ebből 5 (Abaújszántó, Sárospatak, Sátoraljaújhely, Szerencs és Tokaj) városi ranggal rendelkezett. A városok közül a legnépesebb Sátoraljaújhely volt, amely 15487 fős lakónépességet számlált. A legkisebb népességgel Szegilong rendelkezett, 2011-ben 201 fő lakta. A települések száma az 1990-től kezdődő időszakban egy alkalommal nőtt, mivel 1991-ben a korábbi Bodrogszegit alkotó Bodrogkisfalud és Szegi külön önkormányzatot alakított.

Az állandó népesség száma 1990 óta csökkent a települések többségében. Kivételt képez Bekecs község, ahol az 1990-es 2330 fő állandó népesség 2011-re 2597 főre növekedett. Szintén növelte állandó népességét az önállósult Bodrogkisfalud. Az 1990-es népesség számát több községben is meghaladta a 2001-es. A már említett Bekecsen kívül Bodrogolaszi és Mezőzombor községekben is az ezredforduló után többen éltek, mint egy évtizeddel korábban, azonban esetükben a növekedést jelentősebb csökkenés követte, így 2011-ben állandó népességük az 1990-es értéket sem érte el. A legnagyobb népességfogyás Erdőbényén tapasztalható, ahol 1990-ben még 1744 fő, 2011-ben viszont csupán 959 fő volt az állandó népesség. A vizsgált településeken összesen 11354 fővel csökkent a népesség 1990 és 2011 között, így a legutóbbi népszámláláskor a huszonegy évvel korábbinak 86,9%-a volt népességszámuk. Ez Borsod-Abaúj-Zemplén megye egészénél nagyobb arányú fogyás, mivel a megyei érték 89,2% volt. Az egész országot tekintve még ennél is mérsékeltebb volt a fogyás, hiszen a 2011-es az 1990-es állandó népesség 94,1%-a volt.

A lakónépesség az állandó népességhez hasonlóan alakult. Értékei általában alacsonyabbak, hiszen csak azokat veszi számba, akik a népszámlálás idején az adott településen lakóhellyel és tartózkodási hellyel rendelkeztek, és ténylegesen a településen laktak. Az állandó népességbe ugyanakkor beletartozik minden, az adott településen lakással rendelkező személy. Tokaj esetében a lakónépesség tartósan és jelentősen magasabb volt, mint az állandó népesség, ami kivételt jelent.

TKA.hu
BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

45. térkép: A lakónépesség számának változása Tokaj-Hegyalján 1990–2011 (%)

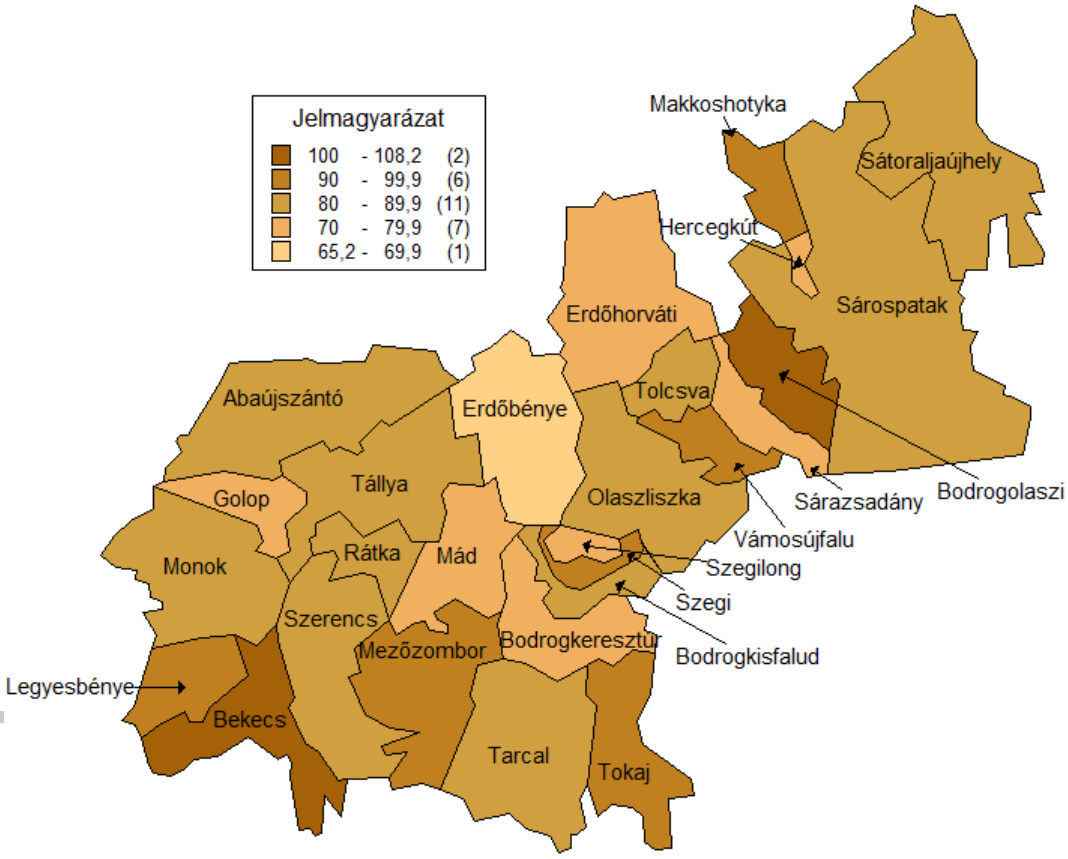

Forrás: KSH adatok alapján szerk. Mikle György

BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

A természetes szaporodás alakulása

A térség településeinek többsége – az országos tendenciákhoz igazodva – negatív természetes szaporodást mutat az utóbbi évtizedekben. A vizsgált 27 településből 17 esetén volt tartósan negatív előjelű, vagy stagnáló a természetes szaporodás. A legnagyobb természetes fogyás a legnépesebb településeken mutatkozik. Ha a nyers természetes szaporodás értékét a teljes népesség százalékában fejezzük, ki, láthatóvá válik azonban, hogy arányaiban mely településeken volt a legnagyobb. A legfrissebb, 2013-as adatok alapján Bodrogkeresztúrban volt a legnagyobb arányú a természetes fogyás, amely a teljes népesség számának 2,26%-át tette ki. A község ráadásul egyre gyorsuló fogyást is mutat. Mindössze 10 településen fordult elő a vizsgált évek valamelyikén természetes népességnövekedés, amely sehol sem volt töretlen. A természetes növekedés a leginkább folyamatos Mezőzombor esetén volt, ahol 2011 kivételével minden vizsgált időpontban pozitív volt a természetes szaporodás. Az utóbbi években kezdett pozitív természetes szaporodást produkálni Monok község. Ezen kívül a legutóbbi két vizsgált év közül legalább egy esetben meghaladta a születések száma a halálozásokét Bekecs, Olaszliszka és Rátka községekben.

36. táblázat: Tokaj-Hegyalja településeinek természetes szaporodása a népesség százalékában (1990–2013)

	Abaújszántó	Sárospatak	Sátoraljaújhely	Szerencs	Tokaj	Bekecs
1990	0,34	-0,25	0,05	-0,06	-0,59	0,47
2001	0,23	-0,38	-0,30	-0,63	-1,45	-0,34
2011	-0,50	-0,49	-0,49	-0,97	-1,30	-0,27
2013	-0,57	-0,65	-0,51	-1,21	-1,56	0,12
	Bodrogkisfalud	Bodrogkeresztúr	Bodrogolaszi	Erdőbénye	Erdőhorváti	Golop
1990	–	-0,56	-1,56	-0,92	-1,56	-0,52
2001	-0,92	-0,64	-0,71	-1,47	-0,28	0,00
2011	-0,86	-1,17	-0,88	-1,98	-0,81	-2,21
2013	-1,37	-2,26	-0,21	-1,13	-1,30	-1,89
	Hercegkút	Legyesbénye	Makkoshotyka	Mád	Mezőzombor	Monok
1990	-0,35	-0,12	1,37	-0,27	0,35	-0,25
2001	-0,53	-0,17	-0,20	-0,26	0,27	-0,70
2011	-1,34	0,00	-0,11	-0,55	-0,04	0,59
2013	-0,30	-0,81	-0,21	-0,48	0,52	0,24
	Olaszliszka	Rátka	Sárazsadány	Szegi	Szegilong	Tállya
1990	0,25	-0,26	0,00	–	0,66	-0,99
2001	-0,05	-0,65	-1,71	-0,58	-1,54	-0,31
2011	-0,17	0,21	-1,47	-2,11	-1,21	-0,89
2013	0,35	-0,95	-0,78	-1,61	0,00	-1,22
	Tarcal	Tolcsva	Vámosújfalu			
1990	-0,17	0,40	-0,31			
2001	-0,39	-0,09	-0,22			
2011	-0,84	-0,63	-0,36			
2013	-0,31	-0,58	-1,25			

Forrás: KSH Tájékoztatási Adatbázis alapján szerk. Mikle Gy.

A népesség korösszetétele a helyi társadalom jövőbeli demográfiai trendjeit vetíti előre, a középkorú lakosság aránya pedig gazdasági szempontból (például a nyugdíjrendszer fenntarthatósága szempontjából) is fontos tényező. 2001-ben a 18 és 59 év közöttiek aránya a legnépesebb településeken volt a legmagasabb, a városok közül Abaújszántó kivételével mindenhol 60% feletti értéket mutatott. Sátoraljaújhely esetén arányuk 60,73%-os volt, ami a legmagasabbnak számít. A városok lakosságának 60,26%-a volt 18 és 60 év közötti ebben az évben. A legalacsonyabb érték Sárazsadányban mutatkozott, ahol a lakosságnak kevesebb, mint fele, 47,44%-a tartozott a 18-59 évesek korcsoportjába, ezzel az egyetlen település volt, ahol 50% alatt maradt az arányszám. A községek lakosságának 56%-a tartozott ebbe a korcsoportba, térség egészében ez az arány valamivel nagyobb, 58,64% volt, ami a legnépesebb települések magas értékének eredménye.

A 18 év alattiak aránya Makkoshotyka községben volt a legmagasabb: népességének 30,5%-a tartozott ebbe a korcsoportba, ezzel együtt a legfiatalosabb korszerkezetű település is volt, hiszen a 60 év felettiek aránya mindössze 15,61%-ot tett ki. A legalacsonyabb egy másik községben, Sárazsadányban volt a 18 év alattiak aránya (17,75%), amely a legidősebb korszerkezetű település volt, a 60 év felettiek 34,81%-os részesedésével. 2001-ben a térség lakosságának 22,17%-a volt 18 év alatti, 60 év feletti pedig 19,18%-uk. Ez a városokban 21,4%-os 18 év alatti és 18,34%-os 60 év feletti arányt, a községekben pedig 23,41%-os 18 év alatti és 20,54%-os 60 év feletti arányt jelentett.

46. térkép: Tokaj-Hegyalja településeinek korcsoport-összetétele 2001 (fő, %)

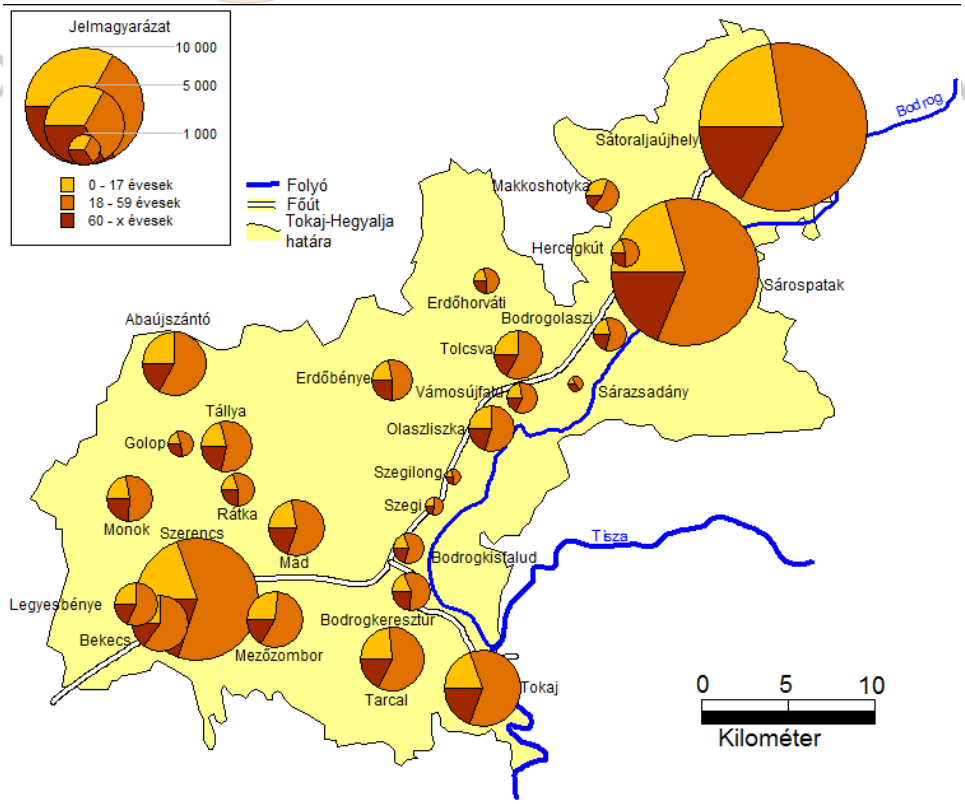

Forrás: KSH adatok alapján szerk. Mikle György

A legutóbbi népszámlálás idejére a 18-59 év közöttiek aránya növekedett a térségben, így elérte az 59,47%-ot. A 18 év alattiak az össznépesség 18%-át, a 60 év felettiek pedig 22,5%-át tették ki, vagyis a 18 év feletti korcsoportok aránya növekedett, a népesség idősödött. A városok és a községek lakosságának korszerkezete közeledett egymáshoz a 18 év feletti korcsoportokban, a 18 év alattiak aránya azonban némileg távolodott, hiszen amíg az előbbi településkategóriában a 18 év alattiak 17,2%-ot, addig az utóbbiban 19,38%-ot tettek ki. A 18-59 év közöttiek aránya a városokban 59,65%, a községekben 59,2% volt. A hatvan év felettiek aránya a városok lakosságán belül 23,15%-os, a községek esetén 21,43%-os értéket vett fel. Vagyis a községek korszerkezete fiatalosabbá vált, mint a városoké, hiszen amíg 2001-ben a városokban a középkorosztály nagyon erős dominanciája a fiataloknak és az időseknek a községekhez képest alacsonyabb arányát eredményezték, addig 2011-ben a fiatalok nagyobb, az idősebbek kisebb arányban éltek a községben, mint a városokban.

A középkorosztály aránya minden településen meghaladta az 50%-ot, a legnagyobb Bekecs községben (64%) a legalacsonyabb Erdőhorvátiban (52,3%) volt. A 18 év alattiak esetében a legmagasabb arány 26,3% volt Mezőzombor községben, a legalacsonyabb pedig Bodrogkeresztúrban (12,3%). A legidősebb korosztály aránya Sárazsadányban volt a legnagyobb (29,6%), Makkoshotyka községben pedig a legalacsonyabb (15,6%).

47. térkép: Tokaj-Hegyalja településeinek korcsoport-összetétele 2011 (fő, %)

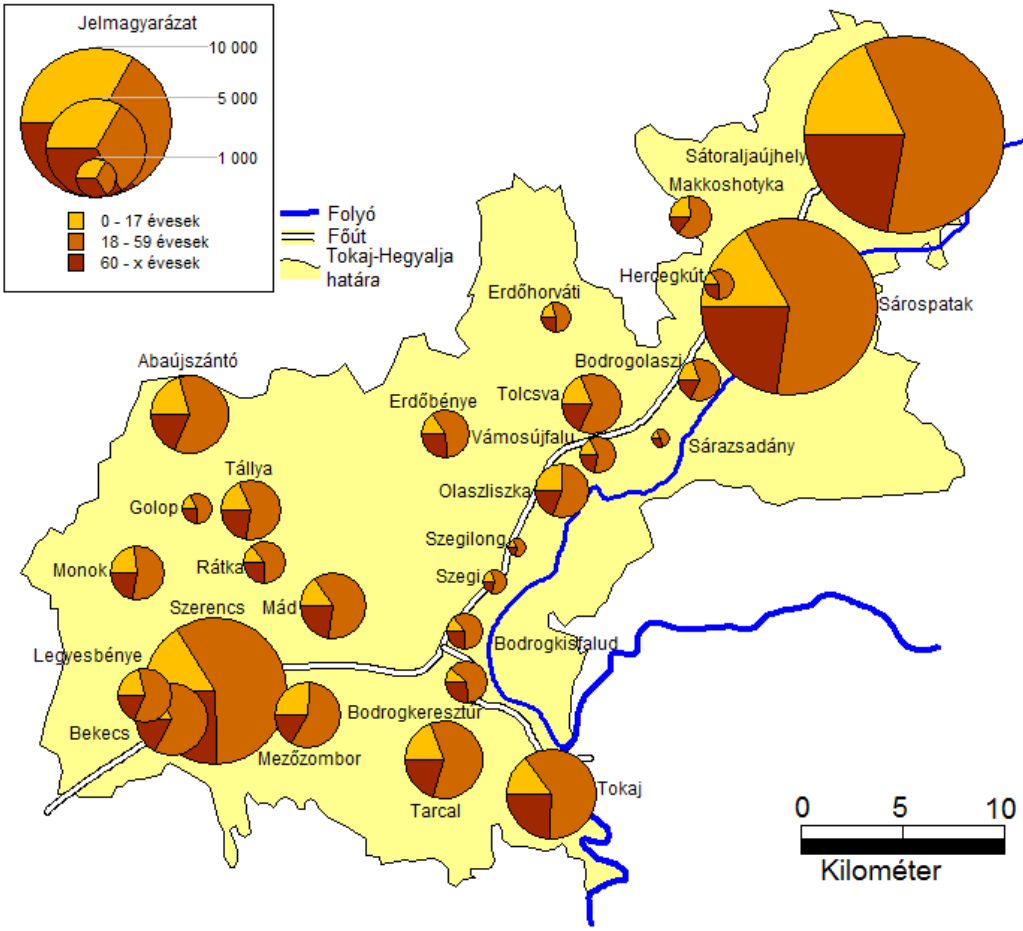

Forrás: KSH adatok alapján szerk. Mikle György

A térség népességének idősödésére mutat rá az öregedési index 2001 és 2011 közötti alakulása is. A 65 év felettieknek a 14 év alattiakhoz viszonyított százalékos aránya Bodrogolaszi és Monok kivételével mindenhol jelentősen nőtt. Amíg 2001-ben mindössze 8 településen haladta meg a 65 év felettiek száma a 14 év alattiakét, addig a legutóbbi népszámláláskor már 18 településen. A legnagyobb arányú növekedés Bodrogkisfalud esetén tapasztalható, ahol 10 év alatt 87 százalékponttal lett magasabb az öregedési index értéke. A legstabilabb az index értéke Olaszliszkán volt, ahol 8,66 százalékponttal nőtt, de ehhez nagyban hasonló volt Mezőzombor 8,68 százalékpontos növekedése is. A városokról elmondható, hogy 2001-ben a 14 év alattiak száma még mindegyik esetén meghaladta a 65 év felettiekét, viszont 2011-ben ez már csupán Abaújszántóra volt igaz.

Az öregedési index értéke Sárazsadányban volt a legnagyobb 2011-ben, ahol több mint kétszer annyi 65 év feletti élt, mint 14 év alatti, de 190% feletti volt az index Bodrogkeresztúr és Erdőbénye községekben is. A korábban bemutatott korösszetétellel összhangban az öregedési index a fiatalok magas aránya miatt Mezőzomboron és Olaszliszkán, illetve az idősek alacsony aránya miatt Makkoshotykán volt a legalacsonyabb 2011-ben.

37. grafikon: Az öregedési index alakulása Tokaj-Hegyalja városaiban 2001–2011 (%)

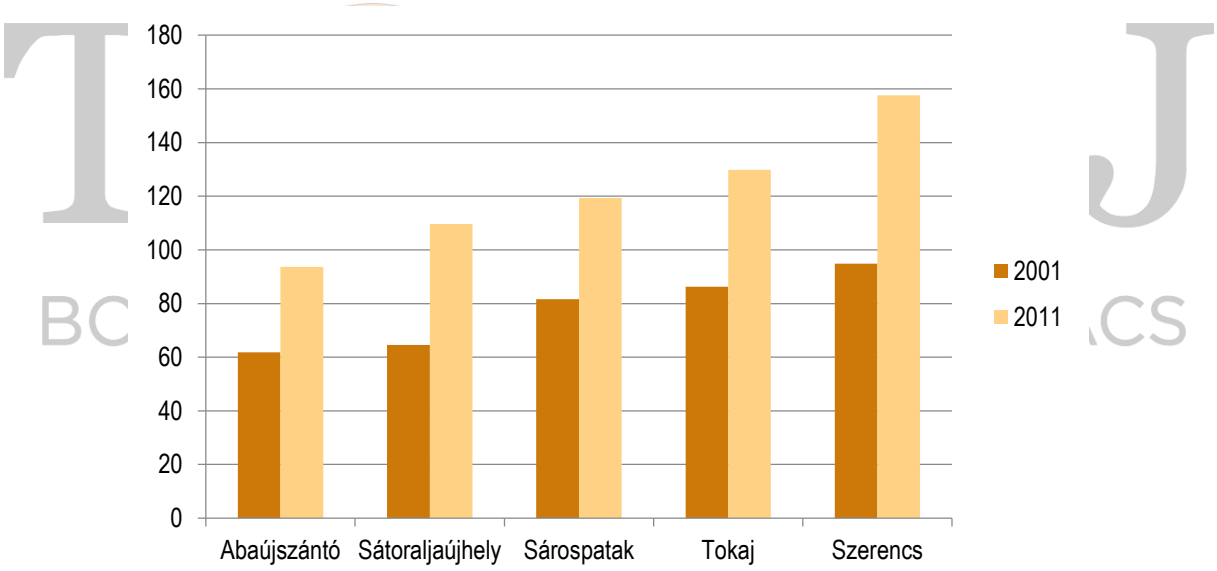

Forrás: KSH Tájékoztatási Adatbázis alapján szerk. Mikle Gy.

38. grafikon: Az öregedési index alakulása Tokaj-Hegyalja községeiben 2001–2011 (%)

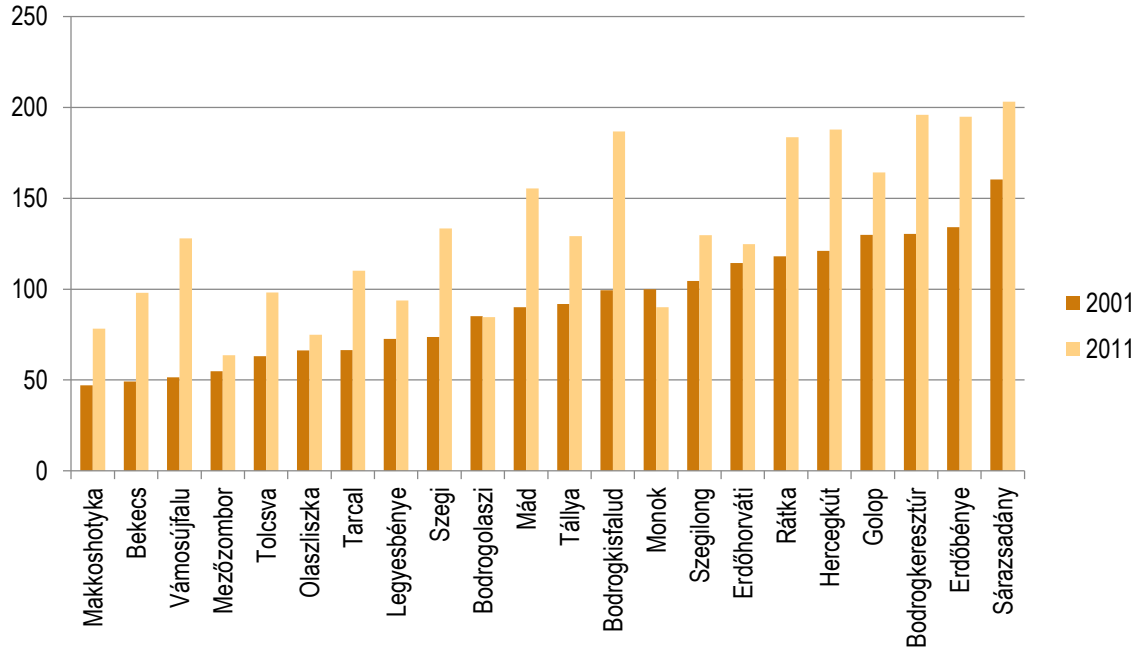

Forrás: KSH Tájékoztatási Adatbázis alapján szerk. Mikle Gy.

TOKAJ
BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

Demográfiai összkép

A térségben – az országos folyamatokkal összhangban – a népesség fogyása és elöregedése tapasztalható 1990 óta. Kivételt képez Bekecs és Bodrogkisfalud, ahol a vizsgált időszakban kismértékben nőtt az állandó népesség. A legnagyobb mértékű csökkenést Erdőbényén regisztrálták, ami megközelíti a 800 főt. A megyei valamint az országos átlagnál is nagyobb arányú csökkenés tapasztalható a térségben, ami az előnytelenebb társadalmi feltételekre utal. A negatív természetes szaporodás következtében a népesség természetes fogyása zajlik, amely azonban folyamatossága alapján eltér az egyes településeken. A vizsgált települések közül 10 esetén legalább egy évben pozitív volt a mérleg az 1990 óta eltelt időszakban, a legstabilabb a népesség a természetes szaporodás alapján Bodrogkeresztúron volt. Az egyes korosztályok megoszlásáról elmondható, hogy a munkaképes korúak képezik a lakosság többségét, arányuk az elmúlt években növekedett az időskorúakéval együtt, a 18 év alattiak aránya azonban csökkent. A térség társadalmának elöregedését a fiatalkorúak időskorúakhoz viszonyított arányának változása is kifejezi, amely 3 községben mutatott 190% feletti értéket.

A nemzetiségek arányának változása 2001–2011 között

A hazai nemzetiségek létszámának pontos meghatározása nehézkes, hiszen az önbevalláson alapuló felmérés miatt számos tényező játszik közre a nemzetiségi hovatartozásra adott választ illetően. Ezek közül az egyik legfontosabb az identitás, amely többes is lehet. Szintén fontos, és jórészt csökkenti a

valamely nemzetiséghez feljegyzettek számát a válaszadóban meglévő félelem. A 2001-es és a 2011-es népszámlálás nemzetiségi adatainak összehasonlításakor így a természetes szaporodás, illetve a migráció következtében bekövetkező változások mellett az identitás és a válaszadásra való hajlandóság változására is következtethetünk.

A legutóbbi két népszámlálás alkalmával 16 nemzetiséget jegyeztek fel a vizsgált térségben. A legnagyobb lélekszámban mindkét alkalommal a roma, a német és a szlovák kötődésű lakosság volt jelen. A magukat románnak vallók száma a két időpont között jelentősen nőtt: amíg 2001-ben 3636 fő, addig 2011-ben 4484 fő volt. Ugyancsak számottevő mértékben, közel 500 fővel növekedett a német kötődésűek száma. A magukat szlováknak vallók száma kisebb mértékben ugyan, de szintén emelkedett (282 főről 316 főre).

39. grafikon: Tokaj-Hegyalja legnépesebb nemzetiségeinek népességszám-változása 2001–2011 (fő)

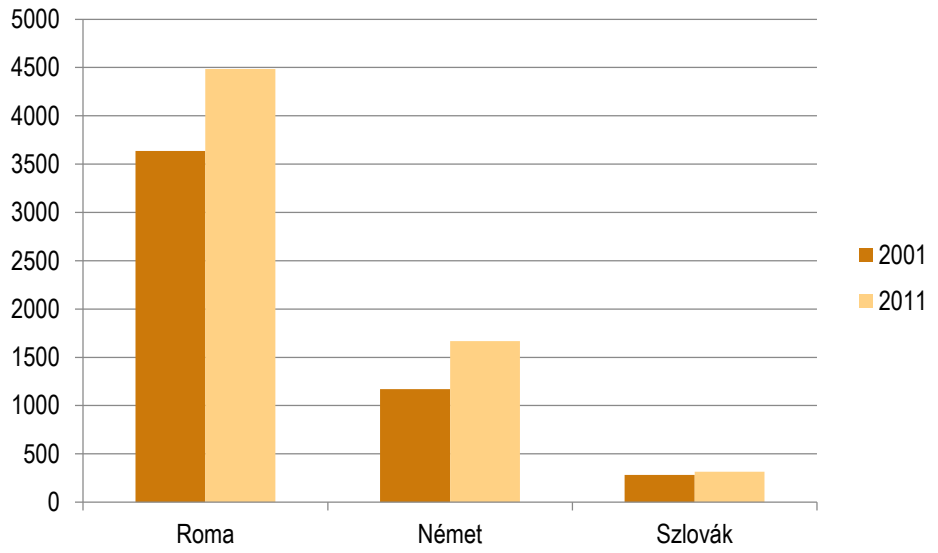

Forrás: KSH Tájékoztatási Adatbázis alapján szerk. Mikle Gy.

A szlovákok számától 2001-ben jóval elmaradt az ukrán (73 fő) és a ruszin (72 fő) kötődésűek száma, 2011-re azonban mindkettő növekedett, és utóbbiak száma a 220 főt is meghaladta. A magukat román nemzetiségűnek vallók száma az elmúlt évtizedben megkétszereződött, így 80 fő fölé emelkedett. 2011-ben a hetedik legnépesebb nemzetiség az orosz volt (33 fő), amely 2001-ben nem szerepelt a statisztikában. Kevesebben lettek a magukat lengyelnek vallók (26 főről 21 főre) csakúgy, mint a teljesen eltűnő görög, szlovén, örmény és bolgár nemzetiségűek (2001-ben számuk 16; 14; 2; illetve 1 fő volt). 2001-ben 5 fő vallotta magát zsidónak, 2011-ben ez a nemzetiségi kategória nem jelent meg.

40. grafikon: Tokaj-Hegyalja nemzetiségeinek népességszám-változása 2001–2011 (fő)

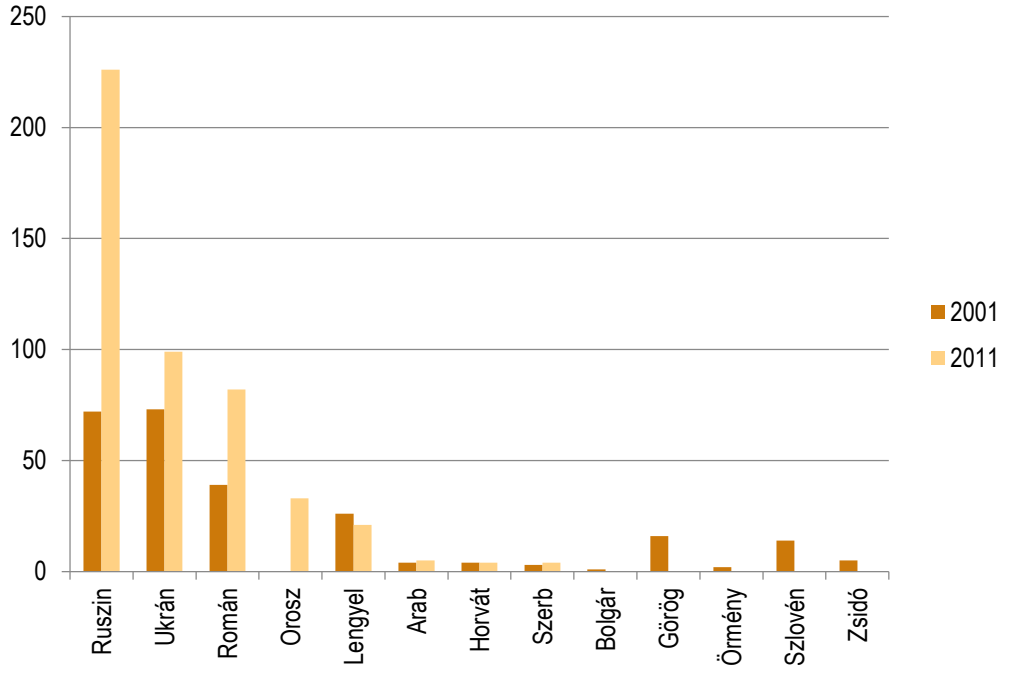

Forrás: KSH Tájékoztatási Adatbázis alapján szerk. Mikle Gy.

TOKAJ
BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

A nemzetiségek területi megoszlását illetően összetett kép rajzolódik ki. A legutóbbi népszámlálás idején a 27 vizsgált település közül mindössze 2 (Sárazsadány és Szegi) községben nem jegyeztek fel egyetlen nemzetiséget sem. A legnagyobb lélekszámban jelenlévő romák 5 település (Sárazsadányban és Szegin kívül Golop, Hercegkút és Rátka) kivételével mindenhol megtalálhatók voltak, a legtöbben a legnagyobb népességű Sátoraljaújhelyben éltek. A legnagyobb arányt a nemzetiségek között Legyesbénye és Szegilong községekben képviselték (100%), de 90% feletti volt részarányuk Makkoshotyka (97,6%), Monok (97,4%), Mezőzombor (96,8%), Olaszliszka (94,6%), Erdőbénye (90,2%) községekben, Tarcal esetén pedig pontosan 90%. A német kötődésűek 18 településen voltak jelen, a nemzetiségek közötti arányuk a legnagyobb Hercegkúton (100%) volt, de Rátkán is hasonló mértékű volt túlsúlyuk (99,4%). Az összes nemzetiség legalább harmadát jelentették ezen túl Bekecs (44,4%), illetve Bodrogkeresztúr (35,3%) településeken. A nagyobb városok egyes településrészein is (pl. Sátoraljaújhely Károlyfalva városrészén 60 % feletti) számottevő német nemzetiségű lakosság él. A szlovákok legnagyobb része (80%-uk) egyetlen településen, Sátoraljaújhelyen élt, de kisebb számban 8 további településen is jelen voltak. A ruszin nemzetiségűek 8 településen lettek feljegyezve, de a legnagyobb arányban néhány községben voltak jelen. A nemzetiségek közötti arányuk Vámosújfaluban volt a legnagyobb (70,3%), ugyanakkor Tolcsva (33,3%), illetve Erdőhorváti községekben is jelentős volt. A legváltozatosabb nemzetiségi összetétellel a legnagyobb települések rendelkeztek. Sátoraljaújhelyben a szerbek kivételével valamennyi Tokaj-Hegyalján előforduló nemzetiség képviseltette magát. Hasonló változatosság jellemezte Sárospatakot, mivel a városban a szerben és a horváton kívül mindegyik nemzetiség megjelent. Szerencs (9 nemzetiség), illetve Tokaj (7 nemzetiség) ugyancsak a tarkább nemzetiségi összetételű települések közé tartoztak.

48. térkép: A nemzetiségek területi eloszlása Tokaj-Hegyalján, 2011 (fő, %)

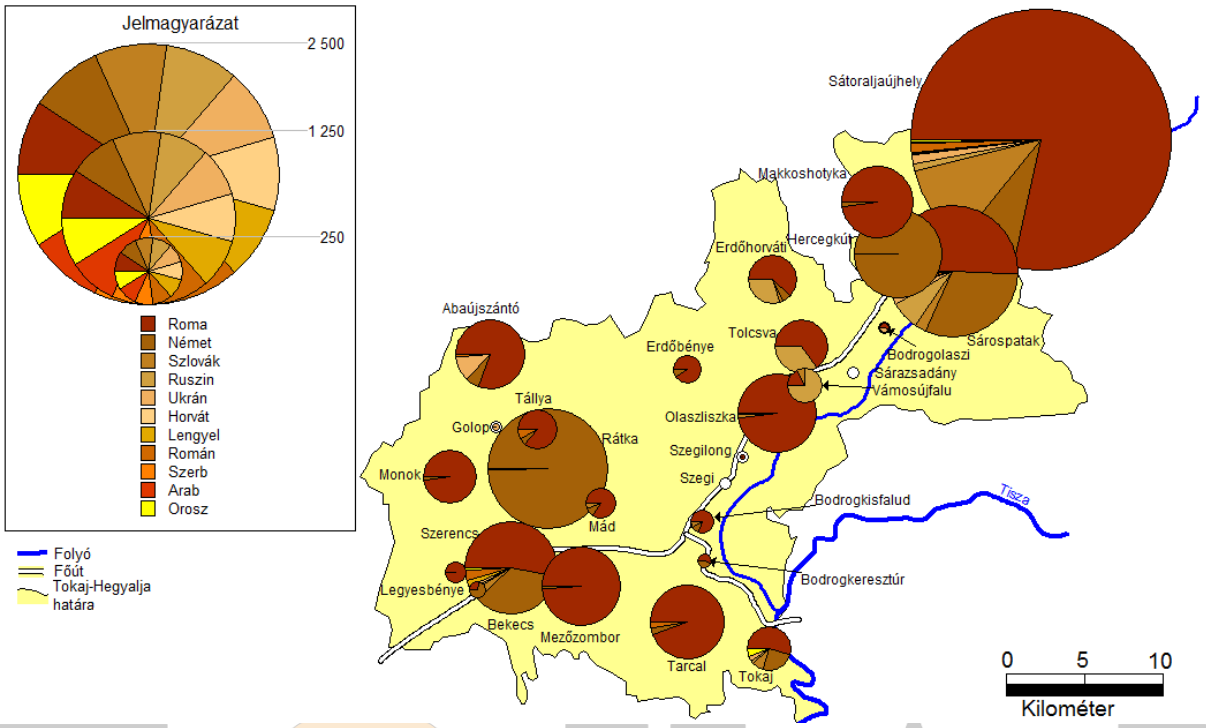

Forrás: KSH adatok alapján szerk. Mikle György

Nyugdíjban részesülők és rendszeres szociális segélyben részesülők

A térség demográfiai helyzetén túl a munkaerőpiaci viszonyokat is tükrözi a nyugdíjban részesülők számának és arányának változása. Tokaj-Hegyalján a nyugdíjban részesülők teljes lakosságon belüli aránya 3,4 százalékponttal növekedett 2001 és 2011 között, így meghaladta a 30%-ot. Kilenc településen ment végbe a mutató csökkenése a vizsgált időszakban, ennek mindegyike község volt. A legnagyobb csökkenés Sárazsadányban történt, ahol több mint 8 százalékponttal lett kisebb a nyugdíjasok aránya 10 év alatt. Az arányszám stagnálónak tekinthető Bodrogkisfalud (0,2 százalékpontos növekedés), Tállya (0,13 százalékpontos csökkenés), illetve Erdőbénye (0,05 százalékpontos növekedés) községekben. A legtöbb településen a nyugdíjban részesülők arányának növekedése tapasztalható, a legnagyobb mértékben a legnépesebb városokban. Sárospatakon 6,7 százalékponttal, Sátoraljaújhelyben 5,7 százalékponttal, Szerencs esetén pedig 5,1 százalékponttal nőtt az arányuk. Kirívó Hercegkút esete, ahol úgy csökkent 110 fővel a lakosság (737 főről 627 főre), hogy közben a nyugdíjasok száma alig változott (2001-ben 226, 2011-ben pedig 221 fő). Hasonló tendenciák mutatkoznak a 2011-ben 539 főt számláló Golop esetén, ahol a nyugdíjasok aránya meghaladta a 41%-ot, ezzel a legnagyobb mutatót produkálva. A 35%-nál nagyobb arányszámot mutató hét településből öt esetén 1000 fő alatti volt a népesség 2011-ben, ami kedvezőtlen gazdasági és népesedési folyamatokat vetít előre, bár közülük három községben (Szegilong, Rátka és Erdőhorváti) némi csökkenés után alakult ki a nyugdíjasok jelenlegi aránya.

TOKAJ
BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

41. grafikon: A nyugdíjban részesülők aránya a teljes lakosságon belül 2001–2011 (%)

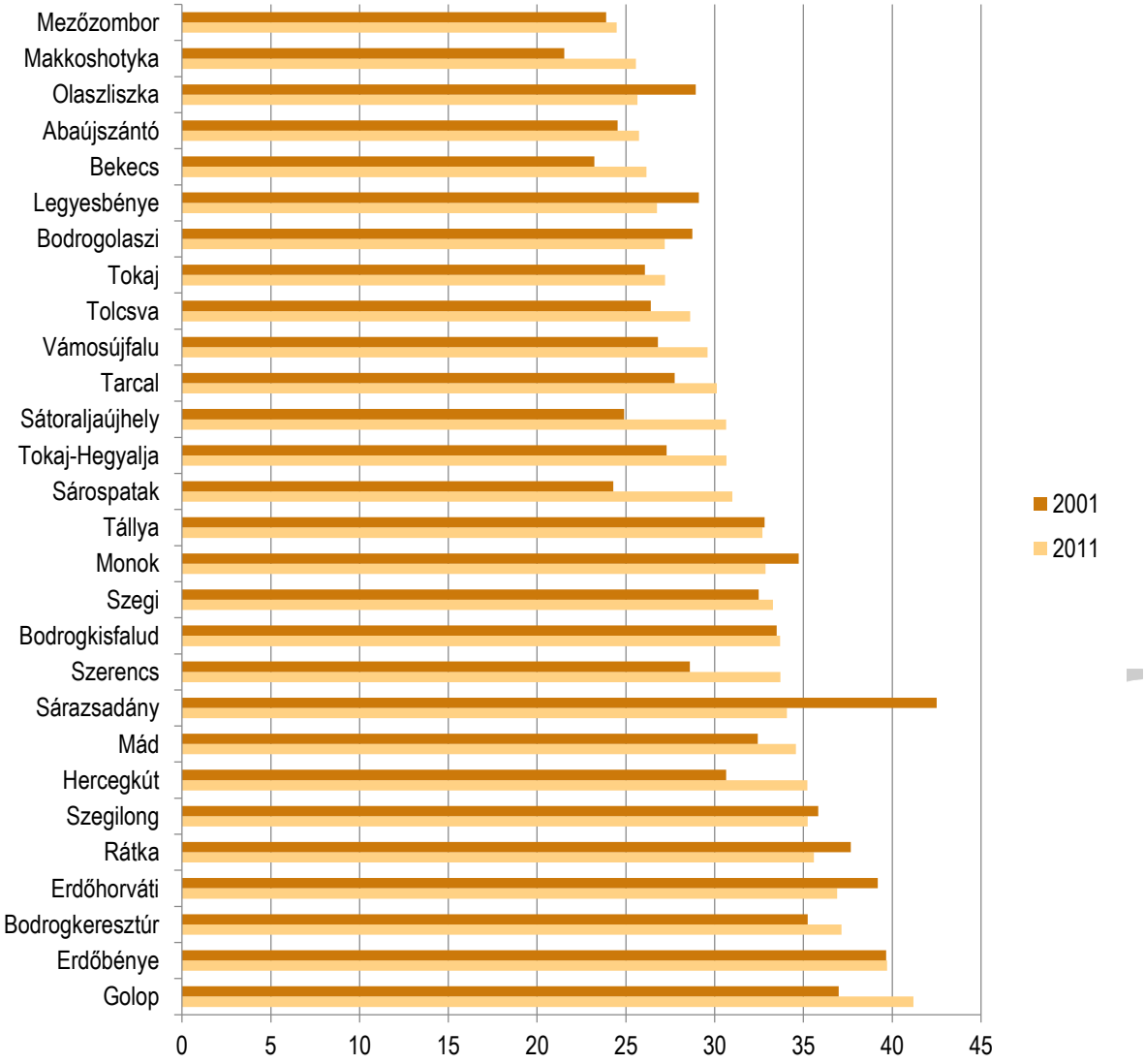

Forrás: KSH Tájékoztatási Adatbázis alapján szerk. Mikle Gy.

A hazai szociális ellátás rendszere a 2000-es évek eleje óta többször és jelentősen átalakult. A rendszeres szociális segélyre jogosultak körét 2009-ben jelentősen leszűkítették, a korábbi kedvezményezettek többsége ezután úgynevezett rendelkezésre állási támogatásban részesült. A rendszeres szociális segélyre jogosultak között az egészségkárosodottak, 55 év felettiek, 14 év alatti gyermeket nevelők, illetve helyi rendeletben meghatározott feltételeknek megfelelő személyek maradtak. A reform után két évvel, 2011-ben a települések lakosságának elenyésző része részesült ebben a juttatásban. Tokaj-Hegyalján a munkaképes korú (15–74 éves) lakosság átlagosan 1,4%-a volt jogosult a rendszeres szociális támogatásra. Ez a szám ugyanakkor komolyabb különbségeket takar, mivel a legalacsonyabb, 0,26%-ot mutató Rátka (ahol éves átlagban 2 fő részesült segélyben) mellett Mezőzombor kirívóan magas, 5,9%-os értékkel rendelkezik . A legtöbb (12 db) település esetén az arányszám 1% alatti, vagy azt éppen meghaladó volt. A városok közül Abaújszántó 2,06%-os értéke a

legmagasabb, ez a harmadik legnagyobb arány a térség egészében. A legnépesebb település, Sátoraljaújhely is 1,79%-os értéket mutatott, amely a városok között a második legmagasabb.

49. térkép: A rendszeres szociális segélyben részesülők munkaképes korú lakosságon belüli aránya 2011 (%)

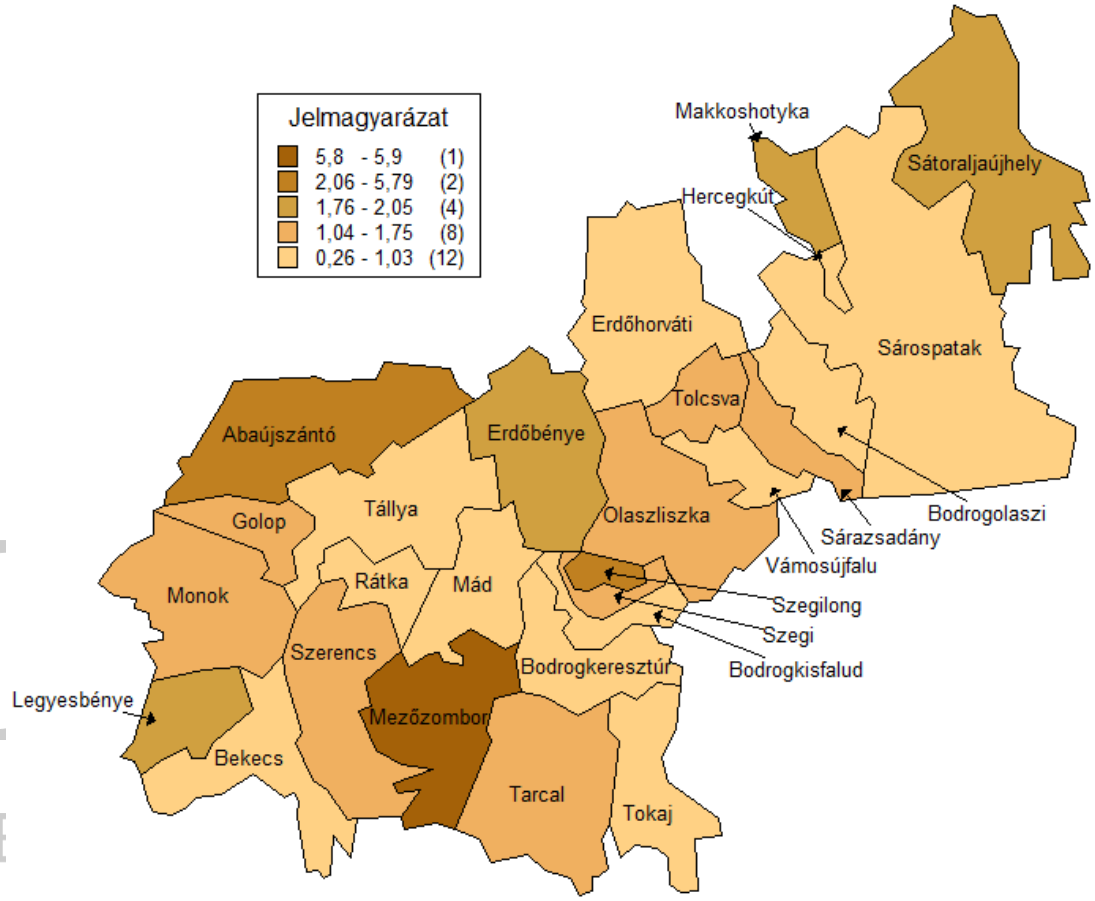

Forrás: KSH adatok alapján szerk. Mikle György

A személyi jövedelemadó alakulása

A személyi jövedelemadó mértéke a települések költségvetése szempontjából veszített jelentőségéből, mivel 2014-től kikerült az önkormányzatok számára átengedett központi adók sorából. Ennek ellenére fontos indikátora a települési társadalom és a helyi gazdaság minőségének. A vizsgált térség megyén belüli helyzete némileg javult 2001 óta, mivel az egy adófizetőre jutó személyi jövedelemadó megyei átlagától akkor még több mint 29000 forinttal, 2011-ben már csak kevéssel több mint 20000 forinttal maradt el. A javuló átlagértékeket erősíti, hogy amíg korábban egyedül Szerencs értéke haladta meg a megyei átlagot, addig 2011-ben már Sátoraljaújhely és a legmagasabb értékkel rendelkező Sárospatak (229430 Ft/fő) is az átlag fölé került. Pozitívum továbbá, hogy 2001-hez képest csupán három település mutatója lett kisebb, azonban aggasztó hogy közülük az egyik a városi ranggal rendelkező, a rendszeres szociális segélyben részesültek arányát tekintve is az élen járó Abaújszántó. Az átlagos növekedés a

térségben 34000 forint volt, a legnagyobb mértékben Bodrogolaszi községben nőtt az egy adófizetőre jutó jövedelemadó, 88800 forinttal.

42. grafikon: Az egy adófizetőre jutó befizetett személyi jövedelemadó értéke 2001–2011 (ezer Ft)

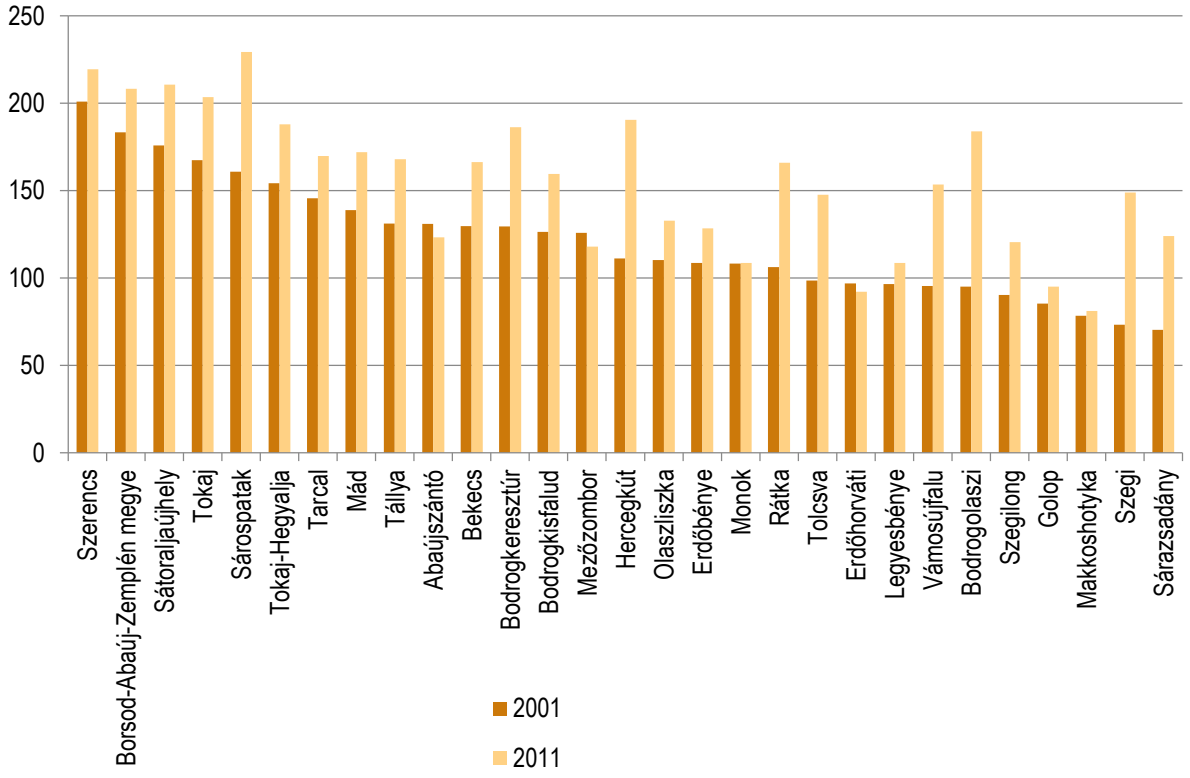

BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

Forrás: KSH Tájékoztatási Adatbázis alapján szerk. Mikle Gy.

1. 3. 1. 2. A térszerkezeti társadalmi folyamatok – térbeli mozgások

A migrációs folyamatok alakulása, az állandó és ideiglenes vándorlás jellemzői1990-től kezdve

A települések vándorlási egyenlegének alakulásából következtethetünk a jövőbeli népesedési folyamatokra, a természetes szaporodás mellett ugyanis a pozitív vándorlási mérleg is fenntarthatja, vagy növelheti a népességszámot. Az állandó vándorlás esetén lakóhely-változtatás történik, míg az ideiglenes vándorlás tartózkodási hely létesítésével és a lakóhely fenntartásával jár. A településeket érintő valamennyi migrációs folyamat felmérését a két adat együttes értékelésével végezhetjük el.

Tokaj-Hegyalja több városában 1990 és 2011 között a lakónépesség számához viszonyított éves vándorlási egyenleg jelentős ingadozást mutat. A leginkább változékony a mutató értéke Tokaj esetén volt, ahol az 1990-es, 1%-ot meghaladó fogyást 1995-ben már 3% feletti pozitív egyenleg követte, amely fokozatos mérséklődés után 2011-ben 0,2%-os pozitív értéket vett fel. Ezzel Tokaj a városok között az

egyetlen, ahol a vizsgált évek közül négy alkalommal is pozitív volt a vándorlási egyenleg. Kiegyensúlyozottabb volt a népességszámhoz viszonyított egyenleg alakulása Sátoraljaújhelyen, ahol azonban a vizsgált öt évből négy esetén is negatív volt az érték, ráadásul mind a négy év folyamán -1% alatti, 2005-ben pedig a -2%-hoz közeli, -1,87%-os. Három évben is negatív volt a vándorlási egyenleg Sárospatakon, úgy, hogy közben fokozódott is a vándorlási veszteség arányának növekedése. 2011-ben már Sárospatak népességének 2,17%-át tette ki a vándorlásból származó népességvesztés. Szerencs esetén egy kisebb hullámvölgy után 2005-ben és 2011-ben is pozitív volt a mutató értéke. Abaújszántó szintén pozitív vándorlási egyenleggel zárt, azonban a többi vizsgált év közül ez csupán 2005-ről mondható el.

43. grafikon: Tokaj-Hegyalja városainak vándorlási egyenlege a lakónépesség százalékában (1990; 1995; 2001; 2005; 2011)

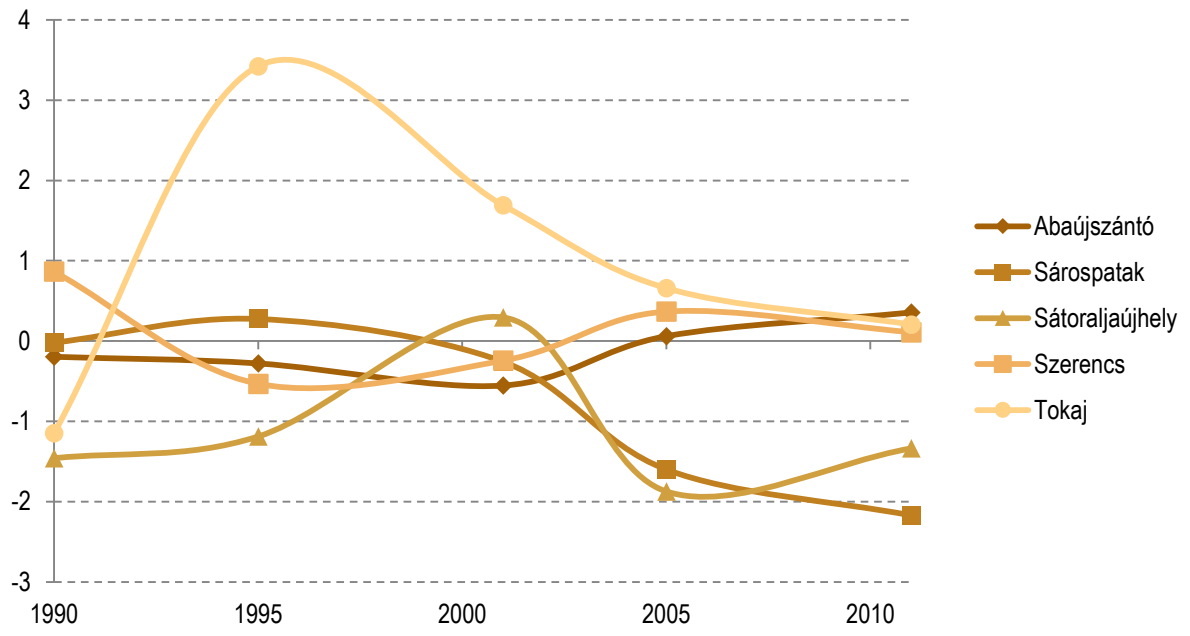

Forrás: KSH Tájékoztatási Adatbázis alapján szerk. Mikle Gy.

A községek közül nyolc esetén volt a legutóbbi népszámlálás évében 1%-nál jelentősebb a vándorlási veszteség. A községek mindegyike a vizsgált évek közül legalább egy alkalommal mutatott pozitív vándorlási egyenleget, a legmagasabb Golop értéke volt, ahol 2005-ben a lakónépesség 1,7%-ával volt egyenlő a vándorlásból származó többlet. Ugyanezen a településen volt a legmagasabb a vándorlási veszteség is 2011-ben: a lakónépesség 3,71%-át tette ki. Értékét némileg meghaladta Bodrogolaszi 1995-ös vándorlási vesztesége, ahol 3,74%-os volt a mutató értéke. Bodrogolaszi 2011-ben is Golophoz hasonló, 3%-nál jelentősebb (3,22%-os) vándorlási veszteséget szenvedett el. A 2011-re kialakuló vándorlási veszteségek jelentősebb szórást mutatnak, amelynek szélső értékeit az arányaiban legnagyobb veszteséget mutató Golop (-3,7%) és a legmérsékeltebb mutatóval rendelkező Tarcal (-1,23%) jelentik.

44. grafikon: Tokaj-Hegyalja néhány községének vándorlási egyenlege a lakónépesség százalékában (1990; 1995; 2001; 2005; 2011)

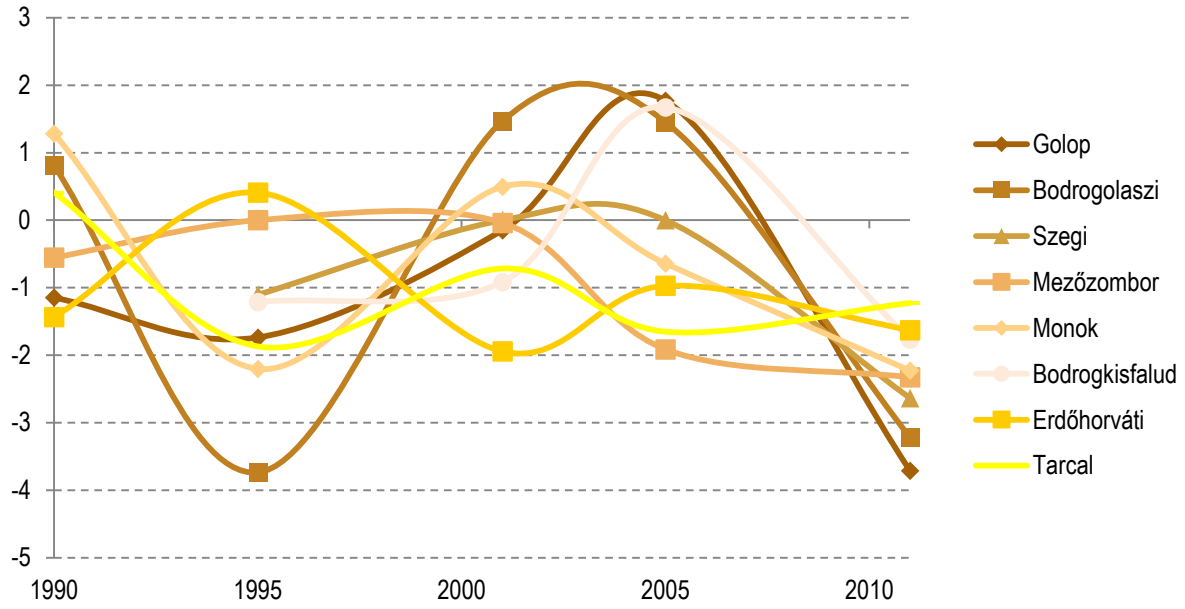

Forrás: KSH Tájékoztatási Adatbázis alapján szerk. Mikle Gy.

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

2011-ben hat község népességszámhoz viszonyított vándorlási egyenlege vett fel 0 és -1% közötti értéket. Ezen települések mutatóinak alakulása különféle volt, azonban Rátka és Bekecs, illetve Bodrogkeresztúr és Vámosújfalu esetében közel azonos trendek figyelhetőek meg. Utóbbi községek 1990-es vándorlási vesztesége 1995-ben már 1%-nál magasabb vándorlási nyereség volt, amely a 2000-es évek közepére ismét veszteséggé vált. Rátka és Bekecs 1990-ben még 2,1%-os, illetve 3,1%-os vándorlási többlettel bírt, amely 2005-ben már 1%-nál jelentősebb (1,43%-os, illetve 1,07%-os) vándorlási veszteséggé vált, 2011-re pedig némileg mérséklődött, de továbbra is negatív maradt a mutató. A Legyesbénye község adatsora által mutatott trend szinte ellentettje az előbb bemutatott Rátka és Bekecs községeknél tapasztaltnak. Az 1990-es év értéke a legkisebb, a 2005-ös érték pedig a legmagasabb a vizsgált adatsorban. Tállyán ugyanakkor minden más településtől eltérően változott a vándorlási egyenleg.

45. grafikon: Tokaj-Hegyalja néhány községének vándorlási egyenlege a lakónépesség százalékában (1990; 1995; 2001; 2005; 2011)

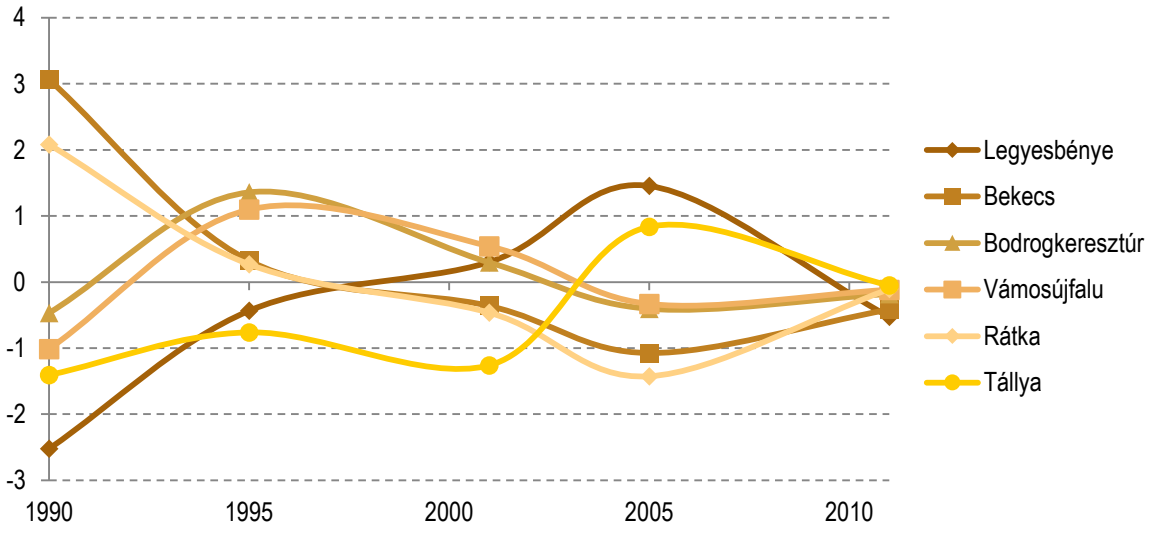

Forrás: KSH Tájékoztatási Adatbázis alapján szerk. Mikle Gy.

Öt község vándorlási egyenlege volt pozitív, de 0,5% alatti a legutóbbi népszámlálás idején. Egyenlegük alakulását vizsgálva megállapítható, hogy Hercegkút és Erdőbénye trendje hasonló, bár 2005-ben előbbi esetén a legnagyobb vándorlási többlet, Erdőbényén viszont a 2001-eshez hasonló népességfogyás mutatkozik. Hercegkúton ennek következtében közel 1 százalékpontos csökkenés, Erdőbényén viszont 0,77 százalékpontos növekedés után alakult ki a 2011-es pozitív mutatószám. Makkoshotyka és Mád esetén is közel -2% volt a legnagyobb vándorlási veszteség (-1,78%, illetve -1,95%), azonban amíg előbbi településen 1995-ben, addig az utóbbi községben 2001-ben érte el a negatív szélsőértéket. Olaszliszkán a vizsgált évek során folyamatosan mérséklődő vándorlási veszteség tapasztalható, amely 2005-ben már 0,9%-os vándorlási többletként jelent meg, 2011-re azonban a mutató 0,42%-ra csökkent. Ezzel az időszak elején még – a most bemutatott öt község közül – a népességarányosan legnagyobb veszteséget jegyző településből a legnagyobb vándorlási többlettel rendelkezővé vált.

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

46. grafikon: Tokaj-Hegyalja néhány községének vándorlási egyenlege a lakónépesség százalékában (1990; 1995; 2001; 2005; 2011)

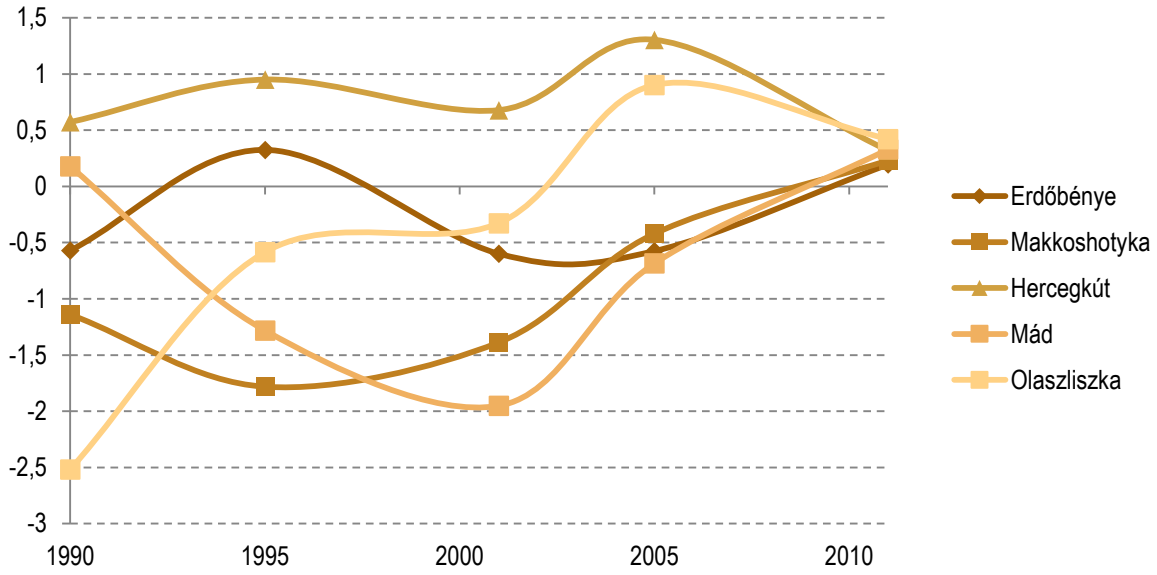

Forrás: KSH Tájékoztatási Adatbázis alapján szerk. Mikle Gy.

A vizsgált települések közül 2011-ben három esetén volt a vándorlási többlet nagyobb, mint a lakónépesség 1%-a. Ezek közül Sárazsadányban volt a legnagyobb a mutató ingadozása, ahol az 1995-ös 2,9%-os többlet és a 2005-ös 4%-os veszteség jelentik az adatsorok szélsőértékeit. Kisebb ingadozás tapasztalható Szegilong esetén, a község azonban 2011-ben a térség legnagyobb népességarányos vándorlási többletét jegyezte, értéke ugyanis 2,98% volt. Külön kiemelendő, hogy a település 2005-ben még 2,6%-os vándorlási veszteséget szenvedett el. A most bemutatott települések közül a legkisebb ingadozás a mutató értékében Tolcsva községben tapasztalható, ahol a 2005-ös minimum és a 2011-es maximum értékek között 2 százalékpont különbség mutatkozik.

47. grafikon: Tokaj-Hegyalja néhány községének vándorlási egyenlege a lakónépesség százalékában (1990; 1995; 2001; 2005; 2011)

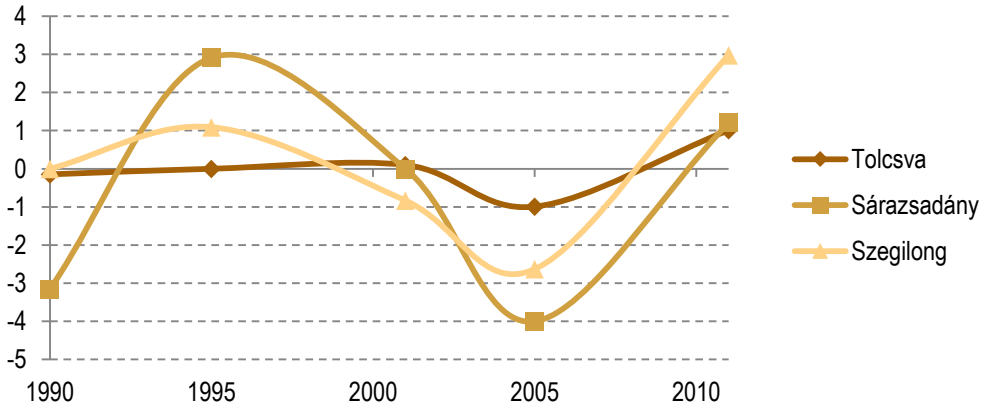

Forrás: KSH Tájékoztatási Adatbázis alapján szerk. Mikle Gy.

A térség városairól készült tanulmányok mindegyike a kedvezőtlen gazdasági, valamint munkaerőpiaci helyzetet emeli ki, ami a népesség szelektív elvándorlását okozza. Jellemzően a fiatal felnőttek körében, azon belül is a képzettebbek esetén jelentkezik, amely a gyermekkorúak számát is csökkenti, hiszen sokuk jellemzően családos. Általában céljuk valamelyik magyarországi nagyváros, de az országon kívülre is sokan vándorolnak közülük. A csökkenő népességszám viszonylag állandósult, sok esetben növekvő súlyú probléma, amelynek egyik oka az elvándorlás mértéke. A jövőben ennek fokozódása várható, amennyiben a települések nem válnak a fiatalok számára vonzóvá.

Tokaj-Hegyalja településeinek vándorlási egyenlege megyei összehasonlításban

A térség településeinek vándorlási egyenlege a fentebb bemutatott módon erős ingadozást mutat. Az 1990 óta eltelt időszakból 1990-et, 2000-et, illetve 2010-et vizsgálva is jól látható, hogy gyakran fordulnak elő kiugró, szélsőséges értékek. Borsod-Abaúj-Zemplén megye vándorlási különbözete jóval kiegyensúlyozottabban alakul, mivel a vándorlások jóval nagyobb lakosságra oszlanak el. A megye mindhárom vizsgált évben vándorlási veszteséggel szembesült, ami a legnagyobb 2010-ben volt, ekkor a lakosság 0,7%-át tette ki. Tokaj-Hegyalja településeinek többsége ebben az évben a megyeinél nagyobb népességarányos veszteséget szenvedett el. 15 település, köztük Sátoraljaújhely városa tartozott a megyei átlagnál nagyobb arányú veszteséget mutatók közé. A legnagyobb arányt Szegilong községben tette ki a veszteség, ami jól példázza a mutató ingadozásra való hajlandóságát, hiszen egy évvel később már ezen a településen volt a legnagyobb a vándorlási nyereség. A megyeinél mérsékeltebb veszteség, vagy pozitív egyenleg 2010-ben 12 településen jelentkezett. Ezek közül Tokaj vándorlási nyeresége a korábban bemutatottak alapján is tartósnak mondható.

TOKAJ
BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

48. grafikon: Tokaj-Hegyalja települései és Borsod-Abaúj-Zemplén megye vándorlási egyenlege 1990–2000–2010 (%)

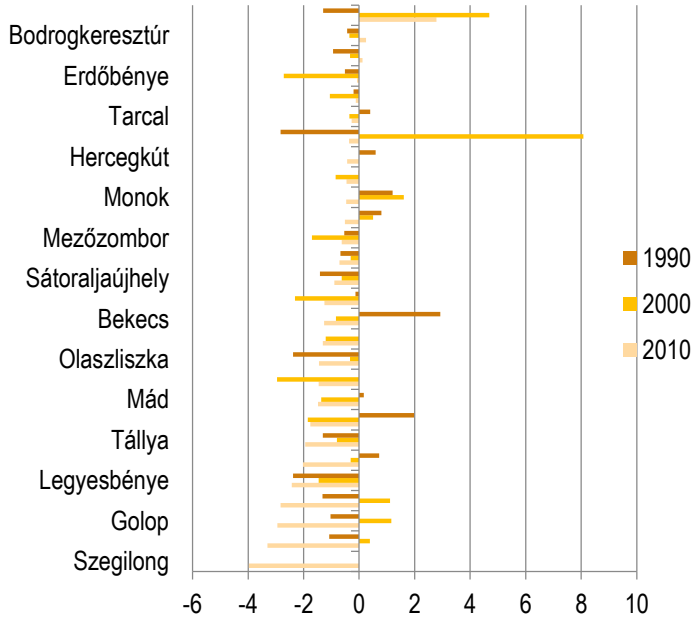

Forrás: KSH Tájékoztatási Adatbázis alapján szerk. Mikle Gy.

Az ingázás mértéke

Tokaj-Hegyalja településein az ingázók aránya széles skálán változott 2011-ben. A legalacsonyabb értéke Sátoraljaújhelyen volt, ahol a foglalkoztatottak mindössze 11,2%-a ingázott. A második legalacsonyabb értékkel egy mindössze 1027 főt számláló község, Erdőbénye rendelkezett (20,6%). Ez az érték azért is kirívó, mivel a térség 22 községéből 15 esetén 50% feletti volt a naponta eljáró foglalkoztatottak aránya. A községek közül alacsonyabb aránnyal rendelkezett még Tolcsva, ahol a foglalkoztatottak 31,2%-a ingázott, amely érték nem sokkal haladta meg Szerencs városét (29,7%). A városok mindegyike 30% alatti arányszámot mutatott. A legnagyobb az ingázók aránya Hercegkúton volt (74,3%), de 65 % feletti értékkel rendelkezett Bekecs (71,8%), Legyesbénye (66,6%), valamint Szegilong (66,2%) is. Ezek a községek 2500 fő alattiak, illetve (Szegilong kivételével) nagyobb települések közvetlen szomszédságában találhatók, a magas ingázási arányszámuk pedig a városok viszonylagos könnyű elérhetőségére és az ottani kedvezőbb munkahelykínálatra vezethető vissza.

50. térkép: Az ingázók aránya Tokaj-Hegyalja településein a foglalkoztatottak százalékában (2011)

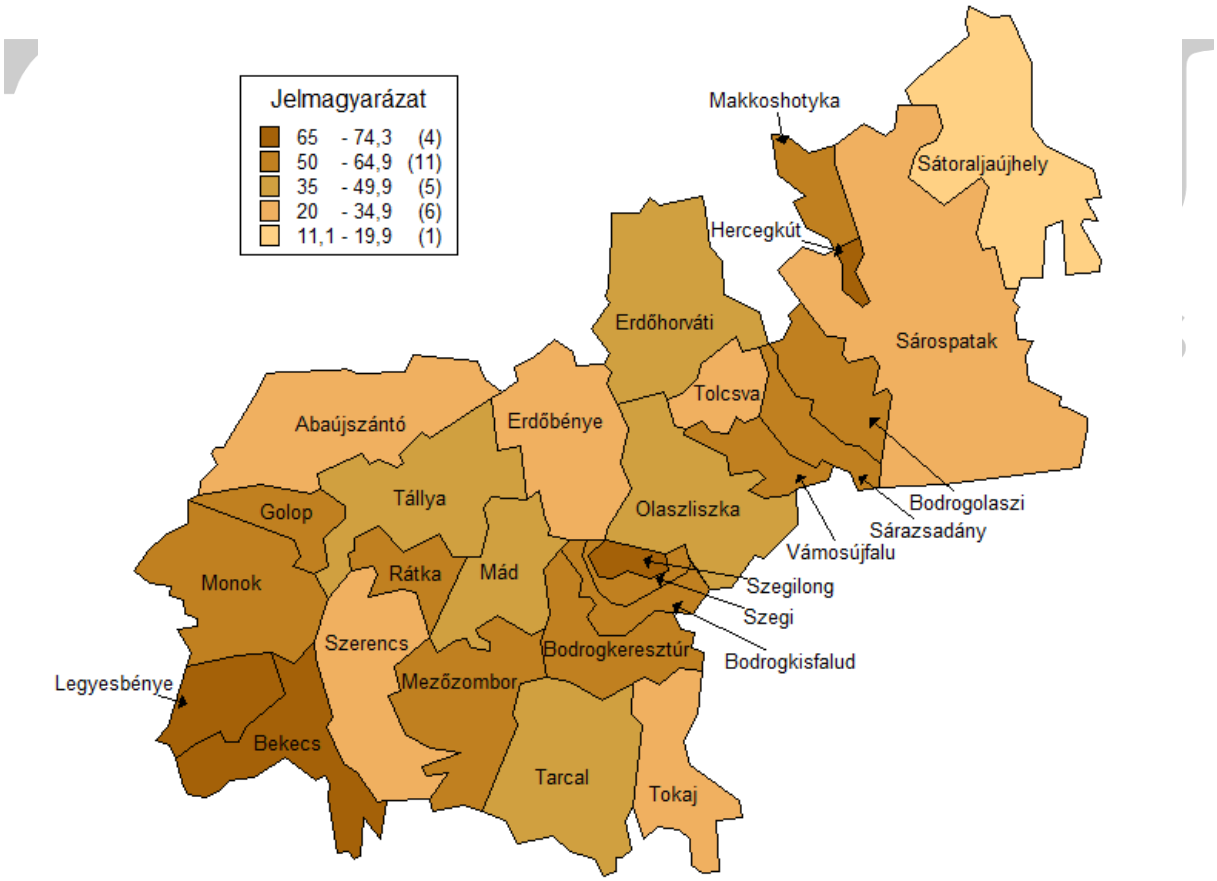

Forrás: KSH Tájékoztatási Adatbázis alapján szerk. Mikle Gy.

1. 3. 1. 3. Képzettség, foglalkoztatottság

A lakónépesség szerkezete iskolai végzettség szerint

Az iskolai végzettség vizsgálata a társadalom elemzése szempontjából fontos lehet, hiszen a népesség munkaerőpiaci lehetőségeit, így közvetve annak életminőségét is erősen befolyásolja. Az alapfokú oktatásból történő kimaradás a leghátrányosabb helyzetű társadalmi csoportok arányának növekedéséhez járul hozzá, az ezt elszenvedők leszakadása általában a legnagyobb mértékű. Magyarországon 2001 és 2011 között az általános iskolából egy osztályt sem végzett népesség aránya csökkent, hiszen 2001-ben még a 7 év felettiek 1,73%-át tette ki (164163 fő), 2011-ben pedig 1,18% volt az arányuk (109673 fő). Borsod-Abaúj-Zemplén megyében ugyancsak csökkent ez a mutató, de mindkét időpontban magasabb volt, mint az adott évi országos átlag. A két átlagérték egymástól való távolsága szintén csökkent, mivel 2001-ben még 0,35 százalékponttal, 2011-ben már csupán 0,29 százalékponttal haladta meg a megyei érték az országost. Tokaj-Hegyalja településeinek túlnyomó többségében az országos és a megyei átlaghoz hasonló módon csökkent az általános iskolából egy osztályt sem végzettek aránya. Kivételt négy település képezett, amelyek Szegilong, Hercegkút, Rátka és Szegi voltak. Utóbbi település könyvelte el a legnagyobb mértékű mutatószám-növekedést (0,42 százalékpont), így a korábban elfoglalt viszonylagos pozíciója is jelentősen romlott: 2001-ben még 9 település mutatója haladta meg a község értékét, 2011-ben már csupán Tokajban volt magasabb az arányszám. A növekvő arányszámot mutató települések közül azonban csupán kettő esetén nőtt ténylegesen az általános iskola első osztályát sem végzett 7 év feletti lakosság száma: Szegi községben 6 főről 7 főre, Rátka községben pedig 12 főről 13 főre. Hercegkúton és Szegilongon ugyanakkor a vizsgált csoport létszáma stagnált (8, illetve 2 fő), így a 7 éves és az feletti lakosság számának csökkenése okozta az arányszám emelkedését. A térség egészét tekintve a csökkenő arányszámot mutató települések mindegyikében csökkent a vizsgált csoport létszáma is. A legnagyobb mértékű a csökkenés Sátoraljaújhely városában volt, ahol 11 fővel lett kevesebb az általános iskolából egyetlen osztályt sem végzett 7 éven felüli népesség száma, azonban a város lélekszáma is jelentősen csökkent, mintegy 2000 fővel. Mindkét vizsgált évről elmondható, hogy kicsit több mint a települések harmadának mutatója volt a megyei értéknél magasabb (2001-ben 10, 2011-ben 9 település). Hasonló volt a megyei és az országos átlag közötti értékkel rendelkező települések száma (2001-ben 7, 2011-ben 8 település), és 10 település rendelkezett az országosnál alacsonyabb mutatóval 2001-ben és 10 évvel később is. Az eloszlási arányok tehát kevéssé, a települések sorrendje annál inkább változott. A legnagyobb mértékű a mutató csökkenése Bodrogkisfalud esetében volt, amely 1,45 százalékponttal volt alacsonyabb 2011-ben, mint 2001-ben. Ennek következtében az ezredforduló utáni évben még az országos és a megyei átlagnál is nagyobb arányszámmal bíró község 2011-re a negyedik legalacsonyabb mutatóval rendelkező településsé vált a térségben. Bodrogkisfalud esetén az általános iskola első osztályát sem végzett népesség aránya mellett annak száma is jelentősen csökkent, 20 főről 6 főre. A városok közül 2011-ben Szerencs és Sátoraljaújhely esetén volt az országos átlagnál alacsonyabb az általános iskolában egyetlen osztályt sem végzett 7 éves és afeletti népesség aránya. Az országos és a megyei átlag közötti értékkel bírt Abaújszántó és Sárospatak, valamennyi településnél magasabb volt azonban Tokaj értéke, ráadásul a város mindkét évben a térség legmagasabb mutatójával bírt.

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

49. grafikon: Az általános iskola első osztályát el nem végzettek aránya a 7 éves és idősebb népesség százalékában (2001; 2011)

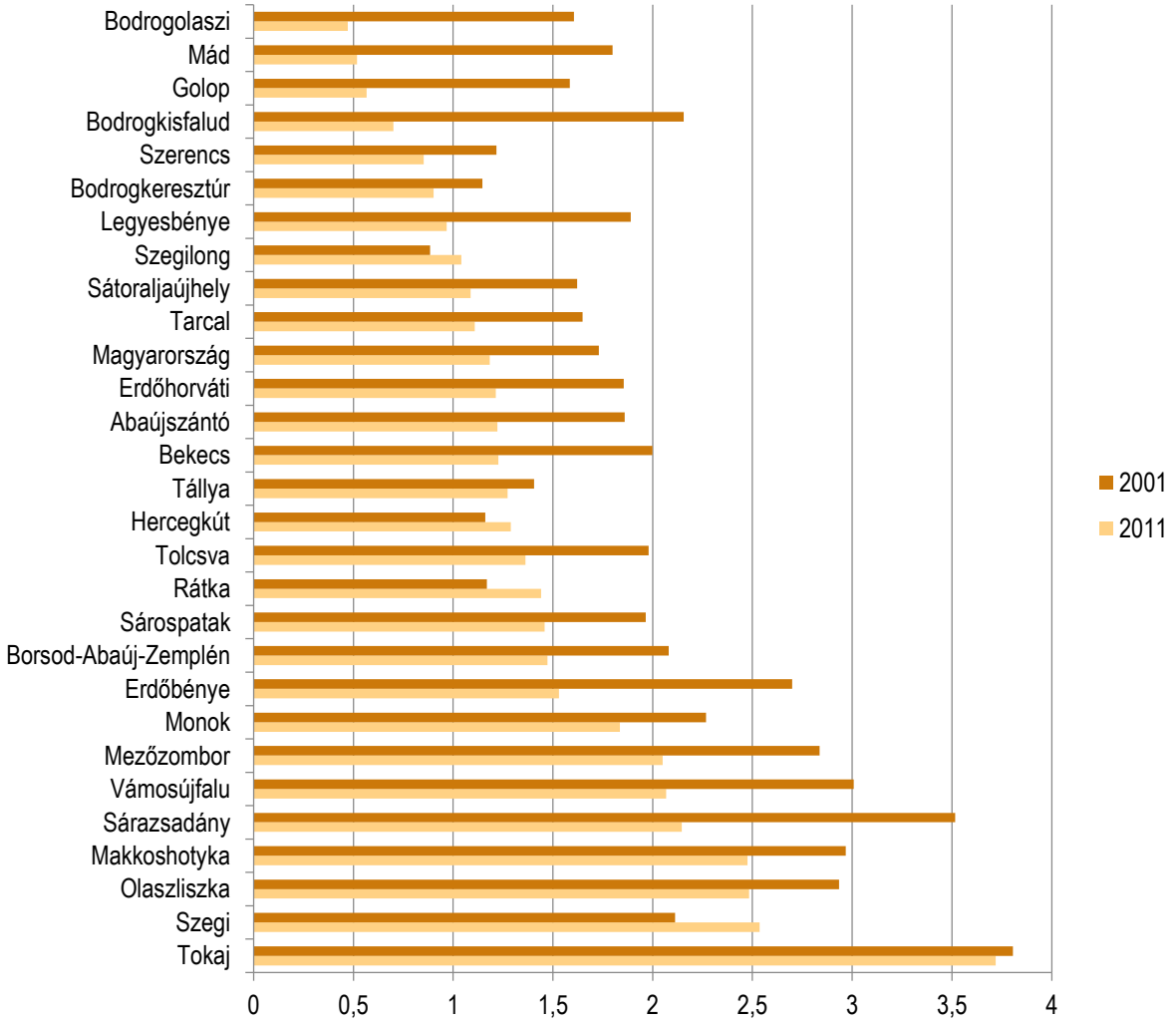

Forrás: KSH Tájékoztatási Adatbázis alapján szerk. Mikle Gy.

1. 3. 1. 4. A foglalkoztatottak száma, aránya és összetétele

A foglalkoztatottak száma 2001 és 2011 között a térség legtöbb városában nőtt, kivételt egyedül Sátoraljaújhely képez, ahol tíz év alatt 591 fővel csökkent a foglalkoztatottak létszáma. A legnagyobb mértékű a növekedés Szerencs városban volt, ahol 2011-ben 276 fővel dolgoztak többen, mint 2001-ben. A munkaképes korú (15–74 éves) lakosság létszámához viszonyított foglalkoztatotti arány a települések munkaerejének aktivitását fejezi ki. Ennek mértéke a térség valamennyi városában növekedett a vizsgált időszakban. A legnagyobb az arányszám Szerencsen volt (52,6%), de Sárospatak, illetve Abaújszántó is 50% feletti értékkel rendelkezett. Utóbbi városban 2001-ben még a legalacsonyabb volt a foglalkoztatotti arányszám a városok között, mindössze 35,9%. 50% alatti foglalkoztatotti aránnyal bírt 2011-ben Sátoraljaújhely, illetve Tokaj. Sátoraljaújhely 2001-ben még a térség legnagyobb foglalkoztatotti arányszámát mondhatta magáénak. A foglalkoztatotti arányszám a városban úgy növekedett, hogy

közben jelentősen csökkent a foglalkoztatottak száma, amely a 15 és 74 év közötti lakosság nagymértékű fogyására vezethető vissza (több mint 2000 fővel csökkent a korcsoport létszáma).

50. grafikon: A foglalkoztatottak számának és arányának változása Tokaj-Hegyalja városaiban (2001–2011)

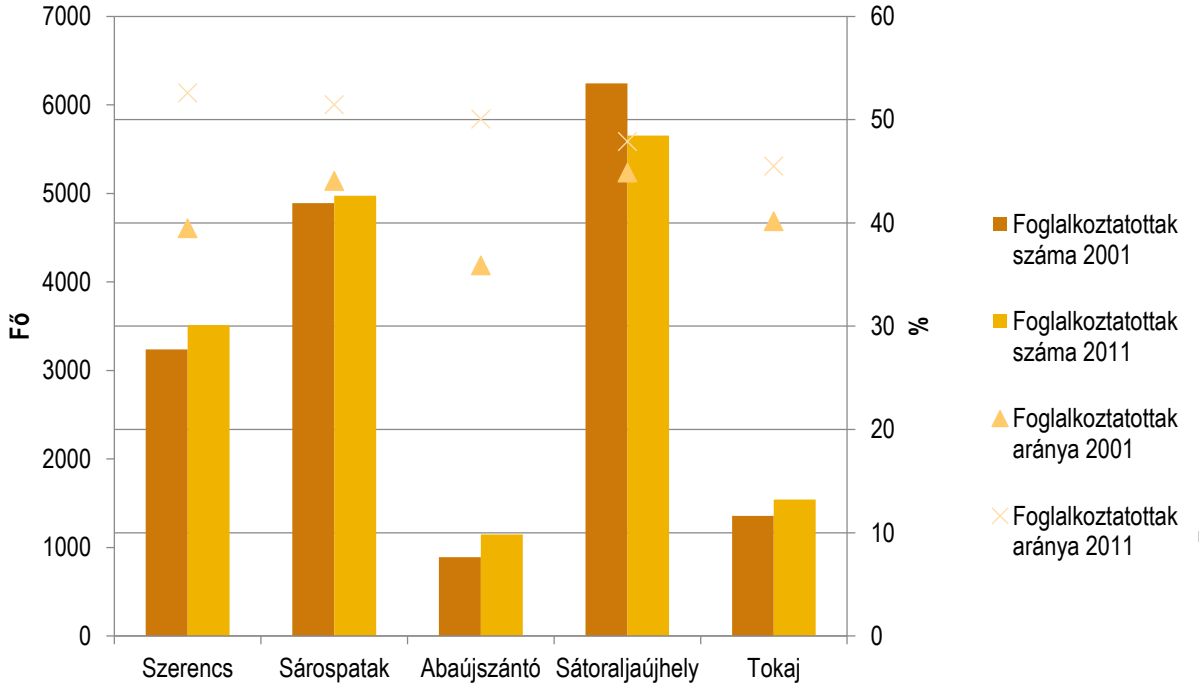

Forrás: KSH Tájékoztatási Adatbázis alapján szerk. Mikle Gy.

BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

A községekben kivétel nélkül a foglalkoztatottak létszámának növekedése tapasztalható 2001 és 2011 között. A növekedés mértéke Bekecs községben volt a legnagyobb, itt 256 fővel növekedett a foglalkoztatottak létszáma. Ennek következtében 2001-ben a község értékét még meghaladta Tarcal értéke, 2011-re azonban a sorrend megfordult. A foglalkoztatottak munkaképes korúakhoz viszonyított aránya ugyancsak növekedett a vizsgált időszakban. A legnagyobb növekedés Sárazsadányban tapasztalható, ahol 2001-ben a 15 és 74 év közöttiek mindössze 14,6%-a volt foglalkoztatott, 2011-ben azonban ez a szám már 42% volt. A legnagyobb a foglalkoztatottak aránya Hercegkúton volt 2011-ben (52%), de magas volt még Bekecs (51,9%) és Bodrogolaszi (50,2%) értéke is. A legtöbb községben 50 és 40% közötti volt az arányszám, négy településen (Szegi, Mezőzombor, Monok, Makkoshotyka) azonban a 40 százalékot sem érte el. A legalacsonyabb foglalkoztatotti aránnyal bíró Makkoshotykán a munkaképes korúak mindössze 36%-a volt foglalkoztatott.

51. grafikon: A foglalkoztatottak számának és arányának változása Tokaj-Hegyalja községeiben (2001–2011)

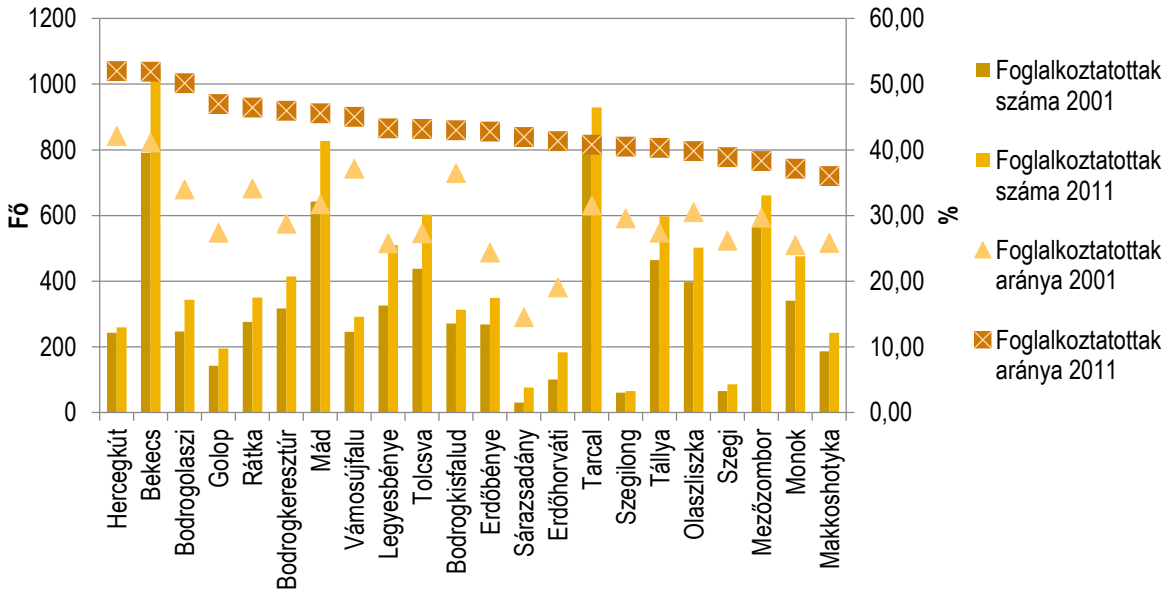

Forrás: KSH Tájékoztatási Adatbázis alapján szerk. Mikle Gy.

A foglalkoztatottak ágazatonkénti megoszlása a legutóbbi népszámlálás idején hasonlóan alakult a vizsgált településeken. A térségi átlag alapján a mezőgazdaságban és erdőgazdálkodásban 5,68%, az iparban és építőiparban 29,71%, a szolgáltatási jellegű ágazatokban pedig 64,61% volt a foglalkoztatottak aránya.

TOKAJ
BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

52. grafikon: A foglalkoztatottak ágazati megoszlása településtípus alapján (% - 2011)

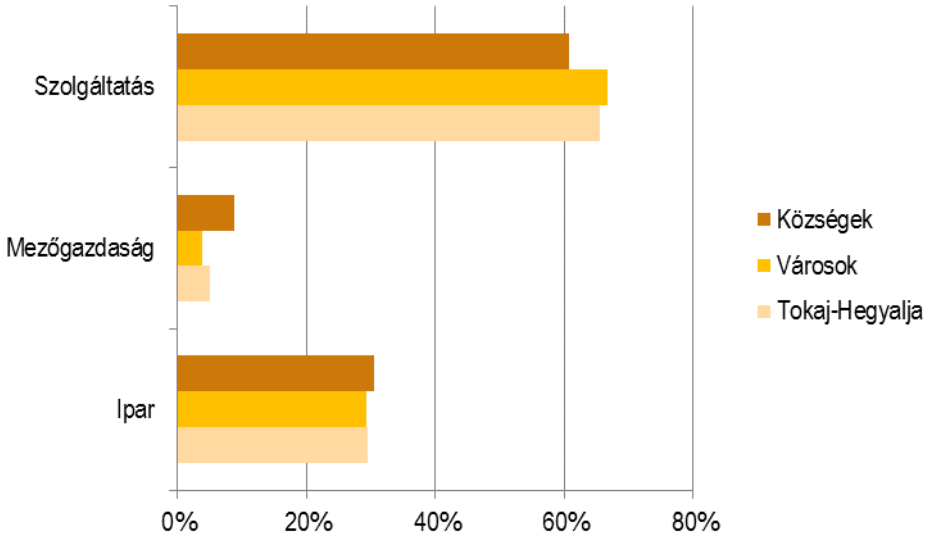

Forrás: KSH Tájékoztatási Adatbázis alapján szerk. Mikle Gy.

A városi átlag a mezőgazdaságban és az iparban alacsonyabb, a szolgáltatásokban pedig magasabb volt, mint a térség egészében. A községek átlaga éppen fordítva alakult, vagyis egyedül a szolgáltatásokban maradt a térségi átlag alatt, a másik két ágazatban pedig meghaladta azt. Abaújszántón az arányok némileg eltérően alakultak, mint a többi város esetén, hiszen az iparban foglalkoztatottak aránya jelentősebb mértékben (8,2 százalékponttal) felülmúlta a térségi átlagot, 37,9%-os értékét csak Sárazsadányé haladta meg (39,47%). A mezőgazdaságban foglalkoztatottak számában a térségen belül számottevőbb eltérések tapasztalhatók, hiszen amíg Sátoraljaújhelyen a foglalkoztatottak mindössze 1,04%-a, addig Legyesbényén 20%-uk dolgozott ebben a gazdasági ágban. A városok közül Abaújszántón volt a legmagasabb az arányuk (6,89%), a községek között pedig Szegi esetén volt a legalacsonyabb a mezőgazdasági foglalkoztatottak aránya. A községben mindössze 3,5%-os volt a mutató, amellyel a városi átlagot is alulmúlta. A szolgáltatásokban dolgozók aránya a legmagasabb Tokaj városban volt (75,87%), de magas értékkel rendelkezett még az imént említett Szegi (73,26%), illetve Szegilong (71,2%) is.

51. térkép: A foglalkoztatottak gazdasági ágankénti megoszlása, 2011 (%)

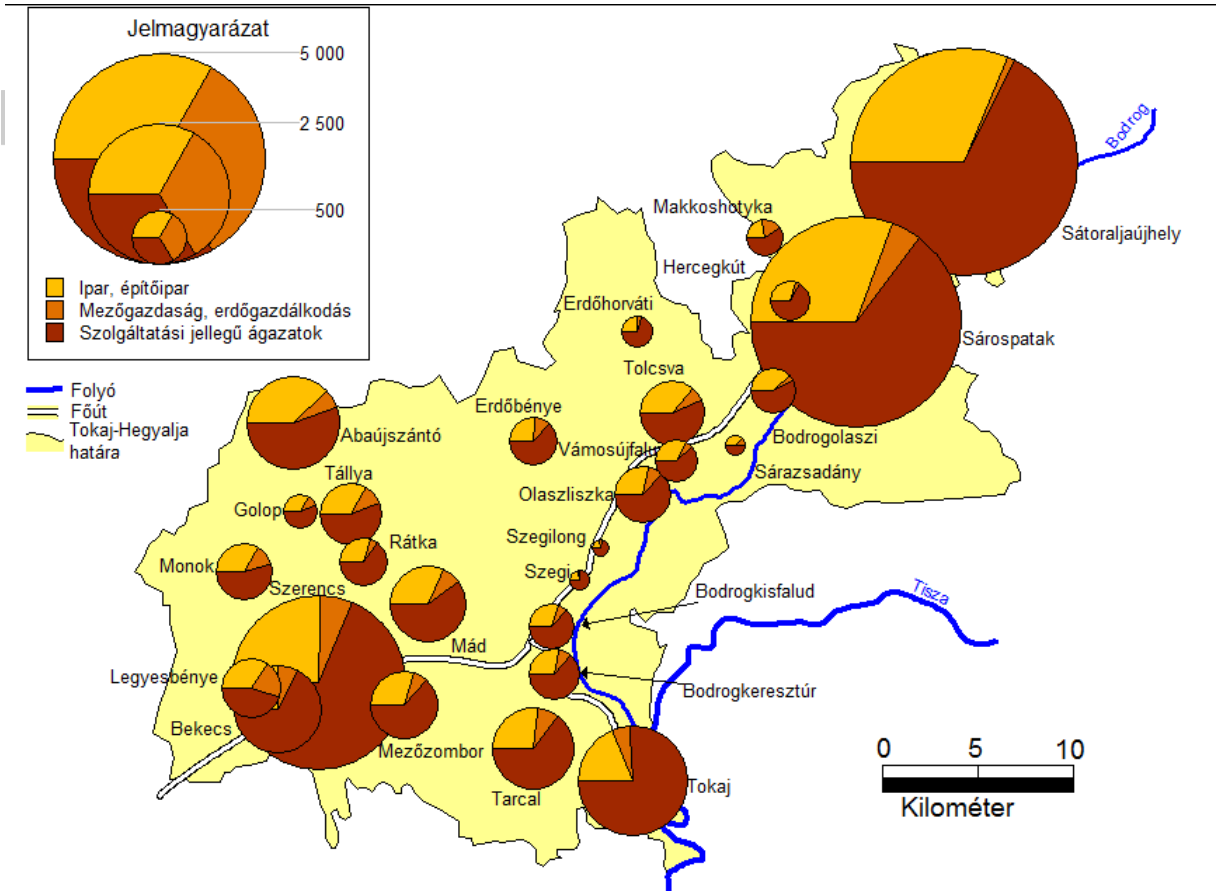

Forrás: KSH Tájékoztatási Adatbázis alapján szerk. Mikle Gy.

1. 3. 1. 5. Az álláskeresők száma, helyzete

A álláskeresők, vagy álláskeresők statisztikai számbavétele és a munkaviszonyra vonatkozó jogi szabályozás is többször módosult az elmúlt években. Számuk változása mögött több tényező is állhat, úgymint a rejtett (fekete/szürke) gazdaság arányának módosulása, a nyugdíjrendszer reformjai (például a korkedvezményes, valamint a korengedményes nyugdíjak fokozatos megszüntetése), illetve a közmunkaprogram elindítása és az abban érintettek számának változása. Tokaj-Hegyalja városaiban a regisztrált álláskeresők száma 2001 és 2011 között növekedett, ezt követően három településen 2012-ig folyamatosan emelkedett, Abaújszántó és Tokaj esetén pedig csökkent illetve stagnált, végül 2013-ra valamennyi városban nagyobb mértékben csökkent. Számuk változásának oka valószínűleg nem a munkaerőpiaci helyzet (például a munkahelyek számának) változása, mivel a 2001 és 2011 közötti növekedéssel egy időben a foglalkoztatottak száma is emelkedett, ráadásul az őket adó középkorosztály létszáma csökkent. Helyzetükről sokat elárul a tartósan álláskeresők arányának változása. 2013-ban Szerencs városban volt a legnagyobb a 180 napon túl állást keresők aránya (55,6%), értékétől nem sokkal maradt el azonban Tokajé (52,8%). A két városban az arányszám időbeli alakulása is hasonló, amely 2011-ben volt a legalacsonyabb, majd 2013-ig folyamatosan emelkedett. 2012-höz képest csökkent a tartósan álláskeresők aránya Sárospatakon és Sátoraljaújhelyen, így az mindkét városban 50% alatt maradt a legutóbbi vizsgált évben. Abaújszántón 2001-ben még 60% felett volt a 180 napnál hosszabb ideig álláskeresők aránya, 2011-re azonban nagymértékben csökkent, majd némi emelkedés után 2013-ban a térség városai közül a legalacsonyabb értéket vette fel (35,4%).

53. grafikon: A álláskeresők száma és a 180 napon túl álláskeresők aránya Tokaj-Hegyalja városaiban (2001; 2011; 2012; 2013)

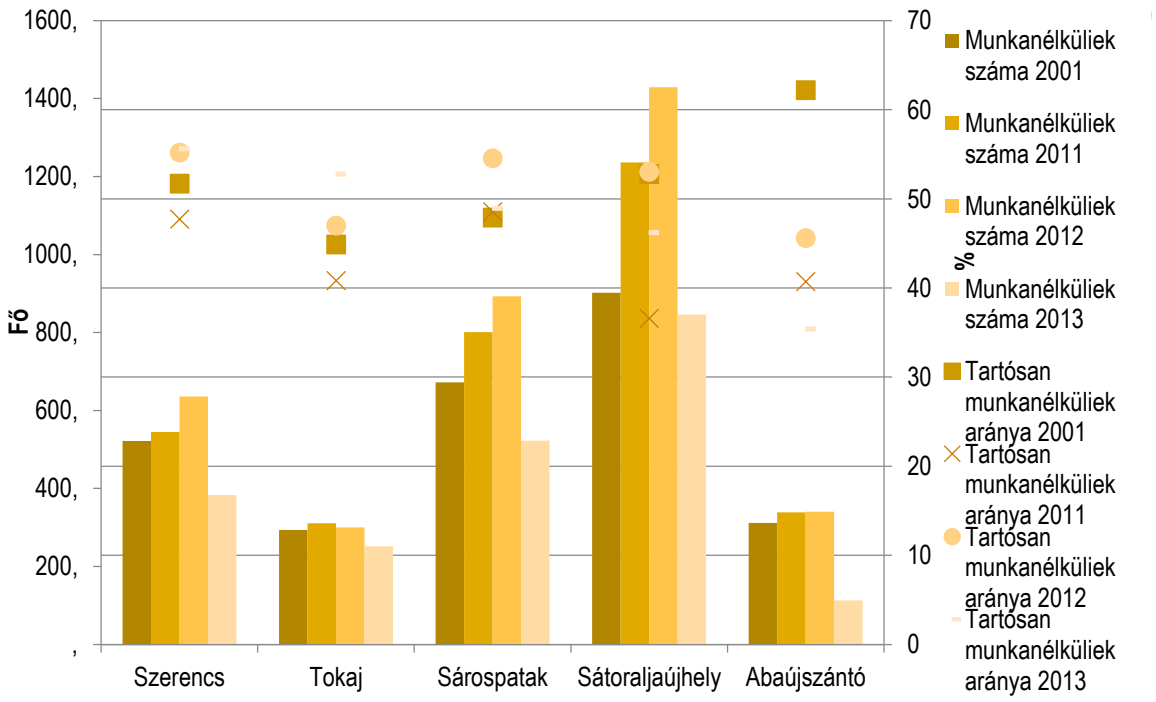

Forrás: KSH Tájékoztatási Adatbázis alapján szerk. Mikle Gy.

A községek többségében szintén 2013-ban volt a legalacsonyabb a álláskeresők száma, amely sok esetben komolyabb arányú csökkenés után alakult ki. A legnagyobb arányú Erdőhorvátiban volt a csökkenés, ahol a 2012-es érték mindössze 25,5%-a volt a 2013-as munkanélküli-létszám. A tartós munkanélküliség által érintettek aránya eltérő irányban változott az egyes településeken, az azonban megállapítható, hogy a községek felében 2012-ben volt a legmagasabb az arányszám. Öt településen 2001-ben, három esetén 2013-ban, további három községben pedig 2011-ben volt a csúcson a mutató. 2013-ban Erdőbényén volt a legmagasabb az arányszám (70,2%), amely 40% alatti értékről történő folyamatos emelkedés után alakult ki. Erdőbénye az egyetlen község volt, amely ilyen magas értékkel rendelkezett, a többi településen kivétel nélkül 60% alatti volt a mutató 2013-ban, legtöbbjük értéke 56,9–42,9% közötti volt. A legalacsonyabb a tartósan álláskeresők aránya Erdőhorvátiban volt, ahol 13 fő regisztrált munkanélküliből mindössze 1 fő (7,7%) volt 180 napnál tovább álláskereső. A község 2001-ben még az egész térségben legmagasabb értéket (75%) jegyezte.

54. grafikon: A álláskeresők száma és a 180 napon túl állást keresők aránya Tokaj-Hegyalja községeiben (2001; 2011; 2012; 2013)

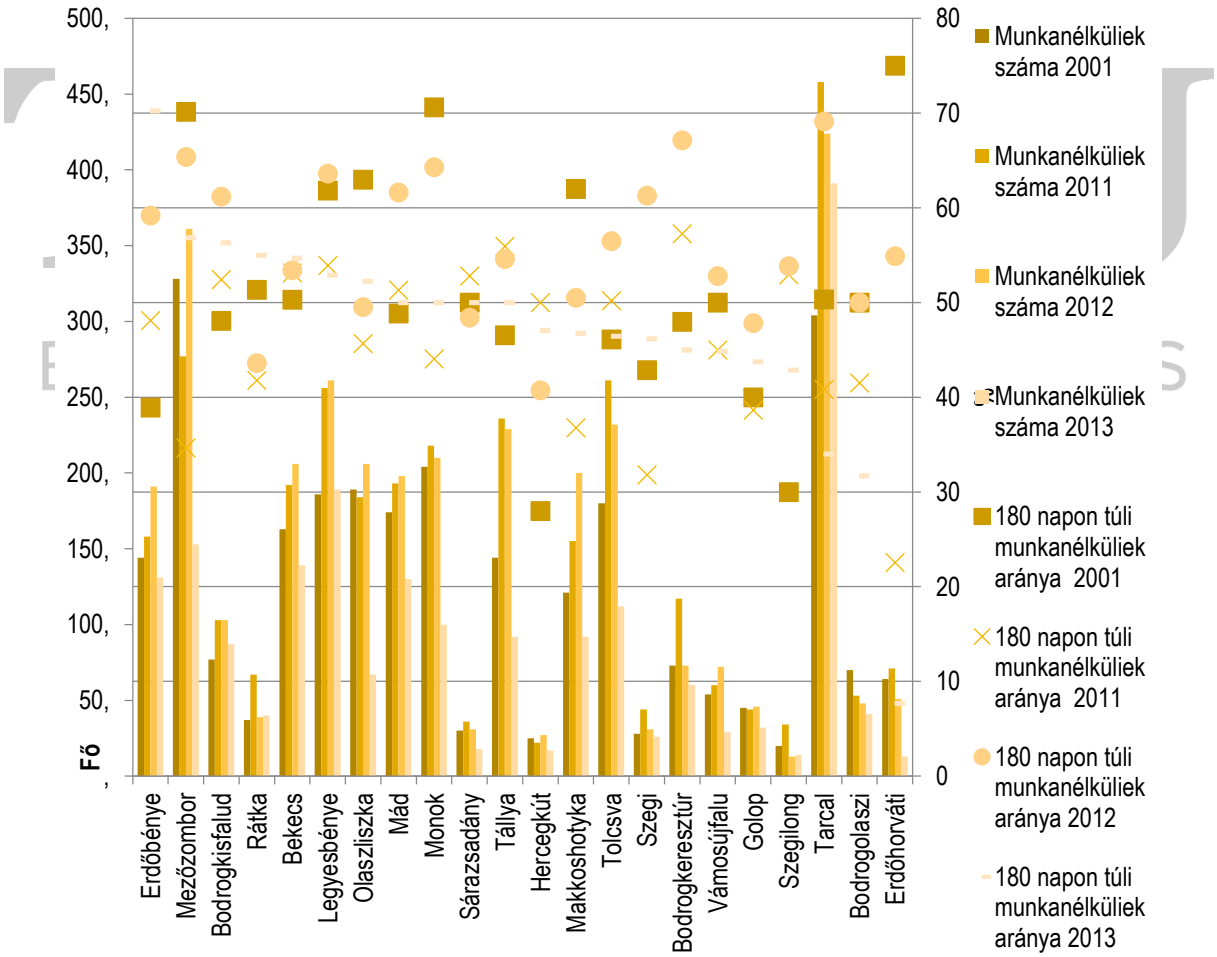

Forrás: KSH Tájékoztatási Adatbázis alapján szerk. Mikle Gy.

Az álláskeresők kor és iskolai végzettség szerinti megoszlása

2013-ban Tokaj-Hegyalján a regisztrált álláskeresők legnagyobb hányada 21 és 30 év közötti volt (1098 fő), a második legnépesebb az 51–60 évesek csoportja volt (963 fő). Ettől némileg elmaradt a 41–50 (919 fő), illetve a 31–40 évesek száma (887 fő). Alacsonyabb volt a 21 év alatti (186 fő), és elenyésző a 60 év feletti nyilvántartott álláskeresők száma (37 fő). A korcsoport-eloszlás rámutat, hogy a munkanélküliségnek a fiatalabb, pályakezdő korú népesség van a leginkább kitéve. A 21 év alatti álláskeresők aránya a legnagyobb Erdőhorváti községben volt, azonban ez mindössze 2 főt jelentett (a településen összesen 13 fő munkanélkülit regisztráltak). Alacsonyabb volt az arányuk Makkoshotykán, ahol 92 álláskeresőből 11 fő volt 20 éves, vagy az alatti (12%). A 21–30 éves álláskeresők tizennégy településen jelentették a legnépesebb korcsoportot. Arányuk a legmagasabb Szegilong községben volt (14 álláskeresőből 7 fő), de szintén 50% körüli volt az arányszám Hercegkúton, ahol 17 álláskeresőből 8 tartozott ebbe a korcsoportba. Utóbbi községben 2013-ban nem regisztráltak 21 év alatti, 31–40 éves, valamint 60 év feletti álláskeresőt. Egyharmad feletti arányt képviseltek még a 21–30 éves álláskeresők Monokon (29 álláskeresőből 10 fő). A 31–40 éves álláskeresők aránya nyolc településen haladta meg a 10 évvel fiatalabbakét, ezek közül négy esetben (Abaújszántó 38%, Erdőhorváti 30,8%, Tokaj 29,8%, Sárazsadány 27,8%) a legnépesebb csoportot képezték. Az álláskeresők közül a 41–50 évesek négy községben (Makkoshotyka, Tarcal, Tolcsva, Szegi) voltak a legtöbben, Golopon pedig számuk megegyezett a 21 és 30 év közöttiekével. A korcsoport a legnagyobb arányt Szegi községben képezte, ahol 26 álláskeresőből 10 fő volt 41 és 50 év közötti. Öt településen az 51–60 évesek csoportja volt a legnépesebb (Legyesbénye, Mád, Mezőzombor, Rátka, valamint Tállya), a legnagyobb az arányuk Mádon volt (31,5%).

BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

55. grafikon: A álláskeresők kor szerinti megoszlása (2013)

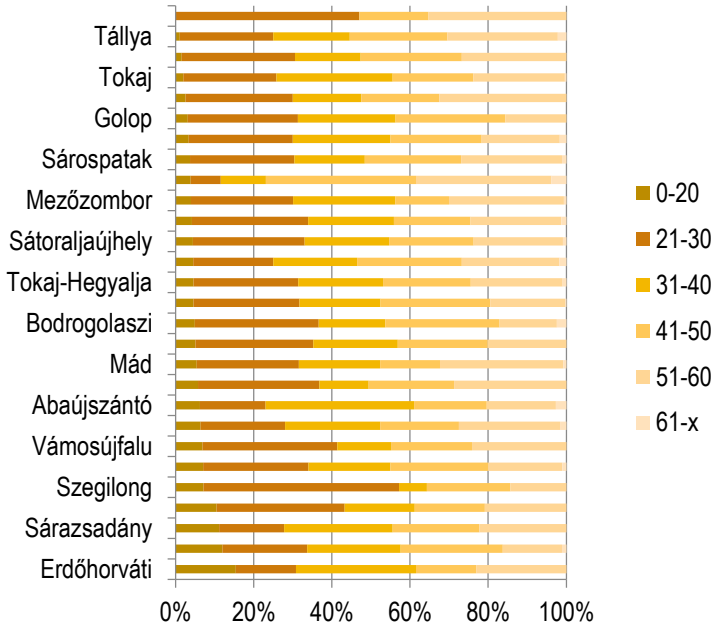

Forrás: KSH Tájékoztatási Adatbázis alapján szerk. Mikle Gy.

Tokaj-Hegyalján 2013-ban a nyilvántartott álláskeresők legnagyobb hányadának legmagasabb iskolai végzettsége szakmunkás végzettség volt. Hasonlóan alakult az általános iskolai, és ettől csak kevéssel maradt el a szakközépiskolai, technikumi, gimnáziumi végzettséggel rendelkező álláskeresők száma és aránya. Az általános iskola 8 osztályánál alacsonyabb végzettséggel rendelkező álláskeresők létszáma az előbbi csoportoktól jóval elmaradt, csakúgy, mint a főiskolát végzetteké. A 100 főt sem érte el a szakiskolai, illetve az egyetemi végzettségű álláskeresők létszáma.

56. grafikon: A álláskeresők iskolai végzettségének alakulása Tokaj-Hegyalján 2013-ban

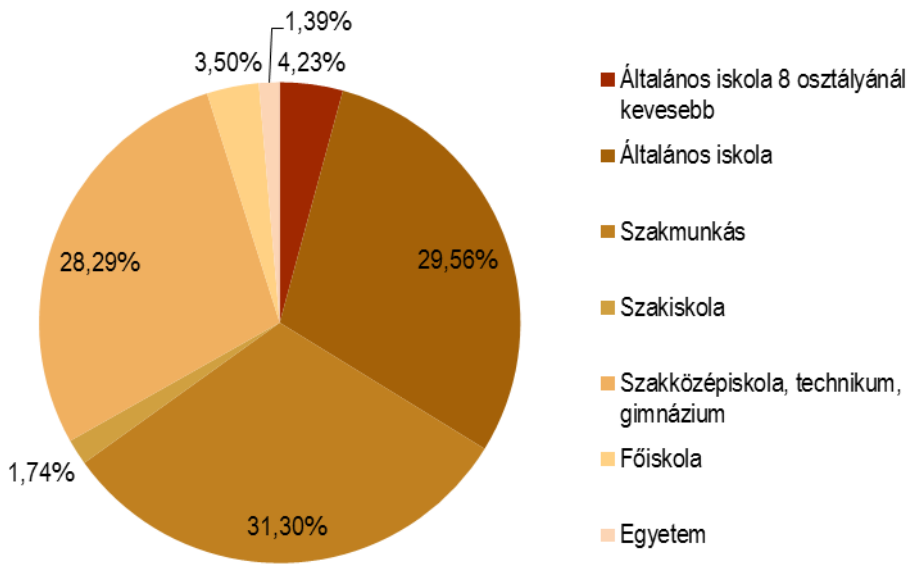

BORVIDÉKI FEJLESZTÉSI TANÁCS

Forrás: KSH Tájékoztatási Adatbázis alapján szerk. Mikle Gy.

Összességében tehát a legnagyobb arányt képviselő középfokú végzettséggel rendelkező álláskeresők (61,33%) túlnyomó többsége szakközépiskolát, technikumot vagy gimnáziumot, illetve szakmunkás iskolát végzett, és csak elenyésző hányada (2,8%) rendelkezett szakiskolai végzettséggel. Az általános iskolát, vagy azt sem végzett álláskeresők együtt több mint az álláskeresők harmadát (33,8%) tették ki, bár a 8 osztálynál alacsonyabb végzettséggel rendelkezők létszáma kisebb volt. A legkisebb részét jelentették a álláskeresőknek a felsőfokú (főiskolai, vagy egyetemi) végzettséggel rendelkezők, a két csoport együtt éppen 200 főt számlált, ami az összes regisztrált munkanélküli 4,9%-át tette ki. A fent vázolt arányok települési szinten többféle eloszlást takarnak. Az általános iskolát sem végzett álláskeresők aránya két községben is meghaladta a 10%-ot: a legnagyobb Mezőzomboron volt (14,37%, 22 fő), a második legnagyobb pedig Legyesbénye községben (10,58%, 20 fő). Az általános iskolai végzettségű álláskeresők a legnagyobb arányban Makkoshotykán voltak jelen (50%, 46 fő), amitől nem sokkal maradt el Olaszliszkán feljegyzett arányuk (47,76%, 32 fő). Tizenegy községben tették ki az álláskeresők legnagyobb részét. A szakmunkás végzettségűek nyolc településen jelentették a álláskeresők legnagyobb hányadát, a legnagyobb arány 55,6% volt Sárazsadányban (10 fő). A csoport

számaránya csak hét községben volt 30% alatti 2013-ban. A szakiskolai végzettségű álláskeresők aránya két község kivételével mindenhol 4% alatt maradt, de a legnagyobb arányt elkönyvelő Erdőhorvátiban (7,69%) illetve Rátkán (5%) is csupán 1, illetve 2 főt számláltak, vagyis a magas arányszámot a álláskeresők alacsony összlétszáma okozta. A szakiskolai végzettségű álláskeresők alacsony aránya egyébként az ilyen végzettséggel rendelkezők amúgy is alacsony számára vezethető vissza. A szakközépiskolai, technikumi vagy gimnáziumi végzettségű álláskeresők aránya az 50%-ot is meghaladta Bodrogkeresztúrban (51,67%, 31 fő), és szintén magas volt arányuk Vámosújfaluban (48,28%, 14 fő). Összességében nyolc településen jelentették a legnépesebb csoportot a álláskeresők között. A főiskolai végzettségű álláskeresők a legnagyobb arányt Hercegkúton jelentették (11,76 %), azonban az arányszám mindössze 2 főt takar. Számarányuk mindössze öt községben haladta meg az 5%-ot (Sárospatak, Tokaj, Golop, Hercegkút, illetve Szegilong). A térségben legalacsonyabb arányt képviselő egyetemi végzettséggel rendelkező álláskeresők Bodrogolasziban mutatkozó aránya a legnagyobb (9,76%, 4 fő). Ezt a községet, illetve Hercegkút (5,9%, 1 fő) és Golop (3,13%, 1 fő) községeket leszámítva számarányuk mindenhol 3 % alatt maradt.

52. térkép: A álláskeresők legmagasabb iskolai végzettség szerinti megoszlása Tokaj-Hegyalján, 2013 (%)

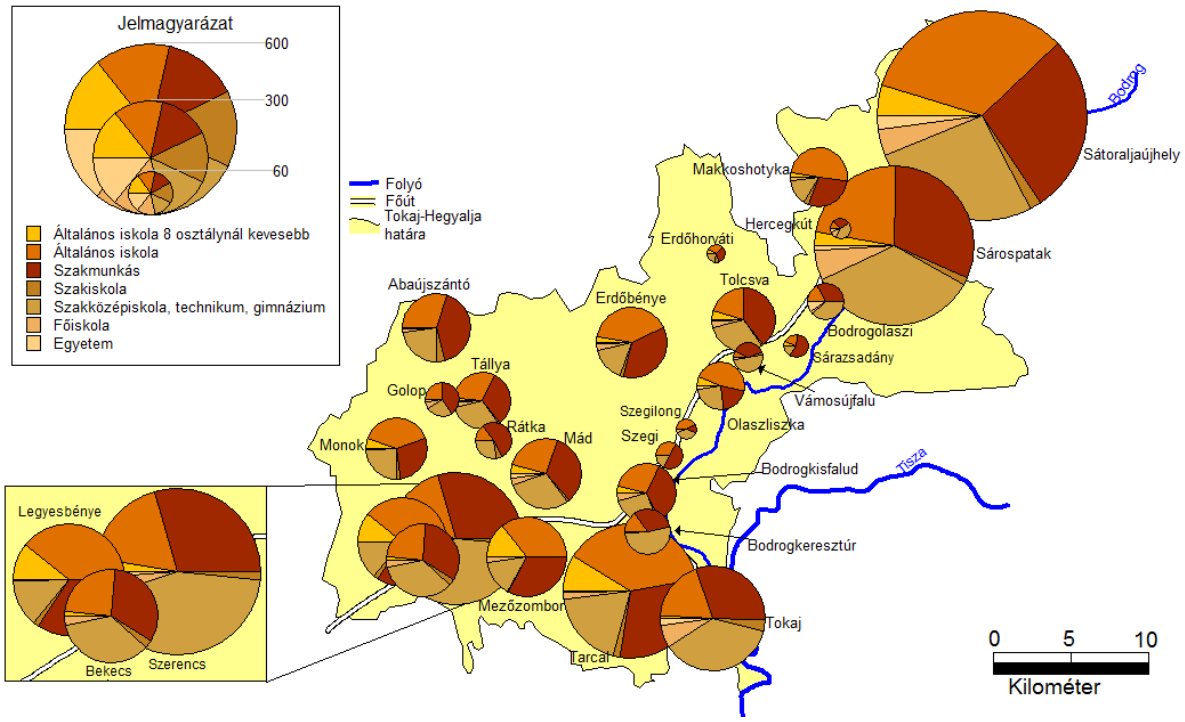

Forrás: KSH Tájékoztatási Adatbázis alapján szerk. Mikle Gy.

A munkanélküliség egy naptári éven belüli alakulása

A álláskeresők számának havi változása 2014-ben a korábbi évektől elütő mintázatot mutatott. A térség egészében 2011-ben és 2012-ben is 8000 és 9000 fő körüli értékről indult meg januárban a munkanélküliség csökkenése, az év nagy részében pedig (április-májustól kezdve) 6000 és 7000 fő között

változott. A községek és a városok mutatóinak mozgása közel azonos volt, csakúgy, mint a két településcsoport munkanélküli-létszáma. A ciklikusság oka a téli munkalehetőségek szerényebb volta, ideértve a közmunka szünetelését, illetve a kevesebb embert érintő mezőgazdasági idénymunkákat.

57. grafikon: A álláskeresők számának alakulása (fő)

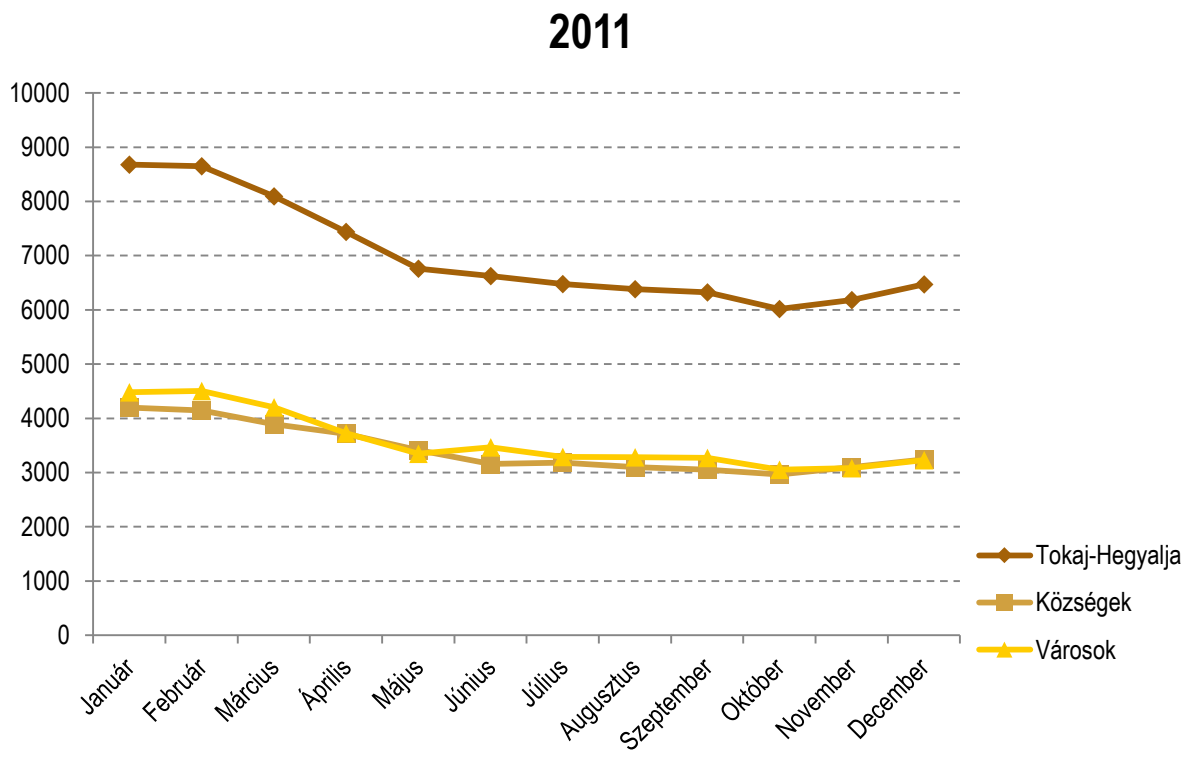

BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

Forrás: Nemzeti Foglalkoztatási Szolgálat adatok alapján szerk. Mikle Gy.

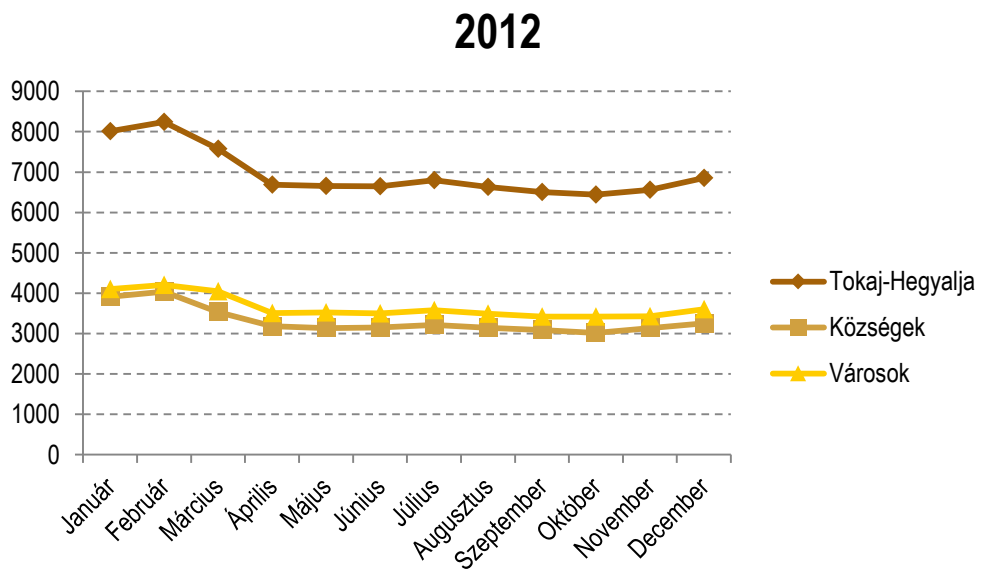

Forrás: Nemzeti Foglalkoztatási Szolgálat adatok alapján szerk. Mikle Gy.

2014 folyamán a munkanélküliség szintje az előbb bemutatott két évhez képest számottevően alacsonyabb volt, még a legmagasabb érték is csak kevéssel haladta meg a 2011-es év minimumát, illetve egyszer sem érte el a 2012-es év értékeit. A községek és a városok mutatóinak együttmozgása továbbra is jellemző volt. A regisztrált álláskeresők létszámán túl a havi szintű változások iránya is megváltozott. Az év nagy részében 4400 és 5000 fő között alakult a térség egészében mért létszámuk, azonban május hónapban hirtelen 6000 fő fölé ugrott, majd fokozatosan 5000 fő alá csökkent. A változások oka valószínűsíthetően a választási évben végbement közmunka-reform, de a munkanélküliség mérésének módszertani változása is közrejátszhat benne.

58. grafikon: A álláskeresők számának alakulása 2014-ben (fő)

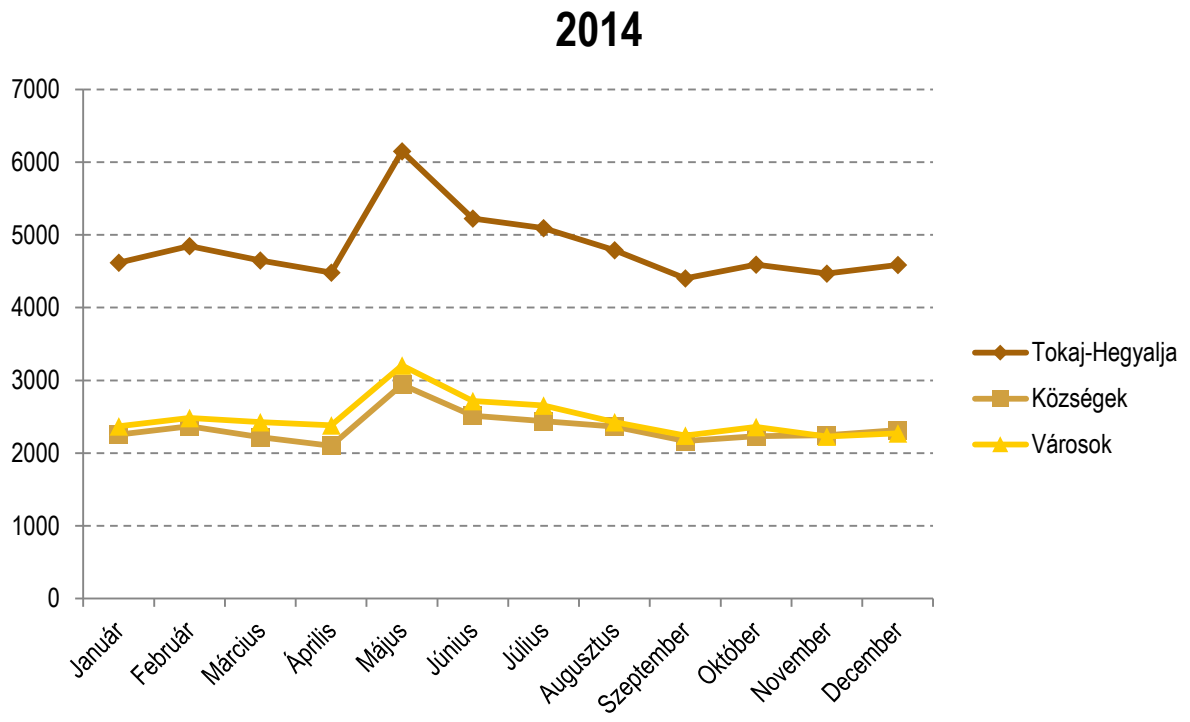

Forrás: Nemzeti Foglalkoztatási Szolgálat adatok alapján szerk. Mikle Gy.

1. 3. 1. 6. A HDI (Human Development Index) - Emberi fejlettségi mutató

Az egyszerű társadalomstatisztikai adatsorok tanulmányozásán túl a legújabb HDI-elemzések eredményei lehetőséget adnak a népesség életminőségének időbeni és területi összehasonlító vizsgálatára.[29]

A HDI-értékek alapján Magyarország 2004-ben a „világranglista" 35. helyét foglalta el. A magyar HDI ekkor 0,869 volt, ami valamivel meghaladta Argentína értékét, de elmaradt Csehországétól. A magyarországi megyék közt – 2005-ös HDI értékük alapján – jelentős fejlettségbeli különbségek mutatkoztak. A legfejlettebb Budapest a németországi átlaggal megegyező HDI értékkel rendelkezik, míg a legfejletlenebb Békés megye Costa Rica nemzeti átlagával megegyező HDI értékkel bír.

53. térkép: A HDI kistérségi egyenlőtlenségei 2007-ben

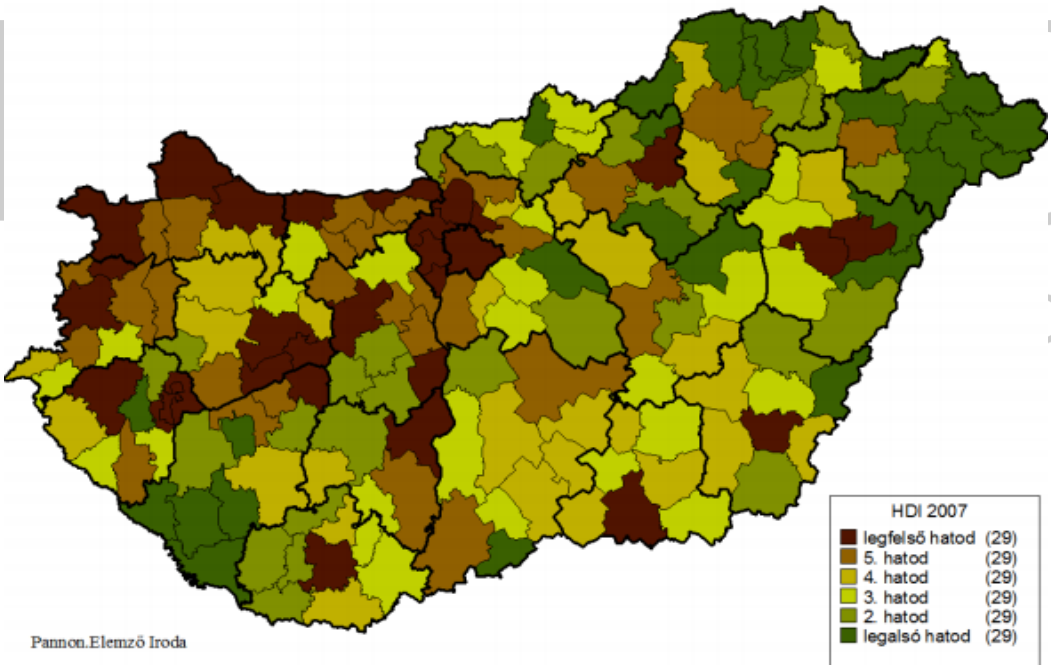

Forrás: Pannon Elemző Iroda

A HDI alapvetően az életminőségre utaló indikátor, bár épp az életminőségben rejlő országon belüli területi különbségek megragadására csak korlátozottan alkalmas, hisz elsősorban az országok közti összehasonlításra, a fejlődő országok felzárkózásának mérésére fejlesztették ki az ENSZ kutatói, másrészt pedig a HDI közvetlenül nem méri az életminőség szubjektív komponensét, vagyis az objektív

[29] Az Emberi Fejlődés Indexe (HDI) három fejlődési dimenzió (a gazdasági teljesítmény, az élettartam és az oktatási teljesítmény) négy mutatószámmal mért súlyozott átlaga. A gazdasági teljesítmény indikátora az egy főre eső reál BHÉ vásárlóerő-paritáson vett értékének diszkontált változata. Helyzetelemzésünkben Csite András és Németh Nándor: Az emberi fejlődés indexének (HDI) alakulása a magyarországi kistérségekben (1994-2005) című dolgozatának (kézirat) eredményeit és megállapításait használtuk fel.

társadalmi-gazdasági helyzettel való társadalmi elégedettséget. Országon belüli egyenlőtlenségek mérésére továbbá azért is csak korlátozottan használható, mivel komponenseit regionális szinten vagy egyáltalán nem mérik a statisztikai hivatalok, vagy csak népszámlálások idején közelítik, így mindössze tíz évente állnak elő új adatsorok, így a területi elemzők sok esetben csak különféle becslési eljárások segítségével tudják előállítani a HDI kiszámításához szükséges alapadatokat. Különösen igaz ez a kistérségi szintre, ahol is az adatfelvétel természetéből adódóan települési adatokból kell aggregálni a kistérségi adatokat, ami különösen megnehezíti a számítási folyamatot.

A HDI három fejlődési dimenzió (a gazdasági teljesítmény, az élettartam és az oktatási teljesítmény) négy mutatószámmal mért súlyozott átlaga. A HDI nagy előnye, hogy lineáris skálán mozog és értéktartománya mind alulról, mind felülről korlátos: értéke 0 és 1 közé esik, bár elméletileg lehetséges olyan magas szintű fejlettségi eset is, ahol az index-érték 1 fölé kerül.

54. térkép: A HDI kistérségi egyenlőtlenségei 2011-ben

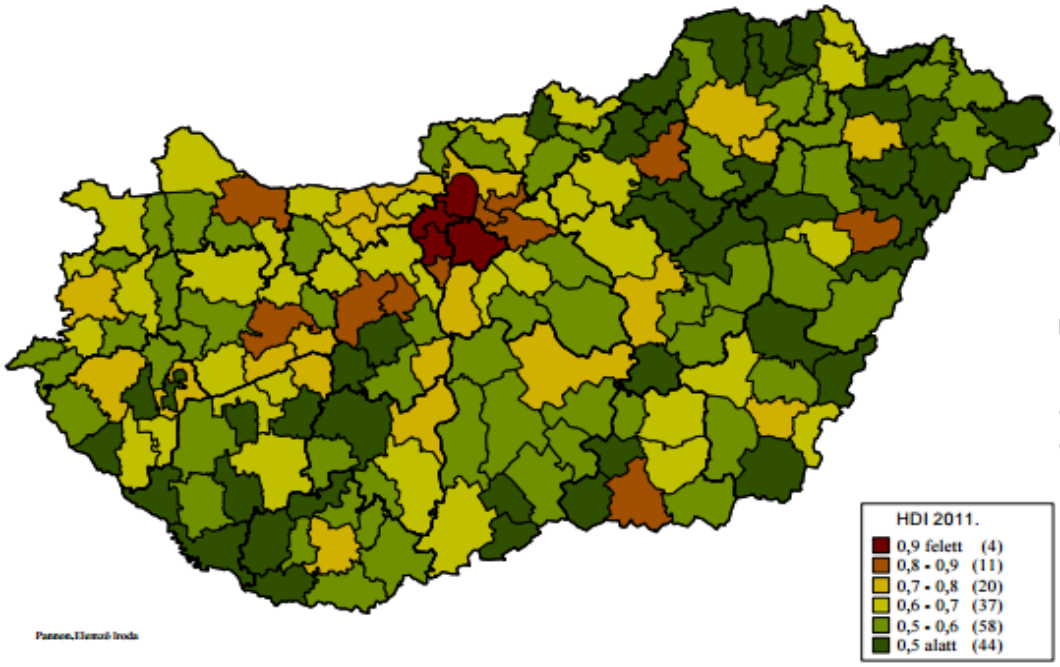

Forrás: Pannon Elemző Iroda

Az ENSZ 2010-ben megváltoztatta a HDI számításának módszertanát az alábbiak szerint: - egyrészt a számtani átlag helyett mértani átlagot számolnak (elkerülve ezzel azt, hogy az egyik komponensben való „előny” ki tudja egyenlíteni egy másikban mutatkozó „hátrányt”); - másrészt a normalizálás során használt minimum és maximum értékek is megváltoztak, hiszen azokat több esetben az elmúlt 23 év folyamán megfigyelt értékekhez kötik. Ez alapján mi a 2011. évi kistérségi HDI-t már úgy számoltuk ki, hogy a születéskor várható élettartam esetében a minimum értéket meghagytuk 20 évnek, a maximumot pedig az elmúlt 20 évben megfigyelt maximum értékhez kötöttük (Balatonfüred 2010. - 77,86 év). A diplomások aránya esetében a minimumot 0%-on hagytuk, a maximum pedig a budaörsi kistérség 2011-es értéke lett (34,52%). Az egy lakosra jutó jövedelemnél pedig a minimum és a maximum értékek is megfigyelt

értékekhez kötődnek, 2011-es reálárra számolva. A minimum ez esetben a bodrogközi kistérség 1996. évi fajlagos jövedelme volt, a maximum pedig a budaörsi kistérség 2011-es jövedelme. Ezt követően a szokásos normalizálással megkaptuk a részindexeket, majd ezek mértani átlagát véve alakult ki a kistérségi HDI 2011. évi értéke 100. A HDI kistérségi eloszlása több tanulságot is közvetít. Egyrészt stabil térszerkezetet tükröz ez az index is, 2007. és 2011. között lényegében az országnak ugyanazon térségeit mutatja leginkább és legkevésbé fejlettnek, nincsenek nagy ugrások, ami szinkronban van az egyéb fejlettségi mutatók által is bizonyított képpel. Ha térségeket nézünk, a HDI is a főváros környékét, az Észak- és Nyugat- Dunántúl iparosodottabb zónáit, valamit a Balaton környékét mutatja leginkább fejlettnek, míg Északkelet-Magyarországot, a Dél-Dunántúl perifériáit, és általában több belső perifériális kistérséget pedig legkevésbé fejlettnek. Az egyéb fejlettségi mutatókhoz képest azt mindenképpen ki kell emelnünk, hogy a HDI érzékeny a nagyvárosi környezetek megjelenésére: az összes nagyobb városunk kistérségét a legfejlettebbek között indexálja. Ami a 2011. évi becslés nominális eloszlását illeti, Tokaj-Hegyalja kistérségei HDI indexei az országos átlagérték alatt szerepelnek, értéke 0,7 alatt marad, miközben Budapesttől nyugatra 0,9-es, míg több nagyvárosi kistérségben (pl. Veszprém, Székesfehérvár, Győr) 0,8-0,9 közötti értékeket találhatunk.

1. 3. 1. 7. Születéskor várható élettartam

TOKAJ
BORVIDÉKFEJLESZTÉSI TANÁCS

A születéskor várható élettartam kistérségi adatait külön megrendelésre az aktuális halálozási statisztikákból számítja ki a KSH. A számítás módszertani sajátossága az, hogy minél kisebb az adott kistérség lakosságszáma, annál nagyobb bizonytalansággal lehet csak megbecsülni a várható élettartamokat. Ily módon két egymást követő év között is több évnyi különbséget mutathat a számítás eredménye, amit egyébként ma már kizárólag csak nemenként végez el a KSH, összesített várható élettartamokat nem közölnek. A születéskor várható élettartam hazai sajátossága, hogy a férfiak esetében jóval nagyobbak a területi különbségek, mint a nők esetében úgy, hogy a nők születéskor várható élettartama szignifikánsan magasabb, mint a férfiaké.

55. térkép: A születéskor várható élettartam kistérségi alakulása a nők esetében, 2012

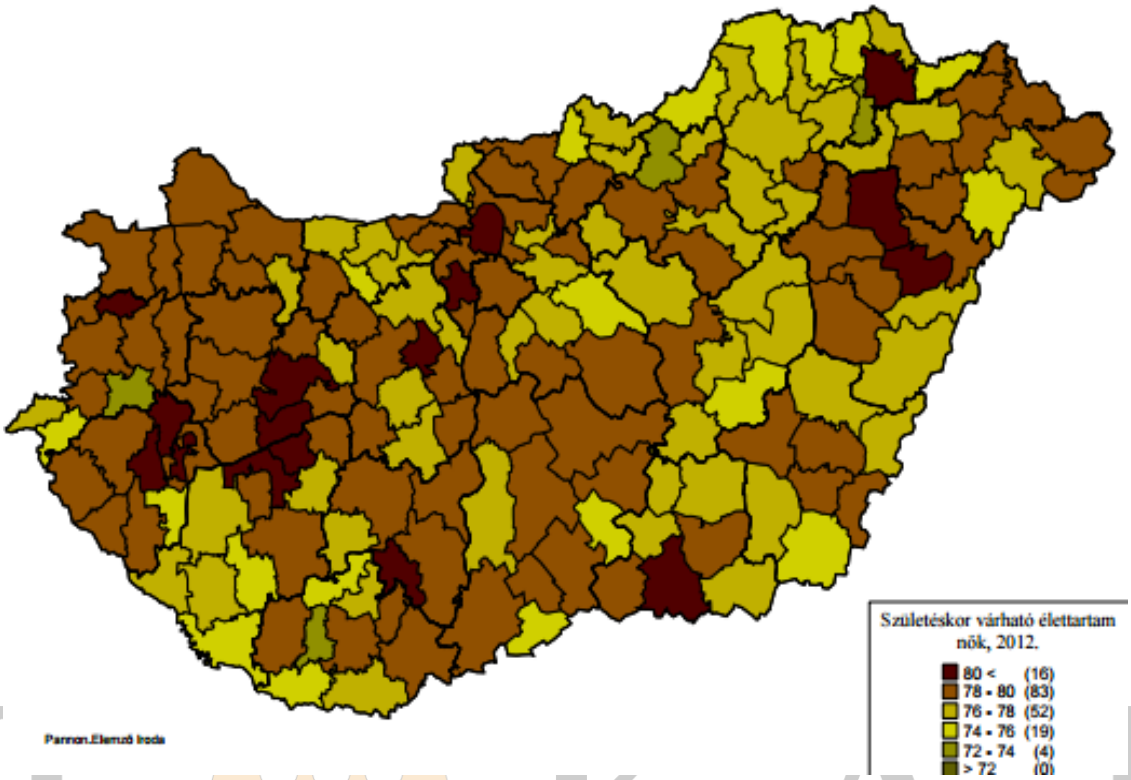

Forrás: Pannon Elemző Iroda

56. térkép: A születéskor várható élettartam kistérségi alakulása a férfiak esetében, 2012

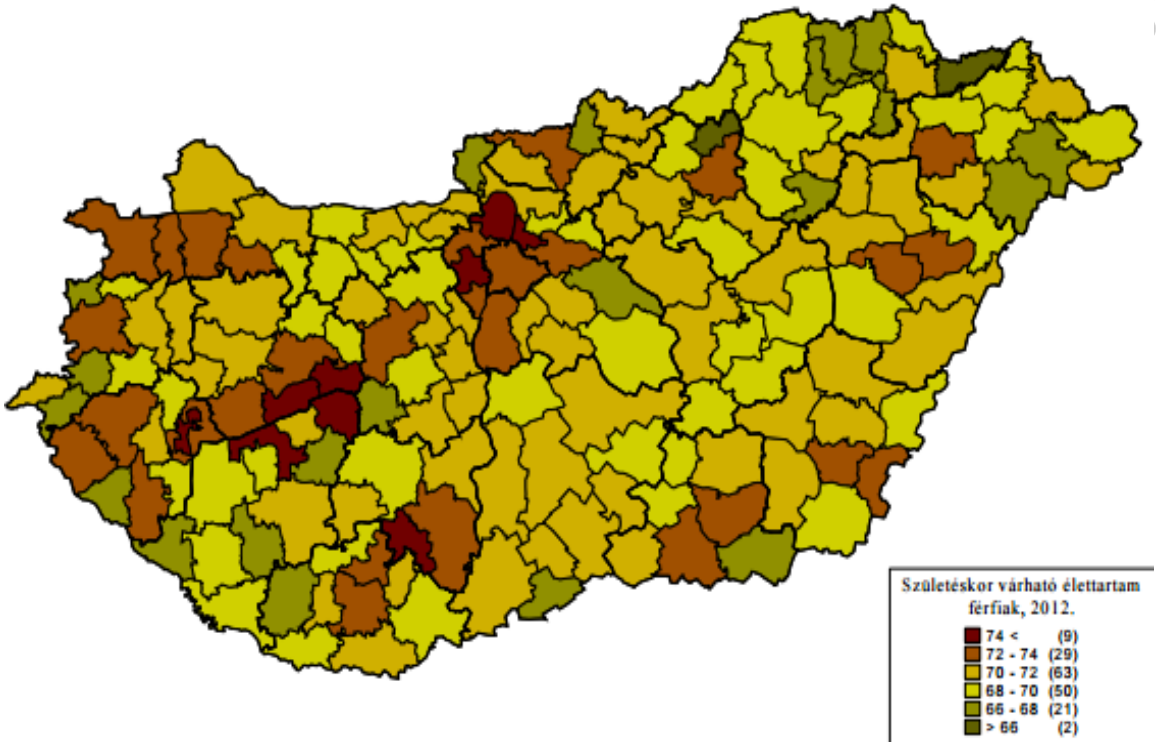

Forrás: Pannon Elemző Iroda

1. 3. 1. 8. A térbeli, társadalmi, gazdasági problémák kezelése

Az állami és önkormányzati kezelési eszközök, a civil szektor, az egyházak részvétele

A szociális ellátórendszer fontos pillérét képezik a különféle célcsoportok igényeit szolgáló intézmények. A települések Helyi Esélyegyenlőségi programja szerint a legfontosabb hátrányos helyzetű csoportok a mélyszegénységben élők, a gyermekek, az idősek, a nők, illetve a fogyatékkal élők. A veszélyeztetett, társadalomból való kiszorulásnak kitett csoportok között ráadásul általában nagy az átfedés, így javasolt a problémák komplex kezelése. Az első, vagyis a legnagyobb szegénységben élők csoportját 2011-ben négy különböző intézmény látta el a térségben. Golop és Szegilong kivételével minden településen elérhető volt a szociális konyhai étkeztetés. Ez az ellátási típus a különböző okokból – például koruk, egészségi állapotuk, fogyatékosságuk, szenvedélybetegségük, hajléktalanságuk miatt – rászoruló embereket juttatja meleg ételhez. A falugondnoki szolgálat négy településen volt elérhető (Erdőhorváti, Sárazsadány, Szegilong és Szegi). A falugondnok feladatköre többrétű, elsősorban a különféle ellátásokhoz, szolgáltatásokhoz való hozzáférését segíti az arra rászorulóknak. Ennek során a szociálisan rászorulókon túl az időseket és a gyereket részesíti előnyben. A hajléktalanok részére kétféle intézmény állt rendelkezésre, mindkettő Sátoraljaújhelyen. A nappali ellátás során a társas kapcsolattartás, higiéniai szükségletek kielégítése, az időszakos éjjeli menedékhelyen pedig a fedél nélkül élők éjszakai elhelyezése valósulhat meg. Továbbá Sárospatakon és Tokajban a Máltai Szeretetszolgálat helyi szervezetei szociális foglalkoztatást és a rászorulóknak időszaki gyűjtéseket tartanak, Sátoraljaújhelyen a Lions Klub, Sárospatakon a Kiwanis Klub és a Szent Erzsébet Társaság is végez karitatív tevékenységet. A görög katolikus egyház szociális étkeztetést tart Tolcsván.

TOKAJ
BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

57. térkép: A szociálisan rászoruló személyek ellátását segítő intézmények (2011)

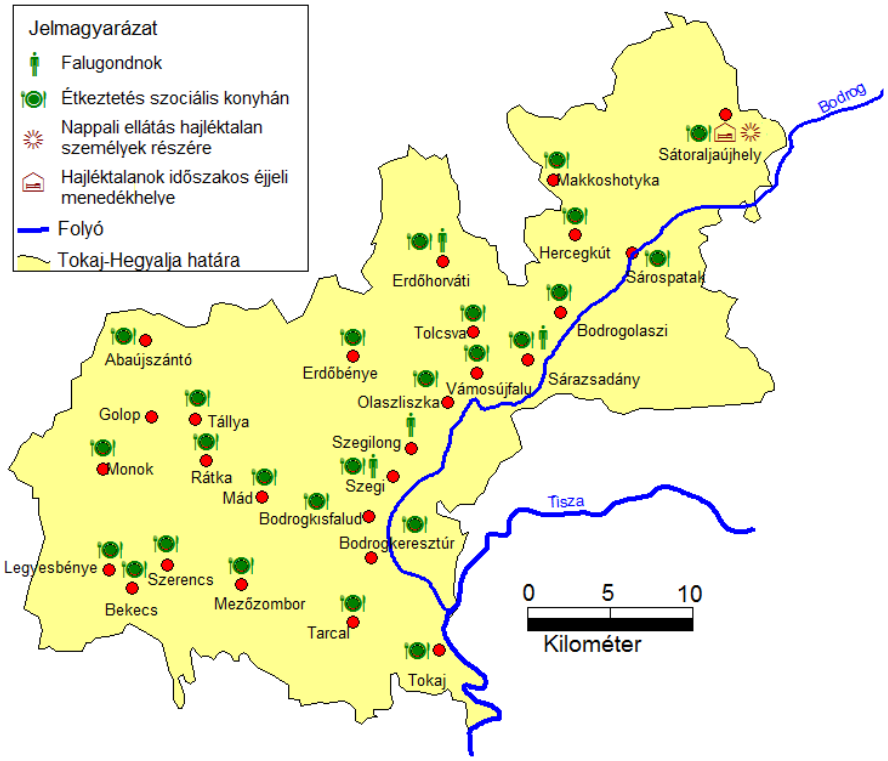

Forrás: KSH Tájékoztatási Adatbázis alapján szerk. Mikle Gy.

A gyermekek védelme, ellátása több formában is megvalósul a térségben. Az otthoni körülmények javítását szolgálja a családsegítő szolgálat, amely hat településen állt rendelkezésre 2011-ben. Ugyancsak a családon belüli ellátást segíti a gyermekjóléti szolgálat, amely ugyanazon a hat településen működött, ahol a családsegítés is elérhető volt. Önálló gyermekjóléti szolgálat működött ezen kívül Tarcal községben. 3 éves korig nyújtanak nappali elhelyezést a bölcsődék, amelyek nem kizárólag a szociálisan rászoruló családokat és gyermekeket célozzák, de fontos szerepük van a családok segítésében. A térségben öt bölcsőde működött 2011-ben, ezek közül kettő községben (Tarcalon és Mádon). Amennyiben a családban, otthon nem megoldható a gyermekek védelme, különleges lakásotthonban viselik gondjukat, amely a vizsgált települések közül Abaújszántó városban volt elérhető.

TOKAJ KÖRNYÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

58. térkép: Gyermek- és ifjúságvédelmi intézmények (2011)

Forrás: KSH Tájékoztatási Adatbázis alapján szerk. Mikle Gy.

BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

Az időskorúak ellátását öt szolgáltatás-típus segítette. Házi segítségnyújtás tizennégy településen működött, ezek közül három városban jelzőrendszeres segítségnyújtás is elérhető volt. Az időskorúak részére biztosított nappali ellátás tizenhárom településen állt rendelkezésre. Kevesebb volt az időskorúak otthona a térségben: Sátoraljaújhely, Sárospatak, Tokaj Abaújszántó, valamint Szerencs városokban, illetve Bodrogkeresztúr és Erdőbénye községekben működött ilyen intézmény. Időskorúak gondozóháza mindössze két településen, Szerencsen és Mád községben volt elérhető.

59. térkép: Az időskorúak ellátását segítő intézmények (2011)

Forrás: KSH Tájékoztatási Adatbázis alapján szerk. Mikle Gy.

BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

A különleges gondoskodást igénylő emberek közül a fogyatékkal élők számára több intézmény is rendelkezésre állt. Öt településen volt elérhető nappali ellátás, ezek közül kettő község (Bekecs és Vámosújfalu) volt. Vámosújfaluban a nappali ellátás mellett rehabilitációs otthon is működött. Bentlakásos otthon a fogyatékkal élők számára két városban, Sárospatakon és Tokajban volt elérhető. Sátoraljaújhely, Tokaj, Szerencs városokban, illetve Tállya községben is működött támogató szolgáltatás, amely elsősorban a fogyatékkal élők szállításában, ügyintézésben nyújt segítséget. A szenvedélybetegek csoportja számára Sátoraljaújhelyen működött közösségi ellátás, amelynek célja a társadalomtól való szegregálódás megelőzése, illetve a reintegráció elősegítése.

60. térkép: A speciális ellátást igénylő személyeket segítő intézmények (2011)

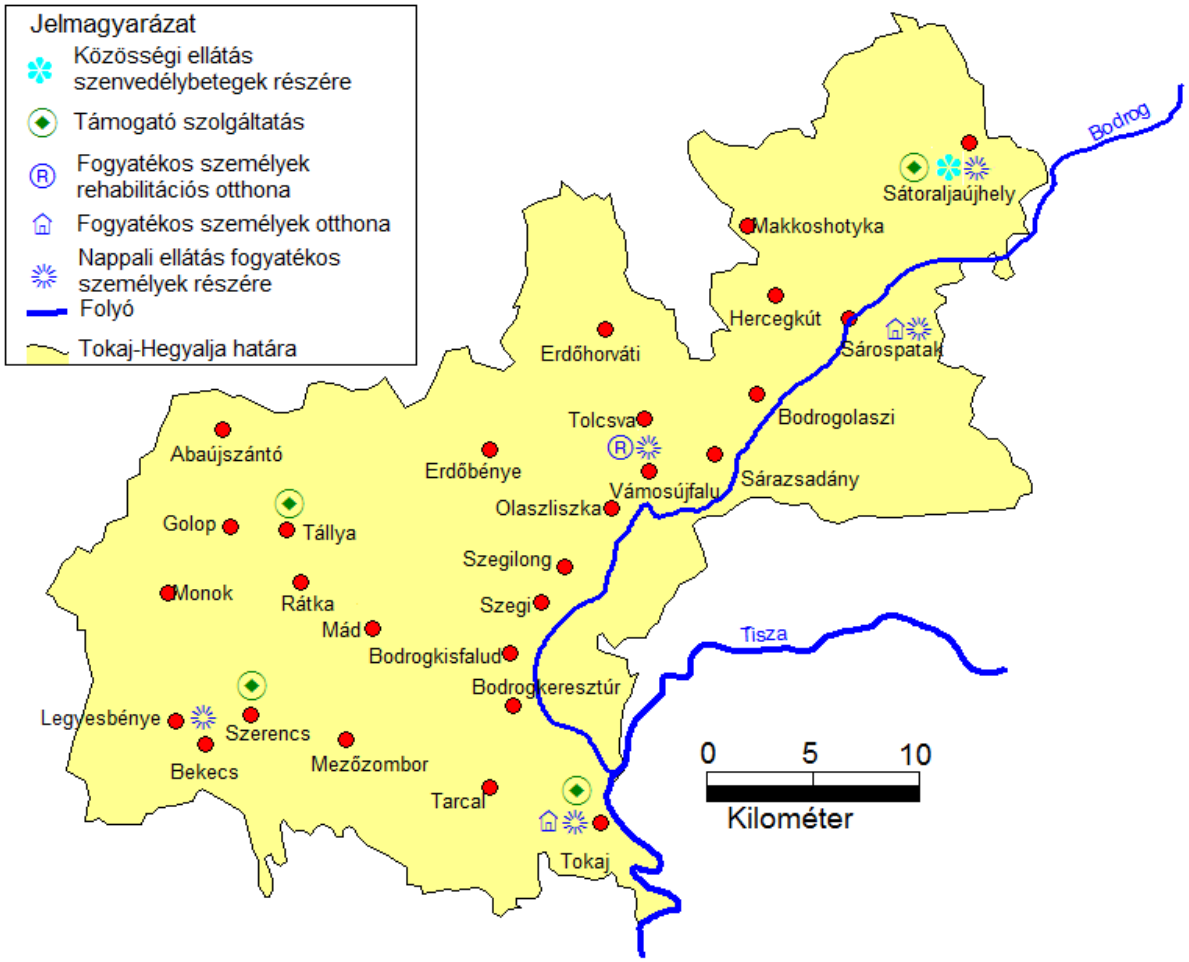

Forrás: KSH Tájékoztatási Adatbázis alapján szerk. Mikle Gy.

BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

Az önkormányzati és állami intézményeken kívül számos civil szervezet működik a térségben, amelyek között több esélyegyenlőségért, illetve szociális ellátásért indult kezdeményezés is található. Szinte valamennyi település rendelkezik egy, az adott településért, annak jövőjéért működő közalapítvánnyal. A civil szervezetek által támogatott társadalmi csoportok jórészt a rászoruló, korábban bemutatott célcsoportok. Az egyházak szerepe is kiemelendő, különösen az ifjúságsegítés, ifjúságvédelem terén. Több egyházi fenntartású iskola is található a térségben, elsősorban a városokban.

1. 3. 1. 9. A segélyezés jellemzői és települési különbségei

Az önkormányzatok által kötelezően biztosított szociális ellátások közül 2013-ban a rendszeres szociális segély és az átmeneti segélyezés, valamint a járási hivatalok által nyújtott időskorúak járadéka nem fordult elő minden településen. Rendszeres szociális segélyezésre, illetve az időskorúak járadékának igénybevételére sem került sor Rátka községben. Az időskorúak járadékát további 3 községben nem vették igénybe (Szegi, Golop, Bodrogolaszi). Ez a segélytípus érintette a legkisebb hányadát a térség

lakosságának, mivel a települések népességének átlagosan 0,94 ezreléke részesült benne. Az átlagértéket jóval meghaladta Sárazsadány mutatója (7,49 segélyezett ezer lakosra), azonban havi átlagban ez is mindössze 1,91 főt jelent. A második legalacsonyabb átlagérték térségi szinten a rendszeres szociális segélyhez kötődik. A népesség legnagyobb hányadát Mezőzomboron érintette ez a támogatás, ahol 2013-ban a lakosság 27,8 ezreléke részesült belőle átlagosan. A rendszeres szociális segélyénél némileg magasabb volt az ápolási díjban részesültek átlagértéke Tokaj-Hegyalján (6,45 ezrelék). Vámosújfalu esetén volt a térségben a legmagasabb az arányuk (16,54 ezrelék). Az aktív korúak ellátásán belül a foglalkoztatást helyettesítő támogatásban – az előző három segélyhez képest – a népesség jóval nagyobb hányada részesült a térség egészében. A legmagasabb a foglalkoztatást helyettesítő támogatásban részesítettek átlagos aránya Makkoshotykán volt (a népesség 95 ezreléke). A legalacsonyabb Mád községben volt ez az érték (4,81 ezrelék), azonban a többi előbb tárgyalt szociális ellátás közül itt is a legmagasabb volt. Kivételt képez Hercegkút és Vámosújfalu, ahol nem a foglalkoztatást helyettesítő támogatásban részesültek aránya volt a legmagasabb, mindkét községben meghaladta ugyanis az értékét az ápolási díjban részesültek aránya.

59. grafikon: A különböző segélytípusokban részesült népesség havi átlagának aránya, 2013 (ezrelék)

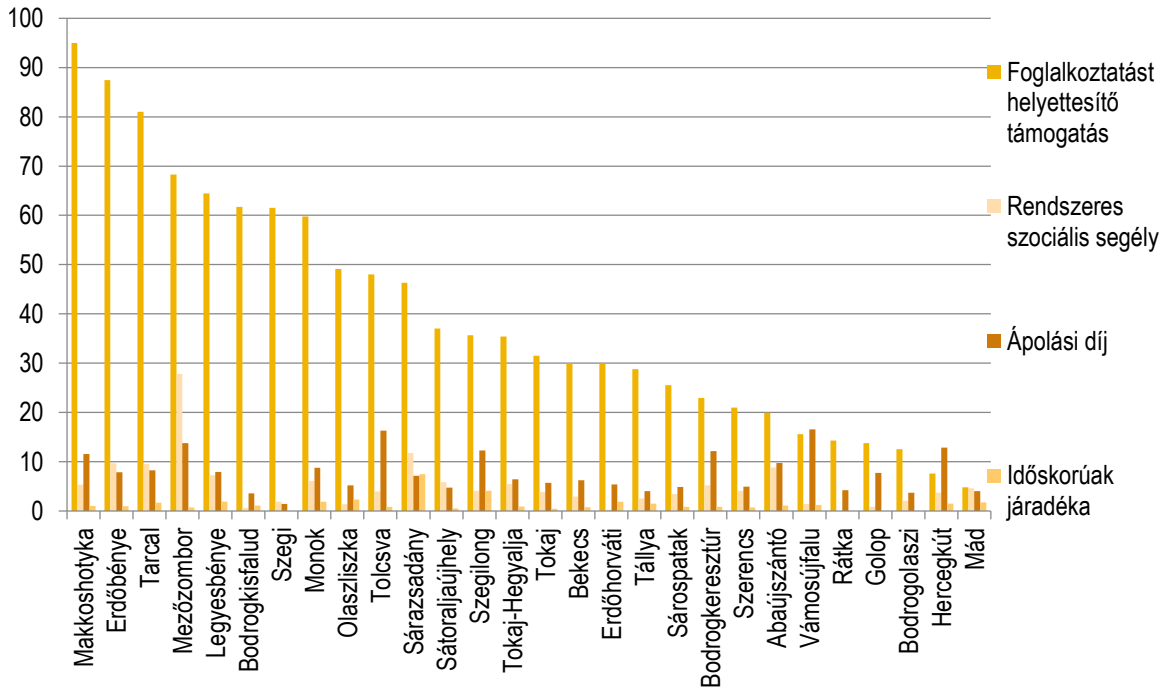

Forrás: KSH Tájékoztatási Adatbázis alapján szerk. Mikle Gy.

Szintén a kötelezően biztosított szociális ellátások közé tartozott 2013-ban, de az előzőektől némileg eltért a statisztikai nyilvántartása a lakásfenntartási támogatásnak, illetve az átmeneti segélyezésnek. Amíg a fentebb elemzett segélyeket havi átlagban számolták, addig a most tárgyalt két mutatóhoz egy egész éves érték tartozott a KSH statisztikájában. Ennek következtében – habár a lenti grafikon is a lakónépesség ezrelékében adja meg az értékeit – sokkal magasabb arányszámokat láthatunk. A

lakásfenntartási támogatásban részesültek aránya mindössze három településen nem érte el az 50 ezreléket (Sátoraljaújhely, Sárospatak, illetve Hercegkút). A térségi arányszámnál alacsonyabb értékekkel hét település rendelkezett, ezek közül csupán kettő volt község. A városokra jellemző 50 ezrelék körüli, illetve az alatti arányszámtól eltért Abaújszántó értéke, ahol az ezer lakosra jutó támogatásban részesítettek száma 108,7 volt. A legmagasabb a mutató értéke Mezőzomboron volt (191 ezrelék). Az átmeneti segélyezésben részesült lakosság száma 2013-ban két községben volt nulla (Sárazsadány és Erdőhorváti), a térségben átlagosan a népesség 31,6 ezrelékét érintette. A legnagyobb ezen segélyezettek aránya Golop községben volt (137,7 ezrelék).

60. grafikon: A különböző segélytípusokban részesült népesség aránya, 2013 (ezrelék)

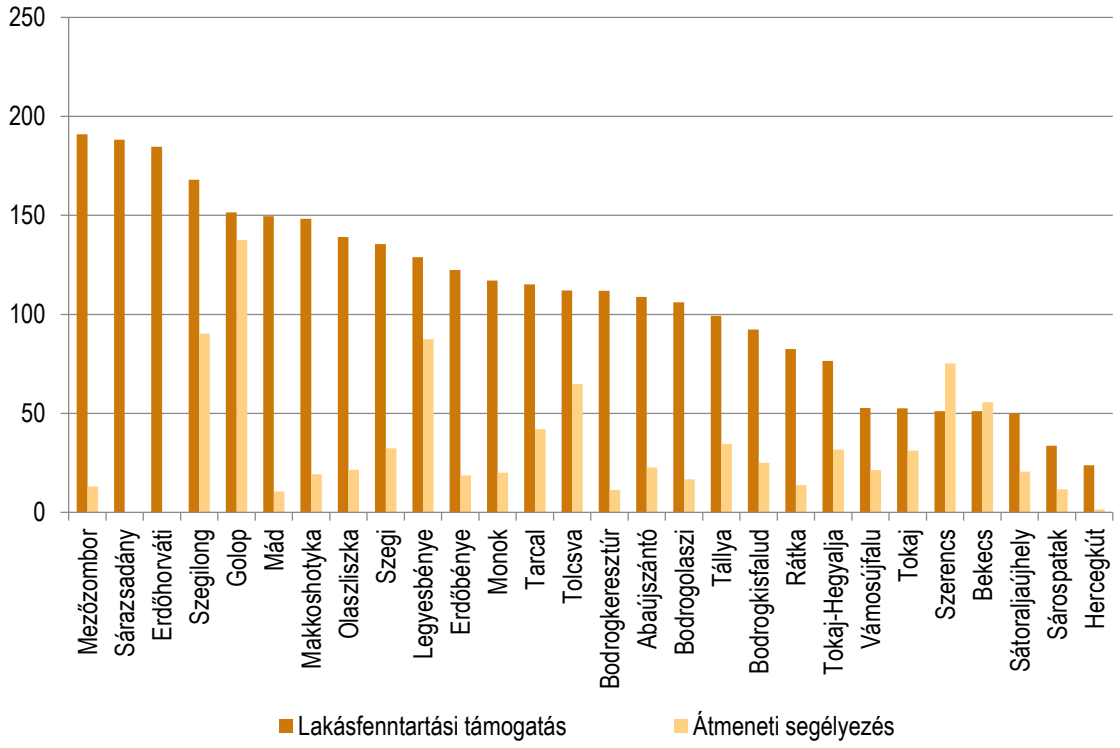

Forrás: KSH Tájékoztatási Adatbázis alapján szerk. Mikle Gy.

Az önkormányzatok által kötelezően biztosított szociális ellátásokon túl további helyi támogatások is rendelkezésre álltak a térség több településén, melynek egy részét az önkormányzatok szintén kötelező jelleggel (rendszeres gyermekvédelmi kedvezmény, óvodáztatási támogatás), más részét pedig a helyi rendeletalkotási szándékuktól illetve pénzügyi helyzetüktől függően biztosították. Hat különböző támogatást is igénybe vettek Sátoraljaújhely lakói 2013-ban. Három településen öt, hat településen négy, a legtöbb (13) településen azonban három különböző típusú támogatásban részesültek a vizsgált évben. További négy településen a kötelezőn felül elérhető segélytípusok száma kettő volt. Sátoraljaújhelyen legtöbben a rendszeres gyermekvédelmi kedvezményre voltak jogosultak (a népesség 88,9 ezreléke). Ez a támogatás az egész térségben a népesség jelentős hányadát érintette. A legnagyobb arányban Mezőzombor lakossága részesült belőle (214 ezrelék). A község a lakásfenntartási támogatás és a

rendszeres szociális segély terén is vezette a statisztikát, de a foglalkoztatást helyettesítő támogatásban részesültek aránya is az egyik legmagasabb volt a térségben, ami komolyabb szociális problémákra hívja fel a figyelmet. A rendszeres gyermekvédelmi kedvezményre való jogosultság után a temetési segély volt a második leggyakoribb támogatási forma, amelyben egyedül Golop községben nem részesült senki. Ugyancsak gyakori volt az óvodáztatási támogatás, mivel a vizsgált évben mindössze négy községben nem jelent meg (Szegilong, Szegi, Rátka, Hercegkút). A legritkább támogatási forma az adósságkezelési szolgáltatás volt, amely egyedül Sátoraljaújhelyben volt elérhető.

61. grafikon: A nem kötelező és helyi támogatásokban részesültek aránya, 2013 (ezrelék)

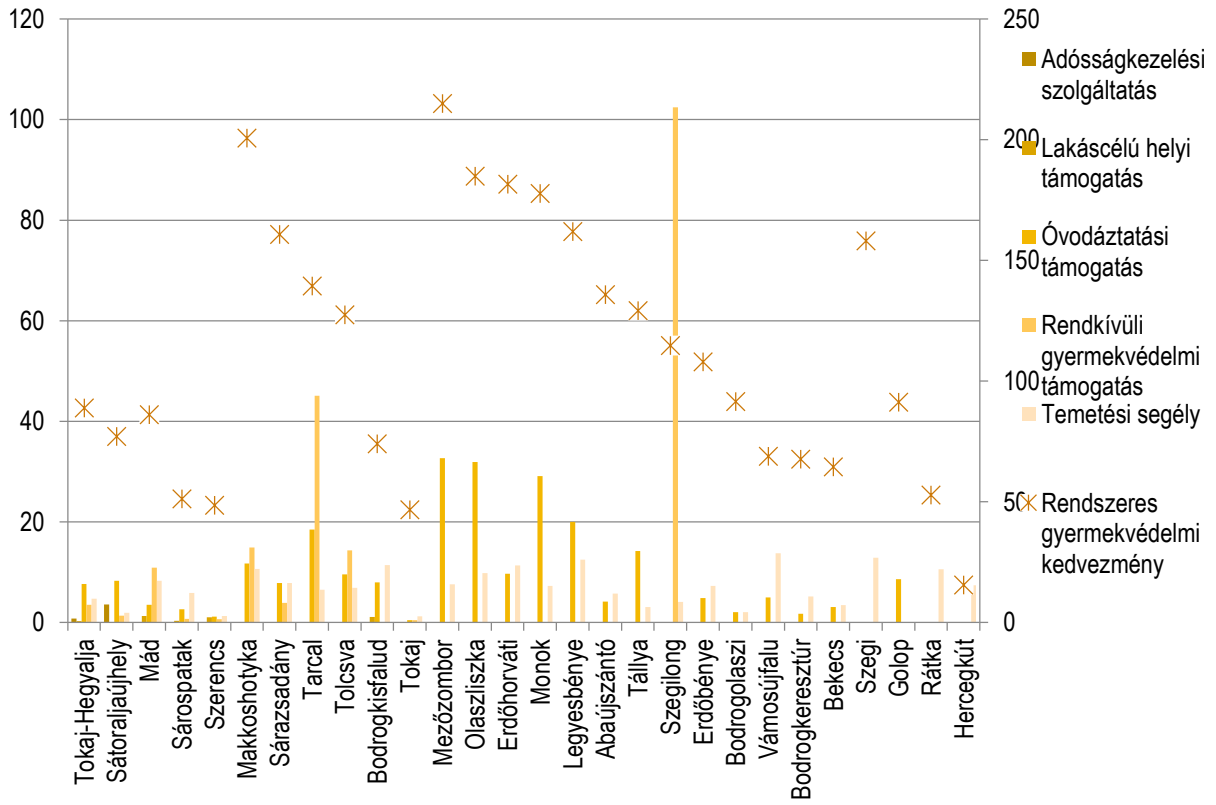

Forrás: KSH Tájékoztatási Adatbázis alapján szerk. Mikle Gy.

A segélyezési rendszer átalakulása és várható hatásai

A vizsgált időszakban, azaz 2013-tól 2015-ig, a szociális ellátórendszer két ízben is jelentős átalakuláson ment keresztül. 2013. január 1. napjától, a járások megalakulásával egyidejűleg a helyi önkormányzatoktól a járási hivatalok feladat- és hatáskörébe került a szociális ellátások közül az időskorúak ellátása, az ápolási díj, a közgyógyellátás és az egészségügyi szolgáltatásra való jogosultság megállapítása, melyek korábban jegyzői, polgármesteri és képviselőtestületi hatáskörben voltak. A változás lényege, hogy elváltak egymástól az állami és az önkormányzati hatáskörben nyújtandó szociális juttatások. 2015. március 1-től a segélyezés rendszere ismét módosult. Erről a Magyarország 2015. évi központi költségvetésének megalapozásáról szóló 2014. évi XCIX. törvény rendelkezett, mely jelentősen

módosította a szociális igazgatásról és szociális ellátásokról szóló 1993. évi III. törvényt. A változások keretében elváltak egymástól az állami és az önkormányzati juttatások. Ezt követően a járási hivatalok döntenek az aktív korúak ellátásairól is, azaz a foglalkoztatást helyettesítő támogatásról, valamint az egészségkárosodási és gyermekfelügyeleti támogatásról. Az önkormányzatok továbbra is nyújthatnak a helyi rendeletük alapján támogatást, ez az úgynevezett települési támogatás. A változások hatására várható, hogy a korábbi kedvezményezettek köre némileg módosulni fog.

1. 3. 1. 10. Kulturális adottságok, értékek

A multikulturális örökség a borvidékkel egyidős. Történeti, időrendi sorrendben, csak felsorolásként: vallon telepesek, balkáni (görög) kereskedők, orosz kereskedelmi képviselet, német (sváb) telepesek, lengyel megrendelők és kapcsolattartók, zsidóság, szlovák és ruszin szolgalegények-szőlőmunkások színesítették a magyar alapnépesség kultúráját. Ennek számos, máig tetten érhető és megőrizhető emléke fennmaradt.

A római katolikus, görög katolikus és református templomok élő közösségekkel, az ortodox és a zsidó egyházi épületek többhelyen emlékként vannak jelen, de egy-két településen megfigyelhetünk vallási-közösségi megújulásukat.

A térség fennmaradt árpádkori egyházi építészeti emlékei kiemelkedő értékkel bírnak (templomok, kápolnák, templom- és kolostorromok - Abaújszántó, Tállya, Mád, Tokaj, Tarcal, Bodrogkeresztúr, Olaszliszka, Bodrogolaszi, Sárospatak, Sátoraljaújhely).

Kiemelkedően fontosak a terület zsidó öröksége. A mádi zsinagóga EuropaNostra-díjas felújított műemlék épülete Európában egyedülálló művészeti emlék, amelynek tudatosítása a világörökségi kezelési terv egyik lényeges eleme lehet. Zsinagógák másutt is vannak (pl. Tokaj, Bodrogkeresztúr. Tarcal), állapotuk változó, ismertségük szintén. Szinte minden településen vannak zsidó temetők, köztük néhány jelentős vallási zarándokhely (rabbi és csodarabbi sírok pl. Sátoraljaújhely, Mád, Bodrogkeresztúr temetőiben, Abaújszántó, Olaszliszka). Ezek miatt az izraelita zarándoklatok, a zsidó vallási turizmus nemzetközileg is számon tartott célterülete Tokaj- Hegyalja.

A terület nemzetiségei közül a németek (svábok) őrzik aktívan és tudatosan a saját hagyományaikat. Rátka, Hercegkút és Károlyfalva (Sátoraljaújhely) sváb lakossága karakteres és jellegadó a kulturális örökségben is (építkezés, községkép, népviselet, gasztronómia). Rátkán a szüreti napok idősávjában Nemzetközi Nemzetiségi Fesztivált tartanak, hazai nemzetiségi csoportok és testvértelepülések részvételével.

A görögnek nevezett balkáni ortodox (főleg szláv) kereskedők lakóházai, kereskedőházai Tokaj utcaképét meghatározó műemlékek. A tokaji volt ortodoxtemplom és Béres Béla egyházművészeti gyűjteménye tartozik még ehhez a tradícióhoz.

A középkori vallon (egykor olasznak nevezett) népesség, amely a szőlészetet meghonosította, ma már csak a helynévanyagban érhető tetten (Bodrogolaszi, Olaszliszka, Tállya). A lengyel ésorosz borvásárlók,

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

az orosz cári borvásárló bizottság ma már csak történeti iratokban létező emlékanyag, kivéve a szamorodni lengyel eredetű elnevezést.

A szlovák és ruszin szolgalegények, szőlőmunkások Észak-Zemplénből, a Bodrogközből és Abaújból idénymunkákra (kapálás, kötözés, szüret) érkeztek rendszeresen. A hegyaljai mezővárosok háztartásainak tárgyi ellátottságát (fa eszközök és edények, vessző-nád-sásgyékénymunkák) a táji munkamegosztás keretében részben ők biztosították.

A cigányság szerepe a háziipari tevékenységekben, a megrendelésre készülő kézműves termékekben volt meghatározó, illetve a cigány családok egy részét kifejezzetten szőlőmunkásként telepítették le annak idején (ld. Makksohotykára a Metzner család birtokára). Abaújszántón pedig a zenekarokat kell megemlítenünk, a 20. századderekáig tucatszám éltek itt zenész cigányok, akik az egész térség táncalkalmait kiszolgálták.

Élő, felújítható és kortárs keletkezésű hagyományok

Szüreti felvonulások, szüreti napok: Valamennyi település rendez szüreti napokat, felvonulást. Közös jellemzőjük, hogy az 1890-es években miniszteri rendeletre, kultúrpolitikai célzattal elindított aratóünnepek és szüreti napok országszerte rendkívül egységes vonulatába illeszkednek. Tokaj-Hegyalján a konvencionális forgatókönyv: lovas és szekeres felvonulás, magyar ruhás (és nem a helyi népviseletes!) lányok és legények, szekereken ülő zsánerfigurák (cigány, különféle vándorárusok), kikiáltó szövegek, bál, játékos szőlőlopás és zálogkiváltós szőlőcsősz. Ez gyakran kiegészül más, karneváli elemekkel: bolondkerék, hordón ülő Bacchusfigura.

A szüreti napok időpontja hagyományosan az október végi Simon-Júda nap környéke volt. Ez ma előrébb került, a szeptember eleji-közepi időszakára. Oka a turisztikai funkció: miközben a szüret még el sem kezdődik, nemhogy véget érne ekkorra, a településeknek fontos a nagy nézőszám és a jelentős bevétel a rendezvényeken.

BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

A szüreti napok településenként más és más újabb funkciókkal párosulnak, és különböző méreteket öltenek. A nagy fesztiválok (Tokaj, Mád, Tolcsva) mellett a speciális rendezvények is megjelennek. Ilyen például a rátkai nemzetiségi fesztivál, vagy a nagyvárosi értelmiségi elit igényeire rászervezett Bor–Mámor–Bénye fesztivál.

A szüreti felvonulások a hagyomány fontos, máig élő elemei, amelyek fenntartása és megőrzése lényeges. Ugyanakkor nem lehet cél sem a múlt rekonstrukciója, sem a letűnt tradíciók újratanulása, mert a közösségek mai igényei és a kortárs társadalmi kihívások a szerves fejlődésen alapuló, megújulni képes rendezvényeket preferálják. Érzékletes példa erre a Mádi Furmint Ünnep, ahol a „néphagyomány” címke alatt nem a saját helyi tradíció, hanem az „összmagyar folklór” jelenik meg a fellépő zenekarok és néptáncegyüttesek repertoárjában.

Falunapok, gasztronómiai fesztiválok: Több olyan kommersz községnap is megrendezésre kerül a területen, amelyek kevéssé kötődnek a kultúrtáj örökségéhez. Ajánlásokat lehet megfogalmazni a helyi önkormányzatok és intézményeik számára, de nem lehet cél a felülről jövő kultúraszervezés vagy irányítás. A helyi közösségeknek önmaguknak kell a világörökségi kultúrtájhoz való viszonyukat (újra)definiálniuk.

Szent Orbán ereklyéje, kultusza: A monoki római katolikus templomban őrzik Szent Orbán pápa (Kr. u. 3. század) ereklyéjét. Orbán a szőlőhegyek védőszentje, Európa-szerte (különösen francia nyelvterületen) erős a kultusza. Nálunk szláv hatásra gyakori az Urbán névváltozat, és a szőlőhegyeken, dűlőutak mentén lévő Orbán-kápolnákat és Orbán-szobrokat gyakran hívják Urbánkának az északi országrészben.

Az ereklyét Orbán-nap (május 25.) alkalmából Monokról elviszik, Tokajba és Mádra történő időleges átszállítása és ottani tisztelete egy újabb vonás a népi vallásosságban. Egyébként nincs valódi élő Orbán-kultusz a területen, mint ahogyan a napjához kapcsolt Mádi Újbor Ünnep is egy újszerű kezdeményezés. A néphitben időjósló nap, Orbánhoz a szőlők kései elfagyása és a jégverés elleni védelemért szoktak imádkozni.

Egy tudatosan megkonstruált, jól felépített kortárs szentkultusz vallási turisztikai vonzerőt jelenthetne a térségben. (Ennek egyházi előírásairól, pl. egy búcsújárás vagy körmenet hivatalos feltételrendszeréről természetesen a Katolikus Egyház tud érvényesen állást foglalni.) A gondolatmenet logikája: ha már a népi vallásosság nem alakította ki ezt a tradíciót, vajon egyházi kezdeményezésként el tudna-e indulni egy új szentkultusz?

Erdőbényei bodnártánc (kádártánc): A szakirodalomban bodnártánc, a helyi szóhasználatban ma kádártánc, magyar vonatkozásban egyedülálló és Európában is ritka eszközösmesterségtánc. Kötött szerkezetű, csak férfiak által gyakorolt, több tételes, színielőadás-szerű, dramatikus elemekkel gazdagított tánc, mai formáját az 1930-as évek Gyöngyösbokréta koreográfiájától örökölte. Zenéje csak rá jellemző, németes vonalvezetésű, ¾-es lüktetésű hegedűdallam. A világörökségi kultúrtáj kiemelkedően fontos hagyomány-eleme, megőrzése nemcsak a helyi közösség, hanem az egész magyar és európai műveltség szempontjából fontos.

Az UNESCO Szellemi Kulturális Örökség Nemzeti jegyzékére való jelölése több ízben felmerült. Az örökség-elem erre esélyes is, de egyelőre nincs napirenden. A kezelési tervnek erre az örökség-elemre kiemelt figyelmet kell fordítania, és ajánlást is megfogalmazhat a Nemzeti Jegyzékre való felkerülés érdekében.

Szent Erzsébet kultusz Sárospatakon: Egyházi gyökerű tradíció, a népi vallásosságban kevéssé, a „hivatalos" nemzeti kultúrában annál inkább jelentős. Szent Erzsébet alakja a folklór két területén jelenik meg hangsúlyosan: a népi gyermekjátékok szövegeiben, és a szegények étetése elnevezésű népszokás alkalmával elénekelt Szent Erzsébet-legendában.

A sárospataki Erzsébet-kultusz további gazdagodása több rétegű. Egyrészt egy vallási esemény a római katolikus templomban, amely évente egyszer vonzza a vallási turizmus szereplőit a térségbe. Másrészt egy zarándok útvonal, amely Sárospatak és Kassa között létezik, határon átnyúló uniós fejlesztések már történtek ez ügyben. (Kassa a Szent Orbán-kultuszba is bekapcsolható lenne, a Kelet-Szlovákiai Múzeum kezelésében van a főtéren a Szent Erzsébet székesegyház melletti Orbán-torony középkori műemlék épülete.) Harmadrészt egy egyházi gyűjtemény és szellemi-lelki központ, a Szent Erzsébet-ház (közelmúltban felújított és látogatható intézmény) állandó helyszíne az érdeklődők fogadásának. Az örökség-elem a hegyaljai kultúrtáj szőlész-borász hagyományaihoz nem közvetlenül kapcsolódik, de a térség egyik meghatározó jellegzetessége.

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

Szent Vencel napi búcsú Tállyán: Szeptember 28-án, vagy ahhoz közeli hétvégén tartják a terület egyik legrégebbi, két évszázada folyamatosan dokumentálható római katolikus búcsúját.

A templom belsejét szőlőfürtökkel, levelekkel és venyigével lugas-szerűen feldíszítik, és az ünneplés a kiváló barokk mellékoltár (Szent Vencel a szőlőt tapossa) köré szerveződik. Az utóbbi évtizedben borházak, pincészetek is csatlakoznak a búcsúhoz, gasztronómiai-és rendezvényhelyszínként.

A tállyai Fáklyás Társulat a 18. században alakult, és azóta kisebb megszakításokkal folyamatosan működő katolikus vallási egyesület, confraternitás (egyházi társulat). A körmeneteken, búcsúkban, egyházi ünnepeken testületi formában, szabályozott módon vesznek részt, tagjai pedig a lokális közösség megbecsült elöljárói, jeles személyiségei. A hagyományok továbbélésének fontos letéteményesei az ilyen típusú társulatok (Gyöngyösön a Szent Kereszt Társulat volt hasonló társadalmi közegben szerveződött, hasonló hagyományokat ápoló közösség). A Fáklyás Társulat az 1990-es évek elején még aktívan működött, Barna Gábor néprajzkutató 1996-ban dokumentálta tevékenységüket.

Kézműves alkotótáborok, közösségek, személyek: Több településen működnek kézműves hagyományokat ápoló közösségek, civil szervezetek. A Hegyaljai Népművészeti Egyesület a legfontosabb közülük, Tállyán önálló alkotóházuk van, rendszeres kiállításokkal, szakmai programokkal, tanfolyamokkal és táborokkal. Kiemelkedő alkotókör a tállyai Történelmi Hímzőszakkör, Schneider Imréné (a népművészet mestere) vezetésével. Az Egyesület alkotói között játékkészítő, fazekas, ékszerkészítő, kádár, fafaragó mesterek egyaránt vannak. A Bodrogkisfaludi tájház 16 éve rendez nyári alkotótáborokat, és nagy hagyományai vannak a sárospataki nyári kézműves táboroknak is. Erdőbényén kádár, kőfaragó, fafaragó mesterek élnek és alkotnak, a település egészét meghatározza a kézműves hagyomány élő jelenléte.

Vásár a Sárga Borháznál: A 37-es főút mentén, a hivatalosan Mezőzomborhoz tartozó Patay-borház műemlék épületegyüttese körül havonta megrendezett őstermelői, bio- és helyi termékek vására. Új kezdeményezés, amely számos örökség-elemet felvonultat (hagyományos helyi agrár-és kézműves termékek, népzene). Néprajzi vonatkozásban több szempontból is érdekes, mert a hagyományos termékek továbbélése, illetve az örökség-turizmus és a lokális tradíció kapcsolata egyaránt releváns kérdésfelvetés.

Hagyományos ételek: Archaikus népi étel a területen az erdőhorváti perec, eredetileg böjti étel, később családi és kalendáris ünnepekre sütött sós-ropogós sült tésztaféle. Kerek formája, kis mérete miatt különleges, készítése ma is a hagyományos kézi technológiával történik. Előállítása Erdőhorvátiban egykor specializált háziasszonyi tevékenység volt, szinte háziipar-szerű kiegészítő jövedelemforrás, mert böjt idején a környező hegyaljai települések is vásárolták a perecet. Ma két családi vállalkozás foglalkozik a sütésével, csomagolt termékeik boltokban is felbukkannak. Egyedi, helyi karakterrel bíró ételkülönlegességeket több helyen is találhatunk (sárospataki mézeskalács, hercegkúti sváb szalonna és kenyérlángos stb.).

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

1. 4. 1. Intézményellátottság

A 27 település, humán infrastruktúrára vonatkozó elemzései az Országos Területfejlesztési és Területrendezési Információs Rendszer (TEIR) adatbázisai alapján, az 1990, 2000 és 2013-as évek metszetében kerültek az alábbiakban bemutatásra. A területi és időbeli összehasonlításra a megegyező adatkategóriák és rendelkezésre álló adatforrások függvényében volt mód. A rendelkezésre álló adatok skálája leginkább a 2013-as év esetében tette lehetővé a mennyiségi leírásán túl (pl. létszámok), az intézmények infrastrukturális ellátottsági szintjének (pl. számítógéppel való ellátottság), illetve támogatási rendszereinek kiértékelését is (pl. hátrányos helyzetű óvodás gyermekek aránya).

Az alábbiakban tehát Tokaj-Hegyalja térségének humán infrastruktúrájáról, annak szerkezetéről, a főbb ágazatokról és szereplőkről, az elmúlt 25 év adatainak változásáról szól az elemzés, különös tekintettel 2000 utáni időszakra vonatkozóan.

1. 4. 1. 1. Nevelés és oktatás

A fejezet célja, hogy feltérképezze a bölcsődei ellátástól kezdve, az óvodai nevelésen át, majd az alapfokú: általános, szak-, illetve középiskolai képzésen keresztül, a felsőoktatásig Tokaj-Hegyalja térségének nevelési és oktatási viszonyait és lehetőségeit. Az ehhez használt főbb mutatók: intézményszám, férőhelyszám, beíratottak/beiratkozottak száma, infrastrukturális ellátottság, pl. tornaterem, könyvtár, számítógép, internet-kapcsolat.

TOKAJ
BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

Bölcsődei ellátás

A fejezet célja, hogy feltérképezze a bölcsődei ellátástól kezdve, az óvodai nevelésen át, majd az alapfokú: általános, szak-, illetve középiskolai képzésen keresztül, a felsőoktatásig Tokaj-Hegyalja térségének nevelési és oktatási viszonyait és lehetőségeit. Az ehhez használt főbb mutatók: intézményszám, férőhelyszám, beíratottak/beiratkozottak száma, infrastrukturális ellátottság, pl. tornaterem, könyvtár, számítógép, internet-kapcsolat.

1990-ben egy-egy önkormányzati bölcsőde volt Monok, Tállya, Tarcal községekben, átlagosan 27 férőhellyel, illetve az összes városban egy-egy intézmény, átlagosan 43 férőhellyel, valamint Szerencsen plusz egy nem-önkormányzati típusú ellátóhely is működött. 2000-ben nagymértékben lecsökkent az ellátóhelyek száma, csak Sárospatakon, Sátoraljaújhelyen és Szerencsen maradt egy-egy önkormányzati bölcsőde, átlagosan 20 férőhellyel, míg Tokajban nem önkormányzati fenntartású bölcsőde működött, 25 fős létszámmal. Ekkor a beíratott gyermekek száma Sárospatakon 8 fővel volt több a férőhelyszámnál. A beíratott gyermekek átlagos száma 21 fő volt a városokban.

2013-ban a térségben nem önkormányzati, tehát például magán, családi napközi nem volt, önkormányzati bölcsődei ellátóhely is csak néhány. Mád, Monok, Tállya, Tarcal, illetve Sárospatak, Sátoraljaújhely és

Szerencs teleüléseken volt egy-egy önkormányzati bölcsőde, a községekben átlagosan 10 férőhellyel, a városokban átlagosan 40 férőhellyel. Ekkor a beíratott gyermekek száma Mádon 1 fővel, Tarcalon 2 fővel, Sárospatakon 7 fővel, Sátoraljaújhelyen 2 fővel volt több a meghirdetett kapacitásszámnál. Monokon nem volt beíratott gyermek, Tállyán 4 fővel, Szerencsen pedig 10 fővel kevesebb bölcsődés gyermek volt a férőhelyszámhoz képest.

A fentiek alapján elsősorban a városokban lenne szükség a bölcsődei kapacitásszámok átgondolására, a férőhely-hiány és –többlet kérdéseinek megoldására.

37. táblázat: Bölcsődei ellátás mutatószámai (1990, 2000, 2013)

		1990	2000	2013	változás (t_0=1990)
Tokaj-hegyaljai térség	Bölcsődék átlagos száma (db)	0,36	0,12	0,23	-0,13
	Összes bölcsődei férőhelyek átlagos száma (db)	41,88	-	23	-18,88
	Önkormányzati bölcsődei férőhelyek átlagos száma (db)	36,88	-	23	-13,88
	Összes beíratott gyermek átlagos száma (fő)	na	-	22	
Községek	Bölcsődék átlagos száma (db)	0,16	0	0,16	0
	Összes bölcsődei férőhelyek átlagos száma (db)	26,67	-	10,25	-16,42
	Önkormányzati bölcsődei férőhelyek átlagos száma (db)	26,67	-	10,25	-16,42
	Összes beíratott gyermek átlagos száma (fő)	na	-	8,75	
Városok	Bölcsődék átlagos száma (db)	1,2	0,6	0,6	-0,6
	Összes bölcsődei férőhelyek átlagos száma (db)	51	19,75	40	-11
	Önkormányzati bölcsődei férőhelyek átlagos száma (db)	43	19,75	40	-3
	Összes beíratott gyermek átlagos száma (fő)	na	20,67	39,67	

Forrás: KSH Tájékoztatási Adatok alapján szerk. Kovács Sz.

A térségben az óvodába beírt gyermekek száma – az összesített lakónépességgel párhuzamban – jelentős csökkenést mutat. A deklináció súlyosságát mutatja, hogy 2005 és 2010 között, mindösszesen öt év alatt, közel 400-al esett vissza az óvodába beírt gyermekek száma a térségben, majd 2012-ben újabb, enyhébb esés következett. 2013-ra több mint 500 gyermekkel kevesebb óvodás volt a térségben, mint 8 évvel azelőtt. Amíg azonban az óvodás gyermekek száma folyamatosan csökken, az óvodai férőhelyek száma 2011 óta stagnáló tendenciát mutat.

A térségben jelenleg négy település nem rendelkezik óvodai ellátással: Golop; Sárazsadány; Szegi; Szegilong. Bodrogkisfaludon működik óvodai ellátás, mely Erdőbénye tagóvodája. Legnagyobb kapacitású óvoda a Sátoraljaújhelyi Hétszínvirág Óvoda, szlovák és német nemzetiségi óvoda, bölcsőde (376 gyermek, 34 nevelő és 17 csoportszoba). Ezt követi a szerencsi óvoda és bölcsőde (294 gyermek, 19 nevelő és 13 csoportszoba). Német nemzetiségi óvoda több településen is található (pl. Rátka, Hercegkút, Sárospatak).

62. grafikon: Óvodai férőhelyek száma és az óvodába beírt gyermekek száma Tokaj-Hegyalja térségben

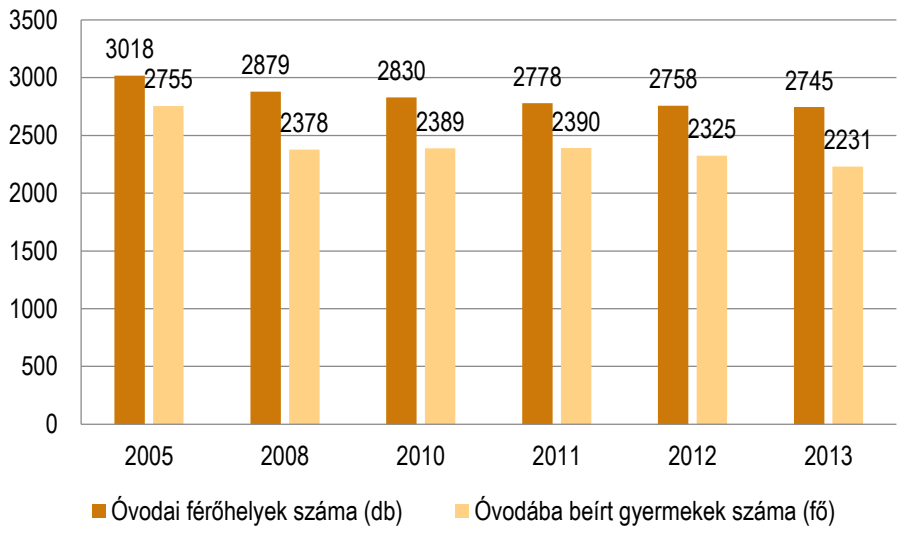

Forrás: KSH Tájékoztatási Adatok alapján szerk. Csupor V.

Az országos és a megyei trendek közelítőleg hasonlóan alakultak az elmúlt 10 évben az óvodába beírt gyermekek száma tekintetében. A 2011-ig tartó lassú emelkedés után, 2012 és 2013 között egy nagyobb esés jelentkezett. A térségben 2005 és 2008 között mutatkozott a legnagyobb csökkenés, amely elsősorban az óvodába beírt gyermekek számának nagyobb volumenű deklinációjának volt betudható.

Magyarországon átlagosan 10-11 gyermek jut egy óvodapedagógusra, míg ez a szám Borsod-Abaúj-Zemplén megyében kicsivel több, 11-12 gyermek. Ez elsősorban az óvodák telítettségét, valamint a pedagógusok túlterheltségét vetíti ki. Tokaj-Hegyalja térségében azonban nem csak a megyei, de az országos átlagnál is jóval kevesebb gyermek jut egy pedagógusra. A térségben 1 nevelőre jutó

gyermekek száma 6 és 13 között változik, a térség átlaga 8 gyermek egy nevelőre. Az egy csoportszobára jutó gyermekek száma 16 gyermek a térségben.

Azokban a városokban, ahol több óvodai ellátási hely is volt 1990 és 2013 között (Sárospatak, Sátoraljaújhely, Szerencs és Tokaj), minden esetben csökkent ezek száma: egy, illetve Sátoraljaújhely esetében két ellátási hely is megszűnt.

38. táblázat: Óvodai nevelés mutatószámai Sárospatak, Sátoraljaújhely, Szerencs és Tokaj esetében (1990, 2000, 2013)

		1990	2000	2013	változás mértéke (t_0=1990)
Sárospatak	3-5 évesek száma az állandó lakosságban (fő)	656,00	410,00	313,00	-343,00
	3-5 évesek aránya az állandó lakosságban (%)	4,29	2,82	2,45	-1,84
	óvodai feladatellátási helyek száma (db)	3	3	2	-1
Sátoraljaújhely	3-5 évesek száma az állandó lakosságban (fő)	783,00	656,00	400,00	-383,00
	3-5 évesek aránya az állandó lakosságban (%)	4,00	3,54	2,53	-1,47
	óvodai feladatellátási helyek száma (db)	7	7	5	-2
Szerencs	3-5 évesek száma az állandó lakosságban (fő)	440,00	289,00	223,00	-217,00
	3-5 évesek aránya az állandó lakosságban (%)	3,96	2,73	2,36	-1,60
	óvodai feladatellátási helyek száma (db)	4	3	3	-1
Tokaj	3-5 évesek száma az állandó lakosságban (fő)	179,00	104,00	89,00	-90,00
	3-5 évesek aránya az állandó lakosságban (%)	3,79	2,33	2,16	-1,63
	óvodai feladatellátási helyek száma (db)	2	2	1	-1

Forrás: KSH Tájékoztatási Adatok alapján szerk. Kovács Sz.

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

A vizsgált időszakban a térség *óvodai férőhelyeinek* átlaga folyamatosan csökkent, de míg 1990-ben helyhiányról beszélhettünk (-7 férőhely), 2000-ben (+12 férőhely) és 2013-ban (+19 férőhely) is már a rendelkezésre álló férőhely-kapacitás alatt volt az óvodába beíratott gyermekek átlagos száma.

A férőhelyek számát 1990 és 2013 között átlagosan 31 hellyel csökkentették a térségben. Legnagyobb mértékben Sárospatakon és Sátoraljaújhelyen, 200-200 hellyel. A területi átlag felett volt a megszüntetett férőhelyek száma: Erdőbénye, Mád és Tokaj (-50 férőhely), valamint Tállya (-67 férőhely), illetve Szerencs (-85 férőhely) esetében.

Egyedül Bekecs esetében figyelhető meg, hogy az 1990-ben 75 férőhelyes óvodai ellátóhely 2000-re 120 férőhelyesre bővült, ám 2013-ra itt is 100-ra csökkent a férőhelyszám.

A vizsgált 23 év során Bodrogolaszi, Erdőhorváti, Golop, Legyesbénye, Mezőzombor településeken nem változott a kapacitásszám.

2013-ra a térségben a férőhelyek csökkentésénél (-33 db) nagyobb mértékben csökkent a *beíratott gyermekek* átlagosan száma, ennek mértéke -62 fő volt. Legdrasztikusabban Sátoraljaújhely (-372 fő), Sárospatak (-314 fő), Szerencs (-198 fő), illetve Mád (-97 fő) településeken vált érzékelhetővé óvodába beírt gyermekek körének zsugorodása.

63. grafikon: Óvodai férőhelyek és óvodába beírt gyermekek átlagos száma (1990, 2000, 2013)

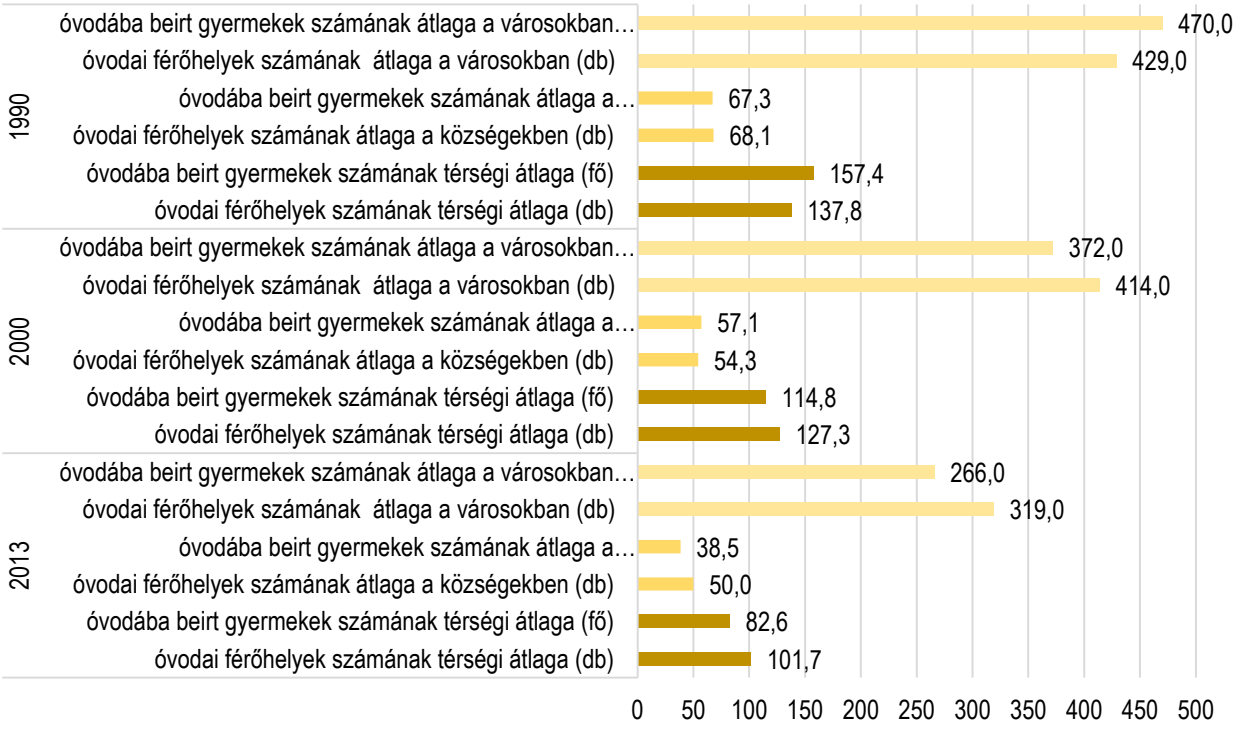

Forrás: KSH Tájékoztatási Adatok alapján szerk. Kovács Sz.

Az *óvodapedagógusok*[30] *számának átlaga* a már bemutatott trendet követve folyamatosan csökkent, míg 1990-ben átlagosan 13 óvodapedagógus dolgozott a térség településeinek intézményeiben (átlagosan a községekben 6 fő, a városokban 39 fő), addig 2000-ben 10 fő (átlagosan a községekben 5 fő, a városokban 31 fő), 2013-ban pedig már csak 9 fő (átlagosan a községekben 4 fő, a városokban 26 fő). Legnagyobb mértékben Sárospatak (-23 fő) és Sátoraljaújhely (-25 fő) óvodáinak átlagos pedagóguslétszáma csökkent 2013-ra.

Az *óvodai gyermekcsoportok átlaga* 6 csoportról 4 csoportra csökkent településenként a térségben, 1990 és 2013 között. A községekben kisebb mértékű volt a változás, míg 1990-ben 3 gyermekcsoport jutott egy településre, addig 2013-ra már csak 2 db. A városokban átlagosan 17 óvodai gyermekcsoport volt 1990-ben, ez a mutató 12 db-ra csökkent a 2013-as esztendőre.

A közelmúlt változásainak részletesebb elemzése, illetve a közelmúltban bővített statisztikai mérőszámok spektruma lehetővé teszi, hogy 2011 és 2013 között az *óvodáztatási támogatás*[31] mutatóit is megvizsgáljuk. Az óvodáztatási támogatásra felhasznált (pénzbeni és természetbeni) összeg egy főre vetített térségi átlaga 2011 és 2013 között 154 Ft-tal nőtt, 16.978 Ft-ra; a községekben 368 Ft-tal nőtt, 16.737 Ft-ra; a városokban pedig 913 Ft-tal csökkent, 17.844 Ft-ra.

TOKAJ
BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

[30] Az óvodapedagógusi pozíció mellett pl. pedagógiai asszisztens, csecsemő- és gyermeknevelő-gondozó és egyéb személyzet is tagja lehet egy óvodai feladatellátóhely személyzetének. Továbbá nemcsak szakmai besorolásuk, de foglalkoztatási típusuk is változhat, pl. főállású, részmunkaidős stb. Az itt használt mutató az idősorok összehasonlíthatósága érdekében az azonos kategóriákkal számol, vagyis a főállású óvodapedagógusok számának változásával.

[31] Az óvodáztatási támogatást annak a rendszeres gyermekvédelmi kedvezményben részesülő gyermeknek a szülője kaphatott, aki a három-, illetve négyéves gyermekét beíratta az óvodába, továbbá gondoskodott gyermeke rendszeres óvodába járatásáról, és akinek a rendszeres gyermekvédelmi kedvezményre való jogosultsága fennállt. A támogatás 2015 őszétől megszűnt.

64. grafikon: Óvodáztatási támogatás mértéke (2011, 2013)

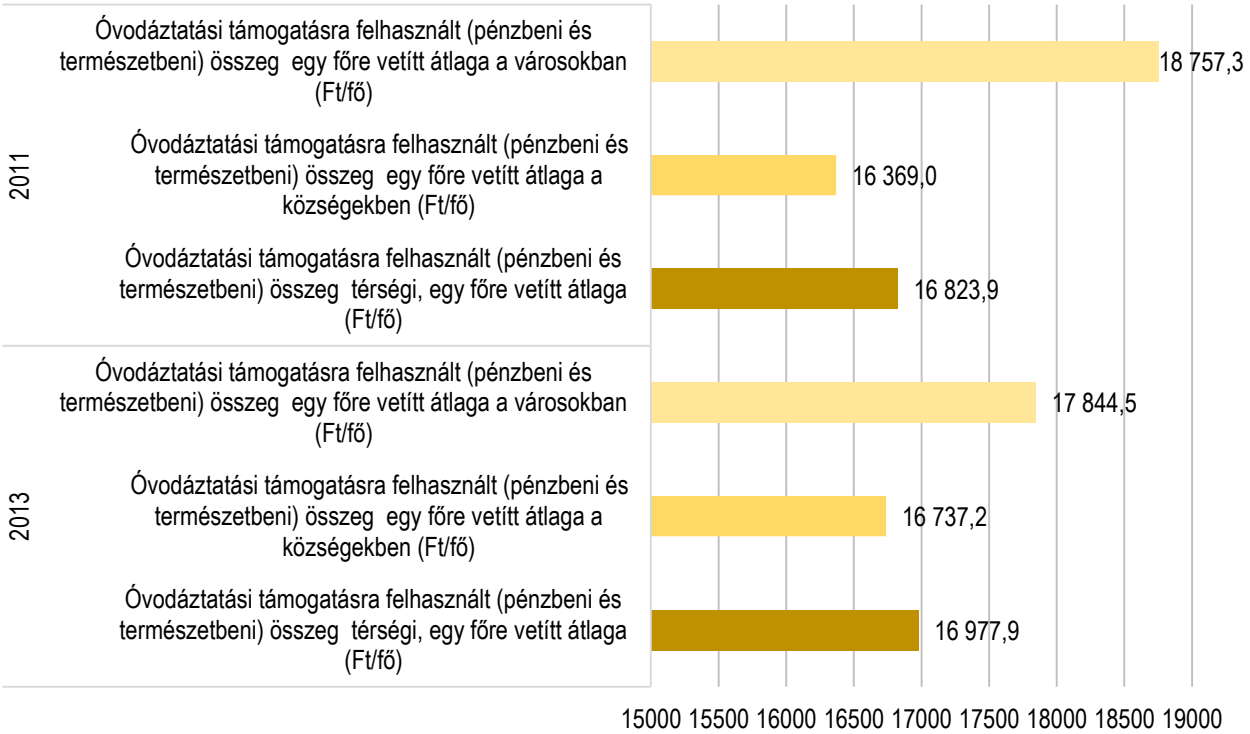

Forrás: KSH Tájékoztatási Adatok alapján szerk. Kovács Sz.

I KAJ
BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

2011-ben 6 településen (nevezetesen: Bodrogkeresztúr, Hercegkút, Rátka, Szegi, Szegilong, Tokaj esetében) nem volt óvodáztatási támogatásra felhasznált összeg. Ebben az évben a térségben átlagosan a beíratott gyermekek 25%-a kapott támogatást, 29% a községekben és 10% a városokban. 2013-ban már csak 4 településen nem volt óvodáztatási támogatás (Bodrogkeresztúr és Tokaj településeken ezúttal már igénybe vették a támogatást). Ekkor a térségben átlagosan a beíratott gyermekek 31%-a volt támogatott, átlagosan 35% a községekben és 11% a városokban. 2013-ra tehát a községekben nőtt jelentősen az óvodáztatási támogatásban részesülők aránya.

2013-ban, a községek közül az egy főre jutó támogatás összege Monokon volt a legkevesebb (10.625 Ft), amely összeg a beíratott gyermekek 81%-ának járt, miközben itt volt a legnagyobb csökkenés a felhasználható keretösszeget tekintve is: 2013-ra 180.000 Ft-tal csökkent a felhasznált támogatások összege. Bodrogolasziban volt a legmagasabb (20.000 Ft) az egy főre jutó támogatás, amelyet az óvodába beíratottak 7%-ának ítéltek oda. A legpozitívabb mérleget Mezőzombor tudhatja magáénak, hiszen miközben 2013-ra a beíratott gyermekeknek 98%-a részesült támogatásban (2011-ben 84%), az egy főre jutó átlagos összeg alig csökkent, 17.317 Ft volt (2011-ben 18.310 Ft). A városokban 2011-ben közel azonos volt a támogatás egy főre jutó összege (17.000 Ft és 20.000 Ft között). 2013-ban már nagyobb különbség mutatkozott (15.000 Ft és 20.000 Ft között), a legkevesebb és legnagyobb összeg között 3.824 Ft volt az eltérés, a legnagyobb összeget Szerencsen (a beíratottak 4%-ának), a legkisebbet Sátoraljaújhelyen fizették ki (a beíratottak 28%-ának).

A *hátrányos helyzetűek* arányát 2012-es és 2013-as években mérték a statisztikák, ezek alapján látható, hogy 2013-ra kis mértékben csökkent a beíratott gyermekekhez képest az átlagos arányuk, 63%-ról 60%-

ra. A városokban a hátrányos helyzetűek aránya kisebb: 41%, a falvakban pedig 64% volt átlagosan 2013-ban.

65. grafikon: Hátrányos helyzetű óvodás gyermekek átlagos aránya (2012, 2013)

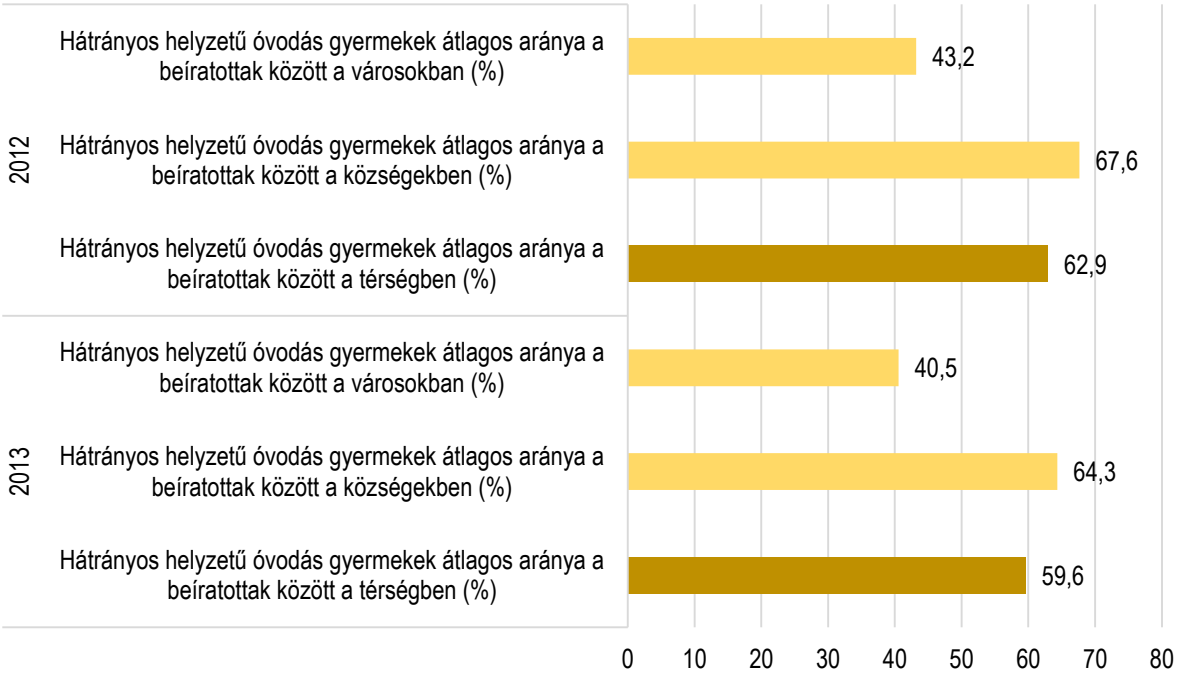

Forrás: KSH Tájékoztatási Adatok alapján szerk. Kovács Sz.

BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

2013-ban, Mezőzomboron az óvodába beíratott gyermekeknek 99%-a hátrányos helyzetű volt, míg Hercegkúton csak 17%-uk. Ugyanekkor Sátoraljaújhelyen 60%-os, míg Szerencsen csak 10%-os volt ez az arány.

Az óvodai ellátóhelyek infrastruktúráját a *számítógéppel és internettel való ellátottság* tekintetében is vizsgáltuk. A térség településeinek 24%-án, Bodrogkeresztúrban, Golopon, Olaszliszkán, Tállyán, Tarcalon és Tolcsván volt számítógéppel és internettel ellátott óvodai feladatellátóhely 2013-ban.

2012-es adatok alapján[32] a városokban, Abaújszántón, Sárospatakon, Szerencsen és Tokajban 1-1 db *tornateremmel* is rendelkező óvodai ellátóhely volt, Sátoraljaújhelyben pedig nem volt ilyen. A községek közül pedig csak Vámosújfaluban állt rendelkezésre tornaterem az óvodások számára.

Általánosságban elmondható, hogy míg 1990-ben inkább férőhely-hiányról beszélhettünk, addig mára férőhely-többlet jelentkezett az óvodai ellátásban, amelynek mértéke a térség városaiban jobban megmutatkozik. A hátrányos helyzetű óvodások aránya térségi szinten is magas, de különösen igaz ez a községekben.

[32] Lásd a TEIR honlapot, a „Szabadszöveges metaadatkereső - Metaadatbázis lekérdező szöveges adatokhoz" címszó alatt. Kulcsszó: tornaterem, évszám: 2012, település szintű lekérdezés.

Ahogyan az óvodákba beírt gyermekek száma, úgy az egy általános iskolára jutó gyerekek száma is csökkenő tendenciát mutat nem csak a térségben, de egész Magyarországon is. Míg 2008-ban közel 200-an jártak átlagosan egy iskolába Tokaj-Hegyalja térségben, úgy 2010-re ez az adat már csak alig volt 150 fő feletti. A megye, de kiváltképp a térség értékei jelentősen az országos átlag alatt állnak (2011 óta legalább 50 fővel tér el), mivel kisebb létszámú iskolák találhatók a térségben. 2010 és 2012 között az országos átlag stagnált, úgy a térségben enyhe mértékű deklináció mutatkozott az egy iskolába jutó gyerekek átlagos számában. Mindezen adatok összevethetők az óvodába beírt gyermekek számának alakulásával, valamint a népesség fogyásával a területen, a megyében és az országban egyaránt.

66. grafikon: Egy iskolára jutó tanulók száma

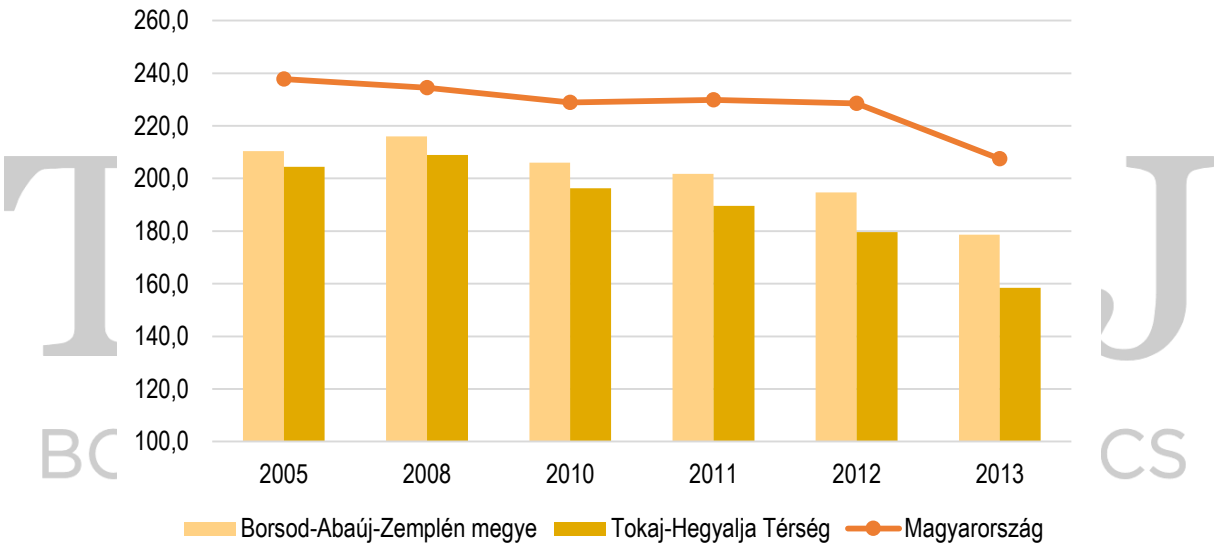

Forrás: KSH Tájékoztatási Adatok alapján szerk. Csupor V.

A tanulók számának csökkenésével párhuzamba állítható a pedagógusok számának deklinációja 2005 és 2013 között. Ez a tendencia nem olyan szembeszökő, mint a tanulók számának csökkenése, azonban 8 év alatt a térségben az egy általános iskolára jutó 20-ról 15 oktatóra fogyott le a pedagógusok létszáma. A térség adatai szinte teljesen illeszkednek az egész megyében tapasztalható trendekkel. Bár az országban is jelentős a csökkenés, de ott egy stagnáló, 4 évet felölelő időszak után 2012-ben kezdődött el a jelentősebb léptékű pedagógus létszám fogyása.

Tokaj-Hegyalja térségben 1990 és 2000 között mindenhol volt általános iskola, kivéve Sárazsadányban, itt más település látta el ezt a faladatokat, illetve Vámosújfaluban 1991 óta járhattak az általános iskolás gyerekek helyi intézménybe. 2013-ra azonban több általános iskolai feladatellátóhely is megszűnt, nevezetesen Bodrogkisfalud, Golop, Szegi, Szegilong esetében, illetve Sárazsadányban továbbra sem volt általános iskola. Hercegkúton és Makkoshotykán pedig csak alsótagozatos oktatást folyt. Ahol viszont

ebben az évben több általános iskolai feladatellátóhely is rendelkezésre állt: Sárospatak (4 db), Sátoraljaújhely (10 db), Szerencs, Olaszliszka és Tolcsva (2-2 db).

39. táblázat: Általános iskolai feladatellátás (1990, 2000, 2013)

		1990	2000	2013	változás (t_0=1990)
Tokaj-Hegyalja térség	általános iskolai feladatellátóhelyek átlagos száma (db)	1,32	1,26	1,40	0,60
	osztálytermek átlagos száma általános iskolai ellátóhelyenként (db)	11,87	12,03	9,4	- 2,47
	tornatermek átlagos száma az általános iskolákban	1,16	1,38	na[33]	
városok	általános iskolai feladatellátóhelyek átlagos száma (db)	3,00	2,60	3,60	0,60
	osztálytermek átlagos száma általános iskolai ellátóhelyenként (db)	19,23	20,2	16,32	-2,91
	tornatermek átlagos száma az általános iskolákban	2,8	3,2	na	
községek	általános iskolai feladatellátóhelyek átlagos száma (db)	0,90	0,95	0,90	0
	osztálytermek átlagos száma általános iskolai ellátóheleynként (db)	9,83	10,09	7,38	-2,45
	tornatermek átlagos száma az általános iskolákban	0,736	0,95	0,81	0,07

Forrás: KSH Tájékoztatási Adatok alapján szerk. Kovács Sz.

1990 és 2013 között a községekben inkább ellátóhelyek megszüntetése tapasztalható, míg a városokban az ellátóhelyek száma bár nőtt, azok mérete, az osztálytermek átlagos száma alapján kisebb lett.

2012-es adatok alapján a városokban, Abaújszántón és Tokajban 1-1 db, Sárospatakon és Szerencsen 2-2 db, míg Sátoraljaújhelyben 6 db *tornateremmel* is rendelkező általános iskolai ellátóhely volt.

[33] Az adatbázisban rendelkezésre álló „Tornateremmel, tornaszobával ellátott közoktatási intézmények száma" elnevezésű kategória alapján nem eldönthető az adott közoktatási intézmény jellege, értsd, óvodai, alap- vagy középfokú szintje.

2013-ban Bekecs, Hercegkút, Legyesbénye, Mád, Monok, Olaszliszka, Tállya, Tarcal, Tolcsva, Vámosújfalu községek rendelkeztek egy-egy *könyvtárral ellátott közoktatási intézménnyel*. Ugyanekkor Abaújszántón 2 db, Szerencsen és Tokajban 4-4 db, Sátoraljaújhelyben 8 db, illetve Sárospatakon 9 db könyvtárral ellátott közoktatási intézmény volt.

A 6-14 éves korosztály állandó népességen belüli arányának csökkenésével, az általános iskolai tanulók száma is csökkent a vizsgált időszakban, 2013-ra a térségben átlagosan 176 fővel. A városokban nagyobb mértékű volt a változás, 488 fővel csökkent a tanulók átlagos száma, a községekben pedig 85 fővel.

67. grafikon: Általános iskolai tanulók átlagos száma (1990, 2000, 2013)

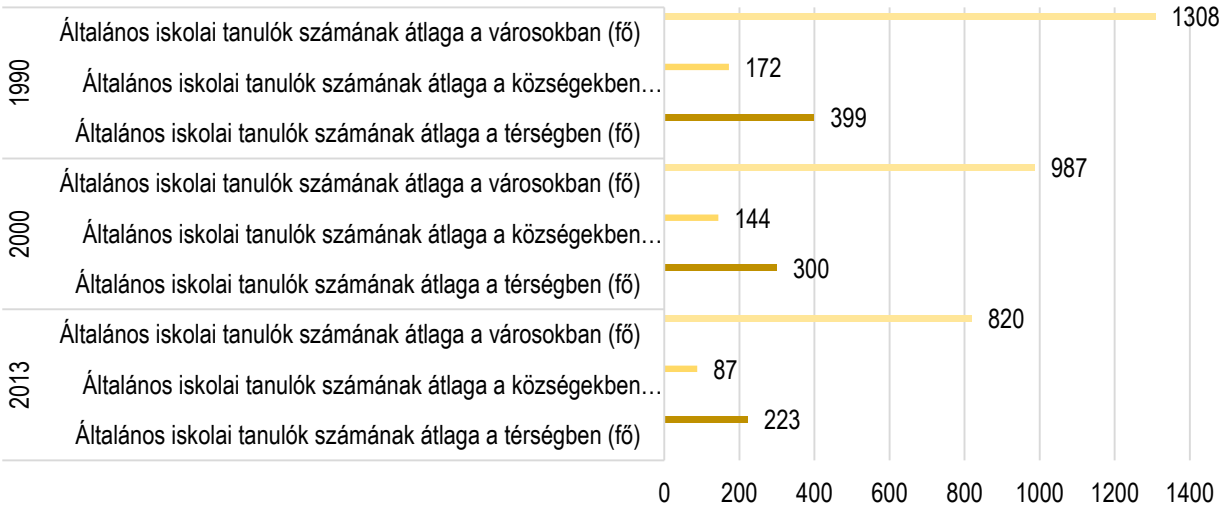

Forrás: KSH Tájékoztatási Adatok alapján szerk. Kovács Sz.

BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

2013-ban az általános iskolai tanulók közül csak Sárospatakon és Sátoraljaújhelyen találhattunk *kollégistákat*, arányuk 4,1% és 3,7% volt.

Az összes általános iskola rendelkezett *számítógéppel és internettel* 2013-ban. Az egyes általános iskolai feladat-ellátóhelyeken található számítógépek számának térségi átlaga 30 db volt, a községekben 13 db, a városokban 27 db.

A *hátrányos helyzetű általános iskolás tanulók* aránya 2012 és 2013 között csökkent: míg 2012-ben a térségi átlag 66% volt, addig ez 2013-ra 57%-ra változott. A községekben volt jelentősebb mértékű a csökkenés, 2012-ben a hátrányos helyzetű általános iskolás tanulók átlagos aránya 71,5% volt, ami 2013-ra 60,1%-ra mérséklődött. A városokban ugyanezen mutató 2012-ben 47,3% volt, majd 2013-ban 46%-ra változott. A legnagyobb mértékű csökkenés a községek között Vámosújfaluban (-55%), Makkoshotykán (-50%) és Bodrogolasziban (-38%), valamint a városok közül Sárospatakon (-11%) történt.

68. grafikon: Hátrányos helyzetű általános iskolás tanulók átlagos aránya (2012, 2013)

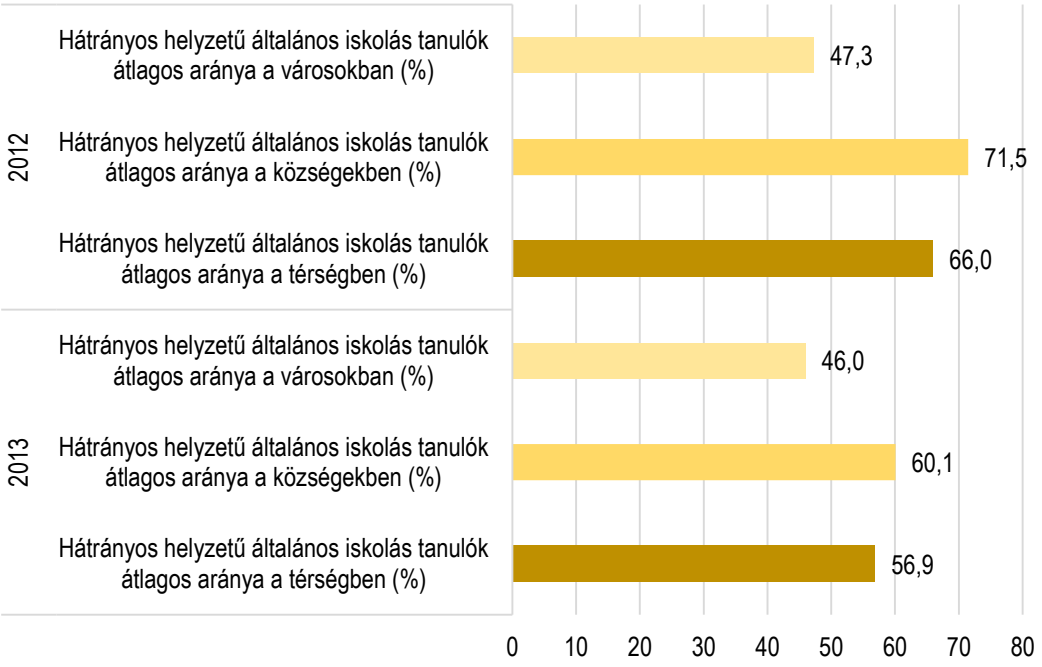

Forrás: KSH Tájékoztatási Adatok alapján szerk. Kovács Sz.

TOKAJ
BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

A statisztikák 2003-ban rögzítették először a *nemzetiségi oktatásban tanulók* számát, a térségben 6 településen volt ekkor nemzetiségi általános iskolai oktatás. A községek: Hercegkút, Makkoshotyka, Olaszliszka, Rátka, Tállya esetében ez a teljes tanulói létszámra vonatkozott, míg Sátoraljaújhelyen az általános iskolások 18%-ára. 2013-ban már Bodrogolaszi, Erdőhorváti, Mezőzombor, és Abaújszántó településeken is volt nemzetiségi oktatás, viszont csak Hercegkúton és Olaszliszkán volt ez 100%-os arányú, a többi községben az általános iskolai tanulók közül átlagosan 78% tanult nemzetiségi oktatás keretei közt. Abaújszántón úgyszintén lehetőség nyílt nemzetiségi általános iskolai oktatásban való részvételre, a tanulók 74%-ának, Sátoraljaújhelyen pedig 25%-ra nőtt ezen tanulók aránya 10 év alatt.

2006 óta található adatsor a *más településről/naponta általános iskolába bejáró tanulók* számáról. Ennek a mérőszámnak a térségi átlaga 2006-ban 12% volt, a községekben 10%, a városokban 19%. 2013-ra nőtt ez az arány, térségi szinten 22%-ra, a községekben 20%-ra, a városokban 28%-ra.

A bemutatott elemzés alapján az látható, hogy az általános iskolai feladatellátó helyek száma különösen a községekben csökkent, miközben a hátrányos helyzetű, illetve nemzetiségi oktatásban tanulók aránya is itt volt magasabb a városi átlagokhoz képest. Ezeken túl, a községi általános iskolák pozícióját csökkenti a más település általános iskoláiba bejárók számának növekedése is.

Középfokú oktatás

Az elmúlt években néhány városi középiskolának volt kihelyezett tagozata a községekben (pl. Tolcsván, Tarcalon), de mára jellemzően csak a városokban van középszintű oktatás. A térség középszintű képzési kínálatában nincs nemzetiségi képzés.

40. táblázat: Középfokú oktatás Abaújszántón (1990, 2000, 2013)

Abaújszántó		1990	2000	2013	változás (t_0=1990)
szakmunkásképző/szakiskola	ellátóhelyek száma (db)	1	0	1	0
	tanulók száma (fő)	86	0	109	23
	kollégiumban lakó tanulók aránya (%)	0	0	11	
szakközépiskola	ellátóhelyek száma (db)	1	0	1	0
	tanulók száma (fő)	250	0	102	-148
	levelező szakos tanulók száma (fő)	11	0	0	
	kollégiumban lakó tanulók aránya (%)	64	0	18	-46

Forrás: KSH Tájékoztatási Adatok alapján szerk. Kovács Sz.

A vizsgált időszakban Abaújszántón szakmunkásképző/szakiskola és szakközépiskolai profillal működött feladatellátóhely. 2013-ra a szakiskola képzés kis mértékben növelte tanulóinak számát: 109 fő járt oda, míg a szakközépiskolások száma jelentősen csökkent, e képzésre 102 fő járt.

A *kollégiumban* lakó középiskolai tanulók aránya is jelentősen csökkent (46%-kal), 2013-ban már csak 18% volt, viszont már a szakiskola tanulóinak is lehetősége nyílt igénybe venni az ellátást, 11%-uk lakott kollégiumban.

2013-ban a szakközép- és szakiskolai oktatáshoz is rendelkezésre állt *számítógép (*25-25 db*) és internet-kapcsolat.*

41. táblázat: Középfokú oktatás Sárospatakon (1990, 2000, 2013)

Sárospatak		1990	2000	2013	változás (t_0=1990)
szakmunkásképző/szakiskola	ellátóhelyek száma (db)	1	1	1	0
	tanulók száma (fő)	579	342	353	-226
	kollégiumban lakó tanulók aránya (%)	0	0	5	
szakközépiskola	ellátóhelyek száma (db)	0	1	1	1
	tanulók száma (fő)	0	213	150	150
gimnázium	ellátóhelyek száma (db)	1	1	3[34]	2
	tanulók száma (fő)	861	562	1001	140
középiskolai esti, levelező/ felnőttoktatásban tanulók száma (fő)		0	64	30	
középiskolai kollégiumban lakó tanulók[35] aránya (%)		35	37	33	-2

Forrás: KSH Tájékoztatási Adatok alapján szerk. Kovács Sz.

BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

1990 és 2013 között Sárospatakon a középfokú oktatás a szakközép és a gimnázium, illetve ezt kiegészítve a középiskolai felnőttképzés irányába tolódott el, a szakiskolai képzés hátrább sorolódott. Vélhetően az Eszterházy Károly Főiskola Comenius Tanítóképző Főiskolai Kar és a Sárospataki Református Teológiai Akadémia jelenlétének is köszönhetően.

A szakközép és gimnáziumi tanulóknak 33%-a kapott *kollégiumi ellátást* 2013-ban. A városban 5 kollégiumi ellátóhely működik (közép és felsőszintű oktatásban tanulók számára).

2013-ban az összes középszintű oktatási intézményben rendelkezésre állt *számítógép-park és internet-kapcsolat*. Míg a szakiskolában és szakközépiskolában 24-24 db, addig a gimnáziumokban átlagosan 67 db számítógéppel.

[34] A „Gimnáziumi feladatellátási helyek száma" elnevezésű KSH kategória azon gimnáziumi oktatást nyújtó intézmények számát jelöli, ahol legalább egy osztályban elérhető e képzéstípus. Sárospatakon 2013-ban az Árpád Vezér Gimnázium és Kollégiumban, a Sárospataki Református Kollégium Gimnáziumában, illetve a Vay Miklós Szakképző Iskola Digitális Középiskolájában (a miskolci Földes Ferenc Gimnázium kihelyezett esti tagozatos gimnázium keretei közt) volt erre lehetőség.
[35] Az adatkategória együttesen a nappali tagozatos, szakközépiskolai és gimnáziumi tanulókra vonatkozik.

42. táblázat: Középfokú oktatás Sátoraljaújhelyen (1990, 2000, 2013)

Sátoraljaújhely		1990	2000	2013	változás (t_0=1990)
szakmunkásképző/szakiskola	ellátóhelyek száma (db)	1	na	5	4
	tanulók száma (fő)	673	na	520	-153
	esti, levelező/ felnőttoktatásban tanulók száma (fő)	0	na	58	
	kollégiumban lakó tanulók aránya (%)	0	na	10	
szakközépiskola	ellátóhelyek száma (db)	2	1	5	3
	tanulók száma (fő)	825	610	1077	252
gimnázium	ellátóhelyek száma (db)	2	0	1	-1
	tanulók száma (fő)	405	0	255	-150
középiskolai esti, levelező/ felnőttoktatásban tanulók száma (fő)		260	0	89	-171
középiskolai kollégiumban lakó tanulók aránya (%)		38	0	10	-28

Forrás: KSH Tájékoztatási Adatok alapján szerk. Kovács Sz.

BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

Sátoraljaújhelyen az elmúlt időszakban inkább a szakiskolai és szakközépiskolai képzés felé mozdult az oktatás, mutatja ezt az ellátóhelyek bővülésének száma is, 2013-ban 10 db volt ezekből, míg gimnáziumból csak egy. A szakiskolások számára kollégiumi férőhely is nyílt (50 fő 2013-ban), illetve a tanulók felnőttképzés során is szerezhetnek már szakmai képesítést (58 fő).

2013-ban a gimnáziumban 69 db, átlagosan a szakközépiskolákban 57 db, míg a szakiskolákban 16 db számítógép állt rendelkezésre.

2013-ban 3 *kollégiumi feladatellátóhely* volt a városban.

43. táblázat: Középfokú oktatás Szerencsen (1990, 2000, 2013)

Szerencs		1990	2000	2013	változás (t_0=1990)
szakmunkásképző/szakiskola	ellátóhelyek száma (db)	1	0	2	1
	tanulók száma (fő)	657	0	243	-414
	esti, levelező/ felnőttoktatásban tanulók száma (fő)	0	0	45	
	kollégiumban lakó tanulók aránya (%)	0	0	8	
szakközépiskola	ellátóhelyek száma (db)	0	1	2[36]	2
	tanulók száma (fő)	0	164	315	315
gimnázium	ellátóhelyek száma (db)	1	1	1	0
	tanulók száma (fő)	381	448	640	259
középiskolai esti, levelező/ felnőttoktatásban tanulók száma (fő)		210	548	131	-79
középiskolai kollégiumban lakó tanulók aránya (%)		55	20	12	-43

Forrás: KSH Tájékoztatási Adatok alapján szerk. Kovács Sz.

TÁMOGATÓ KÖRNYEZET KÖZPONTI ÉSZAK-ALFÖLD KÖRNYEZETI ÉS ÉGHAJLATI TANÁCS

Szerencs esetében is a gimnáziumi, illetve nagyobb mértékben a szakközépiskolai oktatás erősödött fel, 2013-ra mintegy 300-300 fővel nőtt ezen ellátóhelyek tanulóinak száma. Ezt némileg a felnőttoktatással kiegészült (2013-ban 45 fő) szakiskolai képzés igyekszik ellensúlyozni.

2013-ban 3 *kollégiumi feladatellátóhely* volt a városban, amelyek a középiskolások 12%-át fogadták. A kollégisták aránya nagymértékben csökkent 1990 óta, valószínűsíthető, hogy az ellátóhelyek kapacitása nem tud lépést tartani a felduzzadt középiskolai oktatásban tanulók létszámával.

2013-ban a gimnáziumban 82 db, átlagosan a szakközépiskolákban 40 db, míg a szakiskolában 34 db számítógép állt rendelkezésre.

[36] A „Szakközépiskolai feladatellátási helyek száma" elnevezésű KSH kategória azon szakközépiskolai oktatást nyújtó intézmények számát jelöli, ahol legalább egy osztályban elérhető e képzés. Szerencs esetében két intézményben van jelenleg is szakközépiskolai képzés: a Szerencsi Szakképzési Centrum Műszaki és Szolgáltatási Szakképző Iskolában, illetve a *Bocskai István Gimnázium, Szakközépiskola, Középiskolai Kollégiumban.*

44. táblázat: Középfokú oktatás Tokajban (1990, 2000, 2013)

Tokaj		1990	2000	2013	változás (t_0=1990)
szakmunkásképző/szakiskola	ellátóhelyek száma (db)	1	1	2	1
	tanulók száma (fő)	819	152	537	-282
szakközépiskola	ellátóhelyek száma (db)	1	2	2	1
	tanulók száma (fő)	151	738	791	640
gimnázium	ellátóhelyek száma (db)	1	1	2[37]	1
	tanulók száma (fő)	265	274	301	36
középiskolai kollégiumban lakó tanulók aránya (%)		38	54	30	-8

Forrás: KSH Tájékoztatási Adatok alapján szerk. Kovács Sz.

TOKAJ KÖRYÖDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

Tokaj esetében leginkább a szakközépiskolai képzés erősödött, emellett a gimnáziumi tanulók létszáma is tartani tudta a szintjét 1990 és 2013 között, a szakiskolai képzésben tanulók száma viszont nagymértékben csökkent (282 fővel).

A középiskolások 30%-a lakik *kollégiumban*. 2013-ban 2 kollégiumi feladatellátóhely volt a városban.

2013-ban a gimnáziumban 82 db, átlagosan a szakközépiskolákban 40 db, míg a szakiskolában 34 db számítógép állt rendelkezésre.

A *más településről bejáró középiskolás tanulók* számának vizsgálata azt mutatja, hogy a térségben átlagosan kb. minden második középiskolai tanuló napi szinten ingázik otthona és iskolája között. A naponta bejáró középiskolások aránya Szerencsen volt a legnagyobb 2006-ban (62%) és 2013-ban (66%) is. Sárospatakon a legalacsonyabb ez a mutató (2006-ban: 26%, 2013-ban 33%). A két szélsőérték valószínűleg a városok kollégiumi kapacitásával is összefügg, hiszen Szerencsen a kollégiumban lakók aránya alacsony (12%), míg Sárospatakon ez a szám magas (33%).

[37] Tokajban két intézményben volt gimnáziumi képzés 2013-ban: a Tokaji Kereskedelmi és Idegenforgalmi Szakközépiskola, Szakiskola és Kollégiumban és a Tokaji Ferenc Gimnázium Szakközépiskola és Kollégiumban.

69. grafikon: Más településről bejáró középiskolás tanulók átlagos aránya a városokban (2006, 2013)

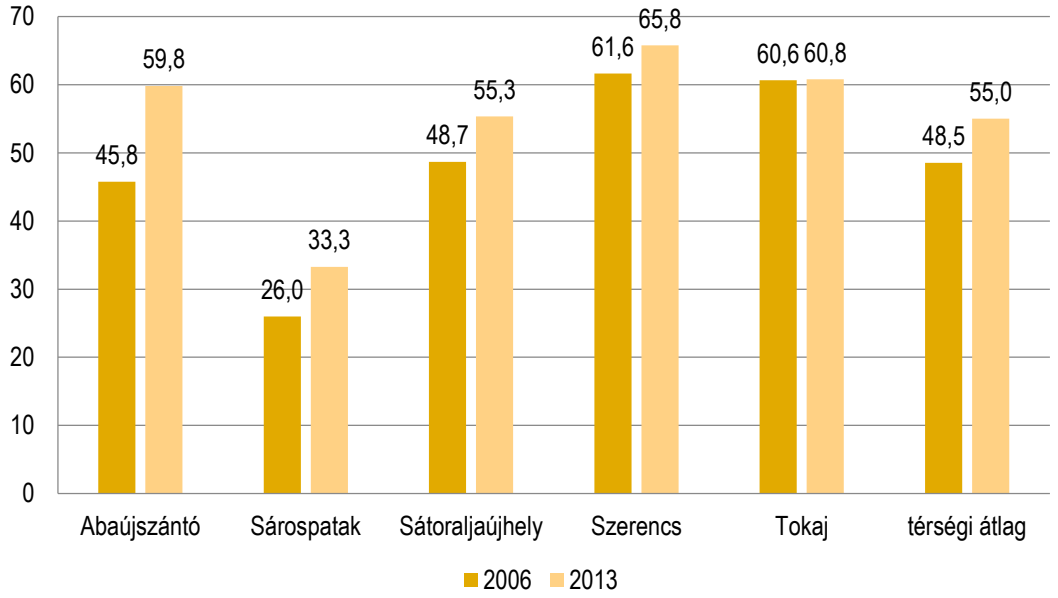

Forrás: KSH Tájékoztatási Adatok alapján szerk. Csupor V.

T.O.K.A.J
BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

Az egyes középszintű oktatás keretei közt tanuló, hátrányos helyzetű diákok aránya egy év alatt is jelentősen változott a térségben. 2012 és 2013 között a hátrányos helyzetű szakiskolai tanulók átlagos arány 3,2%-kal csökkent (58%-ról 55%-ra). Míg a szakközépiskolai tanulók esetében ez az arány 5%-kal nőtt (49%-ról 54%-ra). A gimnáziumi tanulók estében az arány kevesebb, mint 1%-kal csökkent (29%-ról 28%-ra). Általánosságban elmondhatjuk, hogy a térség szakiskoláiban és szakközépiskoláiban tanulók kb. fele hátrányos helyzetű, míg a gimnáziumokban a tanulók kevesebb, mint harmada.

70. grafikon: Hátrányos helyzetű középiskolai tanulók aránya a városokban (2012, 2013)

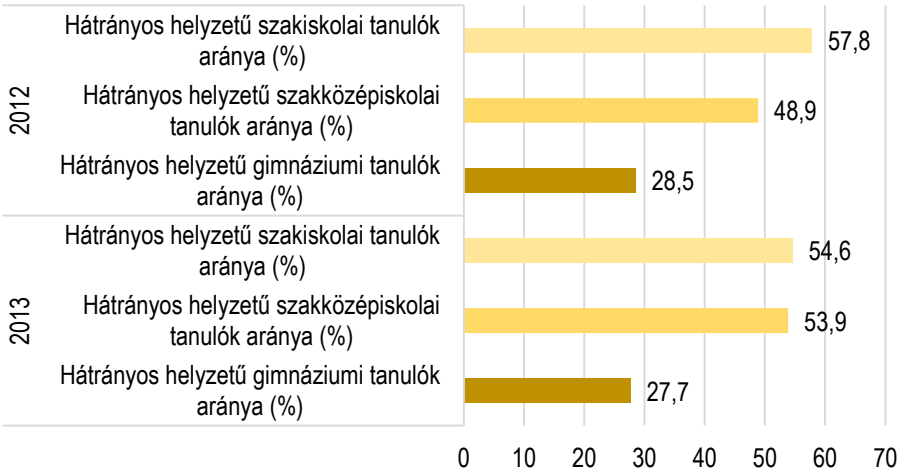

Forrás: KSH Tájékoztatási Adatok alapján szerk. Kovács Sz.

2013-ban a hátrányos helyzetű gimnáziumi tanulók aránya a térségi átlagtól (28%) legnagyobb mértékben a sátoraljaújhelyi gimnázium esetében tért el, itt csak 9%-os volt a mutató. A szakközépiskolákat nézve (54%) a hátrányos helyzetű tanulók aránya Abaújszántón volt a legmagasabb: 70%. A szakiskolai képzésben pedig Szerencsen kiugróan magas a mérőszám: 75% (a térségi átlag ebben a kategóriában 55%).

Felsőfokú oktatás

Tokaj-Hegyalja térségben három felsőfokú oktatási intézmény van jelen, melyek Sárospatakon találhatóak.

A Sárospataki Református Teológiai Akadémiát (3950, Sárospatak, Rákóczi út 1.) a miskolci Tisznáninneni Református Egyházkerület tartja fenn. A felsőoktatási intézménybe az alapító okirat szerint maximálisan felvehető hallgatói létszám szakonként: Teológia szakon, egységes osztatlan mesterképzésben: max. 150 fő. Katekéta-lelkipásztori munkatárs alapképzési szakon: max. 150 fő. Katekéta-lelkipásztori munkatárs alapképzési szakon (kihelyezett képzés): max. 150 fő. Református közösségszervező alapképzési szakon: max. 150 fő. Mindezeken felül szakirányú továbbképzések is elérhetőek az akadémián: biblia-alapú lelkigondozó, bibliai gazdálkodás, egyházi kommunikáció, keresztyén hospice lelkigondozó, pasztorálpszichológia. Az akadémia kollégiummal, valamint könyvtárral is rendelkezik.

Az Eszterházy Károly Főiskola sárospataki Comenius Karán (3950 Sárospatak, Eötvös út 7.) elsősorban pedagógusképzés folyik. A teljes oktatói létszám jelenleg 31 fő, amelyből teljes állásban 24 főt foglalkoztat az intézmény (ebből 39% minősített). A 2014/2015-s tanévben 394 hallgató folytatta tanulmányait a főiskolán. A karon több típusú képzés közül választhat a potenciális hallgató. Alapképzések: tanító és óvodapedagógus (mindkettőt nappali és levelezőn egyaránt). Mesterképzések: család- és gyermekvédő tanár, pedagógiatanár, tehetségfejlesztő tanár (kizárólag levelező). Szakirányú továbbképzések: borturisztikai szakember, sommelier, digitális-archívum fejlesztő, gyakorlatvezető mentortanár, közoktatásvezető (kizárólag levelező). Felsőoktatási szakképzés: turizmus vendéglátás, csecsemő- és kisgyermeknevelő (nappali és levelező egyaránt). Részismereti képzés: testnevelés és sport, idegen nyelv (angol), informatika és matematika (kizárólag levelező).

A Keresztény Ifjúsági Népfőiskola (3950 Sárospatak, Kazinczy út 23.) 1936. február 1-én indult el Sárospatakon, mely az első népfőiskolai tanfolyam volt az országban.

2001 óta található adatforrás a felsőfokú intézmények működésével kapcsolatban a TEIR-ben, így ezt az évet választottuk összehasonlítási alapként a 2013 év adatai mellett.

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

71. grafikon: Felsőoktatásban részt vevő hallgatók száma Sárospatakon (2001, 2013)

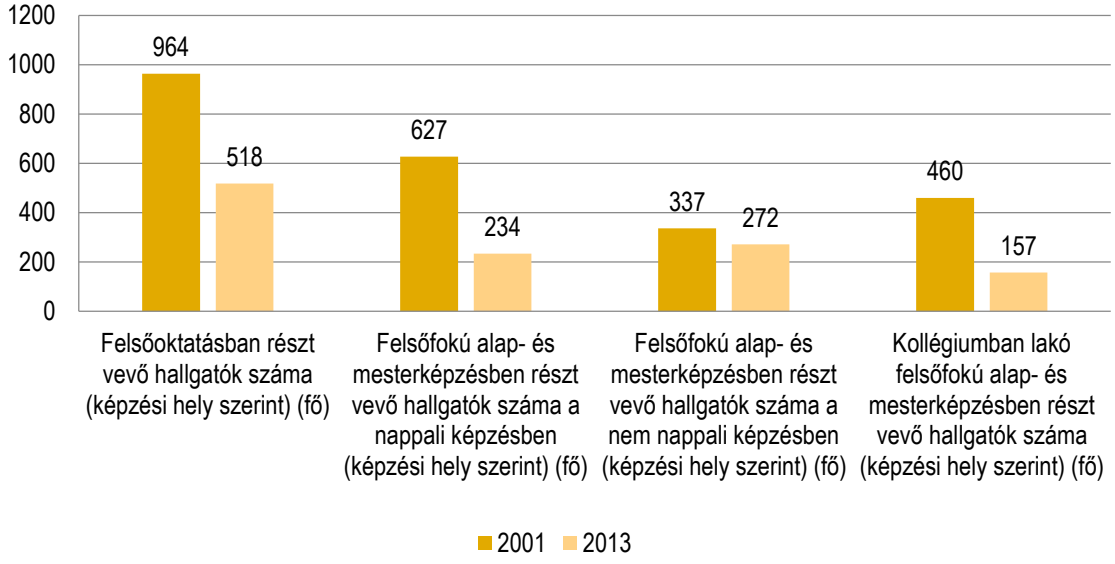

Forrás: KSH Tájékoztatási Adatok alapján szerk. Csupor V.

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

2001-ben Sárospatakon a felsőfokú alap- és mesterképzésben részt vevő hallgatók 65%-a nappali, 35%-a pedig nem nappali (pl. esti, levelező, távoktatásos) képzésben vett részt. Ez az arány 2013-ra a fordítottjára módosult, a nem nappali képzésben többen vettek részt: 54%, a nappali képzést a hallgatók 46%-a választotta.

A kollégiumban lakó felsőfokú alap- és mesterképzésben, nappalin részt vevő hallgatók aránya 2001-ben 73% volt, majd 2013-ra 67%-ra csökkent.

1. 4. 1. 2. Egészségügy

A fejezet célja elemezni Tokaj-Hegyalja egészségi és egészségügyi folyamatait, vagyis a népesség egészségi állapotának és a helyi egészségügyi ellátórendszer működésének fő jellemzőit, valamint az egészségi állapotban és az egészségügyi szolgáltatásokban tapasztalható különbségeket. A megbetegedési és halálozási viszonyokban, illetve az ellátórendszer igénybevételében megfigyelhető tendenciák bemutatásához elsősorban a legutóbbi népszámlálási adatok kerültek felhasználásra (2001, 2011), de ha más időpontokra is rendelkezésre álltak adatok, akkor az 1990-es évek elejétől 2013-ig történik meg a releváns folyamatok leírása. A területi különbségek értelmezésében elsődleges szempont volt a városok és a falvak között jelenlévő egyenlőtlenségek feltárása, a települések között meglévő eltérések megismerése, valamint a vizsgált térség egészségi és egészségügyi helyzetének pozícionálása az országban és a megyében.

Az egészségi állapot bemutatása

Az egészségi állapot jellemzőinek és különbségeinek bemutatása a születéskor várható átlagos élettartam, a csecsemőhalandóság és a halálozási arányszám elemzésére épül.

Az életkilátások mérésére szolgáló *születéskor várható átlagos élettartam* szerint Tokaj-Hegyalja az országban és Borsod-Abaúj-Zemplén megyében is hátrányos helyzetűnek tekinthető. Lényegében az 1990-es évek eleje óta az életesélyek elmaradnak az országos átlagtól, és ez az elmúlt több mint 20 évben sem változott. Jelenleg a térség az egészségfolyamatok tekintetében leszakadó térségek közé sorolható Magyarországon, ahol a népesség megbetegedési és halálozási viszonyai jelentős mértékben rosszabbnak tekinthetők, mint az ország más részeiben. Országosan hasonlóan kedvezőtlen népegészségügyi helyzet még a Dél-Dunántúli Régióban, Somogy és Baranya megye déli részében figyelhető meg.

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

61. térkép: A születéskor várható átlagos élettartam alakulása a magyarországi kistérségekben 1990-ben, 2001-ben, 2011-ben (év)

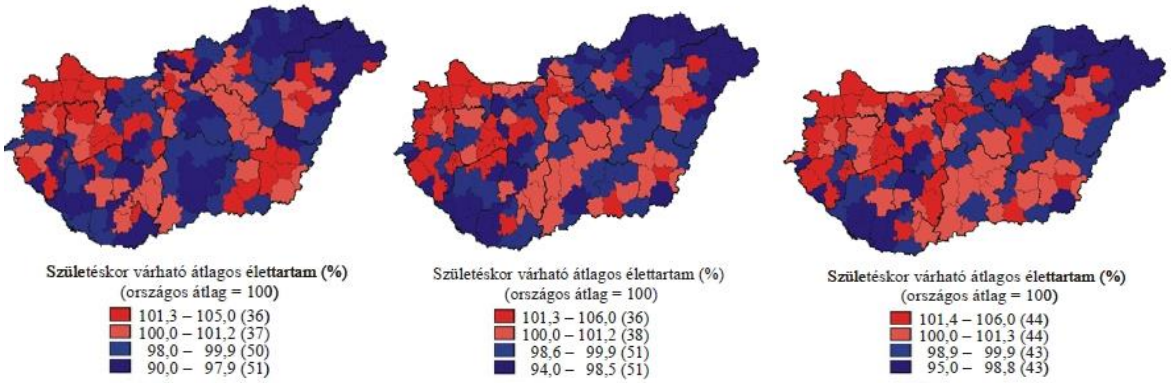

1990 2001 2011

Forrás: Szilágyi D. – Uzzoli A. 2013

Tokaj-Hegyalja járásaiban az 1990-es évek elején rosszabbodtak az életkilátások, ami a rendszerváltozás okozta krízis miatt következett be (pl. munkanélküliség, létbizonytalanság), és az ország egészére érvényes volt. A várható élettartam legnagyobb mértékű romlása éppen az Észak-Magyarországi Régió megyéiben volt tapasztalható. Az 1990-as évek közepe óta folyamatosan javultak az életkilátások a térség járásaiban, általában 4-7 évvel, de még így sem érik el az országos átlagértékeket. A vizsgált térség járásai közül a születéskor várható átlagos élettartam alapján legkedvezőtlenebb a helyzet a Gönci és a Tokaji járásban, ahol átlagosan 2,5 évvel alacsonyabb volt a várható élettartam 2011-ben a térség többi járásához képest, míg az országos átlaghoz képest pedig közel 5 évvel rosszabbak az életesélyek. Legkedvezőbb a helyzet a Sárospataki és a Szerencsi járásban. Különösen a férfiak életesélyei rosszak a térségben: 2011-ben egyetlen járásában sem érte el a férfiak várható élettartama az országos szintet, vagyis a 70 évet. Számottevő különbségek léteznek a két nem életesélyeiben is, ami az összes járásban átlagosan 10-11 év eltérést jelent.

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

45. táblázat: A születéskor várható átlagos élettartam alakulása Tokaj-Hegyalja járásaiban (1990, 2001, 2011, év)

	Születéskor várható átlagos élettartam, 1990	Születéskor várható átlagos élettartam, 2001	Születéskor várható átlagos élettartam, 2011	Születéskor várható átlagos élettartam, férfi, 1990	Születéskor várható átlagos élettartam, férfi, 2001	Születéskor várható átlagos élettartam, férfi, 2011	Születéskor várható átlagos élettartam, nő, 1990	Születéskor várható átlagos élettartam, nő, 2001	Születéskor várható átlagos élettartam, nő, 2011
Gönci járás*	67,3	68,9	71,8	62,2	63,7	66,5	72,6	74,7	77,4
Sáros-pataki járás	65,9	70,6	73,4	60,1	65,4	67,8	72,0	76,8	79,3
Sátor-aljaújhelyi járás	67,7	70,1	72,2	62,6	65,2	67,6	72,9	74,8	77,2
Szerencsi járás	68,5	71,6	74,1	62,6	66,6	69,1	74,6	76,9	79,4
Tokaji járás	63,5	68,8	71,4	57,6	63,3	66,1	69,8	74,6	77,2
Ország	69,4	72,4	76,0	65,0	68,2	70,9	73,8	76,5	78,2

Adatok forrása: www.teir.hu

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

Jelmagyarázat:

* A Gönci járás 2013-ban jött létre a járásrendszer kialakításával. Településeinek többsége korábban az Abaúj-Hegyközi kistérséghez tartozott, de az Encsi, a Szerencsi és a Szikszói kistérségekből is kerültek ide települések. A továbbiakban az egészségügyi statisztikai elemzésekben a Gönci járás 2013 előtti adatai az Abaúj-Hegyközi kistérség adatainak felelnek meg.

A halálozási viszonyok kormegoszlástól függenek: minél jobbak a halálozási viszonyok, minél alacsonyabb a csecsemőhalandóság, annál magasabb a várható élettartam. Ez az oka annak, hogy a *csecsemőhalandóság* (egy éves kor alatti korspecifikus halálozási arányszám) az életesélyek mérésének

egyik mutatószáma. A csecsemőhalandóság alakulása összefügg a társadalmi-gazdasági fejlettséggel, az iskolai végzettséggel, a szocio-kulturális helyzettel, a védőnői hálózattal. A csecsemőhalálozási arányszám Borsod-Abaúj-Zemplén megyében jelentős mértékben javult az elmúlt 30 évben, de 2012-ben a 7,3 ezrelékes értékével egyrészt meghaladta az országos átlagot (4,9 ezrelék), másrészt a 4. legrosszabb helyzetű megye volt. Tokaj-Hegyalja járásai közül a csecsemőhalandóság alapján legrosszabb helyzetben a Szerencsi járás van, amely nagymértékben meghaladja az országos átlagszintet. Ahhoz közeli a Tokaji járás értéke, míg országosan is legjobb a helyzet a Sárospataki és Sátoraljaújhelyi járásban.

72. grafikon: Csecsemőhalandóság aránya Borsod-Abaúj-Zemplén megye statisztikai kistérségeiben2010-2012 átlagában (ezer élveszülöttre)

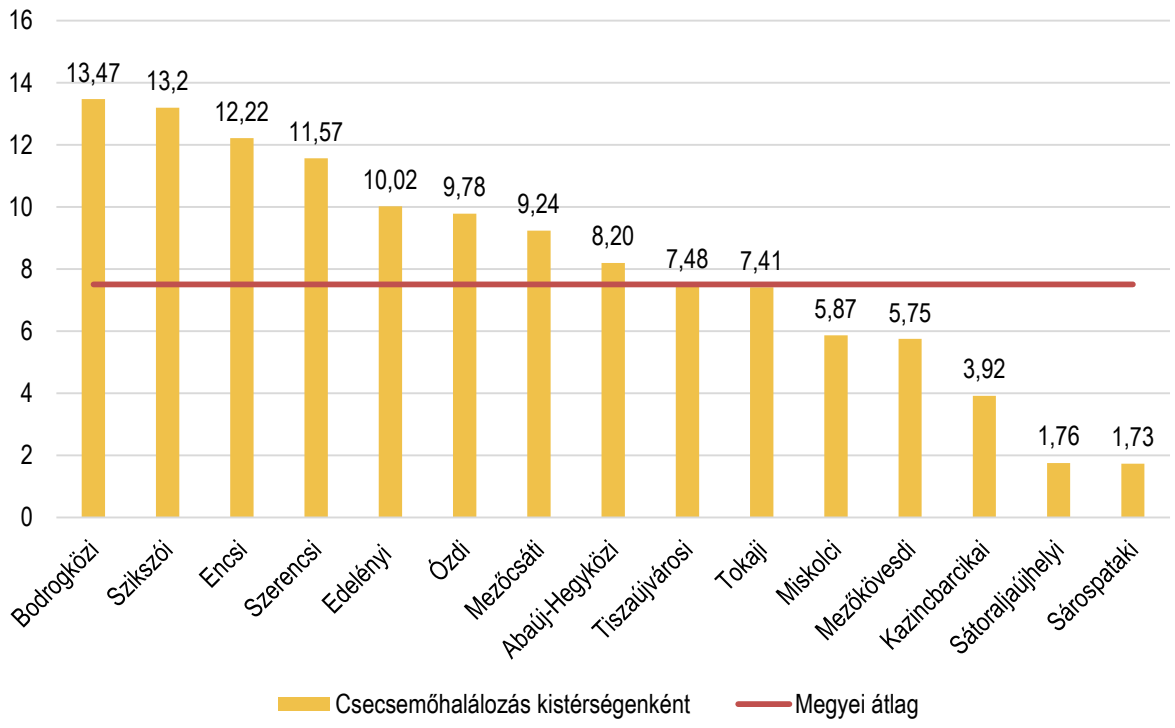

Forrás: Asztalos Á. (2013) p. 21.

(http://www.baz.hu/content/cont_530a3c18bb0712.80901901/1401_03_LakossagEgeszsegiAllapot.pdf)

Megjegyzés: a kistérségi besorolás alapján az Abaúj-Hegyközi kistérség a járási rendszerben nagyobbrészt a Gönci járásnak felel meg.

Tokaj-Hegyalja térség népességének kedvezőtlen egészségi állapota megyei és országos összehasonlításban a *halálozási arányszám* alapján is bizonyítható, főként az 1990-es és a 2000-es években. 1990-től mérsékelten, de folyamatosan javult a mutatószám értéke a térségben, összesen 5,2 százalékponttal. 1990-ben és 2000-ben a halálozási arányszám nagyobb mértékben elmaradt a megyei és az országos átlagértékektől, azaz nagyobb mértékű volt a halálozás kockázata. 2013-ban már átlagosan 2-4 százalékponttal kedvezőbben alakult a halálozási arányszám a térségben, mint Borsod-

Abaúj-Zemplén megyében és Magyarországon, azaz a halálozások elmúlt évekbeli tendenciájában lassú, de pozitív fordulat következett be.

73. grafikon: A halálozási arányszám alakulása Magyarországon, Borsod-Abaúj-Zemplén megyében és Tokaj-Hegyalja térségben 1990-ben, 2000-ben, 2013-ban (ezrelék)

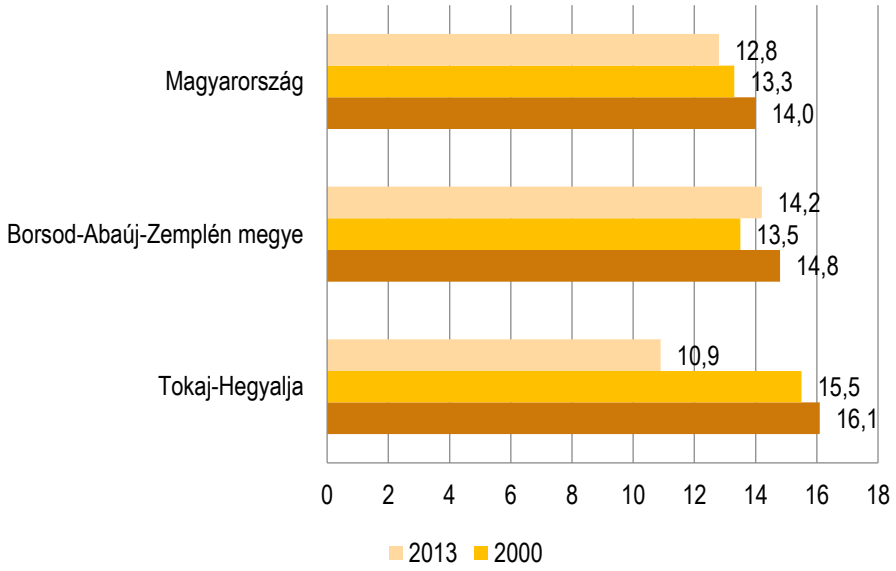

Adatok forrása: KSH, Önkormányzati adatszolgáltatás által szerk. Uzzoli A.

TOKAJ
BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

A halálozási arányszám városok és községek szerinti megoszlásában a térségen belül az egyenlőtlenségek növekedése tapasztalható az elmúlt több mint két évtizedben. 1990-ben és 2000-ben kisebb mértékű volt a különbség a halálozásokban (átlagosan 2 százalékpont), elsősorban a városok javára. 2013-ban is alacsonyabb volt a halálozási arányszám értéke a városokban, de már közel 4 százalékponttal, mint a községekben. Ez azt jelenti, hogy a Tokaj-Hegyalja térségben az elmúlt években megfigyelt kedvező fordulat a halálozások alakulásában leginkább a városok halálozási viszonyainak javulásával magyarázható.

74. grafikon: A halálozási arányszám alakulása Tokaj-Hegyalja térség városaiban és községeiben 1990-ben, 2000-ben, 2013-ban (ezrelék)

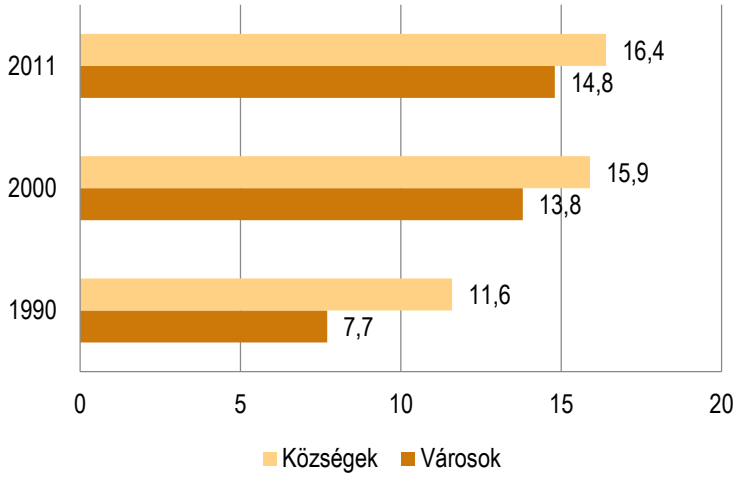

Forrás: Önkormányzati adatszolgáltatás alapján szerk. Uzzoli A.

Bodrogkeresztúr, Bodrogkisfalud, Golop községekben 2013-ban 20 ezrelék fölötti volt a halálozási arányszám, ami a térség átlagának több mint a kétszerese. Erdőbénye, Erdőhorváti, Legyesbénye és Szegi esetében is a mutató értéke 15 ezrelék fölött volt. A halálozási arányszám legkedvezőbb értéke Mezőzombor, Monok, Olaszliszka, Rátka és Szegilong községekben volt regisztrálható 2013-ban: mindegyik községben a mutató 5 ezrelék alatt volt, ami a térség átlagának kevesebb, mint a fele.

Nemcsak a térség községeinek, hanem városainak halálozási viszonyaiban is számottevő különbségek figyelhetők meg. 1990-től mindegyik városban csökkent a halálozási arányszám értéke: legnagyobb mértékben (átlagosan 9-10 százalékponttal) Sárospatakon és Sátoraljaújhelyen, legkisebb mértékben Abaújszántón (3,5 százalékponttal). Szerencsen a korábbi években is kedvezőbben alakultak a halálozások a többi városhoz képest, ezért az elmúlt közel 25 évben kisebb mértékű volt a javulás. A Szerencsi járásban a legmagasabb a születéskor várható átlagos élettartam, ami elsősorban a nők igen magas életkilátásainak köszönhető (79 év), vagyis a város hátrányosabb halálozási helyzete a férfiak magas idő előtti többlethalálozásából fakad. Tokajban és Abaújszántón megfigyelhető volt, hogy 1990-2000 között kismértékben, de nőtt a halálozási arányszám. 2013-ban Sárospatakon és Sátoraljaújhelyen volt a legjobb, míg Tokajban a legrosszabb a halálozási arányszám értéke.

BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

75. grafikon: A halálozási arányszám alakulása Tokaj-Hegyalja térség városaiban 1990-ben, 2000-ben, 2013-ban (ezrelék)

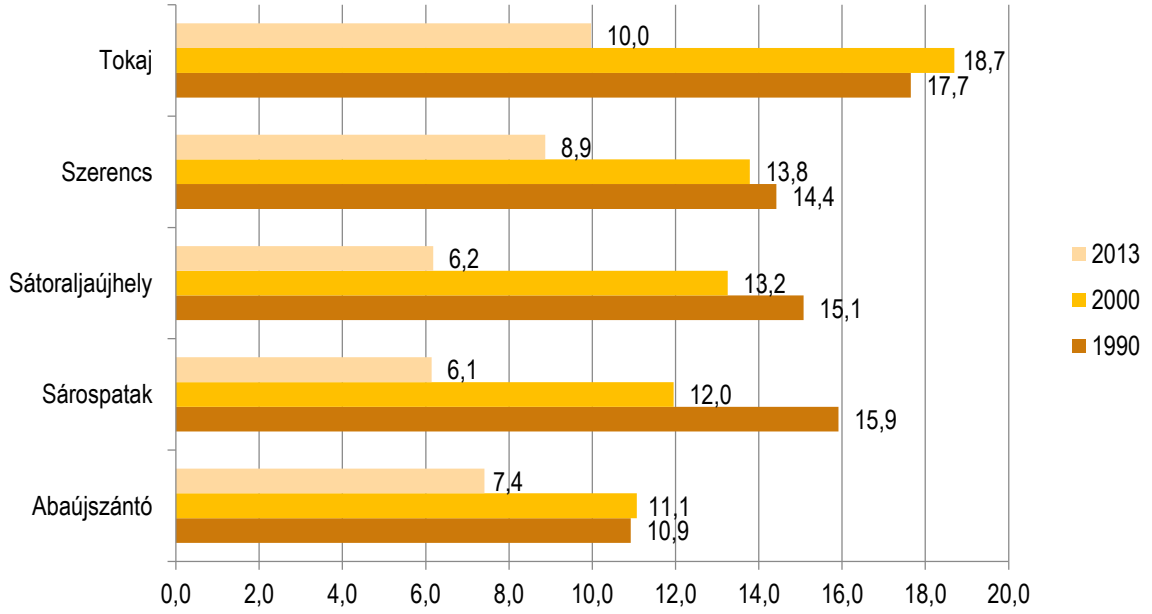

Forrás: Önkormányzati adatszolgáltatás alapján szerk. Uzzoli A.

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

Összegzésként megállapítható, hogy Tokaj-Hegyalja népességének egészségi állapota egyike a legkedvezőtlenebbeknek az országban. Az elmúlt években relatív kedvező fordulat következett be a halálozási viszonyokban, amely a halálozási arányszám csökkenését és a születéskor várható átlagos élettartam növekedését eredményezte, viszont a javulás egyelőre lassú és mérsékelt tendenciával jellemezhető. Az egészségi állapot területi különbségei főként a város-község megközelítésben értelmezhetők: a városban élők számára a különböző egészségügyi szolgáltatások hozzáférhetősége és gyorsabb elérhetősége növeli a túlélési esélyeket, amelyet a halálozási valószínűségek alacsonyabb szintje és a hosszabb élettartam bizonyít. A városokban élők egészségi állapota jobb, mint a községekben élőké, viszont egészségmutatóik nagymértékben elmaradnak a megyei és az országos átlagoktól.

Az egészségügyi ellátórendszer bemutatása

Települési szinten elsősorban az egészségügyi alapellátás intézményi és igénybevételi adatain keresztül kerül bemutatásra a Tokaj-Hegyalja egészségügyi ellátórendszere, de a városokban a magasabb szintű ellátási formák (pl. járóbeteg- és fekvőbeteg-ellátás) jellemzésére is van lehetőség.

Az 1990-2013 közötti vizsgált időszakról általánosságban elmondható, hogy a községekben nem volt külön felnőtt és gyermek *háziorvosi ellátás* 2013-ig, mindkettő feladatot ugyanabban a praxisban látta el ugyanaz a helyi családorvos. Bekecsen 2013-ban már volt külön házi gyermekorvosi ellátás, de a többi községben, illetve a városok közül Abaújszántón még mindig nem volt önálló és különálló gyermek háziorvosi ellátás. Ez azt jelenti, hogy a térségben a háziorvosok jelentős túlterheltséggel praktizálnak.

Különösen aggasztó a háziorvosok hiánya a községekben, de eleve a térségben igen kevés háziorvos dolgozik. A városokban már jobb a helyzet, ahol a felnőtt háziorvosok száma akár háromszorosa-négyszerese a községekének. Rendkívül rossz a helyzet a házi gyermekorvosok térségi jelenléte alapján nemcsak a községekben, hanem a városokban is, hisz kevesen vannak, és számuk lényegében az elmúlt közel 25 évben alig változott.

76. grafikon: A felnőtt háziorvosok átlagos száma a Tokaj-Hegyalja térségben 1990-ben, 2000-ben, 2013-ban (fő)

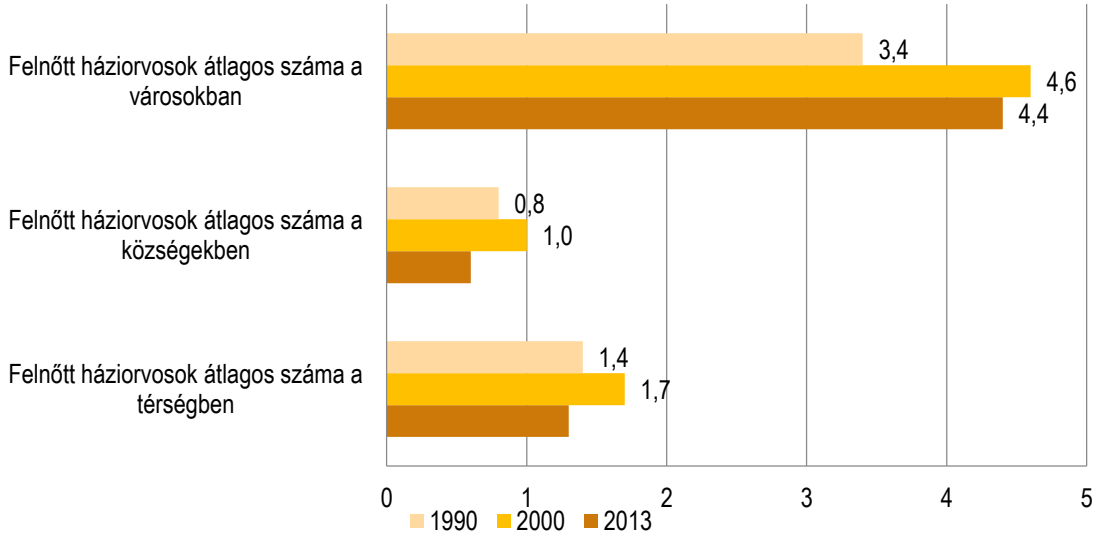

Forrás: Önkormányzati adatszolgáltatás alapján szerk. Uzzoli A.

BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

77. grafikon: Házi gyermekorvosok átlagos száma a Tokaj-Hegyalja térségben 1990-ben, 2000-ben, 2013-ban (fő)

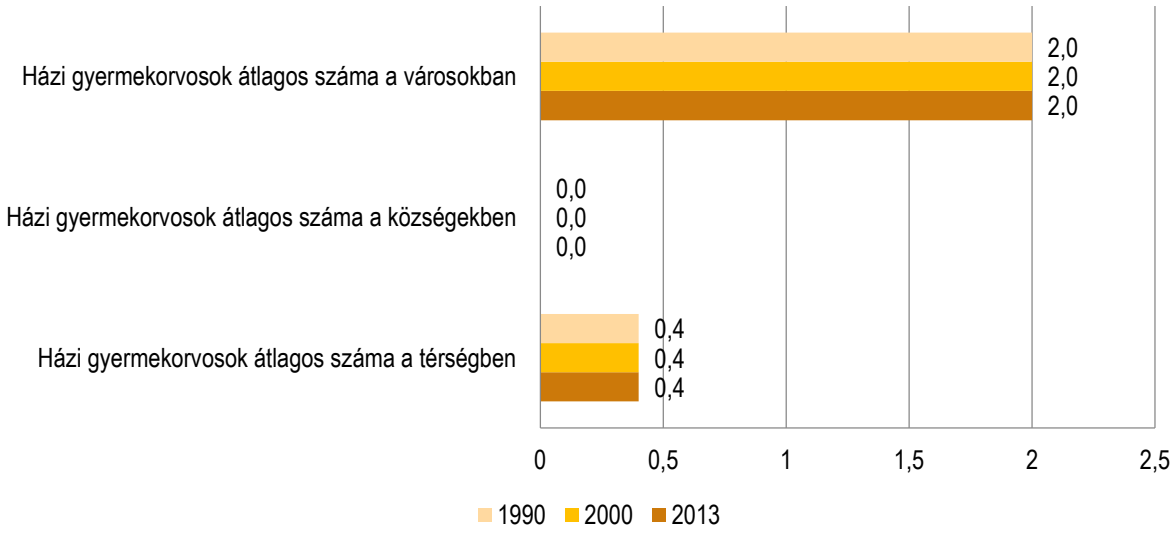

Forrás: Önkormányzati adatszolgáltatás alapján szerk. Uzzoli A.

1990-ben Golop, Makkoshotyka, Rátka, Sárazsadány, Szegilong, Vámosújfalu községekben egyáltalán nem volt helyben elérhető háziorvosi ellátás. 2000-ben Szegiben sem volt, Rátkán már létrehozták, de 2013-ban a térség települései közül Golop, Makkoshotyka, Sárazsadány, Szegi, Szegilong, Vámosújfalu községekben még mindig nem volt helyben háziorvosi szolgálat. Ezeken a településeken helyettesítéssel látják el a háziorvosi feladatokat.

1990-ben felmérték a *betöltetlen körzeti orvosi állások számát* a megyében: gyermekorvosi állás nem volt betöltetlen, vagyis az egyszerre felnőtt- és gyermekorvosi ellátást adó állások mellett nem is hirdettek meg külön-külön praxist a községekben, egy-egy családorvos elegendőnek bizonyult a közös feladatok ellátásához. A térségben átlagosan 0,12 db betöltetlen háziorvosi állás volt, a községekben 0,15 db (nevezetesen Tállyán 1 db), a városokban 0,4 db (1-1 db Sárospatakon és Sátoraljaújhelyben), vagyis inkább a városokra volt jellemző a mérsékelt orvoshiány. Az adatbázisokban 2000-ben nem volt hasonló témával foglalkozó kategória, 2013-ban viszont már rögzítették a *háziorvosok helyettesítésben ellátott szolgálatainak számát*. Ennek térségi átlaga 0,24 db volt, a községekben 0,31 db (1-1 db Bodrogkisfalud, Erdőbénye, Legyesbénye, Mezőzombor és Monok esetében) és nem volt helyettesítésben betöltött orvosi szolgálat a városokban, vagyis a közelmúltban már a községekben volt inkább orvoshiány. Az Állami Számvevőszék 2011. évi Jelentésében vizsgálta a háziorvosi ellátás feltételrendszerét 2005-2011. közötti adatokon alapulva. Az ÁSZ Jelentés megállapította, hogy Borsod-Abaúj-Zemplén megyében 6,4%-os az üres praxisok aránya: ez 31 betöltetlen körzetet jelent, ami abszolút értékben a legmagasabb érték az országban (ÁSZ Jelentés 2011).

A térség településeiben *körzeti ápolónő* is hozzátartozik a háziorvosi szolgálatokhoz (pl. Bekecs, Bodrogkeresztúr, Bodrogkisfalud, Erdőbénye, Erdőhorváti, Legyesbénye, Mezőzombor, Monok, Olaszliszka, Rátka, Tolcsva községekben 1 körzeti ápolónő), illetve Hercegkút, Tállya és Tarcal településeken 2, valamint Mádon 3 körzeti ápolónő dolgozik. A városokban nagyobb számban vannak jelen az egészségügyi alapellátásban: Abaújszántón és Tokajban 3, Szerencsen 4, míg Sárospatakon és Sátoraljaújhelyben 8 körzeti ápolónő tevékenykedik.

A *háziorvosi ellátásban a megjelentek és meglátogatottak átlagos száma* a térségben az évek során folyamatosan nőtt, közel 15 százalékponttal (táblázat). Az egy főre jutó ellátások átlagos száma a községekben 7,9 volt 1990-ben, ami 10,7-re nőtt 2000-re, ami igen kismértékű növekedés. A városokban 1990-2013 között több mint 36 százalékpontos volt a változás mértéke az egy felnőttre jutó háziorvosi ellátások átlagos számában. Ez azt jelenti, hogy a térségben elsődlegesen a városokban élők számára biztosított helyben a háziorvosi ellátás, amelyet igénybe is vesznek. A községekben élők hátránya fokozódott az 1990-es évek elejéhez képest: a helyben állandó jelleggel nem elérhető, vagyis csak heti néhány alkalommal, helyettesítéssel hozzáférhető háziorvosi szolgálatot alig veszik igénybe.

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

62. térkép: A háziorvosi ellátásban megjelentek és az otthonukban a háziorvosok által meglátogatottak átlagos száma (1990, 2000, 2013, db)

	1990	2000	2013	változás mértéke (t_0=1990)	változás mértéke 1990-2013 között (százalék-pont)
A háziorvosi ellátásban a megjelentek és a meglátogatottak átlagos száma a térségben (db)	22090,95	25537,14	25107,29	3016,34	+13,65
A háziorvosi ellátásban a megjelentek és a meglátogatottak átlagos száma a községekben (db)	14603,43	16183,63	14614,31	10,88	+0,70
A háziorvosi ellátásban a megjelentek és a meglátogatottak átlagos száma a városokban (db)	43056,00	55468,40	58684,80	15628,80	+36,29
Egy (0-x éves) főre jutó háziorvosi ellátások átlagos száma a községekben (db)	7,69	10,72	-	-	-
Egy (18-x éves) felnőttre jutó háziorvosi ellátások átlagos száma a városokban (db)	6,25	6,77	8,17	1,92	+30,72

Forrás: Önkormányzati adatszolgáltatás alapján szerk. Uzzoli A.

A *házi gyermekorvosi ellátásban a megjelentek és a meglátogatottak átlagos száma* a térségben az évek során csökkent. Ez összefügg azzal is, hogy Tokaj-Hegyalja községei közül csak Bekecsen van önálló házi gyermekorvosi szolgálat. Az egy főre jutó gyermekorvosi ellátások átlagos száma csak a városokban mérhető a rendelkezésre álló adatok alapján,[38] ez 2013-ra 76 százalékponttal nőtt. Ez abból adódik, hogy házi gyermekorvosi szolgálatok – kivéve Abaújszántón – csak a városokban – a községek közül pedig egyedüliként Bekecsen – hozzáférhető Tokaj-Hegyalja térségében.

[38] Az egy főre jutó háziorvosi ellátások átlagos száma: a háziorvosi ellátásban a megjelentek és a meglátogatottak átlagos számának és a település állandó lakosságszámának aránya. Az átlag kiszámítására és összehasonlítására ott volt mód, ahol vagy csak felnőtt- és gyermekorvosi ellátás, vagy csak felnőtt háziorvosi, vagy csak házi gyermekorvosi ellátás történt.

46. táblázat: A házi gyermekorvosi ellátásban a megjelentek és a meglátogatottak átlagos száma (1990, 2000, 2013, db)

	1990	2000	2013	változás mértéke (t_0=1990)	változás mértéke 1990-2013 között (százalék-pont)
A gyermekorvosi ellátásban a megjelentek és a meglátogatottak átlagos száma a térségben (db)	19055,00	29607,33	15443,20	-3611,80	-19,0
A gyermekorvosi ellátásban a megjelentek és a meglátogatottak átlagos száma a községekben (db)	-	-	15143,00	-	-
A gyermekorvosi ellátásban a megjelentek és a meglátogatottak átlagos száma a városokban (db)	19055,00	29607,33	15518,25	-3536,75	-19,0
Egy (0-17 éves) gyermekre jutó gyermekorvosi ellátások átlagos száma a városokban (db)	5,45	9,86	9,62	4,17	+76,51

Forrás: Önkormányzati adatszolgáltatás alapján szerk. Uzzoli A.

BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

Tokaj-Hegyalja városaiban kedvezőbb a helyzet a háziorvosi szolgálatok elérhetősége és hozzáférhetősége alapján, amit bizonyít az is, hogy adott város járásában nagyobb terheltséggel dolgoznak a háziorvosok, mert az egy házi- és házi gyermekorvosra jutó lakosok száma nemcsak a város, hanem a megye és az ország átlagát is jelentős mértékben meghaladják (8. és 9. ábra). A térség városaiban az egy házi- és házi gyermekorvosra jutó lakosok száma átlagosan 1.200-1.500 fő közötti, de vannak különbségek a városokban praktizáló háziorvosok kapacitásai között. Ezek a különbségek szintén szignifikánsak a községek között is.

78. grafikon: Egy házi- és házi gyermekorvosra jutó lakosok száma Szerencsen 2000–2013 között (fő)

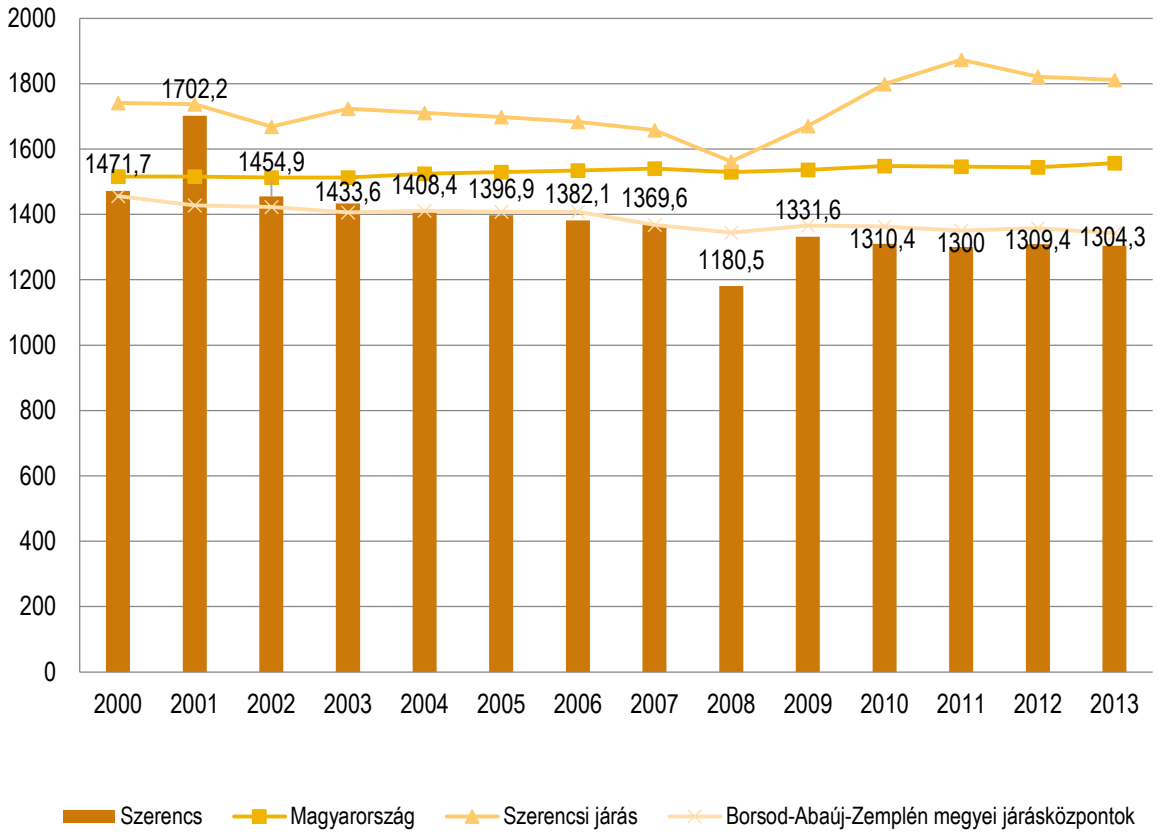

Forrás: Lechner Nonprofit Kft.

BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

A térség városai közül a háziorvosok leginkább túlterheltek Abaújszántón, Sátoraljaújhelyben és Tokajban, ahol az egy házi- és házi gyermekorvosra jutó lakosok száma meghaladja az 1.500 főt, ellenben ez az érték 1.250 fő körüli volt Sárospatakon 2013-ban. Tokajban 2000-2001 között volt megfigyelhető egy jelentősebb csökkenés az ellátott lakosok számában, ami 2567,5 főről 1718,3 főre csökkent. Azonban azóta a városban a térség többi városához hasonló mértékben csökken a háziorvosokra jutó lakosok száma.

79. grafikon: Egy házi- és házi gyermekorvosra jutó lakosok száma Sárospatakon 2000–2013 között (fő)

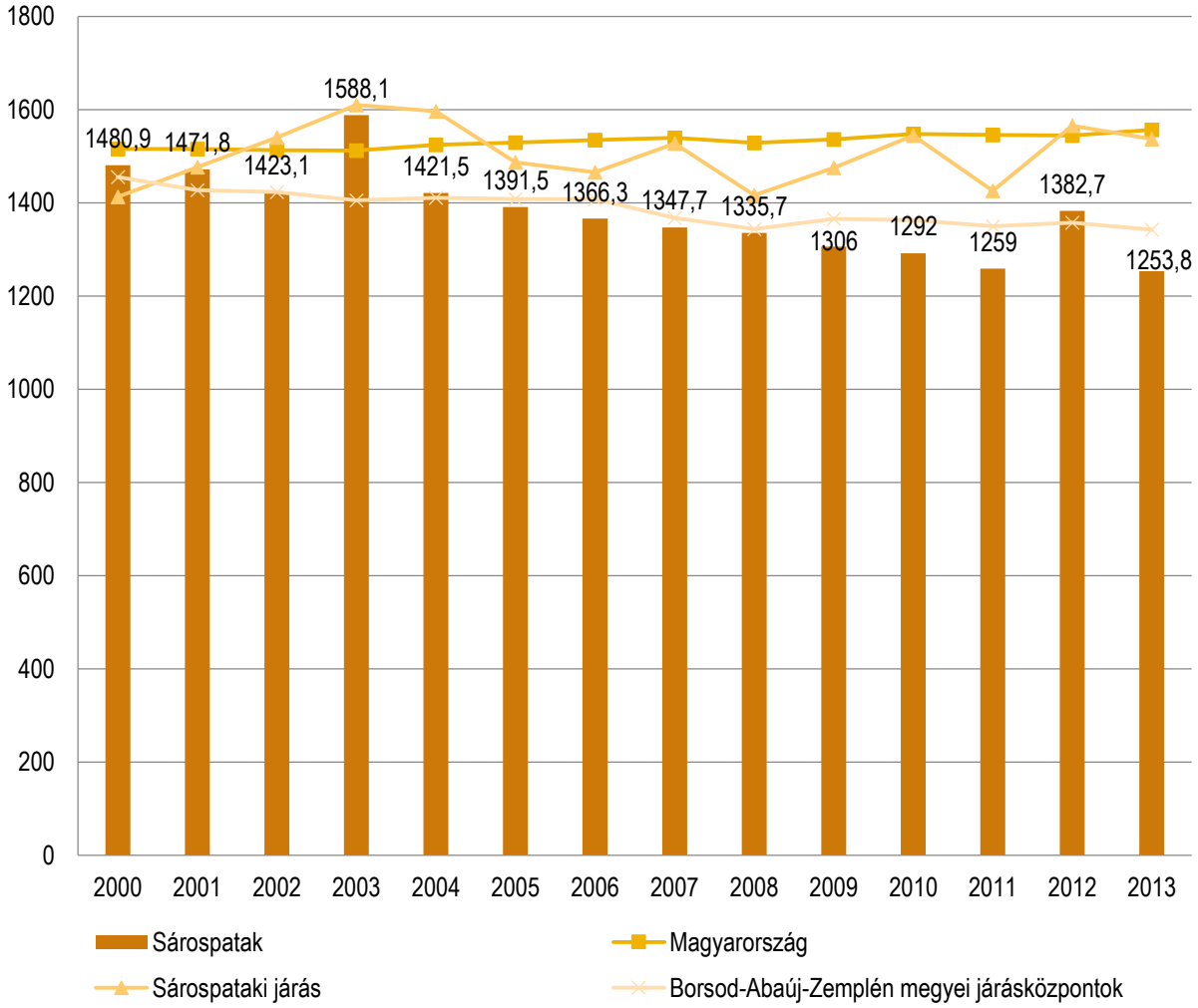

Forrás: Lechner Nonprofit Kft.

2000-2013 között minden városban kismértékben, de csökkent a háziorvosok által ellátott lakosok száma. Ez a csökkenés általában 10% körüli vagy az alatti értékkel írható le.

Leginkább túlterheltek a háziorvosok a Szerencsi járásban, ahol az általuk ellátott lakosok átlagos száma a megyei és az országos átlagszintet is nagymértékben meghaladta 2013-ban (ábra). Egyébként Tokaj-Hegyalja összes városához tartozó járásban számottevő mértékben túlterheltek a háziorvosok, ami abból ered, hogy a községek többségében helyettesítéssel látják az egészségügyi alapellátás feladatait. Tokajban, részben Sátoraljaújhelyben figyelhető meg, hogy a háziorvosi szolgálatok terheltsége meghaladja a megyei átlagértéket.

80. grafikon: Egy házi- és házi gyermekorvosra jutó lakosok száma Tokajban 2000–2013 között (fő)

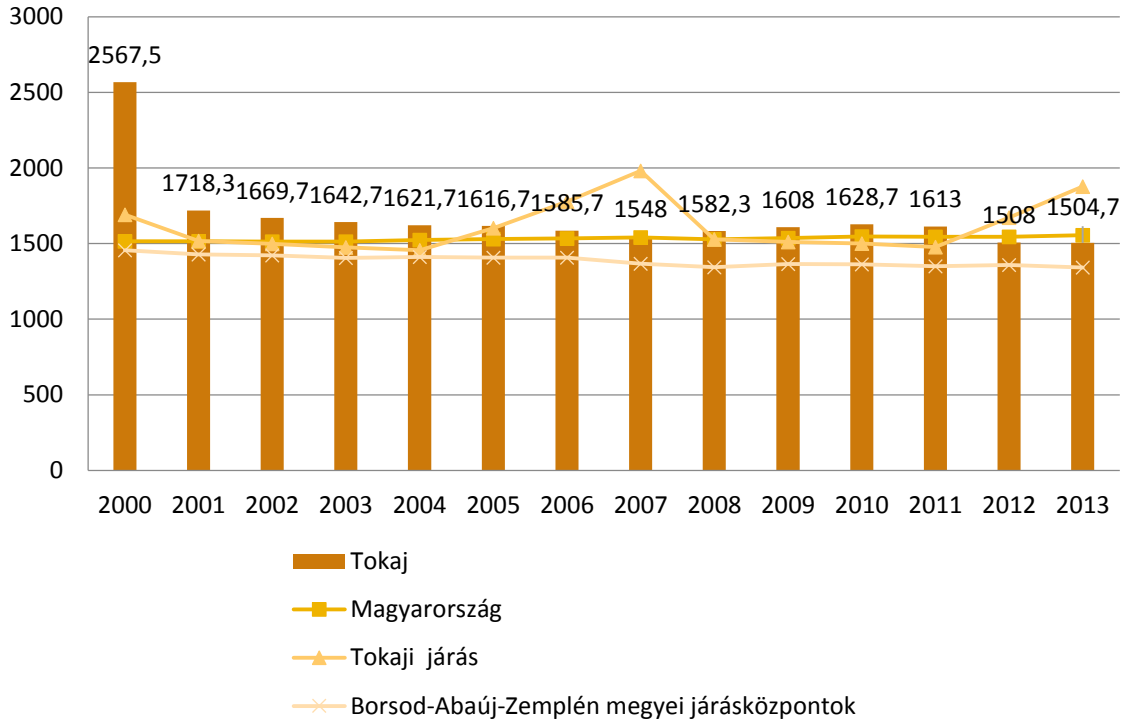

Forrás: Lechner Nonprofit Kft.

81. grafikon: Egy házi- és házi gyermekorvosra jutó lakosok száma Sátoraljaújhelyen 2013-ban (fő)

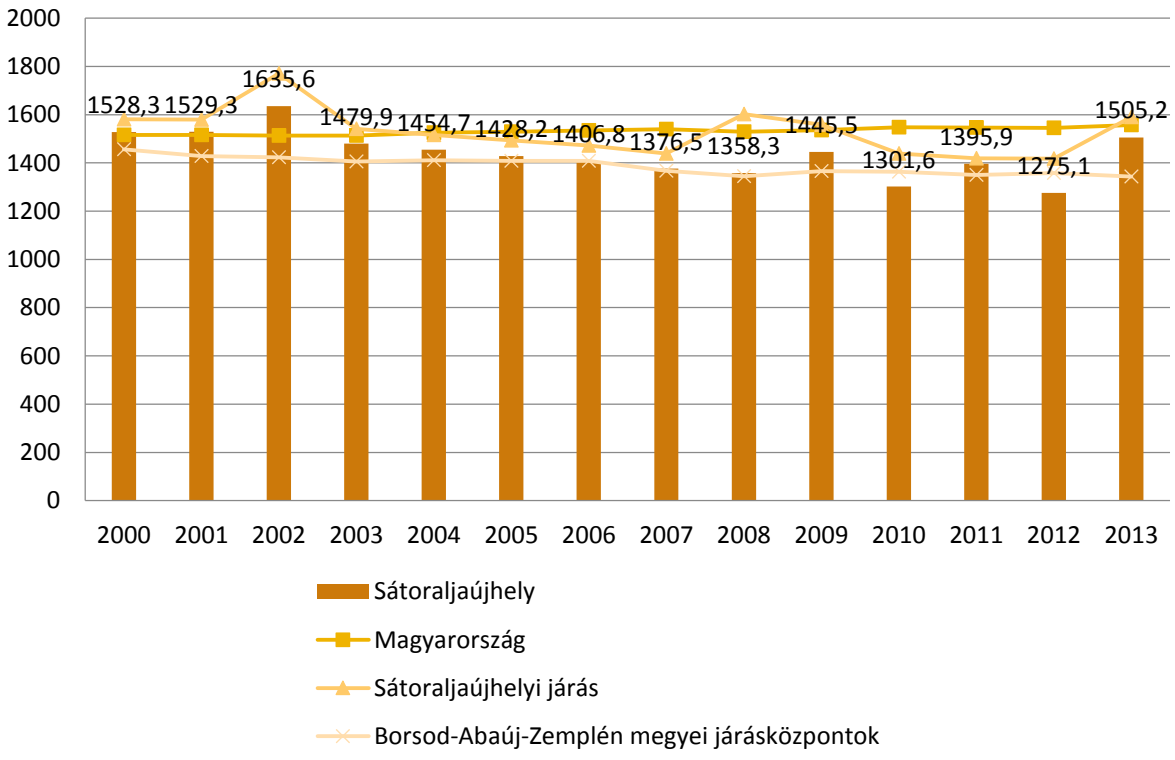

Forrás: Lechner Nonprofit Kft.

A térség városaihoz tartozó járásokban markáns különbségek vannak a községekben praktizáló háziorvosok kapacitásaiban. Egyrészt sok községben nincsenek ilyen jellegű rendelkezésre álló adatok. Másrészt a területi különbségek egyértelműen a város-község megosztottságot bizonyítják. Adott járásközpontban és a közvetlen közelében található községekben magas, illetve nagyobb arányú a háziorvosokra jutó lakosok száma. Ennek magyarázata az, hogy a városokban praktizáló háziorvosok a város közeli községekben vállalnak helyettesítést és látják el azokat a településeket, valamint a járásközponttól távolabb, sokszor már földrajzi perifériákon található településeken eleve magas a betöltetlen háziorvosi praxisok száma.

A *fogászati ellátás* adott időbeni, területi elemzéséhez nincs megfelelő mennyiségű adat a rendelkezésre álló adatbázisokban. Az egészségügyi metaadatok közt megyei szintű információk találhatók: 2002-ben 228 fogorvos dolgozott Borsod-Abaúj-Zemplén megyében, ez a szám 2013-ra 267 főre emelkedett.

*Járóbetegszakrendelő*mint szakellátási intézményminden városban működött 2013-ban, habár 1990-ben Abaújszántón és Tokajban még nem volt szakrendelői ellátóhely. Vagyis, az elmúlt közel 25 évben csak két városban történt meg a járóbeteg-ellátás feltételeinek megteremtése. Abaújszántón az Egészségházban főképpen háziorvosi ellátás folyik, és a Göncön található, 2011-ben átadott Abaúj Kistérségi Járóbeteg Szakellátó Központ néhány kihelyezett vizsgálata található meg. Tokajban a 2010-ben zöldmezős beruházásként TIOP-projekt keretében létrehozott alapszintű szakrendelő Bodrogkeresztúr, Bodrogkisfalud, Erdőbénye, Szegi, Szegilong, Tarcal, Tokaj ellátását végzi a Tokaj-Hegyalja térségből, települési önkormányzatok közös szervezeteként (Dombi Sámuel Kistérségi Egészségközpont) (http://szakrendelo-tokaj.hu/). A megjelenési esetek száma a járóbeteg-szakellátásban 1990-ben 108.692,8 eset, 2000-ben 124.491,0 eset volt, 2013-ban pedig 122.651,8 esetet regisztráltak, vagyis 1990-2013 között 13.959,0 esettel (12,8%-kal) nőtt a járóbeteg-szakrendelésen a megjelenések száma. Ez kismértékű növekedés, annak ismeretében, hogy a helyi lakosok – főleg a községekben – alig veszik igénybe a háziorvosi ellátást, tehát panaszaikkal, betegségeikkel egyáltalán nem jutnak el az egészségügyi ellátásig.

TOKAJ RÖVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

A fekvőbeteg-ellátás keretében működő *kórház* csak egy van a térségben, az Erzsébet Kórház Sátoraljaújhelyben. Itt az összes működő kórházi ágyak száma 1990-ben 548 db, 2000-ben 449 db, 2013-ban 351 db volt, tehát 2013-ra 197 ággyal (36%-kal) csökkent a kórház kapacitása. A kórházi kapacitások csökkentése egyaránt együtt járt az aktív és a krónikus kórházi ágyak leépítésével. Ezzel párhuzamosan a kórházban ténylegesen teljesített ápolási napok száma úgyszintén csökkent, 1990-2013 között 59.089 nappal: 1990-ben 153.344 nap, 2000-ben 124.761 nap, míg 2013-ban 94.255 nap volt a mutató értéke, ami 23 év alatt közel 40%-os csökkenést jelent. A Sátoraljaújhelyi Erzsébet Kórház 255 aktív (12 szakmában) és 96 krónikus ággyal (3 szakmában) működik, de egynapos szemészeti ellátást is megvalósít (http://www.ujhelykorhaz.hu/). Fekvőbeteg szakellátásához 72.000 lakos tartozik (gyermekek és felnőttek), viszont az egyes orvosi szakmák szerint nem minden település Tokaj-Hegyalja térségből tartozik vonzáskörzetéhez. Járóbeteg-szakellátást is fenntart, a Gönci Szakellátó Központ is a telephelyei közé tartozik, így összesen kb. 50.000 fő ellátását végzi.

Az *anya- és csecsemővédőnői szolgálatot* vizsgálva az látható, hogy 1990-ben Golop, Makkoshotyka, Monok, Rátka, Sárazsadány, Szegilong, Vámosújfalu községekben nem volt helyi ellátás. Az átlagos védőnői feladatellátás száma a községekben 0,8 fő/település volt, míg a városokban átlagosan 5,2 fő látta el a feladatokat. 2000-ben a már korábban felsoroltak mellett Bodrogkeresztúrban, Bodrogolasziban,

Olaszliszkán, Szegiben sem volt helyi ellátás, tehát a községi átlag csökkent, a városi viszont kis mértékben nőtt: 5,8 főre. 2013-ban Bodrogkisfalud, Erdőbénye, Erdőhorváti, Golop, Makkoshotyka, Rátka, Sárazsadány, Szegi, Szegilong, Vámosújfalu községekben nem volt helyi védőnői ellátás, 0,7 fő/település volt az anya- és csecsemővédőnői feladatellátás mutatója. Legtöbb védőnő Sátoraljaújhelyben dolgozik a térségben, 2013-ban 8 fő.

82. grafikon: Anya- és csecsemővédőnők száma 1990-ben, 2000-ben, 2013-ban (fő)

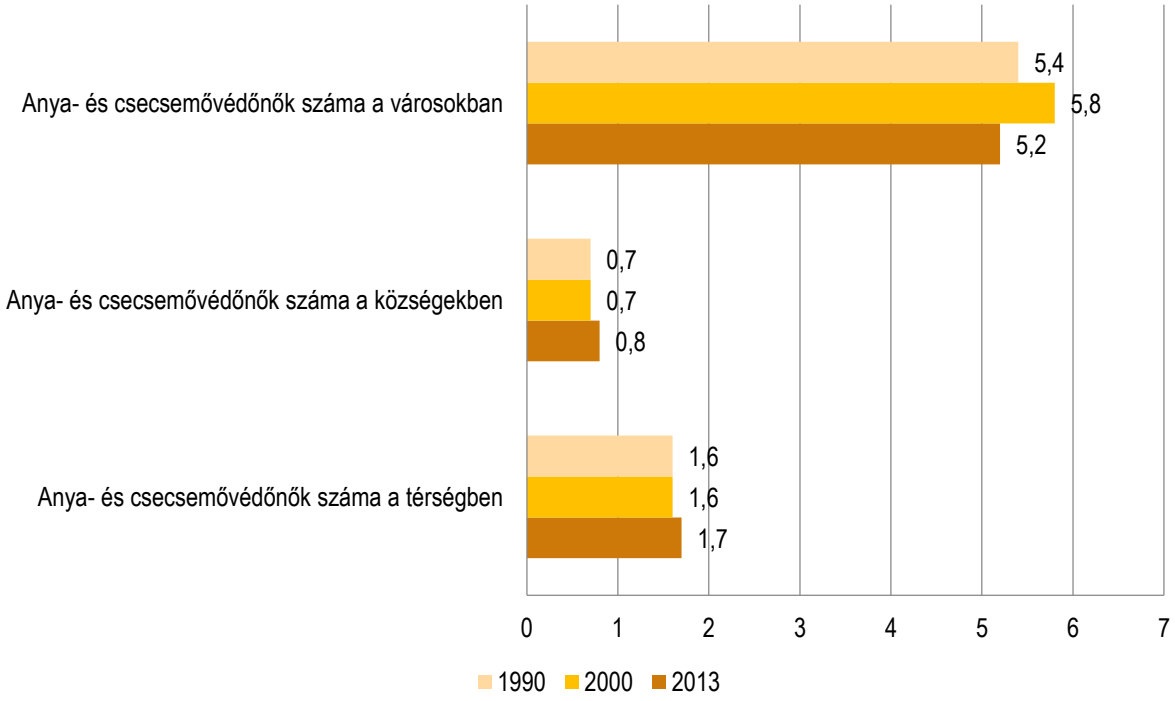

Forrás: Önkormányzati adatszolgáltatás

A Tokaj-Hegyalja térségben nem minden településen található gyógyszertár. 2013-ban Bodrogolaszi, Erdőbénye, Makkoshotyka, Monok, Rátka településeken fiókgyógyszertárak működtek. Bodrogkeresztúr, Mád, Olaszliszka, Tállya, Tarcal, Tolcsva, Abaújszántó, Tokaj 1-1 db gyógyszertárral rendelkezett, míg Sárospatakon, Sátoraljaújhelyben és Szerencsen 4-4 db gyógyszertár volt megtalálható 2013-ban.

*Összefoglalás*ként megállapítható, hogy jelentős aránytalanságok és területi egyenlőtlenségek tapasztalhatók Tokaj-Hegyalja egészségügyi ellátórendszerében. A községekben feltűnően rosszak a feltételek, az egészségügyi alapellátáshoz való hozzáférés is korlátozott. A betöltetlen háziorvosi szolgálatok magas száma eredményezi, hogy a legtöbb településen nincs állandó jelleggel helyben biztosított háziorvosi ellátás. Különösen hátrányban vannak a gyermek- és fiatalkorúak, mert egy kivételtől eltekintve egyetlen községben sincs önálló házi gyermekorvosi praxis. Lényegében a községi lakosok alig veszik igénybe a háziorvosi és szakellátási szolgáltatásokat: az igénybevételi statisztikák növekedése az elmúlt 25 évben szinte teljes mértékben a városi lakosság részéről jelent meg. A térség több szempontból is hátrányos helyzetű egészségügyi ellátórendszere is befolyásolja azt, hogy a helyi népesség egészségi állapota egyike a legkedvezőtlenebbeknek az országban.

Összességében elmondhatjuk, hogy Tokaj-Hegyalja gazdasági-társadalmi helyzetének megerősítéséhez és fejlesztéséhez szükséges a lakosság egészségi állapotának és az egészségügyi ellátórendszer feltételeinek javítása.

Kiemelt fejlesztési célok és beavatkozási területek:

- életszínvonal növelése, ezzel az életkörülmények és az életminőség javítása
- az általános egészségi állapot javítása az egészségtudatosság és egészségkultúra fejlesztésén, a hozzáférhetőség biztosításán, az elérhetőség megteremtésén és a célzott népegészségügyi programok megvalósításán keresztül
- férfiak egészségvédelme
- gyermek- és fiatalkorúak egészségügyi ellátáshoz való hozzáférésének széleskörű biztosítása
- komplex módon hátrányos helyzetű társadalmi csoportok egészségügyi ellátáshoz való hozzáférésének biztosítása
- az egészségügyi szolgáltatások fejlesztése a hiányzó szakmák megteremtésén és a betegségmenedzsment megvalósításán keresztül
- az egészségügyi alapellátás megerősítése: a háziorvosi és házi gyermekorvosi kapacitások bővítése, infrastruktúra-fejlesztés, egészségmegőrzésre és betegségmegelőzésre épülő tartalomfejlesztés
- az egészségügyi alapellátás, a járóbeteg-szakellátás és a szociális ellátás közötti intézményi és szakmai együttműködés feltételeinek megteremtése
- mobil szűrőállomások létrehozása és/vagy a szakellátás településekre kihelyezett alkalmi szűréseinek megvalósítása
- komplex ellátást nyújtó egészségházak létrehozása, a meglévők bővítése és fejlesztése
- települési szintű intézkedésekkel a helyi háziorvosi praxisok vonzóvá tétele fiatal pályakezdő orvosok számára

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

1. 4. 1. 3. Szabadidő, kultúra

1990-ben a területi statisztikák felmérték a sportpályák és sporttermek létét, de ezekről a térség mindegyik településén nulla volt a rögzített adat. 2007-től viszont felmérés készült a *játszóterek, tornapályák, pihenőhelyek* számáról és méretéről. Abban az évben a községek 18%-ában, Hercegkúton (4 db), Mezőzomboron (15 db), Sárazsadányban (1 db), Tállyán (1 db), illetve a városok közül Abaújszántón (10 db), Sárospatakon (6 db), Sátoraljaújhelyben (6 db) és Szerencsen (3 db) volt ilyen jellegű terület.

2013-ban a városokban nem változott a darabszám, de a községekben nőtt ezen helyek száma, így már a községek 36%-ában megtalálhatóak voltak ezek a rekreációs terek . Új játszóteret, tornapályát, pihenőhelyet avattak Bodrogolasziban (1 db), Hercegkúton (+4 db), Szegiben (1 db), Szegilongon (1 db), Tállyán (+1 db), Tarcalon (2 db).

1990-ben minden településen volt legalább egy önkormányzati *közművelődési könyvtár*. 2000-ben 4 községben (Makkoshotyka, Sárazsadány, Szegi, Tállya), 2013-ban 2 községben (Bodrogkisfalud, Szegilong) nem működött könyvtár.

47. táblázat: Önkormányzati közművelődési könyvtárak mutatószámai (1990, 2000, 2013)

		1990	2000	2013	változás (t_0=1990)
Tokaj-hegyaljai térség	Önkormányzati közművelődési könyvtárak beiratkozott olvasóinak átlagos száma (fő)	617,08	680,28	631,44	14,36
	Az önkormányzati közművelődési könyvtárak egységeinek átlagos száma (db)	17277,64	19911,96	17169,64	-108,00
Községek	Önkormányzati közművelődési könyvtárak beiratkozott olvasóinak átlagos száma (fő)	228,35	215,29	210,90	-17,45
	Az önkormányzati közművelődési könyvtárak egységeinek átlagos száma (db)	7137,80	8205,39	5953,05	-1184,75
Városok	Önkormányzati közművelődési könyvtárak beiratkozott olvasóinak átlagos száma (fő)	2172,00	2307,75	2313,60	141,60
	Az önkormányzati közművelődési könyvtárak egységeinek átlagos száma (db)	57837,00	62055,60	62036,00	4199,00

Forrás: KSH Tájékoztatási Adatok alapján szerk. Kovács Sz.

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

1990 és 2013 között a községekben bár a beiratkozott olvasók átlagos száma csak kis mértékben csökkent, 18 fővel, a könyvtárak egységeinek átlagos száma jelentősen kevesebb lett, 1.185 darabbal. A városokban mind a beiratkozottak, mind a könyvtári egységek száma nőtt: átlagosan 141 fővel és 4.199 darabbal. 2013-ban a legkisebb könyvtárat Szegi tudhatta magáénak 11 beiratkozott olvasójával és 61 db-os könyvtári egységével. A térség legnagyobb könyvtári egység-állománya Sátoraljaújhelyen volt (136.114 db), de a legtöbb beiratkozott olvasót Szerencsen regisztrálták (4.164 főt).

1990-ben Legyesbénye, Tállya kivételével mindenhol volt legalább egy *művelődési otthon* a térségben. Golopon, Tarcalon 2-2 db is, Szerencsen, Tokajban 3-3 db, Sátoraljaújhelyen 8 db, illetve Sárospatakon 9 db. A következő alkalom, amikor felmérték ezek számát a 2006-os év, ekkorra mindenhol csökkent a közművelődési intézmények száma, legnagyobb mértékben a városokban, különös tekintettel Sárospatakon, ahol 8 db szűnt meg/alakult át. Néhány településen nőtt az intézmények száma, Erdőbényen 2 db, Tállyán 3 db és Sátoraljaújhelyen 10 db volt már. 2013-ra a városokban majdhogynem visszaállt az 1990-es mérleg, például Sárospatakon és Sátoraljaújhelyen 8-8 db intézmény volt, míg a

községekben tovább csökkent a számuk. 2013-ban Bodrogolasziban, Erdőhorvátin, Legyesbényén, Mádon, Makkoshotykán, Olaszliszkán, Sárazsadányban, Szegiben, Szegilongon, Tolcsván és Vámosújfaluban nem volt közművelődési intézmény.

83. grafikon: Közművelődési intézmények száma (1990, 2006, 2013)

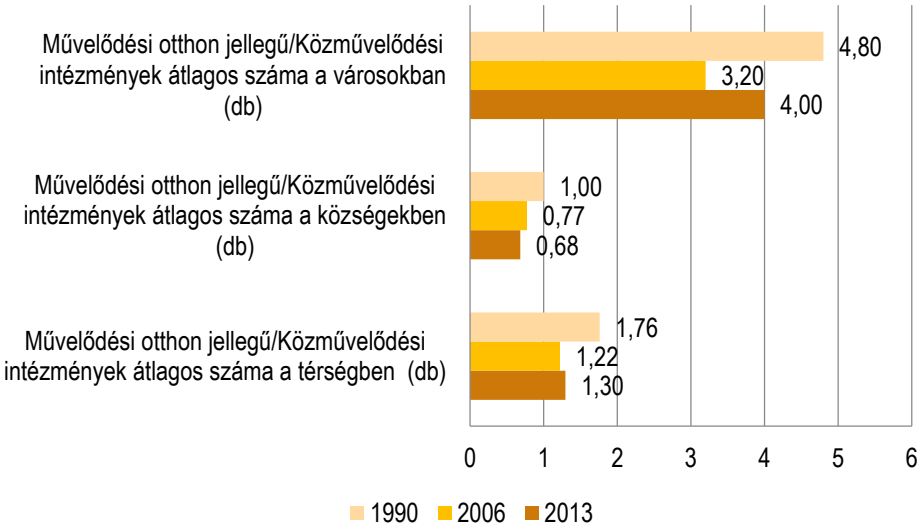

Forrás: KSH Tájékoztatási Adatok alapján szerk. Kovács Sz.

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

2006 és 2013 között a *rendszeres művelődési foglalkozások*, 2007 és 2013 között az *alkotó művelődési közösségek* száma is csökkent a térségben, valószínűleg kiszelektálódtak a kevesebb résztvevőt érintő témák, de a szűkebb kínálat megerősödött, nagyobb résztvevői csoportot vonzott. A városokban a rendszeres művelődési foglalkozásokon résztvevők száma emelkedett (átlagosan 280 fővel), míg a községekben inkább az alkotó közösségek tagjainak létszáma erősödött (átlagosan 11 fővel).

48. táblázat: Rendszeres művelődési foglalkozások, illetve alkotó művelődési közösségek mutatószámai (2006/2007, 2013)

		2006	2007	2013	változás (t0=2006/2007)
Tokaj-hegyaljai térség	Rendszeres művelődési foglalkozások átlagos száma (db)	275,19		185,74	-89,44
	Rendszeres művelődési formákban résztvevők átlagos száma (fő)	145,623		175,07	29,44

	Alkotó művelődési közösségek átlagos száma (db)		2,74	2,40	-0,33
	Alkotó művelődési közösségek tagjainak átlagos száma (fő)		56,70	50,488	-6,22
Községek	Rendszeres művelődési foglalkozások átlagos száma (db)	165,23		97,95	-67,27
	Rendszeres művelődési formákban résztvevők átlagos száma (fő)	73,45		45,82	-27,64
	Alkotó művelődési közösségek átlagos száma (db)		1,09	1,27	0,18
	Alkotó művelődési közösségek tagjainak átlagos száma (fő)		15,86	26,81	10,95
Városok	Rendszeres művelődési foglalkozások átlagos száma (db)	759,00		572,00	-187,00
	Rendszeres művelődési formákban résztvevők átlagos száma (fő)	463,20		743,80	280,60
	Alkotó művelődési közösségek átlagos száma (db)		10,00	7,40	-2,60
	Alkotó művelődési közösségek tagjainak átlagos száma (fő)		236,40	154,60	-81,80

Forrás: KSH Tájékoztatási Adatok alapján szerk. Kovács Sz.

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

2006 és 2013 között a *kulturális rendezvények* átlagos száma a városokban csökkent nagymértékben (347 eseménnyel), ami magával hozta a kulturális programokon résztvevők átlagos számának csökkenését is (10.607 fővel). Míg a községekben emelkedett (5 eseménnyel) a rendezvények átlagos száma és az ezeket látogató közönség átlagos létszáma is (540 fővel). 2013-ban Bodrogolaszi, Erdőhorváti, Legyesbénye, Makkoshotyka, Olaszliszka, Sárazsadány, Szegi, Szegilong, Tolcsva és Vámosújfalu községekben nem volt kulturális rendezvény. A legtöbb községi rendezvényt Erdőbényén tartották (170 db), a legtöbb városi rendezvényt Sátoraljaújhelyen (217 db).

84. grafikon: Kulturális rendezvények átlagos száma (2006, 2013)

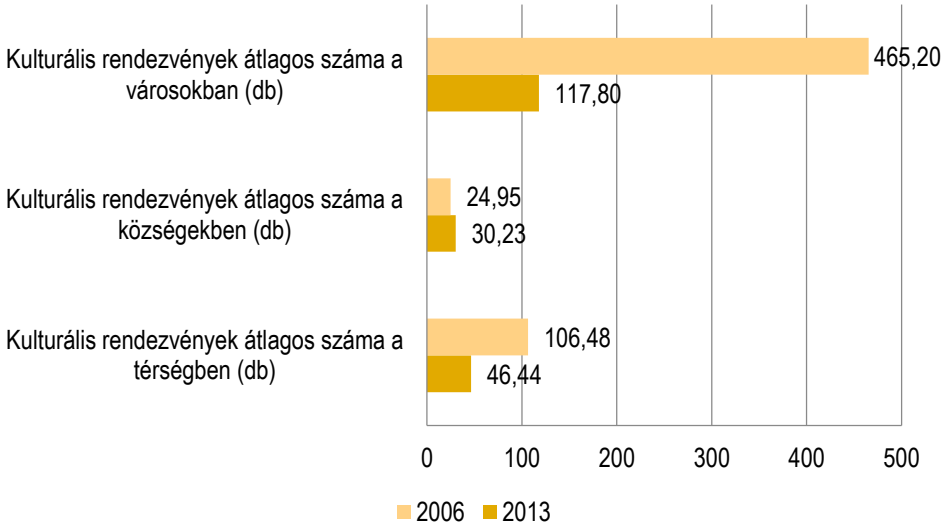

Forrás: KSH Tájékoztatási Adatok alapján szerk. Kovács Sz.

85. grafikon: Kulturális rendezvényeken részt vevők átlagos száma (2006, 2013)

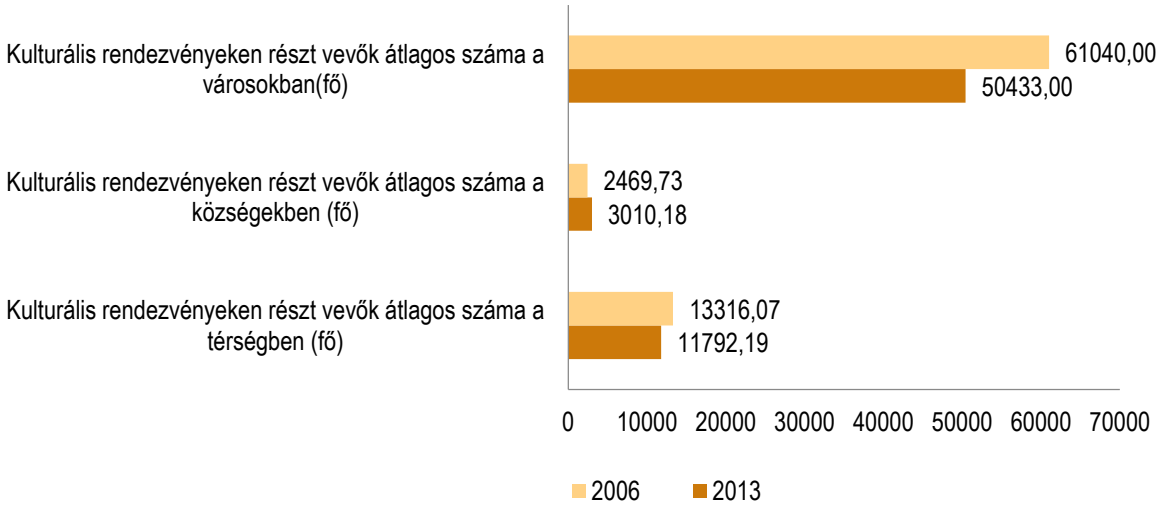

Forrás: KSH Tájékoztatási Adatok alapján szerk. Kovács Sz.

2006-ban a községek közül Bodrogkeresztúrban, Monokon, Rátkán volt muzeális intézmény. Monokon 3 múzeumi kiállítás is volt, a múzeumi látogatók száma pedig elérte a 11.273 főt. A városokban csak Abaújszántón nem volt muzeális intézmény. A legtöbb múzeum Sárospatakon székelt (4 db), ahol 49 kiállítást szerveztek, amelyeket összesen 208.393 fő látogatott. 2013-ban a meglévők mellett Bodrogkisfaludon és Tolcsván kezdte még működését muzeális intézmény, közülük továbbra is a monoki bizonyult a legkedveltebbnek, habár látogatóinak száma 6.171 főre csökkent. A városokban Sátoraljaújhelyen nyílt egy új intézmény (összesen 3 db volt 2013-ban), de továbbra is Sárospatakon volt

a legtöbb múzeumi látogató, habár a látogatásszám nagymértékben csökkent (a változás mértéke: -110.943 fő), amiként a kiállítások száma is kevesebb lett (36 db).

A Tokaj-Hegyalja térségben jelenlévő nagyobb muzeális intézmények:

- Bodrogkeresztúr – Magyar Motorok Múzeuma;
- Bodrogkisfalud - Tájház;
- Erdőbénye – Tájház; Szepsi Laczkó Máté Emlékház
- Monok – Kossuth Lajos Emlékmúzeum;
- Rátka – Német Nemzetiségi Tájház;
- Sárospatak – Magyar Nemzeti Múzeum Rákóczi Múzeuma; Farkas Ferenc emlékszoba; Sárospataki Képtár; Sárospataki Református Kollégium Tudományos Gyűjteményei;
- Sátoraljaújhely – Börtönmúzeum; Kazinczy Ferenc Múzeum; Magyar Nyelv Múzeuma
- Szerencs - Szerencsi cukormúzeum; Zempléni Múzeum;
- Tokaj – Tokaji Múzeum; Világörökségi Bormúzeum
- Tolcsva - Bormúzeum és Borászati Kultúra Háza

Alkotó művelődési közösségek

A térségben tevékenykedő művészeti-, népi előadó-művészeti és tárgyalkotó művészeti csoportok tagjainak száma (átlagosan) 2008 óta erősen stagnáló értékeket mutatnak és csak 2013-ban volt érzékelhető egy enyhe emelkedés. A megyei értékek bár elég hektikusan váltakoztak 2008 és 2013 között, de mindig a térségen enyhén túlmutatott. Mindez igaz az országos átlaghoz is, hiszen mindkét szinten 2011 óta egy enyhe deklinációs trend észlelhető, szemben a térségi folyamatokkal. Az alkotó művelődési közösségek száma 2013-as KSH adatok alapján, Sárospatakon (10 db) és Sátoraljaújhelyen a legmagasabb (15 db). A legtöbb taggal Sátoraljaújhely (313 fő), Tállya (241 fő) rendelkezik.1. 5. 1. Közlekedési és kommunális infrastruktúra.

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

1. 5. 1. 1. A közlekedési infrastruktúra általános bemutatása

Az ország északkeleti sarkában található Tokaj-Hegyalja térség különleges földrajzi elhelyezkedést tudhat magáénak. Északról a Zempléni hegység, délről pedig a Tisza és a Bodrog határolja, ez, valamint az országon belüli perifériku elhelyezkedés jelentősen korlátozza a térség elérhetőségét. A borvidék a megye keleti határán húzódik, határos délről Szabolcs-Szatmár-Bereg megyével, észak-keletről pedig Ukrajnával. Két megyeszékhely található a térség közelében, délkeleti irányban Nyíregyháza (38. sz. főút), nyugati irányban pedig Miskolc (37. sz. főút). A legközelebbi nem hazai, de nemzetközi jelentőséggel bíró város Kassa az E71-es úton közvetlen elérhető északi irányban. A térség települései részben a 80-as vasútvonal, részben a térséget északkelet – délnyugat irányban kettészelő 37. számú főút révén kapcsolódnak be az ország vérkeringésébe. Legfontosabb közúti kapcsolata továbbá a 38. számú főút, mely Nyíregyházát kapcsolja Tokaj-Hegyaljához. Határátlépési pont Szlovákián keresztül Ukrajna felé a 37. sz. úton Sátoraljaújhelynél található. A Budapest-Nyíregyháza vasúti nyomvonalnak köszönhetően nemzetközi szintű közlekedési hálózat is érinti a területet. A területet átszelő Bodrog és Tisza folyó szakasz, a TEN hálózat eleme. A térségen keresztül halad az Eurovelo 11 nemzetközi kerékpáros útvonal. A borvidéket a közlekedési módok szinte minden formája érinti, azonban ezek műszaki színvonala, fejlettsége és kiépítettsége nem képes a környéken élők igényeit megfelelően kielégíteni.

TOKAJ

63. térkép: A centralizációt oldó térségi együttműködések

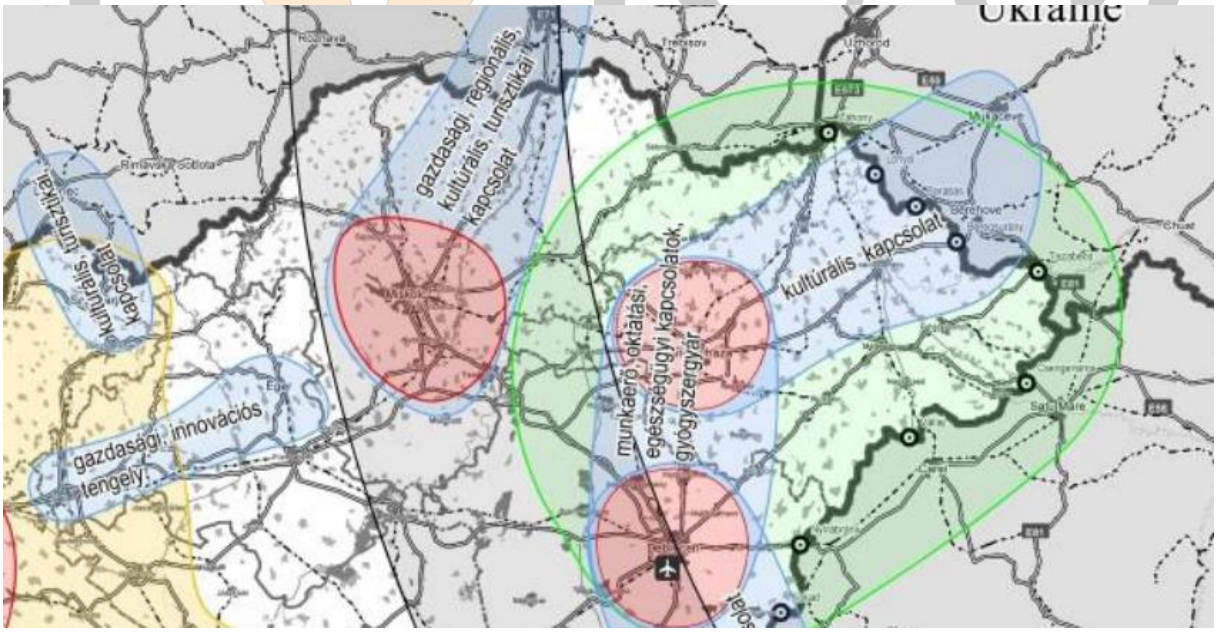

Forrás: Nemzeti Környezettechnológiai Innovációs Stratégia (NKIS)

A Nemzeti Közlekedési Infrastruktúra-fejlesztési Stratégia vizsgálja a hazai centralizációt oldó térségi együttműködéseket, mely alapján nehézipari tengelyt (szürke sáv) állapít meg a térség déli részén (elsősorban Szerencs és környéke). A térségek gazdasági kapcsolatát és így a közlekedési infrastruktúra

kialakítását is jelentősen befolyásolja azon agrár- és élelmiszeripari ágazatok együttműködése, mely jelentősebb forgalmat generálva mezőgazdasági kapcsolati zónákat (zöld felület) képez az ország több területén, együttműködve a szomszédos országok határ menti régióival. Az országban három fontosabb mezőgazdasági kapcsolati zónát jelöl a stratégia (zöld felület), melyek közül az egyik az Alföld észak-keleti régiójában (Szabolcs-Szatmár-Bereg és Hajdú-Bihar megye, Romániában pedig Szatmár és Bihar megye) található, érintve a Tokaj-Hegyalja térséget.

Gyorsforgalmi úthálózat nem érinti a térséget. A településekről utazók nagy részének 30 percnél többet kell utaznia közúton a gyorsforgalmi úthálózat eléréséhez. Délről a legközelebbi gyorsforgalmi út, az M3-as autópálya, míg fontos közlekedési úthálózati elem a térségtől északnyugatra futó E71-es főút.

Az Országos Területrendezési Terv rendelkezik a jövőbeli fejlesztési, azon belül közlekedésfejlesztési igényekről. A 2030-ig tervezett országos gyorsforgalmi úthálózatok közül tervezett nyomvonalfolyosók és alternatív nyomvonalfolyosók a térséget nem érintik.

A Nemzeti Közlekedési Infrastruktúra-fejlesztési Stratégia kiemeli, hogy fontos az országhatárok irányában megkezdett autópálya építések hazai szakaszainak teljes befejezése – hozzájárulva ezzel a határon túli magyarlakta területek elérhetőségének javításához – (beleértve az M30 autópálya gyorsforgalmi úti tovább építését Miskolc – Kassa között, többek közt a hagyományos magyar-lengyel kulturális, gazdasági kapcsolatok segítése érdekében). A nemzetközi folyosók fejlesztése különösen indokolt a hazai hátrányos helyzetű megyék (pl. Szabolcs-Szatmár-Bereg, Borsod-Abaúj-Zemplén, Baranya megye) érintésével (M30, M3, M34, M6).

49. táblázat: M3-as autópálya legrövidebb elérhetősége a térség járásközpontjaiból közúton

	Autópálya elérhetősége	
	km	perc
Szerencs	28,9	23
Tokaj	41,9	47
Sárospatak	66	53
Sátoraljaújhely	76	64

Forrás: Google map alapján szerk. Csupor V.

Sátoraljaújhely, Sárospatak és Szerencs esetében Miskolc felé, míg Tokaj esetében Nyíregyháza irányában lehet legrövidebb idő alatt autópályát érni. Az alábbi táblázat bemutatja a közúton való utazás idejét a térség nagyobb települései, a környező megyeszékhelyek, a főváros és Kassa között. A kisebb településekről, az erősen leromlott állapotú, alacsonyabb rendű utak miatt jelentősen hosszabb a menetidő. A térség nagyobb településeiről minimum 2 óra, de akár 3 óra utazás szükséges Budapest eléréséhez közúton, míg a megyeszékhely 40 perc vagy Sátoraljaújhely esetében 80 perc az elérési idő közúton.

TOKAJ
BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

50. táblázat: A Tokaj-Hegyalja térség járásközpontjainak és a környező nagyobb településeknek közúti elérhetősége

	Szerencs	Tokaj	Sárospatak	Sátoraljaújhely	Budapest	Miskolc	Nyíregyháza	Debrecen	Kassa
Szerencs		23	33	40	134	40	58	89	76
Tokaj	22		37	44	156	61	38	81	89
Sárospatak	33	37		16	164	72	71	114	85
Sátoraljaújhely	41	45	17		172	80	79	121	70
Budapest	135	162	164	172		120	140	142	181
Miskolc	38	60	70	77	120		74	77	89
Nyíregyháza	58	37	70	77	141	74		57	125
Debrecen	87	82	114	123	143	76	57		138
Kassa	74	89	85	71	180	88	124	137	

Forrás: Google map alapján szerk. Csupor V.

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

A térség vasúti elérhetősége nagyon jó, elsősorban a Budapest – Hatvan – Füzesabony – Szihalom – Mezőkövesd – Miskolc – Szerencs – Nyíregyháza nemzetközi törzshálózati fővonalnak köszönhetően, mely a térség déli szélét szeli át közel kelet-nyugati irányban. Jelentős még a térséget keresztülszelő Sátoraljaújhely – Mezőzombor vonal. A vasútállomások elérhetősége a térség legtöbb városában nagyon jó, de a rosszabb esetben is minimum 15 percre elérhető vasútállomás a térség településeiről. Sátoraljaújhely-Sárospatak térségéből az Intercity járatok sűrűsége kívánnivalót hagy maga után. Míg Tokaj esetében napi több IC járat érkezik és indul, addig ugyanez nem igaz a sátoraljaújhelyi mellékvonalra, ami ráadásul nincs is villamosítva.

64. térkép: Elérhetőségi adatok 2014 - Vasútállomások elérhetőségének adatai

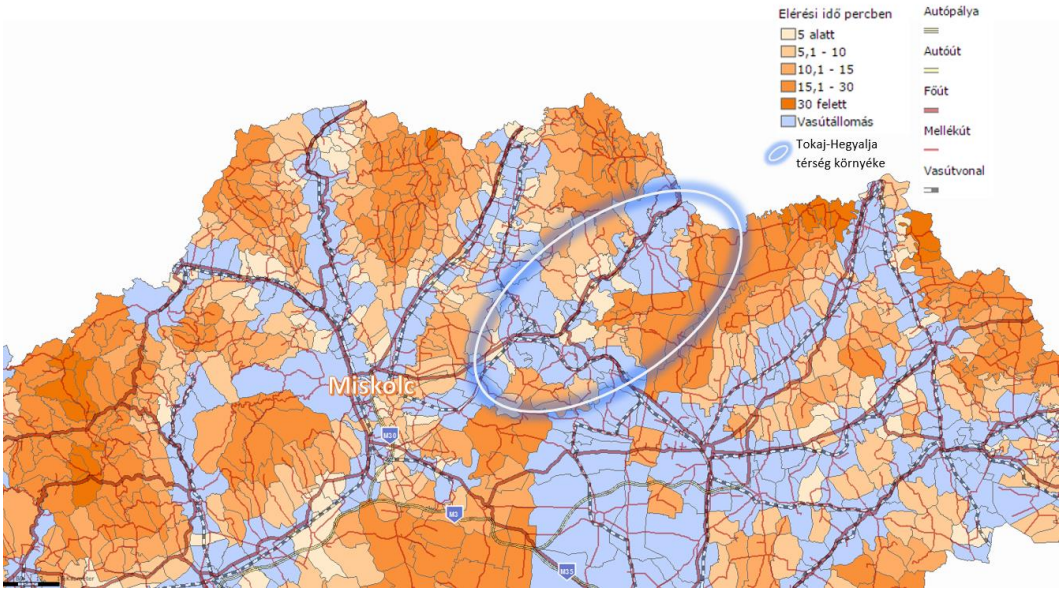

Forrás: TEIR

65. térkép: Tokaj-Hegyalja térség legfontosabb közúti elemei

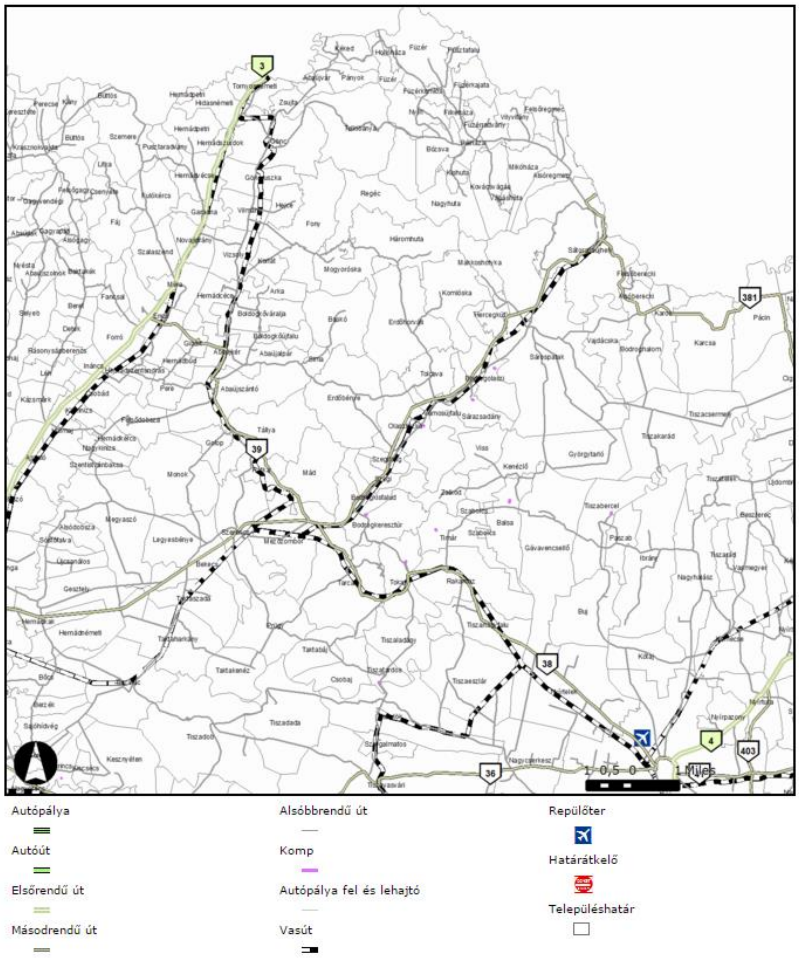

Forrás: TEIR

1. 5. 1. 2. Közúti közlekedés

A térség legjelentősebb közúthálózati elemei a következők:

- 37. számú főút: Felsőzsolca (3. sz. főút) – Szerencs – Sátoraljaújhely – (Szlovákia);
- 38. számú főút: Bodrogkeresztúr (37. sz. főút) – Nyíregyháza (36. sz. főút)
- 39. számú főút: Encs (3. sz főút) – Mád (38. sz. főút)

A közúti hálózati elemeknél a térség esetében gyorsforgalmi hálózatról nem beszélhetünk, mert ilyen úthálózati elem nem érinti a térséget.

A Tokaj-hegyaljai út, mint a régi galíciai út, Gyöngyösön keresztül Miskolcra, majd onnan Szerencsen és Sátoraljaújhelyen keresztül vezetett tovább Galíciába Munkácson és a Vereckei-hágón át. A régi galíciai út vonalvezetése sok helyen megegyezik a mai főközlekedési utakéval, számos helyen viszont (a települések elkerülése céljából) új utakkal váltották ki.[39] Tokaj-Hegyalja legfontosabb térszervező eleme a 37. számú főút, melyet földrajzi elhelyezkedését tekintve északról a Zempléni-hegység, délről a Bodrog folyó kíséri. A 37. számú főút Miskolc felől, Felsőzsolcáról (3. sz. főút), Szerencsen át egészen Sátoraljaújhelyen keresztül megy Szlovákia felé. Szerencs és Bodrogkisfalud között a 38-as Nyíregyháza felé tartó főút és a 39-es encsi főút keresztezi. A burkolat állapota csak egyes szakaszokon megfelelő, míg jelentős hosszban teherbírásuk és felületük épsége nem elégíti ki a forgalmi követelményeket, felújítása javasolt. A hosszú múltra visszatekintő főút, a Tokaj-Hegyalja térség 27 településéből 16 települést érint. Legtöbb esetben a települések központján halad át, kevés esetben elkészült már az elkerülő szakasz (Pl.: Sárospatak). Jellemzően a főútból ágaznak ki az alacsonyabb rendű, a kisebb településekre vezető mellékútvonalak.

BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

A 38. sz. főút: Bodrogkeresztúr (37. sz. főút) és Nyíregyháza (36. sz. főút) között húzódik többek között Tokajt érintve. Az M3 autópályához kapcsolatot biztosító főút jelentős és egyre erősödő szereppel bír. A közút minősége nagy részben rossz állapotú, a kopóréteg elvékonyodott, az út pereme repedezett.

A 39. számú főút a 37. számú főutat és a 3. számú főutat (Hernád-völgy) köti össze, áthalad Mád-Tállya - Abaújszántó - Encs településeken.

2014-ben a Nemzeti Fejlesztési Minisztérium rendelkezése szerint a Magyar Közút Nonprofit Zrt. az érintett szervezetekkel, önkormányzatokkal egyeztetve, komplex forgalomszervezési intézkedést helyezett hatályba, amely jelentősen átrendezte a Borsod-Abaúj-Zemplén és Szabolcs-Szatmár-Bereg megyén áthaladó tranzit kamion forgalmat. Ennek következtében az alábbi út átsorolások léptek életbe:

A 38-as főút 37-es főút és a tokaji 3615-ös jelű út csatlakozása közötti szakasza átminősítésre került, új száma: 3838.

A 3615-ös jelű út a 37-es főút és tokaji 38-as főút csatlakozása közötti szakaszon főúttá lett minősítve, új száma: 38.

[39] Vásárhelyi Balázs A történelmi Galíciai út Tokaj-hegyaljai szakasza és boltozott hídjai, 2007.

A Nemzeti Infrastruktúra Fejlesztő Zrt. tervezése alatt lévő 39-es főút nyomvonalával részben megegyező útszakasz főúttá lett kijelölve. A 3-as főút-Encs-Abaújkér-Abaújszántó-Tállya-Mád-37-es főút útvonal lett a 39-es főút.

Új főúti szakasz került kijelölésre: 37-es főút (Sátoraljaújhely elkerülő szakasz) – Alsóberecki – Karos – Karcsa – Pácin – Cigánd - Kisvárda. Az út új száma 381.[40]

A Magyar Közút Kht. kezelésében lévő országos közutak szerepe meghatározó a településeken, hiszen nem csak településközi összekötő feladattal bírnak, hanem a településeken belül gyűjtőút funkciókat is ellátnak. A településeken az önkormányzati utak a helyi forgalmat bonyolítják le és vezetik rá az országos közutakra. Az állami közutak hossza a KSH (2014) adatok szerint a térségben 100,97 km, melynek összterülete 666,14 km^2.

A rendezési terv alapján, térségi jelentőségű mellékutak az alábbiak:

- Hidasnémeti – Pálháza - Sátoraljaújhely (3708- 3719 j. ök. utak)
- Sátoraljaújhely - Pácin – Zemplénagárd - Tuzsér (3807-38308-38143 j. ök. utak)
- Gönc - Abaújszántó - Hernádkércs – Megyaszó - Gesztely (3713-3703-3727-3702 j. ök. utak)
- Tokaj - Tiszaladány - Tiszalök (3621 j. ök út tervezett szakasz)
- Sátoraljaújhely (É-i határátkelő)–(Szlovákia, Slovenské Nové Mesto / Tótújhely)

A térségre, ahogyan az egész megyére, jellemzők az egyes települések főúti kapcsolatait biztosító, völgyekbe benyúló mellékutak, melyek több települést fűznek fel, így néhány esetben zsáktelepülés alakult ki (pl.: Makkoshotyka). Ezen települések jellemzően a legelmaradottabb, szegénység által leginkább sújtott települések. Az elmaradott régiók felzárkóztatása és az elszegényedő települések helyzetének javítása érdekében elengedhetetlen a településeket összekötő mellékutak korszerűsítése, karbantartása, fejlesztése, kiemelten a buszközeledéssel érintett szakaszokon. A mellékutak jellemzően nagyon keskenyek, rossz állapotúak.

Határátkelő és határátlépési pont található a térségben Sátoraljaújhelyen, mely a 37. számú főút mentén helyezkedik el.

A közúthálózatot tekintve elmondható, hogy az utóbbi évtized forráshiányos fenntartási feltételei következtében magas a leromlott burkolatú útszakaszok aránya. Az Országos Közúti Adatbank vizsgálja az állami tulajdonban lévő közúthálózat állapotát, melyet öt kategóriába sorolt a jelenlegi állapot függvényében. A 37-es főúton jellemzően sárga és zöld jelölések láthatók, melyek a jó – megfelelő – tűrhető kategóriába tartoznak. Ellenben a Tokaj – Nyíregyházát összekötő 38. számú főút már jellemzően tűrhető – nem megfelelő - rossz kategóriába van sorolva.

[40] Magyar Közút Zrt. „A Magyar Közút bevezette a Tokaj környéki teherforgalmat kezelő intézkedéseket”

66. térkép: Az országos közúthálózat állapota

Forrás: Nemzeti Környezettechnológiai Innovációs Stratégia (NKIS)

LEADER KAJ
BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TÁRSULÁS

Jelen programozási időszakban megvalósult, illetve 2015-ig megvalósuló főút-fejlesztések a térségben:

- 37. sz. főút Szerencs átkelési szakasz rekonstrukciója (II. ütem, KÖZOP-3-4.0-09-2009-0021)
- 37. sz. főút burkolat megerősítése (Gesztely – Bodrogkisfalud, KÖZOP-3-4.0-09-2009-0020)

A települési elkerülő- és tehermentesítő utak építése jelentősen felgyorsult az uniós források megjelenésével. Az elmúlt tíz évben főként a nagyvárosok és az elsőrendű főútvonalak mentén fekvő települések elkerülő útjait fejlesztették, országos szinten legnagyobb arányban a 4. számú főút mentén és a keleti országrészben Borsod-Abaúj-Zemplén, Szabolcs-Szatmár-Bereg, Békés és Bács-Kiskun megyékben. A 37. sz. főút keresztülszeli Szerencs belvárosát, mely közlekedési nehézségeket okoz és környezetkárosító hatása is jelentős. Sárospatak esetében a főút a város belterületét északi oldalról kikerüli, azonban a vasútvonal keresztezi a város belterületét. A hiányzó elkerülő utak miatt sok településen kell erős átmenő közúti forgalommal és ennek következtében nagy zaj- és légszennyezéssel számolni. A környezetterhelés várhatóan tovább növekszik, mivel nem csak maga a közúti forgalom, de részesedése - a mód szerinti megoszlásban - is tovább nő.

67. térkép: A térség járásközpontjainak meglévő közúti (sárga folytonos vonal) és vasúti (fekete szaggatott vonal) vonala)

SÁTORALJAÚJHELY

TOKAJ

SZERENCS

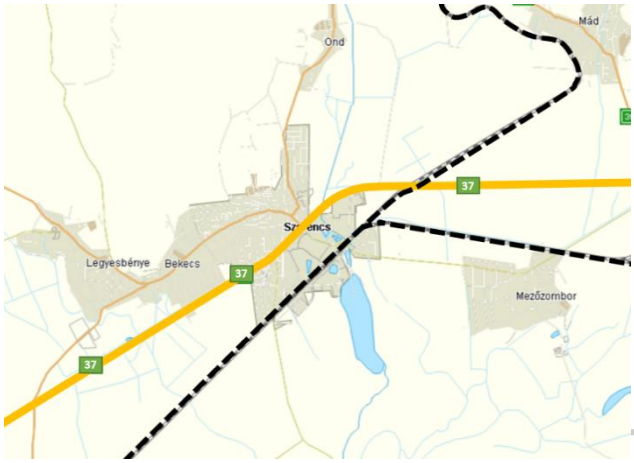

SÁROSPATAK

Forrás: utvonalterv.hu alapján szerk. Csupor V.

Sátoraljaújhelyen a legnagyobb közlekedési vonzatú konfliktusforrás a városon átmenő kamionforgalom. Időszakos megoldást jelentett a tehermentesítő út megépítése, mely a főutcáról levette a terhet, de a város más, belterületi útjaira terhelte azt. Végleges megoldásként egy Szlovákiával közös infrastrukturális fejlesztés jelentené, amely elkerülné mind Sátoraljaújhelyt, mind pedig a szlovákiai Kisújhelyt (Slovenské Nove Mesto). A szlovák oldalon a tanulmánytervek már elkészültek.

A gépkocsik számának alakulása a térségben az országos és megyei trendekhez hasonlóan alakult. Míg 2000-ben még a térségben 1000 főre 178 db személygépkocsi jutott, addig 2005-re ez a szám már 243 db volt. Ez az érték az elmúlt közel 10 évben kismértékű növekedést mutatott, így 2014-ben az 1000 főre jutó személygépkocsik száma 282 db volt. Kisebb mértékű növekedés 2012 után látható mind az országban, mind a térségben. A Tokaj-Hegyalja térségben a lakosságszámhoz viszonyított személyautók száma jelentősen magasabb a megyei értéknél, mely részben annak köszönhető, hogy a térségben magasabb a más településre dolgozni járó foglalkoztatottak száma.

86. grafikon: 1000 főre jutó gépkocsik számának alakulása

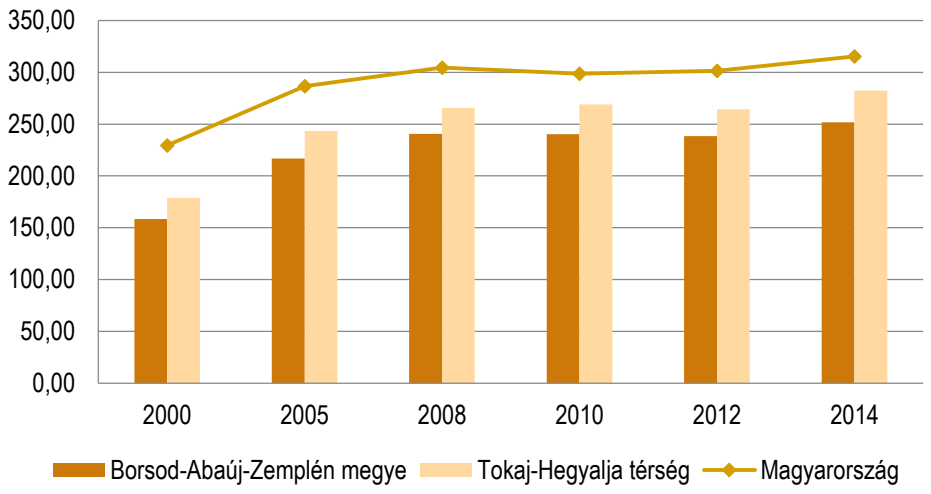

Forrás: KSH Tájékoztatási Adatok alapján szerk. Csupor V.

A KSH gyűjti az egyes települések közúti baleseteinek adatait. A 2014-es adatok alapján Sárospatak (14 db) és Sátoraljaújhely (12 db) kimagasló a közúti balesetek száma tekintetében a többi településhez mérten, ahol 0-6 baleset volt jellemző egy év alatt.

1. 5. 1. 3. Vasúti és kötöttpályás közlekedés

A megye vasúthálózata a közúthálózathoz hasonlóan Miskolcról induló sugaras rendszerű. A térség domborzati adottságainak köszönhetően a közút és a vasút hálózat térben nem válnak el jelentősen, közel párhuzamosan haladnak – ezzel jelentős forgalmú, ugyanakkor területileg korlátozott közlekedési folyosókat alkotva. A térségen áthalad országos jelentőségű törzshálózat fővonala (80), melyet további hazai jelentőségű fő-és mellékvonalak egészítenek ki.

TOKAJ
BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

68. térkép: A Tokaj-Hegyalja térség vasúti térképe

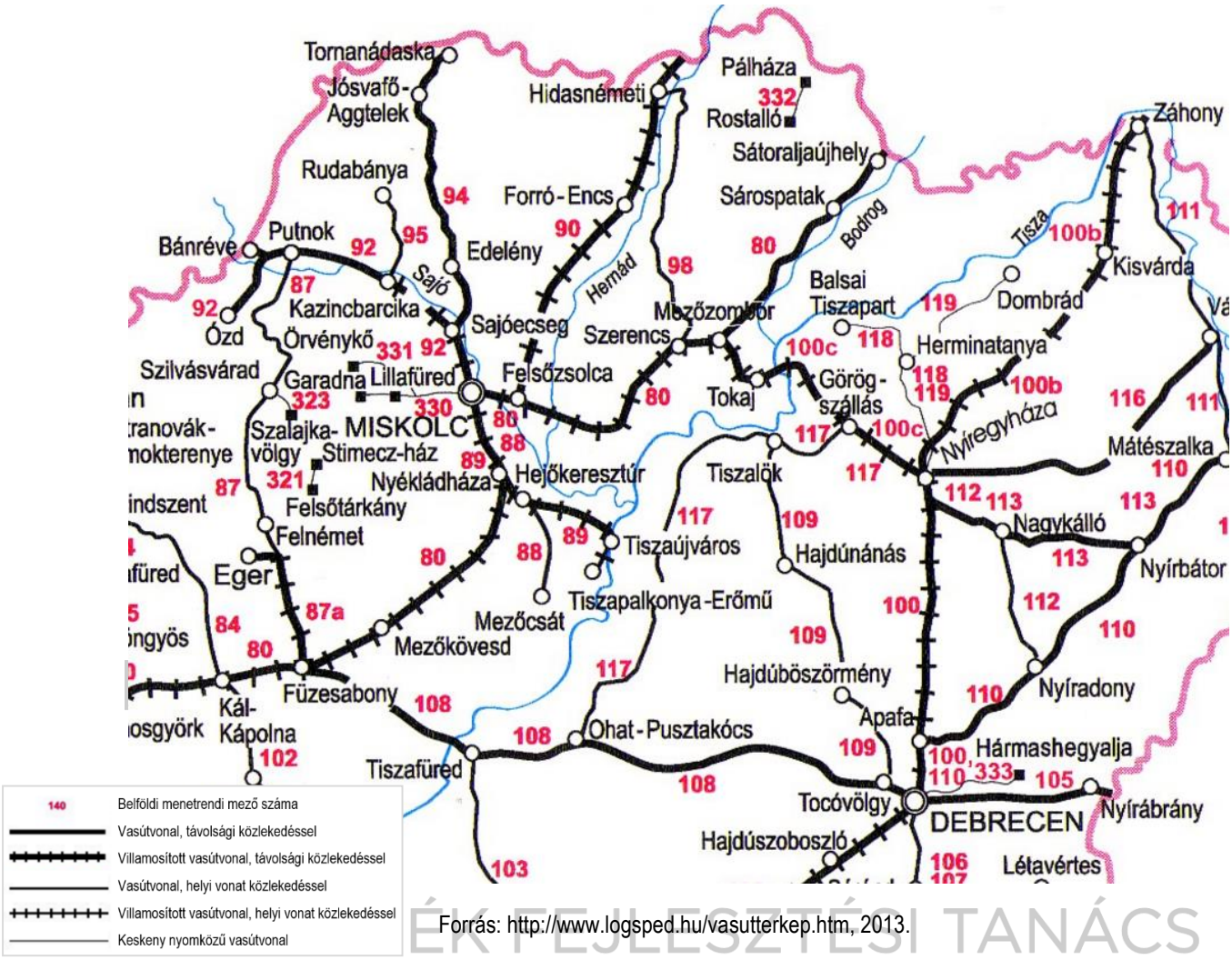

Forrás: http://www.logsped.hu/vasutterkep.htm, 2013.

ÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

Jelentős vasútvonalak a Tokaj-Hegyalja térségben:

A legjelentősebb vasútvonal a Budapest – Hatvan – Füzesabony – Miskolc – Szerencs – Nyíregyháza nemzetközi törzshálózati fővonal, mely a térség déli területét szeli át közel kelet-nyugati irányban. A nyomvonal jelentőségét növeli, hogy a legközelebbi villamosított vasútvonal, mely áthalad a Tiszán, Szolnokon található. A viszonylatot a vonat 2:58 perc alatt teszi meg. Tokaj-Miskolc viszonylatban a reggeli óráktól (első járat 5:33) késő estig (utolsó járat vissza irányban 23:10) üzemel, így mind az iskolások, mind a dolgozók részére biztosított a megyeszékhelyre ingázás. A menetidő 37-58 perc között alakul.

Mezőzombor – Sátoraljaújhely vasútvonal, mely nem villamosított vasútvonalon halad. A viszonylatot a vonat 54 perc alatt teszi meg.

Szerencs – Abaújszántó – Hidasnémeti vasúti mellékvonal, helyi vonatközlekedéssel. A viszonylatot a vonat 33 perc alatt teszi meg Szerencs és Abaújszántó között.

Vasúti határátkelő pont a térségben Sátoraljaújhelyen található.

51. táblázat: A térség településein megálló vonattípusok száma naponta

	InterCity	személy	sebes	Zemplén expressz
Szerencs	14	71	15	1
Tokaj	14	28	0	0
Sátoraljaújhely	0	21	15	1
Sárospatak	0	21	15	1
Abaújszántó	0	23	0	0

Forrás: Máv-Start

A legfontosabb vasútállomások: Szerencs, Mezőzombor, Tokaj, Abaújszántó, Sárospatak, Sátoraljaújhely.

A megyei területfejlesztési koncepció alapján Sátoraljaújhely és Tokaj-Hegyalja felől elsősorban Nyíregyháza, Debrecen felé (és onnan vissza) irányuló közlekedési igény kielégítéséhez (elsősorban egyetemista-, gyógy- és belföldi turistaforgalom) szükséges a vasúti kapcsolatot lehetővé tévő Bodrogkeresztúr-Tarcal közötti vasúti deltaág megépítése, illetve a meglévő alépítmények rekonstrukciója.

Javasolt az alépítményként meglévő, ám szünetelő forgalmú Sátoraljaújhely – Ágcsenyő (Cierna nad Tisou) reláció vasúti deltaág rehabilitációja, amely Ukrajna irányába alternatív vasúti közlekedési folyosó kialakítását tenné lehetővé.

BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

A térség településein villamos- illetve trolibuszjárat nincs. A Bodrogközt és Hegyközt összekötő kisvasút megszűnt 30 évvel ezelőtt. Előreláthatólag 1300 milliárd forintot fordít a 2020-ig tartó uniós költségvetési időszakban vasúti fejlesztésekre a kormány. A pénzből többek között a Rákos – Hatvan – Miskolc - Nyíregyháza vonalat újítják fel. A tervek szerint Aszód és Nyíregyháza között 160 km/h sebességgel közlekedhetnek a vonatok.

1. 5. 1. 4. Autóbuszos közlekedés

A Volán társaságok szervezeti átalakításának folyamatában a Borsod Volán Zrt., a Hajdú Volán Zrt. és a Szabolcs Voltán Zrt. 2015. január 15-én beolvadt az Észak-magyarországi Közlekedési Központ Zrt.-be. A beolvadással a három társaság addigi formájában megszűnt, az Észak-magyarországi Közlekedési Központ Zrt. 2015. január 16-tól a felsorolt Volán társaságok általános jogutódjaként látja el tevékenységét.

A térség településein helyi autóbuszjárat nem közlekedik, így a helyi lakosok a közösségi közúti közlekedést a helyközi járatok használatával oldják meg (a nagyobb városok esetében a helyközi buszjárat több helyen is megáll a településen belül). Az autóbusz közlekedéssel szemben a

Sátoraljaújhely – Szerencs – Miskolc – Budapest és Tokaj – Szerencs – Miskolc viszonylatokban tekinthető a vasúti versenyképesnek. Ez annak is köszönhető, hogy Budapest elérhetősége autóbusszal nagyon gyenge. A térség járásszékhelyei és Budapest között nem közlekedik közvetlen autóbusz járat. Minimum 2 átszállással lehet a fővárost elérni (általában miskolci, vagy egri átszállással), de Miskolcról és Egerből is a Budapestre minden esetben átszállás szükséges. Autóbuszos közlekedés szempontjából Szerencs és Tokaj van a legjobb helyzetben. A két településről a térség nagyobb városai és a két megyeszékhely 2 órán belül elérhetők. Budapest elérhetősége a két város esetében is hosszadalmas, minimum majd 4 és fél óra. Több olyan viszonylat is van, ahova nem lehet átszállás nélkül eljutni autóbusszal, mint Tokaj - Miskolc, Szerencs – Nyíregyháza, Miskolc – Tokaj, Nyíregyháza – Szerencs, illetve Budapest összes vizsgált viszonylata esetében. A hétvégi autóbusz-közlekedés a hétköznapihoz képest is rossznak számít. Van olyan település, ahol hétvégén kevesebb viszonylat és jelentősen hosszabb menetidővel közlekedik (Sátoraljaújhely – Miskolc 5:05 perc) autóbusz. A kisebb településeken is jelen van közösségi autóbusz közlekedés, melyekről a nagyobb településekre átszállás nélkül is el lehet jutni, azonban a napi forgalom itt is nagyon csekély.

52. táblázat: Autóbusz viszonylatok száma adott irányba egy tetszőleges hétköznapi napon (0 és 2 közötti átszállással), valamint a buszút napi legrövidebb menetideje percben

	Sátoraljaújhely		Sárospatak		Szerencs		Tokaj		Abaújszántó		Miskolc		Nyíregyháza		Budapest	
Sátoraljaújhely			19	0:22	3	1:53	3	1:14	1	1:24	2	2:40	2	1:55	2	6:30
Sárospatak	20	0:21			4	1:29	3	0:53	1	1:00	2	2:16	3	1:34	2	6:09
Szerencs	3	1:53	4	1:29			12	0:46	10	0:28	14	0:47	4	1:50	8	4:22
Tokaj	3	1:14	3	0:53	12	0:31			4	1:34	10	1:33	4	0:41	1	5:16
Abaújszántó	3	1:24	1	1:00	11	0:32	5	0:53			10	1:15	4	2:44	4	4:55
Miskolc	1	2:40	1	2:16	12	0:47	8	1:52	11	1:15			8	2:00	17	3:05
Nyíregyháza	3	1:55	3	1:34	8	2:37	4	0:41	4	2:50	10	2:04			3	4:25
Budapest	1	7:10	1	6:46	6	4:17	1	8:01	3	4:50	17	2:48	1	4:45		

Forrás: Volán hivatalos autóbusz menetrend alapján szerk. Csupor V.

1. 5. 1. 5. Kerékpáros közlekedés

Európában és így Magyarországon is egyre növekvő szerepet kap a kerékpározás, legyen szó akár a szabadidős, vagy akár a napi hivatásforgalomról. Országos szinten[41] 2010-ben az utazások 19%-a, 2014-ben 22%-a esetében a kerékpár volt a fő közlekedési eszköz. A hagyományosan fejlett kerékpáros kultúrával rendelkező vidéki területeken és a nagyobb városokban is szembetűnő a kerékpározás térnyerése. A kerékpározás jelentősége, hogy csökkenti a zsúfoltságot, a légszennyezettséget, a zajterhelést, ezáltal hozzájárul a környezet védelméhez, az egészség megőrzéséhez, ráadásul kapcsolódó gazdasági tevékenységet aktivál.

Az Országos Területrendezési Terv kijelöli az országos kerékpárút-törzshálózatot, melybe az országos jelentőségű turisztikai célpontokat érintő, hálózatként kialakított kerékpáros tervezett, vagy meglévő útvonalak tartoznak.

69. térkép: Az OTrT által kijelölt kerékpárút hálózat a Tokaj-Hegyalja térség területén (rózsaszín pontozás)

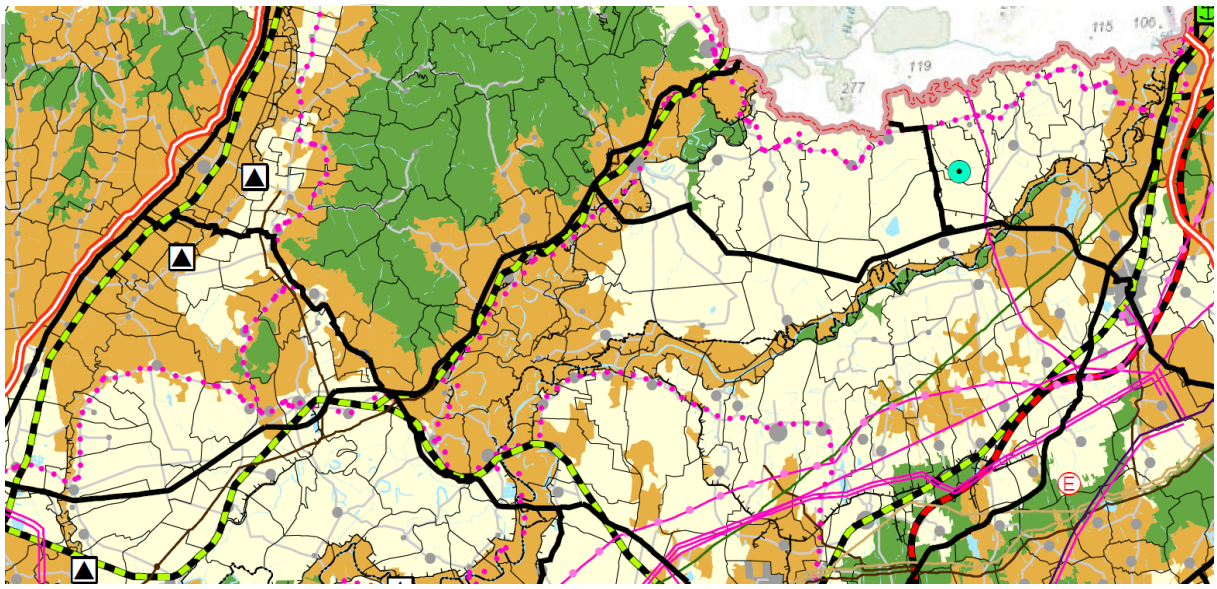

Forrás: OTrT

Térséget érintő országos kerékpárút-törzshálózat elemei:

- Északkeleti határmente kerékpárút (Salgótarján)
- Tisza mente kerékpárút (11-es jelű EuroVelo)
- Nyugat-zempléni kerékpárút: Gönc-Boldogkőváralja–Szerencs–Miskolc- (Felsőtárkány–Eger)
- Hajdúvárosok – Szabolcs kerékpárút: Szerencs – Tokaj (Gávavencsellő – Nyíregyháza – Hajdúböszörmény – Debrecen)
- Térséget érintő térségi jelentőségű kerékpárutak:

[41] Nemzeti Kerékpáros Koncepció 2014-2020

- Háromhuta – Erdőhorváti – Tolcsva – Vámosújfalu
- Tolcsva – Erdőbénye – Abaújkér – Encs, Gibárt
- Sárospatak – Vajdácska – Karos
- Sárospatak – Tiszakarád – Tiszacsermely – Cigánd Révleányvár – Zemplénagárd
- Bodrogkeresztúr – Tokaj

A megyei rendezési terv alapján a kerékpárút-hálózat kialakításánál a legfontosabb célok közé tartozik, hogy a már meglévő települési, helyi-helyközi nyomvonalszakaszokat felhasználva, regionális hálózatok alakuljanak ki. Ezek egyrészt az országos törzshálózat részévé válhatnak, valamint alapját képezhetik egy hierarchikusan felépülő, mind a helyi, mind a turisztikai jelentőségű forgalmat szolgáló alsóbbrendű hálózatnak.

A kerékpárutak térinformatikai rendszerű központi nyilvántartását Kerékpárút Nyilvántartó Rendszer (KENYI) tartalmazza. Az adatbázis tartalmazza a kerékpározásra alkalmas közutak adatait, többek között az ország kerékpárút/sáv nyomait tartalmazza térképi felületen, melyet az alábbi térkép mutat be:

70. térkép: Kiépített önálló kerékpárutak elhelyezkedése a Tokaj-Hegyalja térségben

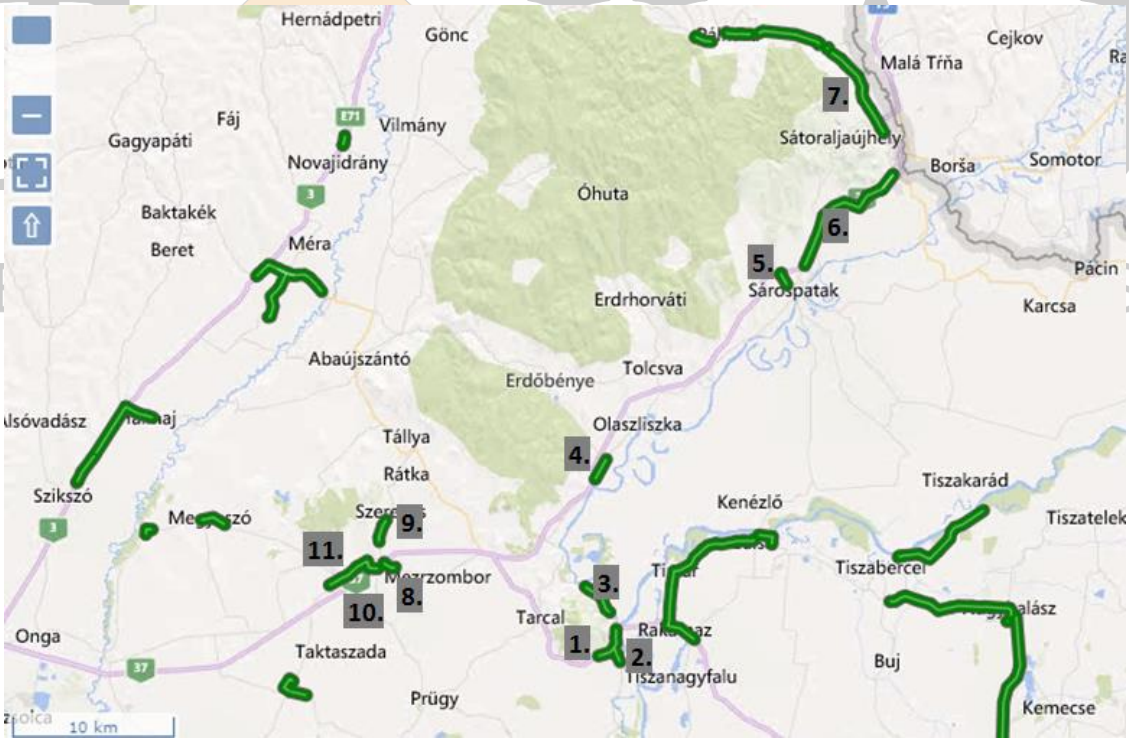

Forrás: KENYI adatok alapján szerk. Csupor V.

A meglévő kerékpározásra alkalmas szakaszok nem alkotnak összefüggő kerékpáros hálózatot a térségben. A kerékpáros útvonalak minőségében kis távolságokon belül is óriási különbségek vannak, mind a közlekedésbiztonságban és akadálymentességében, a burkolat minőségében, mind pedig az útvonal kitáblázottságában.

53. táblázat: Meglévő önálló kerékpárutak hossza a Tokaj-Hegyalja térségben

Térképi sorszám	Érintett település neve	Útszakasz megnevezése	Önálló kerékpárút hossza (km)
1	Tokaj	38-as út	2,5
2	Tokaj	Ladányi út	1
3	Tokaj	Bodrogkeresztúri út	2,6
4	Szegilong	38-as út	1,9
5	Sárospatak	Wesselényi út	1
6	Sárospatak-Sátoraljaújhely	37-es út	9,4
7	Sátoraljaújhely	Kazinczy Ferenc út	3,5
8	Szerencs	Rákóczi út	0,85
9	Szerencs	Ondi út	1,5
10	Szerencs	Honvéd u. - Bekecsi út - Csalogány u. - Kassa u.	1,8
11	Bekecs	Honvéd u.	2,2
	Összesen		28,25

Forrás: KENYI adatok alapján szerk. Csupor V.

KAJ

A településeken jellemzően megoldott a kerékpáros és gyalogos közlekedés, viszont a gépjármű forgalom intenzitásának növekedésével egyre nagyobb gondot kell fordítani a gyalogos és kerékpáros közlekedés biztonságára. A megyei fejlesztési elképzelések alapján a kerékpárforgalmi hálózat fejlesztése terén szükséges a kerékpáros közlekedési infrastruktúra fejlesztése, a műszakilag és forgalomtechnikailag nem megfelelő kerékpárutak, balesetveszélyes góc-pontok korrekciója. Fontos fejlesztési célterület a nemzetközi és az országos kerékpárút hálózatokhoz való csatlakozás biztosítása, és a már meglévő elemek hálózatba szervezése környezetileg fenntartható módon. A megyei Stratégiai Program kiemeli a turisztikai vonzerők kerékpáros-elérhetőségének javítását (pl.: Tarcal – Tokaj kerékpárút építése), a nemzetközi és országos (EuroVelo 11 nemzetközi kerékpárútvonal) kerékpárút törzshálózathoz való csatlakozást, valamint a települések belterületén kerékpáros közlekedésbiztonsági fejlesztések megvalósítását. Megfontolandó lenne egy, a Kopasz hegyet három település (Tarcal – Tokaj – Bodrogkeresztúr) érintésével körbejáró, mintegy 20 km-es hálózati elem kialakítása.[42]

[42] Tokaj Integrált Településfejlesztési Stratégia – Megalapozó Vizsgálat

A térségben a kerékpáros turizmus ösztönzése fontos cél. Az idegenforgalmi szempontból jelentős térségben a helyi turisztikai társulások kezdeményezése révén lehetőség van kerékpárkölcsönzésre. A Tokaj TDM szervezet 200 darab kölcsönözhető kerékpárral rendelkezik, melyből 50 db Tokajban, a többi a térségben szétszórtan, a szállásadóknál található. Sátoraljaújhely 50 kerékpárral rendelkezik, egy év alatt a kikölcsönzött kerékpárok száma – az első, próbaév alatt - közel 200 alkalom.

1. 5. 1. 6. Vízi közlekedés

A Tokaj-Hegyalja térség természeti adottságának köszönhetően északkelet–délnyugati irányban keresztülszeli a Bodrog. A Bodrog hossza 65 km, melyből 51,2 km hazai szakasz. Állandó vízi járatok a folyón nincsenek, annak ellenére, hogy a folyó tág teret biztosít a vízi közlekedésnek. Az idegenforgalmi időszakban a nagyobb települések között (Tokaj, Sárospatak) igény szerint idényjellegű turisztikai célú vízi forgalom valósul meg. A vízparti települések személyhajó kikötésére alkalmas stégekkel rendelkeznek. A Bodrog a Hegyalján végigfolyva Tokajnál, a Kopasz-hegy lábánál torkollik a Tiszába. A Tisza mentén fekvő megyék kezdeményezték a folyó nemzetközi hajóúttá nyilvánítását. A Tisza és a Bodrog a térségnek természetes turisztikai adottsága, ami decentralizált fejlesztés lehetőségét kínálja. További kikötők (pl. jachtkikötő) építése a turisztikai vonzerő fejlesztéséhez igazodva, a látogatószám növekedésével indokolt lehet.

Térségi jelentőségű közforgalmi kikötők a térségben:

Tokaj: A Tisza folyón Tokaj rendelkezik kikötővel, hajóállomással. Kisebb merülésű vízi eszközökkel a Bodrogon Sárospatak irányából is megközelíthető. A Tisza és Bodrog összefolyásától nem messze található Wiking Kikötő elsősorban turisztikai funkciót lát el. A torkolati rész gazdag halakban, így elsődlegesen horgászturizmusra fókuszál, természetesen összekötve a város és környék által szolgáltatott borturizmussal. A kikötőben nemzetközi jacht kikötő szolgáltatás is működik.

Bodrogkeresztúr: Az elmúlt években komoly fejlődésen ment keresztül a bodrogkeresztúri Kalóz Kikötő. A fejlesztés eredményeként közel 7000 m^2-es vízparti területen és a hozzá kapcsolódó vízfelületen széleskörű és színvonalas szolgáltatások kerültek kialakításra. 12 személyes szabadidő tutaj, vízen tekerhető mountain bike, kajak, kenu és jetski (wakeboard, vizisí, fánk, banán húzási lehetőségekkel). A fejlesztés elsősorban turisztikai jellegű, összekötve a térség borkultúrájával. A kikötő továbbá hajtótárolásra is alkalmas, maximum 10 méter hosszúságú hajók részére, a tárolás vízen, vagy az erre kiépített csarnokban lehetséges.

Sárospatak: A meglévő kikötő nagyon kis kapacitású. A város tervei között szerepel külön kikötő létesítése a Tokaj-Sárospatak viszonylatban működtethető utasszállító hajóforgalom számára, amelynek helye a Bodrog-híd var felőli oldalán lehetséges. A kis- es sporthajók, kenuk számára az Arad utca Bodrog-parti szakaszán, illetve a Suta patak torkolata mellett létesítendő camping területén lehetséges. A két kishajó-kikötő lehetőséget ad sólyázó hely kialakítására is.

Sátoraljaújhely-Alsóberecki: Elsősorban túrainduló és táborozóhelyként szolgál.

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

1. 5. 1. 7. Légi közlekedés

Térségi jelentőségű nyilvános kereskedelmi repülőtér Sárospatakon található, a várostól két kilométerre, keletre. Háromhektáros területen fekszik és füves kifutópályával, valamint hangárral rendelkezik. A repülőtéren jelenleg elsősorban sport- és szabadidős célú repülés valósul meg. A jövőben alkalmas lehet polgári célú alkalmazásra is, melyhez engedéllyel már rendelkezik. A környék egyik fontos problémája a nehéz megközelíthetőség, mely részleges feloldását szolgálhatja a felújításra váró repülőtér.

A térséghez legközelebb elhelyezkedő, nemzetközi járatokat fogadó repülőtér Debrecenben, illetve Kassán található.

TOKAJ
BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

1. 5. 2. Borsod-Abaúj- Zemplén megye Területfejlesztési Koncepcióval való összhang a fizikai infrastruktúra témakörén belül

A közlekedés-fejlesztés javítja a térség elérhetőségét mind hazai, mind nemzetközi viszonylatban, valamint elősegíti a munkaerő-piaci központok megközelítését. A közlekedés-fejlesztés eredményeként javul a közösségi közeledési szolgáltatások minősége, és a közeledési biztonság. A Borsod-Abaúj-Zemplén megye Területfejlesztési Koncepció, meghatározza a megye fejlesztésének stratégiai céljait, az átfogó célokhoz szorosan illeszkedve. A stratégiai célokon belül meghatároz a dokumentum részcélokat (prioritásokat) és beavatkozási területeket is.

2. ábra: Borsod-Abaúj-Zemplén megye Területfejlesztési Koncepciójának infrastruktúrafejlesztésre vonatkozó célrendszere

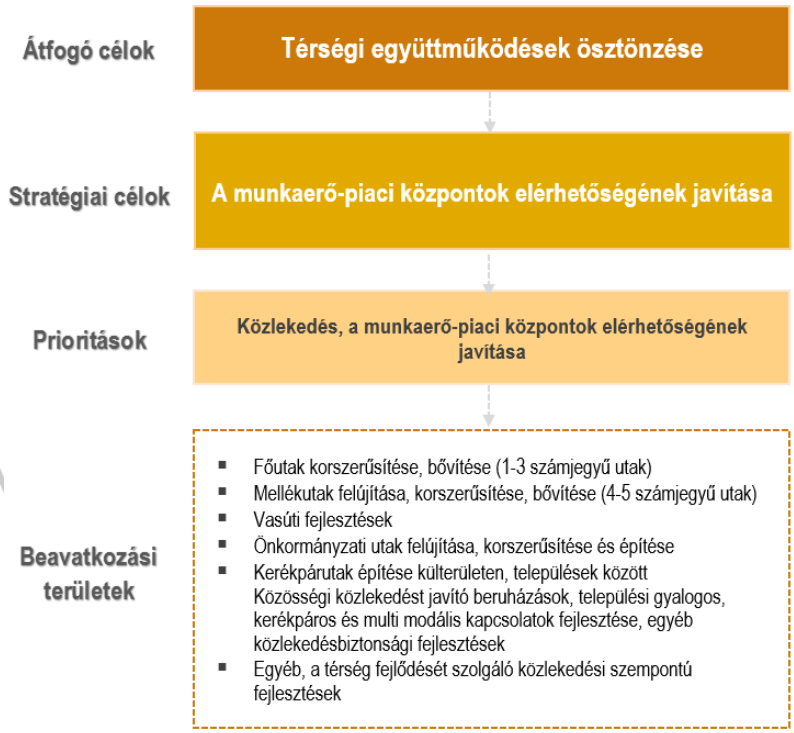

Forrás: B-A-Z megye Területfejlesztési Koncepció alapján szerk. Csupor V.

Tokaj-Hegyalja térségre vonatkozóan a dokumentum a következő közlekedés-fejlesztési célokat határozza meg:

- Miskolc vasúti elérhetőségének javítása a Budapest – Miskolc – Nyíregyháza fővonal korszerűsítésével, annak érdekében, hogy a menetidő Budapest irányába, illetve a szomszédos nagyvárosok (pl. Nyíregyháza, Debrecen) felé minimálisra csökkenjen.
- Tervezett a megyén belüli, elővárosi jelegű (tram-train) közösségi közlekedés fejlesztése többek között Szerencs irányába, elsősorban a meglévő vasúti infrastruktúra korszerűsítésével,

bővítésével, a Miskolc központú sugaras vasúthálózat adta feltárási lehetőségek kihasználásával.

- Tervezett Szerencs és Sátoraljaújhely között a vasútvonal villamosítása a teljes pályaszakasz felújításával, az állomások és megállóhelyek, valamint az utas-kiszolgáló rendszerek korszerűsítésével.
- Sátoraljaújhelyen a vasúti közlekedés fejlesztése, valamint a Mezőzombori deltaág helyreállítása a térség kelet-nyugati vasúti elérhetőségének javítása érdekében.
- Megyei főutak hálózatának továbbfejlesztése alapján cél a települések belterületeinek elkerülése, szolgálva a környezeti állapot javítását az alábbi főutak mentén:
- 37-es útnál Szerencs, Sátoraljaújhely elkerülése és gyorsforgalmi úttá való fejlesztése,
- Bodrogkisfalud, Bodrogkeresztúr, Tokaj elkerülése,
- Tokaj esetében egy új Tisza híd megépítésével a világörökségi magterületet teljesen elkerülő, a védőövezetet pedig kevésbé érintő nyomvonalon.

Regionális közúti elérhetőség és a közlekedésbiztonság javítása a meglévő főutak korszerűsítésével, bővítésével. Az OTrT szerint tervezett új kapcsolatok, melyek a térséget érintik és a határon átnyúló kapcsolatok erősítését szolgálják:

- Sárospatak (37. sz. főút) – Cigánd – Kisvárda – Vásárosnamény – Tivadar – Fehérgyarmat (491. sz. főút),
- 381. sz. főút Sátoraljaújhely és Kisvárda közti szakaszának kijelölése.
- A megyei mellékutak karbantartása, fejlesztése és korszerűsítése a megyén belüli elérhetőség javítása érdekében, különös tekintettel a helyközi – országos, regionális – menetrend szerinti közforgalmú autóbusz közlekedés menetidejének betarthatóságára, az utazási komfort fokozására, a közeledésbiztonsági és üzemeltetési feltételek javítására.
- Kerékpáros közlekedés infrastruktúrájának fejlesztése a biztonságos kerékpáros közlekedés feltételeinek megteremtése érdekében, különösen az iparterületekre, illetve a jelentősebb forgalmi turisztikai vonzerőkhöz vezető utak mentén.

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

54. táblázat: Az elmúlt időszak jelentősebb közlekedés fejlesztései a Tokaj Hegyalja térségben

Tokaj-Hegyalja térség jelentősebb közlekedésfejlesztési beruházásai		
Tállya		
Tállya község belterületi vízrendezése II. ütem. ÉMOP-3.2.1/D-11	Megítélt támogatás összege (Ft) 183 178 195 Ft Projekt összköltsége (Ft) 192 819 153 Ft	Projekt megvalósulásának dátuma 2013.05.31
	Megítélt támogatás összege (Ft)	Projekt megvalósulásának dátuma
	485 319 645 Ft	2012.08.29

Tállya község belterületi vízrendezése I. ütem ÉMOP-3.2.1/C-09	Projekt összköltsége (Ft) 539 244 050 Ft	
Szerencs		
Térségi elérhetőség javítása a 3616., 3714., 2625., és a 3611. j. utakon ÉMOP-5.1.1	Megítélt támogatás összege (Ft) 589 773 455 Ft Projekt összköltsége (Ft) 589 773 455 Ft	Projekt megvalósulásának dátuma 2011.06.15
Szerencs város belterületi, gyűjtőút funkciójú 1295 hrsz. Bajcsy-Zsilinszy Endre útjának fejlesztése. ÉMOP-3.1.2/B	Megítélt támogatás összege (Ft) 84 675 641 Ft Projekt összköltsége (Ft) 112 900 854 Ft	Projekt megvalósulásának dátuma 2011.07.05
37. sz. főút 11,5 t-s burkolatmegerősítése 8+444 - 39-800 kmsz közötti szakaszon KÖZOP-3.4.0-09	Megítélt támogatás összege (Ft) 747 421 421 Ft Projekt összköltsége (Ft) 747 421 421 Ft	Projekt megvalósulásának dátuma: folyamatban
Mezőzombor		
Belterületi utak építése az esélyegyenlőség jegyében ÉMOP-3.1.3	Megítélt támogatás összege (Ft) 59 913 247 Ft Projekt összköltsége (Ft) 66 570 275 Ft	Projekt megvalósulásának dátuma 2011.01.07
Sárospatak		
Térségi elérhetőség javítása a 3805, 3806 és 3807 j. utakon ÉMOP-5.1.1/A-11	Megítélt támogatás összege (Ft) 839 043 672 Ft	Projekt megvalósulásának dátuma 2014.04.01
	Projekt összköltsége (Ft) 839 043 672 Ft	

TOKAJ

Sátoraljaújhely		
A Kossuth tér sétálóutcát elkerülő és mentesítő út építése, felújítása Sátoraljaújhelyen ÉMOP-3.1.2/B	Megítélt támogatás összege (Ft) 170 525 812 Ft Projekt összköltsége (Ft) 227 367 749 Ft	Projekt megvalósulásának dátuma 2011.01.04
Tokaj		
Közút- és járdafelújítás Tokaj városában	Megítélt támogatás összege (Ft) 86 580 000 Ft Projekt összköltsége (Ft) 96 200 000 Ft	Projekt megvalósulásának dátuma 2011.01.05
Bekecs		
Térségi elérhetőség javítása a 3616.,3714.,2625., és a 3611. j. utakon ÉMOP-5.1.1	Megítélt támogatás összege (Ft) 589 773 455 Ft Projekt összköltsége (Ft) 589 773 455 Ft	Projekt megvalósulásának dátuma 2011.06.15

Forrás: palyazat.gov.hu

TOKAJ
BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

1. 5. 3. Közműrendszerek

1. 5. 3. 1. Vízszolgáltatás

A Tokaj-Hegyalja térség településeit két nagy közműszolgáltató vállalat látja el. Északon (Bodrogolaszi, Erdőbénye, Hercegkút, Makkoshotyka, Olaszliszka, Sárazsadány, Sárospatak, Sátoraljaújhely, Tolcsva, Vámosújfalu) a Zempléni Vízmű Kft., a déli részen (Abaújszántó, Bekecs, Bodrogkeresztúr, Bodrogkisfalud, Bekecs, Erdőbénye, Golop, Legyesbénye, Mád, Mezőzombor, Monok, Rátka, Szegi, Szegilong, Tarcal, Tállya, Tokaj) a Borsodvíz Zrt. biztosítja a közműszolgáltatásokat.

71. térkép: A Zempléni Vízmű Kft (észak) és a Borsodvíz Zrt. (dél) által ellátott települések a térségben

Szerk. Csupor V.

A Tokaj-Hegyalja térségen belül, az 1992 óta működő Zempléni Vízmű Kft. 10 település vízellátását biztosítja. A sátoraljaújhelyi vízbázis működik a legnagyobb kapacitással, mely biztosítja Sárospatak és további térségen kívüli települések ivóvízellátást is.

55. táblázat: Vízbázis kapacitás Tokaj-Hegyalja térség északi felében

	Vízbázis kapacitás m^3/nap (2012)
Sátoraljaújhely I.	13233
Sátoraljaújhely II.	14184
Bodrogolaszi	1713
Erdőhorváti	172,8
Olaszliszka	206

Forrás: Zempléni Vízmű Kft. – közérdekű adatok alapján szerk. Csupor V.

A Sátoraljaújhelyi ivóvízbázis nitrit tartalma a 2013-as adatok alapján a térségben kiugró 18,1 mg/l, hasonlóképpen a szulfát tartalomhoz, mely térségen belül a legmagasabb (74 mg/l) értékkel rendelkezik. A Bodrogolaszi vízbázis kapacitási adatai jelentősen elmaradnak a Sátoraljaújhely adataitól, hiszen a vízbázis csak Bodrogolaszi és Sárazsadány ivóvízellátását biztosítja. Az olaszliszkai vízbázis ellátja Olaszliszka, Vámosújfalu és Tolcsva településeket. PH értéke ennek a vízbázisnak a legmagasabb (8,02 pH) 2013-as adatok alapján, valamint a nitrát érték itt a legalacsonyabb (4,8 mg/l) a térség többi településéhez képest. Erdőhorváti vízbázis csak Erdőhorváti ivóvízellátását biztosítja, mely vízbázisnak vastartalma (0,01 mg/l) jelentősen alacsony a térség többi vízkészletéhez képest.

A térség településein fontos feladat a még ivóvízzel nem rendelkező utcákban a vízhálózat kiépítése. A vízellátó rendszer gyengesége a korszerűtlen, elöregedett azbesztcement gerincvezeték hálózat. A következő programozási időszak egyik legfontosabb ivóvízzel kapcsolatos fejlesztési feladata, hogy az elavult csőrendszer ki legyen cserélve, azaz a települési vízhálózaton belül az azbesztcement gerincvezetékek arányát minél jobban vissza kell szorítani. A területek egyes részein a talaj jelentős agresszivitást mutat a beépített acél idomok és kötőelemekkel szemben. Ennek kiküszöbölésére Sátoraljaújhely I. sz. Vízmű telepén savtalanító épület építését tervezik. A rekonstrukcióval egyszerre nő a rendszer üzembiztonsága és csökkenthető a hálózati veszteség. Mindezeken felül a térség egyik konfliktusforrása, hogy az elmúlt másfél évtized alatt lezajlott vízfogyasztás csökkenés következtében az áramlási sebességek csökkentek, amellyel növekedett a lerakódás mértéke.

A térség déli részén elhelyezkedő 17 település vízellátását a miskolci központtal működő Borsodvíz Zrt. végzi.

A szerencsi vízellátó rendszer össze van kötve a golopi vízellátó rendszerrel. A környéken a szerencsi cukorgyár és csokoládégyár használ jelentős mennyiségű ipari vizet, melyet egyfelől felszíni vízkivételből, másfelől fúrt kutakból nyer.

A Szerencs térségi ivóvízminőség-javító program megvalósítása folyamatban van. A projekt keretében összekötő vezetéket fektetnek le Tokaj-Szerencs, valamint Golop-Szerencs között, tisztító berendezéseket építenek, új kutakat fúrnak annak érdekében, hogy a jövőben a térségi ivóvízellátás kizárólag a golopi és tokaji bázisról történjen. A fejlesztés révén Prügyön és Golopon két kutat,

TOKAJ DORVIDÉKFEJLESZTÉSI TANÁCS

Szerencsen pedig egy vízbázist vonnak ki a szolgáltatásból, melyek 14-27 ˚C vizet termelnek. Ezen kutak, további hasznosításként, hőszivattyúk beszerzésével középületek fűtésére is alkalmasak. [43]

56. táblázat: Vízszolgáltatás Tokaj-Hegyalja térségben

	2000	2005	2010	2012	2014
Háztartásoknak szolgáltatott víz mennyisége (1000 m3)	2197,7	2112,8	1870,7	1819	1855,2
Közüzemi ivóvízvezeték-hálózat hossza (km)	3050,6	2894,4	2523,7	2454,2	2370,3
Közüzemi ivóvízvezeték-hálózatba bekapcsolt lakások száma (db)	26997	27676	28360	28515	28640
Az év folyamán a közüzemi ivóvízvezeték-hálózatba bekapcsolt lakások száma (db)	315	266	67	77	48

Forrás: KSH Tájékoztatási Adatok alapján szerk. Csupor V.

TOKAJ
BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

A háztartásoknak szolgáltatott víz mennyisége a térségben az elmúlt 15 évben jelentősen csökkent. Lakosságszámhoz viszonyítva a csökkenés az országos és megyei csökkenő trendeket követi. Tokaj-Hegyalján, 2014-es KSH adatok alapján, az egy főre jutó vízfogyasztás, 26 m^3/fő egy évre számolva, mely kevesebb az országos átlagnál (33,09 m^3/fő), míg a megyei értéknél (23 m^3/fő) magasabb. A háztartásoknak szolgáltatott víz mennyisége 2000-től 2014-ig 27,8%-al csökkent, míg az összes szolgáltatott víz mennyisége csupán 15%-kal lett kevesebb. A közüzemi ivóvízvezeték hálózat hossza, valamint az év folyamán a közüzemi ivóvízvezeték hálózatba bekapcsolt lakások száma nagymértékben csökkent. Ezen folyamatok az egyre magasabb komfort fokozatú lakások meglétének, illetve az újépítésű lakások hiányának köszönhetők.

87. grafikon: Egy lakosra jutó – háztartásoknak szolgáltatott – víz mennyisége (m3) egy év alatt

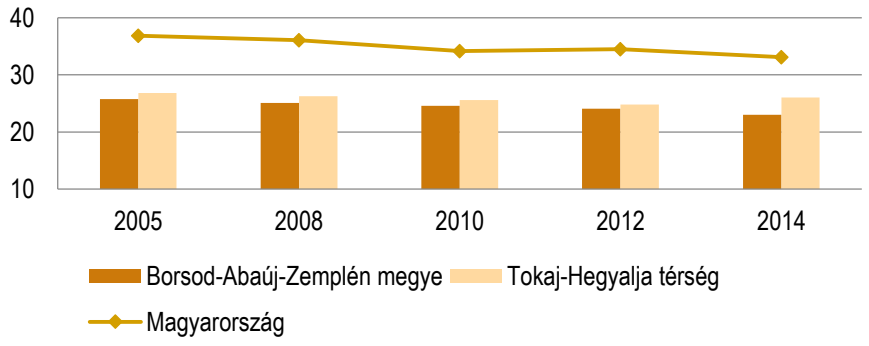

Forrás: KSH Tájékoztatási Adatok alapján szerk. Csupor V.

[43] Szerencs Város Integrált Településfejlesztési Stratégiájának Megalapozó Vizsgálata

Az ivóvízvezeték hálózatba bekapcsolt lakások száma a térségben 2014-ben 28 515 volt, mely a térségben található összes lakás 91,2%-a. Az ivóvízvezeték-hálózatba bekapcsolt lakások aránya a térséget vizsgálva elmarad az országos átlagtól (95%). A térségen belül a települések között jelentős a szórás. Míg Hercegkúton vagy Golopon az ivóvízhálózatba bekapcsolt lakások aránya majdnem 100%, addig Erdőbényében (65%), Mezőzomborban (79%) jóval az országos és a térségi átlag alatt van ez az érték. A térségben található négy járásszékhely közül egyedül Sátoraljaújhely értékei haladják meg az országos értéket az ivóvízvezeték-hálózatba bekapcsolt lakások aránya tekintetében.

88. grafikon: Közüzemi ivóvízvezeték-hálózatba bekapcsolt lakások aránya

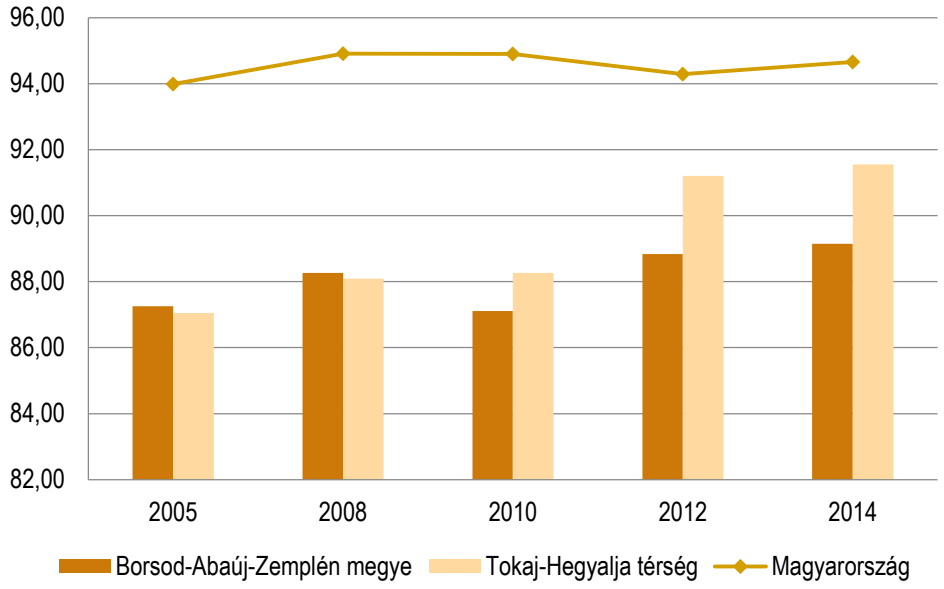

Forrás: KSH Tájékoztatási Adatok alapján szerk. Csupor V.

Jelentős javulást hoz a vízminőségben a Környezet és Energia Operatív Program (KEOP) 7.1.3.0/1F keretében megvalósuló, a „Ivóvízminőség javítás" projekt, melyet a Borsodvíz Kft. tanulmányára építve Szerencs Város Önkormányzata, mint gesztor valósít meg a 8 kistérséghez tartozó 81 települési önkormányzat együttműködésével. A projekt célja a 201/2001. (X. 25.) Korm. rendelet követelményeinek teljesítése a vízminőséget jellemző szennyező elemek koncentrációjának határérték alá csökkentésével.[44]

[44] Szerencs Város Integrált Településfejlesztési stratégiája

1. 5. 3. 2. Szennyvízszolgáltatás

A térség északi részén a szennyvízszolgáltatást az ivóvíz-szolgáltatáshoz hasonlóan, a Zempléni Vízmű Kft. biztosítja. Sárospatak önálló, részben az agglomerációját is ellátó szennyvízgyűjtő rendszerrel rendelkezik. A sárospataki szennyvizet a Bodrog bal partján lévő átemelő műtárgyba vezetik, ahonnan a folyó jobb partján lévő szennyvíztisztító telepre nyomják át. A településen lévő II. fokozatú szennyvíztisztító telepen kerül megtisztításra a régió területéről beszállított települési folyékony hulladékkal együtt. Sátoraljaújhely szennyvíztisztító telepe a település déli részén található, a tisztított szennyvíz befogadója a Ronyva-patak. A térség déli településeinek a szennyvízszolgáltatását, az ivóvíz-szolgáltatáshoz hasonlóan a Borsodvíz Zrt. végzi. A Tokaj környéki településeken a tisztított szennyvizet a Tiszába eresztik. Az iszapot a sűrítés és víztelenítés után a mezőgazdaságban hasznosítják.

Térségi jelentőségű szennyvíztisztító telep található a következő településeken:

- Sárospatak;
- Sátoraljaújhely;
- Szerencs;
- Tokaj;
- Abaújszántó.

A Nemzeti Települési Szennyvízelvezetési és tisztítási Megvalósítási Programról szóló többször módosított 25/2002. (II. 27) Korm. rendelet

15 000 LE-nél nagyobb szennyvízterhelésű normál területű agglomerációba sorolja:

- Sárospatak és környékét (Bodrogolaszi, Erdőhorváti, Háromhuta, Hercegkút, Komlóska, Makkoshotyka, Olaszliszka, Sárazsadány, Tolcsva, Vámosújfalu). Az agglomeráció szennyvízterhelése: 27985 LE.
- Szerencs és környékét (Bekecs, Legyesbénye, Mád, Mezőzombor, Rátka). Az agglomeráció szennyvízterhelése: 23777 LE.
- Tokaj és környékét (Bodrogkeresztúr, Bodrogkisfalud, Csobaj, Erdőbénye, Szegi, Szegilong, Taktabáj, Tarcal, Tiszaladány, Tiszatardos). Az agglomeráció szennyvízterhelése: 15748 LE.

10 000 – 15 000 LE-nél nagyobb szennyvízterhelésű normál területű agglomerációba sorolja:

- Abaújszántó és környéke (Abaújkér, Golop, Monok, Tállya) Az agglomeráció szennyvízterhelése: 10 092 LE.
- Megfelelő szennyvízelvezető és -tisztító rendszerrel ellátott agglomeráció
- Sátoraljaújhely (Alsóregmec, Mikóháza). Az agglomeráció szennyvízterhelése: 21433 LE.

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

57. táblázat: Szennyvízszolgáltatás Tokaj-Hegyalja térségben

	2000	2005	2010	2012	2014
A közüzemi szennyvízgyűjtő-hálózatban (közcsatornában) elvezetett összes szennyvíz mennyisége (1000 m³)	2321,8	2628,4	3158,5	2536,9	3000,6
A közüzemi szennyvízgyűjtő-hálózat (közcsatorna-hálózat) hossza (km)	176,3	424,2	510,3	443,3	439,6
A közüzemi szennyvízgyűjtő-hálózatba (közcsatorna-hálózatba) bekapcsolt lakások száma (db)	9223	19434	23519	25157	25279
Az év folyamán a közüzemi szennyvízgyűjtő-hálózatba (közcsatorna-hálózatba) bekapcsolt lakások száma (db)	228	1635	849	1437	194

Forrás: KSH Tájékoztatási Adatok alapján szerk. Csupor V.

A közüzemi szennyvízgyűjtő-hálózatban elvezetett összes szennyvíz mennyiséget az elmúlt években jelentős ingadozás jellemzi. 2010-ben volt egy jelentős pozitív kiugrás, 2012-ben visszaesés, majd 2014-re majdnem újra elérte a 2010-es adatokat a közcsatornában elvezetett szennyvíz mennyisége.

A térség egy lakosra jutó közüzemi szennyvízgyűjtő-hálózatban elvezetett összes szennyvíz mennyisége 2014-ben, az országos értéktől (50m³) elmarad, míg a megyei adatoknál (35 m³) kedvezőbb. 2010 után a térségben jelentős visszaesés észlelhető, hasonlóképpen az országos és megyei értékekhez. 2012 után a térség szennyvíz mennyisége a megyei átlag fölé emelkedett, és azóta is fölötte van.

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

89. grafikon: Egy lakosra jutó közüzemi szennyvízgyűjtő-hálózatban (közcsatornában) elvezetett összes szennyvíz mennyisége (m3) egy év alatt

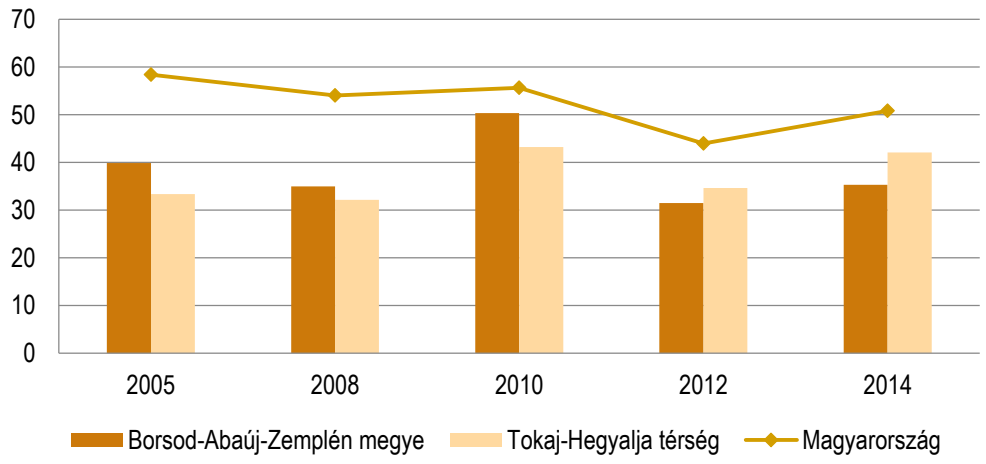

Forrás: KSH Tájékoztatási Adatok alapján szerk. Csupor V.

A kiépített közüzemi szennyvízgyűjtő-hálózat hossza 2000 óta jelentősen nőtt, 2010-ben egy kisebb törés látható, ahol a kiépítés mértéke kissé visszaesett. A közüzemi szennyvízgyűjtő-hálózatba (közcsatorna-hálózatba) bekapcsolt lakások száma folyamatos emelkedést mutat, 2000 óta a majdnem háromszorosára nőtt.

A közüzemi szennyvízgyűjtő-hálózatba bekapcsolt lakások aránya fokozatos, stabil emelkedést mutat mind térségi, mind megyei és országos szinten is. A szennyvízhálózatba bekapcsolt lakások száma 2014-ben a térségben 25 279 db, míg a térség lakásállománya 31 283 db volt. Ez alapján a szennyvízhálózatba bekapcsolt lakások aránya 80,8%, mely az országos arányhoz (74%) képest jóval kedvezőbb az érték. Itt is mutatkoznak különbségek a térség települései között. Legyesbénye (11%), Monok (47%) jelentősen elmaradnak a térség átlagától, míg Hercegkút (96%) és Sárospatak (93%) kiemelkedik a települések közül.

90. grafikon: A közüzemi szennyvízgyűjtő-hálózatba (közcsatorna-hálózatba) bekapcsolt lakások aránya a lakásállományhoz viszonyítva

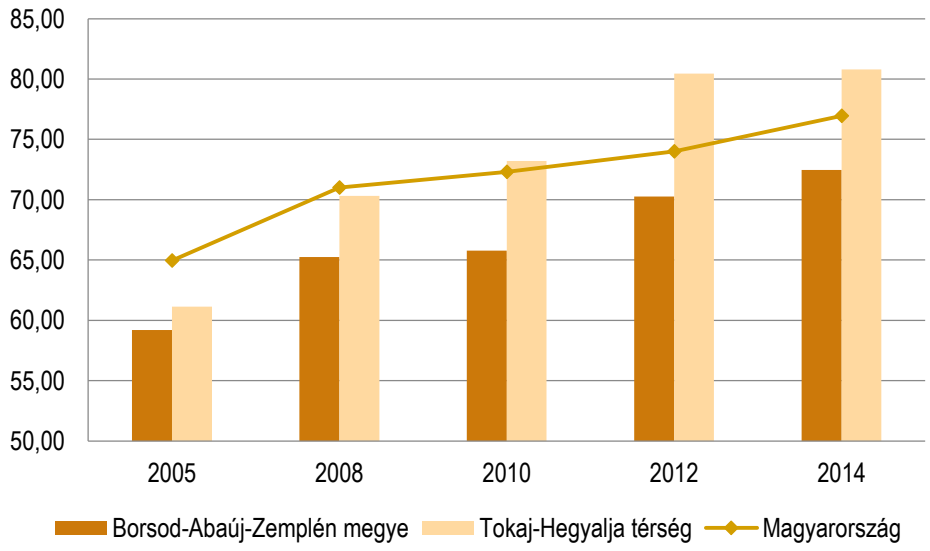

Forrás: KSH Tájékoztatási Adatok alapján szerk. Csupor V.

A másodlagos közműolló mértéke – a vízhálózatba és a csatornahálózatba bekapcsolt lakások arányának különbségét mutatja – 10,74%, ez az országos átlagnál (17,8%) kedvezőbb.

1. 5. 3. 3. Csapadékvíz elvezetés

A térségben a víziközművekkel kapcsolatos legfontosabb problémát a csapadékvíz-elvezetés megoldatlansága okozza. A terepen lefolyó csapadék – a talajerózió mellett – állandó veszélyt jelent az épített környezetre. A burkolt felületek arányának utóbbi időben történt emelkedése megnövelte az elvezetendő csapadékvíz mennyiségét, ráadásul az összegyülekezési idő lerövidült. A helyzetet tovább

súlyosbítja a globális felmelegedés okozta szélsőséges időjárás, mely hirtelen nagy intenzitású csapadékeseményeket idéz elő, melyek elvezetését a vagyonbiztonság érdekében meg kell oldani. Általános probléma, hogy a felszíni vízelvezető rendszer (zárt és nyitott) karbantartása elmaradt, vagy nem volt elégséges. A beépítésre szánt területeken új beépítés esetén zárt csapadékvíz-elvezető csatorna építése javasolt.

1. 5. 3. 4. Gázellátás

A térség összes településén a közműves gázelosztást a TIGÁZ-DSO Kft. látja el. A cég gázelosztó hálózata jelenleg 125 elszámolási ponton összesen 147 gázátadó állomáson keresztül csatlakozik a szállítói engedélyes gázszállító vezetékrendszeréhez az ország 11 megyéjében. A meglévő, kiépített földgázvezeték-hálózat hosszú távon biztosítja a térség gázellátását.

A Tokaj-Hegyalja térségben négy gázátadó állomás található. A következő táblázat mutatja be, hogy a térség egyes településeire, mely átadó állomásról érkezik a földgáz.

58. táblázat: A Tokaj-Hegyalja térség gázelosztási rendszere

Átadó állomás	Település
Abaújkér	Abaújszántó; Golop; Monok; Rátka; Tállya
Sárospatak	Sátoraljaújhely; Hercegkút; Makkoshotyka
Szerencs	Bekecs; Bodrogkeresztúr; Bodrogkisfalud; Bodrogolaszi; Erdőbénye; Erdőhorváti, Legyesbénye; Mád; Mezőzombor; Olaszliszka; Sárazsadány; Szegi; Szegilong; Tarcal; Tolcsva; Vámosújfalu
Nyírtelek II.	Tokaj

Forrás: http://www.tigazdso.hu

A térségben a háztartási gázfogyasztók száma és az összes gázfogyasztók száma 2000 után 2010-ig intenzíven növekedett, azóta fokozatosan csökkenő tendenciát mutat. A háztartási gázfogyasztók számának és a háztartásoknak értékesített gáz mennyiségének csökkenése a megújuló energiaforrások fokozatosan növekvő kihasználtságának, valamint a társasházak energetikai felújításainak (nyílászárók cseréje, utólagos hőszigetelés) is betudható. A jó ellátottságot biztosító gázelosztó csőhálózat hossza az elmúlt években stagnált.

59. táblázat: Tokaj-Hegyalja térségének gázszolgáltatási adatai

	2000	2005	2010	2012	2014
Háztartási gázfogyasztók száma (db)	11498	15855	18632	17368	16771
Az összes szolgáltatott vezetékes gáz mennyisége (átszámítás nélkül) (1000 m3)	42337	66765	46709,4	39634,4	33606,5
Az összes szolgáltatott gáz mennyiségéből a háztartások részére szolgáltatott gáz mennyisége (átszámítás nélkül) (1000 m3)	21315	31947	21810,8	16448,8	14521,2
Az összes gázcsőhálózat hossza (km)	755,5	837,3	787,6	787,9	788,7
Összes gázfogyasztók száma (db)	12325	17099	20168	18943	18404

Forrás: KSH Tájékoztatási Adatok alapján szerk. Csupor V.

1. 5. 3. 5. Energiaellátás

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

Borsod-Abaúj-Zemplén megyében jelenleg kizárólag Sajószögeden található olyan erőmű, amelynek teljesítménye meghaladja az 50 MW-ot. A gázturbinás erőmű mellett korábban három másik nagy teljesítményű erőmű is üzemelt: a berentei Borsodi Biomasszaerőmű, a Tiszapalkonyai hőerőmű, valamint a Tisza II. hőerőmű, ezeket a veszteséges üzemeltethetőség miatt bezárták. A sajószögedi hőerőmű mellett jelenleg sárospataki fűtőmű (1 MW áram-, 1,6 MW hőtermelési kapacitás) és több kisebb erőmű is részt vesz a térségi villamosenergia-termelésében. A gázmotorral termelt hő fedezi a távhőrendszer hőigényének több, mint 50%-át.

A térségben az ELMŰ-ÉMÁSZ Társaságcsoport végzi az áramszolgáltatást, energiaelosztását egy 120 KV-os nagyrészt északkelet – délnyugat irányú távvezeték biztosítja. Innen csatlakoznak le a kisebb teljesítményű távvezetékek, melyek a villamosenergiát további vezetékek és transzformátorok segítségével a fogyasztókhoz juttatják. A nagyobb településeken a villamosenergia-hálózatokat főleg vasbeton vagy faoszlopon lévő légvezetékekkel alakították ki, melyet fokozatosan légkábelre, illetve (tájképi szempontból előnyösebb) földkábelre építenek át.

60. táblázat: Villamosenergia KSH adatai Tokaj-Hegyalja térségben

	2000	2005	2010	2012	2014
Háztartási villamosenergia fogyasztók száma (db)	n.a	37598	38304	38119	36156
A háztartások részére szolgáltatott villamosenergia mennyisége (1000 kWh)	n.a	76348	78681	74501	71581

Villamosenergia-fogyasztók száma (db)	n.a		40474	40734	39845
Szolgáltatott összes villamosenergia mennyisége (1000 kWh)	n.a	n.a	167030	169053	187423
A kisfeszültségű villamosenergia-elosztóhálózat hossza (km)	n.a	n.a	n.a	655,8	663,1

Forrás: KSH Tájékoztatási Adatok alapján szerk. Csupor V.

A háztartási villamosenergia fogyasztók száma csökkenő tendenciát mutat, és a háztartásoknak szolgáltatott villamosenergia mennyisége is csökkent. Az egy lakosra jutó villamosenergia-fogyasztás az országos érték alatt, de jelentősen a megyei értékek felett jelenik meg. Az összes szolgáltatott villamosenergia mennyisége az elmúlt években nőtt, mely a növekvő ipari villamosenergia szolgáltatási keresletnek tudható be. A kisfeszültségű villamosenergia-elosztóhálózat hossza az elmúlt években kis mértékben nőtt.

91. grafikon: Egy lakosra jutó háztartások részére szolgáltatott villamosenergia (1000 kWh)

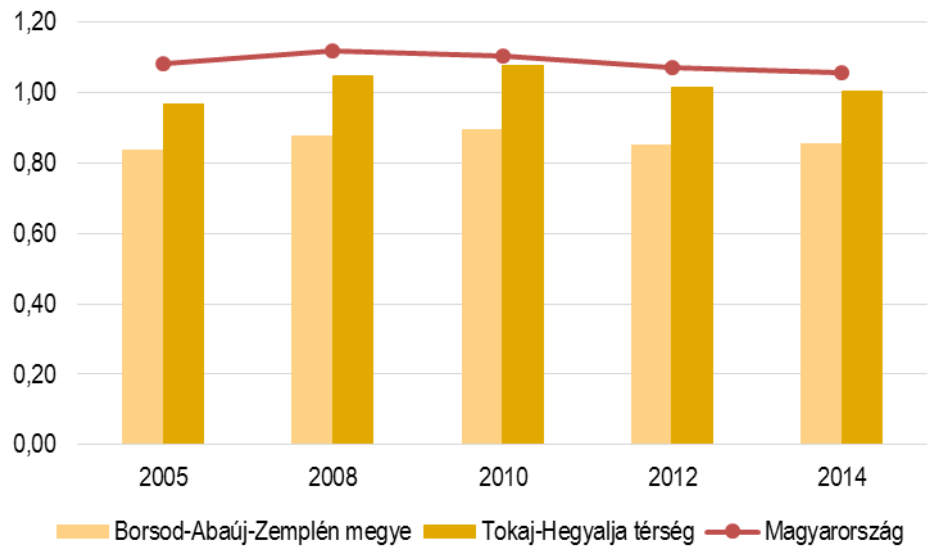

Forrás: KSH Tájékoztatási Adatok alapján szerk. Csupor V.

1. 5. 3. 6. Megújuló energiaforrások

Tokaj-Hegyalja energiaellátásában elsődlegesen a földgáz és az elektromos áram a meghatározó, ezeken felül, a jelentős erdősültségnek köszönhetően kiemelt szerep jut a biomassza hasznosításnak is. A térség jelentős erdősültsége kapcsán kiemelt figyelmet kell fordítani a biomassza fűtési célú hasznosítására, mely egy-egy településen az intézmények vagy lakóházak fűtési igényét is biztosíthatja. A biomassza hasznosítása azonban csakis a környezet- és természetvédelem, valamint az unikális

borászati kultúra érdekeinek sérülése nélkül képzelhető el. A térségben a megújuló energiaforrások nagy részét elsősorban lakóházakra felszerelt napkollektorok, valamint a településeken található, jelenleg is működő geotermikus kutak adják

A leromlott fizikai állapotú intézmények energiafogyasztási mutatói magasak, üzemeltetésük jelentős terhet ró a fenntartó önkormányzatokra. Ennek megfelelően az önkormányzatok jövőbeni fejlesztési elképzelései között elsődleges helyen szerepel, hogy a közintézmények energiaellátását legalább részben helyben előállított megújuló energiatermelő rendszer (napelem és/vagy napkollektor) lássa el.

Szerencsen több működő, illetve használaton kívül álló geotermikus kút található, így a geotermikus energia jobb kihasználásának fizikai infrastruktúrája részben rendelkezésre áll. A térségben található szarvasmarha állomány és a települések területén keletkező szennyvíziszap lehetőséget kínál biogáz termelésére és hasznosítására. A természetes vizek megléte, az ipari termelés hulladékhője, illetve a geotermikus energia további hasznosíthatósága jó esélyt ad hőszivattyús rendszerek kialakítására is.

1. 5. 3. 7. Informatika, hírközlés, kommunikáció, információs társadalom (Táv- és hírközlés)

A térségben az egyéni analóg távbeszélő fővonalak száma 2000-ben volt a legmagasabb. Azóta 2008-ig csökkent, majd az elmúlt években stagnálást mutat. A kábeltelevíziós hálózatba bekapcsolt lakások száma 2008-ban volt a legmagasabb, azóta majd 30%-al esett vissza, ezzel jelentősen elmaradva az országos és megyei értékektől. A távbeszélő fővonalak száma (ISDN vonalakkal együtt) folyamatos csökkenést mutat a térségben, hasonlóan az ISDN vonalak számához.

BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

61. táblázat: Tokaj-Hegyalja térség távközlési adatai

	2000	2005	2008	2010	2012	2014
Egyéni analóg távbeszélő fővonalak száma (lakásfővonal) (db)	20872	17841	15676	15276	16587	16232
Kábeltelevíziós hálózatba bekapcsolt lakások száma (db)	10822	13956	15407	10303	10636	11005
Távbeszélő fővonalak száma (ISDN vonalakkal együtt) (db)	n.a.	23893	21314	20234	21278	20264
ISDN vonalak száma (db)	n.a.	3542	3334	2804	2468	2003

Forrás: KSH Tájékoztatási Adatok alapján szerk. Csupor V.

92. grafikon: 1000 lakásra jutó kábeltelevíziós hálózatba bekapcsolt lakások száma

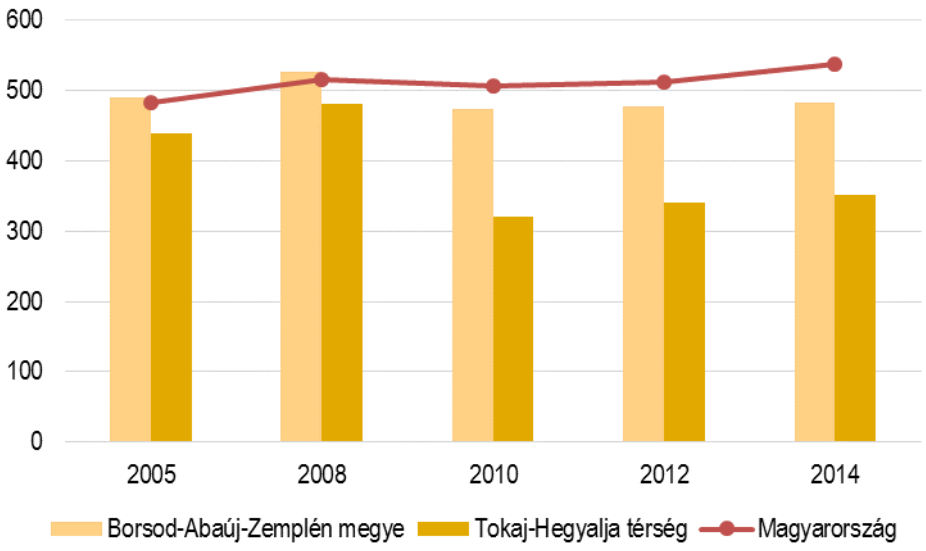

Forrás: KSH Tájékoztatási Adatok alapján szerk. Csupor V.

A légkábeles telefonhálózatot elsősorban a Magyar Telekom Nyrt, NordTelekom Kft. és a PR-TELECOM Zrt. üzemelteti, illetve folyamatosan bővíti, korszerűsíti, több helyen már földkábeles hálózatot is kialakítottak (Szerencs). A térségben T-Mobile, Telenor és Vodafone GSM állomások is találhatók, melyek hálózatok lefedettsége a nagyobb városokban megfelelő, a kisebb településeken viszont változó erősségű.

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

1. 5. 3. 8. Hulladékgazdálkodás

Térségi jelentőségű hulladéklerakó a Tokaj-Hegyalja 27 települése közül csak Bodrogkeresztúron található, tulajdonosa és üzemeltetője a MENTO Környezetkultúra Kft. Szilárd hulladékkezelő és lerakó telep a megyében még Sajókazán és Hejőpapin található. A térségben a bodrogkeresztúri lerakó megfelelően kielégíti a szükségelteket, nagyobb jellegű fejlesztési igény kapacitás hiány miatt nem lép fel. A korszerű hulladékgazdálkodás (újrafeldolgozás, visszanyerés, energetikai hasznosítás) rendszere azonban nem épült ki kellő képen, fontos fejlesztési feladat a hulladékhasznosítás megszervezése, illetve az infrastrukturális hálózat kiépítése.

Az egy főre jutó elszállított települési szilárd hulladék, a térségben az országos átlag alatt marad a megyei átlaggal együtt. Ebbe a kategóriába beletartozik az intézmények a szilárd hulladéka, valamint a közterületeken összegyűjtött szemét mennyisége. Azonban ha csak a lakosságtól elszállított települési szilárd hulladékot vizsgáljuk, az országos átlagnál magasabb értékekkel rendelkezik a térség.

62. táblázat: A térség hulladékgazdálkodással kapcsolatos adatai

	2010	2012	2014
Összes elszállított települési szilárd hulladék (tonna)	27280	26346,8	22515,5
A lakosságtól elszállított települési szilárd hulladék (tonna)	23666	22723,2	18373,2
Rendszeres hulladékgyűjtésbe bevont lakások száma (db)	31450	30603	n.a.
Szelektív hulladékgyűjtésbe bevont lakások száma (db)	1800	n.a.	n.a.
A lakosságtól szelektív hulladékgyűjtésben elszállított települési szilárd hulladék (tonna)	50,3	n.a.	n.a.

Forrás: KSH Tájékoztatási Adatok alapján szerk. Csupor V.

2010-ben a lakásállomány a térségben 32129 darab volt, ebből 1800 lakás vagyis teljes lakásállomány 5,6%-a volt szelektív hulladékgyűjtésbe bevonva, mellyel az országos aránytól jelentősen elmarad, ami 22,85%. A rendszeres hulladékgyűjtésbe bevont lakások aránya igen magas a térségben és a megyében is. Az országos érték 90-92% között mozog, addig a térség 98%-os értéket tudhat magáénak.

93. grafikon: Rendszeres hulladékgyűjtésbe bevont lakások aránya

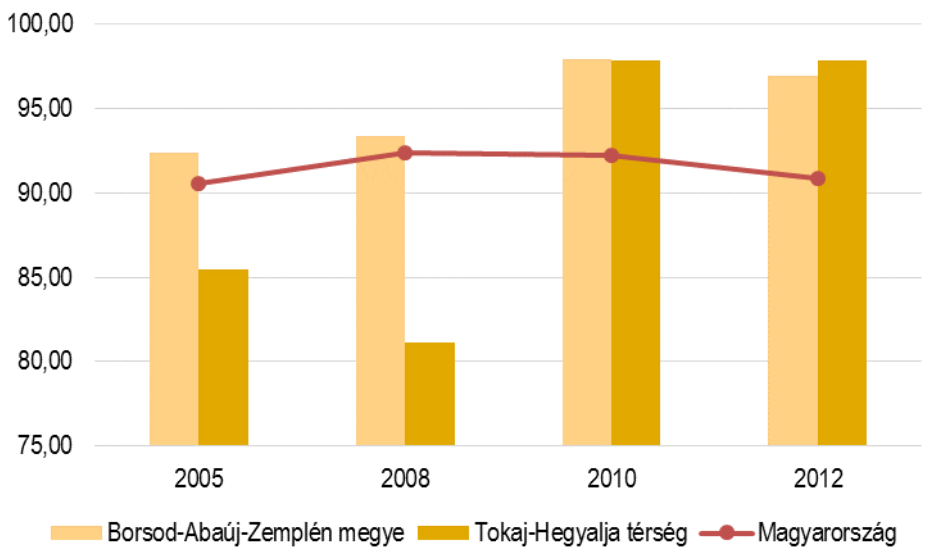

Forrás: KSH Tájékoztatási Adatok alapján szerk. Csupor V.

63. táblázat: Tokaj-Hegyalja térség jelentősebb közmű beruházásai

Tállya		
Tállya község belterületi vízrendeése I. ütem - ÉMOP-3.2.1/D-11	Megítélt támogatás összege (Ft) 485 319 645 Ft Projekt összköltsége (Ft) 539 244 050 Ft	Projekt megvalósulásának dátuma 2012.08.29
Tállya község belterületi vízrendezése II. ütem. ÉMOP-3.2.1/D-11	Megítélt támogatás összege (Ft) 183 178 195 Ft Projekt összköltsége (Ft) 192 819 153 Ft	Projekt megvalósulásának dátuma 2013.05.31
Sátoraljaújhely		
Ronyva árapasztó 2010. évben árvízi védekezéssel érintett szakaszának és műtárgyainak rekonstrukciója - ÉMOP-3.2.1/F-10	Megítélt támogatás összege (Ft) 99 780 666 Ft Projekt összköltsége (Ft) 99 780 666 Ft	Projekt megvalósulásának dátuma 2013.07.26
Határ Ronyva árvízvédelmi fejlesztése Sátoraljaújhelyen - ÉMOP-3.2.1/D-11	Megítélt támogatás összege (Ft) 171 360 525 Ft Projekt összköltsége (Ft) 180 379 500 Ft	Projekt megvalósulásának dátuma 2013.08.08
Sárazsadány		
A lakosság életkörülményeit javító intézkedések Sárazsadány településen - ÉMOP-3.1.3-11	Megítélt támogatás összege (Ft) 91 433 246 Ft Projekt összköltsége (Ft) 96 245 522 Ft	Projekt megvalósulásának dátuma 2013.12.31
Vámosújfalu		

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

Vámosújfalu településrekonstrukciója az árvíz sújtotta részeken - ÉMOP-3.1.2/E-11	Megítélt támogatás összege (Ft) 32 005 306 Ft Projekt összköltsége (Ft) 33 689 796 Ft	Projekt megvalósulásának dátuma 2013.09.30 Leírás Vámosújfalu Község Önkormányzata a 2010. évi nagy árvizeket követően pályázatot nyújtott be és nyert el a jelentősen károsodott Kossuth és Batthyány utcák felújítására, a település csapadékvíz elvezető földárkainak rendbetételére és a ravatalozó rekonstrukciójára.
Tolcsva		
Tolcsva patak meder helyreállítás - ÉMOP-3.2.1/D-11	Megítélt támogatás összege (Ft) 79 172 640 Ft Projekt összköltsége (Ft) 83 339 621 Ft	Projekt megvalósulásának dátuma 2013.12.31
Csapadékvíz elvezetés Tolcsván a Táncsics Mihály és Kossuth Lajos utcákban a veszélyelhárítás érdekében - ÉMOP-3.2.1/C-2f	Megítélt támogatás összege (Ft) 52 171 200 Ft Projekt összköltsége (Ft) 57 968 000 Ft	Projekt megvalósulásának dátuma 2010.12.02
Sárospatak		
Településrekonstrukció keretében közlekedési fejlesztések megvalósítása és a csapadékvíz elvezetés megoldása Sárospatakon - ÉMOP-3.1.2/E-11	Megítélt támogatás összege (Ft) 111 351 457 Ft Projekt összköltsége (Ft) 117 212 060 Ft	Projekt megvalósulásának dátuma 2014.05.31

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

Makkoshotyka		
Makkoshotyka ár és helyi vízkár veszélyeztetettségének csökkentése - ÉMOP-3.2.1/F-10	Megítélt támogatás összege (Ft) 70 779 297 Ft Projekt összköltsége (Ft) 70 779 297 Ft	Projekt megvalósulásának dátuma 2012.12.12
Bodrogkeresztúr		
Bodrogkeresztúr Község közlekedési és közvilágítási infrastruktúrájának korszerűsítése - ÉMOP-3.1.3/B-09	Megítélt támogatás összege (Ft) 67 903 506 Ft Projekt összköltsége (Ft) 71 477 375 Ft	Projekt megvalósulásának dátuma 2012.06.20
Tarcal		
Belterületi vízrendezés Tarcalon I. ütem Övárkok megvalósítása - ÉMOP-3.2.1/D-11	Megítélt támogatás összege (Ft) 77 818 205 Ft Projekt összköltsége (Ft) 81 913 900 Ft	Projekt megvalósulásának dátuma 2015.09.09
Mád		
A Mád és Máj patakok rekonstrukciója - ÉMOP-3.2.1/D-11	Megítélt támogatás összege (Ft) 199 939 993 Ft Projekt összköltsége (Ft) 210 463 150 Ft	Projekt megvalósulásának dátuma 2014.02.28
Rátka		
Koldu patak rekonstrukciója Rátkán - ÉMOP-3.2.1/F-10	Megítélt támogatás összege (Ft)	Projekt megvalósulásának dátuma
	28 695 210 Ft Projekt összköltsége (Ft)	2013.06.30

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

	28 695 210 Ft	
Abaújszántó		
Településrekonstrukció az árvíz sújtotta Abaújszántón - ÉMOP-3.1.2/E-11	Megítélt támogatás összege (Ft) 123 766 118 Ft Projekt összköltsége (Ft) 130 280 125 Ft	Projekt megvalósulásának dátuma 2013.04.30
Monok		
Széchényi utca felszíni csapadékvíz elvezetésének korszerűsítése Monok község belterületén - ÉMOP-3.2.1/C2-10	Megítélt támogatás összege (Ft) 60 429 040 Ft Projekt összköltsége (Ft) 63 609 516 Ft	Projekt megvalósulásának dátuma 2013.11.25
Szerencs		
Szerencs, Szerencs-Ond vízelvezető rendszer fejlesztése - ÉMOP-3.2.1/C2-10	Megítélt támogatás összege (Ft) 431 164 325 Ft Projekt összköltsége (Ft) 468 863 710 Ft	Projekt megvalósulásának dátuma 2013.12.31
Szerencs város környezetbiztonságának növelése és árvíz veszélyeztetettségének csökkentése - ÉMOP-3.2.1/F-10	Megítélt támogatás összege (Ft) 101 492 032 Ft Projekt összköltsége (Ft) 101 492 032 Ft	Projekt megvalósulásának dátuma 2013.11.30
Bekecs		
Bekecs község belterületi vízrendezése - ÉMOP-3.2.1/C-2f	Megítélt támogatás összege (Ft) 385 371 529 Ft	Projekt megvalósulásának dátuma 2011.12.15
	Projekt összköltsége (Ft) 428 191 275 Ft	

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

Legyesbénye		
Legyesbénye integrált településközpont fejlesztése - ÉMOP-3.1.3/B-09	Megítélt támogatás összege (Ft) 73 743 648 Ft Projekt összköltsége (Ft) 77 628 936 Ft	Projekt megvalósulásának dátuma 2012.02.23

Forrás: KSH Tájékoztatási Adatok alapján szerk. Csupor V.

TOKAJ
BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

1. 5. 4. Összegzés

Az ország észak-keleti sarkában található Tokaj-Hegyalja térség különleges földrajzi elhelyezkedést tudhat magáénak. Északról a Zempléni hegység, délről a Tisza határolja, mellyel jelentősen befolyásolt a térség elérhetőségi viszonya. A térség települései részben a vasút, részben a térséget észak-kelet – dél-nyugat irányban kettészelő 37. számú főút révén kapcsolódnak be az ország vérkeringésébe. A Bodrogközben húzódó területet gyorsforgalmi úthálózat nem érinti, azonban a térségen keresztülhalad országos jelentőségű kerékpárút törzshálózati vonal és az EuroVelo 11. Az autópálya elérhetősége a térség legtöbb településéről nehézkes, általában legalább 30 perc szükséges autópálya eléréséhez. A térség vasúti elérhetősége nagyon jó elsősorban a Budapest – Hatvan – Füzesabony – Szihalom – Mezőkövesd – Miskolc – Szerencs – Nyíregyháza nemzetközi törzshálózati fővonalnak köszönhetően, mely a térség déli szélét szeli át közel kelet-nyugati irányban. A vasútállomások elérhetősége a térség legtöbb városában nagyon jó, de a rosszabb esetben is minimum 15 percre elérhető vasútállomás a térség településeiről.

A térségben jelentős forgalmat lebonyolító 37-es, 38-as és újonnan kinevezett 39. sz. főutak nem csak településközi összekötő feladattal bírnak, hanem a településeken belül gyűjtőút funkciókat is ellátnak. A településeken az önkormányzati utak a helyi forgalmat bonyolítják le és vezetik rá a forgalmat az országos közutakra. Sok esetben a belterületek és belvárosok átmenő forgalom nagy gondot okoz a település számára mind környezeti, mind egészségügyi szempontból. Ennek érdekében több település esetében is tervezett elkerülő utak építése (pl.: Sátoraljaújhely elkerülő). A térségre, ahogyan az egész megyére, jellemző az egyes települések főúti kapcsolatait biztosító völgyekbe benyúló mellékutak, melyek több települést fűznek fel, így néhány esetben zsáktelepülés alakult ki (pl.: Makkoshotyka). A KSH gyűjti az egyes települések közúti baleseteinek adtait. A 2014-es adatok alapján Sárospatak és Sátoraljaújhely kimagasló a közúti balesetek száma tekintetében a többi településhez mérten.

BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

A térség domborzati adottságainak köszönhetően, a közút és a vasút hálózat térben nem válnak el jelentősen egymástól, közel párhuzamosan haladnak ezzel jelentős forgalmú közlekedési folyosókat alkotva. A legjelentősebb vasútvonal a Budapest – Hatvan – Füzesabony – Miskolc – Szerencs – Nyíregyháza nemzetközi törzshálózati fővonal, mely a térség déli területét szeli át közel kelet-nyugati irányban. A nyomvonal jelentőségét növeli, hogy a legközelebbi villamosított vasútvonal, mely keresztülszeli a Tiszát, Szolnokon található. A térségen áthalad országos jelentőségű törzshálózat fővonala, melyet további hazai jelentőségű fő-és mellékvonalak egészítenek ki.

Az helyi autóbuszos közösségi közlekedés a térségben nincs, így a közösségi közúti közlekedést a helyközi járatok használatával oldják meg a helyi lakosok. Budapestre nem közlekedik közvetlen járat a térség egyik településéről sem. Autóbuszos közlekedés szempontjából Szerencs és Tokaj van a legjobb helyzetben. A két településről a térség nagyobb városai és a két megyeszékhely 2 órán belül elérhetők. Budapest elérhetősége a két város esetében is hosszadalmas, minimum majd 4 és fél óra.

Az Országos Területrendezési Terv kijelöli az országos kerékpárút-törzshálózatot, melybe az országos jelentőségű turisztikai célpontokat érintő, hálózatként kialakított kerékpáros tervezett vagy meglévő útvonalak tartoznak. A térségben 28 km önállóan kiépített párhuzamos kerékpárút található a KENYI adatszolgáltatás alapján. A megyei fejlesztési elképzelések alapján, a kerékpárforgalmi hálózat fejlesztése terén szükséges a kerékpáros közlekedési infrastruktúra fejlesztése, a műszakilag és

forgalomtechnikailag nem megfelelő kerékpárutak, balesetveszélyes góc-pontok korrekciója. Fontos fejlesztési célterület a nemzetközi és az országos kerékpárút hálózatokhoz való csatlakozás biztosítása és a már meglévő elemek hálózatba szervezése környezetileg fenntartható módon. A megyei Stratégiai Program kiemeli a turisztikai vonzerők kerékpáros elérhetőségének javítását (pl.: Tarcal – Tokaj kerékpárút építése), a nemzetközi és országos (EuroVelo 11 nemzetközi kerékpárútvonal) kerékpárút törzshálózathoz való csatlakozást, valamint a települések belterületén kerékpáros közlekedésbiztonsági fejlesztések megvalósítását.

A térségben 3 jelentősebb közforgalmi kikötő találtaó (Tokaj, Bodrogkeresztúr, Sárospatak). A Tisza és a Bodrog teljes hosszában hajózható a térségben. A Tisza folyó melletti megyék kezdeményezték a folyó nemzetközi hajóúttá történő nyilvánítását. További kikötők (pl. jachtkikötő) építése a turisztikai vonzerők fejlődését követően, látogatószám növekedésével indokolt lehet.

A Sárospatakon meglévő térségi jelentőségű nyilvános kereskedelmi repülőtér háromhektáros területen fekszik és füves kifutópályával, valamint hangárral rendelkezik. Elsősorban sport- és szabadidős célú repülés valósul meg jelenleg a repülőtéren. A jövőben alkalmas lehet polgári célú alkalmazásra is, melyhez engedéllyel már rendelkezik.

Az ivóvíz hálózatba bekapcsolt lakások aránya 2014-ben 91,2%-volt mely kis mértékben kedvezőtlenül eltér az országos átlagtól. A szennyvízhálózatba bekapcsolt lakások aránya fokozatos, stabil emelkedést mutat mind térségi, mind megyei és országos szinten is. 2014-ben a Tokaj-Hegyalja térségben a közműcsatornahálózatba bekapcsolt lakások arány 74%-os volt, ami majdnem eléri a 77%-os országos szintet. A másodlagos közműolló mértéke, mely a - vízhálózatba és a csatornahálózatba bekapcsolt lakások arányának különbségét mutatja – 10,74%, ez az országos átlagnál (17,8%) kedvezőbb.

A térségben a háztartási gázfogyasztók száma és az összes gázfogyasztók száma 2000 után 2010-ig intenzíven növekedett majd fokozatosan csökkenő tendenciát mutat napjainkig. A háztartási gázfogyasztók számának és a háztartásoknak értékesített gáz mennyiségének csökkenése, részben a megújuló energiaforrások fokozatosan növekvő kihasználásának, valamint a társasházak energetikai felújításainak (nyílászárók cseréje, utólagos hőszigetelés) is betudható.

Tokaj-Hegyalja térség energiaellátásában elsődlegesen a földgáz és az elektromos áram a meghatározó, ezeken felül azonban még kiemelt szerep jut megújuló energiaforrások terén a biomassza hasznosításnak is, a jelentős erdősültségnek köszönhetően. A térségben a megújuló energiaforrások nagy részét elsősorban lakóházakra felszerelt napkollektorok, valamint a településeken található, jelenleg is működő geotermikus kutak adják. A térség adottságai azonban kitűnő alapját képezhetik a különböző önkormányzati tulajdonú intézmények, valamint lakóházak megújuló energiaforrásokkal való ellátásának. A térség jelentős erdősültsége kapcsán kiemelt figyelmet kell fordítani a biomassza fűtési célú hasznosításával, mely akár biztosíthatja egy-egy településen az intézmények vagy lakóházak fűtési igényét.

Térségi jelentőségű hulladéklerakó található Bodrogkeresztúron. A térségben a bodrogkeresztúri lerakó megfelelően kielégíti a szükségelteket, nagyobb jellegű fejlesztési igény kapacitás hiány miatt nem lép fel. A korszerű hulladékgazdálkodás (újrafeldolgozás, visszanyerés, energetikai hasznosítás) rendszere azonban nem épült ki kellő képen, fontos fejlesztési feladat a hulladékhasznosítás megszervezése, illetve az infrastrukturális hálózat kiépítése. A rendszeres hulladékgyűjtésbe bevont lakások aránya igen magas

DORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

a térségben és a megyében is. Az országos érték 90-92% között mozog, addig a térség 98%-os értéket tudhat magáénak.

TOKAJ
BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

1. 6. 1. A települések jellemző lakásviszonyai, ingatlanpiaci helyzetkép

1. 6. 1. 1. A lakásállomány alakulása, szerkezetének változása

A lakáshelyzetről, a megye egészére vonatkoztatva, a Borsod-Abaúj-Zemplén megye Területfejlesztési koncepciójából kapunk tisztább képet.[45] A lakásállomány 2010-re az országos értéknél kisebb mértékben növekedett Borsod-Abaúj-Zemplén megyében 2005-höz viszonyítva és ez a bővülés a megye összes kistérségében megfigyelhető. A legnagyobb bővülés arányaiban az Encsi és a Tiszaújvárosi kistérségekben, míg a lakásszámot tekintve a Miskolci kistérségben volt (1914 új lakás). Az ózdi kistérségben mindössze 8 db lakással volt több 2010-ben, mint 2005-ben. Érthető, hogy a népesség-csökkenéssel párhuzamosan a lakások száma csak szerény mértékkel bővült a megyében a 2000-es évek második felében.

2001-hez képest 2010-re a megyében bővült az összes lakásállomány, miközben a lakott lakások száma csökkent, így egyre több üres lakás lett a megyében. A lakott lakások száma összhangban van a demográfiai változásokkal, az alacsony születésszámmal és az elvándorlással, ami az ingatlanpiacon országos szinten is alacsony lakásárakhoz vezetett az elmúlt években.

A lakásépítések üteme a gazdasági válság beköszöntével, így a hitelezés, illetve az állami támogatások visszafogásával rendkívül lelassult a 2005-ös évhez viszonyítva. 2010-ben a 2005-ben kiadott lakásépítési engedélyeknek közel a felét adták ki a hatóságok. A megyén belüli új építésű lakások számának visszaesését 2010. évi adatokkal az alábbi térkép is igazolja.

TÉKAT
BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

64. táblázat: A lakásállomány alakulása (az éves lakásépítési és megszűnési statisztika alapján, 80-tól a 84.évi mikrocenzus, 90-től népsz. alapján becsült adat)

Kistérségek	Éves értékek (db)		Változás nagysága (db)	Változás (%)
	2005	2010	2010/2005	2010/2005
Abaúj-Hegyközi	6 473	13 008	315	2,5%
Sárospataki	10 732	10 896	164	1,5%
Sátoraljaújhelyi	9 895	9 998	103	1,0%
Szerencsi	16 728	16 868	140	0,8%
Tokaji	6 022	6 071	49	0,8%
Borsod-Abaúj-Zemplén megye	238 447	287 336	3 889	1,4%

Forrás: KSH Tájékoztatási Adatok alapján szerk. Balázs B.

Országos szinten az önkormányzati tulajdonú lakásállomány 3,2%-a volt 2009-ben az összes lakáshoz viszonyítva. A 2000-es években egy folyamatos csökkenés figyelhető meg, mivel 2000-ben még ugyanez

[45] Borsod-Abaúj-Zemplén megye Területfejlesztési Koncepció helyzetfeltárása, 2013

az arányszám 4,6% volt. Ugyan a szociális lakások körére nincs adat, de az önkormányzati lakásállomány egyfajta iránymutatást ad a szociális bérlakások lehetséges nagyságrendjére. Település kategóriánként eltérő az önkormányzati tulajdonú lakások aránya, míg a városokban magasabb, addig falvakban alacsonyabb. Az önkormányzati bérlakások alacsony szintje korlátozza a lakosság országon belüli mobilitását, illetve a lakhatás terén nyújtott kedvezményeket. Ugyanakkor fontos megjegyezni, hogy a városi legszegényebb rétegek körében jelentős az önkormányzati bérlakáshoz való ragaszkodás, minek után elérhetetlennek látják egy saját tulajdonú lakás megvásárlását, miközben ez a helyzet a tulajdonosi szemlélet hiányából következően a lakhatási körülményekkel való nem foglalkozáshoz, igénytelenséghez és ezzel párhuzamosan a lakáskörülmények drámai romlásához vezetnek.

Lakáshelyzet Tokaj-Hegyalja térségében[46]

Egy térség, régió életszínvonaláról, a lakosság jövedelmi helyzetéről igen beszédesen árulkodik a lakáshelyzet. Tokaj-Hegyaljához tartozó településeken a lakások nagyobb része 1990 előtt épült és jellemzőek a háború előttről marad lakások nagy száma is. Az utóbbi időben a lakások mindössze 6,5%-a épült, ami minden bizonnyal a rossz infrastrukturális helyzetre, a lakásosság alacsony jövedelmi szintjére és a rossz életminőségre vezethető vissza.

A KSH két népszámlálása, 2001 és 2011 között Tokaj-Hegyalja térségében jelentősen javult a lakásállomány komfortfokozata. Csökkent a szükséglakások száma is a 2001-es szinthez képest. Nőtt az összkomfortos és komfortos lakások száma is a térségben, igaz ennek a mértéke a megyei komfortfokozat-növekedéshez viszonyítva elmarad. Rossz helyzetben van a borvidék az összkomfortos lakások arányát is tekintve: a 27 településen 43%, megyei szinten 54% az összkomfortos lakás. Kiugróan rossz adatokat mutatkoznak Sárazsadány Erdőbénye és Szegilong esetében, ahol a lakásoknak kevesebb, mint egynegyede összkomfortos.

65. táblázat: Tokaj-Hegyalja térség lakásállományának komfortfokozatai 2001-ben és 2011-ben (db)

Kistérségek	komfort nélküli		félkomfortos		komfortos		összkomfortos		szükséglakások	
	2001	2011	2001	2011	2001	2011	2001	2011	2001	2011
Abaúj-Hegyközi	2 361	1 520	443	319	1 726	2 476	1 480	2 088	332	30
Sárospataki	2 578	1 387	484	276	2 893	3 592	4 193	5 104	366	49
Sátoraljaújhelyi	1 376	415	721	415	3 609	3 786	3 714	4 773	291	57
Szerencsi	3 783	686	922	661	4 865	6 104	6 353	7 351	624	85
Tokaji	1 463	910	356	249	1 967	2 500	1 909	2 302	271	40
Tokaj-Hegyalja összesen	11 561	4918	2926	1920	15 060	18 458	17 649	21 618	1884	261
Borsod-Abaúj-Zemplén megye	49 685	30 306	13 597	9 700	72 420	89 245	134 413	153 150	9 163	1 700

Forrás: KSH Tájékoztatási Adatok alapján szerk. Balázs B.

[46] Tokaj-Hegyalja Világörökségi Kezelési Terv, MAD I.kötet

Tokaj-Hegyalja térségében a lakásállomány közműellátottsága az országos és megyei trendekhez hasonlóan az elmúlt időszak során jelentősen javult. A hálózati vízelvezetésbe bekapcsolt lakások száma a vizsgált 2001 és 2011 közötti időszakban jelentősen nőtt. Igaz ez a közcsatorna-hálózat kiépítettségét tekintve is: majd az összes borvidéki kistérségben nőtt a hálózat lefedettsége.

66. táblázat: Lakások és lakott üdülők felszereltség szerinti változása Tokaj-Hegyalja térségében 2001-ben és 2011-ben (db)

Kistérségek	hálózati vízvezetékkel ellátott lakás		házi vízvezetékkel ellátott lakás		Közcsatornával ellátott lakás		házi csatornával ellátott lakás	
	2001	2011	2001	2011	2001	2011	2001	2011
Abaúj-Hegyközi	3 605	4 946	389	229	84	1 216	3 950	3 959
Sárospataki	7 976	9 197	123	114	3 632	8 220	4 480	1 091
Sátoraljaújhelyi	8 366	9 075	154	123	5 558	8 262	2 965	936
Szerencsi	12 667	14 444	260	320	3 073	7 734	9 866	7 030
Tokaji	4 275	5 109	235	190	675	4 313	4 480	986
Tokaj-Hegyalja összesen	36 889	42 771	1161	976	13022	29 745	25 741	14002
Borsod-Abaúj-Zemplén megye	223 188	253 805	9 107	7 769	128 584	204 181	103 997	57 393

Forrás: KSH Tájékoztatási Adatok alapján szerk. Balázs B.

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

A térségben a legjellemzőbbek a két és háromszobás lakások. A vizsgált négy kistérségen belül (Abaúj-Hegyközi, Sárospataki, Sátoraljaújhelyi, Szerencsi, Tokaji kistérségek) általánosságban elmondható, hogy 2011-re csökkent az egyszobás lakások aránya a 2001-es adatokhoz képest (térségi szinten 2001-ben 4 548 db, míg 2011-ben 3 750 db ilyen lakás volt). A csökkenés megegyezik az országos átlaggal.

Négyzetméter szerint a borvidéken jellemzőbbek az 50 m2 alapterületnél nagyobb lakások aránya, mint a megyei és országos átlag. Különösen nagy az arány a 100 m2-nél nagyobb lakások tekintetében. A nagyobb alapterület talán a Tokaj-Hegyaljára jellemző településtípusokra is visszavezethető.

67. táblázat: Lakások alapterülete Tokaj-Hegyalja térségében 2011-ben (db)

	–29	30–39	40–49	50–59	60–79	80–99	100–	összesen
Kistérségek	m2 alapterületű lakás							
Abaúj-Hegyközi	33	121	236	550	1 606	1 836	2 051	6433
Sárospataki	45	305	566	1 250	2 102	2 499	3 641	10408
Sátoraljaújhelyi	80	553	729	1 668	2 215	1 926	2 546	9717
Szerencsi	52	234	579	1 437	3 384	4 542	6 183	16411
Tokaji	29	153	281	582	1 598	1 496	1 862	6001
Tokaj-Hegyalja összesen	239	1366	2391	5487	10 905	12 299	16 283	48970
Borsod-Abaúj-Zemplén megye	5 755	17 135	19 096	56 539	58 980	54 483	72 113	284 101

Forrás: Népszámlálás 2011. évi adatai alapján szerk. Balázs B.

Önkormányzati lakás- és helyiséggazdálkodás:

A 2015-ben elkészült Integrált Településfejlesztési Stratégiák (ITS) alapján kaphatunk képet a városok önkormányzatainak lakás- és helyiséggazdálkodásáról. Az adatok a vagyongazdálkodási tervekben rögzített vagyonkataszter alapján mérhetőek.

Tokaj:[47]

A vagyongazdálkodási tervben is rögzített vagyonkataszter tartalmazza többek közt az önkormányzati lakásállományt és az egyéb ingatlanok állományát is. A 2014-es KSH felé megküldött adatszolgáltatásban Tokaj 670 db. ingatlant regisztrált. Ebből 406 db. belterületen, 264 db. külterületen található. Forgalomképtelen 336 db., korlátozottan forgalomképes 38 db. és forgalomképes 296 db. Védett természeti terület 17 db és műemléki védettségű 5 db.

A lakások egy része stratégiai vagyon, tehát nem értékesíthető. A nem a stratégiai vagyonnak minősített lakások bérlete és eladása is opcionális lehetősége az Önkormányzatnak.

A lakásállományon belül, jellege szerint megkülönböztet városi célú-, költségelvű-, és szociális bérlakásokat.

A költségelvű lakások bérletét pályázat útján lehet elnyerni, melynek eredményéről a Képviselő- testület dönt.

Szociális bérlakások bérletéről lakossági igény bejelentése alapján a Humánpolitikai Bizottság dönt.

Lakásállomány jellemzői 2013. 12. 31-i adatok alapján:

Lakások száma: 76 db, összesen 3651 m2

Komfortfokozat szerint: összkomfortos: 22 db, komfortos: 35 db, félkomfortos: 1 db, komfort nélküli: 7 db

Fekvésük szerint: a lakóingatlanok belterületen helyezkednek

Bérlakások díjszabás komfortfokozat szerint: összkomfortos: 125 Ft/m2, komfortos: 105 Ft/m2, fél komfortos: 65 Ft/m2, komfort nélküli: 25 Ft/m2.

Az önkormányzat tulajdonában van továbbá 5 db. olyan nem lakáscélú helyiség, amely szintén pályázat útján bérelhető. Ezek jelenleg is bérlemények.

Az önkormányzat egyéb ingatlanjai szintén belterületen találhatók. Törzsvagyonba nem sorolt ingatlanok hasznosítási célját tekintve többségük értékesítésre van kijelölve, a jellemzően intézmények által használt ingatlanok állagmegóvása tervezett. Az Intézmények által használt épületek között sok jelentős építészeti értéket képvisel, védelem alatt állnak. Ezek állagmegóvása jelentős terhet ró az Önkormányzatra.

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

[47] Integrált Településfejlesztési Stratégia Tokaj - 2015-2023, Megalapozó vizsgálat, 2015 119.o.

Szerencs:[48]

A fenntartott önkormányzati lakásbérlemények aránya a teljes lakásállományon belül Szerencsen 0,6% (a szerencsi járásban 0,2%). A település lakásállományának 3809 db ingatlanjából 21 lakóingatlan áll önkormányzati tulajdonban. (KSH – 2011-es Népszámlálási adatok, önkormányzati adatszolgáltatás)

Az önkormányzati tulajdonban lévő bérlakások, illetve nem lakás céljára szolgáló ingatlanok adatait a – többször módosított – 8/2009. (II.12.) számú önkormányzati rendelet foglalja össze:

68. táblázat: Önkormányzati tulajdonban lévő bérlakások adatai

Lakások megnevezése	Vagyonkezelő és bérbeadó	Zöldfelület kezelő
Szerencs, Ondi u. 10/A. épület(10 db lakás: 2 db 35 m2-es, 2db47m2-es2db74,5m2-es, 4 db 86,5 m2-es)	Szerencsi Városüzemeltető Nonprofit Kft.	Szerencsi Városgazda Nonprofit Kft.
Szerencs, Ondi út 10/B. épület (Fecskeház) 11 db 38 m2-es lakás	Szerencsi Városüzemeltető Nonprofit Kft.	Szerencsi Városgazda Nonprofit Kft.

Forrás: önkormányzati adatszolgáltatás, Integrált Településfejlesztési Stratégia Szerencs, p. 107.

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

Az önkormányzat bérlakás állományának műszaki állapota jó, az ingatlanok kiadásából származó bérleti díj a fenntartás költségeit fedezi. Szociális bérlakás program a településen nincs.

Önkormányzati tulajdonban lévő nem lakás céljára szolgáló egyéb helyiségek, azok vagyonkezelője, zöldfelület kezelője:

69. táblázat: Önkormányzati tulajdonban lévő, nem lakás céljára szolgáló ingatlanok adatai (forrás: Önkormányzati adatszolgáltatás, in: Integrált Településfejlesztési Stratégia Szerencs, pp. 108-109.)

Nem lakás céljára szolgáló helyiségek megnevezése	Vagyonkezelő	Karbantartó, zöldfelület kezelő
Népház Szerencs, Kossuth tér 1.	Szerencsi Városüzemeltető Nonprofit Kft.	Szerencsi Városgazda Nonprofit Kft.
Kulcsár Anita Sportcsarnok Szerencs, Rákóczi u. 100.	Szerencsi Városüzemeltető Nonprofit Kft.	Szerencsi Városgazda Nonprofit Kft.
Ifj. Tatay Zoltán Sporttelep Szerencs, Malom út	Szerencsi Városüzemeltető Nonprofit Kft.	Szerencsi Városgazda Nonprofit Kft.
Szerencsi Fürdő és Wellnessház Szerencs, Rákóczi u. 94.	Szerencsi Városüzemeltető Nonprofit Kft.	Szerencsi Városgazda Nonprofit Kft.
Rákóczi vár	Szerencsi Művelődési Központ	Szerencsi Városgazda Nonprofit Kft.
Szerencs, Kossuth u. 4. (Civilház)	Szerencsi Városüzemeltető Nonprofit Kft.	Szerencsi Városgazda Nonprofit Kft.
Világörökségi Kapuzat és Turisztikai Fogadóépület Szerencs, Nagyvárad tér 2/B.	Szerencsi Művelődési Központ	Szerencsi Városgazda Nonprofit Kft.
Szerencs, Rákóczi u. 51.	Szerencsi Városüzemeltető Nonprofit Kft.	Szerencsi Városgazda Nonprofit Kft.

[48]Integrált Településfejlesztési Stratégia Szerencs, Megalapozó vizsgálat, 2015 107-109.o.

Szerencs, Rákóczi u. 63. főépülete	Szerencsi Városüzemeltető Nonprofit Kft.	Szerencsi Városgazda Nonprofit Kft.
Szerencs-Ond, Fő u. 113. Orvosi rendelő	Szerencsi Városüzemeltető Nonprofit Kft.	Szerencsi Városgazda Nonprofit Kft.
Szerencs, Rákóczi u. 99. „R" épület	Szerencsi Városüzemeltető Nonprofit Kft.	Szerencsi Városgazda Nonprofit Kft.
Garázsok Szerencs, Rákóczi u. 128. -5db14m2-es -1db17m2-es	Szerencsi Városüzemeltető Nonprofit Kft.	Szerencsi Városgazda Nonprofit Kft.
Műhely, Tanműhely Szerencs, Keleti Ipartelep	Szerencsi Városüzemeltető Nonprofit Kft.	Szerencsi Városgazda Nonprofit Kft.
Raktár: -Szerencs, belterületi, 2013. hrsz-i számon nyilvántartott - Szerencs, Pincesor, 794/2 hrsz-i számon nyilvántartott.	Szerencsi Városüzemeltető Nonprofit Kft.	Szerencsi Városgazda Nonprofit Kft.
Szerencs, Rákóczi út 128. (IV. háziorvosi rendelő)	Szerencsi Városüzemeltető Nonprofit Kft.	Szerencsi Városgazda Nonprofit Kft.
Szerencs, Jókai út 2. (I. háziorvosi rendelő)	Szerencsi Városüzemeltető Nonprofit Kft.	Szerencsi Városgazda Nonprofit Kft.
Szerencs, 2023/13. hrsz-ú volt cukorgyár területén található, műemléki védelem alatt álló ingatlan (4 ha 3368 m2, répamag és cukorraktár, kazánház, 2 gyárkémény, sziruptartály)	Szerencsi Városüzemeltető Nonprofit Kft.	Szerencsi Városgazda Nonprofit Kft.
Simai tábor	Szerencsi Városüzemeltető Nonprofit Kft.	Szerencsi Városgazda Nonprofit Kft.
Alapfokú oktatási-nevelési intézmények épületei (3900 Szerencs, Rákóczi Zsigmond tér 1.; Széchenyi utca 47; Rákóczi út 128.)	Szerencsi Városüzemeltető Nonprofit Kft.	Szerencsi Városgazda Nonprofit Kft.
Kollégium (3900 Szerencs, Kossuth u. 19.)	Szerencsi Művelődési Központ	Szerencsi Városgazda Nonprofit Kft.
Polgármesteri Hivatal (3900 Szerencs, Rákóczi út 89.)	Szerencsi Polgármesteri Hivatal	Szerencsi Városgazda Nonprofit Kft.

Forrás: önkormányzati adatszolgáltatás, Integrált Településfejlesztési Stratégia Szerencs, p. 107.

BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

A fentiek közül funkció nélküli önkormányzati tulajdonú ingatlan a Rákóczi út 99. sz. alatti, volt iskola épület („R" épület). A főépület helyi védelem alatt áll, kora kb. 100 éves állapota erősen leromlott. Az ingatlant értékesítésre ki van jelölve. Jelenleg nincsen funkciója továbbá a volt Cukorgyár területén álló műemlékké nyilvánított egyes épületeknek sem (volt kazánház, nagy cukorraktár, répamag raktár). Az épületek műemléki védettsége a hasznosításukat nagyban megnehezíti, állapotuk erősen leromlott, néhány éven belül jelenős felújítást igényelnek, amely nagyságrendje alapján csak új jövedelemtermelő funkció egyidejű telepítésével realizálható. Az önkormányzatnak anyagi fedezete a feladatra nincs, megfelelő befektetői szándék esetén az épületek és a hozzá tartozó 4,5 ha nagyságú iparterületbe sorolt telek használati- vagy tulajdonjogát az önkormányzat a beruházónak átadja.

Sárospatak

Sárospatak Város Önkormányzata 2014. november 14-i Képviselő-testületi tájékoztató szerint, a tájékoztató készítésekor, 170 db önkormányzati bérlakást tartott nyilván, melynek nagy része bérbeadás útján kerül hasznosításra, státuszuk (üres/hasznos) az év során folyamatosan változik. A 170 db lakásból akkor 34 db üres és 5 db kiadható bérlakás szerepelt a nyilvántartásban. A 34 db üres lakáshoz túlnyomó részben olyan lakások tartoznak, amelyek műszaki állapotuk miatt nem adhatók bérbe (26 db), de üres lakásként tartják nyilván az önkormányzati érdekből nem hasznosított lakásokat (4 db), valamint a bírósági eljárásokkal érintett lakásokat is (4 db). 6 lakás értékesítése ekkor folyamatban volt. A lakhatatlan, illetve felújításra szoruló lakásokat az önkormányzat pályázati forrásból tervezi felújítani, majd bérbe adni. A bérlakások a város belvárosában helyezkednek el, egy részük műemlék jellegű. A lakásokat szociális helyzet alapján pályáztatás útján, piaci jelleggel pályáztatás útján, szolgálati jelleggel vagy városérdekből, illetve jogszabály előírása alapján adja bérbe az önkormányzat.

Sátoraljaújhely

Sátoraljaújhely önkormányzatának tájékoztatása jól érzékelteti a lakásállomány csökkenését, hiszen míg 1992. évben 1.173 db bérlakása volt az önkormányzatnak, addig 2012. december 31. napján 369 db bérlakással rendelkeztek. A lakások döntő többségét 1993. és 1994 évben adták el, 1993-ban 368 db-ot, 1994-ben 326 db-ot. Ezt követő években ilyen nagyszámú értékesítés nem volt, viszont a 2002-2003-2004 években épített Pipa, Balassi, Mártírok útjai lakásaik (42 db) révén valamelyest emelkedett lakásaik száma. Mára elérkeztek arra a szintre, hogy a jelenlegi lakásállományuk nem tudja teljes mértékben kielégíteni a városban lakó, szociálisan rászorulók lakásigényét. Ez a tendencia a többi hegyaljai városnál is megfigyelhető.

Legfőbb feladatuk maradt tehát a lakásgazdálkodás terén, hogy lehetőség szerint növeljék a lakásaik darabszámát, illetve a meglévő lakásaik műszaki állapotát javítsák. Ennek érdekében folyamatosan figyelemmel kísérik az ilyen tárgyban megjelenő pályázati kiírásokat. Pályázati forrásból épültek meg a Pipa, Balassi, Mártírok úti lakásaik, illetőleg kerültek felújításra 2010. évben a Rózsa, Köztársaság és Bihari utcai önkormányzati lakások. Az önkormányzat tulajdonában lévő lakáscélú épületek többsége energetikai szempontból felújításra szorul, a nyílászárók cseréje, az épület teljes hőszigetelése komoly segítséget nyújtanának a bérlők energia költségeinek megfizetésében.

A jelenleg üresen álló volt Nővérszálló épületében kisebb alapterületű önkormányzati bérlakásokat szeretnének kialakítani.

A város lakásállományának 5,3%-a önkormányzati tulajdonú szociális bérlakás (2013.). A lakásállomány heterogén módon a település különböző városrészein lelhető fel. Az önkormányzati bérlakások döntő többsége szegregátumban élő lakossági csoportokhoz köthető. A mélyszegénységben élők lakhatási feltételeinek biztosítása érdekében az önkormányzat saját tulajdonában lévő lakásállomány vonatkozásában pályázati rendszert működtet. A bérlemények iránti lakossági igény meghaladja az önkormányzat által kínált lakások mennyiségét. Az ingatlanok komfortfokozata zömében komfortos, illetve összkomfortos. Elvétve található félkomfortos és elenyésző a komfort nélküli lakások száma.

Sátoraljaújhely Város Önkormányzatának tájékoztatása értelmében az önkormányzati bérlakások komfort fokozat szerinti megoszlása 2012. december 31. napján az alábbiak szerint alakult:

TKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

A legnagyobb hányadot a komfortos lakások képviselték, számuk 210 db-ra volt tehető, a legkevesebb pedig a komfort nélküli bérlakások száma 27 db-al. Az összkomfortos és a félkomfortos lakások száma esetében közel azonos értéket mértek, 64 és 68 db-ot.

Sátoraljaújhelyen szobaszám szerinti megoszlása az önkormányzati bérlakásoknak a következő 2012. december 31. napján mért adatok értelmében: 192 db 1 szobás, 132 db 2 szobás, 1 és fél szobás 20 db, 3 szobás 16 db, 2 és félszobás 8 db, 3 és félszobás 1 db.

A legrégibb lakások a Városközpontban találhatók. Az önkormányzati lakásokat üzemeltető kft. az aktuális és sürgős javítási, valamint karbantartási feladatokat pénzügyi helyzetének függvényében tudja elvégezni. Az önkormányzat meghatározott feltételek mellett bérbe veszi az üresen álló lakásokat, házakat a tulajdonosoktól, s továbbadják albérletbe fiatal házasoknak, családoknak, gyermeket egyedül nevelőknek. Az érdeklődés folyamatos a bérbe venni szándékozók részéről, azonban a bérbe adni szándékozók száma alacsony. Az önkormányzat megoldotta az önkormányzati lakások teljekörű hasznosítását, ma már nincs üresen álló önkormányzati lakás, sőt az önkormányzat a magántulajdonban lévő ingatlanok bérbevételével is segít a lakásproblémával küzdőknek.

Sátoraljaújhely Város Önkormányzata jelentős számú nem lakás céljára szolgáló helyiséggel rendelkezik. Az Önkormányzat ugyanis az elmúlt években igyekezett azon nem lakás céljára szolgáló helyiségeit megtartani, melyek a sétáló utca környezetében helyezkednek el.

Ennek legfőbb oka, - melyet a jövőben is szem előtt kell tartaniuk – hogy így nagyobb beleszólása van az önkormányzatnak abba, hogy a városközpontban lehetőleg olyan jellegű üzletek nyíljanak meg és üzemeljenek, melyek az utca arculatához illenek. Mindezekre figyelemmel a fent megjelölt területen lévő üzlethelyiségeik esetében továbbra is a célszerű a bérbeadást preferálni.

Azonban nemcsak ez a szempont az, amit egy üzlethelyiség esetleges elidegenítése esetén szem előtt kell tartaniuk, hanem azt is, hogy vannak olyan nem lakás céljára szolgáló helyiségeik, melyek olyan társasházakban vannak, melyek többségi tulajdona magán tulajdonban van. Ezen társasházak lakóközössége a közös képviselője útján kiszámláz feléjük jelentős összegű közös költséget, mely olyan elemeket/szolgáltatásokat is takar, amit a bérlőik nem is vesznek igénybe. Pl.: az utcára nyíló üzleteik bérlői nem használják a lépcsőházat, így a világítást és a takarítást sem veszik igénybe. Ennek ellenére a működési/üzemeltetési költségek között ezek után is fizetniük kell.

Összesen 39 db olyan nem lakás céljára szolgáló helyiség van, ami után havonta 230.000.-Ft. közös költséget kell fizetnie az önkormányzatnak. Megfontolandó, hogy ezen üzletek tekintetében - amennyiben van irántuk érdeklődés - az elidegenítés is szóba kerüljön.

A térségre vonatkozóan összességében elmondhatjuk, hogy piac élénkülése minden régió esetében sok tényező együttes megvalósulásának eredménye. A GDP növekedés és a gazdaság egyes ágainak fejlődése önmagában nem indítja el a régió lakáspiacának felzárkózását. A vállalkozói lakásépítéssel párhuzamosan az önkormányzati lakáspolitika ezen belül is a minőségi bérlakások építése kiemelten hangsúlyozható. A régió lakosság számának csökkentése a folyamat első része, hiszen fizetőképes kereslet hiányában a fejlődés eme ága nehezen megvalósítható.

Az önkormányzatok egységes, akár a borvidék 27 településének összefogásával egy egységes lakás és helyiséggazdálkodással lehetséges lenne a jelenlegi helyzet megváltozásának kezdetét venni.

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

Sátoraljaújhely lakásállományának változásában például 2001 és 2011 között bár kismértékű növekedés ugyan megfigyelhető, de ha az országos átlagot nézzük kiemelve a válság előtti 2-3 évet, akkor gyakorlati következtetésként levonhatjuk, hogy inkább egy stagnáló állapotot mutat, mint az elvárható fejlődőt.

A 2011-es évektől pedig gyakorlatilag új lakásépítés nem történt a városban. A meglévő lakásállomány korszerűtlen, az összes lakás 16,5%-a pedig alacsony komfort fokozatú.

1. 6. 1. 2. A kereskedelmi és ipari ingatlanok térségi jellemzői

A kereskedelmi és ipari ingatlanok részpiaca is számos lehetőséget kínál a a befektetők és végfelhasználók számára Tokaj-Hegyalján. A válságot követő években, itt is akár az ország többi részén a kereslet drasztikusan visszaesett. A helyzetet tovább tetézte, hogy az országon belül itt a legalacsonyabb a foglalkoztatási ráta, a külföldi betelepülő befektetők pedig mind ritkábban választják ezt a területet.

A kereskedelmi és ipari ingatlanok az elmúlt években a csekély kereslet révén csak megnövekedett értékesítési idővel kerültek eladásra, már amelyik megfelelő lokációja révén ár-érték arányában reális volt. Az eladók a legtöbb esetben csak a tényleges piaci ár alatt, átlagosan 40%-kal az alatt tudták ipari ingatlanjaikat értékesíteni. Az átlagos eladási idő 1,3 év volt, de van még jelenleg is a kínálatban olyan ipari ingatlan, mely több mint 5 éve nem találja új tulajdonosát. A legkeresettebb ipari ingatlanok a borvidéken a kisebb, általában vállalkozásra alkalmas családi házak és hozzátartozó gazdasági és műhely épülettel, kisebb raktárral. A kisebb méretű raktárak önállóan is keresettek, továbbá a palackozó üzemek és természetesen a borospincék. A vásárlók szinte minden esetben végfelhasználók, azaz saját részre vásárló, gyártó vagy kereskedelmi vállalkozás.

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

A kereskedelmi ingatlanok esetében a Régióban a kínálat elsősorban a nagyobb városok városközpontjában elhelyezkedő üzlethelyiségek és kereskedelmi célra alkalmas ingatlanjaira korlátozódik. Számos nagyméretű helyiséget kínálnak eladásra, de általában nagy méretük, nehéz oszthatóságuk miatt nehezen értékesíthetőek. A legkeresettebbek a földszinti, egyszintes, esetleg galériázott és kisebb raktárrésszel vagy pincével ellátott helyiségek. Leggyakoribb keresések közé tartozik a bemutatóterem, cukrászda, étterem, gyorsbüfé számára alkalmas helységek, utóbbiak természetesen vendéglátóipari egység kialakítására engedéllyel.

A kereskedelmi ingatlanok piaci kilátásai folyamatosan javultak az elmúlt 1-1,5 év során, de a fővárosi és a megyeszékhelyeken eladásra és bérbeadásra kínált ingatlanjaihoz viszonyítva még továbbra sem beszélhetünk erős kereslettel. A következő években várhatóan az árak korrekciója valószínűsíthető, tovább csökken az átlagos értékesítési időszak és csökken az alkupozíció is.

1. Borsod-Abaúj-Zemplén megye, Tokaj, Tarcali út 93.

Típus	telephely
Telekterület	3371 m2
Alapterület	841 m2

Egyéb: Személygépkocsival és teherautóval egyaránt jól megközelíthető, az udvaron a parkolási lehetőség adott.

Kereskedelmi és szolgáltatási célokra egyaránt használható.

Ár: 50 000 000 Ft

2. Borsod-Abaúj-Zemplén megye, Szerencs

Típus	műhely
Telekterület	4808 m2
Alapterület	740 m2
Üzemcsarnok	560 m2
Irodaház	3 iroda, konyha, 2 öltöző vizesblokkal, 5 wc

BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

Fűtés	központi	Közműellátottság	Víz, szennyvíz, áram, internet, telefon bevezetve. Gázcsonk az udvarban

Ár: 49 000 000 Ft

Egyéb: 1000 m2 aszfaltozott terület, ahol a fedett rámpás pakolási lehetőség is biztosított.

Az udvarban egy hátsó kamion forduló is ki van építve és a terület körbe is járható.

A bútorgyártó üzem akár gépekkel, vagy anélkül is eladó.

3. Borsod-Abaúj-Zemplén megye, Mád

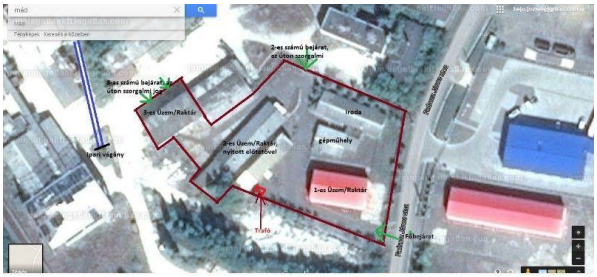

Típus	telephely
Telekterület	4973 m2
Alapterület	
Irodaépület	250 m2
Gépműhely	200 m2
1. üzem/raktár	325 m2
2. üzem/raktár	350 m2
3. üzem/raktár	250 m2

Ár: 31 000 000 Ft

Egyéb: Az épületek között aszfaltozott út található, így a kamionok is könnyedén közlekedhetnek.

A terület szomszédságában ipari vágány van.

Alkalmas gabonatárolásra, bármilyen üzem kialakítására, pellet vagy brikett üzemnek is.

TOKAJ
BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

4. Borsod-Abaúj-Zemplén megye, Szerencs, Béke utca 1.

Típus	üzlethelyiség
Telekterület	540 m2
Épület alapterülete	160 m2
Eladótér	73 m2
Épület szintjei	2

Ár: 15 950 000 Ft

5. Borsod-Abaúj-Zemplén megye, Sátoraljaújhely, Jókai utca 6

Típus	üzlethelyiség
Alapterület	179 m2
Közműellátottság	teljes
Pince	45 m2
Fűtés	Padlófűtés gázkazánról biztosítva

Ár: 10 000 000Ft

Egyéb: Kereskedelmi, valamint irodai célokra hasznosítható.

6. Borsod-Abaúj-Zemplén megye, Szerencs, Rákóczi út

Típus	üzlethelyiség
Alapterülete	375 m2
Állapot	felújítandó
Szintek száma	1

Ár: 22 500 000Ft

BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

1. 6. 1. 3. Ingatlanpiaci befektetési lehetőségek a Tokaji Borvidéken

A jelenlegi ingatlanbefektetési trendeket megvizsgálva elmondható, hogy a kis és közepes befektetők a városokon belüli, központi elhelyezkedésű, könnyen hasznosítható ingatlanokat, ezen belül is a lakáscélú ingatlanokat keresik. Fontos szempont lett az elhelyezkedésen túl, az ingatlan ár-érték aránya és említésre méltó szempont az ingatlan értékesíthetőségének vizsgálata egy-egy vásárlási döntés meghozatala során.

Az ingatlanpiac nyújtotta lehetőségek a befektetési ingatlanok piacán a Tokaji Borvidéken talán még szembetűnőbb és szofisztikáltabb mint az ország többi részén. A bortermesztésre építve alapvető és elsődleges befektetési tényezővé vált a szőlészetek, az ezekhez tartozó kisebb üzemek és maga a szőlőterületek, mint önálló befektetési termék. A Tokaji borvidék mintegy 5500 ha területen található, a pincészetek átlagosan 30 ha területtel rendelkeznek. Egy eladósorba kerülő, nagy többségben nem borászathoz tartozó szőlőültetvény ajánlás révén, rendkívül rövid időn belül gazdára talál, valószínűleg egy már piaci háttérrel rendelkező borászat személyében. Az árak diverzifikáltak, fontos a terület elhelyezkedése, a telepített szőlő fajtája, továbbá mennyire volt gondozott az utóbbi időben, esetleg

borkészítés történt-e rajta az elmúlt években. A legkeresettebb települések Tokaj mellett Mád, Tarcal, Erdőbénye, Sárazsadány, Tolcsva.

A borászatok iránt egyre több kereslet érkezik külpiacokról is. Említésre méltó a nagyszámú kínai vevői érdeklődés, mely sajnos sok esetben nem szakmai partnerként, hanem csak pénzügyi befektetőként jelenne meg. A Borvidék borkultúrája vitathatatlanul egyedi, borait és számos borászatát világhír övezi, évtizedek óta a legkeresettebbek között tartják számon.

A befektetési lehetőségek közül említésre méltó a Borvidék nagyobb településein, így Tokaj, Szerencs, Sárospatak városok központi elhelyezkedésű tégla és panellakás piaca, mely az elmúlt másfél év országos lakáspiaci keresletével arányosan nőtt. Természetesen ez a növekedés elmarad a fővárosi és a nyugat-magyarországi szintektől, de a realizált tranzakciószám alapján mindenképpen pozitív növekedési ütem figyelhető meg. A vásárlók elsősorban bérbeadási céllal vásárolnak lakást, de megemlítendő Tokaj város, ahol jelenleg keresleti piac van, azaz magasabb a realizált keresések száma, mint a jelenleg rendelkezésre álló eladásra kínált lakások száma. Ez igaz a bérlakásokra nézve is.

Befektetők részéről aktív érdeklődés mutatkozik a borhoz, bortermesztéshez és fogyasztáshoz közvetetten köthető elsősorban szálláshely jellegű ingatlanok iránt. Ide sorolunk minden olyan lehetőséget, melyen piaci alapú szálláshely kialakítható, így közösségi vendégház, motel, kisebb szálloda, kúria. Ezen ingatlanokra elsősorban hazai befektetők érdeklődnek, kihasználva a térségben igénybe vehető és a 2020-ig tartó Európai Uniós időszak várhatóan további jelentős forrásait. Emellett említésre méltóan osztrák, holland és orosz vevők is megjelentek , esetükben inkább az egyedi, unikális jellegű lehetőségeket keresve legtöbb esetben saját felhasználásra.

TOKAJ
BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

1. 7. 1. Településhálózati adottságok

1. 7. 1. 1. A településhálózat kialakulása Tokaj-Hegyalján[49]

Lényegében a középkori fejlődés során kialakult a mai településhálózat - mely a későbbiekben csak egy-egy új település kialakulásával, összevonásával módosult. A településhálózat meghatározó jellemzője a történeti kereskedelmi útvonalak mentén kialakult egyutcás települések lánc-szerű sorozata (a Bodrog völgyében és a Zemplén nyugati oldalán), amelyre egyfelől a Zemplén völgyeibe felhúzódó települések sora, másfelől a hegységből előrelépő Tokaji-hegy (Kopasz-hegy) körüli településkoszorú kapcsolódik. Ezt a meghatározó térszerkezetet részben kiegészítik, részben felülírják a legutóbbi idők infrastruktúra elemei, a vasútvonalak illetve a lényegében elkerülő útként megépített 37.sz. országos főútvonal.

Tokaj-Hegyalja településeinek szerepkörét a Zempléni-hegység és az Alföld találkozásánál kialakuló átmeneti zóna lehetőségei határozzák meg: a kereskedelem és a szőlőtermesztés lehetőségei, a települések között kiemelt szerepkört kapott a tiszai átkelőhely, Tokaj. Ezen adottságok révén jöhetett létre mezővárosok rendszere, már a XIV.-XV. század során. A mezőgazdasággal foglalkozó, városi jogokkal rendelkező települések képe városias, a beépítés sűrűbb, mint egy községé, a településszerkezetre a szintvonalak mentén futó utcák és az ezekre merőleges kisebb közök hálózata a jellemző. A települések lényegében a mai napig megőrizték középkori eredetű szerkezetüket, miközben a központi területek az idők során új beépítéssel bővültek. Egyedi struktúrát mutat a várakkal kiépült Sárospatak és Szerencs - míg Tokaj sajátos helyzetét a szigetre telepített vár és az átkelőhely adja. A településszerkezetben máig felismerhető az orsóformájú piactér - Kassa főteréhez hasonlóképpen – Sárospatakon, Sátoraljaújhelyen és Abaújszántón is.

BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

Az értékes településszerkezeti örökség jogszabályi védelme a térség modern kori szabályozásának kiemelkedő eseménye, ahol „a történeti tájjá nyilvánítás célja a Tokaj-hegyaljai történelmi borvidék kultúrtáj épített örökségének - beleértve a pincerendszerét is -, természeti környezetének és hagyományos tájhasználatának megőrzése, továbbá az építészeti, valamint egyéb környezeti, természeti értékek fenntartható használatának biztosítása.” (5/2012. (II. 7.) NEFMI rendelet 1. § (2) bekezdés)

A térség településeinek a település- és városhierarchiában betöltött szerepe

A borvidék, mint egységes gazdasági régió korántsem tükrözte és tükrözi a közigazgatási rendszer alakulását. A borvidék a történelem folyamán két vármegyéhez tartozott: nagyobb része a Bodrog völgye által meghatározott Zemplén vármegyéhez, míg kisebb része (Abaújszántó és 1884-ig Erdőhorváti) a Hernád völgyére szerveződött Abaúj, majd Abaúj-Torna vármegyéhez. 1950-től a teljes borvidék az akkor létrehozott Borsod-Abaúj-Zemplén megyéhez tartozik.

[49] MAD (2014) I.kötet p. 63.

A három (két) vármegye két fontos kereskedelmi útvonallal kapcsolódott Kassán, illetve Munkácson át a szőlészet-borászat XVI-XVIII. századi virágzásában döntő szerepet játszó lengyel piachoz. E két útvonal - tekintettel a tokaji révátkelőre - a borvidéken keresztezte egymást és hozta létre azt a mezővárosi sűrűsödést, mely a térség virágzásának okaként és következményeként egyaránt értékelhető, és amely a kiemelkedő egyetemes érték egyes attribútumainak létrejöttében döntő szerepet játszott. Az eredeti településstruktúra az elmúlt évszázad határmódosulásai – ezáltal a régió országon belüli pozíció-változásai miatt jelenleg területileg igen, de funkcionálisan kevésbé érzékelhető.

A történelmi Magyarországon mezővárosi ranggal a települések igen nagy csoportja rendelkezett. Ami Tokaj-Hegyalján különleges, az a mezővárosként nyilvántartott települések igen nagy koncentrációja.[50] A történészek álláspontjai között eltérések vannak a mezővárosok számát illetően. Kubinyi András a középkorban (XIV-XV. század) kilenc mezővárost azonosított, közöttük jelentős városi funkciójú Sárospatak, részleges városfunkciójú mezővárosok Abaújszántó, Olaszliszka, Sátoraljaújhely, Szerencs és Tokaj, míg mezővárosi jellegű falvak Bodrogkeresztúr, Tarcal és Tolcsva. A XIX. század elejére vonatkozóan Balassa Iván etnográfus 13, Kókai Sándor történelmi geográfus 12 várost azonosít, a különbséget Mezőzombor jelenti, melyet Kókai nem sorol fel a mezővárosok között.[51] Az 1876. évi közigazgatási reform megszüntette a mezővárosokat, a települések községi besorolást kaptak. Sátoraljaújhely a XVIII. század közepére kiemelkedett a térség mezővárosai közül, végleges vármegye központ 1950-ig. Sárospatak 1968-ban, Szerencs 1984-ben, Tokaj 1986-ban, Abaújszántó 2004-ben kapott újra városi rangot. Tarcal 2013-ban folyamodott városi rangért.

A tokaji borvidék területe, a 127/2009 kormányrendelettel és az 5/2012 NEFMI rendelettel összhangban ma 27 település közigazgatási területén található, közülük 2015-ben 5 város: Abaújszántó, Sárospatak, Sátoraljaújhely, Szerencs, Tokaj. A 27 település 5 járáshoz tartozik, a járások mindegyike túlnyúlik a világörökségi területen. Az öt város közül Abaújszántó nem járási székhely, a Gönci járáshoz tartozik, míg a Sátoraljaújhelyi járásból csak maga a járási székhely tartozik a világörökségi területhez.

A Sárospataki járáshoz a székhely városon kívül Bodrogolaszi, Erdőhorváti, Hercegkút, Makkoshotyka, Olaszliszka, Sárazsadány, Tolcsva, Vámosújfalu tartozik a világörökségi terület települései közül;

A Szerencsi járáshoz tartoznak Szerencsen kívül Bekecs, Golop, Legyesbénye, Mád, Mezőzombor, Monok, Rátka, Tállya világörökségi települések;

A Tokaji járáshoz Tokaj mellett Bodrogkeresztúr, Bodrogkisfalud, Erdőbénye, Szegi, Szegilong, Tarcal települések tartoznak.

A járási beosztás tehát semmilyen módon nem igazodik a borvidék területéhez, ami a térségi kohézió szempontjából nem igazán kedvező állapot, különös tekintettel Sátoraljaújhely és Abaújszántó elkülönítettségére. Az utóbbi esetben felvethető a felülvizsgálat lehetősége (noha annak kétségtelen történelmi gyökerei vannak), míg Sátoraljaújhely esetében ennek belátható időn belül nincs realitása.

---

[50] Bácskai Vera: Városok Magyarországon az iparosodás előtt, Osiris Kiadó, 2002, in: MAD (2014) I.kötet

[51] Kókai Sándor: A Tokaj-hegyaljai mezővárosok fejlődése a XIX. században, in: Tokaj és Hegyalja XVII. Tanulmányok Tokaj-Hegyalja múltjából, 1997, pp. 13-28; Balassa Iván: Tokaj-Hegyalja történelmének fő vonásai, in: Zempléni Múzsa, 2002/3, online folyóirat: http://zemplenimuzsa.hu/honlap/ ; Kubinyi András: Városok, mezővárosok és központi helyek az Alföldön és az Alföld szélén. In: Kubinyi A (szerk) Városfejlődés és vásárfejlődés a középkori Alföldön és az Alföld szélén. Szeged, 2000. (Dél-alföldi évszázadok 14.) 7-102. p. Az utóbbit idézi: Éder Katalin: Mezővárosok és plébániatemplomok a középkori Hegyalján, in: URBS. Magyar Várostörténeti Évkönyv IV. 2009. pp. 123-147., in MAD (2014) I.kötet

Magyarország helyi önkormányzatairól szóló 2011. évi CLXXXIX. törvénnyel összhangban Tokaj-Hegyalja térségében is megalakultak a Közös Önkormányzati Hivatalok (KÖkH-ök). A világörökségi területet 12 KÖkH érinti:

az Abaújszántó székhellyel létrejött KÖkH települései (a székhelyen túl) kívül esnek a világörökségi területen.

Bekecshez tartozik Legyesbénye, Bodrogkeresztúrhoz Szegi (és a világörökségi területen kívüli Taktabáj), Bodrogkisfaludhoz Szegilong és Erdőbénye, Bodrogolaszihoz Hercegkút, Sárazsadány, Olaszliszka és Komlóska.

1. 7. 1. 2. Településhierarchia, a borvidéket jellemző településtípusok és sajátos szerkezeti elemek, települési kapcsolatok

A Tokaj-hegyaljai térségben 27 település található, melyek közül 22 település községi, 5 pedig városi jogállású. A városok közül legrégebben (1261-től) Sátoraljaújhely van városi rangban, míg a legfiatalabb város Abaújszántó, amit 2004. július 1.-n nyilvánítottak várossá. Sárospatak az 1960-as évek végén, Szerencs és Tokaj pedig az 1980-as évek közepén kapott városi rangot.

A városi jogállású települések leginkább a térség perifériáin helyezkednek el. A térség északkeleti részen található egymás mellett Sátoraljaújhely és Sárospatak, a délkeleti részen Tokaj, a délnyugatin Szerencs, az északnyugati részen pedig Abaújszántó városa helyezkedik el. A térség 22 községéből 14 község szomszédos valamelyik várossal. A várossal való szomszédság tekintetében a legperiférikusabb helyzetben Szegi községe van, mivel sem az említett község, sem annak szomszédjai nem határosak várossal.

TOKAJ
BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

72. térkép: A Tokaj-hegyaljai térség települési jogállás szerint

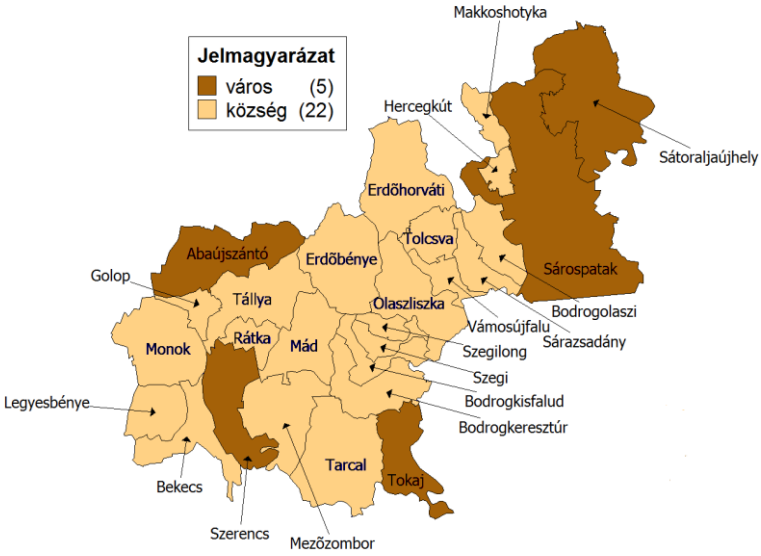

Szerk. Csatai Balázs

Tokaj-hegyaljai térség településhierarchiájának elemzéshez Beluszky Pál és Győri Róbert: „*Városaink településhierarchiában elfoglalt pozícióinak változása a 20.században”* című 2004-es cikkét érdemes alapul venni (Beluszky - Győri 2004). A szerzőpáros a cikkben többek között azt kutatta, hogy a városi rang vajon együtt jár-e a városi funkciókkal is, vagy sem. Ez az elemzés lesz az alap a térség városainak a településhierarchiában elfoglalt helyének vizsgálatához.

A településhierarchia kialakításához elengedhetetlen a városi funkciók számbavétele, és azok hierarchikus szintjeinek meghatározása. A funkciók - és az azokhoz köthető intézmények - a hierarchiában betöltött helyzetük alapján lehetnek:

- országos hatáskörűek,
- regionális hatáskörűek,
- megyei hatáskörűek,
- középvárosiak,
- kisvárosiak (járási hatáskörűek),
- mikrotérségi szintűek (Beluszky - Győri 2004).

A 20.század folyamán a Tokaj-hegyaljai térség legtöbb városa visszaesett a települési rangsorban. Ennek a legfőbb okai a trianoni határváltozások, a szocialista rendszer ipar orientált „támogatáspolitikája” és a rendszerváltozást követően kiéleződött nyugat-kelet fejlettségi, fejlődési különbségek voltak (Beluszky - Győri 2004). A szerzők által vizsgált időszakban a térség városai közül leginkább Sátoraljaújhely rangértéke, és hierarchiában elfoglalt pozíciója esett vissza. Sátoraljaújhely 1910-ben még megyei hatáskörű település volt, de az 1960-as évekre középvárosi, a 2000-es évek elején pedig már csak kisvárosi funkciókat látott el. Sárospatak a 20.század folyamán rontott a rangsorán, de megmaradt kisvárosi szintű településnek. Szerencs városa mindvégig stabilan tartotta a kisvárosi jellegét, érdemi rangváltozáson nem ment át. Tokaj az 1900-as évek elejétől elveszette kisvárosi szintjét, és mikrotérségi szintű településsé vált. Azonban a település közelmúltban tanúsított gazdasági fejlődése, valamint a járásközponti (közigazgatási), a középfokú oktatási, egészségügyi ellátásban betöltött szerepei alapján napjainkban Tokajra egyértelműen újra kisvárosi szintű városként kell gondolni. Abaújszántó városa a második világháborúig élénk kereskedőváros volt széles körű kisvárosi funkciókkal, de a háború után „elvesztette” a városi funkciói zömét, és napjainkban is „hiányos (városi) értékű” mikrotérségi szintű városként van besorolva (Beluszky - Győri 2004). Borsod-Abaúj-Zemplén megyében a városi funkciókat tekintve az összes középváros „eltűnt”, így az ország északkeleti részén jelentős hiány mutatkozik belőlük[52]. A Tokaj-hegyaljai térség városai közül vagy Sátoraljaújhelynek egyedül kellene újra betölteni ezt az űrt, vagy több város között együttműködés keretében lehetne erősíteni a középvárosi funkciókat.

TKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

[52] Az ország északkeleti részén, vagyis Borsod-Abaúj-Zemplén, Hajdú-Bihar és Szabolcs-Szatmár-Bereg megyékben egyedül az utóbbiban fordul elő középváros: Kisvárda és Mátészalka (Beluszky - Győri 2004).

Településtípusok néprajzi értelmezésben[53]

A világörökségi terület történeti fejlődése és tájföldrajzi meghatározottsága azt eredményezte, hogy az egyébként egységesnek tekinthető magyar népi műveltség a XVIII. század végétől, de különösen a XIX. században jellegzetes táji változatok formájában jelent meg a területen. Az örökség-elemeket felsoroló értékleltár megértése szempontjából lényeges, hogy felvázoljuk a terület településtípusait, hiszen a különböző történeti-néprajzi gyökerek egyszersmind különböző beavatkozási stratégiákat is meghatároznak.

Az első változatot [a településtípusok közül] az egykori hegyaljai mezővárosok képviselik, amelyek a bortermelés és a borkereskedelem központjai voltak. Részben a korábban világörökségi magterületnek nevezett világörökségi részhelyszínen (Tokaj, Tarcal, Bodrogkeresztúr, Mád, Tállya), részben azon kívül helyezkednek el (Erdőbénye, Olaszliszka, Tolcsva, Abaújszántó). Általános jellemzőjük a (kis)városias településkép és utcaszerkezet, polgári-parasztpolgári tradíciók, a nemesi és arisztokrata divatokat követő építkezés és lakásbelső, valamint a magasabb színvonalú tárgyi ellátottság a háztartásokban. A felekezeti összetettség (római és görög katolikus, református, helyenként evangélikus, ortodox és izraelita) nemzeti-etnikai sokszínűséggel párosult (magyarok, vallonok, oroszok, lengyelek, görögnek vagy arnótnak nevezett ortodox (keleti) keresztények (délszlávok), ruszinok, szlovákok, zsidók). Magas a kézművességgel foglalkozó lakosok aránya (15-25%), akik jellemzően a borászattal összefüggő, illetve élelmiszeripari szolgáltató szakmák képviselői: kádár, asztalos, kőfaragó, szabó, mészáros, molnár stb.) Ezek a települések vonzották a munkaerőt, viszonylagos pénzbőséggel rendelkeztek, és összefüggő láncolatot alkottak a XIX. század derekáig. Örökség-elemeik ennek következtében az egész területen a legfontosabbak, szüreti szokásaik, fesztiváljaik, szemléletük máig kitapinthatóan eltérnek a többi településcsoporttól.

TKAJ
BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

A második változat a Bodrog partján sorakozó, főleg magyarok lakta falvak csoportja (Szegi, Szegilong, Bodrogkisfalud, Bodrogolaszi). A szőlőművelésben és a bortermelésben másodlagos szereplők, munkaerőt biztosítottak a mezővárosok prosperáló településeinek. Műveltségük jellegzetesen átmeneti, inkább parasztos műveltség: szántóföldi és kapás földműveléssel, állattartással, halászattal legalább olyan mértékben foglalkoztak, mint szőlővel és borral. Kézművességükre a paraszti háziipar volt jellemző: nád, gyékény, fűzfavessző, kender termékekkel (főleg kosárfonás, gyékényszövés) látták el a polgárosult háztartásokat és gazdaságokat. Kultúrájuk a Bodrogon át, a Bodrogköz magyar területei felé volt nyitott, a folklór és az anyagi műveltség javai nagyrészt az ottaniakkal állnak rokonságban.

A harmadik változat a Dél-Zemplén településeinek csoportja. Szerencs környékén Monok, Golop, Legyesbénye, Bekecs, részben még Rátka is közösségias jellegű, alapvetően földművelő és állattartó települések, az Alföld és Dél-Borsod felé mutató kapcsolatokkal, délfelé nyitott műveltségi arculattal. A világörökségi terület jellegzetes néprajzi érték-elemeit kevéssé hordozzák (a németek lakta Rátka kivételével).

Negyedik változatot a Zempléni-hegység belső, abaúji területeinek jellemzőit magukon hordozó hegyi falvak csoportja említhető. Erdőhorváti, Makkoshotyka, részben már Hercegkút is az erdei területek, középhegységi vonulatok közé ékelődött, szűk határú település. Gazdálkodásukban a fakitermelés, a fára

[53] MAD (2014) I.kötet 99-100.o.

alapozott erdei iparok, a makkoltató állattartás éppúgy szerepet kap, mint a közeli bortermő területeken lévő szőlők művelése és a pincék használata. Településképük, hagyományaik, ezekből fakadó mai örökség-értékeik a szomszédos belső-zempléni falvakhoz teszik őket hasonlóvá (Mogyoróska, Regéc, Huta-völgy szlovák falvai, sőt a Hernád felé Fony, Hejce, Baskó is).

Végül az ötödik változat a XIX-XX. században kisvárossá fejlődött, földrajzilag peremhelyzetben lévő, néprajzi szempontból pedig kevéssé jellegzetes települések sora. Szerencs, Sátoraljaújhely és Sárospatak elsősorban közgyűjteményeik, múzeumaik, művelődési házaik okán szerepelnek hangsúlyosan a néprajzi elemzésben. Ma ezekben összpontosulnak továbbá azok a súlyponti tényezők (néptánc együttesek, kézműves alkotókörök, nagy fesztiválok), amelyek a folklór hagyományőrzés jellemzőit alapvetően meghatározzák.

Mezővárosi agglomeráció[54]

BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

Az egységes társadalmi-gazdasági térség - Frisnyák Sándor, történeti geográfus elnevezésével mezővárosi agglomeráció[55] vagy vásárrégió[56] kialakulását a nagytájak (Alföld és Felvidék) közötti városvonal mentén lévő három egymáshoz igen közel fekvő „energikus pont" alapozta meg:

- a Hegyköz, a Bodrogköz és a Hegyalja találkozási pontja Sátoraljaújhelynél (a vásárvonalat itt keresztezi a Rivnya-patak);

---

[54] MAD (2014) I.kötet 43-46.o.

[55] A térség nem a hazánkban gyakori nagyváros-környék agglomerációs formában működött, hanem hasonlóan a mai *Balatoni agglomerálódó térséghez*, egy többközpontú, sűrű szövetet alkotó, funkcionális, közlekedési és földrajzi értelemben együttműködő, együtt mozgó településhálózati sűrűsödés jellemezte a 16-18. században, melynek gazdasági-társadalmi vonzáskörzete 50-80 km volt.

Az agglomeráció kifejezést tehát nem a mai, KSH által meghatározott definíció szerint használjuk jelen alfejezetben, a településhálózat történeti kialakulásának ismertetésekor. A Központ Statisztikai Hivatal ugyanis 2014-ben kiadott „Agglomerációk, településegyüttesek" című kiadványa így fogalmaz az agglomeráció kapcsán: Az agglomerációk olyan településstruktúrák, ahol az ott elhelyezkedő településekben népességgyarapodás, jelentős/jelentősebb lakásépítési tevékenység figyelhető meg. Az 1990-es évtizedben végbement folyamatok azt jelzik, hogy a gyarapodó népességszám és lakásépítési tevékenység nem a központokra, hanem az azokat övező településekre jellemző: a központokból a népesség - különböző okok miatt - kitelepedik a környék településeire, illetve más térségekből a bevándorlás ide irányul, lakást ezeken a településeken épít. Az aktív népesség munkahelyei (nagy többségükben) a központokban találhatók. A központ és a közvetlen közelében fekvő települések között sokrétű funkcionális kapcsolatok jönnek létre (munkahely-lakóhely, vállalkozási-gazdasági, kereskedelmi-piaci, oktatási, művelődési, egészségügyi, kulturális, különféle jellegű szolgáltatási). Az intenzív agglomerálódási folyamat eredményeként összefüggő, fizikailag egybeépült település- test alakul ki, a települések egymással összenőnek. A hálózati (vonalas) infrastruktúra-rendszerek átfogják, illetve összefogják az agglomeráció egész területét (közlekedés, energiaellátás, közműves vízellátás). Az agglomeráció települési szerkezetének kialakulásában meghatározó szerepe van a központ, illetve társközpontjai településszerkezetének: morfológiai adottságainak, az érintett térség természeti-földrajzi viszonyainak (domborzati adottságok, vízrajzi helyzet), a vonalas infrastruktúra kialakult rendszerei területi-földrajzi elhelyezkedésének. Az agglomeráció területére az intenzív területfelhasználás, a beépítés viszonylagos sűrűsége a jellemző. Megfigyelhető a beépítési magasság (emeletszám) növekedése (két-, sőt háromszintes épületek építésének következményeként).

[56] Frisnyák S: adalékok a hegyaljai mezővárosi agglomeráció történeti földrajzához (16-19. sz), in: MAD (2014) I.kötet

- a Hegyalja (Szerencsi-dombság), a Harangod-vidék és a Taktaköz kistájak találkozási pontját is jelentő Szerencs (a vásárvonalat itt keresztezi a Szerencs-patak). Szerencs egyúttal a tokaji átkelő és az ún. Miskolci kapu (a Sajó, Bódva és a Hernád kiszélesedő és összekapcsolódó völgykijárata) által meghatározott távolsági kereskedelmi útvonalak kereszteződési pontja is;
- a Tokajnál 2,8 km-re szűkülő ártér következtében létrejött révátkelő, amely a Nyírséget, a Hegyalját, a Bodrogközt, és a Taktaközt összekötő tájközi kapcsolatban jelentős szerepet töltött be, továbbá, ahol egyúttal az Erdély (Máramaros) és Felvidék (Kassa) között interregionális kapcsolatot biztosító eszközváltó-hely, sóelosztó-központ működött.

A Tokaj-hegyaljai agglomeráció városainak, mezővárosainak egymástól való távolsága 5-15 km körüli, különösen a térség déli részén sűrűsödtek, a Tokajt Kassán át Lengyelországgal, összekötő (ma már erősen alárendelt szerepű) történelmi útvonal mentén. A Bodrog mentén kialakult közlekedési vonal Sátoraljaújhelyen át biztosított kereskedelmi kapcsolatot Kassa felé, illetve Munkácson át az ukrajnai Lviv (német nevén: Lemberg) felé. A XIX. század második felében a fő közlekedési tengelyek fokozatosan a Miskolc-Kassa vonalra helyeződtek át, a térséget így a XX. századi modernizáció radikális átstrukturáló hatása nagyobbrészt elkerülte, ami az értékek fennmaradása szempontjából pozitívum, viszont a kisebb nagyobb fellendülési hullámok ellenére máig ható gazdasági és demográfiai stagnálás-visszaesés (zsugorodás) a világörökségi Kiemelkedő Egyetemes Érték megőrzése szempontjából az egyik legjelentősebb veszélyforrássá vált.

Tokaj-Hegyalja társadalmi-gazdasági bázisát a XVI-XVIII. században egy 50-80 km kiterjedésű, egységes, közös áru- és munkaerő-piaci vonzáskörzetű mezővárosi sűrűsödés által működtetett, elsődlegesen a szőlő- és bortermelésből és kereskedelemből élő „regionális gazdaság" alkotta. Frisnyák Sándor egy 1772. évi feljegyzésre hivatkozva megállapítja, hogy Hegyalja önálló, egységes entitásként jelent meg a tágabb körzet lakói tudatában, mint idényjellegű munkahelyek kínálatával, piaccal rendelkező „központ".

BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

Az agglomeráció kialakulása már XII. században kezdődött (vallonok betelepítése), a XVI-XVII. században konszolidálódott és virágkorának csúcspontját a XVIII. század végére érte el. A mezővárosok többségének növekedése még a XIX. században is kitartott. A mezővárosi agglomerációban vagy városrégióban a város és vidék közötti komplex kapcsolatrendszer többszörös rétegzettségben érvényesült:

- érvényesült egyrészt Kassa, mint fokozatosan régióközponttá fejlődő város és a hegyaljai agglomeráció vonatkozásában (Miskolc régióközpont szerepe ma elsősorban igazgatási-intézményi természetű, szemben Kassa egykori gazdasági-kulturális szerepével);
- másrészt a térség kereskedelmi és uradalmi központjai Sárospatak/Sátoraljaújhely, Szerencs illetve a bortermelő falvak és mezővárosok összefüggésrendszerében,
- harmadrészt a Tokaj-hegyaljai agglomeráció, mint munkerő-piaci és áruelosztó-piaci régió és 50-80 km-es vonzáskörzete vonatkozásában,
- végül pedig az egyes Tokaj-hegyaljai városok-mezővárosok és a közvetlen vonzáskörzetükbe tartozó falvak kapcsolatrendszerében.

A város-vidék kapcsolat jelentősége a városhálózat fejlődésében nem elhanyagolható: az elsődlegesen szőlőtermelésre épülő mezőgazdasági monokultúra keresletet teremtetett nem csupán a térségben élők

munkaereje, hanem a falvak mezőgazdasági terményei iránt is, ami a térségben jövedelemnövekedést, így a mezővárosok iparcikkei iránti növekvő térségi fizetőképes kereslet kialakulását eredményezte.[57]

Ez növekvő bevándorlási kedvhez és így további élelmiszerkereslet-növekedéshez vezetett. A mezőgazdaság szempontjából monokultúrásnak tekinthető mezővárosi agglomerációban így egy több lábon álló - a specializált mezőgazdaság (szőlő- és borkultúra) és az azt kiszolgáló kézművesipar és kereskedelem, valamint fuvarozás mellett a térség ellátását biztosító sokoldalú kézművesipari termelést is magában foglaló - virágzó gazdaság alakult ki a XVIII. század végére. Ebben egyes városok egyéb sajátos funkciókkal is bírtak (lásd Sárospatak iskolavárosi, Tokajnak a Tiszai vízi útra épülő logisztikai szerepe, postaszolgálat központjai stb.).

Frisnyák Sándor, geográfus, a térség egyik legjelentősebb kutatója szerint a XVII. század közepére kialakult az agrár-monokultúrának egy olyan szintje, aminek következtében Tokaj- Hegyalja jelentős nagyságrendű termék-behozatalra szorult. A vásárrégió kialakulását tehát jelentős részben a mezővárosok élelmiszerrel való ellátása motiválta, noha idővel ennél sokkal összetettebb funkciót töltött be. A vásártartási rend a városok közötti együttműködés és munkamegosztás egyik jellegzetes példája.

A mezővárosi jogállás, a szőlő-bor ágazat és speciális birtokstruktúrájának külön normái[58], továbbá a térség pozíciója következtében a birtokviszonyok nagy változatossága alakult ki a térségben. Jelentős önállósággal bíró jobbágytelkek, később a napszámosok és szegényebb városlakók kisparcellái, az extraneusok, kézművesek, kereskedők (polgárok, és „polgártudatú" lakosság) és a szomszédos térségek nemeseinek birtokai és végül a nagybirtok az agrármonokultúra mellett is jelentős rugalmasságot, gazdasági flexibilitást, a változó körülményekhez való alkalmazkodás képességét biztosította összességében a térségnek.

BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

Nemzetközi kapcsolatok

A nemzetközi kapcsolatok bemutatásának egyik módja a Tokaj-hegyaljai térség városainak, és azok testvérvárosainak összeírása. Abaújszántó városa két német településsel van kapcsolatban: Oberlungwitz-zel és Bad Swalbach-al. Sárospatak testvértelepülései: Collegno (Olaszország), Krosno (Lengyelország), Körösfő (Románia), Soest (Németország), Tekirdag (Törökország), Eisenach (Németország). Sátoraljaújhely testvértelepülései: Franeker (Hollandia), Sindos (Görögország), Lohja (Finnország), Sóvárad (Románia), Krosno (Lengyelország), Opole Lubelskie (Lengyelország). Szerencs testvértelepülései: Malchin (Németország), Geisenheim (Németország), Rozsnyó (Szlovákia), Hesperange (Luxemburg), Nyárádszereda (Románia). Tokaj városa pedig széleskörű kapcsolatokat alakított ki más világörökségi címmel rendelkező borvidékek településeivel. A városok tehát leginkább német, lengyel és román településekkel ápolnak testvérvárosi kapcsolatokat.

[57] Bácskai Vera: Városok Magyarországon az iparosodás előtt, Osiris Kiadó, Budapest, 2002, in: MAD (2014) I.kötet
[58] Szilágyi János Ede: Az európai integrációt megelőző magyar borjog története. A tanulmány az OKM Deák Ferenc, in: MAD (2014) I.kötet

1. 7. 1. 3. Települések közötti feladatmegosztások

A települési feladatoknál a humán infrastruktúra: az oktatási, az egészségügyi, és a művelődési intézmények kerülnek majd felsorolásra a Tokaj-hegyaljai térségben. Az oktatási, nevelési intézményeknél a bölcsődék, az óvodák, az általános iskolák, a középiskolák, és a felsőoktatási intézmények lesznek bemutatva. A városok közül működő bölcsőde csak Sárospatakon, Sátoraljaújhelyen és Szerencsen található. A városokon túl négy községben is van bölcsőde: Mádon, Monokon, Tállyán és Tarcalon. Az óvodák számítanak a legelterjedtebb oktatási intézményeknek, mert szinte minden településen előfordulnak kivéve Sárazsadányt és Szegit. Általános iskolák az összes városban vannak, de falvak közül nincsen: Bodrogkisfaludon, Golopon, Szegin, Szegilongon és Sárazsadányon. Hercegkúton és Makkoshotykán pedig csak alsó tagozatok vannak. Általános iskolai kollégisták a két legnagyobb településen: Sátoraljaújhelyen és Sárospatakon fordulnak elő. A középiskolai oktatás - Tolcsva kivételével - a városokra koncentrálódik. A városok közül a legtöbb középiskolai oktatáshoz köthető ellátóhely Sátoraljaújhelyen, a legkevesebb pedig Abaújszántón található. Gimnáziumok tekintetében a legtöbb ellátóhely Sárospatakon (3db) és Tokajban (2db) van. Szerencsen és Sátoraljaújhelyen 1-1 van, Abaújszántón viszont nincsen gimnáziumi ellátóhely. A városok közül az oktatás tekintetében fontos helyet tölt be Tokaj, mivel a napi szintű iskolai ingázók aránya (61%), és a kollégista diákok aránya (30%) egyaránt magasabb, mint a városi átlag. Szerencs esetében a legnagyobb a napi szintű ingázó tanulók aránya (66%), de itt az egyik legalacsonyabb a kollégista hallgatók aránya (12%). Sárospatak ezzel éppen fordított helyzetben van, mivel itt a legalacsonyabb a napi szintű ingázók aránya (33%), és a legmagasabb a kollégisták aránya (33%). A kollégiumi férőhelyek száma, a napi ingázás ideje, a tömegközlekedés rendszeressége valószínűleg mind jelentős szereppel bír az arányok kialakulásában. Felsőoktatási intézmények[59] csupán egyetlen településen vannak a térségben: Sárospatakon.

BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

Az egészségügyi alapellátást biztosító helyi háziorvosi praxisok Golop, Makkoshotyka, Sárazsadány, Szegi, Szegilong és Vámosújfalu települések kivételével a többi településen biztosítva van. Külön gyermekorvos viszont csak Bekecsen, Tokajban, Szerencsen, Sárospatakon és Sátoraljaújhelyen található. A többi településen pedig a helyi háziorvos tölti be ezt a feladatot. Szakrendelő intézet az összes városban van, de Tokajban és Abaújszántón csak a rendszerváltozás után alakították ki azokat. A Tokaj-hegyaljai térségben egyetlen kórház van: a Sátoraljaújhelyei Erzsébet Kórház.

A művelődés és információgyűjtés alapegységei: az önkormányzati közművelődési könyvtár (Bodrogkisfalud és Szegilong kivételével) a legtöbb településen megtalálható. A közművelődési intézmény viszont sok településen (Bodrogolasziban, Erdőhorvátin, Legyesbényén, Mádon, Makkoshotykán, Olaszliszkán, Sárazsadányban, Szegin, Szegilongon, Tolcsván és Vámosújfalun) hiányzik a térségben. Muzeális intézmények pedig az alábbi településeken működnek: Bodrogkeresztúron, Monokon, Rátkán, Bodrogkisfaludon, Tolcsván, Tokajban, Szerencsen, Sárospatakon és Sátoraljaújhelyen.

[59] Ezek az intézmények: Eszterházy Károly Főiskola Comenius Tanítóképző Főiskolai Kara és a Sárospataki Református Teológiai Akadémia.

1. 8. 1. Térszerkezeti elemek azonosítása, a térszerkezet időbeli alakulása

A fejezet legfőbb célkitűzése a Tokaj-hegyaljai térség térszerkezetének feltárása, értelmezése és bemutatása. A térszerkezet bemutatásán túl részletes elemzésre kerül a 2001-től napjainkig eltelt időszakban történt változása is.

A térszerkezet[60] (jelen elemzésben elfogadott értelmezése szerint) a működő rendszerek konfigurációja, ahol a konfigurációt az egyenlőtlenség és rendezettség adja meg (Nemes Nagy 1998). A térszerkezet elemei a települések, valamint az azok hasonlóságából és különbözőségéből kialakítható térségek. A hasonlóságnak és a különbözőségnek többféle értelmezése lehetséges, de a jelen elemzésben egy komplex: fejlettséggel és elmaradottsággal összefüggő értelmezése lesz a fogalompárnak.[61]

A Tokaj-hegyaljai térségben a hasonlóságok és a különbségek feltárására a faktoranalízis módszere segít. Ez lényegében egy „dimenziótlanító" módszer, mely segítségével olyan összetett (többdimenziós és többmutatós) jelenségeket lehet elemezni, mint a fejlettség vagy az elmaradottság. Az analízis két időpontra lett elvégezve: 2001-re, illetve napjainkra.[62] Ezek a faktorértékek először külön-külön, majd együtt (összehasonlítva) is a vizsgálat tárgyát képzik.

A faktoranalízisek hét mutatóval készültek el, melyek megtalálhatók az alábbi táblázatban. A mutatók körében előkerül a vállalkozói aktivitás, a személygépjármű ellátottság; a háztartások foglalkozási helyzete (azon háztartások aránya, ahol 2 foglalkoztatott van); Az eltartottság (ami a foglalkoztatottak, valamint az inaktívak és az eltartottak összegének aránya); az iskolázottság; a komfortfokozat (meleg folyóvízzel ellátott lakások aránya); a jövedelem.

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

70. táblázat: A faktoranalízisbe bevont mutatók

1000 főre jutó egyéni vállalkozások száma
100 főre jutó személygépjárművek száma
2 foglalkoztatottas háztartások aránya
100 foglalkoztatottra jutó inaktív kereső és eltartott száma
Felsőfokú végzettségűek a 24 évesnél idősebb népesség arányában
Meleg folyóvízzel ellátott lakások aránya
1 adófizetőre jutó jövedelem

Szerk: Csatai Balázs

[60] A térszerkezet fogalmának sokféle megközelítése és értelmezése van a hazai tudományos, és területfejlesztési életben. Ezeket a különböző fogalmakat gyűjtötte össze, és rendszerezte Szabó Pál a „Térszerkezet fogalma, értelmezése" című 2008-ban megjelent cikkében.

[61] Az elemzés további részében a „fejlettség térszerkezete" helyett az egyszerűség kedvéért a „térszerkezet" szó fog szerepelni.

[62] A „napjaink" szó alatt két időponthoz is köthető mutatók tartoznak. A 2 foglalkoztatottas háztartások aránya, a 100 foglalkoztatottra jutó inaktív kereső és eltartott száma, a felsőfokú végzettségűek a 24 évesnél idősebb népesség arányában és a meleg folyóvízzel ellátott lakások aránya mutatók 2011-es, a többi mutató pedig 2013-as. Az elemzés további részeiben a „napjaink" szó az előbb említett mutatókat, vagy az azokból képzett faktor értékeket fogja jelenteni.

Ezeket a mutatókat nem csak együttesen (faktorban értelmezve), hanem egyenként is érdemes kielemezni, ezért vizsgálhatjuk őket:

- település és település között,
- település és város, vagy község között
- település és térségi átlag között
- város, vagy község és térségi átlag között is (71. táblázat).

2001-ben a két legfejlettebb település Sárospatak és Szerencs városai voltak, mivel az összes (7) mutatóban jobbnak bizonyultak a térségi átlagnál. A falvak közül a legjobb helyzetben Bekecs, Hercegkút és Rátka voltak, ahol 3 vagy több mutatót tekintve is az átlag fölött szerepeltek. A legelmaradottabb település 2001-ben Sárazsadány volt, ugyanis a 7 minimum értékből 6 ehhez a településhez volt köthető. A városok között a legrosszabb helyzetben Abaújszántó helyezkedett el, ahol az értékek még a térségi átlagot is alulmúlták. Összességében 2001-ben a városok csoportja minden mutatóban messze kedvezőbb képet mutattak a közösséginál, ami egy jelentős község-város egyenlőtlenséget eredményezett.

TOKAJ
BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

71. táblázat: A faktoranalízisben szereplő mutatók 2001-es településenkénti értékei

	1000 főre jutó egyéni vállalkozások száma	100 főre jutó személygépjárművek száma	2 foglalkoztatottas háztartások aránya	100 foglalkoztatottra jutó inaktív kereső és eltartott száma	felsőfokú végzettségűek a 24 évesnél idősebb népesség arányában	Meleg folyóvízzel ellátott lakások aránya	1 adófizetőre jutó jövedelem (Ft/fő)
Bekecs	35	23	25%	174	8%	84%	731611
Bodrogkeresztúr	32	21	14%	232	6%	74%	727129
Bodrogkisfalud	25	20	18%	207	8%	74%	702441
Bodrogolaszi	17	14	18%	212	4%	65%	654862
Erdőbénye	26	16	11%	291	4%	68%	668519
Erdőhorváti	18	16	7%	380	5%	65%	606773
Golop	30	17	10%	278	2%	74%	627636
Hercegkút	33	26	31%	149	8%	91%	678847
Legyesbénye	14	14	12%	309	3%	68%	630048
Mád	28	21	14%	229	7%	69%	724225
Makkoshotyka	20	11	12%	344	3%	67%	626565
Mezőzombor	20	14	14%	285	3%	67%	723206
Monok	15	13	10%	317	4%	61%	652689
Olaszliszka	28	20	14%	297	7%	64%	661334
Rátka	34	24	16%	213	5%	86%	697645
Sárazsadány	14	10	4%	470	2%	51%	567517
Szegi	47	15	8%	303	4%	72%	542801
Szegilong	15	17	14%	232	5%	59%	635795
Tállya	32	20	12%	285	6%	70%	717399
Tarcal	35	19	16%	238	6%	76%	763325
Tolcsva	28	21	14%	269	6%	74%	602355
Vámosújfalu	31	17	19%	220	4%	86%	659566
Abaújszántó	32	18	18%	217	6%	71%	726547
Sárospatak	47	22	27%	144	15%	86%	828595
Sátoraljaújhely	34	20	25%	158	12%	89%	875227
Szerencs	40	21	24%	161	12%	88%	934029
Tokaj	46	20	23%	157	13%	88%	827462
Falvak	**27**	**18**	**15%**	**291**	**5%**	**71%**	**688172**
Városok	**40**	**21**	**25%**	**193**	**13%**	**87%**	**861022**
Térségi átlag	**35**	**20**	**21%**	**223**	**10%**	**81%**	**802208**

Forrás: TEIR adatok alapján szerk: Csatai Balázs

A mutatók egymáshoz való összehasonlítására szolgál a korrelációs mátrix, ami fontos összefüggéseket tárhat fel a Tokaj-hegyaljai térség mutatói között is. Ez a módszer ugyanis megmutatja, hogy a mutatók milyen szoros, és milyen irányú kapcsolatban vannak egymással. 2001-ben a legerősebb korrelációs kapcsolat a 2 foglalkoztatottas háztartások aránya, és a 100 foglalkoztatottra jutó inaktív kereső és eltartott száma között volt megfigyelhető 0,9-es abszolút értékben vett számmal, ami egy nagyon erős összefüggést jelent. Ugyanakkor az utóbbi mutató az egyetlen a hét mutató közül, ami ellentétes (negatív) irányú, ezért a korrelációs értékei is negatívak. A táblázatból még látszik, hogy az összes érték nagyobb, mint 0,5, ezért nincsenek gyenge korrelációs értékek. Tehát összességében a 2001-es mutatók korrelációs kapcsolata erősnek, jónak mondható.

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

72. táblázat: 2001-es mutatók korrelációs mátrixa

	1000 főre jutó egyéni vállalkozások száma	100 főre jutó személygép-járművek száma	2 foglalkozta-tottas háztartások aránya	100 foglalkozta-tottra jutó inaktív kereső és eltartott száma	felsőfokú végzettségűek a 24 évesnél idősebb népesség arányában	Meleg folyóvízzel ellátott lakások aránya	1 adófizetőre jutó jövedelem
1000 főre jutó egyéni vállalkozások száma	1	0,644	0,535	-0,627	0,676	0,761	0,536
100 főre jutó személygépjárművek száma	0,644	1	0,703	-0,76	0,638	0,74	0,526
2 foglalkoztatottas háztartások aránya	0,535	0,703	1	-0,905	0,768	0,826	0,722
100 foglalkoztatottra jutó inaktív kereső és eltartott száma	-0,627	-0,76	-0,905	1	-0,724	-0,819	-0,721
felsőfokú végzettségűek a 24 évesnél idősebb népesség arányában	0,676	0,638	0,768	-0,724	1	0,69	0,816
Meleg folyóvízzel ellátott lakások aránya	0,761	0,74	0,826	-0,819	0,69	1	0,654
1 adófizetőre jutó jövedelem	0,536	0,526	0,722	-0,721	0,816	0,654	1

Szerk: Csatai Balázs

TOKAJ
BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

A faktoranalízisben (a mutatók közötti összefüggések, kapcsolatok alapján) a mutatók bonyolult matematikai műveletekkel egy, vagy több faktorba tömörülnek. A kész faktoranalízisben értékelni kell:

- a faktorok és faktoranalízis magyarázó erejét (az adattartalom tömörültségét),
- a faktorba bevont mutatók súlyát,
- a faktorba bevont mutatók korrelációját az elkészült faktorral.

A konkrét 2001-es faktoranalízis csupán egy faktort tartalmaz, így a faktor és a faktoranalízis magyarázó ereje azonos. Az elkészült faktor a mutatók adattartalmának valamivel több, mint 70%-át tömöríti, ami jónak mondható. A faktorok elnevezésére, és belső tulajdonságaira a hozzájuk köthető mutatók súlyából, és a mutató-faktor korrelációból lehet következtetni. Nagy különbség a mutatók egyenkénti értékelése és a faktoranalízis között, hogy a faktoranalízisbe bevont mutatók nem azonos súllyal vannak jelen, ezért könnyen előfordulhat, hogy egy-egy mutató nagyobb szereppel bírhat a többinél. Ezeket a súlyokat a sajátértékekből tudhatjuk meg. A két legnagyobb súlyértékkel 2001-ben a két foglalkoztatottas háztartások aránya és a 100 foglalkoztatottra jutó inaktív kereső és eltartott száma bírt. Nem sokkal utánuk következett a meleg folyóvízzel ellátott lakások aránya és a felsőfokú végzettségűek aránya. A legkisebb súlyértékkel, és egyben legkevesebb jelentőséggel a 100 főre jutó személygépjárművek száma volt.

73. táblázat: 2001-es mutatok kommunalitás táblázata

	Sajátérték	Visszabecsűlhetőség
1000 főre jutó egyéni vállalkozások száma	0,751	0,484
100 főre jutó személygépjárművek száma	0,653	0,623
2 foglalkoztatottas háztartások aránya	0,902	0,87
100 foglalkoztatottra jutó inaktív kereső és eltartott száma	0,874	0,886
felsőfokú végzettségűek a 24 évesnél idősebb népesség arányában	0,819	0,669
Meleg folyóvízzel ellátott lakások aránya	0,846	0,785
1 adófizetőre jutó jövedelem	0,727	0,604

Szerk: Csatai Balázs

T-K-A-J

Az elkészült faktor és a mutatók közötti korrelációs kapcsolatot mutatja a fenti táblázat. A mutatók korrelációs kapcsolatához hasonlóan minél nagyobb az abszolút értékben vett érték, annál szorosabb a kapcsolat. A két legszorosabb kapcsolatot jelző mutató a 100 foglalkoztatottra jutó inaktív kereső és eltartott száma, és a 2 foglalkoztatottas háztartások aránya. Az elkészült faktorral is pozitív összefüggésben vannak azok a mutatók, melyek értékeinek növekedésével nő a fejlettség, vagyis a nagyobb faktorérték fejlettséget, a kisebb faktorérték pedig az elmaradottságot feltételezi, mutatja.

BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

74. táblázat: 2001-es mutatók faktorértékei

1000 főre jutó egyéni vállalkozások száma	0,696
100 főre jutó személygépjárművek száma	0,789
2 foglalkoztatottas háztartások aránya	0,933
100 foglalkoztatottra jutó inaktív kereső és eltartott száma	-0,941
felsőfokú végzettségűek a 24 évesnél idősebb népesség arányában	0,818
Meleg folyóvízzel ellátott lakások aránya	0,886
1 adófizetőre jutó jövedelem	0,777

Szerk: Csatai Balázs

Az eredmények alapján a települések 2001-es fejlettségét mutatja az alábbi térkép. A tematikus térképen három csoport került kialakításra:

- fejlett települések,
- átlagos települések,
- elmaradott települések.

A három csoport egyenlő elemszám szerint lett (itt, és a következő térképen is) kialakítva, és a csoportok egyenként kilenc települést tartalmaznak. Fejlett gócok tekintetében két település együttes van jelen a térségben. Az egyik a Tokaj-hegyaljai térség északkeleti részén lévő Sátoraljaújhely, Sárospatak, Hercegkút, a másik pedig az ellentétes (délnyugati) részen található Bekecs, Szerencs és Rátka. A területileg összefüggő elmaradott települések körében csak egy hármas településcsoport rajzolódik ki (szintén) a térség délnyugati részén található peremén: Golop, Monok és Legyesbénye településekkel. Egy negyedik településgócként van jelen Abaújszántótól induló Tállyán, Mádon, Bodrogkeresztúron egészen Tarcalig elnyúló átlagos fejlettségű települések zónája. A települések fejlettségének térbeli mintázatára mindent egybevéve sokkal inkább a mozaikosság, mint a koncentráltság a jellemző.

73. térkép: Tokaj Borvidék településeinek fejlettsége 2001-ben[63]

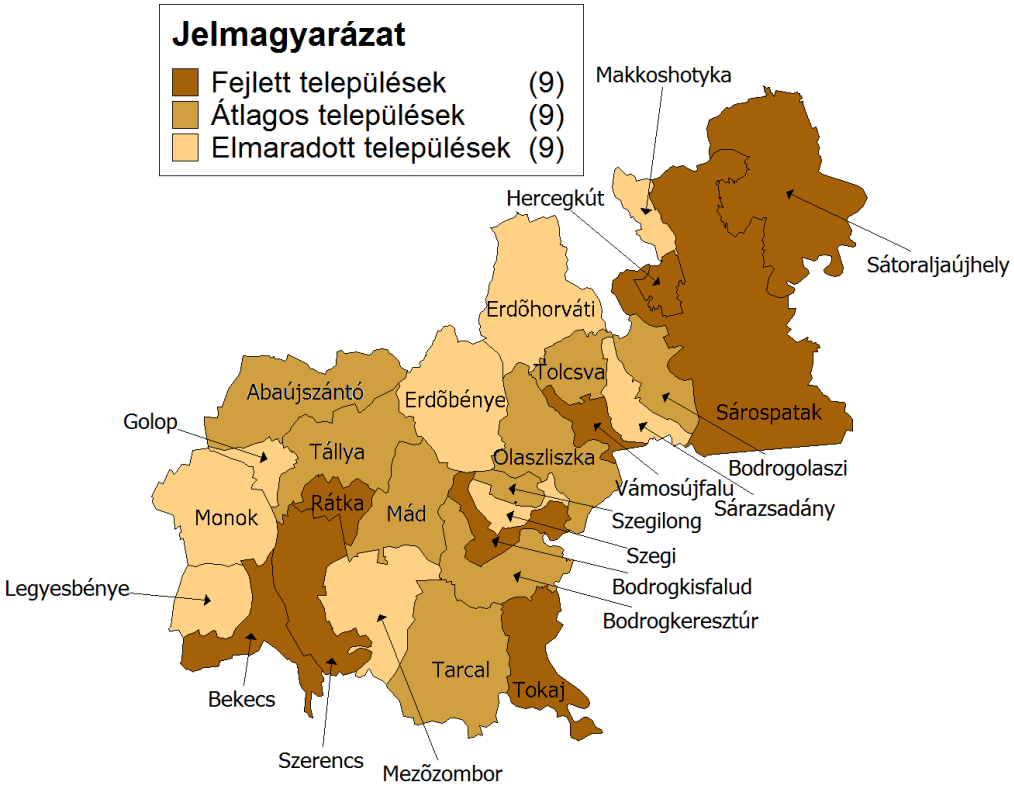

Szerk: Csatai Balázs

[63] Faktorértékek: Fejlett települések (0,348914-1,698044), Átlagos települések (-0,433542-0,348913), Elmaradott települések (-2,283272- -0,433543).

A 2011-es faktoranalízisnek nagyobb a magyarázóereje, mint a 2001-esnek, mert itt már az adatok közel háromnegyede került tömörítésre (szemben a 2001-es faktor 0,7 körüli eredményével). A legújabb (2011-es és 2013-as) adatok alapján változott a mutatók korrelációs mátrixa. Most a legerősebb korrelációs kapcsolat a felsőfokú végzettségűek aránya és a 1000 főre jutó egyéni vállalkozások aránya között mutatkozik. A 2001-es legerősebb összefüggést mutató 2 foglalkoztatottas háztartások aránya és a 100 foglalkoztatottra jutó inaktív kereső és eltartott érték már csak átlagosnak mondható ebben a mátrixban. Nagyon fontos változásnak számít még az is még a két időpont faktorértékei között, hogy összességében növekedtek a korrelációs értékek, vagyis nőtt a mutatók közötti kapcsolat ereje! Az eltartottság és a személygépjármű ellátottság további negatív irányú erősödése azt feltételezi, hogy azokon a településeken, ahol több eltartott és inaktív jutott egy foglalkoztatottra napjainkra rosszabb a személygépjármű ellátottság. További érdekesség, hogy növekedett a végzettség és a jövedelem közötti kapcsolat, mivel 2001-hez képest napjainkban az egy adófizetőre jutó jövedelem nagyobb összefüggést mutat a felsőfokú végzettségűek arányával. A térségben élő felsőfokú végzettségűek arányának magasabb értéke együtt jár a nagyobb vállalkozói aktivitással, és a magasabb jövedelmekkel. Ebből azt a fontos következtetést vonhatjuk le, hogy a gazdaságnövekedés egyik fontos alapját képezheti, ha a felsőfokú végzettségűek helyben vannak, és növekszik az arányuk.

75. táblázat: a legújabb mutatók korrelációs mátrixa

	1000 főre jutó egyéni vállalkozások száma	100 főre jutó személygép -járművek száma	2 foglalkozta -tottas háztartások aránya	100 foglalkozta -tottra jutó inaktív kereső és eltartott száma	felsőfokú végzettségűek a 24 évesnél idősebb népesség arányában	Meleg folyóvízzel ellátott lakások aránya	1 adófizetőre jutó jövedelem
1000 főre jutó egyéni vállalkozások száma	1	0,73	0,744	-0,685	0,898	0,825	0,824
100 főre jutó személygépjárművek száma	0,73	1	0,651	-0,822	0,639	0,74	0,78
2 foglalkoztatottas háztartások aránya	0,744	0,651	1	-0,765	0,695	0,743	0,687
100 foglalkoztatottra jutó inaktív kereső és eltartott száma	-0,685	-0,822	-0,765	1	-0,615	-0,713	-0,714
felsőfokú végzettségűek a 24 évesnél idősebb népesség arányában	0,898	0,639	0,695	-0,615	1	0,756	0,852
Meleg folyóvízzel ellátott lakások aránya	0,825	0,74	0,743	-0,713	0,756	1	0,817
1 adófizetőre jutó jövedelem	0,824	0,78	0,687	-0,714	0,852	0,817	1

Szerk: Csatai Balázs

A sajátértékek változásában a legszembetűnőbb jellegzetesség az, hogy a faktoranalízisben kiegyenlítettebb lett a mutatók súlya, így stabilabbá vált az analízis. Fontos változás, hogy a két foglalkoztatottas háztartások aránya mutató a legnagyobb súlyú mutatóból a leggyengébbé vált napjainkra. A legnagyobb súllyal három 0,8-as értéke feletti mutató van jelen:

- az 1000 főre jutó egyéni vállalkozások száma,
- a felsőfokú végzettségűek a 24 évesnél idősebb népesség arányában,

- az 1 adófizetőre jutó jövedelem.

A személygépjármű ellátottságot jelző mutató 2001-hez képest napjainkra sokkal nagyobb súlyt kapott, míg a maradék mutatók (meleg folyóvízzel ellátott lakások aránya, 100 foglalkoztatottra jutó inaktív kereső és eltartott) jelentősen visszaestek.

76. táblázat: A legújabb mutatók komunalitások táblázata

	Sajátérték	Visszabecsűlhetőség
1000 főre jutó egyéni vállalkozások száma	0,872	0,863
100 főre jutó személygépjárművek száma	0,78	0,667
2 foglalkoztatottas háztartások aránya	0,704	0,646
100 foglalkoztatottra jutó inaktív kereső és eltartott száma	0,77	0,624
felsőfokú végzettségűek a 24 évesnél idősebb népesség arányában	0,865	0,802
Meleg folyóvízzel ellátott lakások aránya	0,77	0,787
1 adófizetőre jutó jövedelem	0,839	0,832

Szerk: Csatai Balázs

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

Nemcsak a mutatók sajátértéke, de ezzel párhuzamosan a faktor és a mutatók közötti korrelációs kapcsolatok is stabilizálódtak. Hasonlóan a sajátértékhez az eltartottság és a foglalkoztatottság helyett itt is a vállalkozói aktivitás, a végzettség és a jövedelem hármasa felé torlódott el a kapcsolatok erőssége.

77. táblázat: A legújabb mutatók faktorértékei

1000 főre jutó egyéni vállalkozások száma	0,929
100 főre jutó személygépjárművek száma	0,817
2 foglalkoztatottas háztartások aránya	0,804
100 foglalkoztatottra jutó inaktív kereső és eltartott száma	-0,79
felsőfokú végzettségűek a 24 évesnél idősebb népesség arányában	0,896
Meleg folyóvízzel ellátott lakások aránya	0,887
1 adófizetőre jutó jövedelem	0,912

Szerk: Csatai Balázs

A települések fejlettségét tekintve 2001-től napjainkig eltelt időszak alatt első ránézésre kevés változás történt. Így sem a két időpont között eltelt nagyjából tíz évben, sem a 2008-2009-es gazdasági világválságban történt folyamatok nem voltak elegendőek a térszerkezet jelentős megváltoztatására. A konkrét eltérések közé sorolható, hogy Mád és Bodrogkeresztúr átlagos fejlettségű településekből átkerült a fejlett települések csoportjába. Ezzel párhuzamosan pedig Vámosújfalu és Bodrogkisfalud települések visszacsúsztak az átlagos települések csoportjába. Az átlagos, és az elmaradott települések csoportján belül pedig csupán Golop és Szegilong „cserélt" csoportot, így Szegilong település került az elmaradott csoportba.

74. térkép: Tokaj Borvidék településeinek fejlettsége napjainkban[64]

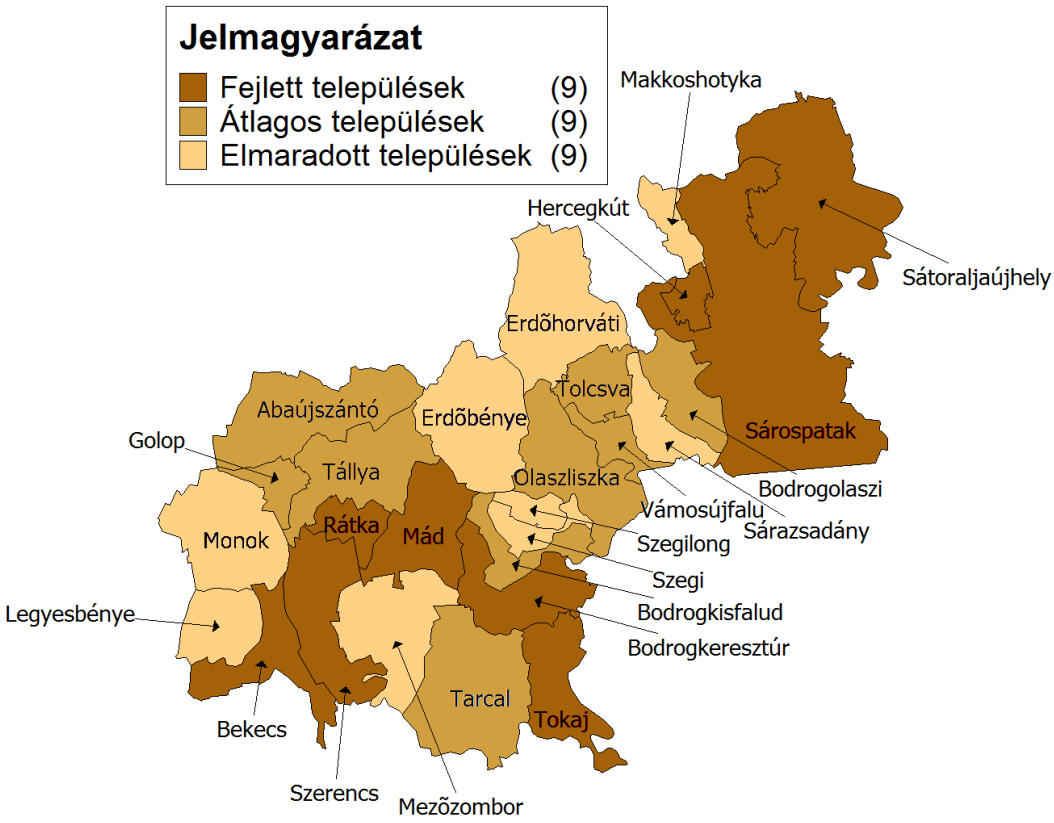

Szerk: Csatai Balázs

A relatív mutatók értékét tekintve sok változás történt 2001-hez képest. Először is a térségi átlagok öt mutató esetében jelentősen javult. A két (egy százalékponttal) csökkenő mutató a 2 foglalkoztatottas háztartások aránya és az 1000 főre jutó egyéni vállalkozások száma volt. Község-város bontásban hasonló változások mentek végbe, de kivételnek számít a 2 foglalkoztatottas háztartások aránya, mert ott az értéke a falvakban javult, a városokban pedig romlott. A mutatók szerinti legfejlettebb települések körében napjainkra annyi változás történt, hogy a két városhoz: Szerencshez és Sárospatakhoz immáron

[64] Faktorértékek: Fejlett települések (0,335281-1,823105), Átlagos települések (-0,599576-0,335280), Elmaradott települések (-1,628486- -0,599577).

Hercegkút is becsatlakozott. A fejlődő falvakhoz (Bekecs, Rátka) hozzácsatlakozott még Bodrogkisfalud, Bodrogolaszi, Mád, Tolcsva és Vámosújfalu. A 2001-ben legtöbb minimum értéket magának tudó Sárazsadány napjainkra „átadta őket" több községnak: Makkoshotykának, Mezőzombornak, Monoknak és Szegilongnak.

78. táblázat: A faktoranalízisbe bevont mutatók településenkénti értékei napjainkban

	1000 főre jutó egyéni vállalkozások száma	100 főre jutó személygépjárművek száma	2 foglalkoztatottas háztartások aránya	100 foglalkoztatottra jutó inaktív kereső és eltartott száma	felsőfokú végzettségűek a 24 évesnél idősebb népesség arányában	Meleg folyóvízzel ellátott lakások aránya	1 adófizetőre jutó jövedelem (Ft/fő)
Bekecs	41	33	26%	120	15%	92%	1589141
Bodrogkeresztúr	31	32	19%	164	12%	86%	1589927
Bodrogkisfalud	32	29	21%	158	14%	84%	1317954
Bodrogolaszi	27	25	25%	152	8%	86%	1551277
Erdőbénye	23	25	13%	190	10%	79%	1231580
Erdőhorváti	24	24	16%	208	7%	81%	1261368
Golop	24	26	15%	182	7%	83%	1301533
Hercegkút	46	37	27%	140	19%	95%	1749560
Legyesbénye	13	24	16%	175	7%	80%	1252859
Mád	26	33	19%	153	11%	84%	1599737
Makkoshotyka	16	16	17%	223	6%	83%	1034713
Mezőzombor	14	22	16%	234	6%	77%	1236238
Monok	11	20	12%	229	6%	72%	1241102
Olaszliszka	24	23	17%	217	10%	79%	1288450
Rátka	29	35	20%	151	10%	94%	1526735
Sárazsadány	16	20	13%	204	6%	64%	1048841
Szegi	23	26	15%	195	6%	83%	1272136
Szegilong	16	23	20%	182	5%	74%	1224446
Tállya	27	26	14%	188	10%	81%	1461268
Tarcal	35	28	17%	180	10%	85%	1450427
Tolcsva	24	31	21%	170	9%	84%	1429605
Vámosújfalu	30	29	19%	160	9%	88%	1381203
Abaújszántó	26	26	21%	152	9%	83%	1250010
Sárospatak	41	31	24%	148	22%	91%	1770493
Sátoraljaújhely	37	26	19%	160	17%	93%	1756843
Szerencs	37	32	22%	148	18%	94%	1787317
Tokaj	51	29	24%	177	21%	93%	1662491
Falvak	**26**	**27**	**18%**	**176**	**10%**	**83%**	**1408720**
Városok	**39**	**29**	**22%**	**155**	**19%**	**92%**	**1721574**
Térségi átlag	**34**	**28**	**20%**	**162**	**15%**	**88%**	**1602029**

Forrás: TEIR adatok alapján szerk: Csatai Balázs

A két időpont közötti térségen belüli változás nyomon követhető még a települések fejlettségi rangértékének változásával[65]. Ennek a változásnak a térbeli mintázata a 75. térképen látszik. A változás intenzitásának demonstrálására három kategória helyett öt lett elkülönítve. A két szélső csoportba tartozó

[65] A települések sorba lettek rendezve a két időpont faktorértékei alapján, és a változás nagyságát és irányát a két rangérték különbözete adta meg.

települések nagyobb, a mellettük lévő két csoport tagjai pedig kisebb rangváltozást mutatnak. A középső („0” értékkel szereplő) kategóriában szereplő települések pedig nem mozdultak el az adott pozíciójukból (75. térkép). Az öt várost tekintve látszik, hogy az átlagos fejlődéshez képest csak Tokaj városa tudott fejlődni, a többi város rangértékben pedig visszaesett. A falvak vizsgálva így egyértelmű, hogy a legtöbb község stagnált, vagy fejlődött. Viszont előfordultak visszacsúszó falvak is (Monok, Mezőzombor, Tarcal, Szegilong, Bodrogkisfalud, Olaszliszka, Vámosújfalu), melyek kevésbé tudtak fejlődni, mint a többi település.

75. térkép: Tokaj Borvidék településeinek fejlettségi rangsorváltozásai 2001-től napjainkig

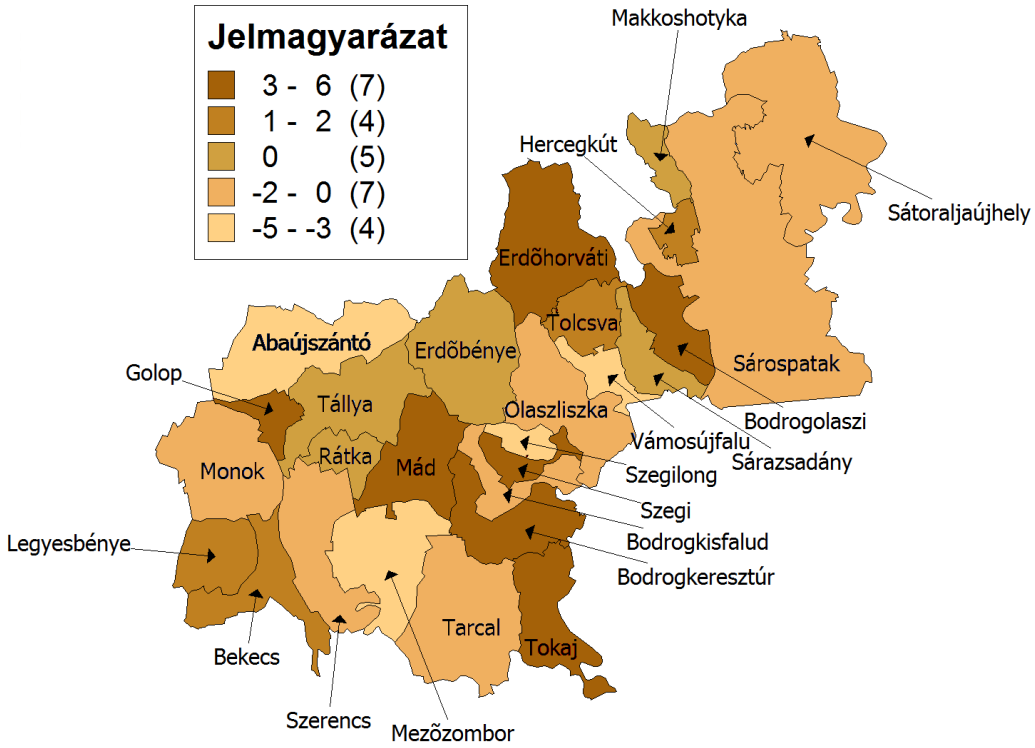

Szerk: Csatai Balázs

A rangsorértékek változását nemcsak önmagában, de a jelen fejlettséggel is érdemes összevetni. Erre az összehasonlításra készült el az alábbi táblázat. Jól látható, hogy a városok többsége a fejlett és a lemaradó metszetben van. Kivételnek számít viszont Tokaj és Abaújszántó, mivel az előbbi fejlett és 2001-től fejlődő tendenciát mutatott, utóbbi pedig átlagos fejlettségű, és napjainkig (a térségi átlaghoz képest) lemaradóban volt. A falvakat tekintve a legjobb helyzetben Bodrogkeresztúr, Bekecs, Hercegkút és Mád voltak. Az átlagos-lemaradó és az elmaradott-lemaradó halmazokba tartozó települések helyezkednek a legrosszabb helyzetben, így ezen települések fejlesztése nagyobb odafigyelést igényel.

79. táblázat: Tokaj Borvidék településeinek fejlettségi rangsor változásai 2001-től, és a települések fejlettsége napjainkban

	Elmaradott	Átlagos	Fejlett
Lemaradó	Mezőzombor, Monok, Szegilong	Abaújszántó, Bodrogkisfalud, Olaszliszka, Tarcal, Vámosújfalu	Sárospatak, Sátoraljaújhely, Szerencs
Stagnáló	Erdőbénye, Makkoshotyka, Sárazsadány	Tállya	Rátka
Fejlődő	Erdőhorváti, Legyesbénye, Szegi	Bodrogolaszi, Golop, Tolcsva	Bekecs, Bodrogkeresztúr, Hercegkút, Mád, Tokaj

Szerk: Csatai Balázs

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

A térbeliség és a fejlettség kapcsolatának vizsgálatára alkalmas módszer a területi autokorreláció. Jelen esetben a települések szomszédsága és a fejlettsége lett egyszerre vizsgálva. A településeket öt kategóriába lehet csoportosítani:

- nem szignifikáns (fehér színnel),
- magas-magas (piros színnel),
- alacsony-alacsony (kék színnel)
- alacsony-magas (halványkék színnel)
- magas-alacsony csoport (halványpiros színnel)[66].

A 2001-es faktorértékeket vizsgálva a legtöbb település (23) nem hozott szignifikáns eredményt. A többi csoportba pedig egyenként csak egy település került be. Napjainkra ez úgy változott, hogy Makkoshotyka megmaradt alacsony-magas csoportban, a többi település pedig nem mutatott szignifikáns eredményt. A sok nem szignifikáns eredmény azt mutatja, hogy a vizsgált települések nem hoznak létre fejlett és elmaradott térségeket, koncentrátumokat. A nem szignifikáns elemek növekedése pedig területi kiegyenlítődést feltételez a térségben.

[66] A „magas-magas" csoportban azok a települések vannak, ahol az adott település, és a közvetlen szomszédsága is fejlett. Az „alacsony-alacsony" csoport az előbbinek pont az ellentéte, így ebben a csoportban település, és a környezete is fejletlen. Ha egy fejletlen települést fejlett települések határolnak, akkor az a település az „alacsony-magas" csoportba kerül. Ezzel pont ellentétes a „magas-alacsony" csoport, ahol értelem szerűen a fejlett települést határolják a fejletlen települések. A „nem szignifikáns" érték azt jelenti, hogy (a fejletségi értékek alapján) nem mutatható ki egyértelmű szomszédsági kapcsolat a települések között.

76. térkép: A faktorértékek területileg autokorrelálva (2001: baloldal, napjaink: jobboldal)

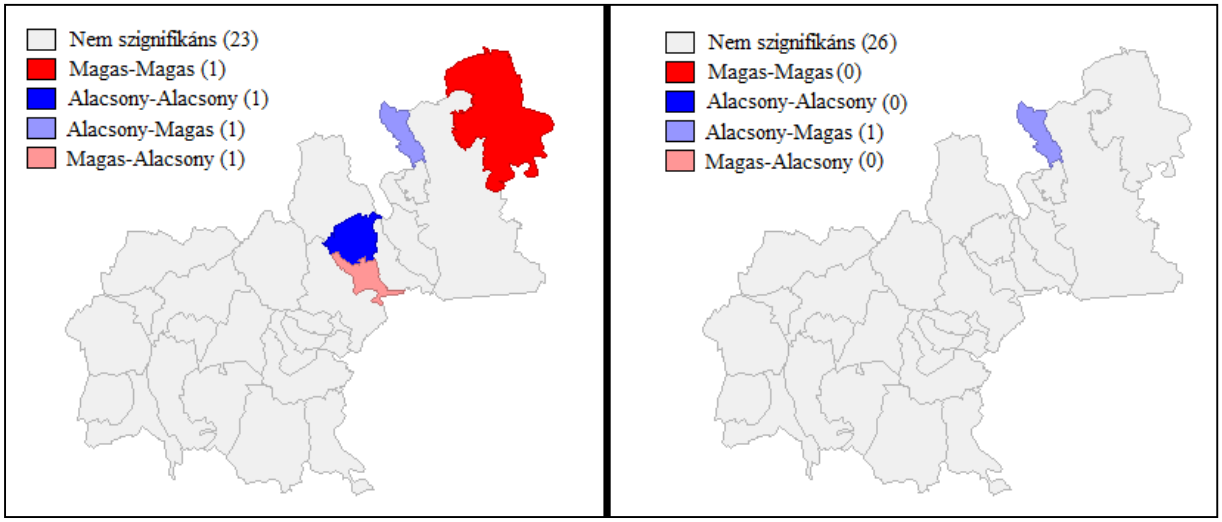

Szerk: Csatai Balázs

A települések egymáshoz viszonyított fejlettségi képe a nagyjából tíz év leforgása alatt kevéssé változott. Viszont amíg néhány község felzárkózott a városokhoz, addig a falvak jelentős része átlagos vagy lassabb fejlődést mutatott, és pár község egyenesen lemaradóban volt a térségi átlaghoz képest. Összességében viszont elmondható, hogy a vizsgált időszakban a városok relatíve jobb helyzete a falvaknál mindvégig megmaradt.

A Tokaj-hegyaljai térség térszerkezete a területi autokorrelációval már 2001-ben is kevés szignifikáns eredményt hozott, napjainkra pedig azok is szinte eltűntek. Ez többek között azt jelenti, hogy az egymás mellett előforduló fejlett és elmaradott települések kevéssé vannak egymásra hatással. Az egyik legfontosabb térségi-térszerkezeti fejlődést elősegítő tényező lehet a térségen belüli (települések közötti) kohézió erősítése.

BORSODÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

2. A TÉRSÉGET ÉRINTŐ TERVEZÉSI-FEJLESZTÉSI KÖRNYEZET ÁTTEKINTÉSE

2. 1. A TÉRSÉGET ÉRINTŐ ÁGAZATI KONCEPCIÓK, TERÜLETFEJLESZTÉSI ELKÉPZELÉSEK ÉS HATÁLYOS TERÜLETI TERVEK ÁTTEKINTÉSE

2. 1. 1. Országos Fejlesztési és Területfejlesztési Koncepció (OFTK)

Az Országos Fejlesztési és Területfejlesztési Koncepció a területfejlesztésről és területrendezésről szóló 1996. évi XXI. törvény szerint készült el 2014-ben abból a célból, hogy Magyarország számára hosszú távú fejlesztési jövőképet és célrendszert fogalmazzon meg 2030-ig, illetve középtávú stratégiát 2020-ig. A dokumentum fő célja, hogy a hazai fejlesztéspolitikai döntéshozók számára célokat, elveket és prioritásokat határozzon meg hazánk jelenleg is tartó, 2014-2020-as fejlesztési programidőszakához

A szakpolitikai-fejlesztési súlypontok kijelölésénél fontos szempont volt a szakpolitikákat irányító minisztériumok, államtitkárságok, illetve a budapesti és megyei önkormányzatok fejlesztési igényeinek és elképeléseinek összehangolt figyelembe vétele. A fejlesztési irányoknak ugyanakkor harmonizálnia kell az EU 2020 Stratégia elképzeléseivel, hiszen az OTFK az alapja annak a pénzügyi partnerségi megállapodásnak, mely Magyarország és az Európai Unió között jött létre a 2014-2020 közötti uniós források hazai felhasználására. A elkészült fejlesztési dokumentum illeszkedik a kiemelt nemzeti stratégiai tervdokumentumokhoz.

A térség szempontjából alapvető elhatározás az OFTK-ban a Tokaji borvidék kiemelt térséggé nyilvánításának elhatározása *(1/2014. (I. 3.) OGY határozat 7.b pont)*. Ez az elhatározás annak az alapelvnek a fényében kap kiemelt jelentőséget, hogy a 2014-2020-as programozási és fejlesztési időszak forrásait – melyek a 2007-2013-as programozási és fejlesztési időszakhoz képest szűkebbek lesznek – döntően a stratégiai jelentőségű, gazdasági és társadalmi szempontból nagy hozzáadott értéket produkáló területeken kell majd felhasználni. A kiemelt térséggé nyilvánítással az országgyűlés deklarálta, hogy a Tokaji borvidéket ilyen területnek tekinti. A kiemelt térségre készülő területfejlesztési dokumentum szempontjából különösen az OFTK-ban megfogalmazott területi specifikus célok bírnak kiemelt jelentőséggel (a szakpolitikákban érvényesítendő specifikus célok alapvetően az ágazati koncepciókon és programokon keresztül érvényesülnek). Területi specifikus célok az alábbiak:

- Az ország makroregionális szerepének erősítése
- A többközpontú térszerkezetet biztosító városhálózat
- A vidéki térségek népességeltartó képességének növelése
- Kiemelkedő táji értékű térségek fejlesztése
- Területi különbségek csökkentése, térségi felzárkóztatás és gazdaságösztönzés
- Összekapcsolt terek: az elérhetőség és a mobilitás biztosítása.

Tokaj-Hegyaljának - nyolc világörökségi területünk egyikeként és a tokaji bor nemzetközi elismertsége folytán meghatározó szerepet játszhat az ország makroregionális szerepének erősítésében. Hagyományos Kárpát-medencei nagyváros-hálózati kapcsolatrendszerének (Miskolc-Kassa-Ungvár-

BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

Munkács-Szatmárnémeti-Debrecen-Nyíregyháza) fókuszba helyezése, újraépítése nem csupán Tokaj-Hegyalja számára jelenthet új piacokat, de az északkelet-magyarországi hátrányos helyzetű zempléni-bodrogközi térség és a szomszédos országok csatlakozó térségei számára is a leszakadás megállításának egyik esélyét biztosíthatja. Tokaj-Hegyalja, mint határ menti térség is érintett a makroregionális szerepek erősítésében, különös tekintettel arra, hogy az egykori történelmi borvidék egy kisebb része a mai Szlovákia területén található. A térség fejlesztésével kapcsolatos döntések kormányzati szintre emelése lehetőséget ad a határ menti viták mind két fél számára gyümölcsöző rendezésére.

Tokaj-Hegyalja egykori jelentős gazdasági súlya nem kis részben sűrű kisváros-hálózatának, e kisvárosok közötti együttműködésnek és munkamegosztásnak volt köszönhető. Ma, amikor a hálózatosodás korát éljük, a térségfejlesztésben a kisvárosok közötti együttműködés építésének és a munkamegosztásnak újra jelentős szerep jut. Az ehhez szükséges hajlandóságok és készségek az elmúlt történeti időszakokban országos szinten visszaszorultak, az ország kiemelt térségei e téren tehát mintaadó, úttörő szerepet játszhatnak. A kisváros-hálózat megerősítésében a térség elérhetőségi feltételeinek és a belső kapcsolatrendszernek a javítása egyaránt meghatározó, beleértve a térség határokon átívelő nagyváros-hálózati elérhetőségének javítását is.

A vidéki térségek népességeltartó képességének fejlesztése, a kiemelkedő táji értékű térségek fejlesztése és a területi különbségek csökkentése, térségi felzárkóztatás és gazdaságösztönzés specifikus célok elválaszthatatlanok egymástól. Tokaj-Hegyalja jövőjét nagymértékben meghatározza a Tisza-völgy komplex fejlesztése, különös tekintettel a beavatkozások jövőbeli mikroklimatikus hatásaira, ami a nagyhírű tokaji aszú fennmaradásának vagy eltűnésének alapja. Tokaj-Hegyalja ugyanakkor egyike a drámaian zsugorodó térségeinknek, ebből a szempontból a jövőbeli népesség nagysága és a táj eltartóképessége közötti új egyensúly építése a borvidék fennmaradásának egyik kritikus kérdése. Tokaj-Hegyaljának, első műemlékként védett hazai történeti tájunknak, a kiemelkedő táji értékekre alapozott fejlesztés hazai módszerei, technikái kidolgozásának egyik mintatérségévé kell válnia. A térségi felzárkóztatásnak, a leszakadásra hajlamos társadalmi csoportok integrálásának itt az értékőrző modernizációt elősegítő stratégiákra kell elsősorban épülniük.

Tokaj-Hegyalja térségét az OTFK a helyzetelemző részben, mint az ország egyik különleges táji értékekkel és rekreációs funkciókkal bíró övezetét határolja le. E térségek, így Tokaj-Hegyalja is turisztikai szempontból rendkívül nagy vonzerővel rendelkeznek, ezért érdemes jövőbeni fejlesztéseket építeni rájuk. Magyarország borvidékeinek kulturális öröksége, táji jellegzetessége megőrizendő a koncepció szerint, sőt érdemes ezeket a tájakat turisztikai szempontból még inkább továbbfejleszteni. Ennél a célnál kiemelt szerepet kapna az ún. „Silver economy" támogatása, vagyis az idősebb korosztály fogyasztását vagy akár a térségben való letelepedését szolgálná ki. A kultúrtájak termelési hagyományainak megőrzése fontos szempont Tokaj-Hegyalja térségénél, ahol a borkultúra idegenforgalmi fejlesztése van előtérben a koncepcióban.

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

2. 1. 2. Nemzeti Vidékstratégia

A Nemzeti Vidékstratégiát a Vidékfejlesztési Minisztérium dolgozta ki 2012-ben. Fő célja, hogy meghatározza a hazai vidéki térségek fejlesztésének átfogó stratégiáját 2020-ig. A dokumentum kijelöli az ország vidékpolitikájának középtávú célkitűzéseit, melyben a vidéki térségek nagy részére jellemző kedvezőtlen folyamatokat kívánja megfordítani, és a fenntarthatóságot illetve az életképes agrár- és élelmiszertermelést támogatva pozitív jövőképet állít a vidéki élet értékeinek középpontba állításáról. -

A stratégia két fő részre bomlik az első része a magyar vidéki térségek helyzetelemzése, a második pedig a stratégiai célok lefektetése. A helyzetelemző rész egy rövid történelmi áttekintéssel kezdődik, melyben a magyar tájhasználat és agrárgazdaság jellemzőit és változásait mutatják be a középkortól napjainkig. A stratégia ezután értekezik a magyar vidékstratégia globális kihívásairól és mozgásteréről. Fontos megjelenő szempontok itt a klímaváltozási és vízkészlet-gazdálkodási kihívások, az élelmiszerlánc biztonság és génmódosított növények szerepe, a biodiverzitás és tájfenntartó mezőgazdaság témája, a társadalmi egyenlőtlenségek és vidék város viszony szerepe valamint a tudás alapú társadalom és információs kor kihívásai. Értekezik itt még a dokumentum a nemzetközi, főleg Európai Uniós kötelezettségeink kérdésköréről, illetve az EU vidékstratégiai keretrendszeréről. Végül a helyzetelemző rész rátér a magyar vidék jelenlegi helyzetére, bemutatva a természeti értékeket, erőforrásokat és a vidéki környezet állapotát. Ezután elemzésre kerül agrárgazdaság és élelmiszertermelés mai helyzete a termelési formáktól az exportlehetőségekig. Ezt követően a dokumentum értekezik a vidéki térségek és települések társadalmi-gazdasági helyzetéről illetve az intézményrendszerük kihívásairól. A helyzetfeltáró rész egy klasszikus SWOT elemzéssel zárul.

A stratégia második részében a vidék jövőképe és stratégiai prioritásai vannak kifejtve. Itt megjelennek az átfogó fejlesztési alapelvek és célkitűzések a vidéki térségekkel kapcsolatban, illetve a stratégia területi és ágazati irányultsága is elemzésre kerül. Ezután a dokumentum sorra veszi a konkrét stratégiai célokat és területeket, melyekkel a szakpolitikának 2020-ig foglalkoznia kell. Az első ilyen cél a természeti értékek és erőforrások védelme és fenntartható használata, melynek kiemelt területi a környezetbiztonsági program. A második cél a vidéki környezetminőség javítása, aminek fontos részei a szennyvíz és hulladékgazdálkodási programok. A harmadik fő cél a föld- és birtokpolitika átalakítása a „fiatal gazda életpályamodell" létrehozásával. A negyedik cél a fenntartható agrárszerkezet- és termeléspolitikai, melynek része a különböző mezőgazdasági programok ágazati támogatása (pl.: lovasprogram, szőlő- és borprogram). Fontos célkitűzések még a biztonságos élelmiszerellátás megoldása, a helyi gazdaságok fejlesztése, a vidéki szellemi és fizikai infrastruktúra fejlesztése és a térségi komplex vidékfejlesztési programok használata. A stratégiai rész legvégén a programok megvalósításához szükséges intézményrendszer keretei is ismertetésre kerülnek.

Tokaj-Hegyalja térsége egy nagyon fontos része a Nemzeti Vidékstratégiának, hiszen a nyolc különböző kiemelt komplex térségi vidékfejlesztési nemzeti program közül egy csak a térséggel foglalkozik. A dokumentum szerint a Tokaj-Hegyalja Világörökségi Térségfejlesztési Programnak a Világörökségi Kezelési Tervvel együtt kell meghatároznia a jövőbeni stratégiai célokat a térség számára. A Program stratégiai irányai és teendői között kell szerepelnie a komplex vidék- és turizmusfejlesztésnek a tokaji borok jövedelemtermelő képességének középpontba állításával. E cél eléréséhez fontos olyan humán erőforrás, oktatási, kutatási és szakmai hátteret teremteni, mely megerősíti a tokaji szőlőtermesztés és

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

borkészítés háttér infrastruktúráját. A szőlő- és borágazat mellett kiemelt cél a helyi hagyományos iparágak és más mezőgazdasági szegmensek, például az erdőgazdálkodás, gyümölcstermelés és állattenyésztés erősítése a térségben. Tokaj-Hegyalja világörökségi címmel is elismert kulturális, építészeti és táji értékeinek védelme is fontos cél a dokumentumban, hiszen ezek a térség legfontosabb turisztikai vonzerői. A természeti értékek védelméhez kapcsolódó konkrét cél az Aggteleki Nemzeti Park Igazgatóság ökoturisztikai tevékenységének erősítése és ha lehetséges, a Tokaj-Bodrogzug Tájvédelmi Körzet nemzeti parki szintre emelése. A Program kiemelt célja még a turisztikai infrastruktúra fejlesztése, egyrészt az úthálózat és elérhetőség, másrészt a tematikus térségi marketing területén. Végül pedig utolsó fontos célként említi meg a dokumentum a térség kulturális életének és szellemi infrastruktúrájának erősítését, amit a helyi értelmiség támogatásával érne el. Erre a célra kiemelt fontosságú eszköz a 2011-ben Tarcalon újraindított Tokaji Borvidék Szőlészeti és Borászati Kutatóintézet, ami támogatja a minőségi borkészítési tudással rendelkező szakembergárdát a térségben.

2. 1. 3. Nemzeti Közlekedési Infrastruktúra-fejlesztési Stratégia

Napjaink közlekedésfejlesztéssel kapcsolatos politikáját a 2014-ben elfogadott Nemzeti Közlekedési Infrastruktúra-Fejlesztési Stratégia határozza meg, amit a Nemzeti Fejlesztési Minisztérium és Közlekedésfejlesztési Koordinációs Központ dolgoztatott ki. A Stratégia célja, hogy 2014-2050 közötti időtávban kijelölje azokat a célkitűzéseket, mellyel Magyarország közlekedési infrastruktúráját úgy lehet fejleszteni, hogy a gazdaság és jólét mobilitási feltételeit, valamint a versenyképesség növekedését biztosítsák. A dokumentum fontos célkitűzése még, hogy az egyéni és közösségi közlekedési módokat harmonikusan, egymást kiegészítve és arányaikat megtartva fejlessze.

A kiemelt térség területfejlesztési Koncepciója és Programja szempontjából a dokumentum legfontosabb eleme a tervezett fejlesztések osztályozása, a megvalósítás ütemezése szempontjából. A 2014-20 közötti programozási időszak szempontjából az ún. elsődleges megvalósítású fejlesztési eszközök, a javasolt (*további esélyes*) megvalósítású fejlesztési eszközök és az előkészítési igényű fejlesztési eszközök. A „távlati lehetőségek" kategóriába sorolt fejlesztések a középtáv szempontjából nem tekinthetők relevánsnak. Az intézkedések között jól láthatóan a közforgalmú közlekedési szolgáltatások és az intermodalitás (P+R, B+R) fejlesztése élveznek prioritást. Nagy hasznosságúnak és megvalósíthatónak minősítettek a térségben is releváns vasúti csomópont- és állomásfejlesztések, meglévő utak, csomópontok közlekedésbiztonsági fejlesztései és az elkerülő utak fejlesztése.

Tokaj-Hegyalja szempontjából hosszabb távon nagy jelentőséggel bíró törekvés a centralizációt oldó térségi együttműködések erősítését szolgáló fejlesztések elősegítése *(NKIFS 18. oldal 4. ábra).* Ezek a fejlesztések a Tokaj-Hegyalja körül 100-150 km-es gyűrűben elhelyezkedő nagyvárosok egymás közötti illetve Tokaj-Hegyaljával való kapcsolatát alapozhatják meg.

BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

77. térkép: A centralizációt oldó térségi együttműködések

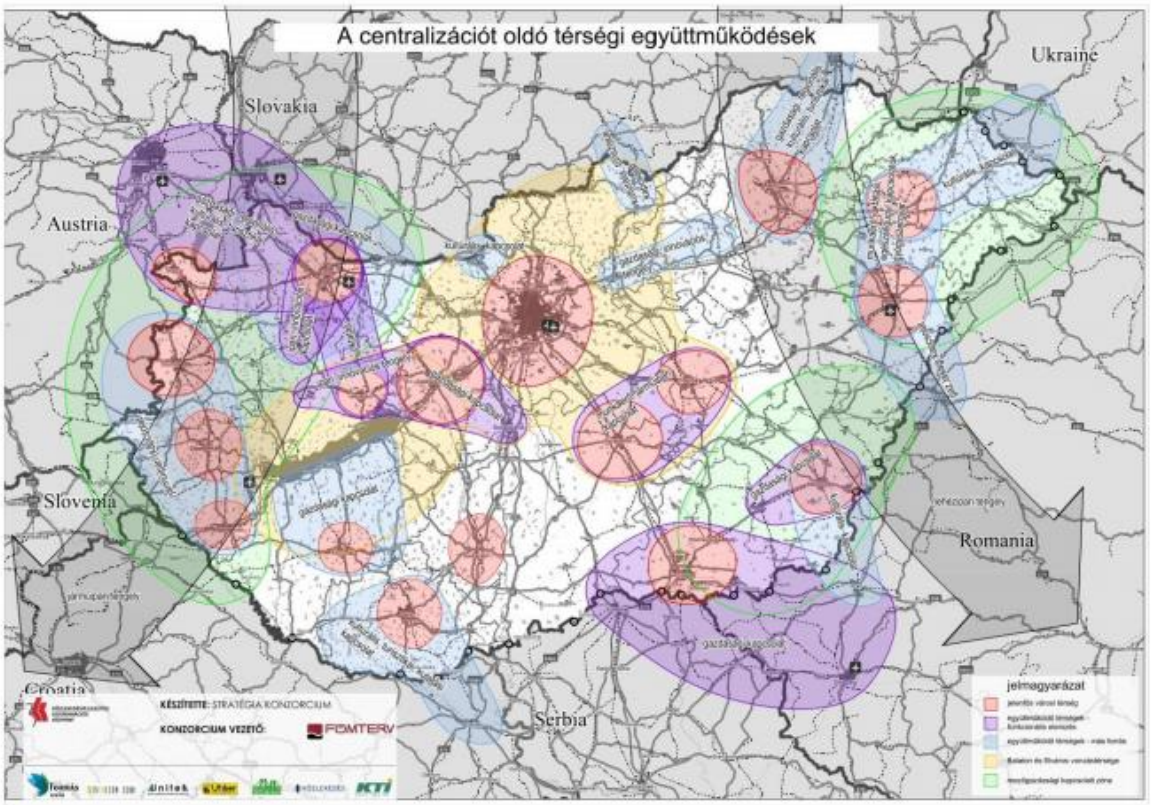

Forrás: NKIFS 18. oldal 4. ábra

BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

Tokaj-Hegyalját 2030-ig érintő fejlesztések közül a térséget átszelő 80-as és és 80c vasútvonalak műszaki színvonalának fejlesztése, a 38-as főút áruszállító szerepének fejlesztése emelhető ki *(lásd 80. oldal térképek)*. A fejlesztéseket ábrázoló térkép szerint a 98-as vasút (Szerencs-Hidasnémeti) nem szerepel a 2030-ig fejlesztendő vasútak között. A közforgalmú járművek járműcsere programja az utaskomfort javulásához és a környezeti terhelések csökkenéséhez járulhat hozzá.

Tokaj-Hegyalja térsége Borsod-Abaúj-Zemplén megye keleti részeként az Ukrajnán át Oroszország felé tartó keleti tranzitfolyosó közelében található. A dokumentum ezzel összefüggésben kitér a nemzetközi útirányok miatt az autópályák további fejlesztésének szükségességére, mely ha közvetetten is, de elősegíti majd Tokaj-Hegyalja elérhetőségének növekedését.

2. 1. 4. Nemzeti Turizmusfejlesztési Koncepció

A Nemzeti Turizmusfejlesztési Koncepció a 2013. évvel lezárult tervezési időszak Nemzeti Turizmusfejlesztési Stratégiájának átgondolása és értékelése után legfőbb feladatának tekinti, hogy a turizmus által gerjesztett gazdasági növekedési irányokat és hazánk turisztikai versenyképességének

feltételeit összefoglalja. A koncepciót a Nemzetgazdasági Minisztérium megbízásából a Nemzetgazdasági Tervezési Hivatal készítette el 2014-ben.

A főbb célkitűzések között szerepel a tematikusan fókuszált termékstruktúra fejlesztése, a területi alapú, turisztikai desztinációk által vezérelt marketing erősítése, a turizmus programkínálatának fejlesztése, és ezen belül is kiemelt cél az orvosi K+F eredmények hasznosulása a hazai gyógyvizek hatásai kapcsán. Fontos szerep jut a középtávú stratégiában a turizmus jogi és gazdasági környezetének felhasználóbarát jellege erősítésének, illetve a turisztikai intézményrendszer fejlesztésének is.

Tokaj-Hegyalja, mint Tokaji Borvidék, hagyományőrző kultúrtájként nevesített a dokumentumban, hangsúlyozva a helyi hagyományok megőrzésének és turisztikai termékké alakításának fontosságát. A hagyományőrző kultúrtájak több esetben a világörökség részei, köztük a Tokaji Borvidék is, mely országos, sőt nemzetközi szempontból is kiemelt bor és gasztronómiai desztináció. Mint ilyen, a „tematikusan fókuszált termékstruktúra" kiemelt fejlesztési területe, ahol a Stratégiában megfogalmazott célkitűzések mindegyikét – összehangoltan, rendszerbe szervezetten - érvényesíteni szükséges.

2. 1. 5. Nemzeti Energiastratégia

A Nemzeti Fejlesztési Minisztérium 2012-ben adta ki a Nemzeti Energiastratégia dokumentumát, ami a 2030-ig tartalmazza hazánk energiapolitikai terveit és stratégiai célkitűzéseit. A dokumentum fő célja három fogalom köré rendeződik, melyek a versenyképesség, a fenntartható fejlődés és az energiabiztonság. E fogalmak egyben meghatározzák hazánk energetikai szektorának fejlesztési alapelveit is.

A dokumentum első részében Magyarország energetikai helyzetelemzése jelenik meg. Az elemzés első részében a nemzetközi és magyar statisztikai adatok alapján feltárásra kerülnek azok a trendek, amik meghatározzák a jövő kihívásait hazánk számára. A globális trendek feltárásának legfőbb üzenete, hogy az energiaigények folyamatosan növekszenek az utóbbi évtizedekben világszinten. Az igények kielégítéséhez még napjainkban is túlnyomórészt fosszilis energiahordozókat használ az emberiség, ami a környezeti terhelés és a klímaváltozás miatt nem fenntartható. Ha az EU-s trendeket vizsgáljuk a dokumentum alapján elmondható, hogy kicsit nagyobb az aránya a nem fosszilis energiahordozók felhasználásának az integráción belül, mint globális szinten, de az Unióban is az előállított energiamennyiség több mint a felét fosszilis energiahordozókból merítjük. Nagy probléma még emellett, hogy Európa importenergia függésének mérséklésére még nem született megnyugtató megoldás. Hazánk energia problémái teljes mértékben illeszkednek a globális és EU-s trendekben feltárt problémákkal annyi különbséggel, hogy Magyarország importfüggősége még jelentősebb. A helyzetfeltáró rész meghatározza azokat a peremfeltételeket vagy mozgásteret, ami meghatározza alapvetően a hazai energiapolitika lehetőségeit. E feltételek a klímapolitikai irányelvek, a fosszilis készletek szűkössége, az EU-s kötelezettségeink, a technológiai fejlődés az energetikában és napjaink társadalmi-gazdasági igényeinek átalakulása.

A dokumentum második fele meghatározza Magyarország energiapolitikai jövőképét. Fontos célok ebben az energiahatékonyság növelése, a felesleges energiafogyasztás mérséklése, a karbontudatosság

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

kialakítása, az importfüggőség mérséklése és a megújuló energiák használatának terjesztése. Az energiapolitikai célkitűzésekkel kapcsolatban a dokumentum értekezik még olyan horizontális kérdésekről, mint a vidékfejlesztés, az oktatás és foglalkoztatás, a környezet- és természetvédelem valamint a társadalmi és szociális szempontok szerepe. Az állam szerepének bemutatása az energiapolitika gyakorlati megvalósítása miatt elengedhetetlen volt, ezért a stratégia egy külön fejezetet szán erre, ahol az eszközök és finanszírozás kérdéskörei is terítékre kerülnek. A dokumentum egy globális kitekintéssel folytatódik, melyben megjelennek azok a folyamatok, melyekre 2050-ig lehet számítani. Végül a stratégia egy gazdasági hatáselemzéssel zárul, mely az áramszektor, hőpiac és gázpiac helyzetét járja körül.

A dokumentum alapvetően ágazati jellegű stratégiai szempontokat és célkitűzéseket tárgyal, ezért területi vonatkozása Magyarországon belül minimális. Sem Tokaj-Hegyalja térsége, sem Borsod-Abaúj-Zemplén megye nem jelenik meg a dokumentumban semmilyen kontextusban.

2. 1. 6. Nemzeti Környezetvédelmi Program

A Nemzeti Környezetvédelmi Programot, mint szakpolitikai stratégiai tervezetet a Vidékfejlesztési Minisztérium állította össze 2013-ban. A program a 2014-2020-as EU-s fejlesztési időszakot öleli fel, és célja az ország adottságainak és társadalmi hosszú távú érdekeinek feltárásával meghatározni nemzetünk környezeti céljait és az eléréséhez szükséges eszközöket.

Tokaj-Hegyalja térségében tervezett beavatkozások esetében a terület érintettség okán több tematikai összefüggésben is fontos kiemelni a Natura 2000 érintettséget. Az árvízkockázati besorolás is nevesít néhány települést Tokaj-hegyalján, valamint a nitrát érzékeny területek lehatárolása is érint egy részt a térségből.

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

2. 1. 7. Nemzeti Fenntartható Fejlődés Keretstratégia

A Nemzeti Fenntartható Fejlődés Keretstratégiát a Nemzeti Fenntartható Fejlődési Tanács adta ki 2013-ban. A dokumentum időtávja 2012-2024 közé esik, célja, hogy a nemzetközileg elismert „fenntartható fejlődés” koncepciójába illeszkedve olyan egyedi, Magyarországra szabott megoldásokat határozzon meg, amit hazánk tehet a jövő nemzedék környezet-és energiabiztonságának megóvásáért.

A dokumentum különleges helyet foglal el a hazai ágazati típusú stratégiák körében, mivel a legfőbb célja maga a „fenntartható fejlődés” nem egészen egységes és egyértelmű fogalmának és gyakorlatának a hétköznapi szakpolitikai gyakorlatba illesztése. A nemzeti fenntarthatósági politika elemeinek definiálása után a dokumentum megfogalmazza azokat a kötelezettségeket és ezekből fakadó feladatokat, amiket hazánknak a nemzetközi és európai uniós keretprogramokból végre kell hajtania.

A Fenntartható Fejlődés Keretstratégia, mint ágazati jellegű dokumentum kevés területi vonatkozással rendelkezik. Sem Tokaj-Hegyalja, mint térség, sem Borsod-Abaúj-Zemplén megye nem jelenik meg benne semmilyen módon, mivel országos kérdésekről értekezik.

Szükséges azon stratégiai elhatározások bemutatása, amelyek Tokaj-Hegyalján relevanciával bírnak, és röviden érdemes kitérni, arra, hogy ez a relevancia miben áll.

2. 1. 8. Nemzeti Társadalmi Felzárkózási Stratégia

A Nemzeti Társadalmi Felzárkózási Stratégia 2011-ben jelent meg a Közigazgatási és Igazságügyi Minisztérium Társadalmi Felzárkózásért Felelős Államtitkárság gondozásában. Célja, hogy irányelveket és stratégiai célokat határozzon meg a jelenlegi 2020-ig tartó EU programozási időszakban azoknak a társadalmi csoportoknak a felzárkóztatására, melyek leginkább veszélyeztetettek hazánkban. A program kiemelten kezeli a mélyszegénység, a gyermekszegénység és a romák felzárkóztatásának problematikáját.

Összességében elmondható, hogy az ágazati jellegű dokumentumban Tokaj-Hegyalja térsége nem szerepel, habár Borsod-Abaúj-Zemplén megye két fontos kihívásnál megjelenik, és ezek a problémák Tokaj térségét is részben érintik. Az egyik ilyen probléma a cigányság átlagon felüli népességen belüli aránya és ennek társadalmi következményei, a másik kihívás az orvosok lakosságszámhoz viszonyított alacsony száma.

Összességében elmondható, hogy az országos szintű fejlesztési dokumentumok közül csak abban a néhány dokumentumban jelenik meg Tokaj-Hegyalja térsége, melyekben fontos szerep jut az ágazati szempontok mellett a területi szempontoknak is. Itt elsősorban az OFTK és a Nemzeti Vidékfejlesztési stratégia említhető meg. A Nemzeti Turizmusfejlesztési Koncepcióban még megjelenik a térség, mivel a turizmus ágazatának nagyon fontos elemei hazánkban a borvidékek, ezért Tokaj-Hegyalja kihagyhatatlan. Az összes többi nagy ágazati stratégiai dokumentumban azonban nem jelenik meg a térség, mivel az adott ágazatok látókörében nem rendelkezik kiemelt jelentőséggel. Ez a hiány egyértelműen a dokumentumok témájából, és jellegéből adódik.

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

2. 1. 9. Borsod-Abaúj-Zemplén megye fejlesztési koncepciója

Borsod-Abaúj-Zemplén megyei Fejlesztési Program stratégiai részprogramja fontossága vitathatatlan, hiszen olyan fejlődési célokat és tevékenységeket jelöl ki, amelyek középtávon valósulhatnak meg a megyében. A stratégia egyfajta irányvonalakat tartalmaz, hogy melyek azok az ágazatok és térségek, amelyek a megye sikeres fejlődésében játszanak szerepet.

A térségfejlesztéssel foglalkozó szakemberek és helyi vezetők számára is ismert, hogy Borsod-Abaúj-Zemplén megye korábban a nehézipar legfontosabb központja volt az országban. Ennek öröksége, a nehézipari tengely megszűnése, a térség perifériára kerülése (mind társadalmi, mind pedig geopolitikai szempontból) súlyos gazdasági és társadalmi következményekkel járt együtt, amelyet az Európai Uniós támogatások, a pályázati lehetőségek sem tudtak megoldani, csupán enyhítették az eddig már kialakult problémákat. A térség kapcsán a következő elemek jelennek meg:

A stratégiai dokumentumban a területi célok között Tokaj-Hegyalja-Zemplén, valamint ehhez kapcsolódóan a Taktaköz és a Bodrogköz sajátos kezelése térsége kerül említésre.

A IV. prioritás, vagyis a Vállalkozások versenyképesség javítása és foglalkoztatás ösztönzése alprogram esetén, a preferált ágazatok Tokaj-Hegyalja-Zemplén térségére vonatkozóan az élelmiszeripar.

VII. prioritás, a Mezőgazdasági termelés és feldolgozás fejlesztése, a helyi termékek a szőlőtermesztés és borkészítés a Tokaji és Bükkaljai Borvidéken. Célként fogalmazódik meg a területek kedvező termőhelyi adottságainak megőrzése, valamint törekedni kell a talaj- és levegőszennyezés csökkentésére, valamint a minél teljesebb termőterület-kihasználás érdekében támogatni szükséges a legértékesebb területek be-, illetve visszatelepítését, szükség szerint a Natura 2000-es előírásokkal összhangban. Tokaj esetén az erózió elleni védelem hiányzik, ennek kezelése nagyon fontos feladat.

BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

A területi preferenciák között megjelenik Tokaj, valamint a fejlesztendő gazdasági alágazatok és tevékenységek is felsorolásra kerültek. A feldolgozóipar fontossága, mezőgazdasági kutatóbázis létrehozása a térségben.

VIII. prioritás a turizmus, itt pozitívak a leírtak, mely szerint a jövőbeni fejlesztések Tokaj-Hegyalja világörökségi értékeire, a tokaji bor kiemelt hírnevére, a Zemplén váraira, illetve a Bodrog, Zemplén természeti szépségére vonatkozik, valamint cél a „BOR-VIDÉK Tokaj-Hegyalja Nemzeti Programban" szereplő projektek megvalósítása, valamint a felsorolt tevékenységek fejlesztése.

A területfejlesztési koncepcióban Borsod-Abaúj-Zemplén megye 2030-ra vetített jövőképe szerint cél a nemzetközi szinten híres Tokaji borvidék értékeinek megőrzése és nemzetközi versenyképessége.

A dokumentumban megjelenik, hogy Tokaj-Hegyaljához tartozó városok együttese meghatározó foglalkoztatási körzetként fog funkcionálni, valamint a fenntartható foglalkoztatás szerepéről, ennek megteremtéséhez a települések között kiegyensúlyozott együttműködés szükséges. A koncepció több jelentős fejlesztési javaslattal áll elő, így például egy nemzetközi színvonalú, felsőfokú borászati, gasztronómiai és vendéglátó-ipari szakképzés megteremtése Tokaj-Hegyalján, sárospataki központtal.

A fejlesztési célrendszer meghatározását illetően Tokaj-Hegyalja-Zemplén esetén csupán a két város, Sátoraljaújhely-Sárospatak „városegyüttes" kerül említésre, ahol cél Tokaj-Hegyalja természeti értékeire

és különösen a szőlőtermelésre, borászatra, vadászatra, kézműves helyi termékekre épített fejlesztések kialakítása.

2. 1. 10. A városok Integrált Településfejlesztési Stratégiái – 2015

Az Integrált Településfejlesztési Stratégia (a továbbiakban: ITS) a városok középtávú fejlesztési irányait, célrendszerét és azok elérése érdekében tervezett tevékenységeket határozza meg az önkormányzat által jóváhagyott jövőkép és hosszú távú (15-20 év) átfogó célok alapján.

Az ITS célja, hogy stratégiai tervezés eszközeivel segítse elő a következő 7-8 év városfejlesztési tevékenységeinek eredményességét.

Tokaj-Hegyalja városainak vonatkozásában is, az elmúlt tervezési időszakban elkészített, Integrált Városfejlesztési Stratégiák kidolgozása óta eltelt időszakban számos külső és belső tényező együttes változása tette indokolttá a Stratégiák felülvizsgálatát.

Belső tényezők változásai:

- az IVS kidolgozása óta eltelt időszakban bekövetkező társadalmi-gazdasági változások (pl.: gazdasági világválság hatásai, piaci, befektetői környezet változása, demográfiai adatokban, tendenciákban érzékelhető változások),
- a korábbi IVS-ben foglalt fejlesztései elképzelések megvalósításának tapasztalatai, fejlesztések eredményei

Külső tényezők változásai:

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

A hazai szakpolitikai és jogszabályi környezetben bekövetkezett változások, illetve a 2014-2020-as időszakra vonatkozó országos és megyei fejlesztéspolitikai elképzelések megfogalmazása. Különös tekintettel:

- az Integrált Településfejlesztési Stratégia tartalmi és egyes eljárásrendi elvárásait rögzítő 314/2012. (XI.8) Korm. rendelet megalkotására, melynek értelmében a Stratégia tartalmi követelmény rendszere jogszabályban rögzítésre került, a korábbiakhoz képest bővült, változott.
- Az országos fejlesztési és rendezési dokumentumok, mint tervezési kereteket meghatározó dokumentumok elfogadására, azokban történt változásokra (így az Nemzeti Fejlesztés 2030 - Országos Fejlesztési és Területfejlesztési Koncepció - 1/2014 (I.3) OGy. határozattal (a továbbiakban: OFTK) történő elfogadására; valamint az Országos Területrendezési Terv (a továbbiakban: OTrT) 2014. február 1-től hatályos módosításaira.
- Az OFTK az országos fejlesztéspolitika átfogó célrendszerét és középtávú (2020-ra vonatkozó) céljait fogalmazza meg, foglalkozik a városhálózat szerkezetének alakulásával, a városfejlesztés nemzeti prioritásainak felvázolásával.

- Az OFTK kiemelten kezeli a vidéki térségek, települések sajátos vidéki értékeit megőrző, azokra építő fejlesztését, felzárkóztatását, beleértve a társadalmi, közösségi, gazdasági és infrastrukturális fejlesztéseket. Kulcsfontosságúnak tartja, hogy a vidéki települések népességmegtartó erejének erősödését, az agrár- és élelmiszergazdaságon túl a vidéki térségek jövője a vidéki foglalkoztatást biztosító további gazdasági ágazatok fejlesztését, a gazdasági diverzifikációt, a helyi gazdaság megerősítését.
- A Megyei területfejlesztési koncepciók és programok 2014-ben történő felülvizsgálatára, megalkotására. Az egymással közel egy időben zajló tervezés eredményeként a korábbiakhoz képest nagyobb lehetőség nyílik a megye, a megyei jogú városok, valamint a megye többi városát érintő fejlesztések összehangolására, a fejlesztések egymást kiegészítő és egymást erősítő hatásainak kihasználására.
- Megalkotásra és kidolgozásra kerültek az EU 2014-2020 közötti támogatási időszakának új támogatáspolitikai célkitűzései, forráslehetőségei; új eljárásrendjei és az ezekhez kapcsolódó jogszabályok:
- Elfogadásra került EU 2020 Stratégia; amelyben az intelligens, fenntartható és inkluzív növekedést, mint fölérendelt cél szem előtt tartva az EU öt nagyszabású célt tűzött ki maga elé a foglalkoztatás, az innováció, az oktatás, a társadalmi befogadás és a klíma/energiapolitika területén, amelyeket 2020-ig kíván megvalósítani a kohéziós politika eszközrendszerén keresztül. A kohéziós politika megvalósítását célzó un. közös rendelkezéseket tartalmazó rendelet rögzíti azt a 11 tematikus célkitűzést, melyek támogatásával a kohéziós politika hozzájárul az EU 2020 céljaihoz.
- Az Európai Unió 2020-ig érvényes átfogó Stratégiájában kiemelt figyelmet kap a városok fejlesztése. Az ERFA prioritásainak mindegyike megvalósítható városi környezetben, a rendelet azonban kifejezetten városi problémák kezelésére irányuló beruházási prioritásokat is meghatároz.
- az EU2020-hoz igazodóan kidolgozásra és Brüsszel által is elfogadásra került hazánk Partnerségi Megállapodása (2014. szeptember), amelyben Magyarország a 2014-2020 időszakra vonatkozóan azonosította a legfontosabb kihívásokat és kitűzte a fő fejlesztési prioritásokat, melyek alapvetően meghatározzák az Európai Strukturális és Beruházási Alapok forrásainak eredményes és hatékony felhasználásának hazai feltételeit.
- a Partnerségi Megállapodásban foglalt irányok mentén kidolgozásra kerültek és Brüsszel által részben elfogadásra kerültek, illetve elfogadás előtt állnak a következő támogatási időszak Operatív Programjai.
- Az Operatív Programok közül a városok számára az egyik legjelentősebb forrásokat tartogató Terület és Településfejlesztési Operatív Programhoz (TOP) kapcsolódóan a stratégia készítésével párhuzamosan zajlik megyei Integrált Területi Programok (ITP) tervezése és ehhez kapcsolódóan a városi fejlesztési elképzelések összegyűjtése, rendszerezése.

A külső és belső tényezők együttes változása miatt - a megyei jogú városok számára 2014-2015 során biztosított támogatást követően - a Belügyminisztérium EU-s támogatási forrás igénybevételével a járásszékhelyek számára is biztosítja, valamint szakmailag támogatja a tervezési munkát a „Fenntartható településfejlesztés a kis-, és középvárosokban (és a fővárosi kerületekben – Integrált Településfejlesztési

TKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

Stratégiák kidolgozása ” című projekt keretében. Ennek köszönhetően az ország összes járásszékhelyére egy időben, egymással párhuzamosan történik az Integrált Településfejlesztési Stratégiák elkészítése, a korábbi IVS-ek felülvizsgálata.

Tokaj-Hegyalja területén Szerencs, Sárospatak, Tokaj és Sátoraljaújhely, mint járási székhelyek esetén készültek Integrált Településfejlesztési Stratégiák, amelyek 2015 szeptemberében kerültek elfogadásra a Belügyminisztérium részéről.

2. 1. 10. 1. Tokaj Város Integrált Településfejlesztési Stratégia

Tokaj Város Intergrált Településfejlesztési stratégiája két dokumentumból áll. Az első egy a Stratégia Megalapozó vizsgálata, melyben elsősorban a város helyzetét tárják fel, elemzik és értékelik. A második rész maga a Stratégia mely kijelöli a város középtávú fejlesztési irányait. A dokumentumok céljai összefüggenek az OTFK és Megyei TFK-ban leírt célokkal és prioritásokkal, valamint az országos szintű ágazati koncepciókkal is a 2014-2020-as tervezési időszakban.

Helyzetelemző rész

Az első dokumentum, mint helyzetelemző rész bemutatja a város helyzetét több társadalmi-gazdasági és területi szempontból. A legelején tisztázza Tokaj településhálózatban elfoglalt szerepét, ennek következményeit, és kitér a város térségi kapcsolatainak elemzésére. Ezután a különböző területi szintekre elkészített fejlesztési koncepciókban mutatja be a város helyét a nemzetközi EU 2020 stratégiától a Borsod-Abaúj-Zemplén Megye Területfejlesztési koncepcióján át Tokaj-Hegyalja Történelmi Borvidék Kultúrtáj Világörökségi Kezelési Tervig. Emellett megemlíti a dokumentum a különböző országos és mezei területrendezési tervekkel való összefüggéseket is.

BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

A tervdokumentumok Tokajra való vonatkoztatása után több alfejezeten keresztül bemutatásra kerül a város társadalmi-gazdasági és környezeti helyzete. Itt leírásra kerülnek a település demográfiai, nemzetiségi, képzettségi és egyéb népességi viszonyai, megjelenik a társadalmi rétegződés vizsgálat és a helyi identitást befolyásoló tényezők is feltárásra kerülnek. A település humán infrastruktúrájának bemutatása után az elemzés rátér a gazdaságra, ahol a város gazdasági súlyát és szerepkörét elemzi. Itt az elemzés kitér a település fő gazdasági ágazatainak ismertetésére, melyek a borászat, turizmus, faipar és egyéb mezőgazdasági ágak. Ezután bemutatásra kerül a város gazdasági szervezeteinek dinamikája, a versenyképességet befolyásoló tényezők és az ingatlanpiaci viszonyok. A helyzetfeltáró rész külön figyelmet szentel az önkormányzati gazdálkodás és a településüzemeltetési viszonyok leírására, hiszen a fejlesztések koordinációjánál ezeknek az aktoroknak kiemelkedő szerepük van. Végül az elemzés több fejezeten át elemzi a város környezetföldrajzi adottságait a táji adottságok bemutatásától kezdve az épített környezet tájba illeszkedésén keresztül a környezetvédelemig. E fejezetbe ékelődik bele a város közlekedési-elérhetőségi viszonyainak elemzése is.

A helyzetfeltáró dokumentum második nagy fejezetében az eddig részletesen feltárt társadalmi-gazdasági és környezeti tényezők egymásra hatásának rövidebb szintetikus összefoglaló elemzése történik meg, majd a harmadik nagy fejezetben a dokumentum értékeli a helyzetelemzési eredményeket,

és olyan különböző településrészeket határol le, melyeket más és más módon kell kezelni, hiszen más és más társadalmi-gazdasági helyzettel és problémákkal néznek szembe.

Stratégiai rész

A második dokumentum, mint stratégiai rész bemutatja azokat a középtávú célokat, melyeket a város meg szeretne valósítani a helyzetelemzés tapasztalataiból és a magasabb területi szinten leírt stratégiák prioritásaiból kiindulva. A stratégia első fejezetében olvashatók a középtávú fejlesztési célok és azok különböző összefüggései, például a tematikus és területi célok kapcsolata, valamint az átfogó városi szintű célok és városrész szintű prioritások meghatározása Tokaj számára.

A második fejezetben a dokumentum részletesen leírja a célok megvalósításához szükséges beavatkozások menetét, és konkrét akcióterveket határoz meg a város számára. Az akciótervekben ki vannak jelölve külön településrészek, melyeken belül a fejlesztési területek meg vannak határozva. Ezekhez a fejlesztési területekhez, pedig konkrét pénzügyi tervek és finanszírozási források is vannak rendelve. Ezután a stratégia megemlíti, hogy a város számára anti-szegregációs programot nem kell tervezni, mert csak 50 főt érint a településen belül.

A dokumentum ezután rátér a stratégia külső összefüggéseire, mint az akciótervek illeszkedése a településrendezési eszközökhöz és fejlesztési dokumentumokhoz települési, megyei, országos és EU-s szinten. Ezután megfogalmazza a belső összefüggéseket is a fejlesztésekkel kapcsolatban, vagyis a város belső fejlődési irányait, eddigi sikeres fejlesztéseit. Az utolsó két fejezetben pedig értekezik a stratégia megvalósíthatóságának főbb kockázatairól és a megvalósítás monitoring rendszeréről.

BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

2. 1. 10. 2. Sárospatak Város Integrált Településfejlesztési Stratégia

Sárospatak Integrált Településfejlesztési Stratégiája a többi Tokaj-hegyaljához tartozó városhoz hasonlóan 2014-ben készült el, és a 2014-2020-as programozási időszak dokumentumainak fő prioritásai alapján jelöli ki a város fejlődési lehetőségeit. A dokumentum EU-s forrást felhasználva a Belügyminisztérium szakértői támogatásával készült. A stratégia operatív jelleggel, megvalósítás-orientált módon segíti a település következő éveinek fejlesztését a stratégiai tervezés eszközeivel.

A dokumentum első fejezetében megfogalmazásra kerülnek a középtávú célok és azoknak összefüggései. A városfejlesztés átfogó célja a település népességmegtartó erejének növelése, és ehhez három kifejezetten gazdasági cél párosul. Az első és legfontosabb a település turisztikai jövedelemtermelő képességének a növelése a kulturális értékek és természeti környezet turisztikai lehetőségeinek fokozásával, kiaknázásával. A második gazdasági cél a települések gazdasági stabilitásának megteremése, melynek eszköze lehet a vonzó vállalkozói környezet kialakítása, az alacsony képzettségű vagy képzetlen munkaerő munkába állításának elősegítése, illetve a helyi termékek népszerűsítése. A harmadik gazdasági és egyben társadalmi cél is, hogy élhetőbb és vonzóbb várost

szeretnének létrehozni a városi szolgáltatások, kiemelten a sport és rekreációs szolgáltatások bővítésével és minőségük növelésével.

A második fejezetben ezeket a fejlesztési elképzeléseket konkrét akciótervekbe öntik, úgy, hogy konkrét városrészeket határolnak le, és külön meghatározzák náluk a lehetséges fejlesztési területeket. Ezután a dokumentum részletesen értekezik a fejlesztési forrásokról és lehetséges elosztásukról. A városban készült anti-szegregációs program is, hiszen itt Tokajjal ellentétben lehet olyan területeket kijelölni, ahol a probléma meghatározó és beavatkozást igényel.

A dokumentum továbbá egy-egy fejezetben értekezik a stratégia külső és belső összefüggéseiről, a főbb kockázatokról és azok lehetséges kezeléséről, majd a záró fejezet meghatározza a megvalósítás eszközeit és monitoring rendszerét. Sárospatak ITS dokumentumának struktúrája azért is nagyon hasonlít a tokaji ITS-re, mert ugyanaz a szakértő gárda hozta létre mindkét dokumentumot.

2. 1. 10. 3. Sátoraljaújhely Város Integrált Településfejlesztési Stratégia

Sátoraljaújhely Integrált Településfejlesztési Stratégiája is európai uniós forrást felhasználva készült el a Belügyminisztérium szakértői támogatásával a 2014-2020-as programozási időszakra. A dokumentum célja a városfejlesztési igényeinek, jövőbeli irányainak és céljainak jól megalapozott meghatározása a középtávú fejlesztésekhez. E stratégia az előzetes helyzetelemzés eredményeire hivatkozva határozza meg a jövőbeli prioritásokat, operatív módon.

A dokumentum struktúrája azonos Sárospatak ITS felépítésével. A dokumentum első fejezetében megfogalmazásra kerülnek a középtávú célok és azoknak összefüggései. A városfejlesztés átfogó célja Sárospatakhoz hasonlóan a város népességmegtartó erejének erősítése, de itt csak két főként gazdasági cél van rendelve a fő prioritáshoz. Az első itt is a turisztika jövedelemtermelő képességének erősítése, melyet a dokumentum készítői a hatékony turisztikai desztináció menedzsmenttel és marketinggel, a szálláshelyek diverzifikált fejlesztésével, illetve a turisztikai programkínálat diverzifikálásával kívánnak elérni. A második gazdasági cél a helyi gazdasági versenyképesség javítása a vállalkozások gazdasági és beruházási stabilitásának elérésével, a szakképzett munkaerő foglalkoztatásának bővítésével, a vonzó üzleti infrastruktúra továbbfejlesztésével és a K+F tevékenységek és innováció támogatásával.

A második fejezetben ezeket a fejlesztési elképzeléseket Sárospatakhoz hasonlóan itt is konkrét akciótervekbe öntik, úgy, hogy konkrét városrészeket határolnak le, és külön meghatározzák náluk a lehetséges fejlesztési területeket. Ezután a dokumentum részletesen értekezik a fejlesztési forrásokról és lehetséges elosztásukról. A városban itt is készült anti-szegregációs program, mivel van olyan városrész, mely erőteljesen küzd ezzel a problémával, ezért az ITS-nek külön témaként kell kezelnie.

A dokumentum továbbá egy-egy fejezetben értekezik a stratégia külső és belső összefüggéseiről, a főbb kockázatokról és azok lehetséges kezeléséről, majd a záró fejezet meghatározza a megvalósítás eszközeit és monitoring rendszerét. Sátoraljaújhely ITS dokumentumának struktúrája nagyon hasonlít Tokaj és Sárospatak hasonló dokumentumaira, mert ugyanaz a szakértő gárda hozta létre őket.

BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

2. 1. 10. 4. Szerencs Város Integrált Településfejlesztési Stratégia

Szerencs város ITS dokumentuma, hasonlóan az eddig tárgyalt városokhoz, is európai uniós forrást felhasználva készült el a Belügyminisztérium szakértői támogatásával a 2014-2020-as programozási időszakra. A dokumentum célja a városfejlesztési igényeinek, jövőbeli irányainak és céljainak jól megalapozott meghatározása a középtávú fejlesztésekhez. E stratégia az előzetes helyzetelemzés eredményeire hivatkozva határozza meg a jövőbeli prioritásokat, operatív módon.

Mivel a dokumentum struktúrája azonos gyakorlatilag az eddigi három Tokaj-Hegyalja térségben található városéval, itt is az első fejezetben a település középtávú céljait veszik sorra. A fejlesztések átfogó célja itt az elvándorlás csökkentése, mely véleményem szerint azonos a „település népességmegtartó erejének" erősítésével, melyek a többi város dokumentumaiban megfogalmazódtak. E dokumentumban két specifikus gazdasági cél artikulálódik: a város turisztikai vonzerejének és rekreációs lehetőségeinek bővítése, illetve a munkahelyteremtés. A többi város dokumentumaival ellentétben azonban e gazdasági célokhoz nem tartoznak azokat konkretizáló alcélok.

A dokumentum második fejezete a már megszokott akcióterv bemutatást, illetve a tervek által célzott kisebb lehatárol városrészeket tartalmazza. Az akciótervek mellé itt is mellékelnek már konkrét, operatív programot, melyben a pénzügyi támogatások mértéke meg van határozva az adott területek és prioritások között. A településre anti-szegregációs program nem készült, mivel Tokajhoz hasonlóan nem található itt szegregáció által sújtott terület.

A dokumentum Szerencs esetében is egy-egy fejezetben értekezik a stratégia külső és belső összefüggéseiről, a főbb kockázatokról és azok lehetséges kezeléséről, majd a záró fejezet meghatározza a megvalósítás eszközeit és monitoring rendszerét.

TOKAJ
BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

2. 1. 11. A területfejlesztés és területrendezés kapcsolata

A területrendezés jogszabályi alapja – a területfejlesztéshez hasonlóan – a területfejlesztésről és területrendezésről szóló 1996. évi XXI. törvény, céljuk és feladatuk nagyrészt azonos. Egy térségi léptékű, elsősorban infrastruktúra hálózattal kapcsolatos fejlesztés akkor valósítható meg, ha azt a területrendezési tervek tartalmazzák, területét biztosítják.

Hazánkban sajátos helyzet, hogy a területfejlesztési és területrendezési dokumentumok nem párhuzamosan, egymásra kölcsönös hatással, hanem fáziseltolódással készülnek. Így előfordulhat, hogy a fejlesztési dokumentumokban rögzített fejlesztési elképzelések a területrendezési tervekben még, vagy már nem jelennek meg.

A törvény jelenleg hierarchikus rendszerben működő országos területrendezési tervet (OTrT), kiemelt térségi területrendezési tervet, megyei területrendezési tervet különböztet meg. Az országos jelentőségű fejlesztéseket az országos területrendezési terv tartalmazza, a továbbiak tartalmazzák a térségi szintű elemeket. Az országos, és kiemelt térségi terveket törvénnyel hagyják jóvá, és széles szabályozási jogkörük van. A megyei területrendezési terveket megyei önkormányzati rendelettel fogadják el, és rendkívül szűk a mozgástere az előbbi két tervtípushoz képest, azokkal ellentétes nem lehet.

A borvidék területét a 2009-ben jóváhagyott Borsod-Abaúj-Zemplén Megye Területrendezési Terve (B.A.Z. MTrT), valamint az OTrT szabályozza. A területrendezési tervekre vonatkozó előírások 2014. január 1-jével változtak meg, a megyei területrendezési terveket az OTrT-vel való összhang megteremtése érdekében 2015. december 31-ig kell (kellett volna) módosítani. A folyamat finanszírozási okok miatt nem indult meg, viszont éppen küszöbön áll az OTrT újabb módosítása, melyet követően már várható, hogy a megyei területrendezési tervek módosításának folyamata is megindul.

A területrendezési tervek elhatározásait a településrendezési eszközök készítésekor kötelezően figyelembe kell venni a tervek léptékkülönbségéből adódóan, bizonyos szűk eltérésekkel, toleranciával. Ha az adott térségre vonatkozó területrendezési terv minél térségspecifikusabb szabályokat tartalmaz, annál nagyobb hatékonysággal lehet érvényesíteni a térség fejlesztési érdekeit (pl. Balaton kiemelt üdülőkörzet). A jelenlegi helyzetben a Tokaji Borvidék esetében ez a hatás nagyon gyenge.

A kiemelt térségi területrendezési tervek sajátos kategóriát alkotnak a tervek hierarchiájában. A kiemelt térségi területrendezési tervek szélesebb körű jogosultságokkal rendelkeznek, mint a megyei területrendezési tervek, éppen ezért alkalmasabbak a törvény szerinti feladatok (különösen a fejlesztések összehangolása a történeti táji, világörökségi értékek védelme, társadalom, gazdaság, környezet dinamikus egyensúlyának fenntartása, fejlesztése) teljesítésére. Éppen ezért sajnálatos, hogy míg a Balaton Kiemelt Üdülőkörzetet és a Budapesti Agglomerációt területfejlesztés és területrendezés szempontjából egyaránt nevesíti a törvény, addig a Tokaji Borvidék már csak területfejlesztés szempontjából jelenik meg a jogszabályban. A tavaly készült kezelési terv részletes alátámasztással tartalmazza azt a javaslatot, mely alapján jól kidolgozható, és kellő hatékonysággal alkalmazható a térségre a területrendezési szabályozás. Egy ilyen területrendezési terv hatályba léptetésével jóval nagyobb eséllyel lehet összehangolni a fejlesztési igényeket, hatékonyan befolyásolható a történeti táj területhasználata, és ezen keresztül biztosítható a világörökségi értékek hosszú távú fennmaradása.

A következőkben részletesen elemezzük a Tokaji Borvidékre érvényes és hatályos területrendezési

TOKAJI BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

tervek tartalmát. Ezek a tervek meghatározzák az országos és térségi infrastruktúra-hálózat nyomvonalát, a térségi terület-felhasználásokat, a sajátos jellemzőkkel rendelkező területegységeket, az övezeteket, valamint az ezekre vonatkozó egyedi előírásokat, a területrendezési szabályzatot. Fontos hangsúlyozni, hogy ezek a tervek nem tartalmaznak ütemezést az infrastruktúra hálózatokra, csupán a szükséges területet biztosítják az adott fejlesztés megvalósításához.

2. 1. 12. Országos területrendezési tervről szóló 2003. évi XXVI. törvény (OTrT)

Az Országos Területrendezési Terv szabályozása léptékéből adódóan rendkívül elnagyolt, a borvidékre vonatkozóan célirányos előírást nem határoz meg. Éppen ezért messzemenő következtetéseket nem minden szerkezeti elem esetén lehet levonni. Igaz ez az alkalmazott térségi területfelhasználásra is, ahol a Zempléni-hegység összefüggő erdőterületeit erdőgazdálkodási térségként, az ezt körülölelő dombvidéki térségeket és a Bodrog-völgyét részben vegyes területfelhasználású térségbe, részben mezőgazdasági térségbe sorolta be. A területfelhasználás rendszerének nagyvonalúságát jelzi, hogy a települési térségek a községek esetén csupán szimbólummal jelennek meg.

78. térkép: Részlet az ország szerkezeti tervéből

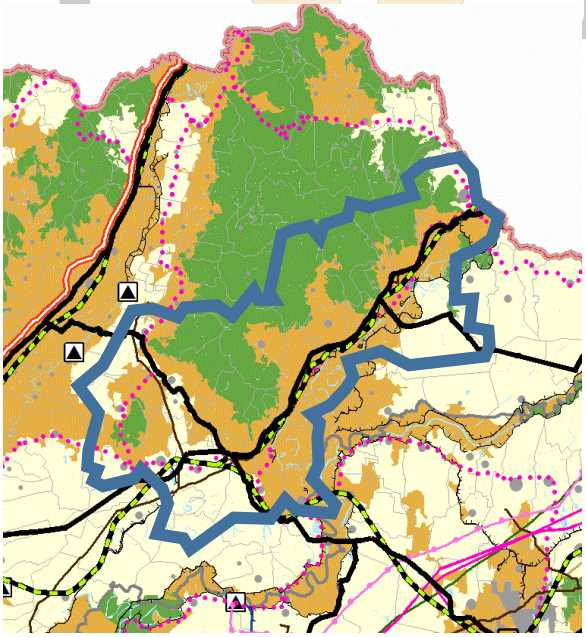

79. térkép: Részlet a világörökség és világörökség-várományos terület övezetéből

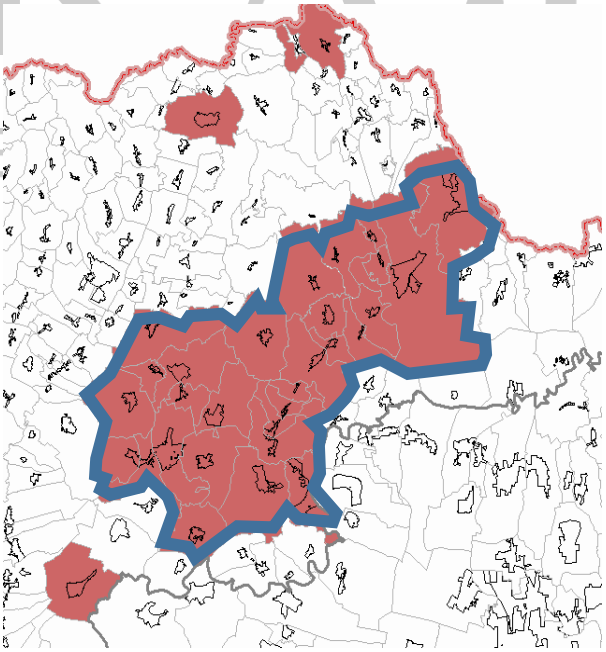

Forrás: OTrT

A térség megközelíthetőségére, valamint a települések környezet állapotára (levegőminőség, zaj és rezgés) kedvezően hat, hogy az OTrT számos elkerülő területbiztosítását építette be a tervbe:

- 37. sz. főút (a borvidék fő feltáró útja): Szerencs és Sátoraljaújhely elkerülése,

- 38. sz. főút (kapcsolatot biztosít Nyíregyháza felé): Bodrogkisfalud és Bodrogkeresztúr elkerülése
- 381. sz. főút (Bodrogköz fő feltáró útja Kisvárdáig, a 4. sz. főútig): Sárospatak elkerülése
- 39. sz. főút (Tiszanagyközség – Mád –Encs): Tokaj, Tarcal, Mád, Tállya, Abaújszántó elkerülése

Az OTrT három országos jelentőségű kerékpárútvonalat jelölt ki a térségben. Ezek a kerékpárutak behálózzák a borvidék településeit, ami a kerékpárturizmus fejlesztése szempontjából fontos a térség számára. Az Északkelet határmente kerékpárút (2A) – elnevezésének megfelelően – az ország észak-keleti államhatára mentén került kijelölésre, és a borvidéki települések közül Sátoraljaújhelyt érinti. A Nyugat-zempléni kerékpárút (23A) Szerencset, Bekecset, Monokot, Golopot, Tállyát és Abaújszántót fűzi fel és egészen Egerig vezet. A Tiszamente kerékpárút 4.A. szakasza Sátoraljaújhelytől Tokajig a Bodrog-menti összes települést érinti.

A Tokaji Borvidék területét szinte az összes országos övezet érinti. A fejlesztések, valamint a világörökségi értékek megőrzése szempontjából kiemelendő a világörökség és világörökség-várományos terület övezete, az ökológiai hálózat övezete, valamint tájképi szempontból kiemelten kezelendő terület övezete.

A világörökség és világörökség-várományos területekre a következő általános előírások érvényesek:

„14/B. § (1) A világörökségi és világörökségi várományos terület övezetét a településrendezési eszközökben kell tényleges kiterjedésének megfelelően lehatárolni.

(2) Az (1) bekezdés szerint lehatárolt világörökségi és világörökségi várományos területen:

a) a területfelhasználás módjának és mértékének összhangban kell lennie a világörökségi kezelési tervben meghatározott célokkal,

b) új külszíni művelésű bányatelek nem létesíthető, meglévő külszíni művelésű bányatelek területe nem bővíthető,

c) a közlekedési és energetikai infrastruktúra-hálózatokat, erőműveket és kiserőműveket a kulturális és természeti örökségi értékek sérelme nélkül, területi egységüket megőrizve, látványuk érvényesülését elősegítve és a világörökségi kezelési tervnek megfelelően kell elhelyezni. „

A legmarkánsabb előírás, hogy a meglévő külszíni művelésű bányatelek területe nem bővíthető, mely a történeti táj védelme szempontjából kedvezőnek tekinthető. Az infrastruktúra-hálózatok elhelyezését az előírás nem gátolja, ugyanakkor a világörökségi értékek védelmében előírja azok környezetbe illesztésének feltételét.

A terület történeti táji adottságainak köszönhetően szinte az egész borvidék bele tartozik a tájképi szempontból kiemelten kezelendő terület övezetébe.

14/A. § (1) A tájképvédelmi szempontból kiemelten kezelendő terület övezete területét a kiemelt térségi és megyei területrendezési terv és annak alapján a településszerkezeti terv pontosítja.

(2) Az övezet (1) bekezdés szerint pontosított lehatárolása által érintett területre a kiemelt térség és a megye területrendezési tervének megalapozó munkarésze keretében meg kell határozni a tájjelleg helyi jellemzőit, valamint a település teljes közigazgatási területére készülő településrendezési eszköz megalapozó vizsgálata keretében meg kell határozni a tájjelleg megőrzendő elemeit, elemegyütteseit,

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

valamint a tájképi egység és a természeti adottságokhoz igazodó hagyományos tájhasználat helyi jellemzőit.

(3) Az övezet (1) bekezdés szerint pontosított lehatárolása által érintett területre a tájképi egység és a hagyományos tájhasználat fennmaradása érdekében a helyi építési szabályzatban meg kell határozni a területhasználatra és az építmények tájba illeszkedésére vonatkozó szabályokat.

(4) A helyi építési szabályzat az építmények tájba illeszkedésének bemutatására látványterv készítését írhatja elő és a készítésre vonatkozó követelményeket határozhat meg.

(5) Az övezetben bányászati tevékenységet a bányászati szempontból kivett helyekre vonatkozó szabályok szerint lehet folytatni.

(6) Az övezetben a közlekedési és energetikai infrastruktúra-hálózatokat, erőműveket és kiserőműveket a tájképi egység megőrzését és a hagyományos tájhasználat fennmaradását nem veszélyeztető műszaki megoldások alkalmazásával kell elhelyezni.

A részletes szabályzat elsősorban a településrendezési eszközök készítésére, tartalmának meghatározására határoznak meg előírásokat. Mivel általában eltérő tervezők készítik a terveket, így nem biztosított, hogy az adottságukban azonos, vagy közel hasonló területekre – amennyiben különböző közigazgatási területhez tartoznak – azonos szabályozás vonatkozik. Egy kiemelt térségi területrendezési terv bevezetése lehetővé teszi a lényeges szabályok összehangolását.

TOKAJ

80. térkép: Részlet a tájképvédelmi szempontból kiemelten kezelendő terület övezetéből

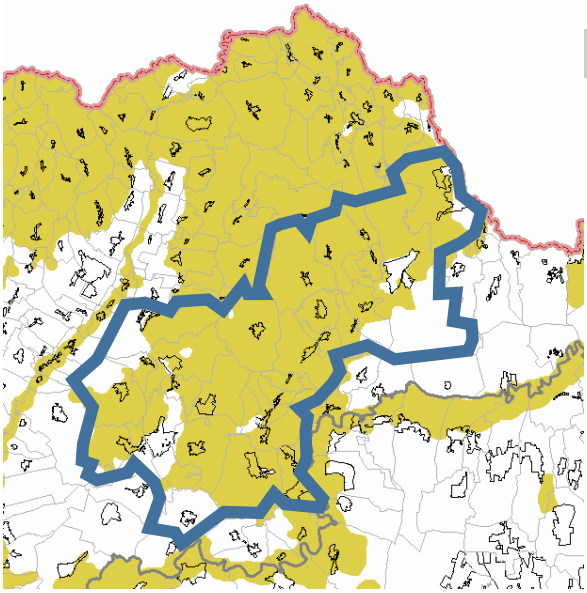

81. térkép: Részlet az országos ökológiai hálózat övezetéből

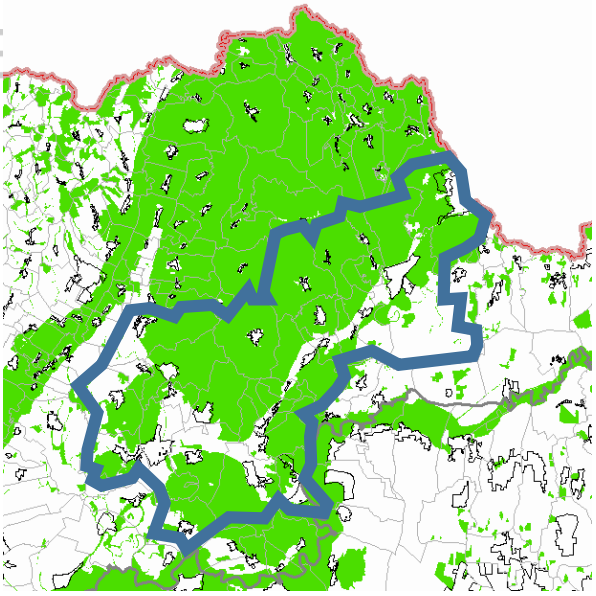

Forrás: OTrT

Az országos ökológiai hálózat övezete sajnálatos módon ráfed meglévő szőlőterületekre és szőlőkataszteri területekre. Az OTrT fogalom-meghatározása szerint az országos ökológiai hálózatba az országos jelentőségű természetes, illetve természetközeli területek tartoznak, így a meglévő

szőlőterületeknek gyakorlatilag nem szabadna az övezetbe tartoznia. A szőlőkataszteri, szőlővel még nem betelepített övezeti területen pedig a szőlőtelepítés gátja lehet az, hogy az adott terület az ökológiai hálózat része. Azon belül is a magterület okozhat konfliktusokat. A Vidékfejlesztési Minisztérium világörökségi tervet megalapozó dokumentációra adott véleményében kifejtette, hogy a meglévő szőlőterületek és szőlőkataszteri területek országos ökológiai hálózat övezetbe sorolását nem tekinti problémának. Véleménye szerint a hagyományos szőlőművelés, amennyiben az nem lépi túl a jogszabályban a mezőgazdasági tevékenységhez kapcsolódó területfelhasználási kategóriákra megadott százalékos beépíthetőséget, illetve a járulékos infrastrukturális fejlesztések nem járnak nagyobb területi igénybevétellel, nem ellentétes az országos ökológiai hálózat övezeteire vonatkozó előírásokkal. E területek hagyományos, extenzív művelés esetén továbbra is megőrzik ökológiai jelentőségüket. Ehhez ugyanakkor szükséges a szőlőművelés szempontjából az extenzív művelés konszenzusos meghatározása.

A kiváló termőhelyi adottságú erdőterület nem okoz területi konfliktust, mivel már meglévő erdőterületen találhatók. Meghatározó szempont, hogy ezek az erdők őshonos fafajokból álló erdőtársulások fenntartására leginkább alkalmas és az erdő hármas funkcióját egymással összhangban a legmagasabb szinten biztosítani képes erdőállományok. Ezeken a területeken beépítésre szánt terület nem jelölhető ki.

A jó termőhelyi adottságú szántóterület és a kiváló termőhelyi adottságú szántóterület övezete a termőföld védelme érdekében került meghatározásra. Lényeges korlátozása valójában az utóbbinak van, mivel érintettség esetén új beépítésre szánt terület nem jelölhető ki. Területei csak a borvidék déli részén kerültek meghatározásra. Bár kiterjedése nem jelentős, befolyásolhatják a fejlesztések térbeli elhelyezhetőségét.

Az **országos vízminőség-védelmi terület övezete** a kiemelten érzékeny felszín alatti vízminőség-védelmi terület övezetét váltotta fel. Az övezetre vonatkozó konkrét szabályozást ugyanakkor a településrendezési eszközökre bízta, konkrét korlátozó előírás nem került meghatározásra.

Az OTrT meghatározza még a **kiemelt fontosságú honvédelmi terület övezetét** Erdőbénye közigazgatási területének megjelölésével, viszont annak csak figyelemfelhívó szerepe van, miszerint a településrendezési eszközökben kell tényleges kiterjedésének megfelelően lehatárolni, különleges területbe besorolni.

BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

82. térkép: Részlet a tájképvédelmi szempontból kiemelten kezelendő terület övezetéből

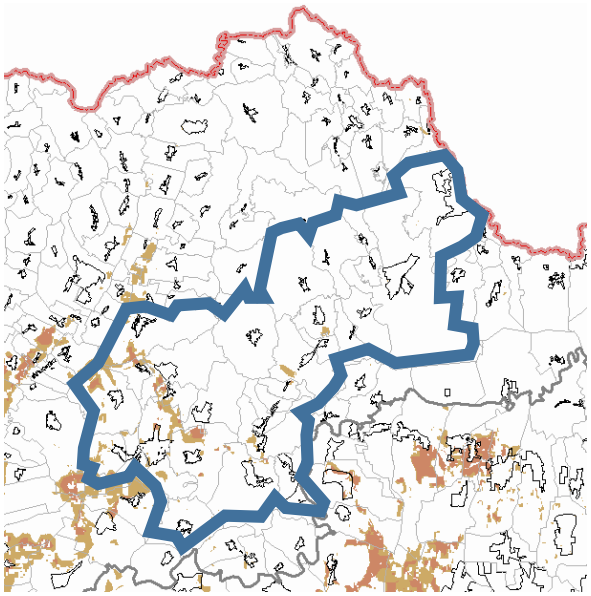

83. térkép: Részlet az országos ökológiai hálózat övezetéből

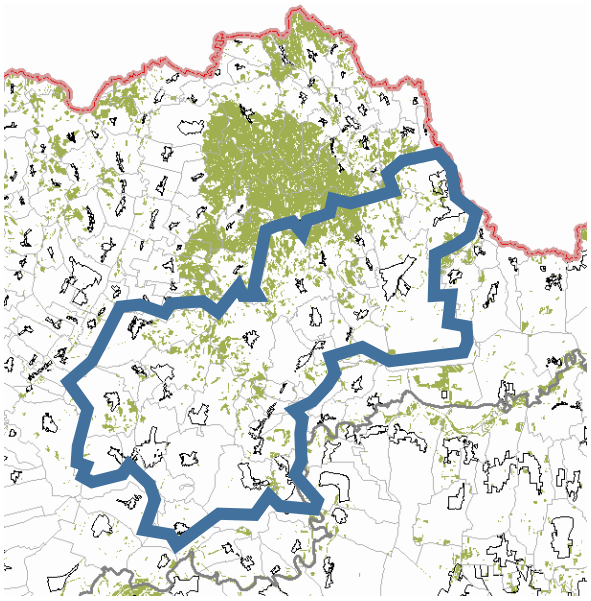

Forrás: OTrT

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

Az OTrT borvidéket érintő általános szabálya (8.§.(1)), hogy borvidéki település szőlő termőhelyi katasztere I-II. osztályú területeihez tartozó földrészlet beépítésre szánt területté nem minősíthető, kivéve a mezőgazdasági üzemi területeket. Ez a szabály azonban csak látszólag mentesíti a szőlőterületeket, szőlőkataszteri területeket a beépítéstől. Birtokközpontként, mezőgazdasági üzemként ugyanis építhetők szőlészeti és borászati üzemek, ami nem feltétlenül ellentétes a világörökségi értékek védelmével. Ugyanakkor az előírás gátolhat olyan fejlesztéseket, melyek ugyan összhangban vannak a történeti tájjal, világörökségi értékekkel, viszont a mezőgazdasági üzemi területen, vagy birtokközponton belül azok nem valósíthatók meg.

2. 1. 13. Borsod-Abaúj-Zemplén megye területrendezési tervének értékelése (BAZ MTrT)

A megye területrendezési terve két egymástól lényegesen eltérő szakmai tartalmú dokumentumból áll:

Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Önkormányzat Közgyűlésének 10/2009.(V.5.) számú rendelete a Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Területrendezési Terv szabályzatáról.

Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Önkormányzat Közgyűlésének 37/2009.(IV.30.) számú határozata a Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Területrendezési irányelvekről, ajánlásokról és intézkedésekről.

Az OTrT 2014. január 1-jei változásával életbe léptek az átmeneti rendelkezések is, melyeket figyelembe kell venni a terv elemzésekor.

Mint az előző fejezetben hangsúlyoztuk, a rendelettel elfogadott megyei területrendezési terveknek szűk a mozgástere: az OTrT-ben meghatározott térségi területfelhasználások és infrastruktúra hálózati elemek

csak szűk intervallumon belül pontosíthatók. Az erdőgazdálkodási, a vegyes területfelhasználású térség és a mezőgazdasági térség szinte azonosnak tekinthető a két tervben. Oka, hogy az OTrT 2014-es módosítása átvette a megyei területrendezési tervekben alkalmazott térségi területfelhasználások területét, az országos terv léptékéhez igazítva. Így az erdőgazdasági térség Országos Erdőállomány Kataszterrel pontosított változata is beépült az OTrT-be. Az összefüggő erdőgazdálkodási térség körül, továbbá a Bodrog völgyében – a terület mozaikosságának megfelelően - vegyes területfelhasználású térség került kijelölésre. Mezőgazdasági térség Abaújszántó – Szerencs térségében és Tarcal – Tokaj szőlőkataszteri területeitől délre jelenik meg, ahol már a szántóföldi növénytermesztés a meghatározó.

Az OTrT által csak szimbólummal jelölt települési térségeket a térségi szerkezeti terv városias települési térségekre, és hagyományosan vidéki települési térségekre bontotta, és a hatályos településszerkezeti tervek figyelembe vételével jelölte ki a területüket. Ezt a csoportosítási lehetőséget törölte az OTrT 2014-es módosítása, így tényleges korlátozás már nincsen érvényben.

A műszaki infrastruktúra-hálózatok és egyedi építmények esetén a településrendezési eszközökben az OTrT szerint módosított nyomvonalakat kell figyelembe venni. Az OTrT módosítása ugyanakkor valójában figyelembe vette a megyei területrendezési terv 2009-es javaslatait (pl. új főúti kapcsolatok elkerülői), így a két terv összhangban van egymással. A megyei területrendezési terv ezt az országos hálózatot egészíti ki a térségi jelentőségű hálózatokkal. Például az országos jelentőségű kerékpárutak nyomvonala mellett a terv beépítette az országos hálózatra keresztirányú térségi jelentőségű kerékpárutak nyomvonalát összekötve a Bodrog völgyét a Hernád-völgyével. Az így javasolt teljes kerékpárút-hálózatnak jelentős szerepe van a térség kerékpáros turizmusának fejlesztésében.

Közlekedési és turisztikai szempontból is meghatározó a sárospataki repülőtér. A füves repülőtér jelenleg sportrepülők fogadására alkalmas, ugyanakkor a megyei terv a repülőtér térségi jelentőségű nyilvános repülőtérré fejlesztését javasolja. A sportolási és turisztikai kínálat mellett Sárospatak és Sátoraljaújhely gazdasági fejlesztésében, Sátoraljaújhely logisztikai központtá fejlesztésében is jelentős szerepe lehet.

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

84. térkép: Térségi szerkezeti terv

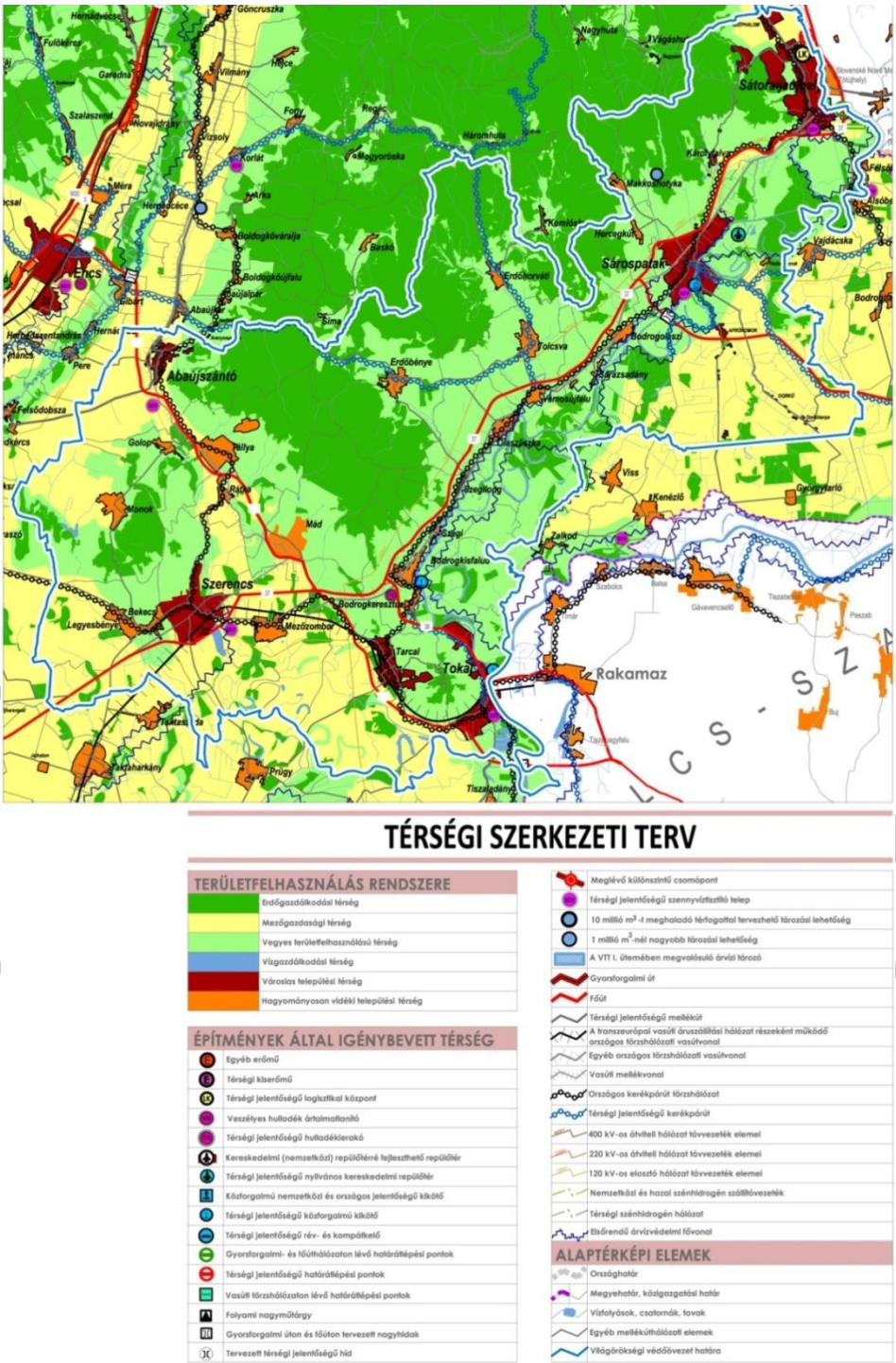

Forrás: OTrT

Az OTrT országos és térségi övezeti rendszere 2014. január 1-jétől jelentősen megváltozott. A módosítással törölt övezeteket az jogszabály alkalmazásánál már nem kell figyelembe venni (országos és térségi jelentőségű tájképvédelmi terület övezete, kiemelten érzékeny felszín alatti vízminőség-védelmi terület övezete, vízeróziónak és széleróziónak kitett terület övezete). A többi övezet esetén a megyei területrendezési terv feladata az OTrT által kijelölt övezetek pontosítása és az OTrT által

meghatározott térségi övezetek kijelölése.

Az országos ökológiai hálózat övezetét a terv magterület, ökológiai folyosó és pufferterület övezetre bontotta fel. A magterület övezetébe szőlőterületek és szőlőtelepítésre alkalmas kataszteri területek is bekerültek. Az OTrT fogalom meghatározása szerint a magterületbe természetes és természetközeli élőhelyek sorolhatók be. Bár önmagában a területrendezési terv és előírásai nem akadályozzák a szőlőművelést, az övezet felülvizsgálata lenne célszerű a szőlőkataszteri területek figyelembevételével.

A dombvidéki mozaikos táj a szőlőkataszteri területekkel szinte teljes egészében a pufferterület része. Ez elfogadható, ha a szőlőtermesztés, borgazdálkodás nem tekinthető a magterület és az ökológiai folyosó természeti értékeit, biológiai sokféleségét, táji értékeit veszélyeztető tevékenységnek.

Az erdőtelepítésre alkalmas terület övezetéből kiderül, hogy a megye területrendezési terve nagyobb arányú erdőtelepítéseket nem tervez a térségben. Ennek ellenére fontos tisztázni, hogy az erdőtelepítésre alkalmas területeken erdő csak akkor telepíthető, ha az érintett terület nem tartozik szőlőkataszterbe. Ennek az övezetnek ténylegesen csak javaslati funkciója van, mely szerint a lehatárolást a településrendezési eszközökben figyelembe kell venni.

A térségi komplex tájrehabilitációt igénylő terület a borvidék több települését is érinti, meghatározóan a külszíni bányák miatt. Az övezetre vonatkozó OTrT szabály szerint a roncsolt felületek újrahasznosítási célját a települések helyi tájrendezési szabályainak, vagy a helyi településrendezési eszközök figyelembevételével kell meghatározni.

Az ásványi nyersanyag-gazdálkodási terület (OTrT szerinti új neve: ásványi nyersanyagvagyon-terület) övezete is érinti a borvidéki településeket. Az övezet (melyet korábban az OTrT jelölt ki) Tokaj, Mád, Tállya, Mezőzombor, Szerencs, Monok, Rátka, Abaújszántó, Erdőbénye, Erdőhorváti, Tolcsva, Bodrogolaszi és Sátoraljaújhely közigazgatási területére fed rá.

Az övezetre vonatkozóan az OTrT 16/A. §-a azt mondja ki, hogy a településrendezés eszközeiben tényleges kiterjedésének megfelelően kell lehatárolni, és olyan területfelhasználási egységet kell kijelölni, amely az ásványi nyersanyag-vagyon távlati kitermelését nem lehetetleníti el. Sajátos helyzet, hogy miközben az ásványi nyersanyag-gazdálkodási területet ki kell jelölni a településrendezési eszközökben, addig a világörökségi terület és a tájképvédelmi terület övezetére vonatkozó előírások szerint a meglévő külszíni művelésű bányatelek nem bővíthető.

A rendszeresen belvízjárta terület és a nagyvízi meder övezete a Bodrog és a Tisza völgyét érinti. A két övezetben az OTrT vonatkozó szabályai a beépítésre szánt területek kialakítását korlátozzák. Az előbbi esetben a vízügyi igazgatási szerv hozzájárulása szükséges, az utóbbi esetben pedig teljesen tiltott a beépítésre szánt terület kijelölése.

A megyei területrendezési terv természetesen tartalmazza a kiváló termőhelyi adottságú szántó, és erdőterület övezetét, a világörökségi és világörökség-várományos terület övezetét. A két övezetet a korábbi fejezetben már bemutattuk.

Az előbbiekben bemutatott övezeteken túl az OTrT 2014. január 1-jei változását követően lehetőség van a szélerőmű park telepítése szempontjából vizsgálat alá vonható terület övezetének és a térségi árvízi kockázatkezelési terület övezetének kijelölésére, mint ajánlott övezett, ugyanakkor a BAZ MTrT módosítása a mai napig nem történt meg. Az előbbi lehatárolást a terv csak határozati szinten tartalmazza, mely szerint a borvidék területén szélerőművet elhelyezni nem lehet.

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

Összefoglalóan megállapítható, hogy a 10/2009. (V. 5.) sz. rendelettel elfogadott Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Területrendezési Terv szabályzata a borvidéket nem nevesíti, arra vonatkozó sajátos övezetet és sajátos szabályokat nem tartalmaz, mivel arra a területrendezéssel összefüggő jogszabályok nem adnak lehetőséget.

Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Önkormányzat Közgyűlésének 37/2009. (IV.30.) számú határozata „a Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Területrendezési irányelvekről, ajánlásokról és intézkedésekről" már kiemelten foglalkozik a borvidékkel.

A területrendezési irányelvekben az országos és térségi övezetekre vonatkozó szabályozási ajánlásokban a határozat nevesíti a borvidéket, sőt a sajátos megyei térségek között a borvidéki térség külön is megjelenik.

A dokumentáció mellékletében megtalálható Határozat azonban csak az „önkéntes önkorlátozás eszköze" lehet, mivel a borvidéki szervezetek, önkormányzatok, gazdálkodó szervezetek, államigazgatási szervek számára a határozatban foglaltak betartása nem kötelező. Ennek ellenére fontosnak tartjuk a határozatban foglaltak elemzését, mivel az abban foglaltak jelentős mértékben hozzájárulhatnak a világörökségi terület és egyben történeti táj komplex védelméhez.

A területfelhasználási egységekre vonatkozó irányelvek közül a vegyes területfelhasználású térségre vonatkozó irányelveket érdemes kiemelni, mivel ezek a szőlőtermelés fejlesztésével összefüggő javaslatokat határoznak meg a településrendezési tervek részére: legfontosabb, hogy a borvidék településeinek településrendezési eszközeiben a szőlőkataszteri területeket olyan sajátos területfelhasználási egységbe célszerű sorolni, ahol csak a szőlőtermesztés, borgazdálkodás és borturizmus épületei létesíthetők.

Az erdőgazdálkodási térségre vonatkozó irányelvek hangsúlyozzák, hogy az erdőgazdálkodást a táji-, természeti, ökológiai értékekkel összhangban kell folytatni, meghatározóan fontos az erdők közjóléti funkciója, a termőhelyi adottságokhoz igazodó őshonos erdőállományok telepítése, valamint az erózió érzékeny területek erdősítése, és a vadgazdálkodás, vadászturizmus fejlesztése.

A vízgazdálkodási térségre vonatkozó irányelvek a többcélú komplex vízgazdálkodás fontosságát, a víziturizmus jelentőségét, továbbá a térségen belül a Bodrog térségében az ártéri tájgazdálkodás jelentőségét hangsúlyozzák.

Bár az OTrT módosítása megszűntette a települési térségek felosztását, célszerű továbbra is alkalmazni a városias és hagyományosan vidéki települési térségre vonatkozó irányelveket. A városok esetében a terv a fejlesztési területek mértéktartó kijelölését, a meglévő/már kijelölt gazdasági területek fejlesztését, a városközpontok hagyományőrző megújítását, modernizációját, a történelmi településközpont jellegének erősítését, valamint a szomszédos települések összenövésének megakadályozását hangsúlyozza.

A hagyományosan vidéki települési térségre vonatkozóan a terv a település és a táj egységének megőrzését, a helyi értékek megőrzését, a helyi gazdaság számára fejlesztési terület biztosítását, valamint a közösségi turizmus kiemelt támogatását javasolja.

A mellékelt határozat az egyes területfelhasználási egységekre az irányelveken túl a megyei területrendezési terv olyan ajánlásokat is megfogalmazott, amelyek a kulturális örökség, a táji- természeti örökség, a környezetminőség védelmét a történeti településszerkezet és tájhasználat fenntartását és az ezekkel összhangban lévő gazdaságfejlesztést szolgálják.

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

Az országos és térségi övezetekre vonatkozó ajánlások a Rendelet szerinti övezetekre vonatkozóan az OTrT által meghatározott szabályokat egészítik ki ajánlásokkal. Ezek az ajánlások a településfejlesztés, a településrendezés számára, továbbá az egyes gazdasági ágazatok, és gazdálkodók számára határoz meg olyan ajánlott szabályokat, amelyek a borvidék komplex védelme, fenntartható fejlesztése szempontjából is fontosak.

A sajátos megyei térségekre vonatkozó részletes ajánlások keretében határozta meg a terv azokat a megyei térségeket, amelyek természeti-táji adottságai és értékei, sajátos gazdaságfejlesztési adottságai és lehetőségei figyelembevételével egyedi ajánlásokat igényelnek.

A borvidék területét a sajátos megyei térségek közül a következők érintik:

- Védett természeti területek,
- Kiemelten fontos érzékeny természeti területek (Tokaj – Bodrogzug),
- Történelmi ártéri tájgazdálkodás térsége (Bodrogköz),
- Borvidéki térség (Tokaji borvidék települései),
- Natura 2000 területek,
- Nitrátérzékeny települések,
- Fokozottan érzékeny, érzékeny települési területek,
- Ipari park (Sátoraljaújhely, Szerencs) logisztikai központ (Sátoraljaújhely) agrárlogisztikai központ (Sárospatak, Szerencs)
- Turizmus központok
- szervezőközpont és turisztikai térségközpont (Sátoraljaújhely, Sárospatak, Tokaj, Tarcal, Szerencs, Abaújszántó)
- tájközpont ((Bodrogkeresztúr, Tarcal)
- gyógyhely (Sárospatak)
- A Tokaji borvidék térségi tájrehabilitációs terv készítésére kijelölt területe (Tokaj, Tarcal, Bodrogkeresztúr, Bodrogkisfalud, Szegilong, Erdőbénye, Tállya, Rátka, Mád, Szerencs)
- Szélerőmű elhelyezéséhez vizsgálat alá vonható terület (egész borvidéken nem javasolja szélerőművek elhelyezését)

TOKAJ
BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

A határozat intézkedési javaslati munkarésze számos olyan intézkedést tartalmaz, mely a Tokaji Borvidék értékeinek megőrzését segítik elő. Ilyen például, hogy a településeknek javasolja elkészíteni a helyi értékvédelmi rendeletét (értékvédelmi vizsgálatra alapozva), továbbá véleményt alkot a világörökségi területeken tervezett beruházásokról. Az intézkedési javaslat már 2009-ben tartalmazta a kezelési terv készítésének szükségességét a Tokaji Borvidékre, valamint a térség kiemelt térségé nyilvánítását, és területrendezési tervének elkészítését. A határozat fontos intézkedési javaslat, hogy a Tokaji Borvidék területére el kell készíteni a külszíni bányák összehangolt tájrendezési tervét.

Összefoglalóan megállapítható, hogy a megyei területrendezési tervről szóló rendelet a jogszabályi kötöttségek és a tartalmi követelmények miatt a borvidékkel közvetlenül nem foglalkozhatott. Közvetve azonban a térségi területfelhasználás rendszere a borvidék történeti hagyományokon alapuló tájhasználatával, településrendszerével összhangban van. A térségi övezetek a világörökségi terület védelmét, a térség tájképvédelmét, a környezet védelmét szolgálják. A területrendezés rendszerében a megyei területrendezési terv irányelvekről, ajánlásokról és intézkedésekről szóló határozata viszont a borvidéki térséggel is részletesen foglalkozik. Az egyes területfelhasználási egységekre vonatkozó irányelvek, az országos, a térségi övezetekre, továbbá a sajátos megyei térségekre vonatkozó ajánlások

– összhangban a jelenlegi kezelési terv céljaival – a készülő új kezelési tervhez jó szakmai alapot biztosítanak.

85. térkép: A BAZ MTrT szerinti országos ökológiai hálózat (magterület, pufferterület, ökológiai folyosó)

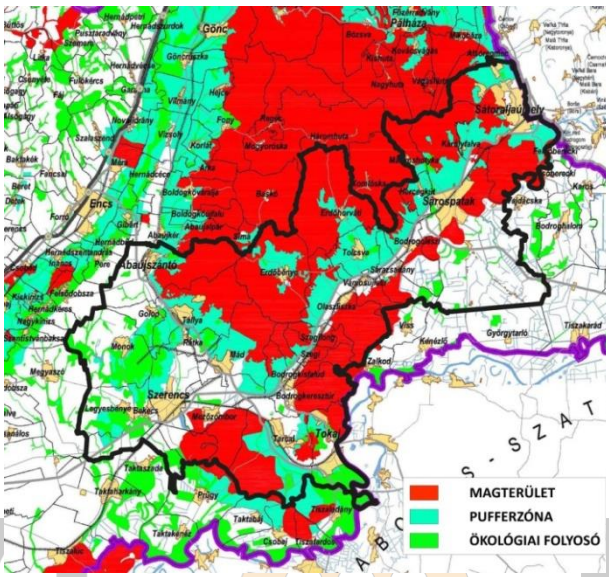

86. térkép: A BAZ MTrT szerinti Térségi komplex tájrehabilitációt igénylő terület

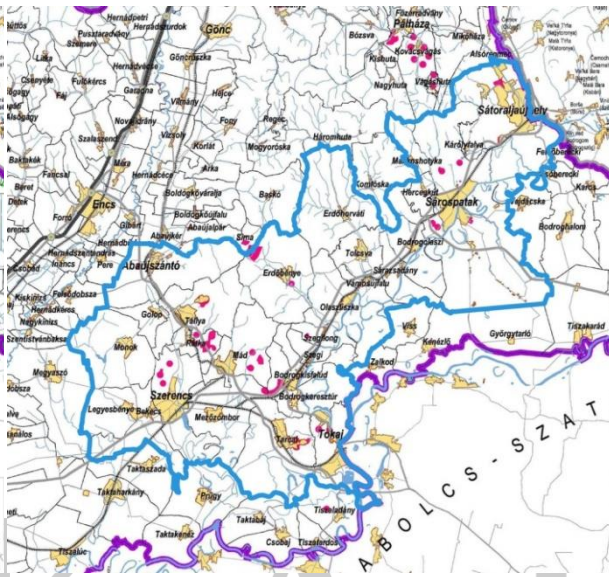

87. térkép: A BAZ MTrT szerinti Világörökség és világörökség-várományos terület övezete

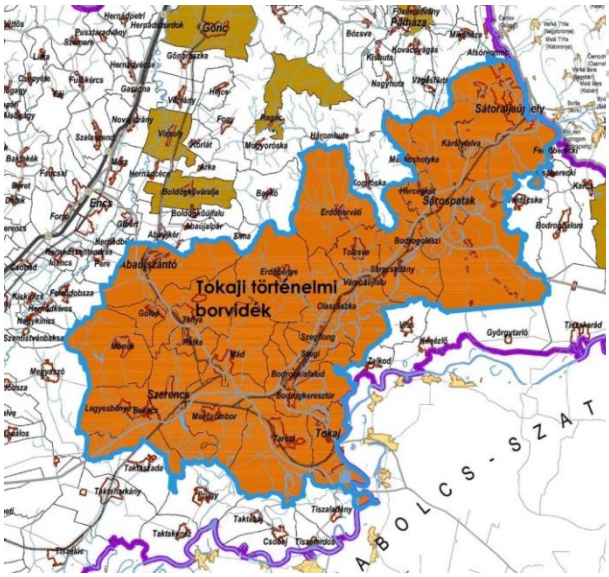

88. térkép: A BAZ MTrT szerinti ásványi nyersanyag-gazdálkodási terület övezete

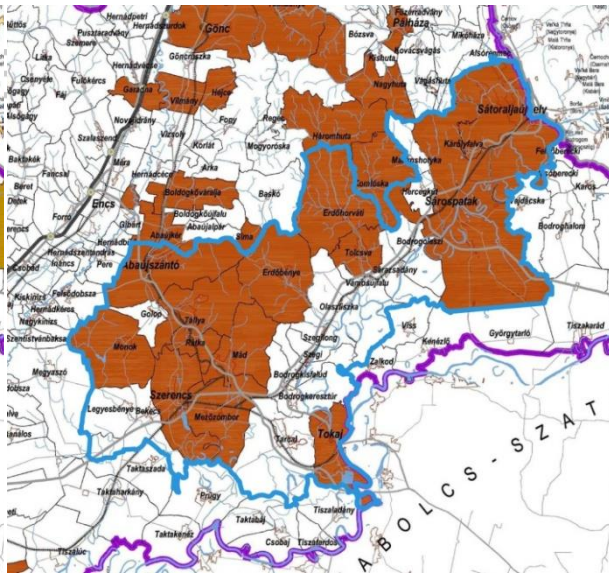

Forrás: BAZ MTrT

89. térkép: A BAZ MTrT határozata szerinti Turisztikai központok tervlapja

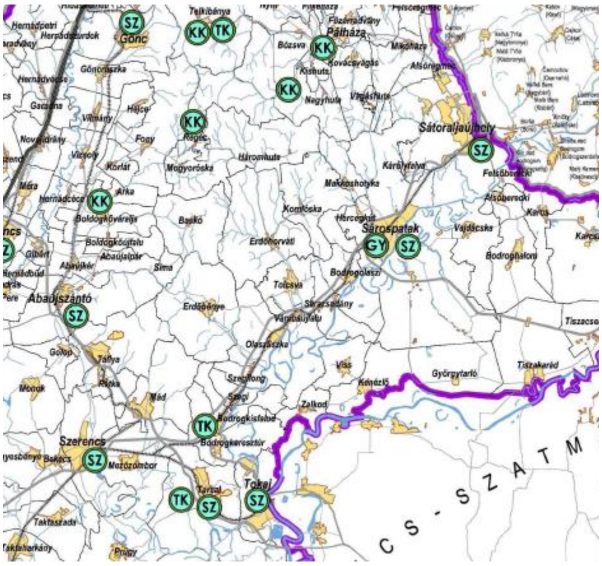

90. térkép: A BAZ MTrT határozata szerinti térségi tájrehabilitációs terv készítésére kijelölt terület (intézkedési javaslat)

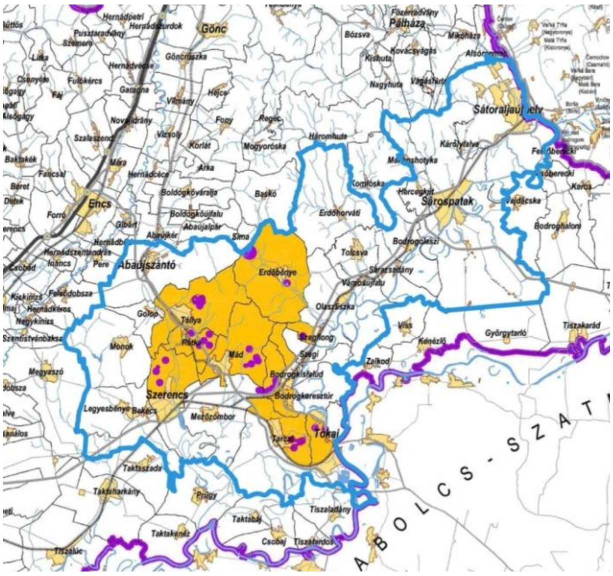

Forrás: BAZ MTrT

TOKAJ
BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

2.2. A TÉRSÉG TERÜLETFEJLESZTÉSI SZEREPLŐI ELKÉPZELÉSEINEK FELTÁRÁSA, A TERVEZÉSI FOLYAMAT PARTNERSÉGI TERVÉNEK ELKÉSZÍTÉSE ÉS VÉGREHAJTÁSA

2. 2. 1. Háttér, alapfogalmak

2. 2. 1. 1. Partnerség vagy részvételi tervezés?

A partnerség az Európai Unió területfejlesztési gyakorlatában a területfejlesztés szereplői által

- közösen meghozott döntéseket (stratégiai tervezés, programozás);
- a döntések közös végrehajtását, a végrehajtás közös irányítását és ellenőrzését (projektgenerálás, finanszírozás, megvalósítás, fenntartás);
- és a döntések következményeinek közös vállalását (pénzügyi és pénzben nem kifejezhető költség-haszon, felelősség) foglalja magában.

A Tokaji Borvidék Kiemelt Térség területfejlesztési koncepciójának, stratégiai és operatív programjának *jóváhagyását az 1996. évi XXI. törvény (továbbiakban Törvény) a Kormány hatáskörébe utalja*, vagyis a döntéshozás a Kormány kizárólagos hatásköre. A *Tokaji Borvidék Fejlesztési Tanács (továbbiakban TBFT)* a döntéshozás vonatkozásában kulcsszereplő, tekintettel arra, hogy a jóváhagyandó tervezetet munkaszervezete, a *Tokaj Borvidék Fejlődéséért Nonprofit Kft (továbbiakban TBFNKft)* készíti elő, így annak tartalmára jelentős hatást gyakorol. A Tanács Törvény szerinti tagjai által képviselt szervezetek – *Borsod-Abaúj Zemplén Megye Önkormányzata, Tokaji Borvidék Hegyközségi Tanácsa*, valamint a térségi szőlő kistermelők legjelentősebb felvevőpiacának számító, állami tulajdonú *Tokaj Kereskedőház.*

A világörökséggel kapcsolatos kötelezettségek teljesítésével és lehetőségeinek hasznosulásával összefüggő, illetve a helyi önkormányzati érdekérvényesítés feltételeit – összhangban az elfogadás előtt álló Világörökségi Kezelési Tervvel – a Törvény szerinti TBFT tagokkal azonos szinten biztosítani szükséges. Szakszerű érdekképviselet szükséges a térség halmozottan hátrányos helyzetű, jelentős munkanélküliséggel, szegénységgel, lakhatási problémákkal küzdő népessége számára annál is inkább, mert a Tokaj-Hegyalja történelmi borvidék működőképességének fennmaradása egyre inkább az ő integrációjuk sikerességének függvénye.

A fogalmak értelmezése kedvéért érdemes megemlíteni, hogy az Európai Uniós támogatással megvalósuló fejlesztések vonatkozásában *kiemelt partnerek az Európai Unió döntéshozási és végrehajtási intézményei*:

- egyrészt közvetetten: az Európa 2020 stratégia és a különböző fejlesztési alapokkal kapcsolatos rendelkezések,
- más, a társfinanszírozástól függetlenül is betartandó szabályozások (pl. eredetvédelem, Natura2000 stb) révén,
- illetve a végrehajtásban, társfinanszírozóként.

Nemzetközi partnerek között kiemelendő még a *Világörökség Bizottság*, amely a világörökség listára vett területek vonatkozásában rögzít olyan irányelveket, amelyek a területfejlesztési döntéseket befolyásolhatják (ilyen módon a döntéshozásra hatnak közvetetten). Partner még e tekintetben a *Tokaji borvidék szlovákiai területe*.

A területfejlesztés tervezési szakaszában partnerség alatt az *ún. részvételi tervezést (participatory planning), közösségi tervezést (community planning), vagy a tervezés társadalmasítását (public*

TKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

involvement in planning) kell érteni. E fogalmak közül a részvételi tervezés a legtágabb értelmű, ezért a továbbiakban ezt használjuk.

A részvételi tervezés úgy értelmezhető, mint egy *kommunikációs folyamat a döntéshozó és a döntési hatáskörrel nem rendelkező különféle érdek- és értékközösségek illetve képviselőik között*. A kommunikációs folyamat céljai:

- az elfogadásra kerülő tervet az *érdekeltek és érintettek lehető legnagyobb része magáénak, támogathatónak és megvalósíthatónak érezze (*társadalmi és politikai támogatottság),
- kialakuljon a *területfejlesztés szereplőinek képessége* valódi érdekeik és értékeik azonosítására, artikulálására, priorizálására, köztük lévő ellentmondások felismerésére és feloldására, érdek- és értékalapú céljaik és fejlesztési szándékaik összehangolására, reális lehetőségeik, képességeik felmérésére, a fejlesztési szándékok és a lehetőségek illetve képességek közelítésére,
- kialakuljon a területfejlesztés szereplőiben a *képesség és hajlandóság*, hogy egyéni és szűkebb (rövidtávú) csoportérdekeiket *a tágabb térség és társadalma hosszú távú stratégiai érdekeivel összhangba hozzák*,
- *kialakuljon a kölcsönös bizalomnak egy olyan szintje* a döntéshozó hatalom és a terv potenciális végrehajtói, illetve az érintettjei között (minden irányban), mely a végrehajtási folyamat belső kockázatait, akadályait a minimálisra csökkenti, az *együttműködésre való nyitottságot, a megvalósításban való aktív részvételi hajlandóságot* maximalizálja,
- a végrehajtási fázis kezdetére *kialakuljanak, felhalmozódjanak és konszolidálódjanak* a valódi partnerségen alapuló, a döntések következményeivel is számoló, az integrált programokhoz elengedhetetlenül szükséges *egyéni és csoportszintű együttműködési képességek, készségek, rutinok.*

A kommunikációs folyamatnak a Világörökségi terület fejlesztési tervezésen túlmutató hatása – a bizalom növekedése és az együttműködési képesség elsajátítása mellett – a társadalmi kohézió erősödése, a közösség jövője iránti elköteleződés, a helyi kötődés erősödése. Megállapítható tehát, hogy a részvételi tervezésre érdemes pénzt és időt fordítani, mivel az a későbbiekben többszörösen megtérülhet. A részvételi tervezés eredményességét alapvetően meghatározza a konzultációkba és véleményezésbe bevont *szereplők bizalma*

- a készülő tervdokumentumok hasznosságában,
- és abban, hogy javaslataik és véleményük valóban be is épül a végleges tervbe.
- A részvételi folyamatot ezért végig kell kísérnie a *konkrét részvételi események dokumentálásának* és a *visszacsatolás*nak: a szereplők bizalmának fenntartása megköveteli, hogy *részvételük (ráfordításaik) hasznát követni tudják*.

2. 2. 2. A partnerségi terv célja, feladatai, tartalma

A Partnerségi terv készítésének kötelezettségét a területfejlesztési koncepciók, programok tartalmi követelményeit szabályozó 218/2009 (X.6.) kormányrendelet 13. §-a írja elő.

A 27 településre kiterjedő területi tervezés munkarészeként kidolgozandó partnerségi terv a részvételi tervezési folyamat menedzselésének eszköze. Meghatározza a részvételi folyamat átfogó célját és várható hatásait, specifikus céljait, stratégiáját, végül a folyamat megvalósulásának menetét (formáit), szabályait és operatív eszközeit. A folyamat kézben tarthatósága, átláthatósága, infrastrukturális, pénzügyi igényeit és humán erőforrás feltételeit, tartalmi lépéseit, az egyes lépések célját és módszereit, a visszacsatolás és folyamatkövetés módszerét és eszközeit.

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

80. táblázat: A területfejlesztés részvevőinek szerepe a tervezés különböző fázisaiban (elvi ábra, saját szerkesztés)

<table>
<tr><td rowspan="3">• TERÜLETFEJLESZTÉS FÁZISAI</td><td colspan="3">• TERÜLETFEJLESZTÉS SZEREPLŐI</td></tr>
<tr><td colspan="2">• AKTÍV SZEREPLŐK</td><td rowspan="2">• ÉRINTETTEK
• a végrehajtáshoz szükséges eszközökkel nem rendelkeznek, de élvezik a fejlesztések hasznát, elszenvedik elmaradásukat, vagy negatív hatásaikat.</td></tr>
<tr><td>• DÖNTÉSRE JOGOSULTAK
• jogszabályi vagy politikai felhatalmazással rendelkeznek</td><td>• DÖNTÉSRE NEM JOGOSULT, DE A VÉGREHAJTÁSBAN RÉSZVEVŐ SZEREPLŐK (ÉRDEKELTEK - „STAKE-HOLDEREK”)
• a végrehajtáshoz szükséges eszközökkel rendelkeznek, vagy azokhoz hozzáférnek</td></tr>
<tr><td>• DÖNTÉSELŐKÉSZÍTÉS</td><td colspan="3">• TERVEZÉSI FOLYAMAT RÉSZVEVŐI
• RÉSZVÉTELI LEHETŐSÉG (esély, intézményes-jogszabályi és gyakorlati feltételek megléte)
• RÉSZVÉTELI KÉPESSÉG (kommunikációs készség, technika használata, érdekérvényesítő képesség)
• RÉSZVÉTELI HAJLANDÓSÁG (bizalom a hasznosságban, rendelkezés a szükséges idővel, pénzzel)
•</td></tr>
<tr><td>• DÖNTÉSHOZÁS</td><td>• DÖNTÉSHOZÁSBAN RÉSZVEVŐ PARTNEREK
• felelősek a döntésért</td><td colspan="2">• A DÖNTÉSSEL VALÓ EGYETÉRTÉS
• VAGY EGYET NEM ÉRTÉS KIFEJEZÉSÉNEK LEHETŐSÉGÉVEL RENDELKEZŐK
• tudomásul vétel, támogatás/tiltakozás,
• módosítást kikényszerítő nyomásgyakorlás (jól felépített részvételi tervezés esetén megelőzhető)</td></tr>
<tr><td>• MEGVALÓSÍTÁS</td><td>• VÉGREHAJTÓ PARTNEREK (szakértők, finanszírozók, döntéshozók, intézményes nyomon követők)
• felelősek a terv szerinti megvalósításért</td><td colspan="2" rowspan="2">• HASZNÁLÓK, ÉRINTETTEK (pl. környezeti hatások) INFORMÁLIS NYOMON KÖVETŐK
• LEHETŐSÉG (esély, intézményes-jogszabályi és gyakorlati feltételek),
• KÉPESSÉG ((informáltság, készségek, eszközökhöz való hozzáférés)
• HAJLANDÓSÁG (bizalom a hasznosságban, rendelkezés a szükséges idővel, pénzzel)</td></tr>
<tr><td>• FENNTARTHATÓ, TERVEZETTNEK MEGFELELŐ HASZNÁLAT, GAZDÁLKODÁS ELLENŐRZÉSE</td><td>• PROJEKTGAZDA, ÜZEMELTETŐ
• felelősek a projekt eredményével való fenntartható gazdálkodásért</td></tr>
</table>

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

2. 2. 3. A részvételi tervezés specifikus céljai

A részvételi tervezés specifikus céljai

- az érintettek *tájékoztatása* a tervezési folyamat elindulásáról, előrehaladásáról-mérföldköveiről, eredményeiről és a részvétel lehetőségeiről, kereteiről, szabályairól. A tájékoztatás magában foglalja a részvételi tervezés eredményeinek, visszacsatolásának nyomon követését is;
- az érintettek motiválása, a *bizalom* felkeltése a *készülő dokumentum*, a *részvétel hasznossága*, továbbá a *tervezés irányítói, szakértői* iránt;
- *tájékozódás – információgyűjtés* – az érintettek elképzeléseiről, a döntések megalapozásához szükséges adatokról az illetékes adatgazdáktól, a meglévő tudások, háttérismeretek begyűjtése;
- a tervezési munka eredményességét növelő *közös tervezés, gondolatgenerálás*, az érintetteknél meglévő tudások és képességek közötti szinergia kialakulásának biztosítása és hasznosítása,
- az elkészült munkaanyagok, munkafázisok *véleményezése* az érdekek és értékek, a szakszerűség, a koherencia és a konzisztencia szempontjai mentén;
- a tervi tartalmak *koordinációja* a döntési kompetencián kívül eső területek párhuzamos terveivel és a magasabb rendű tervekkel való összhang biztosítása, az illetékességi terület határán átnyúló lehetőségek, kihívások és lehetséges konfliktusok figyelembe vétele, egyes belső kihívások illetékességen kívüli területen, megoldásokkal történő kezelhetőségének feltárása érdekében, továbbá a tervezési területen belüli térségek illetve szakpolitikák stratégiáinak összehangolása, a szinergia megteremtése érdekében.

E specifikus célok többnyire valamilyen kombinációban érvényesülnek. A területi tervezésben a hat specifikus cél közül ma már négy többé-kevésbé érvényesül. A közös tervezés, gondolatgenerálás még ritka, de terjedő gyakorlat és szakértői bázisa is bővül. A fejlesztési tervek és a részvételi tervezés hasznossága iránti bizalom viszont inkább romlani látszik az utóbbi időben, ezért különösen fontos a részvételi tervezési folyamat bizalomnövelő szerepének erősítése. A hagyományos gyakorlat szerint a szakértők a begyűjtött információk alapján letesznek valamit az asztalra, azt a döntéshozó elbírálja, majd kikéri az érintettek véleményét, végül e vélemények közül egyeseket beépíttet a tervbe, másokat nem.

A nagyobb demokratikus múlttal rendelkező országok tapasztalatai hatására nálunk is egyre több térségben, településen fordul elő, hogy *a tervezéssel megbízott szakértő – az inkább értékalapú, mint szakmai jellegű döntést igénylő munkarészek esetében – koordináló, facilitáló, moderáló szerepbe kerül.* A szakértő ugyanakkor továbbra is alapvető szerepet játszik abban, hogy a legkülönfélébb, egyéni vagy csoport értékek és érdekek által motivált javaslatok közül a döntéshozók, *megfelelő információkkal felvértezve, megalapozottan* tudják az adott térség szempontjából legkedvezőbbeket kiválasztani. A szakértő feladata emellett, hogy *a közös tervezés eredményét szakszerűen és közérthetően dokumentálja*.

Ez a fajta eljárás hasonlít a „wiki" világhoz, ahol a rendszergazda megszabja a kereteket, a játékszabályokat, kirostálja az oda nem illő dolgokat, de hagyja, hogy a „világban lévő" tudások összerakódjanak, egymásra épüljenek. Ettől ma még sok érintett idegenkedik, hiszen *több kreativitást, erőfeszítést igényel, mint mások munkájának a bírálata*, közvetlen és közvetett pozitív hatása viszont felbecsülhetetlen.

TÉKAJ
BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

2. 2. 4. A részvétel formái

Részvételi tervezés formái alatt az alábbiak értendők:

- a kommunikáció jellege: *egyirányú*: visszacsatolás nélküli, a döntéshozón és szakértőin kívül *minden más érintett passzív befogadó*ként vesz részt; *kétirányú*: a döntéshozó és szakértőcsoportja kérdez, a többi érintett fél válaszol; *többirányú*, ahol a döntéshozón és szakértőin kívül *egy vagy több további aktív résztvevő* között *egyenrangú párbeszéd* folyik;
- a nyilvánosság szintje: *nyilvános* (bárki számára hozzáférhető), *zártkörű* (korlátozottan hozzáférhető, szélső esetben a szakértő és a döntéshozó között zajlik) vagy *egyéni* (a döntéshozó vagy szakértő külön-külön szólítja meg az érintetteket). Megjegyzendő, hogy a nyilvános hozzáférés akkor valóban nyilvános, ha a lehetőség úgy biztosított, hogy az érintettek lehető legszélesebb köre *tudatában van* a részvételi lehetőségének és megfelelő feltételek biztosítottak, hogy *élni is tudjon vele*. Ezt nevezzük *akadálymentes kommunikáció*nak vagy *részvételi esélyegyenlőség*nek;
- az érintettek bevonásának módja: *közvetlen* (érintettek számára biztosított a lehetőség, hogy személyesen vegyenek részt a kommunikációban); *közvetett* az érintettek képviselőik, felhatalmazottaik, (ernyő)szervezeteik útján vesznek részt;
- kapcsolattartás jellege: *direkt kapcsolatfelvétellel* (az érintettek közvetlen megszólításával, személyesen, telefonon, postai vagy elektronikus levél útján), vagy *nyilvános közzététellel* (elektronikus és nyomtatott médiák útján) történik;
- a kommunikáció tárgya: *tájékoztatás* (információ átadás), *tájékozódás* (információszerzés: (kérdőívvel, szabályozott keretekkel, felvezetés alapján körkérdéssel stb.), *irányított gondolatgenerálás, közös tervezés* (pl. műhelynap, ötletbörze, információgyűjtés), *véleményezés* (korábbi tervek és megvalósulásuk értékelése, előterjesztett terv, dokumentum megvitatása).

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

81. táblázat: A részvétel különféle formái együttes alkalmazásának lehetősége illetve kizártsága (saját szerkesztés)

		KOMMUNIKÁCIÓ JELLEGE			nyilvánosság SZINTJE			BEVONÁS MÓD		kapcsolattartás jellege		tárgy	
		egyirányú	két-irányú	több-irányú	személyes	zárt körű	nyilvános	közvetlen	képviselet	Direkt	közzé-tétel	elő-terjesztés	közös terv
KOMMUNIKÁCIÓ JELLEGE	egy irányú				+	+	+	+	+	+	+	+	–
	kétirányú				+	+	+	–	+	+	+	+	–
	többirányú				–*	+	–**	+	+	–	–	+	+
nyilvánosság SZINTJE	személyes							+	–	+	–	+	–
	zártkörű							–	+	+	–	+	+
	nyilvános							+	–	–	+	+	–***
ÉRINTETTEK BEVONÁSÁNAK MÓDJA	közvetlen									+	+	+	–***
	képviselet									+	–	+	+
kapcsolat-TARTÁS jellege	direkt											+	+
	közzététel											+	–
kommunikáció tárgya	előterjesztés												
	közös tervezés												

*Elvileg elképzelhető valamelyik érintett és a döntéshozó közötti személyes egyeztetés, tárgyalás, alku, de ezt nem tekintjük a részvételi tervezés részének.

** A teljes nyilvánosság bevonása (fórumok, közösségi honlapok, sajtó véleményrovata) nem igazán ad alkalmat konstruktív többirányú kommunikációra Ezek a lehetőségek inkább kérdés-felelet, vagy előterjesztés-véleménynyilvánítás típusú kommunikációt tesznek lehetővé.

*** A web 2.0 alkalmazások elvileg már lehetővé teszik, hogy a közös tervezés is nyilt keretek között történjen, bárki belenyúlhasson tervlapokba és szövegekbe, ehhez azonban itthon mind az alapvető készségek, mind a technikai feltételek, mind pedig a kultúrája hiányzik.

82. táblázat: Az alábbi táblázat a különféle formák alkalmazásának lehetőségét illetve kizártságát mutatja az egyes specifikus kommunikációs célokkal összefüggésben (saját szerkesztés)

	irány			nyilvánosság			közvetettség		kapcsolat jellege		tárgy	
	egyirányú	két-irányú	több-irányú	személyes	zárt-körű	nyilvános	közvetlen	képviselet	direkt	közé-tétel	elő-terjesztés	közös terv
tájékoztatás	+	–	–	+	+	+	+	+	+	+	+	–
tájékozódás, információhgyűjtés	–	+	–	+	+	–	+	+	+	–	–	–
közös tervezés, gondolatgenerálás	–	–	+	–	+	–	–	+	+	–	–	+
véleményezés, konzultáció	–	+	+*	+	+	+	+	+	+	+	+	–
koordináció	–	+**	+	+	+	–	+	–	+	+	+	–****

* Ilyen tipikusan az eltérő vélemények egyeztetése

** Pl. megküldés véleményezésre a szlovákiai tokaji borvidéknek

****Egy ilyen közös tervezési platform létrehozása pl. a szlovákiai tokaji borvidékkel ideális lenne, egymással versengő programok helyett a közös programok kialakítására lehetne használni, de lehet, hogy még nem érett meg a térség erre (stratégiai csoportban érdemes vele foglalkozni)

KAJ
BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

2. 2. 5. A részvételi tervezés technikái

A *részvételi tervezés technikai lehetőségei* az elmúlt évtizedekben, az információs forradalomnak köszönhetően rendkívüli módon kitágultak, ami kedvező, viszont az érintettek elvárásai is nagymértékben növekedtek.

Az Európai Unióhoz való csatlakozás, nemzetközi projektekben való részvétel lehetőséget biztosít ugyanakkor a *személyes kommunikációra épülő jó gyakorlatok* megismerésére, megtapasztalására és az olyan tréningek kínálata is, ahol szakértők és döntéshozók az újfajta, eredményes technikákat elsajátíthatják. Nő a célirányos tapasztalattal, szakértelemmel rendelkező ún. *„facilitátorok" vagy „mediátorok"* száma, illetve a területfejlesztés tervezői közül mind többen szereznek ilyen jellegű jártasságot a tervezésre feljogosító szakmai hátterük mellett.

A döntéshozó mindazonáltal nem válogathat szabadon a lehetséges technikák között. A szóba jöhető technikák nagymértékben függnek a rendelkezésre álló időtől, pénzügyi és technikai feltételektől, a potenciális bevonandók képességeitől, készségeitől és hajlandóságától. A bevonandók szempontjainak figyelembe vétele kiemelten fontos szempont, hiszen szélsőséges esetben olyan társadalmi csoportok véleménye is fontos, akiknél az alapvető olvasási-szövegértési készségek is hiányoznak. Másik végletet a legkoraszerűbb web 2.0 alkalmazásokat profi módon használó rétegek jelentik („Y generáció"), akik viszont a hagyományos módszereket sok esetben nehézkesnek, időrablónak találják. E szempont alapján javasolt a hagyományos és korszerű médiumok vegyes használata, az internetet illetően inkább a hagyományosabb, idősebb generációk körében is rutinosan használt lehetőségeinek alkalmazása. Fontos szempont emellett a környezeti fenntarthatóság és a költséghatékonyság.

Alapvető technikák két csoportra oszthatók: személyes (élő, szemtől-szemben) érintkezésen alapuló és ún. távtechnikák, melyek a kommunikációs formáktól különbözően változhatnak. A specifikus célok szerint differenciált részvételi folyamatok során többnyire mindkét alapforma szóba jöhet, ám a konkrét megvalósítási lehetőségek a fentiek miatt behatároltak.

TOKAJ
BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

83. táblázat: Társadalmasítási és részvételi technikák (saját szerkesztés)

	szemtől-szemben	távTECHNIKÁK
tájékoztatás	munkaértekezlet, műhelynap, nyilvánosság-fórum	postai és elektronikus levél, írott és elektronikus sajtó, nyilvános felületek (TBFT honlapján létrehozott felület, hírlevél)
tájékozódás, információgyűjtés	munkaértekezlet, műhelynap	postai, elektronikus levél, interaktív webes alkalmazások
közös tervezés, gondolatgenerálás	munkaértekezlet, műhelynap, kerekasztal	távértekezlet/video kommunikáció*
véleményezés	munkaértekezlet, műhelynap, kerekasztal, nyilvánosság-fórum	postai vagy elektronikus levél, közzététel nyilvános felületen (térség honlapja, Térport), elektronikus fórum
koordináció	munkaértekezlet, műhelynap, egyeztető fórum	postai vagy elektronikus levél, közös elektronikus platform (google alkalmazások)

* Létezik már az ún. távkonferencia, mint lehetőség, ennek technikai feltételei azonban nem adottak és az érintettek közötti kis távolságok miatt nem is indokolt a használata.

TOKAJ
BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

2. 2. 6. A részvételi tervezés szervezeti keretei Tokaj-Hegyalján

A területfejlesztési tervezés szervezeti keretei

- részben *jogszabályilag* rendezettek,
- részben egyedi *kormányzati döntések* alapján kialakított,
- részben pedig a tervezésért felelős *TBFT egyedi döntése* szerint alakítható.

A bevonandók, érintett célcsoportok körét a Világörökségi Kezelési Terv készítői behatóan feltárták, e munka eredménye a területfejlesztési tervezés partnerségi folyamata során jó kiindulási alap.

2. 2. 6. 1. Jogszabályok szerinti szereplők

A Területfejlesztésről és területrendezésről szóló, többször módosított Törvény *(jelenlegi formában 2015. 04.01. óta hatályos és 2016.01.01-től újabb – jelenleg nem ismert - módosítások várhatók)* szabályozza a területfejlesztés intézményrendszerét, ezen belül a részvételi tervezés kereteit.

84. táblázat: A területfejlesztés véleményezésbe kötelezően bevonandó szereplői (saját szerkesztés)

JOGSZABÁLYOK	A RÉSZVÉTELI TERVEZÉS JOGSZABÁLYOKBAN RÖGZÍTETT SZEREPLŐI
1996. évi XXI. törvény a területfejlesztésről és a területrendezésről	döntésre jogosult: Magyarország Kormánya
	véleményez: Országos Területfejlesztési Érdekegyeztető Fórum (OTÉF)**
	együttműködik a kidolgozásban: területfejlesztésért felelős miniszter (a partnerségi terv kidolgozásakor a Miniszterelnökség)
	összehangolja az országos és térségi területfejlesztési koncepciókat és programokat: területfejlesztési stratégiai tervezésért felelős minisztérium (a partnerségi terv kidolgozásakor a Nemzetgazdasági Minisztérium)
	véleményez: Borsod Abaúj-Zemplén Megyei Önkormányzat
	kidolgoz, kormány elé terjeszt: Tokaji Borvidék Fejlesztési Tanács
	szakmai segítségnyújtás, információszolgáltatás, hatósági ellenőrzés: területi államigazgatási szervek
218/2009. (X. 6.) Korm. rendelet A területfejlesztési koncepciót és programot, (…) véleményezésre meg kell küldeni az egyeztetésben résztvevők részére, valamint társadalmi egyeztetés céljából közzé kell tenni a TeIR-ben.	A területfejlesztési koncepciók és programok véleményezésére jogosult szervek - miniszterek; - a következő kormányhivatalok, illetve önálló szabályozó szerv: - Központi Statisztikai Hivatal, - Borsod-Abaúj-Zemplén megyei Kormányhivatal - Magyar Energetikai és Közmű-szabályozási Hivatal, - Országos Atomenergia Hivatal; - Országos Környezetvédelmi Tanács; - Magyar Tudományos Akadémia; - Országos önkormányzati érdekszövetségek;

* Nemzeti Fejlesztési Kormánybizottság tagjai és állandó meghívottjai: elnöke a miniszterelnök; a Miniszterelnökséget vezető államtitkár, a nemzetgazdasági miniszter, a nemzeti fejlesztési miniszter.

**A törvény furcsasága, hogy a kiemelt térségek közül csak a Balaton Fejlesztési Tanács elnöke tagja az OTÉF-nek.

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

2. 2. 6. 2. Jogszabályban nem nevesített véleményező

A közvetlen megszólítás során szükséges az egyes szereplők figyelmét azokra a részekre felhívni, amelyekkel kapcsolatban véleményüket különösen fontosnak tartja a TBFT.

85. táblázat: A területfejlesztés véleményezésbe bevonni javasolt, jogszabályban nem nevesített szereplői (saját szerkesztés)

SZERVEZET TÍPUSA	JAVASOLT SZEREPLŐI
önkormányzatok	BAZ megyei önkormányzat Közgyűlése Tokaji borvidék 27 település önkormányzatának képviselő testülete Kisebbségi önkormányzatok
kormányzati kapcsolat	térségben érintett országgyűlési képviselők BAZ megyei Kormányhivatalt vezető kormánymegbízott
államigazgatási szervek	Forster Gyula Nemzeti Örökségvédelmi és Vagyongazdálkodási Központ Aggteleki Nemzeti Park Igazgatóság BAZ megyei Kormányhivatal – Miskolci Járási Hivatal Építésügyi és Örökségvédelmi Osztály Észak-Magyarországi területi Tervtanács Tokaj-hegyaljai Világörökségi Tervtanács Szekció Magyar Bányászati és Földtani Hivatal BAZ megyei Kormányhivatal Műszaki Engedélyezési és Fogyasztóvédelmi Főosztály Bányászati Osztály (volt Miskolci Bányakapitányság) BAZ megyei Kormányhivatal Munkaügyi Központ Észak-Magyarországi Vízügyi Igazgatóság BAZ Megyei Kormányhivatal Erdészeti Igazgatósága Herman Ottó Intézet
állami és megyei vállalatok	MÁV Zrt Nemzeti Infrastruktúrafejlesztő Zrt Magyar Közút Non-profit Zrt BAZ megyei Igazgatóság Magyar Turizmus Zrt. Észak-magyarországi Regionális Marketing Igazgatóság NORDA Észak-magyarországi Regionális Fejlesztési Ügynökség Közhasznú Nonprofit Kft.

T.K.J. BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

SZERVEZET TÍPUSA	JAVASOLT SZEREPLŐI
köztestületek, kamarák, szakmai szervezetek	Világörökségi Gondnokság Tokaji Borvidék Hegyközségi Tanácsa BAZ Megyei Kereskedelmi és Iparkamara Borsod-Abaúj-Zemplén megyei Fejlesztési és Képzési Bizottság BAZ Megyei Agrár Kamara Magyar Építész Kamara Borsod-Abaúj Zemplén megyei Mérnöki Kamara UNESCO Magyar Nemzeti Bizottság Világörökség Szakbizottsága Bor-Vidék Tokaj-Hegyalja Társaság Magyar Urbanisztikai Társaság Országos Magyar Vadászkamara BAZ megyei területi Szervezete/ Vadászok és Vadgazdálkodók Észak-Magyarországi Területi Szövetsége Magyar Bányász Szövetség
Térségi szervezetek	***Járások:*** Sátoraljaújhelyi járás, Sárospataki járás, Tokaji járás, Gönci járás járásközpont által képviselve, kivéve a Gönci járás, amelyet Abaújszántó képvisel) ***LEADER Szervezetek***: Abaúj LEADER Egyesület, Dél-Zemplén Fejlődéséért LEADER Egyesület, Zempléni Tájak Vidékfejlesztési Egyesület (HACS által képviselve) ***Hegyközségek***: Bodrogkeresztúr-Bodrogkisfalud-Szegi; Mád; Olaszliszka; Rátka; Sárospatak; Tarcal; Tállya-Golop; Tolcsva-Erdőhorváti ***TDM Szervezetek***: Aba Turisztikai Egyesület, Sárospatak és Környéke Turizmusáért Egyesület, Sátoraljaújhely-Hegyköz Turizmusáért Egyesület, Tokaj Turizmusért Egyesület, Tokaj-Hegyalja -Zemplén-Abaúj Térségi TDM Nonprofit Kft., Tokaj-Hegyalja, Taktaköz, Hernád-völgye Idegenforgalmi és Kulturális Egyesület (munkaszervezet által képviselve)
Nemzetközi kapcsolatok	Világörökség Bizottság Szlovák tokaji borvidék (Kistoronya (Malá Tŕňa), Nagytoronya (Veľká Tŕňa), Csörgő (Čerhov), Újhely (Slovenské Nové Mesto), Szőlőske (Viničky), Bári (Bara), Csarnahó (Černochov)) képviselete Magyar-Román-Szlovák-Ukrán ENI CBC (European Neighbourhood Instrument Cross Border Cooperation) Program Menedzsment Interreg Közép-Európa Program Menedzsment Magyar-Szlovák határon Átnyúló Program Menedzsment Vitour – Európai világörökségi borvidékek közös projektje

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

SZERVEZET TÍPUSA	JAVASOLT SZEREPLŐI
Közintézmények	Tokaji Borvidék Szőlészeti Borászati Kutató Intézet Eszterházy Károly Főiskola Comenius Kara Környező egyetemek (Debrecen, Miskolc, Kassa), Nyíregyházi Főiskola kapcsolódó karai, intézetei
Egyházak	Római katolikus Egyház Egri Főegyházmegye Borsod-Hevesi Evangélikus Egyházmegye Abaúji Református Egyházmegye Egységes Magyarországi Izraelita Hitközség
Roma integráció szempontjából meghatározó országos és regionális szervezetek	Miskolci Családsegítő Szolgálat, Regionális Módszertani Központ és Gyermekjóléti Szolgálat Megyei Módszertani Központ Regionális Módszertani és Intézményi Koordinációs Csoport Autonómia Alapítvány Polgár Alapítvány Szociális Szakmai Szövetség Közösségfejlesztők Egyesülete
Vállalkozások	Legtöbb adót fizető ipari, mezőgazdasági, tercier szektorbeli piaci szereplő (nem állami v. önkormányzati tulajdonú, nem szőlészet-borászat) Legtöbb bejelentett foglalkoztatottal működő ipari, mezőgazdasági, tercier szektorbeli piaci szereplő, (nem állami v. önkormányzati tulajdonú, nem szőlészet-borászat) Nagy számú roma származású bejelentett munkavállalót foglalkoztató piaci szereplők (nem szőlészet-borászat) Legnagyobb birtokon gazdálkodó (nem állami tulajdonú) szőlészet-borászat; legnagyobb foglalkoztató gazdálkodó (nem állami v. önkormányzati tulajdonú), nagy számú bejelentett roma munkavállalót foglalkoztató szőlészet-borászat (nem állami v. önkormányzati tulajdonú) Legtöbb vendégéjszakát produkáló, legalább 3*-os (nem kemping) szállásszolgáltató
Közintézmények, civil szervezetek	A fentiekben nem említett közintézmények (oktatás, kultúra, szociális ágazatok) delegáltjai és állami, önkormányzati, egyházi szervezetekhez vagy vállalkozásokhoz szervezetileg nem kapcsolódó (illetve nem általuk alapított) civil szervezetek delegáltjai

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

2. 2. 6. 3. Ajánlott szervezeti-intézményi keretek

A területfejlesztés szervezeti-intézményi rendszerének

- egyrészt illeszkednie kell a magasabb rendű rendszerekhez és a jogszabályban megadott keretekhez,
- másrészt biztosítania kell a megfelelő szakszerűséget a tervezés minden fázisában és minden részszegmensében,
- végezetül megfelelő legitimitással kell rendelkeznie, mind fölfelé (a megye és a kormányzat felé), mind a térség lakosai, vállalkozói, civilszervezetei, önkormányzatai, intézményei irányában.

Ajánlott, hogy olyan szervezeti rendszer jöjjön létre, melynek mandátuma nem zárul le a tervezési szakasz végeztével, hanem a végrehajtási fázist is végigkíséri. A tervezés-fejlesztés ilyen módon létrejövő intézményi rendszere menet közben természetesen változhat, egyrészt a jogszabályi változások, másrészt a tervezés folyamán indokolttá váló szervezeti változások – új elemek szükségessége, ad hoc szervezet(ek) intézményesülése stb. – következtében. A kiemelt térségi területfejlesztés intézményi rendszerének fő elemei:

- a döntéshozás – Kormány
- a tervezés és a fejlesztés irányító szervezete – Tokaj Borvidék Fejlesztési Tanács,
- a tervezés-fejlesztés munkaszervezete –Tokaj Borvidék Fejlődéséért Nonprofit Kft.
- a részvételi tervezés szervezetei:
  - TBFT kibővítésével létrehozandó *stratégiai csoport*;
  - területi és tematikus műhelyek, workshopok, fókuszcsoportok, panelbeszélgetések;
  - szükség esetén *ad hoc* (eseti) *műhelyek*
  - jogszabályban előírtak és azon túli *véleményezők*;
  - a széles *nyilvánosság*ot megszólító kezdeményezések.

A stratégiai csoport munkájában való részvétel feltételezi a felkért szervezet által delegált személy:

- szakmai felkészültségét
- hitét a tervezés hasznában, fontosságában és alkalmasságát mások ez irányú meggyőzésére,
- képességét és hajlandóságát a térség egésze érdekeinek képviseletére,
- konszenzuskereső és kooperációs képességét
- elszántságát a stratégiai csoport munkájában való tevékenykedéssel járó nem kevés többletmunka elvégzésére (térsége tájékoztatása, általuk képviseltek véleményének begyűjtése, e-mailben megkapott dokumentumok többnyire szűk határidőn belüli véleményezése, sajtó általi megkeresés fogadása stb.)
- a koncepció és program tartalmi elemeivel kapcsolatos véleményének nyilvánosság előtti vállalását.

A területi szemlélet erősítése érdekében indokolt a kiemelt térség együtt tervezendő-fejlesztendő településcsoportjainak képviseletét biztosítani. E sajátos térségekre a Világörökségi Kezelési Terv javaslatot adott. Ettől eltérő lehatárolások mellett is dönthet a TBFT, de a Kezelési Terv szempontjait és az érintett települések közötti együttműködési készséget szükséges a lehatárolás során figyelembe venni. A delegáltak egyúttal a területi műhelyek vezetői, elsősorban a mikrotérségük által delegált polgármesterek jöhetnek szóba.

A térségi műhelyek összetételét úgy javasolt megállapítani, hogy a felsorolt tematikák megfelelő szakmai képviselethez jussanak minden területi műhelyben, ahol azok relevanciával bírnak. A szakmaiság az adott térségre vonatkozó alapos helyismeretet is magában foglalja. Ugyanakkor a tematikus és a térségi

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

műhelyeket is segíteni kell abban, hogy kihívásaikra ne ágazati megoldásokban, hanem az ágazatok közötti szinergiákat aktiváló megoldásokban gondolkodjanak.

Javasolt, hogy a térségi műhelyekben a politikai döntéshozók létszáma ne haladja meg a 49 %-ot, mintegy modellezve, gyakorolva a későbbi helyi fejlesztési programokat végrehajtó szervezeteket (ez az arány van előírva a LEADER HACS-oknál, illetve az új típusú CLLD szervezeteknél). A politikusok mellett indokolt a térséget leginkább reprezentáló gazdasági ágazatok képviselete, továbbá olyan szakértők, akik a térség legfontosabb kihívásai tekintetében megfelelő szaktudással és helyismerettel rendelkeznek. Indokolt a hegyközségek vezetői mellett mezőgazdasági, élelmiszeripari és turisztikai vállalkozók, természetvédelmi szakértők, LEADER-HACS-ok vezetőinek meghívása a térségi műhelyekbe. A helyi gazdaság, a kis- és mikrovállalkozások képviselte alapvetően a térségi műhelyekben biztosítható, a tematikus műhelyekbe inkább a jelentős térségi gazdaságfejlesztő és munkaerő-piaci hatású szereplőket indokolt delegálni.

A térség műhelyek munkájába javasolt olyan területrendezési szakértőket konzultációs joggal bevonni, aki a területfejlesztési, fenntartható közlekedésfejlesztési és természetvédelmi szempontokat összhangban képes kezelni. Tekintettel arra, hogy közúti közlekedésfejlesztésre a térségben korlátozottan fognak külső források rendelkezésre állni, olyan szakemberekre van szükség, akik a közlekedési konfliktusok kezelésében, a logisztikai lehetőségek kihasználásában innovatív irányok, eddig járatlan utak feltárásában tudják segíteni a térségeket. Szükséges a kormányzati tervezési folyamat nyomon követése abban a tekintetben, hogy az OTrT-ben szereplő, a térséget is érintő szerkezetalakítási javaslatok megvalósulási folyamata és a térségi szándékok között hol vannak közös pontok, hogy lehet a kormányzati elhatározásokat minél előbb a térség javára fordítani.

BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

91. térkép: Együtt tervezendő térségek lehatárolása a Világörökségi Kezelési Tervben

Forrás: Tokaj-Hegyalja Világörökségi Kezelési Terv

BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

A tematikus műhelyek alapját a 2012-ben dr. Takáts András által javasolt szakmai műhelyek képezik, de az időközben bekövetkezett szemléleti változások, eltolódások a prioritások tekintetében aktualizálást tettek szükségessé (lásd a szervezeti sémát):

A TEMATIKUS MŰHELYEK A STRATÉGIAI CSOPORT ÉS/VAGY AZ ÉRINTETT TELEPÜLÉSEK, ILLETVE SZAKTERÜLETEK KÉPVISELŐINEK KEZDEMÉNYEZÉSÉRE, ILLETVE VELÜK EGYEZTETVE KERÜLNEK FELÁLLÍTÁSRA. A FEJLESZTÉSI TANÁCS MUNKASZERVEZETE KÉRI FEL A HELYI GAZDASÁG, AZ EGYES ÁGAZATOK TERÜLETI SZAKEMBEREIT, A CIVIL SZFÉRA MEGHATÁROZÓ SZEREPLŐIT A MŰHELYMUNKÁBAN VALÓ RÉSZVÉTELRE.

A műhelyek feladata:

- A műhelyek aktívan részt vesznek a tervezés folyamatában, szakterületük, illetve térségük vonatkozásában egyeztetik álláspontjaikat, javaslatot tesznek a fejlesztési irányokra, az azok eléréséhez szükséges beavatkozásokra, azok összehangolására,
- meghatározzák saját helyüket és szerepüket, a bevonható partnerek körét, közreműködnek a prioritások kijelölésében,
- térségen belüli vagy azon túli együttműködéseket kezdeményeznek (lásd koordináció),
- figyelembe veszik a stratégiai csoport állásfoglalásait, ajánlásait, szükség szerint ad hoc munkacsoportok létrehozására tesznek javaslatot, akár bizonyos témák alaposabb kidolgozására.

3. ábra: A társadalmasítás-részvételi tervezési folyamat szervezeti rendszere (saját szerkesztés)

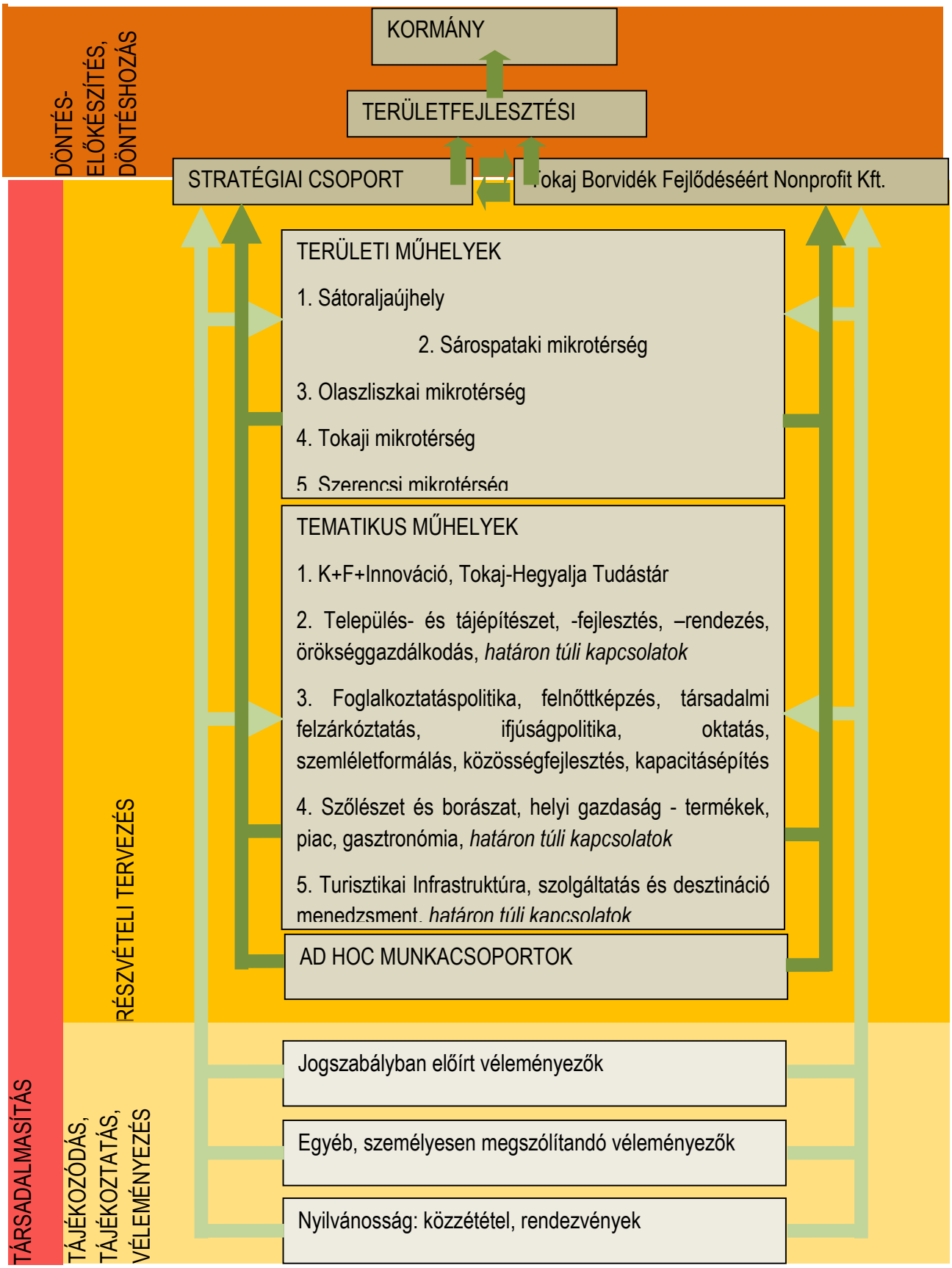

2. 2. 7. Pénzügyi, infrastrukturális, és személyi feltételek

2. 2. 7. 1. A részvételi tervezés finanszírozása

A részvételi tervezés ellen igen gyakori érv szokott lenni, hogy sokba kerül, a tervezéshez kapott állami támogatásokból nem jut erre is pénz. Túl a közvetlen költségeken, a részvételi tervezés a terveztetői oldalon is jelentős humánerőforrásokat (és ezáltal forrásokat köt le). Ezekkel az ellenérvekkel szemben áll a hagyományos demokráciáknak az a sok évtizedes tapasztalata, hogy a részvételi tervezésre fordított pénz a megvalósítási szakaszban sokszorosan megtérül. A pénzügyi nehézség viszont többnyire objektív valóság, amivel meg kell küzdeni. Ennek legfontosabb eszköze a tervezés valódi partnerségi alapokra helyezése. Egy ilyen, valódi partnerségi alapokra helyezett tervezéssel a kiemelt térség úttörőszerepet játszana az országban, ugyanakkor, mivel nem nagy összegekről van szó (kommunikáció folyamat költségeinek megosztása), várható, hogy a térségfejlesztés szereplői között is sokan nyitottak lesznek egy ilyen kezdeményezésre.

Kik lehetnek a TBFT partnerei (néhány példa, a teljesség igénye nélkül):

- a városok, elsősorban nem pénzzel, hanem infrastruktúrával és a kiszolgáló személyzet biztosításával – helyiség, projektor, hangosítás – támogathatják a tervezést;
- a térség vállalkozásai infrastruktúrával, rendezvényeken vendéglátás biztosításával (kávé, ásványvíz, aprósütemény) biztosításával, kiadványok sokszorosításával, plakátkészítéssel, stb;
- a térség polgárai, civil szervezetei, kisvállalkozásai önkéntes munkával, saját műhely működtetésével, rendezvényeken kérdőívezéssel, tájékoztatással, gyerekek bevonásával;
- oktatási-szakképzési intézmények tanítási órán kívül terem, projektor, interaktív tábla stb. biztosításával, szakmai gyakorlatok keretében a tervezéshez kapcsolódó önkéntes munkaként (KÖSZ) elszámolható projektekkel;
- A tervezési folyamat ilyen módon történő megszervezése számos pozitív externális hatással jár: tervezés társadalmi támogatottsága, a terv iránti bizalom nő, miközben jelentős a közösségfejlesztő, társadalmi kohézióerősítő hatása.
- Jelentősebb a kiadás, ha a tervezés során szakirányú végzettséggel és tapasztalattal rendelkező facilitátort alkalmaz a TBFT. A jó szakemberek alkalmazása jelentős többlethaszonnal kecsegtet, viszont a kevés hazai tapasztalat miatt csalódással is járhat. Érdemes tehát nagyszámú és ellenőrzött referenciával rendelkező facilitátort alkalmazni, még akkor is, ha magasabb a díja. Alacsonyabb fajlagos költség számolható, ha a facilitátor a teljes tervezési folyamatra szerződik és nem csak egy-egy eseményre.

TKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

2. 2. 7. 2. Infrastrukturális feltételek

Az infrastrukturális feltételek három nagy csoportja:

- „Szemtől-szembe” zárt rendezvények,
- „Szemtől-szembe” nyílt rendezvények,
- Távkommunikáció, azon belül egyirányú, kétirányú, többirányú; hagyományos és elektronikus.
- *Szemtől-szembe zárt rendezvényekhez minden esetben biztosítani szükséges*
- megfelelő méretű termet, lehetőleg változó helyszíneken, körbeülhető, középen nagy térképek elhelyezésére alkalmas, mindenki által látható asztallal. Színházi típusú ülésterem kerülendő!
- kommunikációs eszközöket: számítógép, projektor, törölhető tábla és a hozzá tartozó írószer (vastag alkoholos filctollak), lehetőség térképek, egyéb nyomtatott anyagok függőleges elhelyezésére (fal, kitűzőtábla, rögzítő eszközök), öntapadó cédulák, csomagoló papír vastag filctollakkal
- a jelenlét és az elhangzottak dokumentálásának technikai feltételeit (jelenléti ív, előkészített emlékeztető ívek, amelyek utólagos írásbeli véleményalkotás lehetőségét is magukban foglalják, továbbá lap top, elektromos áramhoz való csatlakozási lehetőség.
- a többnyire több órás ülések komfortját biztosító eszközök (ásványvíz, kávé, a rendezvény hossza függvényében esetleg pogácsa vagy közeli ebédelési lehetőség, többlet wc papír, törülközők).
- *Szemtől-szembe nyílt rendezvények*
- Rövid tájékoztatók, szórólapok, névjegyek, a rendezvény jellegétől függően ppt prezentáció
- Kitehető tablók, eszközök a rögzítésre, elektromos áram rendelkezésre állása esetén esetleg számítógép, projektor,
- Községnapokon, vásárokon, köztéri rendezvényeken, fesztiválokon sátor/pavilon felállítása, ajánlott gyerekek számára rajzos programok (jövőképrajzolás településről, térségről, magáról), ami egyúttal lehetőséget biztosít a szülőkkel való beszélgetésre. Ilyen kiegészítő program esetén az ehhez szükséges eszközök is biztosítandók.
- *Távkommunikáció*
- Megfelelő technikai kapacitás az elkészült dokumentumok feltöltésére, esetleges regisztrációhoz kötött fórum működtetésére, rendezvények rögzítésére (diktafon, video, projektor, lap top, fényképezőgép stb)
- A térség honlapjának elérhetősége a megye, a kormányhivatal, a települési önkormányzatok, a LEADER-ek, a hegyközségek, esetleg jelentősebb borászok honlapjáról

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

2. 2. 7. 3. Személyi feltételek

- A részvételi tervezéssel és társadalmasítással összefüggésben az alábbi tevékenységek igényelnek a terveztető részéről humán erőforrást:
- A tervdokumentumok időben és megfelelő minőségben, mennyiségben és formában való rendelkezésre állása (külső tervezőteam, a tervezést koordináló munkaszervezet),
- a honlapot működtető rendszergazda,
- sajtóval és a honlapot működtető rendszergazdával kapcsolattartás (munkaszervezeti alkalmazott),
- kapcsolattartás a részvételi tervezés szervezeteivel (munkaszervezet alkalmazottja),
- a rendezvények megszervezése, meghirdetése, infrastrukturális feltételek és közreadandó dokumentumok rendelkezésre állásának biztosítása (TBFNKft, a tervdokumentumok előállítója a tervező, azon túli dokumentumok: szórólapok, tájékoztatók, tablók előállításához javasolt külső felek megbízása),
- a rendezvények lebonyolításában való közreműködés (a TBFNkft alkalmazottai mellett szóba jöhetnek főiskolai diákok, önkéntesek is),
- a rendezvények dokumentálása, utólagos nyilvánosság (TBFNkft, helyi TV-k, helyi-megyei sajtóorgánumok munkatársai),
- a szórólapok, elektronikusan és köztereken, intézményekben megjelenő hirdetmények egységes arculata (javasolt település- és vagy térségmarketing tapasztalattal rendelkező külső profi cég megbízása).

2. 2. 8. A részvételi (partnerségi) folyamat felépítése

TOKAJ
BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

2. 2. 8. 1. Mérföldkövek

A részvételi/partnerségi folyamat mérföldkövei az alábbiak:

- Előkészület
  - Partnerségi terv elkészítése (tervezői javaslat, egyeztetés alapján véglegesítés),
  - Finanszírozás biztosítása a költségvetésben (TBFT),
  - Stratégiai csoport és műhelyek felállítása,
  - Mintadokumentumok: levelek, kérdőívek, emlékeztetők, jelenléti ívek elektronikus fórum űrlap elkészítése (folyamatában),
  - Szükséges eszközök, mobil infrastruktúra beszerzése, betárolása, fogyóeszközök rendelkezésre állása menedzselésének megszervezése.
- Lebonyolítás
  - Meghirdetés, dokumentumok megküldése, közzététele,
  - Ülések, rendezvények lebonyolítása,
  - Összegyűjtött, rendszerezett vélemények, állásfoglalásokról, ajánlásokról készült emlékeztetők elkészítése,
  - Javaslatok, vélemények, állásfoglalások beépítése a tervbe, jóváhagyandó tervezet elkészítése.
- Jóváhagyás
  - TBFT felterjeszthetőnek nyilvánítja a tervezetet és felkéri a munkaszervezetet a felterjesztésre
  - Kormány általi elfogadás, kormányhatározat kihirdetése
  - Dokumentum közzététele.

2. 2. 8. 2. A részvételi tervezés tartalmi elemei

A területfejlesztési dokumentumok háromféle tartalmi egységből épülnek fel, ezek előállítása az érintettek, érdekeltek eltérő mértékű és módszerű bevonását igénylik.

A Helyzetfeltárás – Helyzetelemzés – Helyzetértékelés nagyobb részt meglévő, már sokat egyeztetett anyagok továbbdolgozása, itt az elkészült dokumentum véleményeztetése és a jogszabály szerinti közzététel biztosítása, illetve az ilyen módon beérkező vélemények alapján a dokumentum pontosítása elegendő alapot ad a továbbtervezéshez.

A részvételi tervezés a koncipiálási fázisban (jövőkép, fejlesztési elvek, átfogó cél, átfogó cél értelmezése területegységenként) és a programozási fázisban (stratégiai és operatív fázis, az utóbbi részeként a társadalmi-gazdasági-környezeti hatásvizsgálat) kap jelentős szerepet. Azonban ezekben a munkarészekben sem érdemes mindent a részvételi tervezés tárgyává tenni, mivel számos olyan, jogszabály által előírt munkarészt is tartalmaznak, amihez a potenciális szereplők nem tudnak, de nem is kívánnak hozzászólni.

A 218/2009. kormányrendeletben előírt szakmai jellegű munkarészek (pl. koherencia vizsgálat, fejlesztés eszköz- és intézményrendszere, eljárásrendje, munkamegosztás, információcsere, monitoring- és értékelési terv stb.) esetében a jogszabálynak megfelelő véleményeztetés és nyilvánosság biztosítása elegendő. Ennek részvevői megegyeznek a Helyzetfeltárás – Helyzetelemzés – Helyzetértékelés során bevont szereplőkkel.

TOKAJ
BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

86. táblázat: A részvételi tervezés tartalmi elemei a tervezési folyamat ciklusaira lebontva (saját szerkesztés)

színek jelentése - drapp: jogszabály szerinti véleményezés; okker: stratégiai csoport; piros: térségi és tematikus műhelyek; sárga: Ad hoc műhelyek, zöld: nyilvános rendezvények; fehér döntéshozás[67]

CIKLUS	PARTNERSÉG MÓDJA	FELADAT, TECHNIKA
VÉLEMÉNYEZÉS, NYILVÁNOSSÁG		
Helyzetfeltárás – Helyzetelemzés – Helyzetértékelés	Véleményezés és közzététel a 218/2009 kormányrendelet szerint, de a közvetlenül megkeresett véleményezők körének bővítésével	Elkészült dokumentum tervezet megküldése e-mailben véleményezésre a jogszabályban illetve a partnerségi tervben nevesített szervezeteknek, személyeknek, közzététel a TBFT honlapján.
RÉSZVÉTELI TERVEZÉS		
Részvételi tervezési szakasz előkészítése (Helyzetfeltárás – Helyzetelemzés – Helyzetértékelési fázissal párhuzamosan)	TBFT ülés	szakértői javaslatról egyeztetés a TBFT munkaszervezettel, véglegesítés, TBFT általi jóváhagyás, közzététel a honlapon
	Stratégiai csoport felállítása)	1. működési szabályok elfogadása, ismerkedés, tervezés azon belül a részvételi tervezés folyamatának, céljának stb. bemutatása, műhelyek és tagjaik jóváhagyása *(adott esetben a partnerségi terv pontosítását is maga után vonhatja)* 2. közzétett helyzetelemzésre, különösen SWOT elemzésre, érték-és konfliktustérkép(ek)-re vonatkozó vélemények. SWOT elemzéshez, konfliktus- és értéktérkép megvitatásához alkalmazható az ún."WORLD CAFE" technika, ami az ismerkedést és az új technikákkal való ismerkedést is segíti
Koncepcionális fázis	Térségi, tematikus műhelyek, összehívása	1. működési szabályok elfogadása, ismerkedés, tervezés és a részvételi tervezés folyamatának, céljának stb. bemutatása, partnerségi terv ismertetése 2. közzétett helyzetelemzésre, különösen SWOT elemzésre, érték-és konfliktustérkép(ek)-re vonatkozó vélemények 3. Jövőkép és átfogó cél meghatározása műhely munka keretében (közösségi tervezési technikák alkalmazása.

[67] A javasolt technikák leírását lásd: Segédlet a közösségi tervezéshez. Letölthető: http://www.terport.hu/teruletfejlesztes/utmutatok-kezikonyvek/teruletfejlesztesi-fuzetek-1-szam-segedlet-a-kozossegi-terve

CIKLUS	PARTNERSÉG MÓDJA	FELADAT, TECHNIKA
		Alkalmazható az „ÖTLETBÖRZE” vagy „KÁRTYATECHNIKA” módszer
	Stratégiai csoport összehívása	A műhelynapok eredményei alapján összeállított szakértői anyag véleményezése, javaslatok a véglegesítésre
Stratégiai programozási fázis	Térségi és tematikus műhelyek összehívása	1.Specifikus, horizontális és területi célok szakértők által összeállított-vizualizált tervezetének megvitatása WORLD CAFÉ technikával 2. Prioritások, a térség felelősségi körén belül és kívül eső beavatkozások meghatározása KÁRTYA technikával 3. Ad hoc műhelyek létrehozásának megvitatása, témáik meghatározása
	Ad hoc műhelyek (igény esetén)	Témának és célcsoportnak megfelelő technikával lebonyolított műhelymunka Akadálymentes kommunikációs projekt első fázis (lásd
	Nyilvános rendezvényeken való megjelenés	Nyilvánosság megkérdezése feleletválasztós kérdőívek alapján: a műhelyek javaslatainak rangsorolása Akadálymentes kommunikációs projektek népszerűsítése, egyes elemeinek lebonyolítása (lásd 4.3 alfejezetben)
	Stratégiai csoport összehívása	Műhelynapok és nyilvánosság véleménye alapján összeállított stratégiai dokumentum szakértői anyagának megvitatása
	TBFT	Koncepció és stratégiai program „jóváhagyása („továbbtervezésre alkalmas”)
Operatív programozási fázis és társadalmi, gazdasági, környezeti értékelés	Térségi és tematikus műhelyek összehívása	1. A stratégiai program egyes prioritásainak lebonyolítását szolgáló intézkedések és egyes fontos projektek meghatározása (a továbbiakban együtt: intézkedések);az egyes intézkedések céljainak és főbb tevékenységeinek azonosítása KÁRTYA technikával 2. Társadalmi, gazdasági, környezeti hatások értékelése WORLD CAFÉ technikával 3. Ad hoc műhelyek létrehozásának megvitatása
	Ad hoc műhelyek (igény esetén)	Témának és célcsoportnak megfelelő technikával lebonyolított műhelymunka Akadálymentes kommunikációs projekt második fázis

T BORV

CIKLUS	PARTNERSÉG MÓDJA	FELADAT, TECHNIKA
	Nyilvános rendezvényeken való megjelenés	Nyilvánosság megkérdezése feleletválasztós kérdőívek alapján: a műhelyek javaslatainak rangsorolása Akadálymentes kommunikációs projektek bemutatása (videofelvételek, részvevők személyes élménybeszámolói)
	Stratégiai csoport összehívása	Műhelynapok és nyilvánosság véleménye alapján összeállított operatív program és tervezést kísérő eljárások, illetve eredményeik átvezetésére vonatkozó ajánlások szakértői anyagának megvitatása WORLD CAFÉ technikával
	TBFT	Szakértői anyag véglegesítését követően teljes dokumentum „jóváhagyása („véleményezhető és társadalmasítható”)
VÉLEMÉNYEZÉS, NYILVÁNOSSÁG		
Koncepció, Stratégiai és Operatív Program és társadalmi, gazdasági, környezeti értékelés	Véleményezés és közzététel a 218/2009 kormányrendelet szerint, de a közvetlenül megkeresett véleményezők körének bővítésével	Elkészült dokumentum tervezet megküldése e-mailben véleményezésre a jogszabályban illetve a partnerségi tervben nevesített szervezeteknek, személyeknek, közzététel a TBFT honlapján, illetve a TEIR-ben
VÉGLEGESÍTÉS, JÓVÁHAGYÁS		
Tervezői válaszok és elfogadott vélemények alapján dokumentum véglegesítése	TBFT	Tervezői válaszok megvitatása
		Végleges dokumentum jóváhagyása („Kormány elé terjeszthető”)
	Kormány	KORMÁNYHATÁROZAT

BORV

2. 2. 8. 3. Tájékoztatók, vitaanyagok, munkaanyagok

Az egész folyamat általános alapelveinek tekintjük

- az információhoz való hozzáférés és a részvétel akadálymentességét,
- a környezeti fenntarthatóságot,
- a költségtakarékosságot.

Ezen alapelveknek megfelelően a kommunikáció elsődleges csatornája az internet és a személyes kapcsolattartás, és csak legvégső a nyomtatott dokumentum. A kettő közötti átmeneti megoldás a CD adathordozó, illetve a rövid néhány oldalas kivonatok, dokumentumrészletek közreadása.

Teljes dokumentumok papíralapú előállítása csak és kizárólag a véglegesítés után indokolt, max három példányban. További példányok költségtérítés ellenében rendelhetők a TBFT munkaszervezeténél.

A véleményezés során a TBFT NKft. a TBFT honlapjára feltöltött dokumentum elérhetőségét emailben küldi meg a nevesített véleményezők részére, míg mindenki más számára is hozzáférhetők a dokumentumok a honlapon.
A tervező a műhelynapokra, egyeztetésekre – igénytől függően – 10-30 percnyi *power point prezentációt* állít össze, melyet a tervezési folyamat mérföldköveivel összhangban, másrészt a célcsoport sajátos igényeinek, elvárásainak megfelelően frissít. A prezentációk is felkerülnek a TBFT honlapjára.

A *nyilvános rendezvényekre A4 v. A3 (összehajtogatott) kétoldalas szórólapok* készülhetnek fekete-fehér, vagy színes nyomtatott formában. A dokumentum tartalmi összeállítása a tervező feladata, sokszorosításáról a TBFT NKft, lehetőleg nyomdai technikával – gondoskodik. *Tablók készítése* jelentős munkaidőt köt le és nyomtatása is jelentős költségigényű, ezért ezt – ahol erre mód van, ott lehetőleg *vetítéssel javasolt helyettesíteni*. Amennyiben mégis igény van rá, akkor erre a részvételi tervezés költségvetésében külön forrást szükséges biztosítani.

BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

Sajtómegjelenés a helyi sajtó szakembereivel és a TBFT PR szakemberével, továbbá a TBFT elnökével egyeztetett időpontokban és módon történik. A sajtóanyagokról a TBFT PR szakembere gondoskodik.

A honlapon létrehozandó, *regisztrációval hozzáférhető nyilvános fórumon megjelenő vélemények*et, illetve a tervezés teljes ideje alatt e-mailen beérkezett véleményeket a TBFT PR munkatársa kezeli. A konstruktív véleményekről a jogszabály szerinti véleményezési fázisok lezárulásáig pontokba szedett, tematikusan és/vagy területileg összegzett, max. 3-4 oldalas összefoglaló készül a tervezésért felelős munkatársak segítségével. Tervezői válaszok szempontjából a *nyilvánosságot egy véleményezőnek* javasolt tekinteni, ami nem zárja ki, hogy egy-egy értékesebb felvetésre részletesebben reagáljon a tervező. A nyilvános fórumhoz tájékoztató kapcsolódik, mely tartalmazza:

- az éppen véleményezhető dokumentum elérhetőségét,
- a véleményezés határidejét,
- a vélemény sorsának nyomon követhetőségét,
- a véleményezési űrlapot.

2. 2. 8. 4. Az információhoz való hozzáférés, a részvétel akadálymentessége

A TBFT honlapján működtetendő webes platform, fórum (illetve nyilvános e-mail cím) a társadalom igen széles rétegei számára biztosítja az információhoz való hozzáférést és a tervezésben való részvétel lehetőségét, a vélemény útjának nyomon követését. Ezt egészíti ki a sajtó, mely legalább a véleményezési eljárások előtt rövid összefoglalót ad a tervről, a véleményezés lehetőségről és az elektronikus elérhetőségekről. Mindezekkel együtt továbbra is vannak olyan társadalmi csoportok, melyek a szükséges készségeknek híján vannak (nyugdíjasok viszonylag nagy csoportja, alacsonyan képzett lakossági csoportok). Olyan lakossági csoportokról van szó, amelyek érdekérvényesítő képessége egyébként is gyenge.

Az akadálymentes kommunikáció biztosítása érdekében – első körben esetleg kísérleti szinten – egy térségben vagy településen – javasolt önkéntesek igénybevétele, elsősorban a térség, illetve a környék főiskoláin tanuló közösségfejlesztő, kommunikáció, készségfejlesztő, marketing, szociális munkás, pedagógus szakok hallgatóiból. A kommunikációs akadályok leküzdése szorosan összefügg a közösségek kapacitásépítésével (érdekérvényesítő képesség növelése) és a társadalmi szolidaritás erősítésével.

Az akadálymentesítés főbb lépései:

- Az önkormányzatok, térségi vagy tematikus műhelyek jelzik, hogy erre igényt tartanak, és azt is, hogy milyen célcsoportok számára szeretnék igénybe venni, illetve a bekapcsolódó hallgatói csoportok maguk is megtalálhatnak ilyen csoportokat, például a családsegítő vagy védőnői szolgálatok, községgondnokok megkeresésével;
- A hallgatói csoportok, oktatóik, esetleg külső mentoraik (pl. az adott térségben dolgozó szociális munkás, családsegítő szolgáltat munkatársa, idősotthon vezetője stb.) segítségével elkészítenek célcsoportonként 1-1, az adott településnek, azon belül az adott célcsoportnak megfelelő *„Akadálymentes kommunikáció" tervet*. A tervet a jelentkező települések polgármesterével, szociális munkással vagy egy önként jelentkező civil szervezettel, esetleg az érintett célcsoport véleményformáló személyiségével, továbbá a TBF munkatársaival, a tervezőkkel egyezteti, véglegesíti és a részvételi és/vagy véleményezési fázisban végrehajtja. A projektek e hátrányos helyzetű csoportok kapacitásépítésének, forrásabszorpciós képességük növelésének fontos része, dokumentálásuk pályázati háttérdokumentáció részét is képezheti.
- Javasolt, hogy a sikeres projekteket, a TBF NKft tájékoztatása alapján, az érintett oktatási intézmények ismerjék el szakmai gyakorlatként. A legjobb projekteket javasolt díjazni, a sajtóban megjelenést biztosítani.
- A projektek elvárt eredménye, hogy a lehető legtöbb, a kommunikációban hátráltatott csoport az igényének megfelelő mélységben tájékozódjon a tervezési folyamatról és véleményét eljuttathassa a TBFT-nek. Externális hatások az ifjúság társadalmi érzékenységének növelése, a társadalmi kohézió erősödése, és a jövendő diplomás ifjúságának aktivizálása a tervezési folyamatában, továbbá az a tény, hogy az oktatási intézmények partneri szerepüket széles bázisra tudják helyezni.
- Az akadálymentes kommunikációs projektek a részvételi tervezés intézményrendszerében, mint ad hoc műhelyek valósulnak meg.

TKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

2. 2. 8. 5. Webes nyilvánosság

A TBFT honlapjáról elérhető platform egyszerre szolgálja:

- a tájékoztatást (informatív),
- a nyilvánosságot (véleményezés dokumentumainak közzététele, interaktív fórum, nyomon követhetőség)
- és a tervezés marketingjét (vonzó, figyelemfelkeltő, könnyen kezelhető stb).

A tervezés honlapja, a folyamatos fejlesztése révén igen sokoldalú (az elnevezések irányadók, a stílust és a tartalmat jelzik):

- együtt tervezünk (a részvételi tervezés rövid, közérthető bemutatása),
- akik készítik (a tervezés legfontosabb szereplőinek fényképes bemutatkozása, TBFT ajánlása; stratégiai csoport, műhelyek tagjai),
- partnereink,
- stratégiai csoport, műhelyek (bevezető, műhelyek tevékenységének bemutatása),
- faliújság (várható események ideje, helye),
- hírlevél (elmúlt események),
- dokumentumok (archívum, véleményezés alatt, jóváhagyott, emlékeztetők, állásfoglalások, tervezői válaszok stb.),
- szólj hozzá! (véleményezés alatt álló dokumentum elérése, véleménynyilvánítás lehetőségei).

Nyilvánosság általi véleményezés abban az esetben lehetséges, ha a webes platform interaktívvá tehető. A regisztrációs kötelezés megkönnyíti a kiértékelést, amit a javasolt űrlap is segít (lásd melléklet).

Javasolt továbbá a vélemény kifejtésének 2500 leütésben való maximálása:

- mindenki véleménye fontos (leíró jellegű tartalom, melyhez fokozatosan felkerülnek a folyamatban lévő, majd lezárt „akadálymentes kommunikáció” projektjek)
- fogalmak (a legfontosabb fogalmak közérthető magyarázata: koncepció, SWOT, jövőkép, célhierarchia, részvételi tervezés, kommunikációs akadálymentesség stb).

KAJ
BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

2. 3. A TERÜLETFEJLESZTÉS ESZKÖZ- ÉS INTÉZMÉNYRENDSZERÉNEK ELEMZÉSE

2. 3. 1. A területfejlesztés forrásainak elemzése

A területfejlesztési célok megvalósítását az általános gazdasági szabályozás, a normatív és a térségre vonatkozó sajátos pénzügyi eszközrendszer összehangolt működése, a forráskoordináció, valamint a miniszter számára külön jogszabályban meghatározott jogkörök biztosítják. A területfejlesztést és a területrendezést segítő pénzügyi eszközök (1996. évi XXI. tv. alapján):

- az éves költségvetési törvényben meghatározott, területfejlesztési célokat szolgáló előirányzatok, a gazdaság, foglalkoztatás, infrastruktúra fejlesztését szolgáló pénzalapok,
- önkormányzatok településfejlesztését támogató céltámogatások,
- a vállalkozásokat segítő, meghatározott területen (szabad vállalkozási zóna, ipari park) igénybe vehető pénzügyi kedvezmények,
- térségi programok megvalósítását elősegítő egyéb központi források,
- a térség helyi önkormányzatai által átadott források, helyi adókedvezmények,
- a területfejlesztési célú segélyek, hitelek,
- a gazdálkodást végző szervezetek és mindezek érdekvédelmi szervezetei, a gazdasági kamarák, valamint más intézmények önkéntes hozzájárulásai.

A központi költségvetés, továbbá az egyes programok és fejlesztések elfogadásakor a területfejlesztés céljait figyelembe kell venni: az országos infrastruktúra-rendszerek fejlesztése során, az ipari és mezőgazdasági válságkezelő és szakmapolitikai programokban, a foglalkoztatáspolitikában, a beruházás- és vállalkozásösztönzést, valamint a beruházás-fejlesztést szolgáló alapok kialakításában, az önkormányzati szabályozás kiegyenlítő mechanizmusaiban, az idegenforgalomban, az adópolitikában, a szociálpolitikában és az egészségügyi ellátásban, a művelődési és közoktatás-politikában.

Magyarországon a fejlesztések több mint 80%-a EU-s támogatásokkal valósul meg, így a továbbiakban ezeket részletesebben, míg a sokszínű, ám volumenében kisebb egyéb forrásokat kevésbé kifejtve mutatjuk be. Az Európai Unió költségvetésének nagyjából 1/3-át költi kohéziós (=regionális) politikára. A kohéziós politika a stratégiai beruházás politikája, mellyel az EU célja az, hogy serkentse régióinak és településeinek gazdasági növekedését, javítsa a lakosság életszínvonalát. Ez egyben a tagországok közötti szolidaritás megnyilvánulása is, ugyanis a kedvezményezettek elsősorban a kevésbé fejlett régiók, csökkentve így a területi egyenlőtlenségeket.[68] A kohéziós politika pénzügyi eszközei az Alapok. Ezek a következők: Strukturális Alapok (SA), Kohéziós Alap (KA), Európai Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Alap (EMVA). Hazánk Uniós csatlakozása előtt felkészülésképpen Előcsatlakozási Alapokat kapott: PHARE (SA megfelelője), ISPA (KA megfelelője), SAPARD (EMVA megfelelője). A Strukturális Alapok két alapot foglal magába: Európai Regionális Fejlesztési Alap (ERFA) és Európai Szociális Alap (ESZA).

2007-13-as ciklus:

[68] http://europa.eu/pol/pdf/flipbook/hu/regional_policy_hu.pdf

Pénzügyi eszközök:

- Strukturális Alapok: ERFA elsősorban infrastruktúra-fejlesztésre, ESZA humánerőforrás fejlesztésre
- Kohéziós Alap: nagy infrastrukturális fejlesztésekre (pl.: 4-es metró) és környezetvédelmi célokra

EMVA és a hazánkat kevésbé érintő Európai Halászati Alap. EMVA négy tengelye: a mező- és erdőgazdaság, az élelmiszer-feldolgozás versenyképességének javítása, a földhasználat racionalizálása a környezeti és természeti értékek figyelembevételével (környezetgazdálkodás), a vidéki foglalkoztatás bővítése és a tevékenységek diverzifikálása (vidékfejlesztés), helyi közösségi igényeket szolgáló fejlesztések (LEADER). Ezeket az Új Magyarország Vidékfejlesztési Program részletezte.

Elsődleges célkitűzések:

„Konvergencia": célja, hogy felgyorsítsa az EU-átlag 75%-a alatti egy főre jutó GDP-vel rendelkező, ún. konvergencia régiók felzárkózását. Azok a tagállamok, melyek GNI/fő értéke az uniós átlag 90%-a alatt van Kohéziós Alapra jogosultak. Továbbá csökkenő támogatást kaptak a phasing out régiók. Az alapok 81,5 %-a (ERFA+ESZA+KA).

„Regionális versenyképesség és foglalkoztatás": azok a régiók kapták, melyek nem konvergencia régiók. Minden egyéb EU-régióra vonatkozik azzal a céllal, hogy erősítse a régiók versenyképességét és vonzerejét, valamint a foglalkoztatást. Phasing in: EU15-ből fejlődésüknek köszönhetően lépték át a küszöbértéket. Alapok: 16 %-a (ERFA+ESZA).

„Európai területi együttműködés": határon átnyúló programok (nem régiós lehatárolás), transznacionális programok (Ny-K irányú), interregionális programok (É-D irányú). Alapok: 2,5 %-a (ERFA)

Legfőbb hazai dokumentumok: Országos Területfejlesztési Koncepció (OTK, 2005), Nemzeti Stratégiai Referenciakeret (NSRK): Új Magyarország Fejlesztési Terv (ÚMFT, 2007-10) és Új Széchenyi Terv (ÚSZT, 2010-13), Operatív Programok (OP-k):

Gazdaságfejlesztési Operatív Program (GOP): a magyar gazdaság tartós növekedését a fizikai és humán tőke minőségének, valamint a teljes tényezőtermelékenység javításával kívánta elősegíteni.

Közlekedés Operatív Program (KÖZOP): átfogó célja az elérhetőség javítása volt a versenyképesség növelése és a társadalmi-területi kohézió erősítése érdekében, valamint a környezetkímélő közlekedési módok fejlesztése a fenntarthatóság érdekében.

Társadalmi Megújulás Operatív Program (TÁMOP): a TIOP és a ROP-ok által biztosított infrastrukturális háttérre építve a munkaerőpiac kínálati oldalára irányuló intézkedéseket, emberi erőforrások fejlesztését foglalta magába.

Társadalmi Infrastruktúra Operatív Program (TIOP): a humán közszolgáltatások fizikai infrastrukturális feltételeinek fejlesztésével kívánt hozzájárulni az aktivitás növeléséhez.

Környezet és Energia Operatív Program (KEOP): célja az volt, hogy mérsékelje hazánk környezeti problémáit és ezzel javítsa a társadalom életminőségét és a gazdaság környezeti folyamatokhoz történő alkalmazkodását.

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

Államreform Operatív Program (ÁROP): célja az volt, hogy a társadalom közigazgatással szembeni elvárásait oly módon teljesítse, hogy eközben a növekedjen a közigazgatás teljesítménye.

Elektronikus Közigazgatás Operatív Program (EKOP): célja az előző OP-hoz hasonlóan a közigazgatás teljesítményének javítása, ám itt az infokommunikációs technológia modernizálásával kívánták ezt elérni.

Végrehajtás Operatív Program (VOP): horizontális, technikai segítségnyújtásról szólt. Az NSRK és az összes operatív program végrehajtásához kötődő stratégiai, rendszerszintű tevékenységeket támogatta.

Regionális Operatív Programok (ROP-ok): Dél-Alföldi, Dél-Dunántúli, Észak-Alföldi, Észak-Magyarországi, Közép-Dunántúli, Közép-Magyarországi, Nyugat-Dunántúli

A 2014-20-as ciklus költségvetésének 1/3-a (1082 milliárd euróból 351,8 milliárd eurót) a regionális politika céljaira fog fordítódni, az alábbi megoszlásban:

SA (ERFA+ESZA):

- Kevésbé fejlett régiók (GDP/fő átlag 75%-a alatt): 182,2 milliárd euró (52%) – 6 régiónk, Közép-Magyarország kivételével
- Átmeneti régiók (GDP/fő átlag 75%-90%-a): 35,4 milliárd euró (10%) – hazánkban nincs ilyen régió
- Fejlettebb régiók (az egy főre jutó GDP az EU-27 átlagának legalább 90%-a): 54,3 milliárd euró (15%) – Közép-Magyarország

KA: 65,3 milliárd euro (19%)

Európai Területi Együttműködés (ETE) a maradék 4% nagy része

Miközben az ERFA és ESZA prioritások támogatása nő, addig a KA-é csökken, az előző ciklushoz képest. A 2014-20-as időszakban mindössze két célkitűzés van: „Befektetés a növekedésbe és a munkahelyekbe" (ERFA+ESZA+KA) és „Európai Területi Együttműködés" (ERFA).

Az alapok főbb prioritásai az új tervezési ciklusban:

ERFA: energiahatékonyság, megújuló energiaforrások, innováció, KKV-k támogatása, fenntartható városfejlesztés, legkülső és gyéren lakott régiók fejlesztése

ESZA: foglalkoztatás fejlesztése és a munkaerő mobilitásának támogatása, szegénység elleni küzdelem és társadalmi befogadás erősítése, befektetés az oktatásba, intézményi képességek és hatékony közszolgálat fejlesztése, partnerség erősítése

KA: befektetések a transzeurópai szállítási hálózatba (TEN-T) és a környezetvédelembe

ETE: keretet biztosít a tagállamok közti tapasztalatcseréhez és közös problémamegoldásokhoz. Tervezett forrásfelosztás: 73% határokon átnyúló együttműködés, 21% transznacionális együttműködés, 6% interregionális együttműködés

Legfőbb hazai dokumentumok: Országos Fejlesztési és Területfejlesztési Koncepció (OFTK, 2014), Nemzeti Stratégiai Referenciakeret (NSRK): Partnerségi Megállapodás (PM, 2014), az Operatív Programokat az alábbi táblázat sorolja fel, az EU-s forráskeret mértékével. Míg a 2007-13-as ciklusban összesen 15 db operatív program volt, a jelenlegi ciklusban ez lecsökkent 10 db-ra, viszont megszűntek

TÉKAJ
BORSODI KÉPZŐ FEJLESZTÉSI TANÁCS

a ROP-ok. „Helyükbe” a Versenyképes-Közép-Magyarország Operatív Program (VEKOP) és a Terület- és Településfejlesztési Operatív Program (TOP) lépett. Ennek köszönhetően csökkent a közvetlen terület alapú támogatások köre. A VEKOP a rendelkezésére álló forrásokat az alábbi főbb területekre koncentrálja: regionális gazdasági teljesítmény fenntartható módon történő növelése (tudásgazdaság, kreativitás, innováció), közösségi infrastruktúra fejlesztése, valamint a foglalkoztathatóságot segítő társadalmi környezet fejlesztése. A TOP elsődleges célja a térségi, decentralizált gazdaságfejlesztés, mely által növekszik a foglalkoztatás. Ennek érdekében fő stratégiai célja a szükséges helyi feltételek biztosítása. Célterülete az ország Budapesten és Pest megyén kívüli területe, ahol elsősorban az önkormányzatok (18 megyének és 22 megyei jogú városnak) fejlesztéséhez nyújt támogatásokat. A 1702/2014. (XII. 3.) Korm. határozat 2. melléklete alapján kijelenthető, hogy a megyei önkormányzatok tervezési jogkörében készülő megyei szintű fejlesztési programok forrásainak indikatív, megyénkénti megoszlása kohéziós célokat szolgál. Ennek megfelelően a legtöbb forrás, több mint 93 milliárd Ft Borsod-Abaúj-Zemplén megyének jut, melyet Szabolcs-Szatmár-Bereg megye követ. Volumenében azonban összességében csökkent a közvetlen területi alapú támogatások nagysága a TOP és a VEKOP kapcsán is inkább területi gazdaságfejlesztésről beszélhetünk, melyet tovább erősít az a tény, hogy a Gazdaságfejlesztési és Innovációs Operatív Program teszi ki az operatív programok forráskeretének legnagyobb részét. A GINOP prioritástengelyei (a források nagyságának sorrendjében): Pénzügyi eszközök, Foglalkoztatás növelése, Kutatás, technológia és innováció fejlesztés, Kkv-k versenyképességének javítása, Infokommunikációs fejlesztések, Versenyképes munkaerő, Turizmus és Energia. Ha összeadjuk e három operatív program forráskeretét, akkor közel 60% jön ki, mely gazdaságfejlesztési célokat szolgál. Mindez uniós és hazai szinten is arra enged következtetni, hogy a kohézió gyengül, a versenyképesség helyeződik előtérbe. A regionalizmus leértékelődőben van, a nagyvárosok lesznek a „kirakatok” a place-based szellemében. Viszont Magyarország az uniós tagállamok közül az elsők között szerepel az egy lakosra jutó támogatási összeg tekintetében, hiszen 2020-ig minden magyar állampolgárra 712 ezer forint fejlesztési forrás jut, ami 50 ezer forinttal több, mint az előző fejlesztési ciklusban.[69]

T K A J
BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

[69] https://www.palyazat.gov.hu/az_europai_bizottsag_altal_elfogadott_operativ_programok_2014_20)

87. táblázat: Európai Uniós kötelezettségvállalási keret-előirányzatok a 2014-2020-as programozási időszakra

adatok euróban

Megnevezés	Indikatív EU forráskeret a teljes időszakban
Gazdaságfejlesztés és Innovációs Operatív Program	7 733 969 530
Versenyképes Közép-Magyarország Operatív Program	463 703 439
Terület- és Településfejlesztési Operatív Program	3 389 963 001
Integrált Közlekedésfejlesztési Operatív Program	3 331 808 225
Környezet és Energetikai Hatékonysági Operatív Program	3 217 105 883
Emberi Erőforrás Fejlesztési Operatív Program	2 612 789 000
Közigazgatás- és Közszolgáltatás Fejlesztési Operatív Program	794 773 905
Rászoruló Személyeket Támogató Operatív Program	93 882 921
Vidékfejlesztési Program	3 455 336 493
Magyar Halgazdálkodási Operatív Program	39 096 293
Operatív Programok összesen	**25 132 428 690**

Forrás: T/4730. számú törvényjavaslat Magyarország 2016. évi központi költségvetéséről, 5. melléklet

A 2014-20-as időszakban a Közös Agrárpolitikára fordítódik az EU költségvetés 38%-a, ebből Magyarországra több mint 13 milliárd € jut. Közösségi szinten három fő prioritás van: életképes élelmiszer-előállítás, fenntartható gazdálkodás a környezeti erőforrásokkal és a vidéki területek kiegyensúlyozott fejlődése. Hazánkban két pilléren keresztül lesznek elérhetőek a források (http://www.nak.hu/hu/egyseges-kerelem-gazdalkodoi-kezikonyvek/3128--50/file):

I. pillér: Közvetlen kifizetések és piaci intézkedések. Előbbinél kiemelt szempont lesz a „zöld" komponens, a fiatal gazdák és kistermelők támogatása, utóbbi pedig a mezőgazdasági termékpiacok közös szervezését jelenti. Ez a források döntő részét, több mint 68%-át teszi ki, forráskezelő a Földművelésügyi Minisztérium.

II. pillér: Vidékfejlesztési Program (VP) prioritásai: tudásátadás és innováció, versenyképesség és életképesség fokozása, élelmiszerlánc szervezése és kockázatkezelés, ökoszisztémák állapotának helyreállítása, erőforrás hatékonyság, társadalmi befogadás előmozdítása és a vidéki térségek gazdaságfejlesztése. Ez a források közel 32%-át teszi ki, forráskezelő a Miniszterelnökség. A VP prioritásait támogató főbb tématerületek és kapcsolódó forráskereteik:

- mezőgazdasági termelés és élelmiszer-feldolgozás (2767 millió €)
- vidéki térségek (690 millió €)
- erdőgazdálkodás (343 millió €)
- tudásátadás-innováció, együttműködések (139 millió €)

A támogatásban részesülő projektek mind hozzájárulnak az Európa 2020 stratégiában meghatározott növekedési célok eléréséhez (intelligens, fenntartható, inkluzív fejlődés). A tagállamoknak partnerségi megállapodásukban ismertetniük kellett célkitűzéseiket, kifejtve, mit szeretnének elérni a rendelkezésükre bocsátott forrásokkal, emellett részletesen le kellett írniuk, hogyan mérik majd a célkitűzéseik teljesítése terén elért haladást. Ez lehetővé teszi a források felhasználásának rendszeres nyomon követését és az ezzel kapcsolatos párbeszédet. Fontos változások („lisszabonizáció"): minden régió részesülhet a SA-ból, átmeneti régiók kategória a phasing-in/out helyébe lép. Ebben az időszakban a

BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

régiókról a városok felé lehet érezni egyfajta irányváltást. Két új fejlesztési eszköz is megjelent az Integrált Területi Együttműködés (ITI) és a Közösségvezérelt helyi fejlesztés (CLLD). Több forrásból, több Operatív Program, több prioritási tengelyét is be lehet vonni – multi-funding.

EU-n kívüli nemzetközi szervezetek forrásai:

Nemzetközi szervezetek példái (Jakab Cs. 2012):

- Az Egyesült Nemzetek Szervezete (ENSZ) és a Világbank-csoport: elsődleges céljuk a szegénység, korrupció és az AIDS elleni küzdelem, azonban a 2000-es évek óta a helyi gazdaságfejlesztést (helyi infrastruktúra, szolgáltatások és termelői szféra által) is támogatják.
- Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezet (OECD): Kelet-Közép-Európa térségében elsősorban a piacgazdaságok megerősítését, leromlott környezeti állapot javítását támogatja, főként nem anyagi eszközökkel.

Nem EU-tag európai államok példái:

- Svájci Hozzájárulás: 2012-2015 között összesen 111 projekt valósult meg főként Észak-Magyarország és Észak-Alföld régiókban. Ennek keretében a Svájci Államszövetség körülbelül 1,3 milliárd svájci frankkal támogatta a 2004 óta csatlakozott országokat, csökkentve a társadalmi-gazdasági egyenlőtlenségeket. A támogatási célok között kiemelt helyen szerepelt a civil szervezetek megerősítése és a hátrányos helyzetű gyermekek oktatásának támogatása (http://svajcivil.hu/).
- Európai Gazdasági Térség (EGT) és Norvég Alap (http://www.norvegalap.hu/altalanos-leiras): Norvégia, Izland és Liechtenstein, mint donor országok által létrehozott finanszírozási mechanizmus, amelyek bár nem EU-tagok az EGT országai közti különbségek kiegyenlítése, a szolidaritás jegyében külön támogatási alapokkal segítik a 2004 óta csatlakozott tagállamokat, sőt még Portugáliát, Spanyolországot és Görögországot is. A két támogatási alap abban különbözik, hogy a Norvég Alapot csak a névadó finanszírozza, bár az EGT Alapnak is 95 százalékát állja. A két alap összesen közel 2 milliárd €-nyi forrást osztott szét 2009-2014 között (Jakab Cs. 2012). A kétoldalú kapcsolatok erősítéséhez donori szervezetekkel való együttműködés, tapasztalatcsere, tudástranszfer egyaránt hozzájárulhat. Hazánk körülbelül 40 milliárd Ft keretösszeg felhasználására jogosult 2016. április 30-ig. Fő támogatott programterületek: kutatás, fejlesztés, innováció, környezetvédelem és fenntartható fejlődés, civil szervezetek támogatása, kulturális örökség megőrzése, humán erőforrás javítása.

Az állami és önkormányzati szektor területfejlesztési pénzügyeit több törvény, valamint rendelet szabályozza, azonban a területfejlesztés szereplőinek köre igen széleskörű ezeken a szektorokon kívül is. A gazdasági egységek beruházásainak ösztönzési lehetőségeiről már beszámoltunk azonban van még két szféra, melyeket be lehet vonni a területfejlesztés folyamatába:

- Non-profit szféra, civil szervezetek: a rendszerváltozás után jöttek létre azok a keretek, melyek lehetőséget teremtettek a civil szféra fejlődéséhez, azonban a posztszocializmus örökségeként a folyamat lassan haladt. Mára viszonylag sok, körülbelül 65 ezer nonprofit szervezet van

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

beregisztrálva, azonban sokuk aktivitása kérdéses, valamint fejlesztéspolitikai irányultságú kevés van. A 2000-es évek második felében aktívak voltak, ám 2012 óta visszaesés figyelhető meg. A fokozatos megerősödés révén képessé váltak arra, hogy közfeladatok ellátását vállalják magukra. Ezen kívül egyre komolyabb igény mutatkozott arra, is hogy a döntési folyamatokban is aktívan részt vegyenek, mely EU-s követelmény is (helyi igényeken, véleményeken alapuló HGF-ek). A hatékony területfejlesztésnek elengedhetetlen feltétele a helyi adottságok részletes ismerete, melyet legtöbb esetben birtokolnak is a civil szervezetek. Lehetnek projektgazdák is a civil szereplők, általában közösségfejlesztéshez és környezetvédelemhez kötődően.

- Magánszektor, háztartások: általában közvetett szereplői a beruházásoknak (terület és környezetformáló), ugyanis hatásuk van a területi foglalkoztatás helyzetére, a helyi vállalati kultúra alakítására, növelhetik a helyi adóbevételeket, részt vehetnek az infrastrukturális fejlesztések lebonyolításában, jelentős humán és pénzügyi erőforrást (akár megtakarításaik révén) is be tudnak vonni a területre.

2. 3. 2. A területfejlesztés intézményrendszere

Röviden és tömören a területfejlesztés az, amit a Területfejlesztési Minisztérium, vagy más ezzel a feladattal megbízott kormányzati hivatal tesz (Illés I. 2008 11. o.). A rendszerváltozás előtti Magyarországon nem alakult ki ilyen intézményi keret, azóta pedig szinte kormányzati ciklusonként, sőt néha még azokon belül is jelentős átszervezésekre kerül sor. Legtöbb esetben a Földművelésügyi és Vidékfejlesztési Minisztérium volt érte a felelős, mára fragmentálttá vált. Elsődlegesen a Nemzetgazdasági Minisztérium a fő szerv, hiszen itt zajlik a stratégiai tervezés és felelőse a jogszabályalkotásnak is. A végrehajtás a Nemzeti Fejlesztési Minisztérium, a területrendezés a Belügyminisztérium, a területfejlesztési és vidékfejlesztési támogatások pedig a Miniszterelnökséghez tartoznak. A területfejlesztés tehát szükségszerűen állami részpolitika, ugyanis a jóléti államokban a központi kormány beavatkozik a térfolyamatokba, mert alapvetően egyenlőtlenül oszlanak el térben a különböző erőforrások. A területfejlesztés komplexitása magába foglalja a tervezést, szabályozást és intézményrendszert, tágabb értelemben eleme még a településfejlesztés, településrendezés és a vidékfejlesztés is (utóbbiak most nem kerülnek bemutatásra). A területfejlesztés összességében olyan sokszereplős tevékenység, mely igen bonyolult szervezeti és intézményi környezetben és kapcsolatrendszerben valósul meg. Az 1996. évi XXI. törvény is több felelőst nevez meg a területfejlesztés céljainak és feladatainak ellátására, sőt maga a hazai szakirodalom sem egységes az intézményrendszer elemeinek felsorolásában. Az intézményrendszer, döntési szervek, szintek adott rendszere. Kétféle szemlélet létezik: szűkebb értelemben a területfejlesztés közvetlen intézményrendszerén a területfejlesztési törvény által megjelölt struktúrát értjük (részletesebben mi is ezt mutatjuk be a továbbiakban), tágabb értelemben a közvetlenül, vagy közvetetten érintett egyéb szereplők közé tartoznak:

- a területi dekoncentrált szervek,
- érdekképviseleti szervek, szervezetek,
- munkaerő-piaci intézmények,
- vállalkozásfejlesztési intézmények,

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

- pénzügyi intézmények,
- tudományos kutató és oktató intézmények, szakmai háttérintézmények,
- civil szervezetek

2..3. 2. 1. A központi állami szervek és feladataik (az 1996. évi XXI. tv. alapján)

Országgyűlés:

- határozattal elfogadja az országos fejlesztési és területfejlesztési koncepciót,
- beszámoltatja a Kormányt a területfejlesztési politika végrehajtásáról;
- elfogadja a területfejlesztés eszköz- és intézményrendszerének átfogó szabályait;
- törvénnyel elfogadja az ország, a Budapesti Agglomeráció, a Balaton Kiemelt Üdülőkörzet területrendezési tervét;
- az éves költségvetési törvény elfogadása során dönt a területfejlesztést és területrendezést szolgáló pénzeszközökről, valamint évente beszámoltatja a Kormányt ezek felhasználásáról;
- meghatározza a területfejlesztéssel kapcsolatos önkormányzati feladatokat és ezek forrásait.
- Kormány:
- előkészíti és az Országgyűlés elé terjeszti az országos fejlesztési és területfejlesztési koncepciót, az ország, a Budapesti Agglomeráció, a Balaton Kiemelt Üdülőkörzet területrendezési tervét, az éves költségvetési törvényben a területfejlesztést és a területrendezést szolgáló pénzügyi eszközöket és az egyes pénzügyi kedvezményeket;
- pénzügyi támogatást nyújt az országos területfejlesztési koncepcióban meghatározott területfejlesztési programok megvalósításához;
- meghatározza a területfejlesztést szolgáló pénzügyi eszközök, az igénybe vehető kedvezmények felhasználási szabályait;
- meghatározza a régiók területi lehatárolását;
- elfogadja a kiemelt térségekre vonatkozó területfejlesztési koncepciókat és programokat;
- ösztönzi a fejlesztési programok készítését és a térségi összefogással megvalósuló fejlesztéseket;
- elősegíti és támogatja az ország határ menti térségeinek a szomszédos országokkal való együttműködését, az európai regionális együttműködést;
- négyévente beszámol az Országgyűlésnek az ország területi folyamatainak alakulásáról és a területfejlesztési politika, valamint a területrendezési tervek érvényesítésének hatásairól;
- gondoskodik az országos területi információs rendszer (TeIR) működtetéséről és ennek keretében a tervek nyilvántartásáról;
- rendeletben meghatározza a miniszterek területfejlesztéssel és területrendezéssel összefüggő feladatait és a miniszterek közötti folyamatos koordináció szabályait;
- jelöli az Európai Unió Régiók Bizottságába Magyarország képviselőit;
- meghatározza a kedvezményezett járások és települések besorolását, valamint a besorolás feltételrendszerét;

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

- az európai uniós tervezési ciklusoknak megfelelően felülvizsgálja a kedvezményezett járások és települések körét;
- dönt a regionális támogatási térkép koncepciójáról.

Országos Területfejlesztési Érdekegyeztető Fórum (a továbbiakban: OTÉF):

- a Kormány, valamint a megyei önkormányzatok, a fővárosi önkormányzat, a megyei jogú városok és a fővárosi kerületi önkormányzatok közötti konzultációk és tárgyalások érdekegyeztető fóruma.
- feladata a kormányzat, valamint a megyei önkormányzatok és a fővárosi önkormányzat területfejlesztési, területrendezési és vidékfejlesztési érdekeinek, törekvéseinek feltárása, egyeztetése, megállapodások létrehozása, információcsere, javaslatok, alternatívák vizsgálata, továbbá a megyei jogú városok és fővárosi kerületi önkormányzatok fejlesztési elképzeléseinek és célkitűzéseinek összehangolása.
- véleményező, javaslattevő feladatkörben közreműködik:
- a területfejlesztési politika kialakításában,
- a területfejlesztési, területrendezési, vidékfejlesztési, ágazati és a megyei, valamint a fővárosi fejlesztési elképzelések és célkitűzések összehangolásában,
- a területfejlesztési, területrendezési és vidékfejlesztési célú ágazati eszközök összehangolásában, ágazati tervek véleményezésében,
- az országos, országos jelentőségű, valamint az országhatárokon átnyúló infrastruktúra-tervezés összehangolásában.

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

A miniszter és más miniszterek feladatai:

A miniszter:

- közreműködik a kiemelt térségekre vonatkozó fejlesztési programok kidolgozásában, szervezi a végrehajtásukkal összefüggő feladatok teljesítését, és az e célt szolgáló anyagi eszközök felhasználását az érintett miniszterekkel együttműködve;
- szervezi az országos és az országos jelentőségű, valamint az országhatáron átnyúló, közös koncepciók és tervek kialakítását, gondoskodik elkészítésükről;
- elősegíti az érintett miniszterekkel együttműködve a forráskoordinációt és a programfinanszírozás megvalósulását;
- elősegíti a területfejlesztési koncepciók és programok összhangját;

A miniszterek feladataik ellátása során érvényesítik az e törvényben rögzített célokat, részt vesznek a területfejlesztéssel összefüggő és szakterületüket érintő kormányzati feladatok ellátásában. Így különösen:

- részt vesznek a területfejlesztési koncepciók és programok feladatkörüket érintő munkarészeinek kidolgozásában és érvényesítésében;

- évente tájékoztatják a Kormányt feladatkörükben végzett fejlesztések főbb mutatóiról;
- részt vesznek a területrendezési tervek készítésében, gondoskodnak azok - feladat- és hatáskörüket érintő - munkarészeinek kidolgozásáról és érvényesítéséről.

Széchenyi Programiroda Nkft.:

- A Széchenyi Programirodákról szóló 68/2011. (IV. 28.) Korm. rendelet módosításáról szóló 450/2013. (XI. 28.) Korm. rendelet értelmében az NSRK keretében támogatott adminisztratív, kifizetési, és/vagy menedzsment problémákkal küzdő, illetve késedelemben lévő, nemzetgazdasági, illetve abszorpciós szempontból kiemelt jelentőségű projektek megvalósulásának támogatására 12 db projekttel rendelkezik. A projektek keretében kerül sor a szükséges projektdoktori rendszer kialakítására és működtetésére. A projektek hozzájárulnak az egyes OP-k sikeres és hatékony végrehajtásához, különösen a kifizetések gyorsításához és a támogatott projektek megfelelő zárásához, amely a technikai segítségnyújtás prioritás célja. A projektek megvalósításának időtartama: 2014. január 01 – 2015. december 31. Ez idő alatt összesen 40 irodát létesített az ország különböző pontjain (http://www.szpi.hu/index.php)
- A helyi Széchenyi Programirodán belül Világörökségi Térségfejlesztési Programiroda alakult Tokaj-Hegyalján 2011. december 2-án. Az iroda feladata a borvidékkel kapcsolatos fejlesztéspolitikai feladatok koordinálása. Működése lehetővé teszi, hogy a kulturális és természeti értékek védelme mellett jelentősen növekedjen a fejletlenebb térség szőlészeti, borászati és turisztikai jövedelemtermelő képessége a remélt kisugárzó (spill-over) hatásnak köszönhetően (https://www.palyazat.gov.hu/megalakult_a_tokaj_hegyalja_vilagoroksegi_tersegfejlesztesi_programiroda).

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

2. 3. 2. 2. Területi szervek és feladataik (az 1996. évi XXI. tv. alapján)

Területfejlesztési önkormányzati társulás:

a települési önkormányzatok képviselő-testületei a közös területfejlesztési célok kidolgozására és megvalósítására hozhatják létre. Jogi személyiséggel rendelkezik, törvényességi felügyeletet a fővárosi és megyei kormányhivatal gyakorol rajtuk.

A megyei önkormányzat és a fővárosi önkormányzat (utóbbi jelen dokumentumban nem releváns, így nem részletezzük):

a törvény módosítása során a jogalkotó területfejlesztési feladatokat területi szinten a regionális fejlesztési tanácsok és megyei területfejlesztési tanácsok megszüntetésével a megyei önkormányzatok hatáskörébe utalta, a területfejlesztési tervezéssel összefüggő feladatok ellátása keretében:

- az országos fejlesztési és területfejlesztési koncepcióval összhangban - a megyei jogú városok önkormányzatának egyetértésével, valamint a fővárosi kerületi önkormányzatok többségének

egyetértésével - kidolgozza és határozattal elfogadja a megyei és a fővárosi területfejlesztési koncepciót, illetve - a megyei és a fővárosi területfejlesztési koncepció és a megyei területrendezési terv figyelembevételével - a megyei és fővárosi területfejlesztési programot, a területfejlesztés stratégiai tervezéséért felelős miniszter állásfoglalásának beszerzését követően,

- részt vesz az országos fejlesztési és területfejlesztési koncepció, valamint az operatív program kidolgozásában, a megyei jogú városok önkormányzata és a fővárosi kerületi önkormányzatok kötelező bevonásával észrevételeik figyelembevételével,
- előzetesen véleményezi az országos, valamint a megyét vagy a fővárost érintő ágazati fejlesztési koncepciókat és programokat a megyei jogú városok önkormányzata és fővárosi kerületi önkormányzatok kötelező bevonásával, észrevételeik figyelembevételével,
- előzetesen véleményezi a térségi területfejlesztési koncepciókat és programokat,
- a tervezés és a végrehajtás során gondoskodik a partnerség elvének érvényesítéséről,
- részt vesz a határ menti megyék határon átnyúló nemzetközi fejlesztési programjainak tervezésében, kidolgozásában;
- a területfejlesztési tervek végrehajtásával kapcsolatos feladatok ellátása keretében:
- nyomon követi és értékeli a megyei vagy fővárosi területfejlesztési koncepció és a megyei vagy fővárosi területfejlesztési programok végrehajtását,
- dönt a hatáskörébe utalt fejlesztési források felhasználásáról,
- monitoring bizottság vagy más döntéshozó szerv útján közreműködik a területi operatív programok irányításában, megvalósításuk végrehajtásában,
- figyelemmel kíséri az operatív programok megyében vagy a fővárosban jelentkező feladatainak megvalósítását, beleértve a megyehatáron átnyúló és más nemzetközi programok végrehajtását a megyei jogú városok önkormányzata és a fővárosi kerületi önkormányzatok kötelező bevonásával, észrevételeik figyelembevételével,
- más megyei önkormányzatokkal és államigazgatási szervekkel közösen, monitoring bizottság vagy más döntéshozó szerv útján közreműködik a határon átnyúló nemzetközi fejlesztési programok irányításában, részt vesz azok lebonyolításában, végrehajtásában,
- dönt a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Alapból a megyei önkormányzat hatáskörébe utalt pénzeszközök felhasználásáról,
- a megye gazdaságának és foglalkoztatásának fellendítése érdekében gazdaságfejlesztési, befektetés ösztönző tevékenységet lát el, aminek elősegítése érdekében külön szervezetet hozhat létre vagy megállapodás alapján más szervezettel működhet együtt;

a területfejlesztési koordinációval kapcsolatos feladatok ellátása érdekében:

- összehangolja illetékességi területén az államigazgatási szervek, a települési vagy kerületi önkormányzatok, a megyei jogú város önkormányzata, a gazdasági és civil szervezetek fejlesztési elképzeléseit,
- területileg összehangolja a politikai és a területi szerepéből, továbbá a nemzetközi és határon átnyúló együttműködésből adódó feladatait, biztosítja azok összhangját,
- a települési önkormányzatok felkérése alapján elősegíti a helyi önkormányzatok területfejlesztési társulásainak szerveződését,

TKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

- szakmai kapacitásával segíti a területfejlesztési önkormányzati társulások és a térségi fejlesztési tanácsok tervező, döntés-előkészítő, fejlesztési célokat feltáró, pályázatokat megalapozó tevékenységét,
- a térségi gazdaságfejlesztő szervezet útján koordinálja a megye területén az ipari parkok és a szabad vállalkozási zónák tevékenységét, az önkormányzatok és a gazdasági szervezetek fejlesztési elképzeléseit a megye gazdasági szereplőivel együttműködve,
- vizsgálja és értékeli a megye vagy a főváros társadalmi és gazdasági helyzetét, környezeti állapotát, adottságait, a vizsgálatok során felhasznált információkat és a vizsgálatok eredményeit a területi információs rendszer rendelkezésére bocsátja,
- kölcsönös információcserével segíti a területfejlesztési és területrendezési információs rendszer működését, információkat biztosít a területi tervek készítéséhez, valamint fogadja a törvényben szereplő megyei szintre delegált feladatok elvégzése érdekében a központi adatbázisok adatait,
- a területfejlesztési koordinációval kapcsolatos feladatok ellátása érdekében önkormányzati rendeletet alkot a települési önkormányzatok, a megye területén székhellyel vagy telephellyel rendelkező gazdálkodó szervezetek által a megye vagy a főváros területén uniós, központi vagy helyi önkormányzati költségvetési forrásból megvalósítandó fejlesztéseinek koordinációjáról.

a megyei önkormányzat területrendezési feladatai:

- elkészíteni és elfogadni (partnerségben) a megye területrendezési tervét
- előzetesen véleményezni az országos, valamint a területét érintő területrendezési terveket
- a megyei önkormányzat vidékfejlesztési és koordinációs feladatai: döntéshozatali, összehangolási, közreműködő szervezeti, véleményezési.

TOKAJ
BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

Regionális területfejlesztési konzultációs fórum:

Az egy régió területén működő megyei közgyűlések elnökei működtetik. Eljár a regionális döntést, állásfoglalást, véleményezést igénylő ügyekben, összehangolja a megyei önkormányzatok döntéshozatalát, képviseli a megyei önkormányzatok egyező döntését, mint a régió álláspontját, javaslatot tesz a Kormánynak a Régiók Bizottságában a régiót képviselő tag személyére.

Megyei területfejlesztési konzultációs fórum:

A megyei közgyűlés és a - megye területén működő - megyei jogú város(ok) közgyűlése(i) működtetik. Feladata előzetes állásfoglalás a megyei közgyűlés területfejlesztést érintő ügyeiben.

Térségi Fejlesztési Tanács:

A régió határokon, illetve a megyehatárokon túlterjedő, továbbá egyes kiemelt területfejlesztési feladatai ellátására a megyei közgyűlések a szervezeti és működési szabályzat elfogadásával hozhatja létre, de a törvény kötelezően is elrendelheti. Jogi személy, működésének törvényességi felügyeletét a Kormánynak a térségi fejlesztési tanács székhelye szerint illetékes kormányhivatal látja el.

A területfejlesztési koncepció és program kidolgozását, és más közös területfejlesztési feladatokat a Tokaji Borvidék térségében a Tokaji Borvidék Fejlesztési Tanács látja el. A Tokaji Borvidék Fejlesztési Tanács ennek keretében:

- vizsgálja és értékeli a kiemelt térség társadalmi és gazdasági helyzetét, környezeti állapotát, adottságait, a vizsgálatok során felhasznált információkat és a vizsgálatok eredményeit a területi információs rendszer rendelkezésére bocsátja,
- az országos fejlesztési és területfejlesztési koncepcióval összhangban kidolgozza és a területfejlesztés stratégiai tervezéséért felelős miniszter útján a Kormánynak elfogadásra benyújtja a kiemelt térség területfejlesztési koncepcióját,
- előzetesen véleményezi az országos, valamint a kiemelt térséget érintő ágazati fejlesztési koncepciókat és programokat, és
- figyelemmel kíséri az operatív programok kiemelt térségben jelentkező feladatainak végrehajtását, külön döntés alapján közreműködik azok végrehajtásában.

Regionális fejlesztési ügynökség:

Az egy régió területén működő megyei önkormányzatok és a fővárosi önkormányzata területi operatív programok megvalósításával összefüggő fejlesztési döntések előkészítésére és végrehajtásában való közreműködésre a régióban nonprofit gazdasági társasági formában regionális fejlesztési ügynökséget működtetnek. A regionális fejlesztési ügynökség feladatai különösen:

- közreműködő szervezeti feladatokat lát el a területi operatív programok végrehajtásában és ellenőrzésében,
- külön megállapodás alapján részt vesz az ágazati területfejlesztési operatív programok, vagy más programok lebonyolításában, szervezi a programok megvalósítását, részt vesz a programok pénzügyi finanszírozási feladataiban, a programok megvalósításáról, a pénzügyi felhasználásról naprakész nyilvántartást vezet,
- közreműködik a megyei önkormányzat és a fővárosi önkormányzat területfejlesztési feladatainak ellátásában.

A miskolci székhelyű NORDA Észak-magyarországi Regionális Fejlesztési Ügynökséget 1999-ben alapította az Észak-Magyarországi Regionális Fejlesztési Tanács azzal a céllal, hogy a területfejlesztési intézményrendszer részeként, a kezelésébe rendelt decentralizált források felhasználásának elősegítése révén, valamint koordinációs és partnerségi tevékenységével hozzájáruljon az Észak-magyarországi régió fejlődéséhez. Az 1996. évi XXI. törvény, valamint egyéb jogszabályok rendelkezései alapján fő feladatai:

- az Észak-magyarországi OP közreműködő szervezeteként részt vett az ÚSZT megvalósításában;
- kapcsolatot tart a régióban működő közigazgatási szervezetekkel, intézményekkel azok információval történő ellátása, valamint a fejlesztési szükségletek és a bevonható helyi források feltárása érdekében;
- ellenőrzi a 2010-ig decentralizált hazai támogatásban részesült fejlesztések megvalósulását, fenntartását;

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

- részt vesz hazai, valamint nemzetközi együttműködéssel megvalósuló projektekben a partnerség építés és a tapasztalatszerzés jegyében, támogatva ezzel a legjobb gyakorlatok elterjedését;
- szakmai tevékenységi köréhez illeszkedő szolgáltatásokkal áll partnerei rendelkezésére. A szervezet az alábbi divíziókból épül fel: Gazdaságfejlesztési, Turizmusfejlesztési, Humán közösségi infrastruktúrafejlesztési, Településfejlesztési, Közlekedés –és környezetfejlesztési, Helyszíni ellenőrzési, Finanszírozás ellenőrzési, Jogi és minőségbiztosítási, valamint Tervezési, hazai forrás és nemzetközi. (http://www.norda.hu/)

2. 3. 3. 2007-2013 támogatási időszak forrásainak felhasználása

2. 3. 3. 1. 2007-2013 támogatási időszak operatív programjai

A 2007-2013-as támogatási időszakban Tokaj-hegyaljai települések 1619 db pályázatot nyújtottak be, melyből 825 db pályázat részesült támogatásban. A pályázati sikeresség térségi szinten 51%-os.

A benyújtott pályázatok operatív programok közötti megosztását tekintve a legnagyobb részesedést a GOP (31%), a TÁMOP (31%) és az ÉMOP (27%) pályázatai jelentik; a három OP a benyújtott pályázatok közel 90%-át teszi ki. KÖZOP keretében mindössze egy település, Szerencs nyújtott be pályázatot. A Tokaj-hegyaljai települések KEOP keretében 123 db pályázatot (8%), TIOP keretében pedig 45 db (2,78%) nyújtottak be. A Végrehajtás Operatív Program keretében a térségi települések nem nyújtottak be pályázatot.

TKAJ
BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

94. grafikon: Benyújtott pályázatok Operatív Programonkénti megoszlása

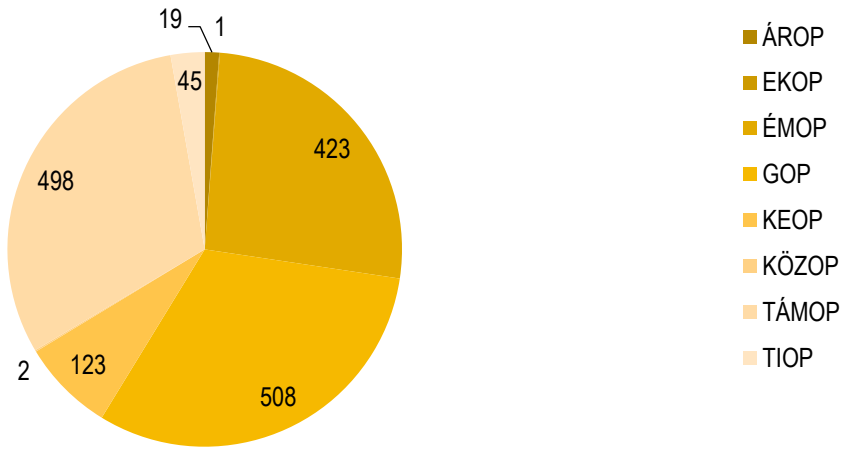

Forrás: EMIR (2015.április 20. állapot) adatai

A benyújtott pályázatok településenkénti megoszlását tekintve Sátoraljaújhely bír a legmagasabb pályázatszámmal. Benyújtott pályázatainak száma 334 db, melyet Sárospatak (302 db) és Szerencs (272 db) követ. A három város a térségi települések által benyújtott pályázatainak 56%-át teszi ki.

A legkisebb pályázati aktivitással Legyesbénye és Szegi jellemezhető mindössze 4 db benyújtott pályázattal a teljes támogatási időszakon belül. Ugyancsak nagyon alacsony benyújtott pályázati számmal jellemezhető: Sárazsadány, Golop, Szegilong, Bodrogkisfalud és Vámosújfalu.

A térségi települések pályázati sikerességét jól jellemezhetjük a benyújtott és támogatott pályázatok számával és egymáshoz viszonyított arányával, valamint az igényelt és a megítélt támogatás egymáshoz viszonyított arányával.

A támogatott pályázatok vonatkozásában települési rangsort továbbra is Sátoraljaújhely (181 db), Sárospatak (165 db) és Szerencs (135 db) vezeti, melyeket Tokaj (75 db) és Abaújszántó (37 db), azaz a térségi városok követnek. A támogatott pályázatok számát tekintve a községek közül Tarcal vezeti sort, 30 db pályázattal.

95. grafikon: Benyújtott és támogatott pályázatok száma Tokaj-Hegyalja településein

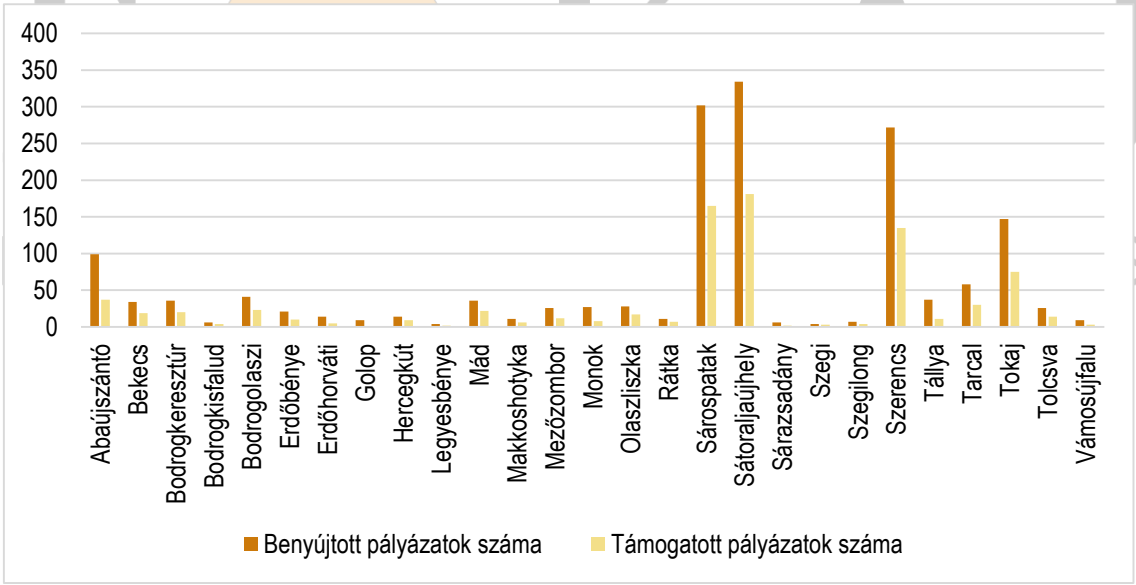

Forrás: EMIR (2015.április 20. állapot) adatai

A támogatott és benyújtott pályázatok egymáshoz viszonyított arányát tekintve a legrosszabb mutatóval Golop (11,11%), Monok (29%), Tállya (29%) jellemezhetők, ahol a benyújtott pályázatok viszonylag kis százaléka részesült támogatásban a 2007-2013-as támogatási időszakban.

Tokaj-hegyaljai települések pályázati eredményességének térségi átlaga 51%, azaz a benyújtott pályázatoknak közel a fele részesült végül támogatásban. A 27 település közül 16 esetében magasabb a mutató értéke a térségi átlagnál. A települési sort olyan alacsony pályázati aktivitású települések vezetik,

ahol a benyújtott pályázatok száma is alacsony volt. pl: Szegi, ahol a 4 db benyújtott pályázatból 3 db támogatást nyert, vagy Bodrogkisfalud, ahol a 6 db benyújtott pályázatból 4 db támogatásban részesült.

A nagyobb pályázati aktivitású települések közül Mád és Olaszliszka emelhetők ki, ahol a mutató értéke 60% feletti.

96. grafikon: Támogatott és benyújtott pályázatok egymáshoz viszonyított aránya Tokaj-Hegyalja településein

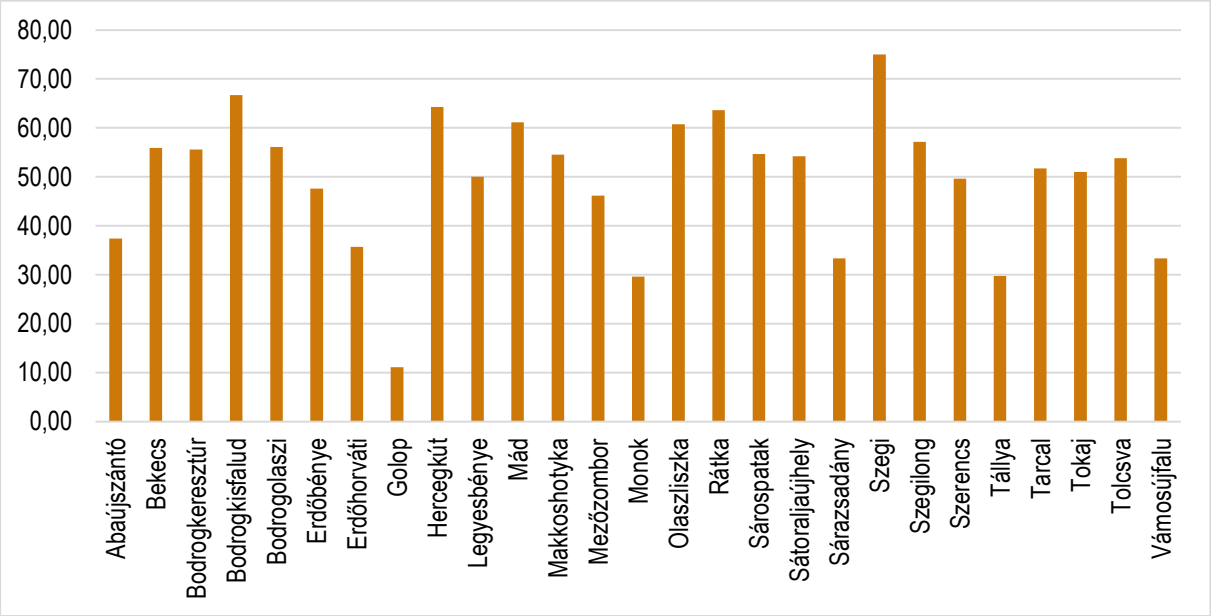

Forrás: EMIR (2015.április 20. állapot) adatai

BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

A 2007-2013-as támogatási időszak Operatív Programjainak forráskeretéből Tokaj-Hegyalja települései 122.732.536.629 Ft támogatási igényt nyújtottak be. Az átlagos települési forrásigény a 27 településre számítva 4.545.649.504 Ft volt, amely valamelyest alacsonyabb az országos települési forrásigény átlaghoz képest. (4 813 023 878 Ft).

A térségi átlag azonban ez esetben is jelentős települési különbségeket takar. Sátoraljaújhely és Szerencs benyújtott forrásigénye települési szinten 23 milliárd Ft feletti, míg a legalacsonyabb forrásigénnyel bíró Szegilong esetén mindössze 77, 64 millió Ft volt a teljes támogatási időszakot tekintve, amely háromszázszoros eltérést jelent a térség legalacsonyabb és legmagasabb értéke között!

97. grafikon: Tokaj-hegyaljai települések által benyújtott pályázatokban megjelenő forrásigény Operatív Programonkénti megoszlása 2007-2013-as támogatási időszakban

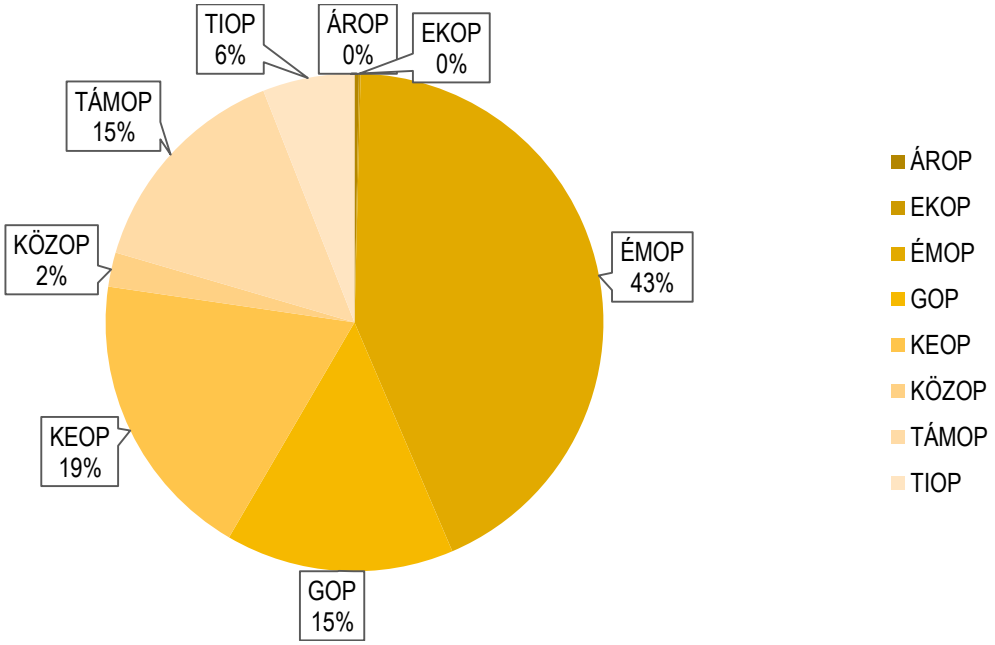

Forrás: EMIR (2015.április 20. állapot) adatai

98. grafikon: Megítélt és az igényelt támogatás egymáshoz viszonyított aránya Tokaj-Hegyalja településein a 2007-2013-as támogatási időszakban

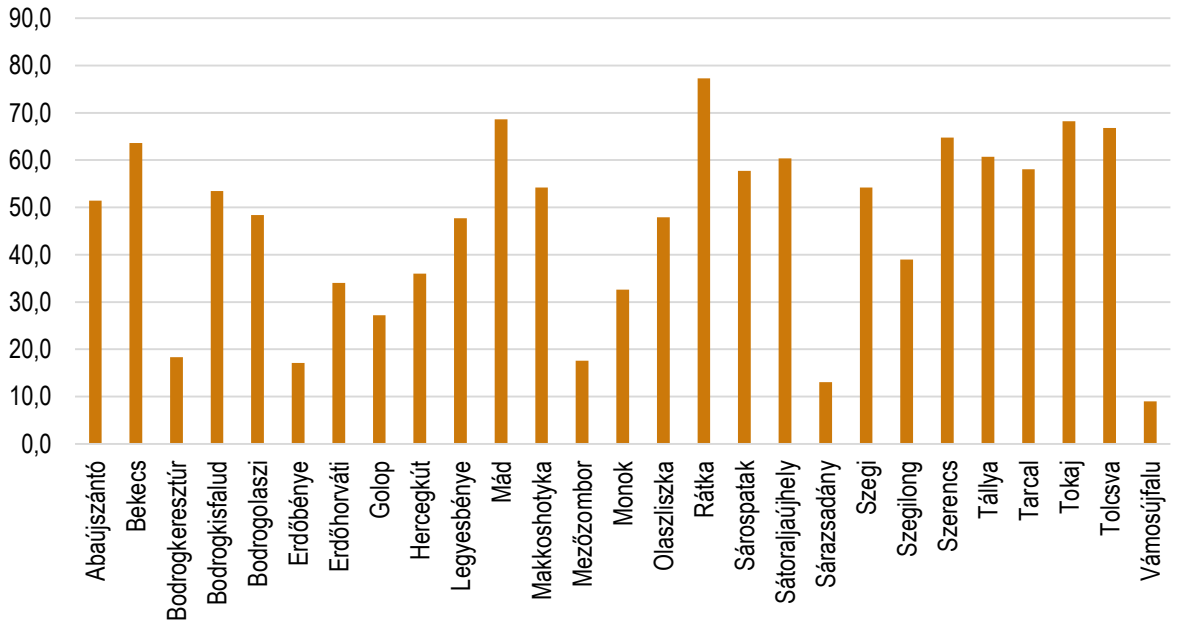

Forrás: EMIR (2015.április 20. állapot) adatai

99. grafikon: Egy lakosra jutó megítélt támogatás Tokaj-Hegyalja településein a 2007-2013-as támogatási időszakban

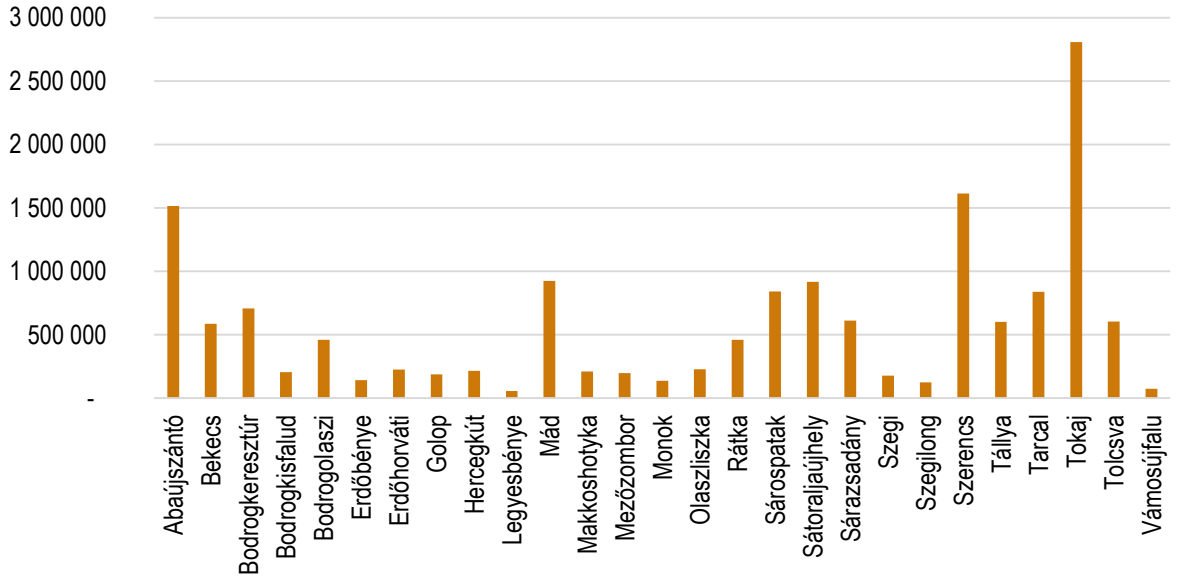

Forrás: EMIR (2015.április 20. állapot) adatai

TOKAJ

92. térkép: Egy lakosra jutó megítélt támogatás Tokaj-Hegyalja településein a 2007-2013-as támogatási időszakban

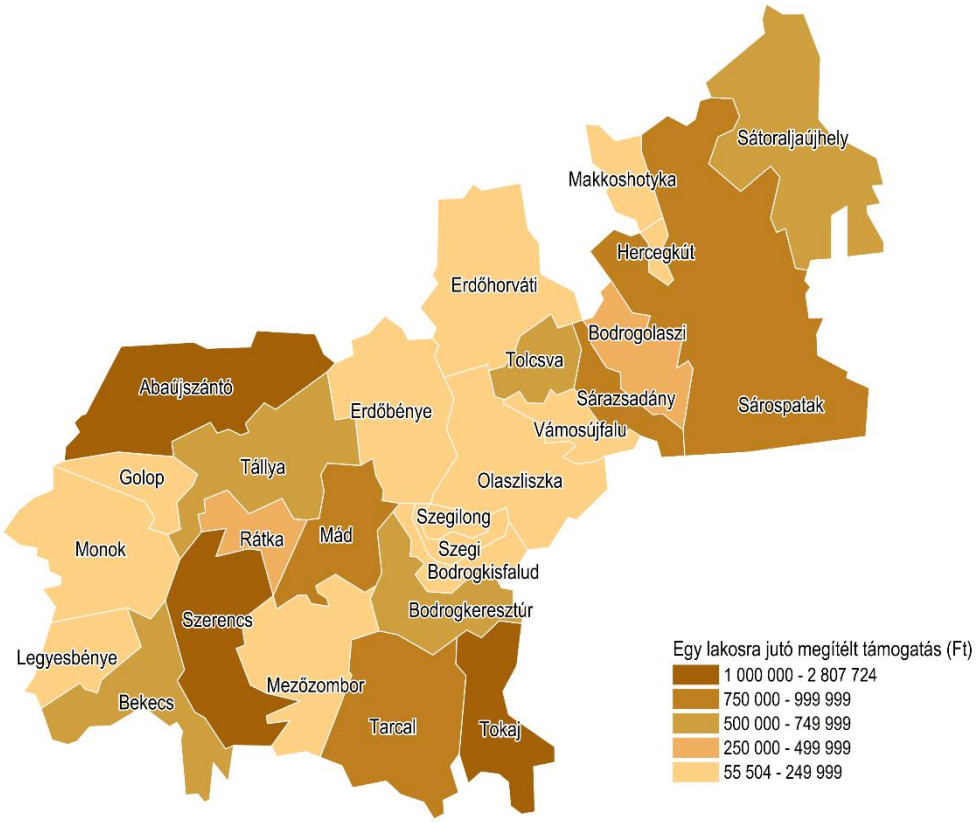

Forrás: EMIR (2015.április 20. állapot) adatai

Az ÁROP a többi OP-hoz képest országos szinten kevés forrást kapott, jelentőségét az adja, hogy jórészt országos kihatású projekteket valósított meg.

Az Államreform Operatív Program (ÁROP) keretében Tokaj-Hegyalja 27 települése közül csupán 6 település, 5 város, a községek közül pedig egyedül Tállya nyújtott be pályázatot.

A 19 benyújtott ÁROP pályázat által igényelt összes támogatás 349.558.214 Ft volt, melyből 11 projekt került támogatásra. A megítélt támogatás aránya térségi szinten 52%, a támogatás nagysága 184.046.961 Ft volt.

Tokaj-Hegyalja települései az ÁROP keretében a Borsod-Abaúj-Zemplén megyében megítélt támogatásnak kb. 30%-át kötötték le.

A támogatásban részesített ÁROP pályázatok alapvetően a polgármesteri hivatalok szervezetfejlesztését, valamint egy-egy település esetén a komplex programmal segítendő leghátrányosabb helyzetű kistérségek fejlesztési és együttműködési kapacitásainak megerősítését szolgálták. A támogatott projektek átlagos projektmérete Tokaj-Hegyalja települései esetén 16.731.541 Ft. Települési szinten Szerencs részesült a legtöbb ÁROP támogatásban.

100. grafikon: Igényelt és megítélt ÁROP támogatás Tokaj-Hegyalja településein 2007-2013-as támogatási időszakban

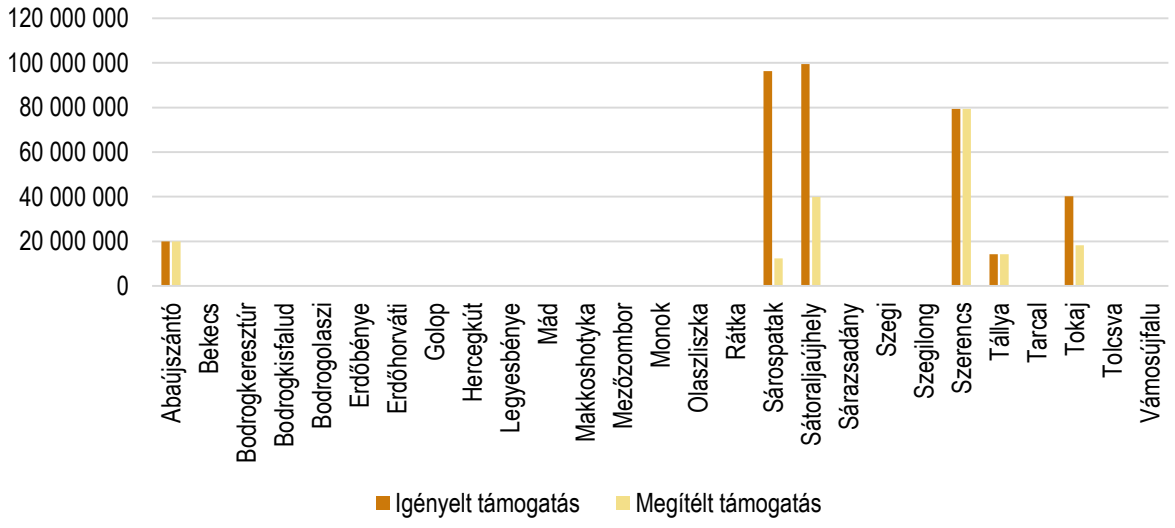

Forrás: EMIR (2015.április 20. állapot)

Elektronikus Közigazgatás Operatív Program (EKOP)

Az ÁROP-hoz hasonlóan országos szinten az EKOP is alacsony forráskerettel rendelkezett a 2007-2013-as támogatási időszakban, forrásai elsősorban a közszféra hatékonyságát voltak hivatottak javítani. Tokaj-Hegyalja települései közül egyedül Sárospatak nyújtott be pályázatot EKOP keretében, forráslehívás azonban egyetlen település esetén sem történt.

Észak-Magyarországi Operatív Program (ÉMOP)

Az ágazati operatív programok mellett a területi specialitásokat, szükségleteket figyelembe vevő és a helyi fejlesztési igényekre összpontosító területi operatív program az Észak-magyarországi Régió három megyéjében hivatott problémákat orvosolni, fejlesztéseket megvalósítani.

Az ÉMOP átofgó célja: „Az Észak-magyarországi Régió versenyképességének javítása, figyelemmel a régión belüli, területi, társadalmi-gazdasági különségek mérséklésére. Az ÉMOP költségvetésében 1.063.204.223 EUR állt rendelkezésre, amelynek prioritásonkénti megoszlását az alábbi ábra mutatja.

TOKAJ

101. grafikon: Az ÉMOP teljes forráskeretének prioritásonkénti megoszlása 2007-2013-as támogatási időszakban

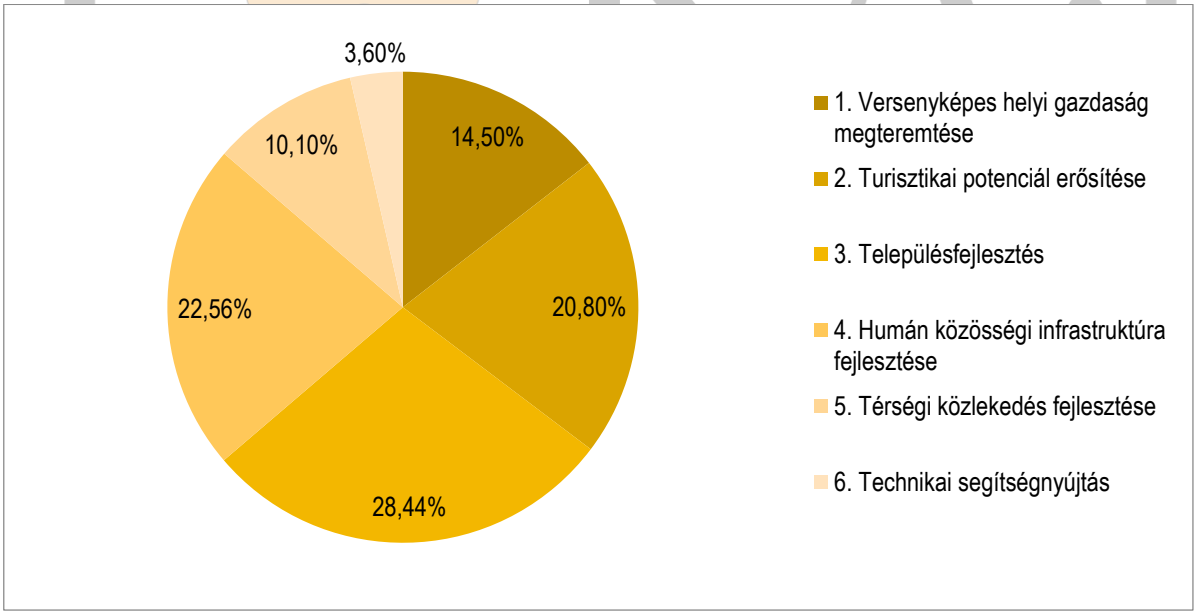

Forrás: Az ÚSZT eredményeinek BAZ megyére vonatkozó területi alapú értékelése a Területfejlesztési Koncepció és Program szakmai támogatása, a lehetséges fejlesztési irányok beazonosítása érdekében (2013. november, NORDA Nonprofit Kft.).

Az ÉMOP 5 szakmai prioritását tekintve a településfejlesztés (3. prioritás) és a humán infrastruktúra-fejlesztés (4. prioritás) átvette a korábbi hazai decentralizált források szerepét. A turisztikai prioritás (2. prioritás) alkalmas volt a helyi adottságokhoz igazodó fejlesztések megvalósítására. A gazdaságfejlesztési prioritás (1. prioritás), különösen a válság utáni években kiemelt népszerűségnek örvendett az egyéb fejlesztési források szűkössége miatt.

Tokaj-Hegyalja települései által igényelt támogatás nagysága alapján (52.984.455.091 Ft) az operatív programok között ÉMOP bír a legmagasabb részesedéssel. (A térségi forrásigény 43%-át ezen pályázati felhívások jelentették.)

A benyújtott pályázatok számát (423 db) és a megítélt támogatások nagyságát tekintve (28 663 118 461 Ft) az ÉMOP pályázatok a GOP után a legnépszerűbb pályázatoknak számítottak Tokaj-Hegyalja települései körében.

Támogatásban részesített projektek számát (193 db) tekintve az ÉMOP a nagyszámú TÁMOP projektnek köszönhetően Tokaj-Hegyalja vonatkozásában a 3. helyet foglalja el az OP-k sorában.

102. grafikon: Igényelt és megítélt ÉMOP támogatás Tokaj-Hegyalja településein a 2007-2013-as támogatási időszakban

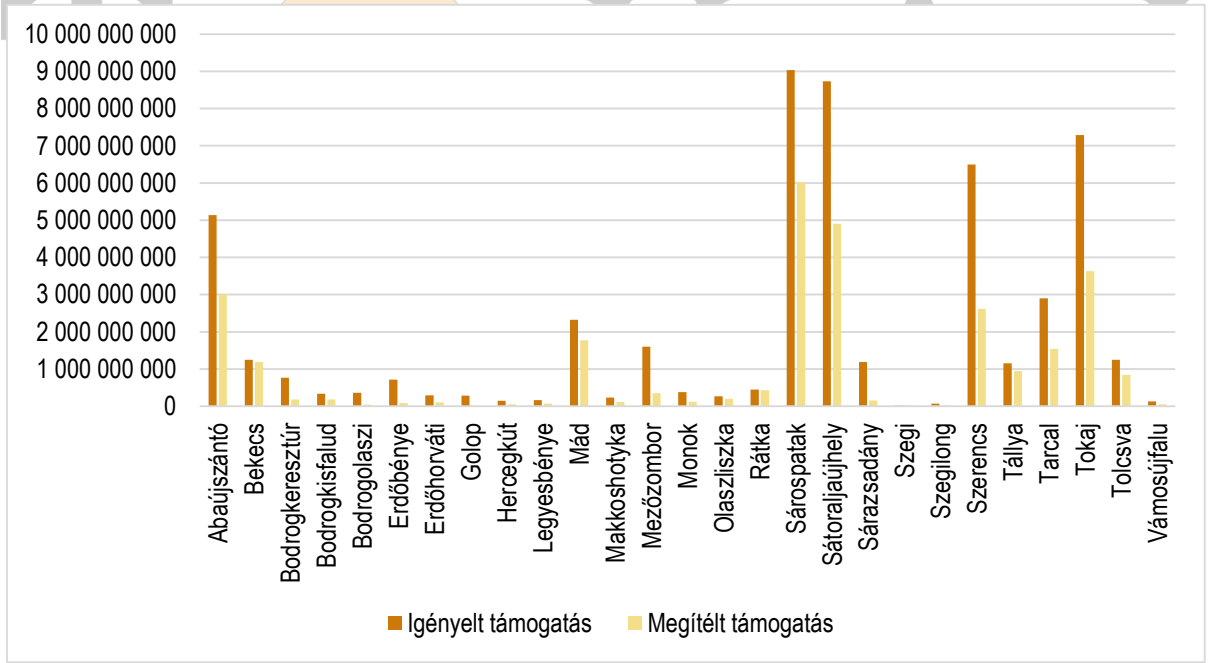

Forrás: EMIR (2015.április 20. állapot)

Az igényelt és a megítélt ÉMOP támogatások települési szintű megoszlását tekintve a térség 5 városa: vezeti a sort. A megítélt támogatások 70%-a ezen öt településen összpontosult. Sárospatak (6,011 milliárd Ft), Sátoraljaújhely (4,901 milliárd Ft), Tokaj (3,631 milliárd Ft), Abaújszántó (3,005 milliárd Ft) és Szerencs (2,620 milliárd Ft) ÉMOP támogatásban részesült. A kisebb települések közül Mád (1,777 milliárd Ft), Bekecs (1,187 milliárd Ft); Tarcal (1,540 milliárd Ft) ÉMOP támogatást nyert.

ÉMOP tekintetében a pályázati eredményesség térségi szinten 54,1 %-os volt. Ehhez képest Rátka (96,74%), Bekecs (94,96%), Szegi (93,87%) kimagaslóan magas pályázati eredményességet mutatott az ÉMOP források megszerzésében. Míg Bodrogolaszi (11,54 %), Erdőbénye (12,25 %) és Sárazsadány (13,14%) az ÉMOP pályázatokban megjelenő forrásigényéhez képest meglehetősen alacsony szintű támogatást tudott ténylegesen megszerezni.

Egy településre jutó átlagosan megítélt támogatás térségi szinten 1.102.427.633 Ft volt, amely hozzávetőlegesen 12-szerese a települési ÉMOP átlagnak (89.708.430 Ft)

A támogatásban részesített ÉMOP pályázatok alapján az átlagos projektméret Tokaj-Hegyalja tekintetében 148.513.567 Ft volt.

Az ÉMOP azon pályázati felhívásaiban, ahol jelentős számú, kisebb értékű támogatásra számíthattak a pályázók, ott sok esetben jelentős túligénylés volt jellemző, így a felhívásokat a megjelentetést követően sokszor gyorsan zárni kellett. A legnagyobb túligénylés a turisztikai fejlesztések esetén mutatkozott, ezen fejlesztésekre szinte csak az ÉMOP, illetve a Vidékfejlesztési Program III. tengely közösségi turizmus biztosított forrást, mindezek mellett a pályázói kör széles volt és a kiemelt projektekkel is kellett számolni.

Más felhívások esetén, pl: LHH gazdaságfejlesztés terén a forráskerethez képest kevesebb pályázat került benyújtásra, így a forrásokat csak hosszabb idő alatt, többszöri megjelentetéssel sikerült lekötni. Ezen konstrukciókban jelentősebb volt a támogatások visszahullása, így tartaléklistákkal források újraelosztásra kerülhettek; másrészt, a felhívások újbóli megjelentetésével a projektek sokszor továbbfejlesztve, módosított tartalommal kerülhettek benyújtásra, javítva ezzel azok szakmai színvonalát.

Az ÉMOP 1. prioritásának pályázatai a helyi gazdaságfejlesztés egyik legfontosabb forrását jelentették a GOP és VP fejlesztési forrásai mellett a 2007-2013-as támogatási időszakban. A prioritás keretében megjelent pályázati felhívások közül térségi szinten a többször meghirdetett 1.1.1 Ipartelepítés konstrukció számított a legnépszerűbbnek, melynek keretében a legnagyobb támogatást (885,9 millió Ft) a szerencsi GSV Kft. kapta a támogatási időszakban az ipari park szomszédságában, zöldmezős beruházás keretében megvalósított üveggyapotgyár létesítésével. Ezt követően a legjelentősebb támogatást (198 millió Ft-ot) a sárospataki FRAISA Hungária Kft, valamint a WEINBERG 93' Kft. (150 millió Ft) és a sátoraljaújhelyi EURASEAL Bt. üzemcsarnok (150 millió Ft) építésére irányuló fejlesztések kapták.

A turisztikai potenciál erősítését célzó 2. prioritás pályázatai közül térségi szinten 10 projekt részesült 150 millió Ft feletti támogatásban. (2 db mádi, 2 db sárospataki, 1-1 db sátoraljaújhelyi és szerencsi, 4 db tokaji projekt) A fejlesztések a turisztikai attrakciók fejlesztésére és az üzleti szálláshelyek fejlesztésére irányultak.

Az elnyert támogatási összeg tekintetében a tokaji Patkóbánya területén kialakított Fesztiválkatlan vezeti a sort (1.811.551.820 Ft). A legjelentősebb turisztikai fejlesztések között szintén említést érdemelt a Zempléni Turisztikai és Idegenforgalmi Centrum létrehozása Sátoraljaújhelyen, valamint a Rákóczi Múzeum I. Rákóczi György ágyúöntő műhelyének interaktív kiállítóhellyé fejlesztése (500-500 millió Ft-os támogatással.)

ÉMOP forrásból megvalósult mádi turisztikai fejlesztések az Aszúház Borarchívum és Kiállítótér kialakítását és a Hotel Botrytis létrehozását célozták. A tokaji fejlesztések közül a Világörökségi

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

Bormúzeum kialakítása, a tokaji borhajóhoz kapcsolódó fejlesztések és a Hotel Tokaj*** szálloda fejlesztései részesültek térségi szinten legjelentősebb támogatásban.

A 3. Településfejlesztési prioritás felhívásai közül a legnagyobb támogatási összeget Sátoraljaújhely történelmi belvárosának megújítása kapta (780,37 millió Ft) támogatással. Ezen túl több településen sor került kisebb léptékű településfejlesztési projektek megvalósítására, így pl. településközpontok megújítására (Legyesbénye), vagy a 2010-es árvíz sújtotta települések településrekonstrukciós beavatkozásaira (pl: Abaújszántó, Mád), települési utca, járda-felújítási munkák elvégzésére, közvilágítási infrastruktúra korszerűsítésre (pl: Bekecs, Bodrogkeresztúr, Bodrogkisfalud, Erdőbénye, Hercegkút, Mezőzombor). Szintén a 3. prioritáson belül megjelenő pályázati felhívások keretében több település esetén belterületi vízrendezési projektek is megvalósulhattak. (pl: Mád, Makkoshotyka, Monok, Rátka)

A 4. prioritás humán infrastruktúra fejlesztésére irányuló pályázati felhívásai keretében egészségügyi és szociális alapellátás, valamint közoktatási intézmények fejlesztéseire kerülhetett sor. Térségi szinten legjelentősebb támogatásban a szerencsi kistérségi szakellátó központ fejlesztése (795,23 millió Ft); valamint a sárospataki emeltszintű járóbeteg szakellátó központ részesült. (759,9 millió Ft.) Szintén jelentős (500 millió Ft feletti) támogatást nyert Sárospatak önkormányzata a város óvodájának és általános iskolájának bővítése céljából, valamint az Egri Főegyházmegye a Szent Erzsébet Katolikus Általános Iskolában a testnevelés korszerű feltételeinek megteremtése, energetikai korszerűsítés és akadálymentesítés megvalósítására. A térség kisebb településein is népszerűnek számítottak az ÉMOP 4. prioritásának pályázatai, ahol leginkább orvosi rendelők, idős otthonok, óvodák és általános iskolák felújítására kerülhetett sor.

A térségi közlekedés fejlesztését célzó 5. prioritás pályázati felhívásai Sárospatak, Bekecs és Tarcal esetén hoztak jelentősebb fejlesztéseket a 3805, 3806, 3807, a 3616, 3714, 2625, 3611, valamint a 3617; 3705 és 3613 j. utakon. A fejlesztések kedvezményezettje minden esetben a Magyar Közút Nzrt. volt. A három települést érintő közlekedésfejlesztését célzó támogatások nagysága 2,311 milliárd Ft körül alakult.

Az ÉMOP keretében legjelentősebb támogatott projekteket Mellékletek táblázatai, valamint az egyes települések jelentősebb támogatásait ismertető táblázatai részletesen is tartalmazzák.

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

Az ÉMOP 1. Versenyképes helyi gazdaság megteremtése c. prioritás pályázatai mellett a 2007-2013-as támogatási időszakban a helyi gazdaságfejlesztés legjelentősebb forrását a Gazdaságfejlesztési Operatív Program (GOP) pályázatai jelentették.

Tokaj-Hegyalja térségében a legtöbb benyújtott (508 db) és támogatott pályázat (296 db) is a GOP projektek közül került ki. GOP pályázatainak népszerűségét jól mutatja, hogy a térségi településeken benyújtott pályázatok 31%-át, a támogatott pályázatoknak pedig 35%-át jelentették a gazdaságfejlesztési OP projektjei.

Az operatív program pályázati felhívásai tulajdonképpen 4+1 prioritás mentén kerültek meghirdetésre. Országos szinten a legnagyobb forráskerettel az 1. és 2. prioritás rendelkezett, ennek megfelelően Tokaj-Hegyalja térségében is e két prioritás pályázati felhívásai bizonyultak legkeresettebbnek. A JEREMIE-típusú pénzügyi eszközök prioritás keretében jelentősebb projekt finanszírozására térségi szinten nem került sor. A modern üzleti környezet erősítése prioritáson belül benyújtott pályázatok elsősorban a vállalkozások piacra jutását és kereskedelmi fejlesztéseit szolgálták. Az alacsonyabb forráskeretnek köszönhetően a benyújtott pályázatok száma az 1. és 2. prioritáshoz képest azonban lényegesen alacsonyabb volt a térségben is.

103. grafikon: A GOP teljes forráskeretének prioritásonkénti megoszlása 2007-2013-as támogatási időszakban

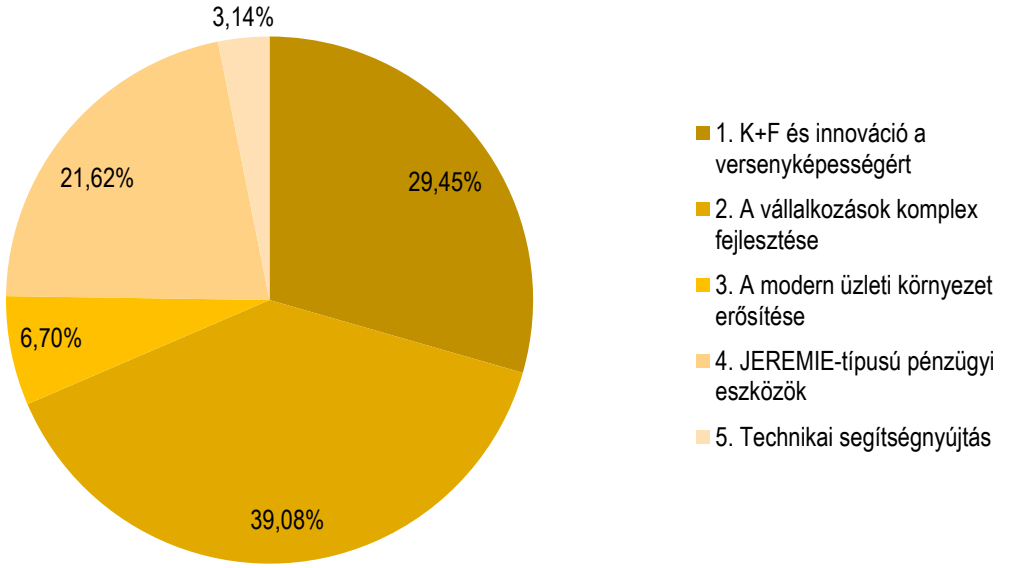

Forrás: Az ÚSZT eredményeinek BAZ megyére vonatkozó területi alapú értékelése a Területfejlesztési Koncepció és Program szakmai támogatása, a lehetséges fejlesztési irányok beazonosítása érdekében (2013. november, NORDA Nonprofit Kft.)

Tokaj-hegyaljai települések teljes forrásigénye a benyújtott pályázatok alapján 18,21 milliárd Ft, míg a ténylegesen megítélt GOP támogatás térségi szinten 10.125.487.868 Ft volt, amely 55 %-os pályázati eredményességet takar.

Térségi szinten 19 település részesült támogatásban. 7 település nem nyújtott be forrásigényt. Települési szinten Tállya az a település, amely a benyújtott forrásigény ellenére egyáltalán nem tudott GOP forrást lehívni.

104. grafikon: Igényelt és megítélt GOP támogatás Tokaj-Hegyalja településein a 2007-2013-as támogatási időszakban

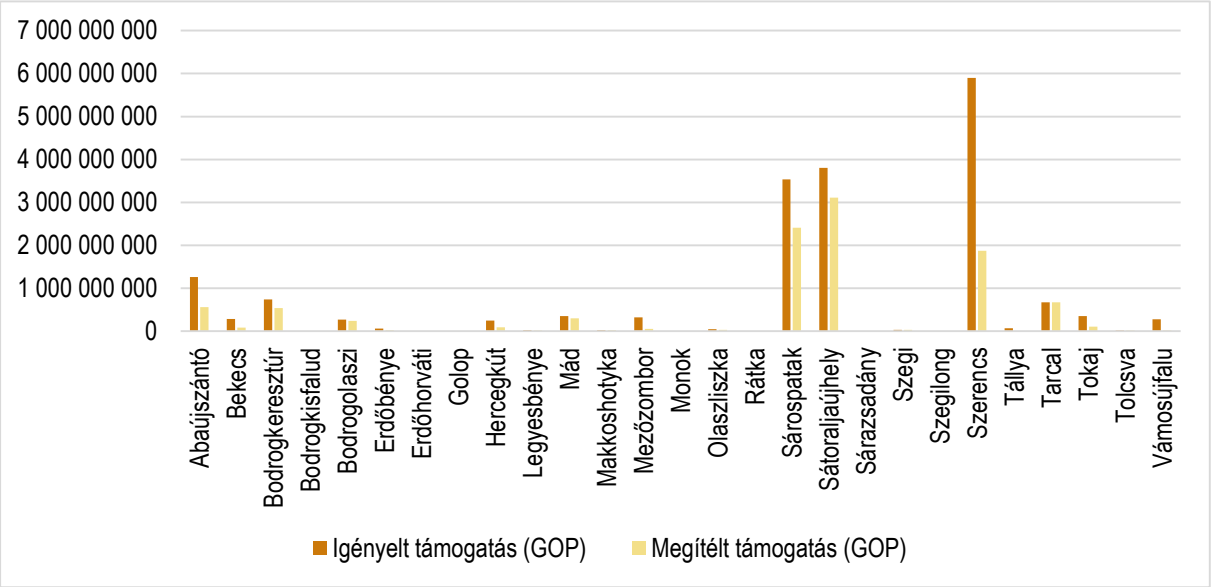

BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

Forrás: EMIR (2015.április 20. állapot)

Térségi szinten az egy településre jutó átlagos megítélt GOP támogatás (532.920.414 Ft) volt, amely több mint kétszerese az országos települési átlagnak. (254.759.810 Ft)

Az átlagos projektméret térségi szinten 34.207.729 Ft volt, amely jól mutatja, hogy a GOP keretében elsősorban a helyi vállalkozások kisebb fejlesztéseinek támogatására került sor.

GOP vonatkozásában a legjelentősebb gazdasági potenciállal bíró települések: így Sátoraljaújhely, Sárospatak és Szerencs bizonyultak legsikeresebbnek a támogatási források lehívásában. Amíg a támogatott pályázatok számában Szerencs (76 db), Sárospatak (67 db) és Sátoraljaújhely (65 db) sorrend rajzolódik ki, addig a megítélt támogatások nagyságát tekintve ez a sorrend megfordul és Sátoraljaújhely (3.107.520.268 Ft), Sárospatak (2.405.389.476 Ft) és Szerencs (1 870.093.914 Ft) követik egymást.

Települési szinten összességében 500 millió Ft feletti GOP támogatást Abaújszántó, Bodrogkeresztúr és Tarcal tudhat magáénak.

Érdekességként említhető továbbá, hogy kisebb települések közül Makkoshotyka, Szegi és Tolcsva GOP pályázati eredményessége 100 %-osnak tekinthető, igaz ezen települések alacsonyabb forrásigénnyel jelentek meg. A nagyobb forrásigényt benyújtó települések közül Tarcal (665.244.547 Ft) pályázati eredményessége is 100 %-os, a támogatás azonban itt mindössze két pályázat között oszlik meg.

A nagyobb pályázatszámot benyújtó települések közül Sátoraljaújhely 81%, Sárospatak 68%, míg Szerencs lényegesen alacsonyabb, mindössze 31%-os pályázati eredményességgel jellemezhető az igényelt és a megítélt GOP támogatások alapján.

A támogatott GOP pályázatok száma alapján térségi szinten Tokaj (16 db); Bodrogolaszi (14 db) és Bodrogkeresztúr (12 db) emelhetők még ki.

Egy projektre jutó legnagyobb támogatást szerencsi LICET'95 Kft-nek és a sárospataki FRAISA Hungária Kft-nek sikerült lehívnia. A FRAISA Hungária Kft. sikeres és aktív pályázói tevékenységének köszönhetően a két legnagyobb összegű GOP pályázat mellett, amely 850 millió Ft támogatást jelentett a vállalat számára számos kisebb pályázatot is benyújtott GOP, illetve ÉMOP keretében.

88. táblázat: A legjelentősebb GOP támogatásban részesült projektek és vállalkozások Tokaj-Hegyalja térségében 2007-2013-as támogatási időszakban

Vállalkozás neve	Település	Konstrukció	Pályázat tartalma	Megítélt támogatás
LICET '95. Ipari és Gazdasági Szolgáltató Kft.	Szerencs	GOP-3.2.1/11	Speciális haditechnikai intermodális logisztikai és felújító központ kiépítése Szerencsen	960 360 000 Ft
FRAISA Hungária Kft.	Sárospatak	GOP-1.3.1./11/A	Speciális felületkezelés a FRAISA Hungária Kft sárospataki üzeménél	690 848 624 Ft
COLAS-ÉSZAKKŐ Bányászati Kft.	Tarcal	GOP-2.1.2/09-C	A Colas-Északkő Bányászati Zrt. komplex, több telephelyet érintő technológiai beruházása	492 756 340 Ft
Leafnewco Kft.	Sátoraljaújhely	GOP-2.1.3/12	Expandált dohány előállító üzem megvalósítása Sátoraljaújhelyen	395 589 361 Ft

Vállalkozás neve	Település	Konstrukció	Pályázat tartalma	Megítélt támogatás
CERTA Zárgyártó, Présöntő és Szerszámkészítő KFt.	Sátoraljaújhely	GOP-1.3.1-11/A	Megnövelt hozzáadott értékű öntvénygyártási folyamat kidolgozása, új generációs termékek gyártására szolgáló folyamatok optimalizálása a CERTA Kft. sátoraljaújhelyi gyárában	310 707 780 Ft
INSTANTWEB Portálszolgáltató és Webfejlesztő Kft.	Abaújszántó	GOP-1.1.1/11	Szélsőséges időjárással kapcsolatos kár-, kockázatbecslő és kárazonosító szolgáltató rendszer módszertani fejlesztése	195 232 800 Ft
Weinberg 93' Építő Kft.	Sárospatak	GOP-2.1.2-08/C	Weinberg 93' Kft. komplex technológia-fejlesztés	173 661 345 Ft
FRAISA Hungária Kft.	Sárospatak	GOP-2.1.2/C	A Sárospatakon működő FRAISA SzKC Kft. nagy keménységű marószerszám-gyártó egységének kapacitásbővítő fejlesztése	158 500 000 Ft

Forrás: EMIR (2015.április 20. állapot)

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

A GOP pályázati konstrukciók közül térségi szinten a 2. prioritás pályázati ablakaira, azon belül elsősorban a komplex vállalati technológia-fejlesztés és komplex beruházások támogatása iránt mutatkozott a legnagyobb érdeklődés. Az érintett konstrukciókban a támogatási időszak alatt több felhívás megjelentetésére került sor. (pl: 2.1.1 Mikro és kisvállalkozások technológia-fejlesztése; 2.1.2 Munkahelyteremtő komplex beruházások). Amíg a fent említett konstrukciókra Tokaj-hegyaljai települések vállalkozásainak széles körében mutatkozott jelentős igény, addig a vállalati folyamatmenedzsment támogatását érintő felhívásra elsősorban a nagyobb, jelentősebb gazdasági potenciállal rendelkező települések vállalkozásai nyújtottak be sikeres pályázati igényt.

Az 1. prioritás vállalati innováció ösztönzését, az innovációs eredmények hasznosítását célzó pályázati felhívásai iránt szintén a jelentősebb, nagyobb, tőkeerősebb vállalkozások nyújtottak be támogatási igényt, a sikeresen pályázó kisebb vállalkozások között több informatikai vállalkozást találhatunk.

Környezet és Energia Operatív Program (KEOP)

A Környezet és Energia Operatív Program alapvető Magyarország fenntartható fejlődésének elősegítése volt, melynek megvalósításához 5.302.004099 EUR[70] büdzsével rendelkezett életbe lépésekor.

Az operatív program pályázati felhívásai 7+1 prioritás mentén kerültek meghirdetésre, országos szinten a legnagyobb forráskerettel az 1. és 2. prioritás rendelkezett.

105. grafikon: A KEOP teljes forráskeretének prioritásonkénti megoszlása 2007-2013-as támogatási időszakban

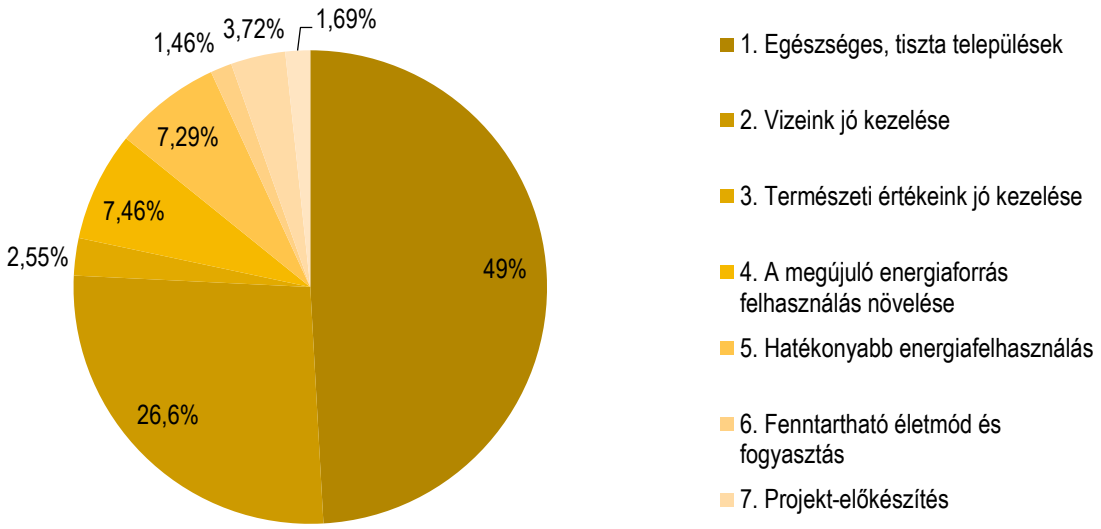

Forrás: Az ÚSZT eredményeinek BAZ megyére vonatkozó területi alapú értékelése a Területfejlesztési Koncepció és Program szakmai támogatása, a lehetséges fejlesztési irányok beazonosítása érdekében (2013. november, NORDA Nonprofit Kft.)

Tokaj-Hegyalja települései a KEOP keretében 123 db pályázatot nyújtottak be, melyből 64 db pályázat került támogatásra, a benyújtott pályázatok teljes forrásigénye 23,2 milliárd Ft, míg a megítélt támogatási összeg térségi összesítésben 16.785.245.327 Ft volt, amely 16 településen oszlik meg. A pályázati eredményesség az igényelt és a megítélt támogatás alapján 72%-os volt, ami lényegesen magasabb a térségi átlagos összértékhez (összes OP-hoz viszonyított) képest.

[70] 15%-os nemzeti társfinanszírozással, folyó áron

Települési szinten Szerencs (6.527.625.177 Ft), Tokaj (5.778.326.145 Ft) és Sátoraljaújhely (2.971.381.031 Ft) bizonyultak legsikeresebbnek a KEOP támogatások megszerzésében. A három település a térségi szinten megítélt KEOP támogatás 91%-át hívta le.

Települések közül Bodrogkeresztúrt érdemes még kiemelni, amely jelentős, közel 3 milliárd Ft támogatásigénye ellenére mindössze 67,61 millió Ft KEOP támogatásban részesült.

106. grafikon: Igényelt és megítélt KEOP támogatás Tokaj-Hegyalja településein a 2007-2013-as támogatási időszakban

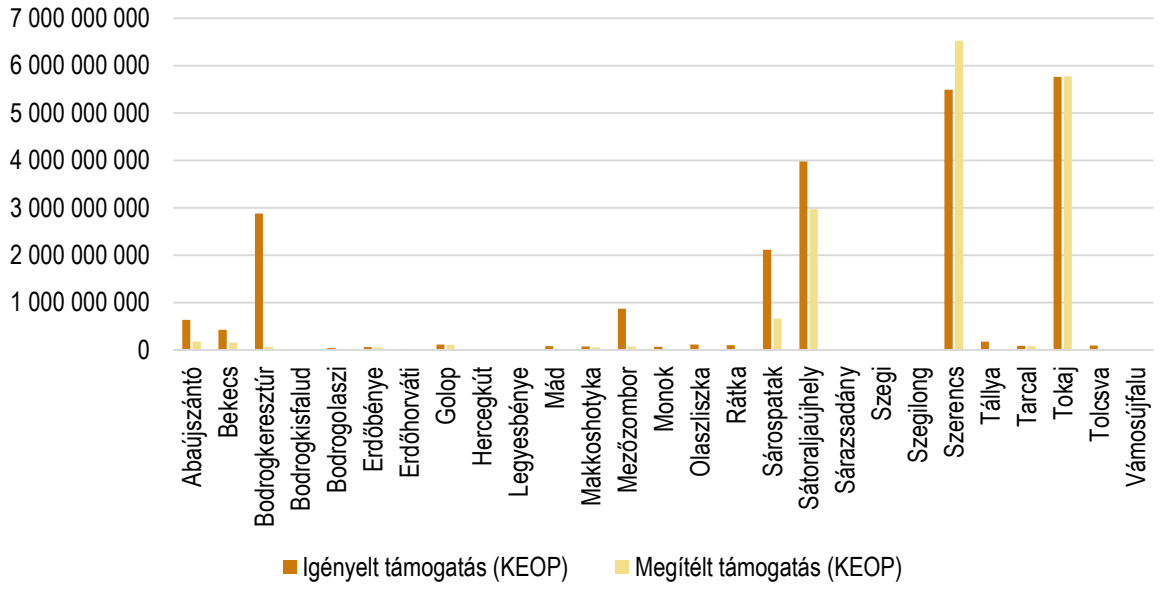

Forrás: EMIR (2015.április 20. állapot)

BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

Térségi szinten az egy településre jutó átlagos megítélt KEOP támogatás (1.049.077.833 Ft) kétszerese az országos települési átlagnak. (520.697.092 Ft)

A támogatott KEOP projektek alapján térségi szinten az átlagos projektméret 262 269 458 Ft volt.

A legjelentősebb támogatási összegű, nagyobb volumenű projektek általában több települést érintő jelentősebb térségi hatású projektek.

Az Abaúj-Zempléni szilárd hulladékgazdálodási rendszer teljes kiépítése, amely 4.430.990.168 Ft EU-s támogatással valósult meg. A projekt keretében sor került a térségi szelektív hulladékgyűjtési rendszer fejlesztésére: szelektív hulladékgyűjtő szigetek és 4 db hulladékudvar kialakítására Bodrogkeresztúron, Tokajban, Sátoraljaújhelyen és Sárospatakon, valamint a projektterület, nagyobb, sűrűbben lakott településein a házhoz menő edényes szelektív hulladékgyűjtés bevezetésére a csomagolási és zöldhulladékok tekintetében. Bodrogkeresztúron válogatómű, MBH (mechanikai-biológiai hulladékkezelő) létesült.

Térségi szinten ugyancsak jelentős volumenű (4.916.931.099 Ft-os EU-s támogatás) és hatású projekt a Borsod-Abaúj-Zemplén Térségi Ivóvíz Kezelési Önkormányzati Társulás beruházásban megvalósult komplex ivóvíz-minőség javítási program, amelynek célja 50 db közép-borsodi település vízminőségének javítása volt az arzén, az ammónia, a nitrit, a vas, a mangán és bórtartalom határértékeinek biztosítása érdekében.

Tokaj-Hegyalja térsége szempontjából a harmadik legjelentősebb volumenű és térségi hatású KEOP projekt a Ronyvazugi, Bodrog jobb parti árvízvédelmi rendszer fejlesztése, amely a Vásárhelyi-terv továbbfejlesztéséhez, azon belül a Tisza-menti fejlesztési feladataihoz kapcsolódik. Az Észak-Magyarországi Vízügyi Igazgatóság projektjeként megvalósult fejlesztés 1 954 469 997 Ft EU-s támogatásban részesült.

A fent említett három projekt Tokaj-Hegyalja térségében megítélt KEOP támogatás 75%-át adja. A KEOP 1. prioritás Egészséges, tiszta települések és a 2. prioritás Vizeink jó kezelése keretében megvalósult kisebb fejlesztések megvalósítására is sor került a támogatási időszakban. (pl: Taktaköz-felső árvízvédelmi rendszer fejlesztése, Golop üzemelő sérülékeny vízbázis diagnosztikai vizsgálata)

A élőhelyvédelmi fejlesztések általában kisebb projektek keretében valósultak meg, melyek közül említésre méltó az Aggteleki Nemzeti Park Igazgatóság Vizes élőhelyek vízpótlásának javítása a Bodrogzug területén projektje. (45.886.200 Ft)

Az energetikai prioritások keretében (4. prioritás: Megújuló energiafelhasználás növelés, 5. prioritás: hatékonyabb energiafelhasználás) több térségi intézmény, épületenergetikai fejlesztésére került sor. (pl: erdőbényei Magita Hotel használati melegvíz előállítása napkollektorral, Sátoraljaújhelyi Fegyház és Börtön épületenergetikai fejlesztése, a Sátoraljaújhelyi Szlovák Nemzetiségi Iskola energiatakarékos működtetése, fotovoltaikus rendszer kialakítása a Sátoraljaújhelyi Erzsébet Kórházban vagy a sárospataki Református Kollégium Kossuth Internátusának energetikai megújítása, és a sárospataki közvilágítás energiatakarékos korszerűsítése) Az energetikai fejlesztések tekintetében a térségi települések közül Sátoraljaújhely és Sárospatak bizonyult a legaktívabbnak és legeredményesebbnek, de a kisebb települések közül is többen nyújtották be pályázataikat ezen konstrukciókra (pl: Bekecs, Erdőhorváti, Makkoshotyka, Mád).

A fenntartható életmód és fogyasztás népszerűsítése érdekében a KEOP 6. prioritás keretében általában kisebb szemléletformáló projektek megvalósítására került sor, melyek témájukat tekintve változatosak. (pl: fenntartható, környezettudatos és egészséges életmódot népszerűsítő közösségi projektek, kampányok, rendezvények, kiadványok; hivatásforgalmú kerékpározás népszerűsítése)

TKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

Közlekedés Operatív Program (KÖZOP)

A KÖZOP-ban a források elosztása operatív program szinten viszonylag egyenletes volt. Abban egyaránt célként jelent meg a közúti és vasúti közlekedés modernizálása és a kapacitások bővítése, valamint a városi közlekedés fejlesztése is.

Az érintett Operatív Program a támogatási időszak alatt módosításon is átesett, országos szinten összességében 7 milliárd EUR büdzsét tudhatott magáénak.

KÖZOP forrásaiból a megye arányaiban kevés forrást tudott lehívni (a megye 15 kistérségéből, 3 kistérségéből érkezett pályázat), azon belül pedig a támogatások jelentős részét Miskolc kapta. Pl: közútfejlesztés terén Tokaj-Hegyalja térségben nem valósultak meg olyan jelentős fejlesztések, mint pl. 37. sz. főút négysávúsítása és az M30-as autóút országhatárig történő megépítése.

A térség települései közül KÖZOP forrásból egyedül Szerencs városa hívott le EU-s támogatást 2.872.181.651 Ft-ot a KÖZOP-3.5.0 Térségi elérhetőség javítása konstrukción belül, a 37. sz. főút Szerencs átkelési szakasz rekonstrukciójára. A KÖZOP keretében lehívott támogatás az operatív programok keretében elnyert támogatási források 4%-át jelentette. (A borsod-abaúj-zemplén megyei értéknek pedig 7,61%-át jelentette.)

A projekt keretében a burkolat 115 kN-ra történő megerősítése, 2x2 sávra történő átépítésére ill meglévő 2x1 sáv kétoldali szélesítésére, körforgalmi csomópont, valamint buszöblök meg- ill. átépítésére, zárt csapadékvíz-elvezetés megoldására nyílt lehetőség. Ezen kívül a kedvezményezett Nemzeti Infrastruktúra Fejlesztő Zrt. a Szerencs-patak feletti 10 m nyílású híd teljes elbontását és új, 4 nyomsáv útvezetésű híd építését tudta megvalósítani a projekt eredményeként.

TOKAJ
BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

Társadalmi Megújulás Operatív Program (TÁMOP)

A TÁMOP pályázatai nagy érdeklődésre tartottak számot Tokaj-hegyaljai települések vonatkozásában. A térségi települések által lehívott támogatásoknak 10%-át (7 151 549 229 Ft-ot) tették ki a TÁMOP források. A 27 településből minden település nyújtott be TÁMOP pályázatot a 2007-2013-as támogatási időszakban 17, 8 milliárd Ft értékben és mindössze 6 település (Bodrogkisfalud, Golop, Hercegkút, Legyesbénye, Sárazsadány és Vámosújfalu) nem részesült támogatásban.

A benyújtott TÁMOP pályázatok száma térségi szinten 498 db volt, amelyből 231 db részesült támogatásban. (A pályázati eredményesség ezen OP esetén valamelyest alacsonyabb 46% volt a térségi összpályázati átlaghoz képest.)

Települési szinten ez esetben is Sátoraljaújhely (1.676.988.564 Ft), Sárospatak (1 379 268 040 Ft), Szerencs (1.214.472.843 Ft) és Tokaj (1.121.116.500 Ft) a legsikeresebbnek.

Térségi szinten az egy településre jutó átlagos megítélt TÁMOP támogatás 340 549 963 Ft volt, amely valamelyest alacsonyabb az országos települési átlaghoz képest. (357.820.273 Ft)

Térségi szinten az átlagos projektnagyság pedig 30.959.087 Ft volt, amelyből jól látható, hogy a TÁMOP keretében inkább kisebb méretű projektek támogatására került sor.

107. grafikon: Igényelt és megítélt TÁMOP támogatás Tokaj-Hegyalja településein a 2007-2013-as támogatási időszakban

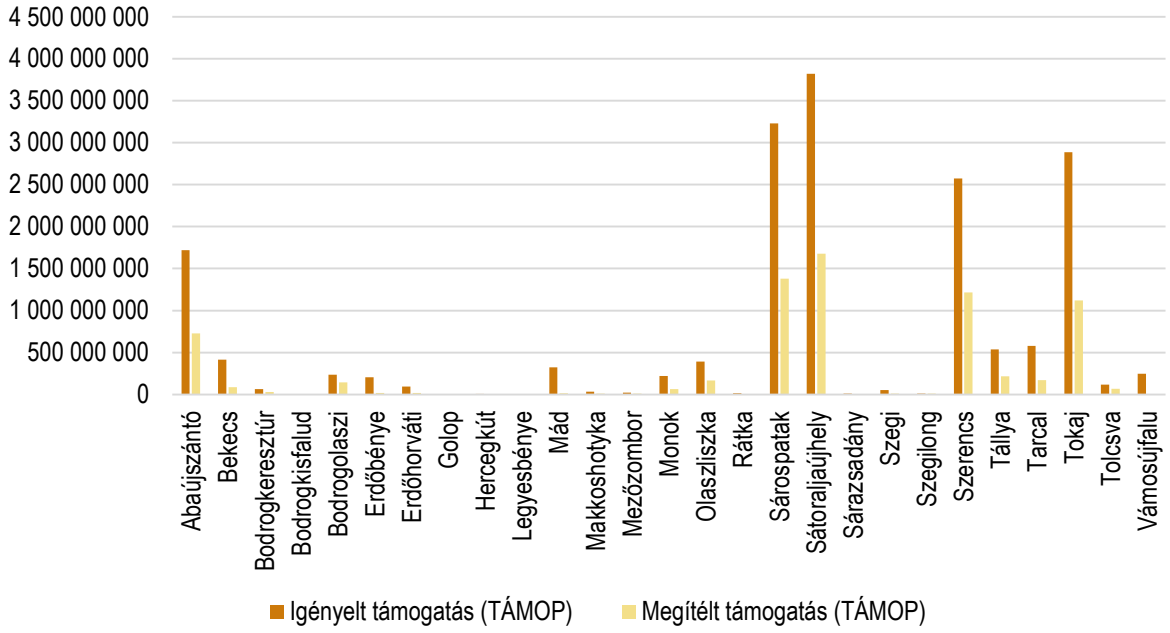

Forrás: EMIR (2015.április 20. állapot)

BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

TÁMOP kedvezményezettjei között helyi KKV-k, szociális, oktatási és egészségügyi intézmények és különböző nonprofit szervezetek (pl: egyesületek, szociális szövetkezet) voltak legnagyobb számban, a helyi önkormányzatok alacsony arányban jelentek meg.

A meghirdetett felhívások közül térségi szinten a helyi foglalkoztatást ösztönző és megőrző támogatások (pl: munkahelyi képzések, munkahelymegőrző támogatások, fiatalok vállalkozóvá válásának támogatása), valamint a szociális gazdaság, szociális, oktatási és kulturális intézményeket érintő fejlesztések bizonyultak legsikeresebbnek. Ennek megfelelően a benyújtott pályázatok legnagyobb számban a 2-es; 3-as és 5-ös prioritásban jelentek meg.

A térség kisebb települései TÁMOP keretében leginkább a munkahelyi képzések, felzárkoztató és közösségi programok megvalósításához igényeltek támogatási forrásokat, a nagyobb településeken több oktatási, szociális intézményt érintő fejlesztésre került sor.

Társadalmi Infrastruktúra Operatív Program (TIOP)

A Társadalmi Infrastruktúra Operatív Program a humán közszolgáltatások fizikai infrastrukturális feltételeinek fejlesztésével kívánt hozzájárulni a tartós növekedéshez és a foglalkoztatás bővítéséhez. (Költségvetése országos szinten: 2.096.496.675 EUR volt a támogatási időszak egészét tekintve)

A TIOP keretében meghirdetett pályázati konstrukciókra a Tokaj-hegyaljai települések 40 %-a (11 település) nyújtott be pályázati igényt, melynek nagyságrendje összességében 7,32 milliárd Ft volt. A benyújtott pályázatok száma térségi szinten összességében 45 db volt, a támogatott pályázatok száma 28 db. A pályázati eredményesség térségi átlaga 62%-os volt a támogatási időszak egészét tekintve. Tokaj-Hegyalja vonatkozásában TIOP keretében összességében 4.715.894.987 Ft, településenként átlagosan pedig 428.717.726 Ft került megítélésre. Az átlagos projektméret térségi szinten 168.424.820 Ft volt, ami lényegesen alacsonyabb az országos települési átlaghoz képest. (241.788.328 Ft)

108. grafikon: Igényelt és megítélt TIOP támogatás Tokaj-Hegyalja településein a 2007-2013-as támogatási időszakban

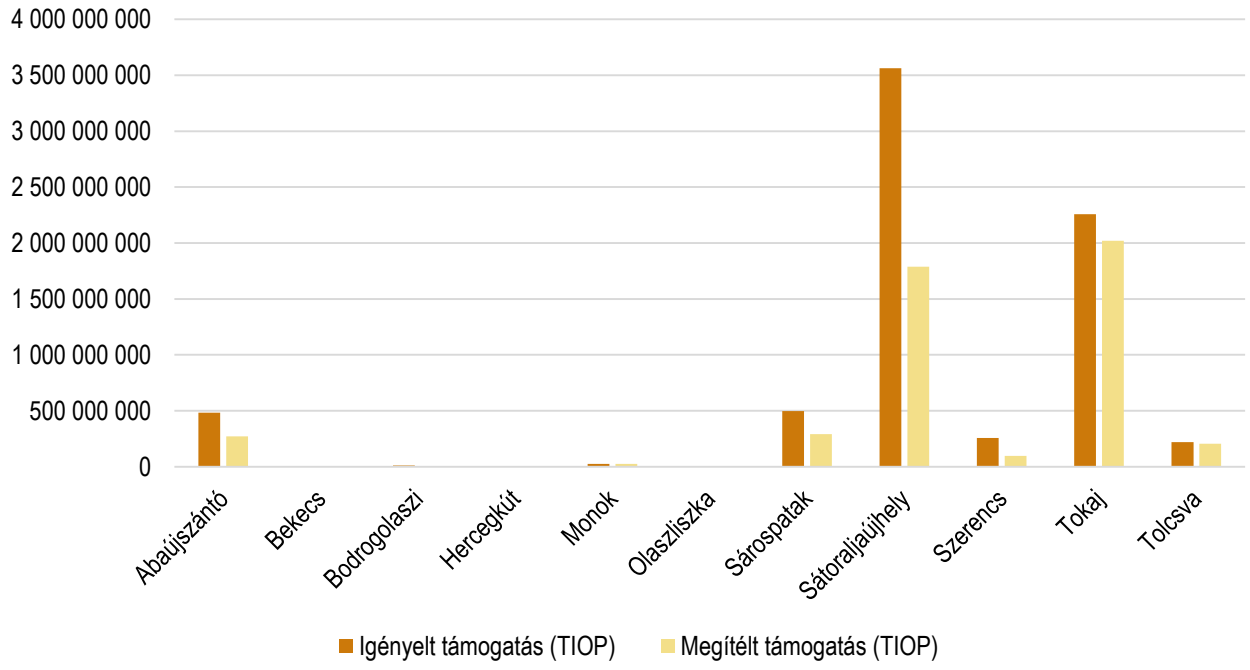

Forrás: EMIR (2015.április 20. állapot)

A grafikon csak a TIOP keretében pályázatot benyújtó és/vagy támogatásban részesült településeket tartalmazza.

TIOP források lehívásában települési szinten Tokaj (2.021.039.508 Ft) és Sátoraljaújhely (1.788.802.694 Ft) tekinthetők legeredményesebbnek. Hozzájuk képest a TIOP forrásokra pályázó térségi települések lényegesen alacsonyabb forrásigénnyel jelentek meg. (A községek közül Tolcsva részesült a legtöbb TIOP támogatásban.)

A TIOP források települési szintű vizsgálatakor érdemes megemlíteni, hogy a megvalósított projektek közül a nagyobb volumenű, jelentősebb egészségügyi és oktatási fejlesztések hatása az adott település, sokszor a kistérség (majd a járás) határain is túlmutat. Térségi szinten ilyennek tekinthető pl: a sátoraljújhelyi Erzsébet Kórház fekvőbeteg ellátásának infrastrukrutális fejlesztése, melyhez a kedvezményezett 1,5 milliárd Ft EU-s támogatásban részesült. (Érdekességként megemlíthető, hogy a projekt a térségben megítélt TIOP támogatásoknak önmagában 38%-át teszi ki.)

A 2007-2013-as támogatási időszakban megvalósított TIOP projektek közül térségi hatását tekintve szintén jelentős beruházásnak tekinthetők: az alapszintű járóbeteg-szakellátó létrehozása és az Integrált térségi szolgáltató központ kialakítása Tokajban, valamint az abaújszántói Integrált Térségi Szociális Szolgáltató központ fejlesztése és bővítése, valamint idősek otthonának fejlesztése. A kisebb települések vonatkozásában Monok Kossuth Emlékház Iskolabarát fejlesztése, valamint Tolcsva mikro-térségi integrált szolgáltató központjának kialakítása érdemel említést.

A támogatásban részesített TIOP pályázatok kedvezményezettjei Tokaj-Hegyalja esetén elsősorban helyi önkormányzatok, illetve egészségügyi intézmények voltak.

2. 3. 3. 2. Új-Magyarország Vidékfejlesztési Program keretében lehívott források

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

Az ÚMFT, majd az ÚSZT Operatív Programjainak forrásai mellett a Tokaj-hegyaljai települések számára jelentős támogatási forrásokat biztosítottak az UMVP (Új-Magyarország Vidékfejlesztési Program) pályázatai is.

A támogatási időszak alatt összességében 433 db pályázat részesült támogatásban az Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alap terhére Tokaj-Hegyalja térségében. A jóváhagyott támogatási összeg megközelítette a 12 milliárd Ft-ot (11.702 368.297 Ft). Térségi átlagban egy településre 433.421.048 Ft vidékfejlesztési támogatás jutott, az átlagos projektméret térségi átlaga pedig 27.026.254 Ft volt, amely jól jelzi, hogy a vidékfejlesztési program keretében nagyszámú, kisebb volumenű fejlesztés, beavatkozás megvalósítására nyílt lehetőség.

109. grafikon: Új-Magyarország Vidékfejlesztési Program keretében támogatott projektek száma Tokaj-Hegyalja településein a 2007-2013-as támogatási időszakban

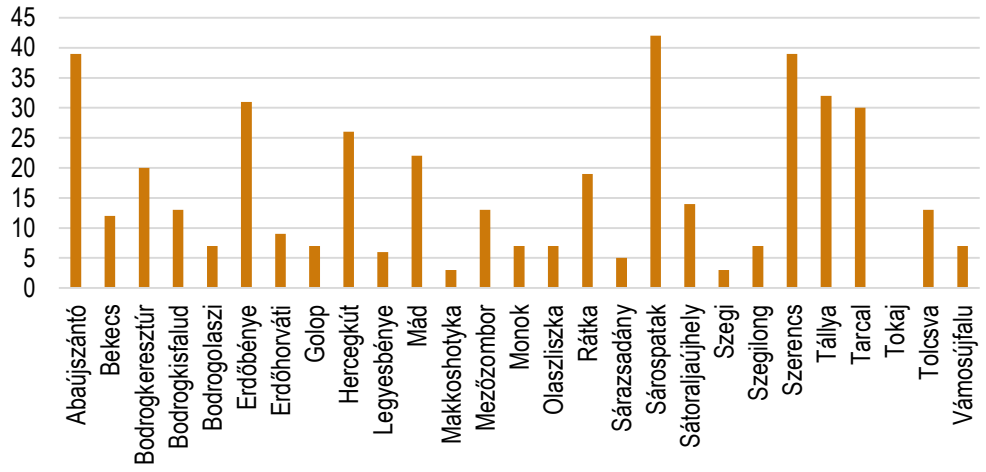

Forrás: Széchenyi Programiroda (2015. április 30.)

* A tanulmánykészítés időszakában Tokaj VP terhére támogatott projektjeiről nem állt rendelkezésre adat

Térségi szinten mind a 27 település élt a vidékfejlesztési program pályázati lehetőségeivel. A pályázati aktivitást tekintve Sárospatak (42 db támogatott pályázat), Abaújszántó (39 db) és Szerencs (39 db) tekinthetők legsikeresebbnek. A kisebb települések közül Tállya (32 db), Erdőbénye (31 db), Tarcal (30 db) és Hercegkút (26 db) is kiemelkedően nagyszámú sikeres pályázattal büszkélkedhet.

TOKAJ
BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

110. grafikon: Új-Magyarország Vidékfejlesztési Program pályázataiban jóváhagyott támogatási összegek alakulása Tokaj-Hegyalja településein a 2007-2013-as támogatási időszakban

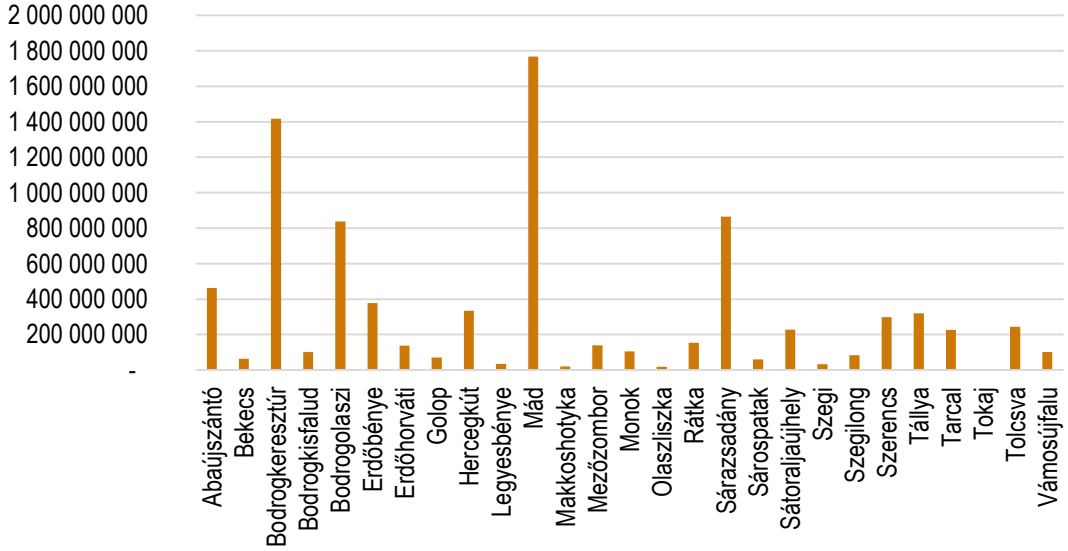

Forrás: Széchenyi Programiroda (2015. április 30.)

A jóváhagyott támogatás nagyságrendjét vizsgálva a települések közül Mád (1,767 milliárd Ft), Bodrogkeresztúr (1,417 milliárd Ft), Sárazsadány (865,85 millió Ft) emelhetők ki.

Az egy lakosra jutó vidékfejlesztési támogatás nagysága térségi átlagban 157.332 Ft, amelyhez képest a legmagasabb értékkel rendelkező települések 6-8-szoros értékkel rendelkeznek. (pl: Bodrogkeresztúr 1.230.753 Ft, Sátoraljaújhely 890.128 Ft)

Érdekességként megemlíthető, hogy a nagyobb városok, így Sárospatak (3853 Ft) és Szerencs (31.534 Ft) az egy lakosra jutó vidékfejlesztési támogatások tekintetében meglehetősen alacsony értékkel bírnak.

111. grafikon: Az egy lakosra jutó vidékfejlesztési támogatás nagysága Tokaj-Hegyalja településein a 2007-2013-as támogatási időszakban

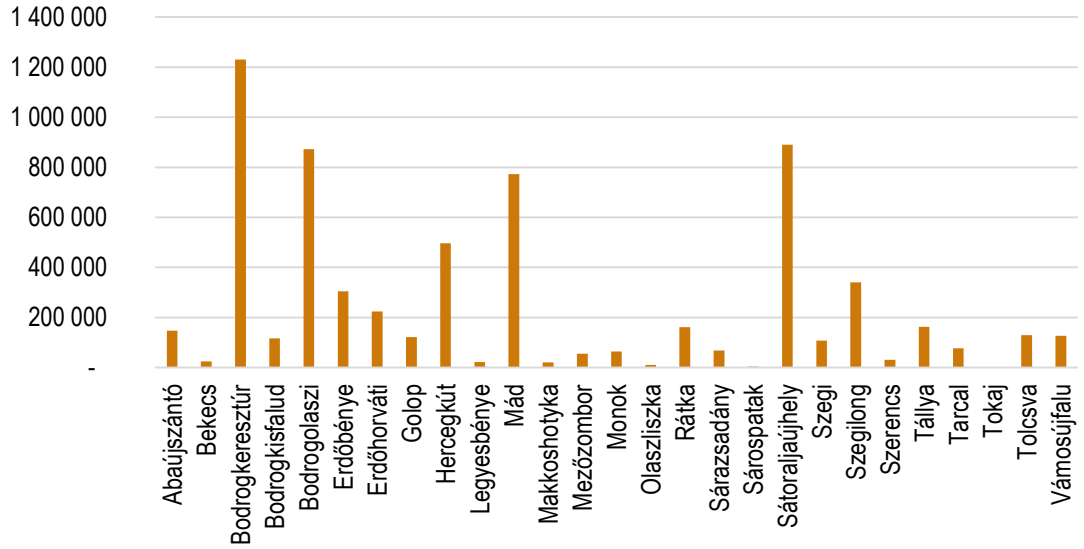

Forrás: Széchenyi Programiroda (2015. április 30.)

A vidékfejlesztési támogatások tengelyenkénti megoszlását tekintve látható, hogy a jóváhagyott projektek 42,7%-a, a megítélt támogatási összeg 70,6 %-a a mezőgazdasági és erdőgazdasági ágazat versenyképességének javítását célzó I. tengely pályázatainak keretében került szétosztásra Tokaj-Hegyalja településein. Ugyancsak népszerűnek számítottak a III. tengely: Vidéki élet minőségének javítását és a vidéki gazdaság diverzifikálását célzó felhívások, amely a térségben támogatott vidékfejlesztési projektek 35,5 %-át, a megítélt támogatások 24,3 %-át jelentették. Térségi szinten kisebb, de jelentős forráskihelyezésre került sor a IV. tengely: LEADER programja keretében.

89. táblázat: A vidékfejlesztési támogatások tengelyenkénti megoszlása Tokaj-Hegyalján 2007-2013-as támogatási időszakban

	Támogatásban részesített pályázatok száma	Jóváhagyott támogatás nagysága
I. tengely: A mezőgazdasági és erdőgazdasági ágazat versenyképességének javítása	185 db	8 262 650 522 Ft
III. tengely: A vidéki élet minősége és a vidéki gazdaság diverzifikálása	94 db	2 846 584 312 Ft
IV. tengely: LEADER program	154 db	593 133 463 Ft
Összesen	433 db	11 702 368 297 Ft

Forrás: Széchenyi Programiroda (2015. április 30.)

I. tengely: A mezőgazdasági és erdőgazdasági ágazat versenyképességének javítása

A mezőgazdasági és erdőgazdasági ágazat versenyképességének javítását célzó pályázati konstrukciók közül a Tokaj-hegyaljai településeken a kisebb volumenű, gépbeszerzési pályázatok iránt mutatkozott a legnagyobb érdeklődé. Ezen pályázatok esetén térségi szinten 6,2 millió Ft körül alakult az átlagos projektméret. Ennél valamelyest magasabb átlagos projektméret volt jellemző az erdészeti (8,55 millió Ft) gépbeszerzések esetén. Állattartó telepek korszerűsítésére 6 településen (Sárospatakon, Sátroaljaújhelyen, Erdőbényén, Legyesbényén, Mezőzomboron és Tarcalon) került sor. Baromfitelep korszerűsítése térségi szinten egyedül Szerencsen történt.

BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

A megítélt támogatások nagyságrendjét tekintve a mezőgazdasági termékek értéknövelése konstrukcióban került lehívásra az I.tengelyben megszerzett források 70%-a. (A konstrukció keretében 14 településen történt forráslehívás.)

90. táblázat: A VP I. tengely pályázati konstrukcióira benyújtott pályázatok száma és a megítélt támogatások nagysága Tokaj-Hegyalja településein 2007-2013-as támogatási időszakban

Konstrukció megnevezése	Támogatásban részesített pályázatok száma (db)	Jóváhagyott támogatás nagysága (Ft)
Állattartó telepek korszerűsítése	17	853.190.381
Baromfi telepek korszerűsítése	1	373.463.360
Mezőgazdasági termékek értéknövelése	36	5.789.093.396
Erdészeti gépbeszerzés	4	34.233.415

Gépbeszerzés	68	419.531.869
Kertészeti gépbeszerzés I.	44	154.213.568
Mezőgazdasági utak II	1	37.369.451
Öntözés, melioráció	11	508.704.442
Szárítók támogatása I.	3	93.850.640
Összesen	185 db	8.262.650.522 Ft

Forrás: Széchenyi Programiroda (2015. április 30.)

III. tengely: A vidéki élet minősége és a vidéki gazdaság diverzifikálása

A vidéki élet minőségének javítását és a vidéki gazdaság diverzifikálását célzó felhívások közül térségi szinten a mikro-vállalkozások létrehozásának és fejlesztésének támogatása, valamint a turisztikai tevékenységek ösztönzése iránt mutatkozott a legnagyobb érdeklődés és igény. A támogatott projektek száma és nagyságrendje e két konstrukció esetén volt a legmagasabb, kiegészítve ezzel az ÉMOP és GOP keretében elérhető gazdaságfejlesztési, valamint az ÉMOP 2. prioritásban pályázható és regionális szinten szűkös turisztikai támogatási forráslehetőségeket.

Mikro-vállalkozások létrehozására és fejlesztésére közel 860 millió Ft került megítélésre, melyből 49 pályázat támogatására nyílt lehetőség 16 településen. A legtöbb támogatást Abaújszántó (142,5 millió Ft), Tarcal (129,8 millió Ft), Hercegkút (122 millió Ft) és Szerencs (106,9 millió Ft) vállalkozásainak sikerült megszerezni. A gazdaságfejlesztési pályázatok átlagos projektmérete a térségben 17,53 millió Ft volt.

A vidékfejlesztési program keretében támogatott turisztikai projektek fókuszában a közösségi turizmus élénkítése állt. 13 településről 41 nyertes pályázat került benyújtásra. Legtöbb támogatott turisztikai projekt Erdőbénye (8 db), Monok, Rátka és Szerencs (4-4-4 db) településen került megvalósításra vidékfejlesztési forrásokból. A turisztikai pályázatok átlagos projektmérete a térségben 17,64 millió Ft volt.

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

91. táblázat: A VP III. tengely pályázati konstrukcióira benyújtott pályázatok száma és a megítélt támogatások nagysága Tokaj-Hegyalja településein 2007-2013-as támogatási időszakban

Konstrukció megnevezése	Támogatásban részesített pályázatok száma (db)	Jóváhagyott támogatás nagysága (Ft)
Diverzifikáció I.	17	451.796.880
Községfejlesztés	18	264.976.752
ISZKT I.	6	271.102.173
Mikro-vállalkozások létrehozásának és fejlesztésének támogatása	49	859.230.547

Tanyabusz	11	90.771.200
Turisztikai tevékenységek ösztönzése	41	723.411.239
Vidéki örökség megőrzése és fenntartható fejlesztése	12	185.295.521
Összesen	94 db	2.846.584.312 Ft

Forrás: Széchenyi Programiroda (2015. április 30.)

IV. tengely: LEADER-program

A legsikeresebb uniós vidékfejlesztési kezdeményezés célja a térségi belső erőforrások fenntartható és innovatív felhasználása, az aktív vidéki szereplők közötti együttműködés megalapozása, a fenntartható helyi fejlesztési stratégiák előkészítése és megvalósítása. A hazai és nemzetközi régiók, térségek és települések közötti együttműködések különböző formáinak támogatása a hasonló adottságú, hasonló problémákkal szembenéző területeket kovácsolja össze.

A LEADER-megközelítés alapvető fontossággal bír a vidékfejlesztési célok megvalósulása során. A települési önkormányzatok, vállalkozások és civil szervezetek együttműködésével, részvételével megalakult helyi közösségek, LEADER-csoportok által stratégiába foglalt, alulról jövő kezdeményezések megvalósítását jelenti. Tokaj-Hegyalja térségében egy LEADER csoport működik: D.Z. Nektar Nonprofit Kft.

A támogatott fejlesztések megvalósításának sorvezetőjeként szolgált a helyi közösségek által a térség egyedi adottságai alapján összeállított helyi vidékfejlesztési stratégia (HVS), de a megfogalmazott stratégia végrehajtásában is döntő szerepük volt a közösségnek, főként a támogatandó projektek kiválasztásában, értékelésében. A közösség számára az IH – az elérhető források felosztásával – jogszabályban határozta meg, mekkora támogatási keretre tervezhet, melyet a térség legfontosabb fejlesztési céljainak ismeretében kellett felosztaniuk. A HVS-be illeszkedő támogatási kérelmeket a helyi LEADER-csoport értékelte, majd a projekt gazdája nyújtotta be támogatási kérelmét az illetékes Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Hivatalhoz (MVH).

Ahogy a következő grafikonok is mutatják a LEADER-program keretében a legtöbb pályázatot és legtöbb támogatást Abaújszántónak és Tállyának sikerült megszerezni.

A kisebb települések közül térségi szinten Erdőbénye, Rátka, Hercegkút, Mezőzombor és Bodrogkeresztúr aktivitását érdemes még kiemelni.

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

112. grafikon: A Vidékfejlesztési Program IV. tengely keretében jóváhagyott pályázatok száma Tokaj-Hegyalja településein a 2007-2013-as támogatási időszakban

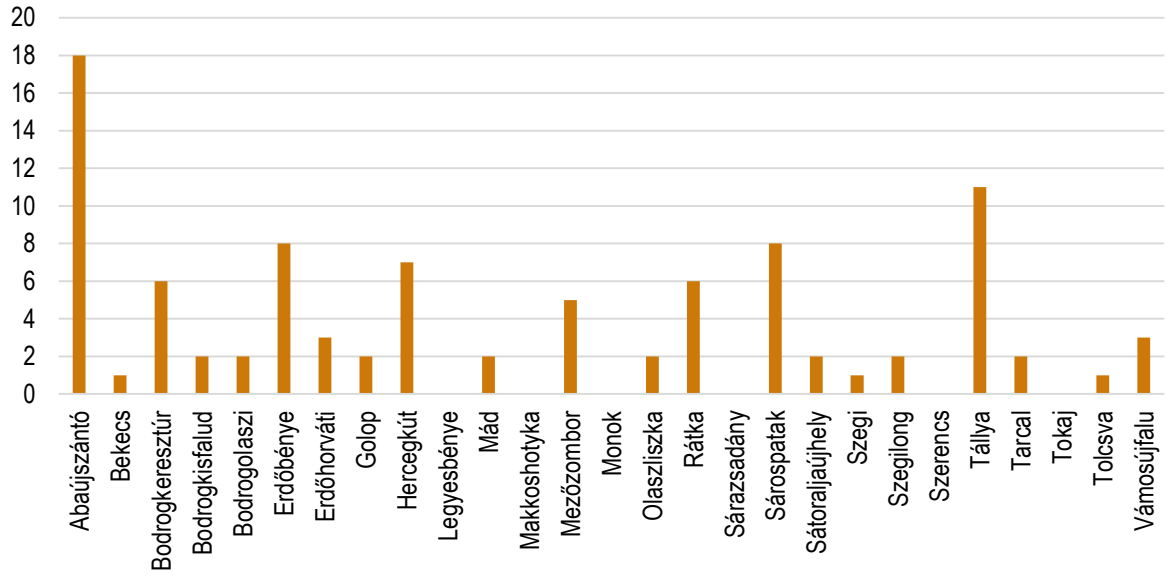

Forrás: Széchenyi Programiroda (2015. április 30.)

TOKAJ

113. grafikon: A Vidékfejlesztési Program IV. tengely keretében jóváhagyott támogatások nagysága Tokaj-Hegyalja településein a 2007-2013-as támogatási időszakban

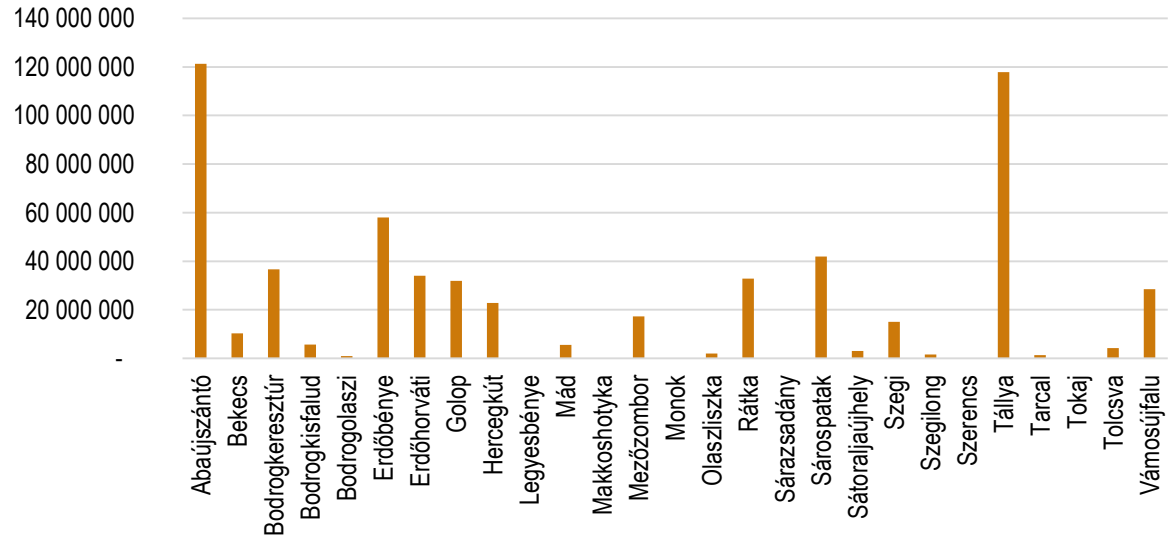

Forrás: Széchenyi Programiroda (2015. április 30.)

92. táblázat: A 150 millió forint feletti támogatást nyert gazdaságfejlesztési projektek Tokaj-hegyaljai településeken, a 2007-2013-as támogatási időszakban (ÉMOP, GOP)

Pályázati konstrukció	Beruházás helyszíne	Projektgazda	Elnyert támogatási összeg	Pályázat tartalma
ÉMOP-1.1.1/B-11 Ipartelepítés	Sárospatak	FRAISA Hungária Kft	198.000.000 Ft	Új csarnok építése kapacitásbővítéssel, amelynek célja a városban előállított késztermékgyártás fejlesztése A fejlesztés eredményeként közel 2400 m^2-es gyártócsarnok növekedés történt, 77 megtartott munkahely mellett 30 új munkavállaló foglalkoztatására nyílik lehetőség és a beruházás megvalósításával a projektgazda 30%-os bevétel növekedést prognosztizált.
ÉMOP-1.1.1/F-11 Ipartelepítés	Sárospatak	WEINBERG 93 Építő Kft.	150.000.000 Ft	Üzemcsarnok építés Az infrastruktúráját, technológiáját folyamatosan korszerűsítő vállalkozás a projekt keretében a meglévő csarnokkapacitását közel 2900 m^2-rel bővítette, a beruházás tervezett összköltsége: 327 m Ft, volt, melyhez a pályázó 45%-os támogatást igényelt (a max. 60 %-helyett) Az új üzemcsarnokban lehetővé vált az acélszerkezetek híddaruk által történő le és felrakodása, munkaanyagok előkészítése és azokon számos munkafolyamat elvégzése.

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

Pályázati konstrukció	Beruházás helyszíne	Projektgazda	Elnyert támogatási összeg	Pályázat tartalma
				Az ÉMOP pályázattal párhuzamosan a kedvezményezett a GOP- 2.1.1 /B konstrukció keretében darukapacitásának fejlesztésére is pályázott.
ÉMOP-1.1.1/F-11 Ipartelepítés	Sátoraljaújhely	EURASEAL Bt.	150.000.000 Ft	Telephelyfejlesztés az Euraseal Bt. sátoraljaújhelyi üzemében, új kétszintes üzemcsarnok építésével. (1775 m^2), Az új csarnok a cég sátoraljaújhelyi Ipari Parkban bérelt üzemcsarnoka mellett kerül megvalósításra. A projekt megvalósulásával a kedvezményezett 10 fős foglalkoztatás bővítést vállalt. A projekt összköltsége: 304 m Ft volt.
ÉMOP-1.1.1/B-11 Ipartelepítés	Szerencs	GSV Kft.	885.861.356 Ft	Zöldmezős beruházásként üveggyapotgyár létesítés Szerencsen, az ipari park melletti telken, a 37. számú út mellett. A fejlesztés két pályázati konstrukcióból került megvalósításra. A gyár működéséhez kapcsolódó eszközök a GOP- 2.1.3 konstrukció terhére kerültek finanszírozásra.

TOKAJ
BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

Pályázati konstrukció	Beruházás helyszíne	Projektgazda	Elnyert támogatási összeg	Pályázat tartalma
GOP-1-3-1-11/A Vállalatok komplex technológiai innovációjának támogatása	Sárospatak	FRAISA Hungária Kft	690.848.624 Ft	Speciális felületkezelés fejlesztése
GOP-2.1.2/C Munkalehetőség teremtő komplex beruházások támogatása a hátrányos helyzetű kistérségekben	Sárospatak	FRAISA Hungária Kft	158.500.000 Ft	A FRAISA Hungária Kft. nagy keménységű marószerszám-gyártó egységének kapacitásbővítő fejlesztése
GOP-2.1.2-08/C Komplex beruházások támogatása a komplex programmal segítendő leghátrányosabb helyzetű kistérségekben	Sárospatak	WEINBERG 93 Építő Kft.	173.661.345 Ft	Komplex technológia-fejlesztés megvalósítása
GOP-1-3-1-11/A Vállalatok komplex technológiai innovációjának támogatása	Sátoraljaújhely	CERTA Zárgyártó, Présöntő és Szerszámkészítő Kft.	310.707.780 Ft	Megnövekedett hozzáadott értékű öntvénygyártási folyamat kidolgozása, új generációs termékek gyártására szolgáló folyamatok optimalizálása
GOP-2.1.1/10-C Komplex vállalati technológia-fejlesztés	Sátoraljaújhely	Continental Dohányipari Zrt.	256.619.227 Ft	Versenyképesség növeléséhez és új termék gyártásához kapcsolódó komplex fejlesztés

TOKAJ
BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

Pályázati konstrukció	Beruházás helyszíne	Projektgazda	Elnyert támogatási összeg	Pályázat tartalma
GOP-2.1.3-12 Komplex technológia-fejlesztés és foglalkoztatás	Sátoraljaújhely	Leafnewco Kft.	395.589.361 Ft	Expandált dohány előállító üzem megvalósítása
GOP-2.1.3-11 Komplex technológia-fejlesztés és foglalkoztatás	Szerencs	GSV Kft.	709.687.451 Ft	GSV technológia-fejlesztés II. ütem
GOP-2.1.2-09/C Komplex beruházások támogatása a komplex programmal segítendő leghátrányosabb helyzetű kistérségekben	Tarcal	COLAS-ÉSZAKKŐ Bányászati Kft.	492.756340 Ft.	

TOKAJ
BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

93. táblázat: A 150 millió forint feletti támogatást nyert turisztikai projektek Tokaj-hegyaljai településeken, a 2007-2013-as támogatási időszakban (ÉMOP)

Pályázati konstrukció	Beruházás helyszíne	Projektgazda	Elnyert támogatási összeg	Pályázat tartalma
ÉMOP-2.1.1/B-12 Turisztikai attrakciók és szolgáltatások fejlesztése	Sárospatak	Magyar Nemzeti Múzeum	500.000.000 Ft	A Magyar Nemzeti Múzeum attrakciófejlesztése a Rákóczi Múzeum I. Rákóczi György ágyúöntő műhelyének interaktív kiállítóhellyé való fejlesztésével és Sárazsadányban néprajzi élményközpont kialakításával A fejlesztés megvalósításával közel 7600 m^2 terület turisztikai hasznosítása valósul meg, melynek eredményeként évi 25.000 új látogatót prognosztizált a kedvezményezett.
ÉMOP-2.1.1/E-12 Egészségügyi turizmus szolgáltatásainak fejlesztése a konvergencia régiókban	Sárospatak	PATAKIÁNA Ingatlanfejlesztő Kft.	992.507.347 Ft	A PATAKIÁNA Gyógyászati és Egészségközpont fejlesztése, 99 db kétágyas, 4*-os szálloda a kezeléseket igénybe vevő látogatók és hozzátartozóik számára, 300 fős egészségügyi konferencia és rendezvénykapacitás, fitness, wellness és spa részleg kialakítása, 500 m^2 gyógyászati, egészség-megőrzési és életmód-fejlesztési szolgáltatásokat nyújtó részleg kialakítása, a szomszédos termálfürdővel összekötve. A fejlesztés révén 50 új munkahely és 36.000 vendégéjszakát prognosztizált a kedvezményezett.

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

Pályázati konstrukció	Beruházás helyszíne	Projektgazda	Elnyert támogatási összeg	Pályázat tartalma
ÉMOP-2.1.1/B-2f Turisztikai attrakciók fejlesztése	Sátoraljaújhely	Sátoraljaújhely Város Önkormányzata	506.639.061 Ft	Zempléni turisztikai és idegenforgalmi centrum kialakítása a Magas-hegyen: 1570 m hosszúságú téli-nyári bobpálya, indító és fogadóépülettel, kalandpark és központi épület. A fejlesztés révén évi 160.000 fő látogatószám növekedéssel számol a Kedvezményezett.
ÉMOP-2.1.1/B-12 Turisztikai attrakciók és szolgáltatások fejlesztése	Mád	HKT-2006 Befektetési Tanácsadó Kft.	249.034.482 Ft	Aszúház Borarchívum és kiállítótér kialakítása
ÉMOP-2.2.1-12 Üzleti célú szálláshelyek fejlesztése	Mád	TOP-FOUR-MÁD Beruházó és Ingatlanberuházó Kft.	262.763.167 Ft	HOTEL BOTRITISZ 14 férőhelyes panzió létrehozása parkolóval, kerékpáros szolgáltatással és kisbusszal.
ÉMOP-2.2.1-12 Üzleti célú szálláshelyek fejlesztése	Szerencs	MAGIÉRT Vendéglátó és Szolgáltató Kft.	200.062.051 Ft.	A szerencsi Meggyes panzió fejlesztése kategóriaváltással, Meggyes Hotel** létrehozása. (29 szoba, 58 férőhely)
ÉMOP-2.1.1/A Turisztikai attrakciók fejlesztése	Tokaj	Tokaj Város Önkormányzata	1.811.551.820 Ft	A tokaji fesztiválkatlan kialakítása (Patkóbánya területén), nézőtér, színpad, öltözők; multifunkcionális kiállító és rendezvénytér (Nagyszínház nézőtere alatt), közterek, gyalogutak kialakítása és rendezése.

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

Pályázati konstrukció	Beruházás helyszíne	Projektgazda	Elnyert támogatási összeg	Pályázat tartalma
ÉMOP-2.1.1/B-09 Turisztikai attrakciók fejlesztése	Tokaj	Tokaj Város Önkormányzata	492.065.000 Ft	Világörökségi Bormúzeum kialakítása Tokaj városában
ÉMOP-2.2.1-12 Üzleti célú szálláshelyek fejlesztése	Tokaj	Von Holland Kereskedelmi Zrt.	359.169.315 Ft	Hotel Tokaj*** építése, 42 férőhelyes szálló kialakítása A fejlesztés révén 9000 vendégéjszaka szám növekedéssel számolt a kedvezményezett.
ÉMOP-2.1.1/AB-12Turisztikai attrakciók és szolgáltatások fejlesztése	Tokaj	Magyar Kikötő Fejlesztő és Hajózási Üzemeltető Zrt.	356.519.450 Ft.	Hegyaljai élményutazás a Tokaji Borhajóval (250 fős személyhajó, séta és rendezvényhajó), kb. 36.000 látogatónak kínál szórakozási lehetőséget.

TOKAJ
BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

94. táblázat: 500 millió Ft feletti támogatást nyert projektek Tokaj-Hegyalja térségében (ÉMOP3-5; KEOP, TIOP, TÁMOP, KÖZOP)

Pályázati konstrukció	Beruházás helyszíne	Projektgazda	Elnyert támogatási összeg	Pályázat tartalma
ÉMOP				
ÉMOP-4.1.1/B Egészségügyi szolgáltatások fejlesztése / Kistérségi járóbeteg szolgáltatások fejlesztése, alap-, járóbeteg szakellátás korszerűsítése / Kistérségi önálló járóbeteg szakrendelők fejlesztése	Sárospatak	Sárospatak Város Önkormányzata	759.954.773 Ft	Emeltszintű járóbeteg szakellátó központ kialakítása, a szükséges eszközök beszerzése mellett
ÉMOP-4.1.1/B Egészségügyi szolgáltatások fejlesztése / Kistérségi járóbeteg szolgáltatások fejlesztése, alap-, járóbeteg szakellátás korszerűsítése / Kistérségi önálló járóbeteg szakrendelők fejlesztése	Szerencs	Szerencs Város Önkormányzata	795.234.584 Ft	Szerencsi Kistérségi szakellátó központ fejlesztése (épület-felújítás, szakrendelők átcsoportosítása, eszközbeszerzés)
ÉMOP-4.3.1 / 2F-2f Közoktatás térségi sajátosságokhoz igazodó	Sárospatak	Sárospatak Város Önkormányzata	512.955.673 Ft.	Minőségi közoktatás megteremtése Sárospatakon (óvoda bővítése 6 csoporttal, általános iskola bővítése 10 tanteremmel)

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

Pályázati konstrukció	Beruházás helyszíne	Projektgazda	Elnyert támogatási összeg	Pályázat tartalma
szervezése és infrastruktúrájának szervezése				
ÉMOP-4.3.1/A-12 Oktatási intézmények fejlesztése	Sárospatak	Egri Főegyházmegye	518.879.379 Ft.	Modern oktatási környezet megteremtése a sárospataki Szent Erzsébet Katolikus Általános Iskolában – testnevelés korszerű feltételeinek megteremtése, energetikai korszerűsítés és akadálymentesítés.
ÉMOP-5.1.1/A-11 Közúti elérhetőség javítása	Sárospatak	Magyar Közút NZrt.	839.043.672 Ft	Térségi elérhetőség javítása a 3805, 3806, 3807 j.utakon
ÉMOP-5.1.1 Közúti elérhetőség javítása	Bekecs	Magyar Közút NZrt.	589.773.455 Ft	Térségi elérhetőség javítása a 3616, 3714, 2625 és a 3611 j.utakon
ÉMOP-5.1.1 Közúti elérhetőség javítása	Tarcal	Magyar Közút NZrt.	882.369.694 Ft	Térségi elérhetőség javítása a 3617; 3705 és 3613 jj.utakon
ÉMOP-3.1.2/A-2f Funkcióbővítő városrehabilitáció	Sátoraljaújhely	Sátoraljaújhely Város Önkormányzata	780.373078 Ft	Sátoraljaújhely történelmi belvárosának megújítása; Bíróság, Polgármesteri Hivatal homlokzat felújítása, katolikus templom felújítása, piac rekonstrukció, Kossuth téri üzletek homlokzatának felújítása, sétálóutca kialakítása

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

Pályázati konstrukció	Beruházás helyszíne	Projektgazda	Elnyert támogatási összeg	Pályázat tartalma
KEOP				
KEOP-1.1.1/2F/09-11 Települési szilárdhulladék-gazdálkodási rendszerek fejlesztése	Tokaj	Abaúj-Zempléni Szilárd Hulladékgazdálkodási önkormányzati Társulás	4.430.990.168 Ft	Az Abaúj-Zempléni Szilárd hulladékgazdálkodási rendszer teljes kiépítése
KEOP-1.3.0/09-11 Ivóvízminőség javítása	Szerencs	Borsod-Abaúj-Zemplén Térségi Ivóvíz-kezelési Önkormányzati Társulás	4.916.931.099 Ft Ft.	Az észak-magyarországi régió településein élő lakosság egészséges ivóvízzel való ellátásának biztosítása (50 közép-borsodi település ivóvízében lévő arzén, nitrát, vas, mangán, bór, ammónia tartalom határérték alatti szintjének biztosítása)
KEOP- 2.1.1/2F/09-11 Állami tulajdonú árvízvédelmi fejlesztések	Sátoraljaújhely	Észak-Magyarországi Vízügyi Igazgatóság	1.954.469.997 Ft	Ronyvazugi, Bodrog jobb parti árvízvédelmi rendszer fejlesztése (Vásárhelyi-terv továbbfejlesztéséhez, azon belül a Tisza-menti fejlesztési feladataihoz kapcsolódik.)
KÖZOP				
KÖZOP-3.4.0-09 Előkészítési konstrukció	Szerencs	NIF Zrt.	747.421.421 Ft.	37. számú főút 11,5 t burkolat-megerősítés a 8+444-39-800 kmsz közötti szakaszon

TOKAJ
BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

Pályázati konstrukció	Beruházás helyszíne	Projektgazda	Elnyert támogatási összeg	Pályázat tartalma
KÖZOP- 3.5.0 –Térségi elérhetőség javítása	Szerencs	NIF Zrt.	2.079.760.230 Ft	37. sz. főút átkelési szakasz rekonstrukciója
TIOP				
TIOP-2.2.4 -09/1 Struktúraváltást támogató infrastruktúrafejlesztés a fekvőbeteg szakellátásában	Sátoraljaújhely	Sátoraljaújhelyi Erzsébet Kórház	1.483.359.835 Ft	
TIOP- 2.1.2-07/1 Kistérségi járóbeteg szakellátó központok kialakítása és fejlesztése	Tokaj	Tokaj Város Önkormányzata	897.836.685 Ft	Alapszintű járóbeteg szakellátó központ létrehozása Tokajban (zöldmezős beruházásként 1431 m^2 szakellátó központ építése, amelynek segítségével a térség lakossága 20 percen belül eléri a szakellátó helyet.)
TIOP-3.1.1-08/1 A TISZK rendszerhez kapcsolódó infrastrukturális fejlesztések	Tokaj	Észak-Magyarországi Szakképzés-szervezési Nonprofit Kiemelkedően Közhasznú Zrt.	839.899.993 Ft.	Infrastruktúra-fejlesztés és eszközbeszerzés az ÉMOR-TISZK Zrt. szakképző iskoláiban
TÁMOP				
TÁMOP- 5.2.3/A-12/1 Térségi integrált térségi programok a	Szerencs	Szerencsi Többcélú Kistérségi Társulás	592.421.052 Ft	Eséllyel a jövőbe – Gyermekesély program a szerencsi kistérségben (3db Biztos Kezdet ház, Gyermekesély iroda,

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

Pályázati konstrukció	Beruházás helyszíne	Projektgazda	Elnyert támogatási összeg	Pályázat tartalma
gyerekek és családjaik felzárkózási esélyeik növelésére				settlement típusú közösségi ház, 3 tanoda, ifjúsági ház létrehozása Bentlakásos és nyári táborok szervezése, orvosi és védőnői szűrővizsgálatok szervezése, szülő felkészítő programok, szak és szakmai hálózatok működtetése)

TOKAJ
BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

2. 4. JOGSZABÁLYI KERETEK

Jelen alfejezet célja, hogy feltárja és összefoglalja a Tokaj Borvidéken a fejlesztések tervezését és fejlesztési intézkedéseket, valamint a projektek megvalósulását befolyásoló jogszabályi kereteket. Előbb összegzésre kerülnek azok a problémákat, melyek a gyakorlat alapján hátráltatják vagy akár meg is akadályozzák a fejlesztéseket, majd a térségre vonatkozó jogszabályok tételes felsorolása és rövid ismertetése következik.

Főbb problémakörök:

- Hatósági engedélyezési eljárások összhangjának hiánya.
- Hatósági engedélyezési eljárások hosszú időtartama.
- Jogszabályok koherenciájának hibája, elavult, rugalmatlan szabályozás.
- Szakhatósági szakvélemények időbeli elhúzódása.
- Területek beépíthetősége.

Szakmai javaslatok:

- Hatósági eljárások összehangolása.
- Hatóságok eljárásainak rövidítése, szükség esetén határidők előírása.
- Rugalmasabb, életszerű szabályozás.
- Az önkormányzatok számára nagyobb mozgástér biztosítása.
- Szabályozások finomhangolása.
- Magas szintű jogszabályok módosítását az alacsonyabb szintű jogszabályok módosításával követni kell.

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

Jogszabályok összefoglalása

Alábbiakban a Tokaj Borvidék térségére vonatkozó jogszabályok tartalmát, relevanciáját összegzése olvasható, különös tekintettel a tokaji fejlesztéseket meghatározó jogszabályokra.

Törvények

1996. évi XXI. törvény a területfejlesztésről és területrendezésről

A törvény célja az ország kiegyensúlyozott területi fejlődése és a térségei társadalmi-gazdasági, kulturális fejlődésének előmozdítása, valamint az átfogó területfejlesztési politika érvényesítése, az országos és térségi területfejlesztési és területrendezési feladatok összehangolása. A törvény rendelkezik a Tokaj Borvidék Fejlesztési Tanács létrehozásáról és feladatairól. Tokaj Borvidék területét a 127/2009 (IX. 29.) FVM rendelet határozza meg.

1997. évi XI. törvény a védjegyek és a földrajzi árujelzők oltalmáról

A törvény a megkülönböztetésre alkalmas árujelzők használatán alapuló verseny feltételeinek javítása és a fogyasztók tájékozódásának elősegítése érdekében rendelkezik a védjegyek és földrajzi árujelzők oltalmáról.

2001. évi LXIV. törvény a kulturális örökség védelméről

A törvény Magyarország kulturális örökségét, mint pótolhatatlan érték feltárásának, megóvásának, védelmének a feltételeit megteremtve szabályozza a nemzeti és az egyetemes kulturális örökség megőrzésére irányuló tevékenységeket. Tokaj történelmi borvidéket történeti tájjá az 5/2012. (II. 7.) NEFMI rendelet nyilvánítja.

2004. évi XVIII. törvény a szőlőtermesztésről és borgazdálkodásról

A törvény a szőlőtermesztés és borgazdálkodás uniós joggal koherens szabályait tartalmazza. A törvény a borvidékek között egyedülálló módon az általános szabályokon túl Tokaj Borvidékre vonatkozóan speciális rendelkezéseket is megállapít.

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

2008. évi LXXIII. törvény a pálinkáról, a törkölypálinkáról és a Pálinka Nemzeti Tanácsról

A törvény szabályozza a pálinka megnevezés használatát, valamint rendelkezik a pálinka előállítása során alkalmazott különleges eljárásokról és a pálinka forgalomba hozatalának szabályairól.

2009. évi XXXVII. törvény az erdőről, az erdő védelméről és az erdőgazdálkodásról

A törvény az erdővel való közérdeknek megfelelő gazdálkodást szabályozza. Célja elsősorban az erdei életközösségek fennmaradása, védelme érdekében az erdő szakszerű kezelésének és védelmének biztosítása, illetve ehhez törvényi szintű szabályozási környezet megteremtése. Tartalmazza a védett természeti és a Natura 2000 területeken lévő erdőkben alkalmazandó különös előírásokat.

2011. évi LXXVII. törvény a világörökségről

A törvény az UNESCO Világörökségi Helyszínek megóvására, kezelésére vonatkozó szabályokat fekteti le összhangban a vonatkozó nemzetközi egyezmény rendelkezéseivel. Így meghatározza a Tokaj-hegyaljai történelmi borvidék kultúrtájra is irányadó szabályokat.

2012. évi CCXIX. törvény a hegyközségekről

A törvény a hazai szőlőművelés érdekeinek előmozdítása, a bortermelés színvonalának emelése, termékei piacképességének javítása és a származás-, valamint minőségvédelem fejlesztése érdekében rendelkezik a hegyközségekről, mint a fenti célok biztosítására létrehozott köztestületekről.

TOKAJ
BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

Rendeletek

99/2004. (VI. 3.) FVM rendelet a borok előállításáról

A rendelet a tokaji borkülönlegességeket és azok jellemzőit határozza meg.

24/2004. (II. 20.) Korm. rendelet a Nemzetközi Szőlészeti és Borászati Szervezet létrehozásáról szóló Megállapodás kihirdetéséről

A rendelet a Megállapodás magyar nyelvű szövegét tartalmazza.

275/2004. (X. 8.) Korm. rendelet az európai közösségi jelentőségű természetvédelmi rendeltetésű területekről

A térséget is érintő rendelet célja az európai közösségi jelentőségű természetvédelmi rendeltetésű területetek hálózatába tartozó, a rendelet hatálya alá eső Natura 2000 területeken előforduló, a mellékletekben meghatározott közösségi jelentőségű, valamint kiemelt közösségi jelentőségű élőhely-típusok, illetőleg fajok megőrzéséhez szükséges előírások megállapítása.

75/2007. (VII. 27.) FVM rendelet az Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alapból ültetvények korszerűsítéséhez, telepítéséhez nyújtandó támogatások részletes feltételeiről

A rendelet részletszabályozásokat tartalmaz a támogatásra vonatkozóan, mely célja az ültetvények telepítésével, a meglévő ültetvények korszerűsítésével, a fajtaszerkezet javításával a piaci igényekhez alkalmazkodni képes és a minőségi követelményeknek megfelelő gazdálkodás hátterének megteremtése.

165/2007. (XII. 27.) KvVM rendelet a Tokaj-Bordogzug Tájvédelmi Körzet védettségének fenntartásáról

A rendelet a tájvédelmi körzet védettségét fenntartja, melynek célja a táj szerkezetének és tájképi adottságainak, az ott található élőhelyek természetes növény- és állatvilágának megőrzése, valamint a védett madarak háborítatlan fészkelő- és táplálkozóhelyének, vonulásának biztosítása.

127/2009. (IX. 29.) FVM rendelet a szőlészeti és borászati adatszolgáltatás, valamint a származási bizonyítványok kiadásának rendjéről, továbbá a borászati termékek előállításáról, forgalomba hozataláról és jelöléséről

A rendelet azon túl, hogy megállapítja Tokaj Borvidék területét, részletezi a szőlőtermesztésről és borgazdálkodásról szóló 2004. évi XVIII. törvény rendelkezéseit.

158/2009. (VII. 30.) Korm. rendelet a mezőgazdasági termékek és az élelmiszerek, valamint a szeszes italok földrajzi árujelzőinek oltalmára irányuló eljárásról és a termékek ellenőrzéséről

Rendeletében a kormány a védjegyek és a földrajzi árujelzők oltalmáról szóló 1997. évi XI. törvény felhatalmazása alapján állapít meg részletszabályokat. A rendelet hatálya a borecet kivételével nem terjed ki a szőlészeti és borászati termékekre.

178/2009. (IX. 4.) Korm. rendelet a borászati termékek eredetmegjelöléseinek és földrajzi jelzéseinek közösségi oltalmára irányuló eljárásról, valamint ezen termékek ellenőrzéséről

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

A rendelet a borászati termékek eredetmegjelölésére és azok ellenőrzésére vonatkozó részletszabályokat állapít meg.

25/2010. (III. 19.) FVM rendelet a borászati üzemek működésének engedélyezéséről, valamint a tevékenységükre vonatkozó higiéniai szabályokról

A rendelet a borászati termékek előállítását, tárolását, kezelését, illetve kiszerelését árutermelési céllal végző borászati üzemek vonatkozásában állapít meg alapvető kötelezettségeket.

231/2010. (VIII. 18.) Korm. rendelet a csemegeszőlő és alanyszőlő ültetvény telepítésének engedélyezéséről

A rendelet a szőlőtelepítésre vonatkozó részletszabályokat állapít meg.

5/2012. (II. 7.) NEFMI rendelet

A rendeletben a miniszter Tokaj-hegyaljai történelmi borvidék néven történeti tájként műemléki védelemben részesíti a rendeletben meghatározott területeket, melynek célja a kultúrtáj épített örökségének – beleértve a pincerendszert is -, természeti környezetének és hagyományos tájhasználatának megőrzése, illetve az építészeti, valamint egyéb környezeti és természeti értékek fenntartható használatának biztosítása.

91/2012. (VIII. 29.) VM rendelet a szőlő- és gyümölcsös ültetvények műveléséhez nyújtott csekély összegű (de minimis) támogatásról

A rendelet a szőlő- és gyümölcsös ültetvények műveléséhez nyújtott de minimis összeget meg nem haladó támogatásra vonatkozó részletszabályokat állapít meg.

38/2014. (V. 24.) VM rendelet a szőlőtermelési potenciálról

A rendelet a szőlőtermesztésre vonatkozó részletszabályokat állapít meg.

290/2014. (XI. 26.) Korm. rendelet a kedvezményezett járások kijelöléséről

Rendeletében a Kormány a területfejlesztésről és területrendezésről szóló 1996. évi XXI. törvényben kapott felhatalmazása alapján sorrendbe állítja az egyes járásokat gazdasági, munkanélküliségi mutatóik alapján. A tokaji járás a besorolás alapján a fejlesztendő járások közé tartozik.

9/2015. (I. 29.) Korm. rendelet a Tokaji Kereskedőház Zrt. telephelyeinek fejlesztésével összefüggő közigazgatási hatósági ügyek nemzetgazdasági szempontból kiemelt jelentőségűvé üggyé nyilvánításáról és az eljáró hatóságok kijelöléséről

A Kormány rendeletében a beruházások megvalósításának gyorsítása és egyszerűsítése érdekében nemzetgazdasági szempontból kiemelt jelentőségű üggyé nyilvánított rendeletben meghatározott eljárásokat.

105/2015. (IV. 23.) Korm. rendelet a kedvezményezett települések besorolásáról és a besorolás feltételrendszeréről

A Kormány rendeletében a borvidékhez tartozó több települést is kedvezményezett településként sorol be.

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

2. 5. HELYZETÉRTÉKELÉS

Alábbi SWOT analízis minden szektorra kiterjedően vizsgálja a térség erősségeit, gyengeségeit, lehetőségeit és veszélyeit.

95. táblázat: Ágazati SWOT analízis

TERMÉSZETI KÖRNYEZET	
ERŐSSÉGEK	GYENGESÉGEK
Rangos természeti értékek	Alacsony természeti tőke index a települések nagy részén
Védett és Natura 2000 területek nagy aránya	Természeti (élő és élettelen) értékeket bemutató infrastruktúra hiányosságai Települések Helyi jelentőségű, belterületi védett értékek alacsony száma a legtöbb településen
Nyersanyagok és ásványkincsek sokoldalúsága	Nyersanyag kitermelő helyek környezetterhelése Kedvezőtlen tájképi hatásuk
Szőlő és bortermelés kiemelkedő domborzati és mikroklimatikus adottságai	Szántóföldi növénytermesztés adottságai kedvezőtlenek Kihasználatlan potenciálok
Felszíni vízhálózat sűrűsége Felszín alatti vízkészletek mennyisége	Felszíni vizek, vízpartok gyakran nem megfelelő kémiai, fizikai vagy ökológiai állapota Szennyezett felszín alatti vizek Ivóvíz minősége számos településen nem megfelelő
Kiváló turisztikai adottságok	Környezetkímélő közlekedési formák infrastruktúrájának állapota (kerékpárutak, közösségi közlekedés)
LEHETŐSÉGEK	VESZÉLYEK
Világörökségi arculat fejlesztése	Infrastruktúra túlterhelése
Minőségi borturizmus fejlesztése, borutak	Turisztikai kínálat egyoldalúvá válása Infrastruktúra túlterhelése

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

Geoturisztikai helyszínek (geológiai feltárások, felhagyott kőfejtők, pincék) fejlesztése	Természeti értékek károsodása, turisztikai túlterhelése
Természeti örökséget bemutató infrastruktúra fejlesztése	Természeti értékek károsodása, turisztikai túlterhelése
Természeti környezet állapotának javítása, természeti tőke növelése	Bortermőterületek arányának csökkenése
Jó adottságú felhagyott szőlő termőhelyek újra művelésbe vonása	Természeti értékek megsemmisülése Erózió veszélyeztetettség megnövekedése Villámárvizek kialakulása Árkos erózió felújulása Túlkínálat magas minőségű borászati termékekből
Termálvíz készletek kiaknázása	Termálvíz készletek vízhozamának csökkenése Infrastruktúra túlterhelése Növekvő környezetterhelés
GAZDASÁGI SZERKEZET ÉS DINAMIKA	
ERŐSSÉGEK	GYENGESÉGEK
világszinten elismert szőlő és bortermelési kultúra (Tokaj-Hegyalja Történelmi Borvidék – Világörökség része), évezredes szőlészeti, borászati hagyományok szőlészet, borászat területén minőségi termelés és szolgáltatás erősödése (termelés 85%-a minőségi bor) szigorodó védjegyrendszer, eredetvédelem (új rendtartás) erősödő együttműködés és összefogás a helyi borászok között (11 érdekvédelmi szervezet, klaszterek) tőkeerős, prosperáló pincészetek, képzett, neves borászok a helyi termelők között szőlőtermesztéshez, borászathoz kapcsolódó K+F tevékenység térségi megjelenése (Tokaji	országon belüli perifériális elhelyezkedés kedvezőtlen elérhetőség - közvetlen gyorsforgalmi kapcsolatok hiánya, rossz állapotú mellékutak az ország leghátrányosabb helyzetű járásai közé tartozó települések felsőfokú, piacképes végzettséggel rendelkező, helyben maradó fiatalok alacsony száma alacsonyabb végzettségű munkavállalók magas aránya alacsony keresetek a térségben regisztrált vállalkozásokon belül a működő vállalkozások alacsony aránya

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

Borvidék Szőlészeti és Borászati Kutatóintézet - Tarcal) szőlőterületek közel felét korszerűsítették az elmúlt években (2200-2500 ha új telepítés) világörökségi értékekre, szőlészetre, borászatra épülő turizmus fejlődő, meghatározó ága a helyi gazdaságnak: sokrétű, folyamatosan bővülő, szolgáltatás színvonalában fejlődő turisztikai kínálat tudatos, helyi adottságokra épülő fejlesztések gazdag és színvonalas rendezvény és programkínálat jó minőségű termőföldek a szőlészeten kívüli növénytermesztés számára is (pl: Szerencs) jelentős erdőterületek, magas erdősültség – tradicionálisan jelentős erdőgazdálkodás, faipar, fafeldolgozás jelentős édesipari hagyományok Szerencsen jelentős és tradicionális szereppel bíró nemfémes ásványi nyersanyag bányászat magas szolgáltatási színvonalú, exkluzív vendéglátóhelyek számának folyamatos növekedése (gasztronómiai turizmus erősödése) Sátoraljaújhely, Szerencs, Sárospatak – jelentős foglalkoztatási centrumok meglévő, prosperáló ipari parkok (Szerencs, Sátoraljaújhely) Jelentős fémfeldolgozási, szerszám-gyártási hagyományok Sátoraljaújhely, Sárospatak térségében A térségben működő jelentősebb vállalkozások számottevő EU-s források lehívásával, jelentős fejlesztéseket valósítottak meg 2007-2013 között Tokaj-Hegyalja termelői piac megjelenése, prosperáló működése	alacsony tőkeerejű, kis létszámú mikro-vállalkozások domináns jelenléte a helyi gazdaságban kevés fejlődésre képes vállalkozás a termelő szektorban gazdasági célú befektetések alacsony intenzitása a nagyobb településeken jelentős foglalkoztatotti létszámmal működő vállalkozások alacsony száma a térségben (1 db 500 fő feletti vállalkozás) térségi vállalkozások alacsony K+F aktivitása borászaton kívül térségi szinten csekély külföldi befektetői érdeklődés helyi gazdaság teljesítőképessége alacsony 11.000 ha szőlőkataszteri dűlőnek alig több mint a fele a ténylegesen művelt szőlőterület, szőlőterületek nagysága az új telepítések ellenére összességében csökkenő tendenciát mutatott az elmúlt években szerencsi cukorgyár megszűnésével teljesen visszaszoruló cukorrépa termesztés a térségben sátoraljaújhelyi dohánygyártás visszaszorulása porcelángyártás megszűnése a térségben feldolgozóipari hagyományok ellenére kihasználatlan térségi potenciálok a fejlesztések ellenére a természeti és kulturális értékekben rejlő turisztikai potenciál számos területe kihasználatlan

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

LEHETŐSÉGEK	VESZÉLYEK
Világörökségi Kezelési Terv – kultúrtáj fejlesztésére irányuló intézkedéseinek megvalósulása BOR-VIDÉK Tokaj-Hegyalja Nemzeti Program révén jelentős források a térség komplex fejlesztésére (5500 ha- 7500 ha szőlőterület, 7-8000 f megélhetését biztosító szőlőtermesztés, borászat) Szabad vállalkozási övezet fejlesztési és adókedvezményeinek gazdaságfejlesztő szerepe Tokaj-Hegyalja térség kiemelt szerepe a BAZ megye Területfejlesztési Koncepcióban és Stratégai Programban (a megye kiemelt foglalkoztatási körzeteinek egyike, ahova a jelentős fejlesztések összpontosíthatók)	külföldi tulajdon arányának növekedése a borvidék pincészetei között elaprózott fejlesztések, várt térségfejlesztő hatás elmaradása ágazati összefogás, együttműködés hiányában a térség gazdasági potenciálja, a lehetőségekhez képest alulhasznosított marad
2014-2020 támogatási időszakban megnyíló forráslehetőségek a gazdaságfejlesztés szolgálatában Nagyobb foglalkoztatók, térségi gazdaság fellendítésére jelentős hatás gyakoroló vállalkozások betelepedésének ösztönzése Fejlesztésre alkalmas iparterületek Szőlészet terén – további művelésbe vonható, felhagyott területek Erősödő igény az egyedi helyi termékek előállítása iránt, további termelői és biopiacok létrehozása turizmusban rejlő potenciál fokozottabb kihasználása a világörökségi védettséggel összhangban, turisztikai kínálat szélesítése és minőségfejlesztése, összehangolt térségi marketing tevékenység a megújuló energiaforrások (pl: biomassza, geotermikus energia, napkollektor) támogatott hasznosítása a gazdaságban	Szlovákia elszívó hatása a külföldi befektetések terén a közép és felsőfokú végzettségűek számára kínált térségi munkalehetőségek száma nem bővül, az ország fejlettebb területei felé és külföldre irányuló elvándorlás fokozódik szakképzés és a helyi munka-erőpiaci igények közötti különbségek nem oldódnak zöldmezős beruházások – világörökségi védettség közötti konfliktusok

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

határmenti együttműködésekben rejlő gazdaságfejlesztési potenciál fokozottabb kihasználása, erősítése	
HUMÁN INFRASTRUKTÚRA ÉS INTÉZMÉNYELLÁTOTTSÁG	
ERŐSSÉGEK	GYENGESÉGEK
J A bölcsődék, óvodák és általános iskolák kapacitás adatai tekintetében a férőhelyek száma jelenleg megfelelő; Kimagasló az egy múzeumra jutó látogatók száma	J Az óvodákba beírt gyermekek száma csökkenést mutat J Az általános iskolákba beírt gyermekek száma és a pedagógusok száma csökkenő tendenciát mutat J A fogyatékosok, valamint a hajléktalanok segítését szolgáló intézmények kapacitása jelenleg is túlhasználatot mutat; Sportolásra alkalmas helyek elhelyezkedése a térségben nagyon kiegyenlítetlen;
LEHETŐSÉGEK	VESZÉLYEK
J A kedvező kihasználtságú óvodai férőhelyek miatt a nők munkába visszaállását segíti elő J Jelentős számú speciális képzés nyújtó általános és középiskola működik a térségben, melyek fejlesztése vonzó tényező lehet a megyében J A felsőfokú oktatási intézmények további fejlesztése J Az egy könyvtárra jutó beiratkozottak száma kimagasló Kulturális intézmények, események és látogatószám tekintetében a térség kiemelkedő mutatókkal bír;	J A gyermekek csökkenő számának köszönhetően egyre kisebb létszámmal működnek az oktatási intézmények J Az oktatási intézmények számítógéppark felszereltségének gyengülése megfelelő haladás egyik gátjává válhat; J A térségben jelenlévő felsőoktatási egységek váratlan megszűnésének veszélye; Az elvándorló orvosok számának növekedése;
FIZIKAI INFRASTRUKTÚRA	
ERŐSSÉGEK	GYENGESÉGEK
J Nemzetközi szintű közlekedési hálózat érinti a területet a Budapest-Nyíregyháza vasúti nyomvonalnak köszönhetően; J A 37-es főút a Bodrogközben felfűzi a térség nagyobb településeit; J Tokaj, a térségben és tágabb környezetében egyedülállóan vasúti híddal is rendelkezik; J A térséget érinti az Eurovelo 11 nemzetközi kerékpáros útvonal; J Debrecen és Kassa nemzetközi repülőterek közelsége; J A Tisza és Bodrog természetes turisztikai adottsága a térségnek; J Vasúti határátkelőhely megléte Sátoraljaújhelyen; J A térség közelében három nagyváros, Miskolc, Nyíregyháza és Kassa található, melyek közúti elérhetősége kedvező;	J A legközelebb elérhető autópálya (M3) a térség településeitől minimum 30 percre, de van ahol akár másfél órára található; J A térségen áthaladó közúthálózat erősen leromlott állagú, melyek közül a mellékutak állapota a legrosszabb; J Gyorsforgalmi út nem érinti a térséget; J A kisebb települések (főleg zsáktelepülések) közúti kapcsolati elérhetősége erősen gyenge; J Borsod-Abaúj-Zemplén megye és Szlovákia közötti villamosított vasúti kapcsolatok fejlesztését nehezíti a villamos vontatási hálózatok eltérő feszültség neme; J Sok esetben a főutak áthaladnak a települések belterületén, nincs elkerülőút kiépítve, így az átmenő forgalom zsúfoltságot okoz a településközpontokban;

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

J	J A kiépített önálló kerékpárutak nem alkotnak egybefüggő hálózatot; J Sárospataki repülőtér fejlesztése hiányos; J A térséget érintő Tisza szakasz nem hajózható teljes hosszában; J A jelenlegi kikötők jellemzően leromlott állapotban vannak; J A vízellátó rendszer gyengesége a korszerűtlen, egészségre káros és elöregedett azbesztcement gerincvezeték hálózat; J A térség településein a közműkiépítettség alacsonyabb az országos értéknél; J Az OTrT alapján, 2030-ig tervezett országos gyorsforgalmi úthálózatok közül, tervezett nyomvonalfolyosók és alternatív nyomvonalfolyosók a térséget nem érintik
LEHETŐSÉGEK	VESZÉLYEK
J Az Euro 11 kerékpáros nyomvonal turisztikai lehetőségeinek kiaknázása; J A meglévő, alacsonyabb utak (mellékutak) korszerűsítésével, fejlesztésével a biztonságosabb közlekedés biztosítható, mely a turizmust jelentősen támogatná; J M30-as autópálya tovább épülése Kassa irányába megalapozhatja a térség jobb közlekedési ellátását; J A Sárospataki repülőtér fejlesztése a térség jobb elérhetősége érdekében; J Új kikötők létesítése és a meglévők fejlesztése, megalapozhatja a vízi közlekedést és turisztikai szempontból is jelentős lehetőségeket rejt magában; J A Bodrog teljes hosszában hajózhatóságának köszönhetően a vízi közlekedés fejlesztése; J A 2014-2020 uniós fejlesztési ciklusban TOP és IKOP forrásból közlekedésfejlesztési források lehívása; J Az autóbusz közlekedés fejlesztésével a térség elérhetősége javítása	J A kisebb, rossz közúti kapcsolattal rendelkező települések hátrányos helyzetbe kerülése; J Az elkerülő utak hiánya miatt jelentős zaj, rezgés és légszennyezettséggel kell számolni egyes településeken; J A világörökségi helyszín településein olyan nem megfontolt közlekedésfejlesztések, melyek a turisztikai vonzerőt csökkentik; J A rossz minőségű utak balesetveszélyesek; J Az állami kezelésben lévő közúti és vasúti fejlesztések elmaradnak, a térség megközelíthetőségét érdemben javító közlekedésfejlesztési beruházás nem történik; J A nem megfelelően kiépített infrastruktúra miatt a település elkerülik a potenciális befektetők, telephelyt kereső cégek;

TIKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

MELLÉKLETEK

1. A TERMÉSZETFÖLDRAJZI ELEMEK BEMUTATÁSÁNAK KUTATÁSI MÓDSZERTANA

Adatok forrásai, adatbázisok

Az alábbi adatbázisokkal dolgoztunk: Agrotopo, Corine adatbázis, Országos Területfejlesztési és Területrendezési Információs Rendszer (TeIR), Borsod-Abaúj-Zemplén megye Területrendezési Terve, Magyar Bányászati és Földtani Hivatal, Magyar állami természetvédelem hivatalos honlapja, Települési Szennyvíz Információs Rendszer (TESZIR), EU Víz Keretirányelv térképi adatbázisa

Tematikus térképek készítésének módszere és térinformatikai módszerek

A rendelkezésre álló vektoros adatforrásokat ArcGIS, QGIS, valamint Global Mapper programokkal dolgoztuk fel. A térképek megjelenítéséhez ArcGIS-t használtunk. A TeIR adatbázisból származtatott térképeket képszerkesztő programokkal módosítottuk a célterületnek megfelelően.

TOKAJ
BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

2. TOKAJ-HEGYALJA TELEPÜLÉSEINEK JELENTŐSEBB TÁMOGATÁST NYERT PROJEKTJEI

TOKAJ
BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

1. táblázat: Abaújszántó jelentősebb támogatást nyert projektjei a 2007-2013-as támogatási időszakban

Pályázati konstrukció	Beruházás helyszíne	Projektgazda	Elnyert támogatási összeg	Pályázat tartalma
ÁROP				
1.A/2/A Polgármesteri Hivatalok szervezetfejlesztése	Abaújszántó	Abaújszántó Város Önkormányzata	19.945.250 Ft	A polgármesteri hivatal szervezetfejlesztése (2009)
ÉMOP				
ÉMOP-1.1.1/FB-13 Telephelyfejlesztés és Ipartelepítés a területi kohézióért	Abaújszántó	FA-KER Bau Építőipari és Szolgáltató Kft	59.850.002 Ft	Zöldmezős beruházásként pelletáló üzem létesítése, a szükséges gépek beszerzésével
ÉMOP-1.1.1/F Telephelyfejlesztés	Abaújszántó	ÉSZAK-HÚS Kft.	76.645.541 Ft	A meglévő szállító eszközök biztonságos üzemeltetéséhez szerviz kapacitás kiépítése.
ÉMOP-1.1.1/F Telephelyfejlesztés	Abaújszántó	HERNÁD-HÚS Kft.	132.775.075 Ft	Korszerű teherautó-mosó és gumiszerelő műhely kialakításával a tevékenységi kör bővítése
ÉMOP-1.1.1/F Telephelyfejlesztés	Abaújszántó	Tenyeres Kereskedelmi és Szolgáltató Kft.	33.115.389 Ft	Cipőfelsőrész gyártáshoz kapcsolódó üzem fejlesztése

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

Pályázati konstrukció	Beruházás helyszíne	Projektgazda	Elnyert támogatási összeg	Pályázat tartalma
ÉMOP-2.1.1/F-14 Turisztikai attrakciók és szolgáltatások fejlesztése	Abaújszántó	Széchenyi Programiroda Nonprofit Kft.	2.300.000.000 Ft	Kiemelt turisztikai attrakciók és szolgáltatások fejlesztése,a kulturális létesítmények, infrastruktúra fejlesztése, a hagyományok bemutatása, innovatív, magas színvonalú, egyedi, önálló vonzerővel bíró turisztikai termékek kialakítása, illetve a régió egyedi értékein, alapvetően a természeti és épített örökségen alapuló nemzetközi vagy országos jelentőségű turisztikai vonzerők, termékek és tematikus hálózatok fenntartható fejlesztése.
ÉMOP-3.1.2/E-11 Településrekonstrukció az árvíz sújtotta településeken	Abaújszántó	Abaújszántó Város Önkormányzata	123.766.118 Ft	
ÉMOP-4.2.1/A-11 Szociális alapszolgáltatások és gyermekjóléti alapellátások infrastrukturális fejlesztése	Abaújszántó	Abaúj-Hegyközi Többcélú Kistérségi Társulás	92.720.000 Ft	Az Abaúj-Hegyközi kistérség szociális alapszolgáltatásának és gyermekjóléti szolgáltatásának infrastrukturális fejlesztése négy település bevonásával. Az érintett települések:Abaújszántó, Vizsoly, Hernádnémeti és Boldogkőváralja. Az érintett épületek akadálymentesítése is megtörténik, emellett a hatékony szolgáltatás nyújtás érdekében új eszközök beszerzésére is sor kerül.

TOKAJ
BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

Pályázati konstrukció	Beruházás helyszíne	Projektgazda	Elnyert támogatási összeg	Pályázat tartalma
ÉMOP-4.3.1/B-09 Közoktatás térségi sajátosságokhoz igazodó szervezése és infrastrukturális fejlesztése	Abaújszántó	Abaújszántó Város Önkormányzata	187.078.910 Ft	Ilosvai Selymes Péter Általános Iskola és Alapfokú Művészetoktatási Intézmény átalakítása, bővítése. A gazdaságosabb működési költségek miatt a kisiskolát megszűntetve az iskolások egy épületben az ún. nagyiskolában kerülnek elhelyezésre, így az alsó- és felső tagozatos gyerekek egy helyen nevelkednek, tanulnak.
KEOP				
KEOP-5.3.0/A/09 Épületenergetikai fejlesztések	Abaújszántó	Abaújszántó Város Önkormányzata	107.745.621 Ft	Abaújszántó Önkormányzat 6 intézményének energiahatékonysági felújítása
KEOP-6.1.0/A/11 Fenntartható életmódot és ehhez kapcsolódó viselkedésmintákat ösztönző kampányok (szemléletformálás, informálás, képzés)	Abaújszántó	Klebersberg Intézményfenntartó Központ – Gönci tankerület	4.461.219 Ft	Környezettudatosságot elősegítő programsorozat az abaújszántói Ilosvai Selymes Péter Általános Iskola és Alapfokú Művészetoktatási Intézményben
KEOP-6.2.0/A/11 A fenntartható életmódot és fogyasztási lehetőségeket népszerűsítő, terjedésüket elősegítő mintaprojektek	Abaújszántó	Abaújszántó Város Önkormányzata	9.730.375 Ft	A komposztálás népszerűsítése Abaújszántó város lakosságának körében

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

Pályázati konstrukció	Beruházás helyszíne	Projektgazda	Elnyert támogatási összeg	Pályázat tartalma
KEOP-6.2.0/A/11 A fenntartható életmódot és fogyasztási lehetőségeket népszerűsítő, terjedésüket elősegítő mintaprojektek	Abaújszántó	Abaújszántó Város Önkormányzata	9.481.190 Ft	Kerékpártároló kialakítása a polgármesteri hivatalban
KEOP-6.2.0/A/11 A fenntartható életmódot és fogyasztási lehetőségeket népszerűsítő, terjedésüket elősegítő mintaprojektek	Abaújszántó	Klebersberg Intézményfenntartó Központ	10.097.739 Ft	Abaújszántó fiatal generációját érintő kerékpáros közlekedés népszerűsítése
GOP				
GOP-1.1.1-11 Piacorientált kutatás-fejlesztési tevékenység támogatása	Abaújszántó	INSTANTWEB Portálszolgáltató és Webfejlesztő Kft.	195.232.800 Ft	Szélsőséges időjárással kapcsolatos kár-, kockázatbecslő és kárazonosító szolgáltató rendszer módszertani fejlesztése
GOP-1.3.1-11/A Vállalatok komplex technológiai innovációjának támogatása	Abaújszántó	INSTANTWEB Portálszolgáltató és Webfejlesztő Kft.	83.443.539 Ft	Tisza- tavi szabadidős navigációs szoftver kifejlesztése GARMIN GPS-re és okostelefonra

TOKAJ
BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

Pályázati konstrukció	Beruházás helyszíne	Projektgazda	Elnyert támogatási összeg	Pályázat tartalma
GOP-1.3.1-11/C Innovációs eredmények hasznosításának támogatása KKV-k részére	Abaújszántó	MEDICZINA-DENTÁL Fogorvosi Bt.	24.674.316 Ft	Innovációs eredmények hasznosítása MEDICZINA-DENTÁL Fogorvosi Bt-nél.
GOP-2.1.1-08/A Mikro- és kisvállalkozások technológia fejlesztése	Abaújszántó	Randli Szállító, Kereskedelmi és Szolgáltató Kft.	20.000.000 Ft	A RANDLI Kft. építőipari tevékenységének megerősítése a géppark fejlesztésével.
GOP-2.1.1-11/B Komplex vállalati technológia fejlesztés mikro-, kis- és középvállalkozások számára	Abaújszántó	INSTANTWEB Portálszolgáltató és Webfejlesztő Kft.	54.968.522 Ft	Többnyelvű, interaktív, dinamikus a gyógyvizekhez kapcsolódó egészségügyi szolgáltatásokat kezelő "Balneo" portál fejlesztése
GOP-2.1.1-11/M Mikrovállalkozások fejlesztése	Abaújszántó	Séllei László Zoltánné egyéni vállalkozó	7.000.000 Ft	Vendéglátó egység kialakítása
GOP- 2.1.1-12/B Komplex vállalati technológia-fejlesztés mikro-, kis- és középvállalkozások számára	Abaújszántóc	Hunland Food Kereskedelmi és Szolgáltató Kft.	45.033.260 Ft	Héjasdió kereskedelmi raktár
GOP- 2.1.1-12/B Komplex vállalati technológia-fejlesztés mikro-, kis- és középvállalkozások számára	Abaújszántó	SOLDRA International Egészségügyi és Informatikai Szolgáltató Kft.	6.871.173 Ft	Gyógyszeripari követelményekre optimalizált nyomdai szolgáltató egység létrehozása

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

Pályázati konstrukció	Beruházás helyszíne	Projektgazda	Elnyert támogatási összeg	Pályázat tartalma
TIOP				
TIOP- 1.2.3-11/1 Könyvtári szolgáltatások összehangolt infrastruktúra-fejlesztése – „Tudásdepó Expressz”	Abaújszántó	Abaújszántó Város Önkormányzata	5.500.000 Ft	Az abaújszántói Ilosvai Selymes Péter Általános Iskola könyvtárának összehangolt infrastruktúra-fejlesztése
TIOP- 1.2.5-09/1 Infrastrukturális fejlesztések a minőségi oktatás, az egész életen át tartó tanulásnak a kultúra eszközeivel történő elősegítése érdekében az LHH kistérségek esélyegyenlőségéért	Abaújszántó	Abaújszántói Általános Iskolai Intézményfenntartói Társulás nevében Abaújszántó Város Önkormányzata	30.000.000 Ft	Ilosvai Selymes Péter Általános Iskola és Alapfokú Művészetoktatási Intézmény informatikai eszközfejlesztése
TIOP- 3.4.2-08/1 Bentlakásos intézmények korszerűsítése	Abaújszántó	Abaújszántó Város Önkormányzata	46.066.392 Ft	Az "Őszi Napfény" Idősek Otthonának korszerűsítése Abaújszántón
TIOP-3.5.1-09/1 Innovatív, integrált térségi szolgáltatások létesítése	Abaújszántó	Abaújszántó Város Önkormányzata	188.574.725 Ft	Integrált térségi szociális szolgáltató központ (Gondozási központ) fejlesztése, bővítése Abaújszántó központtal. A fejlesztés révén Baskó, Göncruszka, Sima és Vilmány települések a szociális alapszolgáltatások közül a házi segítségnyújtás feladatait, nappali ellátást fogyatékos személyek részére, a gyermekjóléti alapellátási formák

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

Pályázati konstrukció	Beruházás helyszíne	Projektgazda	Elnyert támogatási összeg	Pályázat tartalma
				közül a helyettes szülői hálózat kiépítését, ezenkívül a védőnői szolgáltatást és egyéb szolgáltatások (gyógyászati segédeszköz kölcsönző, képzés, tréningek, a megfelelő szocializációt segítő programok, tanácsadó és segítő szolgáltatások) bevezetését és működtetését tervezik.
TÁMOP				
TÁMOP-2.1.3. A-12/1 Munkahelyi képzések támogatása mikro- és kisvállalkozások számára a konvergencia régióban	Abaújszántó	ABASANSZ Kft.	1.278.802 Ft	Versenyképességet növelő képzések
TÁMOP- 2.2.3-07/2-2F A TISZK rendszer továbbfejlesztése az Észak.Magyarországi régióban	Abaújszántó	Zempléni Szakképzés-szervezési Társulás	397.169.200 Ft	Zempléni Térségi Integrált Szakképző Központ létrehozása
TÁMOP- 2.3.3./A Munkahelymegőrző támogatás képzéssel kombinálva	Abaújszántó	MORGEN_RED Irodatechnikai és Számítástechnikai Kft.	15.068.860 Ft	
TÁMOP- 3.2.13 – 12/1 Kulturális intézmények részvétele a tanórán	Abaújszántó	Abaújszántó Város Önkormányzata	28.337.200 Ft	Tanórán kívüli nevelési feladatok az abaújszántói Petőfi Sándor Művelődési Ház és Könyvtár szervezésében

TOKAJ
BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

Pályázati konstrukció	Beruházás helyszíne	Projektgazda	Elnyert támogatási összeg	Pályázat tartalma
kívüli nevelési feladatok ellátásában				
TÁMOP-5.1.1.-09/5 Helyi közösségépítő programok	Abaújszántó	Abaújrakezdés Közhasznú Egyesület	28.475.861 Ft	Abaúj Szervezetfejlesztési és Innovációs Központ
TÁMOP-5.3.6-11/1 Komplex telep-program (komplex humán szolgáltatás hozzáférés biztosítása)	Abaújszántó	Abaújszántó Város Önkormányzata	149.165.360 Ft	Varga utcai komplex program
TÁMOP-5.5.2-11/2 Az önkéntesség elterjesztése	Abaújszántó	Abaújrakezdés Közhasznú Egyesület	18.021.647 Ft	A projekt célja, hogy a térség egészségügyi és szociális intézményeiben szakmailag felkészült, adekvát segítséget nyújtani tudó önkéntesek lássanak el feladatokat, segítve ezzel a területeken dolgozó szakemberek munkáját, javítva az ellátást igénybe vevők életkörülményeit, alkalmanként tehermentesítve az érintett családokat.
TÁMOP-5.6.1/B-12/2 A bűnmegelőzés szempontjából kiemelten fontos, bűnelkövető vagy bűnelkövetés szempontjából veszélyeztetett gyermekek és fiatalkorúak segítése	Abaújszántó	Abaújszántó Város Önkormányzata	40.000.000 Ft	Navigátor Ház – Mutatjuk a helyes irányt! Bűnmegelőzési programok megvalósítása és új közösségi tér kialakítása

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

2. táblázat: Bekecs jelentősebb támogatást nyert projektjei a 2007-2013-as támogatási időszakban

Pályázati konstrukció	Beruházás helyszíne	Projektgazda	Elnyert támogatási összeg	Pályázat tartalma
ÉMOP				
ÉMOP-5.1.1 Közúti elérhetőség javítása	Bekecs	Magyar Közút Nzrt.	589.773.455 Ft	Térségi elérhetőség javítása a 3616.,3714.,2625., és a 3611. j. utakon
ÉMOP-3.2.1/C-2f Belterületi vízrendezés, vízrendszerek fejlesztése	Bekecs	Bekecs Község Önkormányzata	385.371.529 Ft	Bekecs község belterületi vízrendezése
ÉMOP-1.1.1/FB-13 Telephelyfejlesztés és Ipartelepítés a területi kohézióért	Bekecs	CS-KER TRANZIT Építőipari és Szolgáltató Kft.	59.998.004 Ft	CS-KER TRANZIT Kft. a Bekecs, Honvéd u. 224. sz. (hrsz.: 0155/1) alatti telephelyén nettó 972,43 m2 alapterületű nehézgépjármű szervizcsarnok építésére kerül sor, valamint az ahhoz kapcsolódó eszközök beszerzésére.
ÉMOP-2.1.1/C-11 Turisztikai szolgáltatások fejlesztése	Bekecs	VIRIDIS AURALIA Mezőgazdasági és Szolgáltató Szövetkezet	49.299.543 Ft	Lovas turisztikai bázis fejlesztése A fejlesztés célja: lovarda és szociális-kiszolgáló épület létrehozása, lovas turisztikai és hozzá kapcsolódóan oktatási szolgáltatások biztosítása

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

Pályázati konstrukció	Beruházás helyszíne	Projektgazda	Elnyert támogatási összeg	Pályázat tartalma
ÉMOP-3.1.3/B-09 Kisléptékű településfejlesztés vidékfejlesztési program kiegészítésére (Települések infrastrukturális fejlesztése LHH kistérségekben)	Bekecs	Bekecs Község Önkormányzata	37.338.448 Ft	A projekt keretében a település legrosszabb állapotban lévő utcáinak felújítására került sor.
ÉMOP-4.1.1/A-12 Egészségügyi alapellátás, egészségházak és járóbeteg szakellátás fejlesztése	Bekecs	Bekecs Község Önkormányzata	45.770.258 Ft	Orvosi rendelő felújítása
KEOP				
KEOP- 7.2.1.1 Állami tulajdonú árvízvédelmi fejlesztések	Bekecs	Észak-magyarországi Környezetvédelmi és Vízügyi Igazgatóság	116.260.000 Ft	Taktaköz-felső árvízvédelmi rendszer fejlesztése, a projekt célterülete a Tisza folyó Tiszadob és Tokaj közötti szakasza, így az a Vásárhelyi-terv továbbfejlesztésének, Tisza-menti fejlesztési feladataihoz csatlakozik. A projekt keretében a következő tevékenységek megvalósítására került sor: a meglévő töltések rekonstrukciója, töltéserősítéshez tartozó területek kisajátítása, a védtöltésbe épített zsilipek és műtárgyak felújítása (szükség szerinti átépítését), a védelmi központok és gátőrtelepek az életkörülményeinek javítása,

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

Pályázati konstrukció	Beruházás helyszíne	Projektgazda	Elnyert támogatási összeg	Pályázat tartalma
				új és meglévő töltéskorona burkolatok rekonstrukciója és fejlesztése, az üzemeltetési infrastruktúra fejlesztése
KEOP-5.5.0/A/12 Épületenergetikai fejlesztések és közvilágítás energiatakarékos átalakítása korszerűsítése	Bekecs	Bekecs Község Önkormányzata	39.858.623 Ft	Bekecs Község Önkormányzatának fenntartásában működő Polgármesteri Hivatal és a Lurkó-ház Napköziotthonos Óvoda épületének energiahatékonysági javítása.
TÁMOP				
TÁMOP-2.4.3.D.2-13/1 Szociális gazdaság fejlesztése a konvergencia régiókban	Bekecs	ZOAT TECHNOLOGY Szociális Szövetkezet	49.500.000 Ft	A Hegyalja Viridis Szociális Szövetkezet foglalkoztatási helyzetet javító gazdaságfejlesztési projektje

TOKAJ
BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

3. táblázat: Bodrogkeresztúr jelentősebb támogatást nyert projektjei a 2007-2013-as támogatási időszakban

Pályázati konstrukció	Beruházás helyszíne	Projektgazda	Elnyert támogatási összeg	Pályázat tartalma
ÉMOP				
ÉMOP-3.1.3/B-09 Kisléptékű településfejlesztés vidékfejlesztési program kiegészítésére (Települések infrastrukturális fejlesztése LHH kistérségekben)	Bodrogkeresztúr	Bodrogkeresztúr Község Önkormányzata	67.903.506 Ft	Bodrogkeresztúr Község közlekedési és közvilágítási infrastruktúrájának korszerűsítése
ÉMOP-4.1.1/A-12 Egészségügyi alapellátás, egészségházak és járóbeteg szakellátás fejlesztése	Bodrogkeresztúr	Bodrogkeresztúr Község Önkormányzata	43.974.240 Ft	A projekt keretében a bodrogkeresztúri vegyes háziorvosi és védőnői szolgálatnak helyet adó épület felújítására és átalakítására (183,88 m^2), akadálymentesítésére, továbbá védőnői és orvosi vizsgáló eszközök, műszerek, bútorok, informatikai eszközök beszerzésére került sor a szolgáltatás minőségének javítása és az esélyegyenlőség megteremtése érdekében.
ÉMOP - 1.1.1/FB-13 Telephelyfejlesztés és Ipartelepítés a területi kohézióért	Bodrogkeresztúr	FC GENERAL Építő Kft	33.814.389 Ft	Élelmiszeripari Gyártócsarnok létrehozása

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

Pályázati konstrukció	Beruházás helyszíne	Projektgazda	Elnyert támogatási összeg	Pályázat tartalma
GOP				
GOP-2.1.2-08/B Komplex beruházások támogatása a komplex programmal segítendő leghátrányosabb helyzetű kistérségekben mikro-, kis- és középvállalkozások számára	Bodrogkeresztúr	MENTO Környezetkultúra Kft.	124.000.000 Ft	Jelen pályázatban bemutatott projekt a MENTO Kft. komplex technológiai fejlesztésére készült, gépbeszerzést, információs technológia fejlesztését, a munkaerő képzését, valamint a piacra jutás eszközeinek beszerzését tartalmazza.
GOP-2.1.2-09/B Komplex beruházások támogatása a komplex programmal segítendő leghátrányosabb helyzetű kistérségekben mikro-, kis- és középvállalkozások számára	Bodrogkeresztúr	MENTO Környezetkultúra Kft.	117.000.000 Ft	Deponálási technológia integrálása komplex fejlesztéssel
GOP-2.1.1-12/B Komplex vállalati technológia-fejlesztés mikro-, kis- és középvállalkozások számára	Bodrogkeresztúr	MENTO Környezetkultúra Kft.	72.363.000 Ft	A MENTO Kft. komplex vállalati technológia-fejlesztése Bodrogkeresztúrban

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

Pályázati konstrukció	Beruházás helyszíne	Projektgazda	Elnyert támogatási összeg	Pályázat tartalma
GOP-2.1.2/B Munkalehetőség teremtő komplex beruházások támogatása a hátrányos helyzetű kistérségekben kis- és középvállalkozások számára	Bodrogkeresztúr	MENTO Környezetkultúra Kft.	49.998.000 Ft	Termékpaletta bővítése az építési-bontási hulladék feldolgozó technológia komplex fejlesztésével
GOP-2.1.1-11/B Komplex vállalati technológia fejlesztés mikro-, kis- és középvállalkozások számára	Bodrogkeresztúr	MENTO Környezetkultúra Kft.	45.000.000 Ft	MENTO Kft komplex vállalati technológia-fejlesztése
GOP-2.1.1-09/A Mikro-, kis- és középvállalkozások technológia fejlesztése	Bodrogkeresztúr	FC GENERAL Építő Kft	33.844.359 Ft	FC General Kft. Bodrogkeresztúri Pellettáló Üzem Létrehozása
KEOP				
KEOP-7.3.1.2/09 Élőhelyvédelem, -helyreállítás, vonalas létesítmények természetkárosító hatásának mérséklése	Bodrogkeresztúr	Aggteleki Nemzeti Park Igazgatóság	45.886.200 Ft	Vizes élőhelyek vízpótlásának javítása a Bodrogzug területén

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

4. táblázat: Bodrogkisfalud jelentősebb támogatást nyert projektjei a 2007-2013-as támogatási időszakban

Pályázati konstrukció	Beruházás helyszíne	Projektgazda	Elnyert támogatási összeg	Pályázat tartalma
ÉMOP				
ÉMOP-1.1.1/FB-13 Telephelyfejlesztés és Ipartelepítés a területi kohézióért	Bodrogkisfalud	BODROG Termelő Szolgáltató és Kereskedelmi Kft.	32.046.574 Ft	Telephelyfejlesztés, tűzifa előállító-üzem kialakítása
ÉMOP-2.1.1/B-12 Turisztikai attrakciók és szolgáltatások fejlesztése	Bodrogkisfalud	I.CONTROLL Hajózási, Kereskedelmi és Szolgáltató Kft.	66.020.850 Ft	Kalóz Kikötő És Yacht Club - komplex szolgáltatáskínálat-fejlesztés a Bodrogon (vízi eszközök, kerékpárok bérlésének lehetősége, rendezvények tartása, kiegészítő szabadtéri szolgáltatások nyújtása, szabadtéri múzeum)
ÉMOP-3.1.3 Vidékfejlesztési programot kiegészítő településfejlesztés	Bodrogkisfalud	Bodrogkisfalud Község Önkormányzata	37.006.000 Ft	Bodrogkisfalud Rákóczi, Dózsa, Vasút utca burkolat felújítása
ÉMOP-4.1.1/C-09 Alap- és járóbeteg-ellátás fejlesztése (LHH-33)	Bodrogkisfalud	Bodrogkisfalud Község Önkormányzata	45.493.494 Ft	Bodrogkisfalud - egészségügyi alapellátás korszerűsítése (házi orvosi rendelő teljes felújítása és bővítése, akadálymentesítés, udvar rendezgetés)

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

5. táblázat: Bodrogolaszi jelentősebb támogatást nyert projektjei a 2007-2013-as támogatási időszakban

Pályázati konstrukció	Beruházás helyszíne	Projektgazda	Elnyert támogatási összeg	Pályázat tartalma
ÉMOP				
ÉMOP-4.3.1/B-10 Közoktatás térségi sajátosságokhoz igazodó szervezése és infrastrukturális fejlesztése	Bodrogolaszi	Bodrogolaszi Község Önkormányzata	31.572.655 Ft	Óvoda épületének korszerűsítése
GOP				
GOP-2.1.1-11/B Komplex vállalati technológia-fejlesztés mikro-, kis- és középvállalkozások számára	Bodrogolaszi	RUFÉM Rugó- és Fémtömegcikkgyártó Kft	31.462.674 Ft	Komplex beruházás (építmény és technológia) a RUFÉM Kft-nél 2011-2012-ben
GOP-2.1.1-11/B Komplex vállalati technológia-fejlesztés mikro-, kis- és középvállalkozások számára	Bodrogolaszi	Bodrogolaszi Rugógyártó Ipari, Kereskedelmi és Szolgáltató Kft.	25.592.714 Ft	Komplex technológia-fejlesztés
GOP-1.3.1-11/C Innovációs eredmények hasznosításának támogatása KKV-k részére	Bodrogolaszi	METALTOOLS Ipari Kereskedelmi és Szolgáltató Kft.	25.000.000 Ft	Innovatív fejlesztés

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

Pályázati konstrukció	Beruházás helyszíne	Projektgazda	Elnyert támogatási összeg	Pályázat tartalma
GOP-1.3.1-11/C Innovációs eredmények hasznosításának támogatása KKV-k részére	Bodrogolaszi	Bodrogolaszi Rugógyártó Ipari, Kereskedelmi és Szolgáltató Kft.	22.811.100 Ft	Gépbeszerzés a Bodrogolaszi Rugógyártó Kft-nél az innováció fokozása céljából
GOP-2.1.1-09/A/2 Mikro-, kis- és középvállalkozások technológiai fejlesztése	Bodrogolaszi	METALTOOLS Ipari Kereskedelmi és Szolgáltató Kft.	22.549.496 Ft	Technológiai fejlesztés megvalósítása a Metaltools Kft-nél
GOP-2.1.1-09/A/2 Mikro-, kis- és középvállalkozások technológiai fejlesztése	Bodrogolaszi	RUFÉM" Rugó- és Fémtömegcikkgyártó Kft.	16.895.000 Ft	
TÁMOP				
TÁMOP-5.1.3-09/2 Közösségi felzárkóztatás a mélyszegénységben élők integrációjáért	Bodrogolaszi	Zöld Kör - Föld Barátai Magyarország tagja	93.685.602 Ft	Bodrog - menti felzárkóztató program
TÁMOP-3.1.4-08/2 Kompetencia alapú oktatás, egyenlő hozzáférés - Innovatív intézményekben	Bodrogolaszi	Bodrogolaszi Község Önkormányzata	21.972.040 Ft	Érdekesebben eredményesebbet

TOKAJ
BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

Pályázati konstrukció	Beruházás helyszíne	Projektgazda	Elnyert támogatási összeg	Pályázat tartalma
TÁMOP- 3.3.14.B-14/1 Hazai és nemzetközi testvériskolai kapcsolatok kialakítása	Bodrogolaszi	Klebersberg Intézményfenntartó Központ	16.999.154 Ft	Európa Kulturális Csillagai - Testvériskolai kapcsolat kialakítása

TOKAJ
BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

6. táblázat: Erdőbénye jelentősebb támogatást nyert projektjei a 2007-2013-as támogatási időszakban

Pályázati konstrukció	Beruházás helyszíne	Projektgazda	Elnyert támogatási összeg	Pályázat tartalma
ÉMOP				
ÉMOP-3.1.3 Vidékfejlesztési programot kiegészítő településfejlesztés	Erdőbénye	Erdőbénye Község Önkormányzata	17.532.643 Ft	Erdőbénye József Attila, Rákóczi, és Mátyás király (Hrsz. 924) utcák felújítása, átépítése
ÉMOP-3.1.3/B-09 Kisléptékű településfejlesztés vidékfejlesztési program kiegészítésére (Települések infrastrukturális fejlesztése LHH kistérségekben)	Erdőbénye	Erdőbénye Község Önkormányzata	33.910.967 Ft	Erdőbénye Polgármesteri Hivatal külső és belső felújítása, valamint nyílászárócsere
ÉMOP-4.3.1/B-09 Közoktatás térségi sajátosságokhoz igazodó szervezése és infrastrukturális fejlesztése	Erdőbénye	Bodrogkeresztúr Község Önkormányzata	36.252.276 Ft	A Bodrogkeresztúri intézményfenntartó társuláshoz tartozó Erdőbényei óvoda felújítása
GOP				

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

Pályázati konstrukció	Beruházás helyszíne	Projektgazda	Elnyert támogatási összeg	Pályázat tartalma
GOP-2.1.1-11/A Mikro- és kis- és középvállalkozások technológia fejlesztése	Erdőbénye	EDIAFILT Kovaföld Termelő és Feldolgozó Kft.	19.992.000 Ft	Technológiai fejlesztés az Ediafilt Kft.-nél korszerű lánctalpas kotrógép és teleszkópos rakodógép üzembeállításával
GOP-2.2.2 Minőség-, környezet és egyéb irányítási rendszerek, szabványok bevezetésének támogatása	Erdőbénye	EDIAFILT Kovaföld Termelő és Feldolgozó Kft.	1.000.000 Ft	ISO 9001 rendszer bevezetése az Ediafilt Kovaföld Termelő és Feldolgozó Kft-nél
KEOP				
KEOP-4.2.0/A/09 Helyi hő és hűtési igény kielégítése megújuló energiaforrásokkal	Erdőbénye	Weldomont 2000 Vendéglátóipari Kereskedelmi és Szolgáltató Kft.	7.230.000 Ft	Az erdőbényei Magita Hotel és Étterem használati melegvíz ellátása napkollektorokkal
KEOP-4.2.0/A/11 Helyi hő és hűtési igény kielégítése megújuló energiaforrásokkal	Erdőbénye	Béres Szőlőbirtok és Pincészet Kft	2.387.400 Ft	Az erdőbényei Béres Szőlőbirtok használati melegvíz ellátása napkollektorokkal
KEOP-4.9.0/11 Épületenergetikai fejlesztések megújuló energiaforrás hasznosítással kombinálva	Erdőbénye	Magyarországi Református Egyház Szeretetszolgálati Iroda	42.238.793 Ft	2_MRE Szeretetszolgálati Iroda energia megtakarítási projekt Erdőbénye, Zsarolyán, Sajósenye

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

Pályázati konstrukció	Beruházás helyszíne	Projektgazda	Elnyert támogatási összeg	Pályázat tartalma
TÁMOP				
TÁMOP-1.4.1-12/1 Hátrányos helyzetű célcsoportok foglalkoztatásának támogatása a nonprofit szervezetek foglalkoztatási kapacitásának erősítésével	Erdőbénye	Erdőbényéért Közalapítvány	10.903.781 Ft	Erdőbényéért Közalapítvány foglalkoztatásának támogatása
TÁMOP-2.3.6 B-12-1/8 Fiatalok vállalkozóvá válásának támogatása a konvergencia régiókban	Erdőbénye	Pannonicum Formo Gyártó, Szolgáltató és Kereskedelmi Kft.	5.940.000 Ft	Fa- és bútoripari termelő egység létrehozása Tokaj kistérségben, Erdőbénye településen

TOKAJ
BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

7. táblázat: Erdőhorváti jelentősebb támogatást nyert projektjei a 2007-2013-as támogatási időszakban

Pályázati konstrukció	Beruházás helyszíne	Projektgazda	Elnyert támogatási összeg	Pályázat tartalma
ÉMOP				
ÉMOP-4.2.1/A-11 Szociális alapszolgáltatások és gyermekjóléti alapellátások infrastrukturális fejlesztése	Erdőhorváti	Erdőhorváti Község Önkormányzata	96.431.804 Ft	A szociális alapellátás infrastruktúrájának fejlesztése
ÉMOP-4.2.2 Utólagos akadálymentesítés az önkormányzati feladatokat ellátó intézményekben (Egyenlő esélyű hozzáférés a közszolgáltatásokhoz)	Erdőhorváti	Erdőhorváti Község Önkormányzata	7.966.281 Ft	Erdőhorváti Orvosi rendelőjének komplex akadálymentesítése
KEOP				
KEOP-4.10.0/N/14 Fotovoltaikus rendszerek kialakítása	Erdőhorváti	Erdőhorváti Község Önkormányzata	15.938.463 Ft	A projekt célja Erdőhorváti intézményeinek korszerűsitése napelemes rendszer segíttségével.

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

Pályázati konstrukció	Beruházás helyszíne	Projektgazda	Elnyert támogatási összeg	Pályázat tartalma
				A fejlesztés keretében a polgármesteri hivatal (7,5 kW), az óvoda (12 kW) és a művelődési ház (1,75 kW) a nepelemes korszerűsitése valósult meg
TÁMOP				
TÁMOP-6.1.2-11/1 Egészségre nevelő és szemléletformáló életmód programok - lokális színterek	Erdőhorváti	Erdőhorváti Község Önkormányzata	9.214.720 Ft	Egészségfejlesztő projekt Erdőhorvátiban
TÁMOP-6.1.2-11/1 Egészségre nevelő és szemléletformáló életmód programok - lokális színterek	Erdőhorváti	Erdőhorváti Ruszin Nemzetiségi Önkormányzata	9.776.240 Ft	Egészséges életmódot népszerűsítő programsorozat

TOKAJ
BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

8. táblázat: Golop jelentősebb támogatást nyert projektjei a 2007-2013-as támogatási időszakban

Pályázati konstrukció	Beruházás helyszíne	Projektgazda	Elnyert támogatási összeg	Pályázat tartalma
KEOP				
KEOP-2.2.3/A/09 Ivóvízbázisvédelem – Üzemelő, sérülékeny vízbázisok diagnosztikai vizsgálata	Golop	Golop és Tállya Községek Ivóvízbázis Védelmének Önkormányzati Társulása	109.296.830 Ft	Golop üzemelő sérülékeny vízbázis diagnosztikai vizsgálata

TOKAJ
BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

9. táblázat: Hercegkút jelentősebb támogatást nyert projektjei a 2007-2013-as támogatási időszakban

Pályázati konstrukció	Beruházás helyszíne	Projektgazda	Elnyert támogatási összeg	Pályázat tartalma
ÉMOP				
ÉMOP-2.1.1/C-11 Turisztikai szolgáltatások fejlesztése	Hercegkút	KIRÁLYHEGY'71 Kereskedelmi és Szolgáltató Kft.	39.636.000 Ft	A világörökség részét képező Tokaj-Hegyalján található Hercegkút és környéke turisztikai termék kínálatának bővítése
ÉMOP-3.1.3/B-09 Kisléptékű településfejlesztés vidékfejlesztési program kiegészítésére (Települések infrastrukturális fejlesztése LHH kistérségekben)	Hercegkút	Hercegkút Község Önkormányzata	13.370.856 Ft	Hercegkút közterületeinek felújítása (járdaépítés)
GOP				
GOP-2.1.1-09/A/2 Mikro-, kis- és középvállalkozások technológiai fejlesztése	Hercegkút	MN-SPED Szállítmányozási és Szolgáltató Kft	16.000.000 Ft	Homlokrakodógép vásárlása az MN-Sped Kft részére
GOP-2.1.1-11/A Mikro- és kis- és középvállalkozások technológia fejlesztése	Hercegkút	MN-SPED Szállítmányozási és Szolgáltató Kft	15.650.000 Ft	Homlokrakodógép vásárlása az MN-Sped Kft részére

TOKAJ
BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

Pályázati konstrukció	Beruházás helyszíne	Projektgazda	Elnyert támogatási összeg	Pályázat tartalma
GOP-2.1.1-09/A/2 Mikro-, kis- és középvállalkozások technológiai fejlesztése	Hercegkút	MOLNÁRBETON Betongyártó és Kereskedelmi Kft.	25.000.000 Ft	Mobil betonkeverő vásárlása
GOP-2.1.1-12/B Komplex vállalati technológia-fejlesztés mikro-, kis- és középvállalkozások számára	Hercegkút	MOLNÁRBETON Betongyártó és Kereskedelmi Kft.	18.000.000 Ft	Komplex vállalati technológia-fejlesztés
GOP-2.2.3-08 E-kereskedelem és egyéb e-szolgáltatások támogatása	Hercegkút	GÖTZ Mezőgazdasági Termelő Szolgáltató és Értékesítő Bt.	4.865.500 Ft	A Götz Pincészet E-kereskedelmi rendszerének bevezetése
GOP-3.3.3-12 Mikro-, Kis-, és Középvállalkozások piaci megjelenésének támogatása	Hercegkút	MN-SPED Szállítmányozási és Szolgáltató Kft	7.790.000 Ft	Az MN-SPED Kft. piaci megjelenésének támogatása
TIOP				
TIOP-1.2.5-12/1 Infrastrukturális fejlesztések az esélyegyenlőség elvű minőségi oktatás és az egész életen át tartó tanulás támogatása érdekében az LHH kistérségekben „A komponens”	Hercegkút	Hercegkút Község Önkormányzata	4.000.000 Ft	Hercegkúti Gyöngyszem Német Nemzetiségi Általános Iskola informatikai fejlesztése

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

10. táblázat: Legyesbénye jelentősebb támogatást nyert projektjei a 2007-2013-as támogatási időszakban

Pályázati konstrukció	Beruházás helyszíne	Projektgazda	Elnyert támogatási összeg	Pályázat tartalma
ÉMOP				
ÉMOP-3.1.3/B-09 Kisléptékű településfejlesztés vidékfejlesztési program kiegészítésére (Települések infrastrukturális fejlesztése LHH kistérségekben)	Legyesbénye	Legyesbénye Község Önkormányzata	73.743.648 Ft	Legyesbénye integrált településközpont fejlesztése
GOP				
GOP-2.1.1-08/A Mikro- és kisvállalkozások technológia fejlesztése	Legyesbénye	"ARLE" Ipari, Kereskedelmi, Termeltetői és Általános Szolgáltató Kft	15.006.637 Ft	Kisvállalkozás technológiai fejlesztése, és ezáltal új termékkör bevezetése egy dupla soros papíripari ragasztó gép beszerzésével

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

11. táblázat: Mád jelentősebb támogatást nyert projektjei a 2007-2013-as támogatási időszakban

Pályázati konstrukció	Beruházás helyszíne	Projektgazda	Elnyert támogatási összeg	Pályázat tartalma
ÉMOP				
ÉMOP-1.1.1/F Telephelyfejlesztés	Mád	Tatárka Közúti Teherszállító Kft	129.434.544 Ft	A Tatárka Kft. telephelyfejlesztése szerelőműhely építésével és felszerelésével Mádon
ÉMOP- 2.1.1/B-12 Turisztikai attrakciók és szolgáltatások fejlesztése	Mád	EMIH Egységes Magyarországi Izraelita Hitközség (Statusquo Ante)	459.647.565 Ft	"UTAZÁS A ZSIDÓ ÖRÖKSÉGBE ÉSZAK-MAGYARORSZÁGON" - zarándokút az Észak-magyarországi zsidó vallási és kulturális örökségek mentén
ÉMOP- 2.1.1/B-12 Turisztikai attrakciók és szolgáltatások fejlesztése	Mád	HKT-2006 Befektetési Tanácsadó Kft.	249.034.482 Ft	"ASZÚHÁZ" Borarchívum és kiállítótér kialakítása Mádon
ÉMOP- 2.1.1/B-12 Turisztikai attrakciók és szolgáltatások fejlesztése	Mád	Mád-Development Ingatlanhasznosító Kft.	213.596.968 Ft	Mádi Furmint Alkotóház és Élményközpont kialakítása
ÉMOP-2.2.1-09 Kereskedelmi szálláshelyek és szolgáltatások minőségi fejlesztése	Mád	Club d'Or Ingatlanforgalmazó és Hasznosító Kft	89.357.143 Ft	A Mádi Kúria Szálló minőségi szolgáltatás fejlesztése infrastruktúra és eszközfejlesztéssel egybe kötve

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

Pályázati konstrukció	Beruházás helyszíne	Projektgazda	Elnyert támogatási összeg	Pályázat tartalma
ÉMOP- 2.2.1-12 Üzleti célú szálláshelyek fejlesztése	Mád	TOP-FOUR-MÁD Beruházó és Ingatlanfejlesztő Kft.	262.763.157 Ft	Hotel BOTRITISZ létrehozása
ÉMOP-3.1.2/E-11 Településrekonstrukció az árvíz sújtotta településeken	Mád	Mád Község Önkormányzata	18.697.915 Ft	2010. évi árvíz utáni településrekonstrukció Mádon
ÉMOP-3.2.1/C2-10 Belterületi és térségi vízrendezés az LHH kistérségekben	Mád	Mád Község Önkormányzata	48.830.947 Ft	A Mád patakmeder szakaszfelújítása
ÉMOP-3.2.1/D-11 Helyi és térségi jelentőségű vízvédelmi rendszerek fejlesztése	Mád	Mád Község Önkormányzata	199.939.993 Ft	A Mád és Máj patakok rekonstrukciója
ÉMOP-3.2.1/F-10 Helyi és térségi jelentőségű vízvédelmi rendszerek rekonstrukciója	Mád	Mád Község Önkormányzata	91.297.547 Ft	A Mád patakmeder I. ütem 2. szakaszának felújítása
ÉMOP-4.2.2-09 Egyenlő esélyű hozzáférés a közszolgáltatásokhoz (Akadálymentesítés)	Mád	Mád Község Önkormányzata	14.721.559 Ft	A mádi óvoda komplex akadálymentesítése

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

Pályázati konstrukció	Beruházás helyszíne	Projektgazda	Elnyert támogatási összeg	Pályázat tartalma
GOP				
GOP-1.3.1-10/A Vállalati innováció támogatása	Mád	Wiera Internet Szolgáltató Kft	30.242.800 Ft	Új generációs elektronikus kupon szolgáltatás kialakítása és a hozzá kapcsolódó megjelenítő szoftverek fejlesztése a Wiera Kft-nél
GOP-2.1.1-09/A Mikro-, kis- és középvállalkozások technológia fejlesztése	Mád	ST-Logistic Szállítmányozási Kft	50.000.000 Ft	A projekt célja a társaság gazdasági helyzetének javítása, jövedelemtermelő képességének növelése. A projekt során 1 db Doppstadt típusú dobrosta és 1 db Beast típusú aprítógép beszerzése valósult meg.
GOP-2.1.1-11/A Mikro- és kis- és középvállalkozások technológia fejlesztése	Mád	Wiera Internet Szolgáltató Kft	19.883.976 Ft	Technológia-fejlesztés a Wiera Internet Szolgáltató Kft-nél
GOP-2.1.1-11/B Komplex vállalati technológia-fejlesztés mikro-, kis- és középvállalkozások számára	Mád	Tatárka Közúti Teherszállító Kft	58.940.000 Ft	Eszközbeszerzés a Tatárka Kft. technológiai fejlesztéséhez
GOP-2.1.1-12/B Komplex vállalati technológia-fejlesztés mikro-, kis- és középvállalkozások számára	Mád	HKT-2006 Befektetési Tanácsadó Kft.	54.367.658 Ft	Oktatóközpont létrehozása

TOKAJ
BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

Pályázati konstrukció	Beruházás helyszíne	Projektgazda	Elnyert támogatási összeg	Pályázat tartalma
GOP-2.1.2/B Munkalehetőség teremtő komplex beruházások támogatása a hátrányos helyzetű kistérségekben kis- és középvállalkozások számára	Mád	Tatárka Közúti Teherszállító Kft	46.033.000 Ft	A vállalkozás műszaki technológiai színvonalának fejlesztése érdekében 4 db rakodógép beszerzése, információs technológia fejlesztése, a munkavállalók szakmai továbbbképzése és tanácsadás igénybevétele
GOP-3.3.3-12 Mikro-, Kis-, és Középvállalkozások piaci megjelenésének támogatása	Mád	AccessPoint Számítástechnikai Kereskedelmi és Szolgáltató Kft	19.460.000 Ft	Piacra jutás támogatása
GOP-3.3.3-12 Mikro-, Kis-, és Középvállalkozások piaci megjelenésének támogatása	Mád	Tatárka Közúti Teherszállító Kft	20.000.000 Ft	Nemzetközi piacra jutás támogatása
KEOP				
KEOP-4.10.0/N/14 Fotovoltaikus rendszerek kialakítása	Mád	Mád Község Önkormányzata	22.470.460 Ft	Napelemes rendszerek telepítése Mádon (Művelődési Ház, Polgármesteri Hivatal és Községi Óvoda)
TÁMOP				

TOKAJ
BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

Pályázati konstrukció	Beruházás helyszíne	Projektgazda	Elnyert támogatási összeg	Pályázat tartalma
TÁMOP-1.4.1-12/1 Hátrányos helyzetű célcsoportok foglalkoztatásának támogatása a nonprofit szervezetek foglalkoztatási kapacitásának erősítésével	Mád	Tokaji Borbarátnők Társasága Egyesület	9.246.271 Ft	A Tokaji Borbarátnők Társasága Egyesület foglalkoztatásának támogatása
TÁMOP-2.1.3.A-12/1 Munkahelyi képzések támogatása mikro- és kisvállalkozások számára a konvergencia régióban	Mád	Gusteau Kulináris Élményműhely Kft.	5.744.553 Ft	Munkahelyi képzések támogatása a Gusteau Kulináris Élményműhely Kft.-nél

TOKAJ
BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

12. táblázat: Makkoshotyka jelentősebb támogatást nyert projektjei a 2007-2013-as támogatási időszakban

Pályázati konstrukció	Beruházás helyszíne	Projektgazda	Elnyert támogatási összeg	Pályázat tartalma
ÉMOP				
ÉMOP-3.1.2/E-11 Településrekonstrukció az árvíz sújtotta településeken	Makkoshotyka	Makkoshotyka Község Önkormányzata	19.424.662 Ft	Településrekonstrukció az árvíz sújtotta Makkoshotyka településen
ÉMOP-3.1.3/B-09 Kisléptékű településfejlesztés vidékfejlesztési program kiegészítésére (Települések infrastrukturális fejlesztése LHH kistérségekben)	Makkoshotyka	Makkoshotyka Község Önkormányzata	23.000.000 Ft	Roma Közösségi Központ kialakítása Makkoshotyka községben
ÉMOP-3.2.1/F-10 Helyi és térségi jelentőségű vízvédelmi rendszerek rekonstrukciója	Makkoshotyka	Makkoshotyka Község Önkormányzata	70.779.297 Ft	Makkoshotyka ár és helyi vízkár veszélyeztetettségének csökkentése
GOP				
GOP-3.3.3-12 Mikro-, Kis-, és Középvállalkozások piaci megjelenésének támogatása	Makkoshotyka	Grape-stone Press Kft.	18.815.000 Ft	Szőlőmag-liszt kereskedelem fejlesztése

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

Pályázati konstrukció	Beruházás helyszíne	Projektgazda	Elnyert támogatási összeg	Pályázat tartalma
KEOP				
KEOP-4.10.0/F/14 Önkormányzatok és intézményeik épületenergetikai fejlesztése megújuló energiaforrás hasznosításával kombinálva a konvergencia régiókban	Makkoshotyka	Makkoshotyka Község Önkormányzata	56.142.316 Ft	Önkormányzati épületek (polgármesteri hivatal, iskola és konyha) energetikai fejlesztése Makkoshotykán
TÁMOP				
TÁMOP-6.1.2-11/1 Egészségre nevelő és szemléletformáló életmód programok - lokális színterek	Makkoshotyka	Makkoshotyka Község Önkormányzata	10.000.000 Ft	Egészségre nevelő és szemléletformáló életmód programok Makkoshotykán

TOKAJ
BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

13. táblázat: Mezőzombor jelentősebb támogatást nyert projektjei a 2007-2013-as támogatási időszakban

Pályázati konstrukció	Beruházás helyszíne	Projektgazda	Elnyert támogatási összeg	Pályázat tartalma
ÉMOP				
ÉMOP-3.1.3 Vidékfejlesztési programot kiegészítő településfejlesztés	Mezőzombor	Mezőzombor Község Önkormányzata	59.913.247 Ft	Belterületi utak építése az esélyegyenlőség jegyében
ÉMOP-4.1.1/C-10 Egészségügyi szolgáltatások fejlesztése / Kistérségi járó beteg szakellátó központok fejlesztése, alap-, járóbeteg szakellátás korszerűsítése a komplex programmal kezelendő LHH kistérségekben	Mezőzombor	Mezőzombor Község Önkormányzata	27.000.000 Ft	Orvosi rendelő felújítása
ÉMOP-4.2.1/A-11 Szociális alapszolgáltatások és gyermekjóléti alapellátások infrastrukturális fejlesztése	Mezőzombor	Mezőzombor Község Önkormányzata	86.522.470 Ft	Idősek Otthonának felújítása, bővítése és átalakítása Mezőzombor településen
ÉMOP-4.2.2 Utólagos akadálymentesítés az önkormányzati feladatokat ellátó	Mezőzombor	Mezőzombor Község Önkormányzata	8.898.279 Ft	POLGÁRMESTERI HIVATAL komplex akadálymentesítése Mezőzombor községben

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

Pályázati konstrukció	Beruházás helyszíne	Projektgazda	Elnyert támogatási összeg	Pályázat tartalma
intézményekben (Egyenlő esélyű hozzáférés a közszolgáltatásokhoz)				
ÉMOP-4.2.2 Utólagos akadálymentesítés az önkormányzati feladatokat ellátó intézményekben (Egyenlő esélyű hozzáférés a közszolgáltatásokhoz)	Mezőzombor	Mezőzombor Község Önkormányzata	7.388.073 Ft	ORVOSI RENDELŐ komplex akadálymentesítése Mezőzombor községben.
ÉMOP-4.2.2-09 Egyenlő esélyű hozzáférés a közszolgáltatásokhoz (Akadálymentesítés)	Mezőzombor	Mezőzombor Község Önkormányzata	14.999.966 Ft	A mezőzombori óvoda akadálymentesítése
ÉMOP-4.2.2-09 Egyenlő esélyű hozzáférés a közszolgáltatásokhoz (Akadálymentesítés)	Mezőzombor	Mezőzombor Község Önkormányzata	14.036.975 Ft	Öregek Napközi Otthona akadálymentesítése Mezőzomboron
ÉMOP-4.3.1/B-09 Közoktatás térségi sajátosságokhoz igazodó	Mezőzombor	Mezőzombor Község Önkormányzata	109.462.500 Ft	Tokaj-Hegyaljáról is nagyobb eséllyel az EU-ba (az intézmény felújítása és komplex akadálymentesítése)

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

Pályázati konstrukció	Beruházás helyszíne	Projektgazda	Elnyert támogatási összeg	Pályázat tartalma
szervezése és infrastrukturális fejlesztése				
ÉMOP-4.3.1/B-09 Közoktatás térségi sajátosságokhoz igazodó szervezése és infrastrukturális fejlesztése	Mezőzombor	Mezőzombor Község Önkormányzata	29.999.999 Ft	Óvoda felújítás, fűtéskorszerűsítés Mezőzombor községben
GOP				
GOP-2.1.1-09/A Mikro-, kis- és középvállalkozások technológia fejlesztése	Mezőzombor	MONOBIT Nyomdaipari Kft.	50.000.000 Ft	Technológia-fejlesztés és eszközbeszerzés a MONOBIT Kft-nél jövedelemtermelő képességének fokozása érdekében
KEOP				
KEOP-4.10.0/F/14 Önkormányzatok és intézményeik épületenergetikai fejlesztése megújuló energiaforrás hasznosításával kombinálva a konvergencia régiókban	Mezőzombor	Mezőzombor Község Önkormányzata	76.082.495 Ft	Mezőzombor Község Önkormányzata és intézményei épületenergetikai fejlesztése megújuló energiaforrás hasznosításával
TÁMOP				

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

Pályázati konstrukció	Beruházás helyszíne	Projektgazda	Elnyert támogatási összeg	Pályázat tartalma
TÁMOP-6.1.2-11/1 Egészségre nevelő és szemléletformáló életmód programok - lokális színterek	Mezőzombor	Mezőzombor Község Önkormányzata	10.000.000 Ft	Mezőzombor egészségfejlesztési projektje

TOKAJ
BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

14. táblázat: Monok jelentősebb támogatást nyert projektjei a 2007-2013-as támogatási időszakban

Pályázati konstrukció	Beruházás helyszíne	Projektgazda	Elnyert támogatási összeg	Pályázat tartalma
ÉMOP				
ÉMOP-3.2.1/C2-10 Belterületi és térségi vízrendezés az LHH kistérségekben	Monok	Monok Község Önkormányzata	60.429.040 Ft	Széchényi utca felszíni csapadékvíz elvezetésének korszerűsítése Monok község belterületén
ÉMOP-4.1.1/A-12 Egészségügyi alapellátás, egészségházak és járóbeteg szakellátás fejlesztése	Monok	Monok Község Önkormányzata	59.975.711 Ft	Egészségügyi alapellátás fejlesztése (Orvosi rendelő, fogorvosi rendelő, védőnői szolgálat kialakítása)
KEOP				
KEOP-4.10.0/A/12 Helyi hő, és villamosenergia-igény kielégítése megújuló energiaforrásokkal	Monok	Monok Község Önkormányzata	4.992.687 Ft	Napelemes rendszer telepítése Monok Község Önkormányzatánál
KEOP-6.1.0/A/11 A fenntartható életmódot és az ehhez kapcsolódó viselkedésmintákat ösztönző kampányok (szemléletformálás, informálás, képzés)	Monok	Monok Község Önkormányzata	4.999.850 Ft	Fenntartható fejlődés Monokon - A projekt keretében összesen öt egész napos komplex rendezvény 210 fő alsó és felső tagozatos diák számára

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

Pályázati konstrukció	Beruházás helyszíne	Projektgazda	Elnyert támogatási összeg	Pályázat tartalma
KEOP-6.2.0/A/11 Fenntarthatóbb életmódot és fogyasztási lehetőségeket népszerűsítő, terjedésüket elősegítő mintaprojektek	Monok	Kétkeréken Gördülők Alapítványa	8.744.180 Ft	A hivatásforgalmú kerékpározás népszerűsítése
TÁMOP				
TÁMOP-3.2.13-12/1 Kulturális intézmények részvétele a tanórán kívüli nevelési feladatok ellátásában	Monok	Szépmesterségek Alapítvány	29.766.800 Ft	K.O.M.P. (Kreatív oktatási-művészeti projekt), amelynek keretében a miskolci, a tiszaújvárosi és a szerencsi kistérségekben 12 együttműködő nevelési-oktatási intézménnyel 9 db havi szakkört, 3 db heti szakkört, 6 db tehetséggondozást, 7 db témahetet és 2X3 db témanap került megvalósításra
TÁMOP-5.6.1.B-12/2 A bűnmegelőzés szempontjából kiemelten fontos, bűnelkövető vagy bűnelkövetés szempontjából veszélyeztetett gyermek- és fiatalkorúak segítése	Monok	Monok Község Önkormányzata	32.261.946 Ft	A projekt célja, hogy a szakemberek felkészítése, valamint a település iskolásai számára rendezett 10x10 vetélkedő sorozatba ágyazott beszélgetések, szituációs játékok, önkifejezetési lehetőségek és közösségi élmények hatására erősödjön a gyerekek szabálykövetési hajlandósága, segítse a gyerekek veszélyhelyzet-felismerő képességét, valamint közösségi értékek iránti elköteleződést és a felelős viselkedést, konfliktusaik békés rendezését

TOKAJ
BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

Pályázati konstrukció	Beruházás helyszíne	Projektgazda	Elnyert támogatási összeg	Pályázat tartalma
TIOP				
TIOP-1.2.2-11/1 Múzeumok és levéltárak iskolabarát fejlesztése és oktatási-képzési szerepének infrastrukturális erősítése	Monok	Monok Község Önkormányzata	25.966.930 Ft	A Kossuth Lajos Emlékház iskolabarát fejlesztése

TOKAJ
BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

15. táblázat: Olaszliszka jelentősebb támogatást nyert projektjei a 2007-2013-as támogatási időszakban

Pályázati konstrukció	Beruházás helyszíne	Projektgazda	Elnyert támogatási összeg	Pályázat tartalma
ÉMOP				
ÉMOP-1.1.1/FB-13 Telephelyfejlesztés és Ipartelepítés a területi kohézióért	Olaszliszka	GEOTEAM Kutatási és Vállalkozási Kft	51.825.313 Ft	Perlitüzem építése a Geoteam Kft. olaszliszkai telephelyén
ÉMOP-3.1.3/B-09 Kisléptékű településfejlesztés vidékfejlesztési program kiegészítésére (Települések infrastrukturális fejlesztése LHH kistérségekben)	Olaszliszka	Olaszliszka Község Önkormányzata	34.498.738 Ft	Közművelődési funkciót ellátó épület külső és belső felújítása
ÉMOP-4.1.1/A-12 Egészségügyi alapellátás, egészségházak és járóbeteg szakellátás fejlesztése	Olaszliszka	Olaszliszka Község Önkormányzata	59.936.974 Ft	A projekt célja Olaszliszka község orvosi rendelőjének és védőnői szolgálatának felújítása, energetikai és gépészeti korszerűsítése, megfelelő akadálymentesítése
ÉMOP-4.2.1/C-09 Szociális alapszolgáltatások és gyermekjóléti alapellátások infrastrukturális fejlesztése a komplex programmal kezelendő	Olaszliszka	Olaszliszka Község Önkormányzata	50.205.889 Ft	Infrastruktúrafejlesztés a minőségi szociális ellátás érdekében. A fejlesztés a meglévő családsegítő és gyermekjóléti szolgáltatásokra, a szociális étkeztetésre és házi

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

Pályázati konstrukció	Beruházás helyszíne	Projektgazda	Elnyert támogatási összeg	Pályázat tartalma
leghátrányosabb helyzetű kistérségekben				segítségnyújtásra irányult, új szolgáltatásként a jelzőrendszeres házi segítségnyújtás fejlesztése történt.
GOP				
GOP-1.3.1-11/C Innovációs eredmények hasznosításának támogatása KKV-k részére	Olaszliszka	PERFEKT-DENT Fogorvosi, Kereskedelmi és Szolgáltató Kft.	10.645.019 Ft	Innovációs eredmények hasznosítása a PERFEKT-DENT Kft-nél
GOP-2.1.1-10/A Mikro- és kisvállalkozások technológiai fejlesztése	Olaszliszka	GEOTEAM Kutatási és Vállalkozási Kft.	17.182.125 Ft	Technológia-fejlesztés a GEOTEAM Kft-nél
TÁMOP				
TÁMOP-1.4.1-12/1 Hátrányos helyzetű célcsoportok foglalkoztatásának támogatása a nonprofit szervezetek foglalkoztatási kapacitásának erősítésével	Olaszliszka	Olaszliszkai Roma Közhasznú Egyesület	25.117.271 Ft	Kapacitás-fejlesztés hátrányos helyzetű fiatalok foglalkoztatásával az Olaszliszkai Roma Közhasznú Egyesületnél

TOKAJ
BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

Pályázati konstrukció	Beruházás helyszíne	Projektgazda	Elnyert támogatási összeg	Pályázat tartalma
TÁMOP-2.1.3. A-12/1 Munkahelyi képzések támogatása mikro- és kisvállalkozások számára a konvergencia régióban	Olaszliszka	"ELGA-ZÁR" Fémtömegcikkgyártó Kft	9.936.504 Ft	Munkahelyi képzés az Elga-Zár Kft-nél.
TÁMOP-2.1.3. A-12/1 Munkahelyi képzések támogatása mikro- és kisvállalkozások számára a konvergencia régióban	Olaszliszka	Ferlatex Építőipari és Kereskedelmi Kft.	7.073.896 Ft	Munkahelyi képzés
TÁMOP-2.3.4. A-13/1 Gyakornoki program a tanulószerződés keretében tanult pályakezdők támogatására a konvergencia régiókban	Olaszliszka	Ferlatex Építőipari és Kereskedelmi Kft.	17.345.934 Ft	Pályakezdők foglalkoztatása - gyakornok program a Ferlatex Kft-nél
TÁMOP-2.4.5-12/7 Rugalmas munkahelyek	Olaszliszka	Ferlatex Építőipari és Kereskedelmi Kft	10.449.000 Ft	A munka és a magánélet összehangolását segítő munkahelyi kezdeményezések a Ferlatex Kft.-nél
TÁMOP-3.3.5/A-08/1 Tanoda programok támogatása	Olaszliszka	Magyar Ökumenikus Segélyszervezet	21.496.590 Ft	"Szükségünk van egymásra! Tanoda program folytatása Olaszliszkán"
TÁMOP-3.3.9.C-12 A halmozottan hátrányos helyzetű	Olaszliszka	Magyar Ökumenikus Segélyszervezet	30.000.000 Ft	"Jók vagyunk együtt!" - Tanoda program folytatása Olaszliszkán

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

Pályázati konstrukció	Beruházás helyszíne	Projektgazda	Elnyert támogatási összeg	Pályázat tartalma
tanulók iskolai lemorzsolódását csökkentő intézkedések támogatása – Tanoda típusú programok támogatása a Hátrányos Helyzetű kistérségekben				
TÁMOP-5.5.1.B-11/2 A családi közösségi kezdeményezések és programok megerősítése	Olaszliszka	Olaszliszkai Római Katolikus Egyházközség	23.414.076 Ft	Szent István király és Szent családjának példamutatása és útmutatása, tanítása a magyar családok számára a múltban, jelenben és a jövőben
TÁMOP-6.1.2-11/1 Egészségre nevelő és szemléletformáló életmód programok - lokális színterek	Olaszliszka	Olaszliszka Község Önkormányzata	10.000.000 Ft	Egészségre nevelő és szemléletformáló életmód programok Olaszliszkán
TÁMOP-6.1.2-11/1 Egészségre nevelő és szemléletformáló életmód programok - lokális színterek	Olaszliszka	Olaszliszkai Roma Közhasznú Egyesület	10.000.000 Ft	Egészségre nevelő és szemléletformáló életmód programok Olaszliszkai Roma Közhasznú Egyesületnél
TIOP				

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

Pályázati konstrukció	Beruházás helyszíne	Projektgazda	Elnyert támogatási összeg	Pályázat tartalma
TIOP-1.2.5-12/1 Infrastrukturális fejlesztések az esélyegyenlőség elvű minőségi oktatás és az egész életen át tartó tanulás támogatása érdekében az LHH kistérségekben „A komponens”	Olaszliszka	Olaszliszka Község Önkormányzata	5.000.000 Ft	XXI. század elvárásainak megfelelő informatikai fejlesztés a Hegyalja Általános Iskola intézményeiben

TOKAJ
BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

16. táblázat: Rátka jelentősebb támogatást nyert projektjei a 2007-2013-as támogatási időszakban

Pályázati konstrukció	Beruházás helyszíne	Projektgazda	Elnyert támogatási összeg	Pályázat tartalma
ÉMOP				
ÉMOP-1.1.1/F Telephelyfejlesztés	Rátka	"Geoproduct" GYÓGYÍTÓ ÁSVÁNYOK Kutatási, Bányászati, Ásványelőkészítési, Fejlesztési és Alkalmazási Kft.	50 000 000 Ft	A Geoproduct Kft. ásvány előkészítő csarnok és bemutató-diszkontáruház építése.
ÉMOP-2.1.1/B-12 Turisztikai attrakciók és szolgáltatások fejlesztése	Rátka	Tatárka Közúti Teherszállító Kft.	252 202 273 Ft	Sport és Túraközpont létrehozása
ÉMOP-3.1.3 Vidékfejlesztési programot kiegészítő településfejlesztés	Rátka	Rátkai Német Nemzetiségi Települési Önkormányzat	46 231 820 Ft	Polgármesteri Hivatal épületének felújítása, komplex akadálymentesítése, továbbá a Vasút, a Széchenyi és a Fenyves út felújítása Rátka Községben.
ÉMOP-3.1.3/B-09 Kisléptékű településfejlesztés vidékfejlesztési program kiegészítésére (Települések	Rátka	Rátkai Német Nemzetiségi	46 762 000 Ft	Belterületi utak felújítása és korszerűsítése Rátka Községben.

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

Pályázati konstrukció	Beruházás helyszíne	Projektgazda	Elnyert támogatási összeg	Pályázat tartalma
infrastrukturális fejlesztése LHH kistérségekben)		Települési Önkormányzat		
ÉMOP-3.2.1/F-10 Helyi és térségi jelentőségű vízvédelmi rendszerek rekonstrukciója	Rátka	RÁTKA KÖZSÉG ÖNKORMÁNYZATA	28 695 210 Ft	Koldu patak rekonstrukciója Rátkán
ÉMOP-4.2.2 Utólagos akadálymentesítés az önkormányzati feladatokat ellátó intézményekben (Egyenlő esélyű hozzáférés a közszolgáltatásokhoz)	Rátka	Rátkai Német Nemzetiségi Települési Önkormányzat	9 566 674 Ft	Egészségügyi létesítmény akadálymentesítése Rátka településen
TÁMOP				
TÁMOP-2.3.6. B-12-1/7 Fiatalok vállalkozóvá válásának támogatása a konvergencia régiókban	Rátka	LB-ALPIN-GRAVÍR Kft.	3 000 000 Ft	LB-Alpin-Gravír Kft. Lézervágó és gravírozó gép

TOKAJ
BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

17. táblázat: Szárazsadány jelentősebb támogatást nyert projektjei a 2007-2013-as támogatási időszakban

Pályázati konstrukció		Beruházás helyszíne	Projektgazda	Elnyert támogatási összeg	Pályázat tartalma
	ÉMOP				
ÉMOP-3.1.3-11 Kisléptékű településfejlesztés vidékfejlesztési program kiegészítésére		Sárazsadány	Sárazsadány Község Önkormányzata	91 433 246 Ft	A lakosság életkörülményeit javító intézkedések Sárazsadány településen
ÉMOP-4.1.1/A-12 Egészségügyi alapellátás, egészségházak és járóbeteg szakellátás fejlesztése		Sárazsadány	Sárazsadány Község Önkormányzata	64 856 089 Ft	Orvosi rendelő korszerűsítés Sárazsadány Községben

TOKAJ
BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

18. táblázat: Sárospatak jelentősebb támogatást nyert projektjei a 2007-2013-as támogatási időszakban

Pályázati konstrukció	Beruházás helyszíne	Projektgazda	Elnyert támogatási összeg	Pályázat tartalma
ÁROP				
ÁROP-1.1.5-08/C/A A komplex programmal segítendő leghátrányosabb helyzetű kistérségek fejlesztési és együttműködési kapacitásainak megerősítése	Sárospatak	Sárospataki Többcélú Kistérségi Társulás	12 384 350 Ft	A fenntartható térségfejlesztési kapacitás megerősítése a Sárospataki kistérségben
ÉMOP				
ÉMOP-1.1.1/B-11 Ipartelepítés	Sárospatak	FRAISA Hungária Kft.	198 000 000 Ft	Új csarnok építése kapacitásbővítéssel a sárospataki Fraisa Hungária Kft.-nél
ÉMOP-1.1.1/F Telephelyfejlesztés	Sárospatak	HUTKAI ÉS MÁJER IPARI, KERESKEDELMI ÉS SZOLGÁLTATÓ KFT.	19 597 590 Ft	Hutkai és Májer Kft. üzemcsarnokának energetikai felújítása

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

Pályázati konstrukció	Beruházás helyszíne	Projektgazda	Elnyert támogatási összeg	Pályázat tartalma
ÉMOP-1.1.1/F Telephelyfejlesztés	Sárospatak	Sárospatak-HUNGÁRIA Édesipari Kft.	124 004 981 Ft	Sárospatak Hungária Édesipari Kft. telephelyfejlesztése
ÉMOP-1.1.1/F Telephelyfejlesztés	Sárospatak	Weinberg 93' Építő Kft.	136 769 779 Ft	Weinberg 93' Kft telephely fejlesztése
ÉMOP-1.1.1/FB-13 Telephelyfejlesztés és Ipartelepítés a területi kohézióért	Sárospatak	BODKŐ - Bodrogközi Közmű- és Mélyépítő Kft.	24 569 901 Ft	Telephely-felújítás és alapinfrastruktúra-fejlesztés a BODKŐ Kft-nél
ÉMOP-1.1.1/FB-13 Telephelyfejlesztés és Ipartelepítés a területi kohézióért	Sárospatak	PATAK-GÁZ Épületgépészeti Kft.	22 509 352 Ft	Telephelyfejlesztés Sárospatakon, 2. fordulós beruházás a Patak-Gáz Kft-nél
ÉMOP-1.1.1/F-11 Telephelyfejlesztés	Sárospatak	FERRO-TOOL Szerszámkészítő és Forgalmazó Zrt.	45 766 704 Ft	Telephelyfejlesztés a FERRO-TOOL Zrt.-nél
ÉMOP-1.1.1/F-11 Telephelyfejlesztés	Sárospatak	For You 2 Kereskedelmi és Szolgáltató Kft.	42 404 882 Ft	A For You 2 Kft sárospataki pékségének fejlesztése

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

Pályázati konstrukció	Beruházás helyszíne	Projektgazda	Elnyert támogatási összeg	Pályázat tartalma
ÉMOP-1.1.1/F-11 Telephelyfejlesztés	Sárospatak	HUTKAI és MÁJER Ipari Kereskedelmi és Szolgáltató Kft.	28 546 595 Ft	Telephelyfejlesztés - felújítás és átalakítás
ÉMOP-1.1.1/F-11 Telephelyfejlesztés	Sárospatak	Kék és Társai Felületkezelő Kereskedelmi és Szolgáltató Kft.	61 944 113 Ft	Telephelyfejlesztés a Kék és Társai Kft-nél
ÉMOP-1.1.1/F-11 Telephelyfejlesztés	Sárospatak	PATAK-GÁZ Épületgépészeti Kft.	53 635 440 Ft	Telephelyfejlesztés a Patak Gáz Kft-nél
ÉMOP-1.1.1/F-11 Telephelyfejlesztés	Sárospatak	PEFORG Ipari és Kereskedelmi Bt.	99 865 601 Ft	A Peforg Bt. telephelyének fejlesztése
ÉMOP-1.1.1/F-11 Telephelyfejlesztés	Sárospatak	Sárospatak-Hungária Édesipari Kft	51 321 000 Ft	Telephelyfejlesztés a termékfejlesztés érdekében a Sárospatak-Hungária Kft-ben.
ÉMOP-1.1.1/F-11 Telephelyfejlesztés	Sárospatak	UNIÓ-ÁSZ Gépgyártó, Szolgáltató, Kereskedelmi Kft.	24 008 400 Ft	Az UNIÓ-ÁSZ Kft. tevékenységének fejlesztése, korszerűsítése telephely felújítással és eszközbeszerzéssel
ÉMOP-1.1.1/F-11 Telephelyfejlesztés	Sárospatak	Weinberg 93 Építő Kft.	150 000 000 Ft	Üzemcsarnok építés a Weinberg 93' Kft-nél

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

Pályázati konstrukció	Beruházás helyszíne	Projektgazda	Elnyert támogatási összeg	Pályázat tartalma
ÉMOP-2.1.1/B-12 Turisztikai attrakciók és szolgáltatások fejlesztése	Sárospatak	Magyar Nemzeti Múzeum	500 000 000 Ft	A Magyar Nemzeti Múzeum attrakciófejlesztése a MNM Rákóczi Múzeuma (Sárospatak) I. Rákóczi György ágyúöntő-műhelyének interaktív kiállítóhellyé történő fejlesztésével és Sárazsadányban néprajzi élményközpont kialakításával
ÉMOP-2.1.1/C-11 Turisztikai szolgáltatások fejlesztése	Sárospatak	Kék és Társai Felületkezelő Kereskedelmi és Szolgáltató Kft.	29 072 673 Ft	Squash-sal a világ felé, hiánypótló beruházás Sárospatakon
ÉMOP-2.1.1/E-12 Egészségügyi turizmus szolgáltatásainak fejlesztése a konvergencia régiókban	Sárospatak	PATAKIÁNA Ingatlanfejlesztő Kft.	992 507 347 Ft	Patakiana Gyógyászati és Egészségközpont fejlesztése Sárospatakon, Észak-Magyarország egészségügyi turizmusának fejlesztése érdekében
ÉMOP-3.1.2/D-09 Településfejlesztés a komplex programmal segítendő leghátrányosabb helyzetű kistérségekben	Sárospatak	Sárospatak Város Önkormányzata	320 609 057 Ft	Sárospatak központ fejlesztése - Piac korszerűsítése

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

Pályázati konstrukció	Beruházás helyszíne	Projektgazda	Elnyert támogatási összeg	Pályázat tartalma
ÉMOP-3.1.2/E-11 Településrekonstrukció az árvíz sújtotta településeken	Sárospatak	Sárospatak Város Önkormányzata	111 351 457 Ft	Településrekonstrukció keretében közlekedési fejlesztések megvalósítása és a csapadékvíz elvezetés megoldása Sárospatakon
ÉMOP-4.1.1/A-12 Egészségügyi alapellátás, egészségházak és járóbeteg szakellátás fejlesztése	Sárospatak	Sárospatak Város Önkormányzata	129 999 911 Ft	Egészségház infrastrukturális fejlesztése Sárospatakon
ÉMOP-4.1.1/B Egészségügyi szolgáltatások fejlesztése /Kistérségi járó beteg szakellátó központok fejlesztése, alap-, járóbeteg szakellátás korszerűsítése / Kistérségi önálló járóbeteg szakrendelők fejlesztése	Sárospatak	Sárospatak Város Önkormányzata	759 954 773 Ft	Emeltszintű járóbeteg szakellátó központ kialakítása Sárospatakon
ÉMOP-4.2.2 Utólagos akadálymentesítés az önkormányzati feladatokat ellátó intézményekben (Egyenlő esélyű hozzáférés a közszolgáltatásokhoz)	Sárospatak	Sárospatak Város Önkormányzata	7 675 634 Ft	Sárospataki Gondozási Központ Átmeneti Elhelyezést Nyújtó Időskorúak Gondozóháza komplex akadálymentesítése

TOKAJ
BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

Pályázati konstrukció	Beruházás helyszíne	Projektgazda	Elnyert támogatási összeg	Pályázat tartalma
ÉMOP-4.2.2 Utólagos akadálymentesítés az önkormányzati feladatokat ellátó intézményekben (Egyenlő esélyű hozzáférés a közszolgáltatásokhoz)	Sárospatak	Sárospatak Város Önkormányzata	9 195 573 Ft	Sárospataki Gondozási központ Nappali idősek klubjának komplex akadálymentesítése
ÉMOP-4.2.2-09 Egyenlő esélyű hozzáférés a közszolgáltatásokhoz (Akadálymentesítés)	Sárospatak	Szociális és Gyermekvédelmi Főigazgatóság	29 925 000 Ft	Sárospataki Idősek és Fogyatékosak Otthona Idős Otthon részlegének komplex akadálymentesítése
ÉMOP-4.3.1/A-12 Oktatási intézmények fejlesztése	Sárospatak	Egri Főegyházmegye	518 879 379 Ft	Modern oktatási környezet megteremtése a sárospataki Szent Erzsébet Katolikus Általános Iskolában
ÉMOP-4.3.1/B-10 Közoktatás térségi sajátosságokhoz igazodó szervezése és infrastrukturális fejlesztése	Sárospatak	Sárospatak Város Önkormányzata	167 121 048 Ft	A sárospataki II. Rákóczi Ferenc Általános Iskola infrastruktúra fejlesztése (második, záró ütem)
ÉMOP-4.3.1/2F-2f Közoktatás térségi sajátosságokhoz igazodó szervezése és infrastruktúrájának fejlesztése	Sárospatak	Sárospatak Város Önkormányzata	512 955 673 Ft	"Minőségi közoktatás megteremtése Sárospatakon "

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

Pályázati konstrukció	Beruházás helyszíne	Projektgazda	Elnyert támogatási összeg	Pályázat tartalma
ÉMOP-5.1.1/A-11 Közúti elérhetőség javítása	Sárospatak	Magyar Közút Nonprofit Zrt.	839 043 672 Ft	Térségi elérhetőség javítása a 3805, 3806 és 3807 j. utakon
GOP				
GOP-1.3.1-08/2 Vállalati innováció ösztönzése	Sárospatak	Woodpecker Software Szolgáltató, Kersekedelmi és Tanácsadó Kft.	16 599 967 Ft	Generátor kifejlesztése az egyszerű, felhasználóbarát adatkezelési rendszerek elkészítéséért.
GOP-1.3.1-11/A Vállalatok komplex technológiai innovációjának támogatása	Sárospatak	FRAISA Hungária Kft.	690 848 624 Ft	Speciális felületkezelés a FRAISA Hungária Kft sárospataki üzeménél
GOP-1.3.1-11/C Innovációs eredmények hasznosításának támogatása KKV-k részére	Sárospatak	FERRO-TOOL Szerszámkészítő és Forgalmazó Zrt.	25 000 000 Ft	A FERRO-TOOL Zrt. technológiai hátterének fejlesztése innovatív gépberuházással
GOP-1.3.1-11/C Innovációs eredmények hasznosításának támogatása KKV-k részére	Sárospatak	FERRO-TOOL Szerszámkészítő és Forgalmazó Zrt.	14 600 307 Ft	Innovációs fejlesztés a FERRO-TOOL Zrt.-nél

TOKAJ
BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

Pályázati konstrukció	Beruházás helyszíne	Projektgazda	Elnyert támogatási összeg	Pályázat tartalma
GOP-1.3.1-11/C Innovációs eredmények hasznosításának támogatása KKV-k részére	Sárospatak	Hegedűs Attila egyéni vállalkozó	19 292 662 Ft	Újszerű szolgáltatások bevezetése Hegedűs Attila egyéni vállalkozó számára
GOP-1.3.1-11/C Innovációs eredmények hasznosításának támogatása KKV-k részére	Sárospatak	Királyhegy '71 Kereskedelmi és Szolgáltató Kft.	24 570 000 Ft	Új kivitelezési szolgáltatások bevezetését támogató technológia beszerzése a Királyhegy 71 Kft.-nél
GOP-1.3.1-11/C Innovációs eredmények hasznosításának támogatása KKV-k részére	Sárospatak	"TECHNOMETALL" Ipari, Kereskedelmi és Szolgáltató Kft.	25 000 000 Ft	Innovatív fejlesztés a Technometall Kft.-nél
GOP-2.1.1/B Komplex vállalati technológia fejlesztés kis- és középvállalkozások számára	Sárospatak	Weinberg '93 Építő Kft.	49 054 000 Ft	Technológiai korszerűsítés, új görgőpályás szemcseszórógép, komplex festő-szárító fülke, valamint lemezvágó berendezések beszerzés projekt
GOP-2.1.1-08/A Mikro- és kisvállalkozások technológia fejlesztése	Sárospatak	ANYAG-KER Ipari Kereskedelmi és Szolgáltató Kft.	1 281 250 Ft	Technológiai beruházás az Anyag-Ker Kft-nél
GOP-2.1.1-08/A Mikro- és kisvállalkozások technológia fejlesztése	Sárospatak	"TECHNOMETALL" Ipari, Kereskedelmi és Szolgáltató Kft.	2 770 000 Ft	Géppark fejlesztés a Technometall Kft-nél

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI LANDAS

Pályázati konstrukció	Beruházás helyszíne	Projektgazda	Elnyert támogatási összeg	Pályázat tartalma
GOP-2.1.1-09/A Mikro-, kis- és középvállalkozások technológia fejlesztése	Sárospatak	CIKS Kereskedelmi és Szolgáltató Kft.	25 769 851 Ft	Ciks Kft. technológiai fejlesztése
GOP-2.1.1-09/A Mikro-, kis- és középvállalkozások technológia fejlesztése	Sárospatak	Kék és Társai Felületkezelő, Kereskedelmi és Szolgáltató Kft.	3 020 920 Ft	Mosodai berendezések beszerzése a Kék és Társai Kft-nél
GOP-2.1.1-09/A Mikro-, kis- és középvállalkozások technológia fejlesztése	Sárospatak	MÁTRAKÖZMŰ Mélyépítő Kft.	37 092 300 Ft	Mátraközmű Mélyépítő Kft technológiai fejlesztése gépbeszerzéssel
GOP-2.1.1-09/A Mikro-, kis- és középvállalkozások technológia fejlesztése	Sárospatak	Sárospatak-HUNGÁRIA Édesipari Kft.	50 000 000 Ft	A Sárospatak-Hungária Kft. technológiai fejlesztése csúcstechnológiájú gépek beszerzésével, valamint komplex minőségirányítási rendszer bevezetésével
GOP-2.1.1-09/A/2 Mikro-, kis- és középvállalkozások technológiai fejlesztése	Sárospatak	KISPATAK 2000 Kereskedelmi Kft.	24 697 937 Ft	A Kispatak 2000 Kft. eszközfejlesztése
GOP-2.1.1-09/A/2 Mikro-, kis- és középvállalkozások technológiai fejlesztése	Sárospatak	MÁTRAKÖZMŰ Mélyépítő Kft.	19 942 500 Ft	A Mátraközmű Mélyépítő Kft gépbeszerzése

TOKAJ
BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

Pályázati konstrukció	Beruházás helyszíne	Projektgazda	Elnyert támogatási összeg	Pályázat tartalma
GOP-2.1.1-09/A/2 Mikro-, kis- és középvállalkozások technológiai fejlesztése	Sárospatak	Sárospatak-HUNGÁRIA Édesipari Kft.	9 764 805 Ft	Nagykonyhai gépek beszerzése
GOP-2.1.1-11/A Mikro- és kis- és középvállalkozások technológia fejlesztése	Sárospatak	Hegedűs Attila egyéni vállalkozó	19 600 000 Ft	Gépbeszerzése Hegedűs Attila egyéni vállalkozó részére
GOP-2.1.1-11/A Mikro- és kis- és középvállalkozások technológia fejlesztése	Sárospatak	Kék és Társai Felületkezelő Kereskedelmi és Szolgáltató Kft.	14 601 357 Ft	Eszközbeszerzés a Kék és Társai Kft-nél
GOP-2.1.1-11/A Mikro- és kis- és középvállalkozások technológia fejlesztése	Sárospatak	Királyhegy '71 Kereskedelmi és Szolgáltató Kft.	20 000 000 Ft	Technológia fejlesztés a Királyhegy '71 Kft.-nél
GOP-2.1.1-11/A Mikro- és kis- és középvállalkozások technológia fejlesztése	Sárospatak	Kispatak 2000 Kereskedelmi Kft.	6 061 124 Ft	A Kispatak-2000.Ker.Kft. technológiai fejlesztése
GOP-2.1.1-11/A Mikro- és kis- és középvállalkozások technológia fejlesztése	Sárospatak	MÁTRAKÖZMŰ Mélyépitő Korlátolt Felelősségű Társaság	19 992 000 Ft	Mátraközmű Mélyépítő Kft technológiai fejlesztése

TOKAJ
BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

Pályázati konstrukció	Beruházás helyszíne	Projektgazda	Elnyert támogatási összeg	Pályázat tartalma
GOP-2.1.1-11/A Mikro- és kis- és középvállalkozások technológia fejlesztése	Sárospatak	OLIKO Mezőgazdasági, Építőipari és Szolgáltató Bt.	6 400 000 Ft	Az Oliko Bt. gépbeszerzése 2011
GOP-2.1.1-11/A Mikro- és kis- és középvállalkozások technológia fejlesztése	Sárospatak	PEFORG Ipari és Kereskedelmi Bt.	4 632 000 Ft	Targonca beszerzése a Peforg Bt.-nél
GOP-2.1.1-11/A Mikro- és kis- és középvállalkozások technológia fejlesztése	Sárospatak	Suntest Fejlesztői és Kereskedelmi Kft.	10 114 632 Ft	Suntest Kft. újgenerációs reklám-marketing rendszerének fejlesztése
GOP-2.1.1-11/B Komplex vállalati technológia-fejlesztés mikro-, kis- és középvállalkozások számára	Sárospatak	FERRO-TOOL Szerszámkészítő és Forgalmazó Zrt.	43 725 446 Ft	Komplex technológia fejlesztés a FERRO-TOOL Zrt.-nél
GOP-2.1.1-11/B Komplex vállalati technológia-fejlesztés mikro-, kis- és középvállalkozások számára	Sárospatak	Sárospatak-Hungária Édesipari Kft	67 995 149 Ft	Korszerű édesipari gépek beszerzése
GOP-2.1.1-11/M Mikro-vállalkozások fejlesztése	Sárospatak	Arkánum X Rendezvényszervező és	9 434 250 Ft	Telephelyvásárlás az Arkánum X Bt. további fejlesztéseként

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

Pályázati konstrukció	Beruházás helyszíne	Projektgazda	Elnyert támogatási összeg	Pályázat tartalma
		Projektmenedzsment Kft.		
GOP-2.1.1-11/M Mikro-vállalkozások fejlesztése	Sárospatak	BODROG-DENTÁL Egészségügyi Szolgáltató Kft.	3 060 000 Ft	Bodrog-Dentál Egészségügyi és Szolgáltató Kft. saját tulajdonú telephely és székhely kialakítása Sárospatakon
GOP-2.1.1-11/M Mikro-vállalkozások fejlesztése	Sárospatak	DINA-BENE Kft.	9 180 000 Ft	DINA-BENE Kft. ingatlanfejlesztése
GOP-2.1.1-11/M Mikro-vállalkozások fejlesztése	Sárospatak	ERDŐ-TRANSZ Kereskedelmi és Szolgáltató Bt.	7 650 000 Ft	Kereskedelmi tevékenység fejlesztése Sárospatakon
GOP-2.1.1-11/M Mikro-vállalkozások fejlesztése	Sárospatak	FA-KŐ-KER Kereskedelmi-Termelő és Szolgáltató Bt.	10 000 000 Ft	Telephely-fejlesztés Sárospatakon
GOP-2.1.1-11/M Mikro-vállalkozások fejlesztése	Sárospatak	Kármentő Logisztika Kft.	7 200 000 Ft	Kármentő Logisztika Kft. Ingatlanfejlesztése
GOP-2.1.1-11/M Mikro-vállalkozások fejlesztése	Sárospatak	KOERDÉNI Kft-	5 400 000 Ft	Fordítóiroda Sárospatakon

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

Pályázati konstrukció	Beruházás helyszíne	Projektgazda	Elnyert támogatási összeg	Pályázat tartalma
GOP-2.1.1-11/M Mikro-vállalkozások fejlesztése	Sárospatak	Körmöndi Zoltánné egyéni vállalkozó	7 650 000 Ft	Körmöndi Zoltánné egyéni vállalkozó ingatlanvásárlás
GOP-2.1.1-11/M Mikro-vállalkozások fejlesztése	Sárospatak	LÓ-VÁLT Szolgáltató Kft.	10 000 000 Ft	Lovas oktató bázis Sárospatakon
GOP-2.1.1-11/M Mikro-vállalkozások fejlesztése	Sárospatak	MEDWE EM. Kereskedelmi és Szolgáltató Kft.	5 400 000 Ft	Telephelyfejlesztés Sárospatakon
GOP-2.1.1-11/M Mikro-vállalkozások fejlesztése	Sárospatak	Oszlánszkyné Golej Ágnes egyéni vállalkozó	3 000 000 Ft	Oszlánszkyné Golej Ágnes egyéni vállalkozó Sárospatak, Szabó József út.11 szám alatti lakóház udvarán létesítendő élelmiszer raktár építése
GOP-2.1.1-11/M Mikro-vállalkozások fejlesztése	Sárospatak	Pannónia Patika Gyógyszerészeti Betéti Társaság	6 469 733 Ft	Pannónia Patika Bt sárospataki új telephelyének létrehozása
GOP-2.1.1-11/M Mikro-vállalkozások fejlesztése	Sárospatak	PATAKI ÁLLATORVOS Egészségügyi Szolgáltató Kft.	4 842 980 Ft	Ingatlan-felújítás és eszközbeszerzés a PATAKI ÁLLATORVOS Kft. számára

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

Pályázati konstrukció	Beruházás helyszíne	Projektgazda	Elnyert támogatási összeg	Pályázat tartalma
GOP-2.1.1-11/M Mikro-vállalkozások fejlesztése	Sárospatak	Pataki Útépítő Korlátolt Felelősségű Társaság	10 000 000 Ft	Pataki Útépítő Kft. Hyundai R140 W-7A kotrógép vásárlás
GOP-2.1.1-11/M Mikro-vállalkozások fejlesztése	Sárospatak	Patak-Tech Korlátolt Felelősségű Társaság	9 575 397 Ft	Patak-Tech autószerelő műhely
GOP-2.1.1-11/M Mikro-vállalkozások fejlesztése	Sárospatak	Sirolinvin Kereskedelmi és Szolgáltató Kft.	9 900 000 Ft	Ingatlanvásárlás a Sirolinvin Kft-nél
GOP-2.1.1-11/M Mikro-vállalkozások fejlesztése	Sárospatak	Újhelyi Útépítő Kft.	10 000 000 Ft	Újhelyi Útépítő Kft. ingatlan vásárlás
GOP-2.1.1-11/M Mikro-vállalkozások fejlesztése	Sárospatak	Zemplén-Gránit Korlátolt Felelősségű Társaság	10 000 000 Ft	Zemplén-Gránit Kft. ingatlan vásárlás
GOP-2.1.1-12/B Komplex vállalati technológia-fejlesztés mikro-, kis- és középvállalkozások számára	Sárospatak	FERRO-TOOL Szerszámkészítő és Forgalmazó Zrt.	88 958 924 Ft	Komplex vállalati technológia-fejlesztés a FERRO-TOOL Zrt.-nél

TOKAJ
BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

Pályázati konstrukció	Beruházás helyszíne	Projektgazda	Elnyert támogatási összeg	Pályázat tartalma
GOP-2.1.1-12/B Komplex vállalati technológia-fejlesztés mikro-, kis- és középvállalkozások számára	Sárospatak	"NICHOLAS BROTHERS" Kereskedelmi és Szolgáltató Kft.	13 280 844 Ft	Ingatlan beruházás és eszköz beszerzés a NICHOLAS BROTHERS Kft-nél.
GOP-2.1.1-12/B Komplex vállalati technológia-fejlesztés mikro-, kis- és középvállalkozások számára	Sárospatak	Pataki Útépítő Korlátolt Felelősségű Társaság	12 800 000 Ft	Eszközbeszerzés megvalósítása a Pataki Útépítő Kft. számára
GOP-2.1.1-12/B Komplex vállalati technológia-fejlesztés mikro-, kis- és középvállalkozások számára	Sárospatak	Sárospatak-HUNGÁRIA Édesipari Kft.	144 341 548 Ft	Minőségi termékfejlesztés a sárospataki csokoládégyárban
GOP-2.1.2/B Munkalehetőség teremtő komplex beruházások támogatása a hátrányos helyzetű kistérségekben kis- és középvállalkozások számára	Sárospatak	FOR YOU-2 Kereskedelmi és Szolgáltató Kft.	49 962 000 Ft	ForYou2 Kft. komplex beruházása munkahelyteremtéssel
GOP-2.1.2/B Munkalehetőség teremtő komplex beruházások támogatása a hátrányos helyzetű kistérségekben kis- és középvállalkozások számára	Sárospatak	Kék és Társai Felületkezelő, Kereskedelmi és Szolgáltató Kft.	25 848 000 Ft	Kék és Társai Kft. eszközbeszerzése a hozzá kapcsolódó infrastrukturális, piacra jutási és környezetközpontú irányítási rendszer beruházásokkal

TOKAJ KÖRVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

Pályázati konstrukció	Beruházás helyszíne	Projektgazda	Elnyert támogatási összeg	Pályázat tartalma
GOP-2.1.2/B Munkalehetőség teremtő komplex beruházások támogatása a hátrányos helyzetű kistérségekben kis- és középvállalkozások számára	Sárospatak	ZEMPLÉNKŐ Kelet-magyarországi Kőbányák Bányászati Kft.	24 561 000 Ft	A ZEMPLÉNKŐ Kft. kapacitásbővítéséhez kapcsolódó gépbeszerzés
GOP-2.1.2/C Munkalehetőség teremtő komplex beruházások támogatása a hátrányos helyzetű kistérségekben	Sárospatak	FRAISA Hungária Kft.	158 500 000 Ft	A Sárospatakon működő FRAISA SzKC Kft. nagy keménységű marószerszám-gyártó egységének kapacitásbővítő fejlesztése
GOP-2.1.2-08/B Komplex beruházások támogatása a komplex programmal segítendő leghátrányosabb helyzetű kistérségekben mikro-, kis- és középvállalkozások számára	Sárospatak	Várterm Építő és Gépészeti Kft	19 250 000 Ft	A Várterm Kft irodaépítése (kiszolgáló helyiségekkel) és technológiai korszerűsítése az előgyártási és helyszíni munkák elősegítése érdekében a Sárospatak, Nagy Lajos király úti vállalkozói parkban
GOP-2.1.2-08/C Komplex beruházások támogatása a komplex programmal segítendő leghátrányosabb helyzetű kistérségekben	Sárospatak	Weinberg '93 Építő Kft.	173 661 345 Ft	Weinberg 93' Kft. komplex technológia-fejlesztés

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

Pályázati konstrukció	Beruházás helyszíne	Projektgazda	Elnyert támogatási összeg	Pályázat tartalma
GOP-2.1.2-10 Komplex beruházások támogatása a komplex programmal segítendő leghátrányosabb helyzetű kistérségekben	Sárospatak	ZEMPLÉN ROAD Út és Közműépítő Kft.	67 518 385 Ft	A ZEMPLÉNKŐ Kft. jövedelemtermelő képességének növeléséhez kapcsolódó komplex technológia fejlesztés megvalósítása.
GOP-2.2.1-08 Vállalati folyamatmenedzsment támogatása	Sárospatak	Weinberg '93 Építő Kft.	15 174 500 Ft	Meglévő integrált vállalatirányítási rendszer modulbővítései és új szoftverrészek bevezetése a Weinberg'93 Kft-nél az "Integ" programcsalád felhasználásával
GOP-2.2.1-08/2 Vállalati folyamatmenedzsment támogatása	Sárospatak	AMC-TRUPER American-Magyar Connection Export-Import Kft.	6 189 250 Ft	AMC-Truper Kft. vállalatirányítási rendszerének bevezetése
GOP-2.2.1-08/2 Vállalati folyamatmenedzsment támogatása	Sárospatak	VÁRTERM Építő és Gépészeti Kft.	11 819 300 Ft	A Várterm Kft komplex szervezeti infokommunikációs fejlesztése
GOP-2.2.1-09/1 Vállalati folyamatmenedzsment és elektronikus kereskedelem támogatása	Sárospatak	ÉPSZER Építő- és Szerelőipari Zrt.	6 350 300 Ft	Az ÉPSZER Zrt. komplex vállalatirányítási rendszerének fejlesztése, döntéstámogató szoftverek bevezetése mellett

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

Pályázati konstrukció	Beruházás helyszíne	Projektgazda	Elnyert támogatási összeg	Pályázat tartalma
GOP-2.2.1-09/1 Vállalati folyamatmenedzsment és elektronikus kereskedelem támogatása	Sárospatak	FOR YOU-2 Kereskedelmi és Szolgáltató Kft.	6 684 150 Ft	Folyamat-menedszsment fejlesztése a FOR YOU-2 Kft-ben
GOP-2.2.2 Minőség-, környezet és egyéb irányítási rendszerek, szabványok bevezetésének támogatása	Sárospatak	Kerchner Kereskedelmi és Szolgáltató Kft	700 000 Ft	ISO 9001 rendszer bevezetése a Kerchner Kft.-nél
GOP-3.3.3-12 Mikro-, Kis-, és Középvállalkozások piaci megjelenésének támogatása	Sárospatak	ARKÁNUM X Rendezvényszervező és Projektmenedzsment Kft.	3 389 190 Ft	Piaci megjelenés támogatása az Arkánum X Kft.-nél
GOP-3.3.3-12 Mikro-, Kis-, és Középvállalkozások piaci megjelenésének támogatása	Sárospatak	CU IMPEX Kereskedelmi és Szolgáltató Korlátolt Felelősségű Társaság	19 103 205 Ft	A CU Impex Kft. piaci megjelenésének és export tevékenységének bővítése.
GOP-3.3.3-12 Mikro-, Kis-, és Középvállalkozások piaci megjelenésének támogatása	Sárospatak	Weinberg '93 Építő Kft.	19 750 000 Ft	Külkereskedelmi tanácsadás a Weinberg '93 Kft.-nél

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

Pályázati konstrukció	Beruházás helyszíne	Projektgazda	Elnyert támogatási összeg	Pályázat tartalma
GOP-3.5.1-12/C Esélyegyenlőségi célcsoportok a gazdaságban - hátrányos helyzetű, elsősorban roma munkavállalók integrációja a munkaerőpiacon	Sárospatak	"TECHNOMETALL" Ipari, Kereskedelmi és Szolgáltató Korlátolt Felelősségű Társaság	21 004 555 Ft	Esélyegyenlőség orientált fejlesztés a Technometall Kft-nél
GOP-3.5.1-12/C Esélyegyenlőségi célcsoportok a gazdaságban - hátrányos helyzetű, elsősorban roma munkavállalók integrációja a munkaerőpiacon	Sárospatak	Weinberg '93 Építő Kft.	125 353 789 Ft	Technológiai fejlesztés az esélyegyenlőség jegyében a Weinberg '93 Kft-nél
KEOP				
KEOP-4.10.0/A/12 Helyi hő, és villamosenergia-igény kielégítése megújuló energiaforrásokkal	Sárospatak	VÁR VENDÉGLŐ-94 Kereskedelmi és Szolgáltató Bt.	10 540 335 Ft	Villamos energia kiváltása napelemes rendszer kiépítésével
KEOP-4.10.0/A/12 Helyi hő, és villamosenergia-igény kielégítése megújuló energiaforrásokkal	Sárospatak	Weinberg '93 Építő Kft.	15 274 800 Ft	Napelemes háztartási méretű kiserőmű létesítése Weinberg 93 Kft-nél

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

Pályázati konstrukció	Beruházás helyszíne	Projektgazda	Elnyert támogatási összeg	Pályázat tartalma
KEOP-4.10.0/A/12 Helyi hő, és villamosenergia-igény kielégítése megújuló energiaforrásokkal	Sárospatak	Zemplén Idegenforgalmi Szálloda és Vendéglátó Kft.	19 981 152 Ft	A Zemplén-Idegenforgalmi Kft. energetikai korszerűsítése fotovoltaikus rendszerrel
KEOP-4.10.0/N/14 Fotovoltaikus rendszerek kialakítása	Sárospatak	Sárospatak Város Önkormányzata	41 265 919 Ft	Napelemes rendszer telepítése Sárospatak Város Önkormányzatának épületeire
KEOP-4.2.0/A/09 Helyi hő és hűtési igény kielégítése megújuló energiaforrásokkal	Sárospatak	Kispatak 2000 Kereskedelmi Kft.	5 727 001 Ft	A Kispatak 2000 Kft. megújuló energiahasználata
KEOP-4.2.0/A/11 Helyi hő és hűtési igény kielégítése megújuló energiaforrásokkal	Sárospatak	ARKÁNUM X Rendezvényszervező és Projektmenedzsment Betéti Társaság	1 178 902 Ft	Nepelem telepítése az ARKÁNUM X Rendezvényszervező Bt. környezettudatos fejlesztéseként
KEOP-4.2.0/A/11 Helyi hő és hűtési igény kielégítése megújuló energiaforrásokkal	Sárospatak	PATAK-GÁZ Épületgépészeti Kft.	2 323 758 Ft	Harmónia Panzió energetikai korszerűsítése napkollektor felszerelése által
KEOP-4.4.0/A/09 Megújuló energia alapú villamosenergia-,	Sárospatak	Kék és Társai Felületkezelő,	29 400 000 Ft	Kék és Társai Kft. napsütésből villanyt a szelídebb működésért

TOKAJ HORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

Pályázati konstrukció	Beruházás helyszíne	Projektgazda	Elnyert támogatási összeg	Pályázat tartalma
kapcsolt hő és villamosenergia-, valamint biometán termelés		Kereskedelmi és Szolgáltató Kft.		
KEOP-5.5.0/B/12 Épületenergetikai fejlesztések megújuló energiaforrás hasznosítással kombinálva	Sárospatak	Sárospataki Református Kollégium	99 924 420 Ft	A Sárospataki Református Kollégium Kossuth Internátusának energetikai megújítása
KEOP-5.5.0/K/14 Közvilágítás energiatakarékos átalakítása	Sárospatak	SÁROSPATAK VÁROS ÖNKORMÁNYZATA	211 563 331 Ft	A közvilágítás energiatakarékos korszerűsítése Sárospatakon
KEOP-6.1.0/A A fenntartható életmódot és az ehhez kapcsolódó viselkedésmintákat ösztönző kampányok (szemléletformálás, informálás, képzés)	Sárospatak	Bodrog Egyesület	4 590 000 Ft	Bodrog menti tájbejárás
KEOP-7.1.0/11 Derogációs vízi közmű projektek előkészítése	Sárospatak	Sárospatak Város Önkormányzata	78 293 500 Ft	Sárospatak város szennyvízelvezetésének- és tisztításának bővítése, korszerűsítése

TOKAJ HORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

Pályázati konstrukció	Beruházás helyszíne	Projektgazda	Elnyert támogatási összeg	Pályázat tartalma
KEOP-7.2.1.1 Állami tulajdonú árvízvédelmi fejlesztések	Sárospatak	Észak-magyarországi Környezetvédelmi és Vízügyi Igazgatóság	28 625 000 Ft	Ronyvazugi, Bodrog jobb parti árvízvédelmi rendszer fejlesztése
KEOP-7.2.1.3/10-11 A tájgazdálkodást megalapozó vízi infrastruktúra kiépítése	Sárospatak	Bodrogmenti Vízgazdálkodási és Talajvédelmi Társulat	65 880 000 Ft	Tájgazdálkodási infrastruktúra fejlesztése a Bodrogközben és benne a Cigándi árvízszint-csökkentő tározó területén
KEOP-7.2.1.3/10-11 A tájgazdálkodást megalapozó vízi infrastruktúra kiépítése	Sárospatak	E-misszió Természet- és Környezetvédelmi Egyesület	45 875 000 Ft	Térségi táj- és vízgazdálkodást megalapozó vízi infrastruktúra kialakítása a Törökéri-főcsatorna öblözetében
TÁMOP				
TÁMOP-1.1.1-11/1 Megváltozott munkaképességű emberek munkahelyeinek adaptációja Konvergencia régiókban	Sárospatak	Borsa Hungary Gyümölcsédesség Élelmiszeripari, Kereskedelmi és Szolgáltató Kft.	19 640 000 Ft	Megváltozott munkaképességűek munkahelyteremtése a Borsa Hungary Gyümölcsédesség Kft-nél
TÁMOP-1.4.1-12/1 Hátrányos helyzetű célcsoportok foglalkoztatásának támogatása a nonprofit szervezetek	Sárospatak	ESÉLY EURÓPÁBA NONPROFIT SZOCIÁLIS SZÖVETKEZET	29 550 608 Ft	Esély a Munkára Foglalkoztatás Szervező Központ

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

Pályázati konstrukció	Beruházás helyszíne	Projektgazda	Elnyert támogatási összeg	Pályázat tartalma
foglalkoztatási kapacitásának erősítésével				
TÁMOP-2.1.3.A-12/1 Munkahelyi képzések támogatása mikro- és kisvállalkozások számára a konvergencia régióban	Sárospatak	Kék és Társai Felületkezelő, Kereskedelmi és Szolgáltató Kft.	9 985 598 Ft	Munkahelyi képzések megvalósítása a Kék és Társai Kft. dolgozói részére
TÁMOP-2.1.3.A-12/1 Munkahelyi képzések támogatása mikro- és kisvállalkozások számára a konvergencia régióban	Sárospatak	RUBIKON TEXT Szabászgép, Varrógép, Szerszám és Készülék Gyártó Kft.	9 843 593 F	Munkahelyi képzések a RUBIKON-TEXT KFT-nél
TÁMOP-2.1.3.A-12/1 Munkahelyi képzések támogatása mikro- és kisvállalkozások számára a konvergencia régióban	Sárospatak	SÁRGÉPSZER Alkatrészgyártó és Kereskedelmi Korlátolt Felelősségű Társaság	9 955 160 Ft	Sárgépszer Kft-nél munkahelyi képzés.
TÁMOP-2.1.3.A-12/1 Munkahelyi képzések támogatása mikro- és kisvállalkozások számára a konvergencia régióban	Sárospatak	UNIÓ-ÁSZ Gépgyártó, Szolgáltató, Kereskedelmi Kft.	8 020 819 Ft	Humánerőforrás fejlesztés az UNIÓ-ÁSZ Kft-nél

TOKAJ
BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

Pályázati konstrukció	Beruházás helyszíne	Projektgazda	Elnyert támogatási összeg	Pályázat tartalma
TÁMOP-2.1.3.B-12/1 Munkahelyi képzések támogatása középvállalkozások számára a konvergencia régióban	Sárospatak	KISPATAK 2000 Kereskedelmi Kft.	4 543 519 Ft	KISPATAK - 2ooo Kft. Munkahelyi képzési program
TÁMOP-2.1.3.B-12/1 Munkahelyi képzések támogatása középvállalkozások számára a konvergencia régióban	Sárospatak	Sárospatak-HUNGÁRIA Édesipari Kft.	34 060 534 Ft	Versenyképesség növelése képzéssel a Sárospatak Hungária Édesipari Kft.-nél
TÁMOP-2.3.3/A-09/1 Munkahelymegőrző támogatás képzéssel kombinálva	Sárospatak	AMC -TRUPER American-Magyar Connection Export-Import Kft.	10 589 825 Ft	Munkahelymegőrzés az alkalmazottak képzésével kombinálva az AMC-TRUPER Kft.-nél
TÁMOP-2.3.4.A-13/1 Gyakornoki program a tanulószerződés keretében tanult pályakezdők támogatására a konvergencia régiókban	Sárospatak	BÖMBI-1948 Kereskedelmi Korlátolt Felelősségű Társaság	2 181 619 Ft	Az "V. András étterem" fejlesztése
TÁMOP-2.3.4.A-13/1 Gyakornoki program a tanulószerződés keretében tanult pályakezdők	Sárospatak	Grega Ipari, Kereskedelmi és Szolgáltató Kft.	2 375 670 Ft	Gyakornoki program a Grega Ipari, Kereskedelmi és Szolgáltató Kft.-nél

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

Pályázati konstrukció	Beruházás helyszíne	Projektgazda	Elnyert támogatási összeg	Pályázat tartalma
támogatására a konvergencia régiókban				
TÁMOP-2.3.4.A-13/1 Gyakornoki program a tanulószerződés keretében tanult pályakezdők támogatására a konvergencia régiókban	Sárospatak	"Pataki Ruhaipari" Zártkörűen Működő Részvénytársaság	12 790 395 Ft	Gyakornoki program a Pataki Ruhaipari Zrt-nél
TÁMOP-2.3.4.A-13/1 Gyakornoki program a tanulószerződés keretében tanult pályakezdők támogatására a konvergencia régiókban	Sárospatak	Weinberg '93 Építő Kft.	7 569 950 Ft	Weinberg '93 Építő Kft. gyakornoki programja
TÁMOP-2.4.3.D.1-13/1 Szociális gazdaság fejlesztése – Az önfenntartást célzó szociális szövetkezetek támogatása a konvergencia régiókban	Sárospatak	INVINO INVEST BRAND SZOCIÁLIS SZÖVETKEZET	14 760 800 Ft	Szociális gazdaság fejlesztése a Bodrogparton
TÁMOP-2.4.3.D.1-13/1 Szociális gazdaság fejlesztése – Az önfenntartást célzó szociális	Sárospatak	SÁROSPATAKI ESÉLY NONPROFIT	14 267 400 Ft	Esély az önfenntartásra Sárospatakon

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

Pályázati konstrukció	Beruházás helyszíne	Projektgazda	Elnyert támogatási összeg	Pályázat tartalma
szövetkezetek támogatása a konvergencia régiókban		SZOCIÁLIS SZÖVETKEZET		
TÁMOP-2.4.3.D.2-13/1 Szociális gazdaság fejlesztése a konvergencia régiókban	Sárospatak	Arx Patakiensis Szolgáltató Szociális Szövetkezet	50 000 000 Ft	Az Arx Patakiensis Szociális Szolgáltató Szövetkezet gazdaságfejlesztő és foglalkoztatást elősegítő projektje
TÁMOP-3.1.5-09/A-2 Pedagógusképzések (a pedagógiai kultúra korszerűsítése, pedagógusok új szerepben)	Sárospatak	Sárospataki Alapfokú Művészetoktatási Intézmény	9 000 000 Ft	Pedagógusok képzése a Sárospataki Alapfokú Művészetoktatási Intézményben
TÁMOP-3.1.7-11/2 Referencia-intézmények országos hálózatának kialakítása és felkészítése	Sárospatak	KLEBELSBERG INTÉZMÉNYFENNTARTÓ KÖZPONT	6 000 000 Ft	Innováció a II Rákóczi Ferenc Általános Iskolában, a horizontális tanulásért és szakmai együttműködésért
TÁMOP-3.2.11/10-1 Nevelési-oktatási intézmények tanórai, tanórán kívüli és szabadidős tevékenységeinek támogatása	Sárospatak	ART ÉRT Alapfokú Művészeti Iskola	44 200 200 Ft	Tehetség és Identitás

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

Pályázati konstrukció	Beruházás helyszíne	Projektgazda	Elnyert támogatási összeg	Pályázat tartalma
TÁMOP-3.2.13-12/1 Kulturális intézmények részvétele a tanórán kívüli nevelési feladatok ellátásában	Sárospatak	A MŰVELŐDÉS HÁZA ÉS KÖNYVTÁRA	23 544 200 Ft	"Legyen álmod kerek erdő"- A Művelődés Háza és Könyvtára részvétele a tanórán kívüli nevelési feladatok ellátásában Sárospatakon és térségében
TÁMOP-3.2.13-12/1 Kulturális intézmények részvétele a tanórán kívüli nevelési feladatok ellátásában	Sárospatak	Sárospataki Református Kollégium - Sárospataki Református Kollégium Tudományos Gyűjteményei Levéltára	24 999 928 Ft	Hagyományaink és dokumentumaink
TÁMOP-3.2.13-12/1 Kulturális intézmények részvétele a tanórán kívüli nevelési feladatok ellátásában	Sárospatak	Sárospataki Református Kollégium - Sárospataki Református Kollégium Tudományos Gyűjteményei Múzeuma	24 999 928 Ft	Hagyományaink és emlékeink
TÁMOP-3.2.3-08/1 „Építő közösségek", közművelődési intézmények az élethosszig tartó	Sárospatak	A Művelődés Háza és Könyvtára	30 000 000 Ft	"+ 1 esély Zemplénben" - A Művelődés Háza és Könyvtára felnőttképzési kapacitásának fejlesztése a Sárospataki Kistérség lakói életminőségének javítására

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

Pályázati konstrukció	Beruházás helyszíne	Projektgazda	Elnyert támogatási összeg	Pályázat tartalma
tanulásért 1. kör: Program a közművelődési intézményrendszer felnőttképzési kapacitásának bővítésére				
TÁMOP-3.2.3-08/2 „Építő közösségek” - közművelődési intézmények az egész életen át tartó tanulásért 2. kör: A közművelődés a nem formális és informális tanulás szolgálatában	Sárospatak	A Művelődés Háza és Könyvtára	44 659 000 Ft	"Kreativitás, hagyomány és közösség" - Nem formális és informális tanulási lehetőségek bővítése Sárospatakon és térségében
TÁMOP-3.2.4.A-11/1 „Tudásdepó-Expressz”- A könyvtári hálózat nem formális és informális képzési szerepének erősítése az élethosszig tartó tanulás érdekében	Sárospatak	Sárospataki Református Kollégium	49 230 272 Ft	A tudás Patakja
TÁMOP-3.2.8.B-12/1 Múzeumok Mindenkinek” Program – Múzeumok oktatási-képzési szerepének erősítése	Sárospatak	SÁROSPATAK VÁROS ÖNKORMÁNYZATA	19 550 000 Ft	A Sárospataki Képtár oktatási szerepének bővítése

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

Pályázati konstrukció	Beruházás helyszíne	Projektgazda	Elnyert támogatási összeg	Pályázat tartalma
TÁMOP-3.2.8.B-12/1 Múzeumok Mindenkinek" Program – Múzeumok oktatási-képzési szerepének erősítése	Sárospatak	Sárospataki Református Kollégium	19 997 016 Ft	Sárospataki Gyűjtemények mindenkinek
TÁMOP-3.3.10.B-12 Továbbtanulást erősítő kezdeményezések támogatása	Sárospatak	Tiszáninneni Református Egyházkerület	30 000 000 Ft	A hátrányos helyzetű tanulók iskolai sikerességének elősegítése a Sárospataki Református Kollégium Gimnáziumában
TÁMOP-3.3.14.A-12/1 Hazai és nemzetközi testvériskolai kapcsolatok kialakítása	Sárospatak	KLEBELSBERG INTÉZMÉNYFENNTARTÓ KÖZPONT	16 884 899 Ft	"Szomszédolás az egészségünkért" testvériskolai kapcsolat a Sárospataki II. Rákóczi Ferenc Általános Iskola és a Tokaji II. Rákóczi Ferenc Általános Iskola, Alapfokú Művészeti Iskola és Pedagógiai Szakszolgálat között
TÁMOP-3.3.14. A-12/1 Hazai és nemzetközi testvériskolai kapcsolatok kialakítása	Sárospatak	Új Art Ért Alapítvány	16 998 291 Ft	Kapcsolat és érintés
TÁMOP-3.3.14.B-14/1 Hazai és nemzetközi testvériskolai kapcsolatok kialakítása	Sárospatak	Klebersberg Intézményfenntartó Központ	16 999 154 Ft	Együtt Európával - Testvériskolai kapcsolat kialakítása

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

Pályázati konstrukció	Beruházás helyszíne	Projektgazda	Elnyert támogatási összeg	Pályázat tartalma
TÁMOP-3.3.14.B-14/1 Hazai és nemzetközi testvériskolai kapcsolatok kialakítása	Sárospatak	Új Art Ért Alapítvány	16 992 190 Ft	Szellem és anyag
TÁMOP-3.3.7-09/1 Minőségi oktatás támogatása, valamint az egész életen át tartó tanulás elősegítése a kultúra eszközeivel az LHH kistérségek esélyegyenlősége érdekében	Sárospatak	Klebersberg Intézményfenntartó Központ	49 949 580 Ft	Pedagógiai Szakszolgáltatás és Könyvtári Szolgáltatások fejlesztése a sárospataki kistérségben
TÁMOP-3.3.8.B-12 Közoktatási intézmények esélyegyenlőségi alapú fejlesztéseinek támogatása a hátrányos helyzetű kistérségekben	Sárospatak	Art Ért Alapfokú Művészeti Iskola	29 999 800 Ft	Esélyegyenlőségi programok az Art Ért Alapfokú Művészeti Iskolában
TÁMOP-3.3.9.C-12 A halmozottan hátrányos helyzetű tanulók iskolai lemorzsolódását csökkentő intézkedések támogatása – Tanoda típusú programok támogatása a	Sárospatak	Koinonia Sátoraljaújhelyért és Zemplénért Baráti Közhasznú Egyesület	30 000 000 Ft	Adjunk Nekik is egy esélyt!

TOKAJ
BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

Pályázati konstrukció	Beruházás helyszíne	Projektgazda	Elnyert támogatási összeg	Pályázat tartalma
Hátrányos Helyzetű kistérségekben				
TÁMOP-3.4.3-08/2 "Iskolai tehetséggondozás"	Sárospatak	Sárospataki Alapfokú Művészetoktatási Intézmény	15 658 180 Ft	Tehetséggondozás a "Bodrog-parti Athénban"
TÁMOP-3.4.4/B-08/1 Országos Tehetségsegítő Hálózat kialakítása - Magyar Géniusz Integrált Tehetségsegítő Program	Sárospatak	Sipos György Alapfokú Művészetoktatási és Nevelési Alapítvány	8 640 534 Ft	"Kivirágzott a diófa, nagyot hajtott három ága" - avagy az autentikus kultúrától a tehetségek kultúra közvetítő szerepéig
TÁMOP-5.1.1-09/5 Helyi közösségépítő programok	Sárospatak	Roma Polgárjogi Mozgalom Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Szervezete	60 000 000 Ft	Roma Oktatást Kiegészítő és Közösségi Szolgáltató Hálózat
TÁMOP-5.1.1-09/5 Helyi közösségépítő programok	Sárospatak	Zemplén Régióért Egyesület	5 900 000 Ft	"Vissza a szülőföldre, Zemplénbe"
TÁMOP-5.1.1-09/6 Képzés-foglalkoztatás hátrányos helyzetűeknek	Sárospatak	Sárospatak Város Önkormányzata	170 450 000 Ft	Szociális foglalkoztatási projekt a kistérségben, Sárospatak

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

Pályázati konstrukció	Beruházás helyszíne	Projektgazda	Elnyert támogatási összeg	Pályázat tartalma
TÁMOP-5.1.1-09/6 Képzés-foglalkoztatás hátrányos helyzetűeknek	Sárospatak	Sárospataki Többcélú Kistérségi Társulás	75 919 045 Ft	Szociális ellátás fejlesztése a Sárospataki kistérségben
TÁMOP-5.1.1-09/9 Képzés, foglalkoztatás szakembereknek	Sárospatak	Esélyegyenlőségért Alapítvány	47 961 600 Ft	"Biztos Kezdet Segítése" - Foglalkoztatási Program
TÁMOP-5.1.1-11/1/B LHH kistérségek projektjei	Sárospatak	Klebelsberg Intézményfenntartó Központ	99 749 108 Ft	"Az élethossziglan tartó tanulás lehetőségei mindenkinek az iskolában és az iskolán túl" komplex kompetencia-fejlesztő képzések és foglalkozások Sárospatakon és térségében
TÁMOP-5.2.5-08/1 Gyermekek és fiatalok integrációs programjai	Sárospatak	Családsegítő és Pedagógiai Szakszolgálat	15 166 110 Ft	Elzárkózás helyett felzárkózás - komplex prevenció és korrekció - integrációs program a sárospataki kistérségben
TÁMOP-5.4.9-11/1 Modellkísérleti program az alapszolgáltatások funkcionális összekapcsolására	Sárospatak	Sárospatak Város Önkormányzata	33 471 480 Ft	Az alapellátások fejlesztése a Sárospataki kistérségben
TÁMOP-5.5.1.B-11/2 A családi közösségi kezdeményezések és programok megerősítése	Sárospatak	Sárospataki Református Egyházközség	47 266 900 Ft	"A család a mi várunk"

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

Pályázati konstrukció	Beruházás helyszíne	Projektgazda	Elnyert támogatási összeg	Pályázat tartalma
TÁMOP-6.1.2.A-14/2 Komplex intézményi mozgásprogramok és kapcsolódó egészségfejlesztési alprogramok megvalósítása az általános iskolákban, többcélú intézményekben valamint szabadidős közösségi mozgásprogramok és kapcsolódó egészségfejlesztési alprogramok megvalósítása	Sárospatak	Sárospataki Református Kollégium Gimnáziuma, Általános Iskolája és Diákotthona	11 199 714 Ft	Mozdulj az egészségedért!
TÁMOP-6.1.2/LHH/11-A Egészségre nevelő és szemléletformáló életmódprogramok a leghátrányosabb helyzetű kistérségekben	Sárospatak	Sárospatak Város Rendelőintézete	23 807 372 Ft	"Törődjön Többet Egészségével"
TÁMOP-6.1.2-11/1 Egészségre nevelő és szemléletformáló életmód programok - lokális színterek	Sárospatak	Kék és Társai Felületkezelő, Kereskedelmi és Szolgáltató Kft.	9 998 949 Ft	Egészségre nevelő, szemléletformáló és életmódprogramok lebonyolítása a Kék és Társai Kft-nél

TOKAJ
BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

Pályázati konstrukció	Beruházás helyszíne	Projektgazda	Elnyert támogatási összeg	Pályázat tartalma
TÁMOP-6.1.2-11/1 Egészségre nevelő és szemléletformáló életmód programok - lokális színterek	Sárospatak	RUBIKON-TEXT Szabászgép Varrógép Gyártó és Forgalmazó Kft.	9 939 100 Ft	Egészségfejlesztés a Rubikon-Text Kft-nél
TIOP				
TIOP-3.5.1-09/1 Innovatív, integrált térségi szolgáltatások létesítése	Sárospatak	Sárospatak Város Önkormányzata	289 866 069 Ft	Kistérségi közösségi ház kialakítása (integrált szolgáltató központ)

TOKAJ
BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

19. táblázat: Sátoraljaújhely jelentősebb támogatást nyert projektjei a 2007-2013-as támogatási időszakban

Pályázati konstrukció	Beruházás helyszíne	Projektgazda	Elnyert támogatási összeg	Pályázat tartalma
ÁROP				
ÁROP-1.A.2/A A polgármesteri hivatalok szervezetfejlesztése	Sátoraljaújhely	Sátoraljaújhely Város Önkormányzat	17 838 800 Ft	Polgármesteri Hivatal szervezetfejlesztése Sátoraljaújhelyen
ÁROP-1.A.5-2013 Szervezetfejlesztés konvergencia régiókban lévő önkormányzatok számára	Sátoraljaújhely	Sátoraljaújhely Város Önkormányzat	21 999 530 Ft	Szervezetfejlesztés Zemplén fővárosában, kitekintéssel a Zemplénben működő közfeladat-ellátásokra és közszolgáltatásokra
ÉMOP				
ÉMOP-1.1.1/C-2f Inkubátorházak kialakítása és bővítése	Sátoraljaújhely	Zempléni Regionális Vállalkozásfejlesztési Alapítvány	73 829 964 Ft	Sátoraljaújhelyi Inkubátorház - Zemplén Európa Ház - bővítése, felújítása, műszaki fejlesztése
ÉMOP-1.1.1/FB-13 Telephelyfejlesztés és Ipartelepítés a területi kohézióért	Sátoraljaújhely	PREC-CAST Öntödei Kft.	1 000 000 000 Ft	Ipartelepítés a Prec-cast Öntödei Kft-nél

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

Pályázati konstrukció	Beruházás helyszíne	Projektgazda	Elnyert támogatási összeg	Pályázat tartalma
ÉMOP-1.1.1/FB-13 Telephelyfejlesztés és Ipartelepítés a területi kohézióért	Sátoraljaújhely	REX-BAU Építőipari Tervező, Kivitelező és Bonyolító Korlátolt Felelősségű Társaság	30 597 000 Ft	Telephelyfejlesztés a Rex-Bau Kft.-nél
ÉMOP-1.1.1/F-10 Telephelyfejlesztés	Sátoraljaújhely	LA-RE-JÓ Kereskedelmi és Szolgáltató Korlátolt Felelősségű Társaság	100 000 000 Ft	A LA-RE-JÓ Kft. telephelyfejlesztése Sátoraljaújhelyen
ÉMOP-1.1.1/F-11 Telephelyfejlesztés	Sátoraljaújhely	Botos Autó Kereskedelmi Kft.	23 623 050 Ft	Új autómosó és autókozmetika építése a Botos Autó Kft. telephelyén
ÉMOP-1.1.1/F-11 Telephelyfejlesztés	Sátoraljaújhely	Euraseal Szolgáltató Betéti Társaság	150 000 000 Ft	Telephelyfejlesztés az Euraseal Bt. sátoraljaújhelyi üzemében új üzemcsarnok építésével
ÉMOP-1.1.1/F-11 Telephelyfejlesztés	Sátoraljaújhely	Heiche Hungary Ipari és Kereskedelmi Betéti Társaság	145 020 328 Ft	Telephelyfejlesztés a Heiche Hungary Bt. sátoraljaújhelyi üzemében új üzemcsarnok építésével
ÉMOP-1.1.1/F-11 Telephelyfejlesztés	Sátoraljaújhely	Telephelyfejlesztés a Heiche Hungary Bt. sátoraljaújhelyi üzemében új	45 441 310 Ft	Zempléni Épületgépészeti Kft. telephelyfejlesztése

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI IRODA

Pályázati konstrukció	Beruházás helyszíne	Projektgazda	Elnyert támogatási összeg	Pályázat tartalma
		üzemcsarnok építésével		
ÉMOP-2.1.1/B-2f Turisztikai attrakciók fejlesztése	Sátoraljaújhely	Sátoraljaújhely Város Önkormányzata	506 639 061 Ft	Zempléni Turisztikai és Idegenforgalmi centrum kialakítása a Magas-hegyen
ÉMOP-2.1.1/C-11 Turisztikai szolgáltatások fejlesztése	Sátoraljaújhely	DROP-IN Gazdasági Szolgáltató Kft.	50 000 000 Ft	Vadaspark a Magas-hegy lábánál
ÉMOP-2.3.1 Turisztikai desztináció menedzsment szervezetek támogatása	Sátoraljaújhely	Sátoraljaújhely - Hegyköz Turizmusáért Egyesület	32 043 111 Ft	Sátoraljaújhely-Hegyköz Helyi Turisztikai Desztináció menedzsment Szervezet létrehozása
ÉMOP-2.3.1-11 Helyi és térségi turisztikai desztináció menedzsment szervezetek létrehozása és fejlesztése	Sátoraljaújhely	Sátoraljaújhely - Hegyköz Turizmusáért Egyesület	50 119 865 Ft	Sátoraljaújhely-Hegyköz Helyi Turisztikai Desztinációs Menedzsment Szervezet továbbfejlesztése
ÉMOP-3.1.1/B-2f Leromlott városi lakóterületek (kolóniák, romatelepek) integrált akcióterületen alapuló rehabilitációja	Sátoraljaújhely	Sátoraljaújhely Város Önkormányzata	270 514 896 Ft	Szociális városrehabilitáció Sátoraljaújhelyen

TOKAJ KÖRVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

Pályázati konstrukció	Beruházás helyszíne	Projektgazda	Elnyert támogatási összeg	Pályázat tartalma
ÉMOP-3.1.1-12 Szociális célú városrehabilitáció	Sátoraljaújhely	Sátoraljaújhely Város Önkormányzata	395 498 311 Ft	Szociális városrehabilitáció II. üteme Sátoraljaújhelyen
ÉMOP-3.1.2/A-2f Funkcióbővítő településrehabilitáció	Sátoraljaújhely	Sátoraljaújhely Város Önkormányzata	780 373 078 Ft	Sátoraljaújhely történelmi belvárosának megújítása
ÉMOP-3.1.2/B Kistérségek központi településeinek közlekedésfejlesztése	Sátoraljaújhely	Sátoraljaújhely Város Önkormányzata	170 525 812 Ft	A Kossuth tér sétálóutcát elkerülő és mentesítő út építése, felújítása Sátoraljaújhelyen
ÉMOP-3.1.2/B-09 Kistérségek központi településeinek közlekedés fejlesztése	Sátoraljaújhely	Sátoraljaújhely Város Önkormányzata	163 621 640 Ft	Sátoraljaújhely közlekedés fejlesztése
ÉMOP-3.1.2/E-11 Településrekonstrukció az árvíz sújtotta településeken	Sátoraljaújhely	Sátoraljaújhely Város Önkormányzata	115 625 351 Ft	Településrekonstrukció és sportöltöző építése Sátoraljaújhelyen
ÉMOP-3.2.1/D-11 Helyi és térségi jelentőségű vízvédelmi rendszerek fejlesztése	Sátoraljaújhely	Sátoraljaújhely Város Önkormányzata	171 360 525 Ft	„Határ Ronyva árvízvédelmi fejlesztése Sátoraljaújhelyen”

TOKAJ
BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

Pályázati konstrukció	Beruházás helyszíne	Projektgazda	Elnyert támogatási összeg	Pályázat tartalma
ÉMOP-3.2.1/F-10 Helyi és térségi jelentőségű vízvédelmi rendszerek rekonstrukciója	Sátoraljaújhely	Sátoraljaújhely Város Önkormányzata	99 780 666 Ft	Ronyva árapasztó 2010. évben árvízi védekezéssel érintett szakaszának és műtárgyainak rekonstrukciója
ÉMOP-3.2.1/F-10 Helyi és térségi jelentőségű vízvédelmi rendszerek rekonstrukciója	Sátoraljaújhely	Sátoraljaújhely Város Önkormányzata	98 054 250 Ft	Sátoraljaújhely, Károlyi lakótelep és környezetének árvízvédelmi fejlesztése
ÉMOP-4.1.1/A-12 Egészségügyi alapellátás, egészségházak és járóbeteg szakellátás fejlesztése	Sátoraljaújhely	Sátoraljaújhely Város Önkormányzata	58 720 000 Ft	"Egészségügyi alapellátás fejlesztés Sátoraljaújhelyen
ÉMOP-4.2.1/A-09 Szociális alapszolgáltatások és gyermekjóléti alapellátások infrastrukturális fejlesztése	Sátoraljaújhely	Sátoraljaújhely Város Önkormányzata	99 032 696 Ft	Alapszolgáltatási Központ felújítása, bővítése Sátoraljaújhelyen
ÉMOP-4.2.1/A-11 Szociális alapszolgáltatások és gyermekjóléti alapellátások infrastrukturális fejlesztése	Sátoraljaújhely	Sátoraljaújhely Város Önkormányzata	36 471 416 Ft	Szociális alapszolgáltatások infrastrukturális fejlesztése az Egyesített Szociális Intézmény Alapszolgáltatási Központban
ÉMOP-4.2.1/B-09 Bölcsődei ellátást nyújtó intézmények	Sátoraljaújhely	Sátoraljaújhely Város Önkormányzata	185 562 000 Ft	Családbarát bölcsőde a jövő nemzedékéért Sátoraljaújhelyben

TOKAJ
BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

Pályázati konstrukció	Beruházás helyszíne	Projektgazda	Elnyert támogatási összeg	Pályázat tartalma
infrastrukturális fejlesztése és kapacitásának bővítése				
GOP				
GOP-1.1.1-11 Piacorientált kutatás-fejlesztési tevékenység támogatása	Sátoraljaújhely	MPM Telecom Kommunikációs Szolgáltató Kft.	82 440 500 Ft	DAG optimalizáción alapuló vezérlési szolgáltatás kifejlesztése automaták működtetéséhez
GOP-1.1.1-11 Piacorientált kutatás-fejlesztési tevékenység támogatása	Sátoraljaújhely	Refratechnik Hungária Tűzállóanyaggyártó Kft.	60 952 428 Ft	Piacorientált kutatás-fejlesztési tevékenység a Burton Kft-nél
GOP-1.3.1-11/A Vállalatok komplex technológiai innovációjának támogatása	Sátoraljaújhely	CERTA Zárgyártó, Présöntő és Szerszámkészítő Kft.	310 707 780 Ft	Megnövelt hozzáadott értékű öntvénygyártási folyamat kidolgozása, új generációs termékek gyártására szolgáló folyamatok optimalizálása a CERTA Kft. sátoraljaújhelyi gyárában
GOP-1.3.1-11/A Vállalatok komplex technológiai innovációjának támogatása	Sátoraljaújhely	Refratechnik Hungaria Tűzállóanyaggyártó Kft.	78 447 698 Ft	A Burton Kft. Ni-Si-C termék innovációja

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

Pályázati konstrukció	Beruházás helyszíne	Projektgazda	Elnyert támogatási összeg	Pályázat tartalma
GOP-1.3.1-11/C Innovációs eredmények hasznosításának támogatása KKV-k részére	Sátoraljaújhely	Refratechnik Hungária Tűzállóanyaggyártó Kft.	25 000 000 Ft	Piacbővítés innovációs eredmények hasznosítása révén a Burton Kft-nél
GOP-1.3.1-11/C Innovációs eredmények hasznosításának támogatása KKV-k részére	Sátoraljaújhely	Adorján-Tex Konfekcióipari és Kereskedelmi Kft.	25 000 000 Ft	Innovációs eredmények hasznosítása az Ábránd-Textil Kft-nél
GOP-2.1.1/C Komplex vállalati technológia-fejlesztés	Sátoraljaújhely	Continental Dohányipari Zrt.	135 450 000 Ft	Exportpiacokon való jelenlét dinamikus növelését biztosító komplex technológiai fejlesztés és modernizáció a Continental Dohányipari Zrt.-nél.
GOP-2.1.1-09/A Mikro-, kis- és középvállalkozások technológia fejlesztése	Sátoraljaújhely	SCHEMA Kereskedelmi és Szolgáltató Kft.	3 072 460 Ft	Műszaki-technológiai fejlesztés a sátoraljaújhelyi SCHEMA Kft-nél
GOP-2.1.1-09/A Mikro-, kis- és középvállalkozások technológia fejlesztése	Sátoraljaújhely	ZEMPLÉN-DENTÁL Fogászati és Kereskedelmi Bt.	5 265 350 Ft	Gépbeszerzés és honlap-fejlesztés a Zemplén-Dentál Bt.-nél
GOP-2.1.1-09/A/2 Mikro-, kis- és középvállalkozások technológiai fejlesztése	Sátoraljaújhely	"Kecskés és Társa" Nyomdaipari, Reklám és Propagandaanyag Készítő Bt.	3 530 280 Ft	Nagyteljesítményű papíripari gyorsvágógép beszerzése a Kecskés és Társa Bt-nél

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

Pályázati konstrukció	Beruházás helyszíne	Projektgazda	Elnyert támogatási összeg	Pályázat tartalma
GOP-2.1.1-09/A/2 Mikro-, kis- és középvállalkozások technológiai fejlesztése	Sátoraljaújhely	SIMEX-96 Irodatechnikai Kereskedelmi és Szolgáltató Kft.	2 448 200 Ft	Technológiai fejlesztés a SIMEX-96 Kft-nél
GOP-2.1.1-09/B Komplex vállalati technológia-fejlesztés mikro-,kis- és középvállalkozások számára	Sátoraljaújhely	Heiche Hungary Ipari és Kereskedelmi Bt.	123 212 527 Ft	Új dekapírozó és passziváló sor telepítése, a jelenlegi gyártó csarnok átalakításával, melyben a vegyszerraktárt és a kompresszorokat kitelepítjük a tervben szereplő két végén lezárt jelenleg üres rakodó csarnokba
GOP-2.1.1-10/A Mikro- és kisvállalkozások technológiai fejlesztése	Sátoraljaújhely	Kocsis János egyéni vállalkozó	7 360 000 Ft	Kocsis János egyéni vállalkozásának technikai fejlesztése
GOP-2.1.1-10/A Mikro- és kisvállalkozások technológiai fejlesztése	Sátoraljaújhely	LA-RE-JÓ Kereskedelmi és Szolgáltató Kft.	19 629 718 Ft	LA-RE-JÓ Kft. technológiai fejlesztése betonkeverő berendezés beszerzésével
GOP-2.1.1-10/A Mikro- és kisvállalkozások technológiai fejlesztése	Sátoraljaújhely	TOKAJ TURIZMUS Területfejlesztési és Turisztikai Zrt.	19 671 094 Ft	Jelentős munkahelyteremtés és technológiafejlesztés Borsodban.

TOKAJ
BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

Pályázati konstrukció	Beruházás helyszíne	Projektgazda	Elnyert támogatási összeg	Pályázat tartalma
GOP-2.1.1-10/C Komplex vállalati technológia-fejlesztés	Sátoraljaújhely	Continental Dohányipari Zártkörűen Működő Részvénytársaság	256 619 227 Ft	Versenyképesség növeléséhez és új termék gyártásához kapcsolódó komplex fejlesztés a Continental Dohányipari Zrt-nél
GOP-2.1.1-11/B Komplex vállalati technológia-fejlesztés mikro-, kis- és középvállalkozások számára	Sátoraljaújhely	CERTA Zárgyártó, Présöntő és Szerszámkészítő Kft.	36 124 575 Ft	A Certa Kft technológiafejlesztő beruházása
GOP-2.1.1-11/B Komplex vállalati technológia-fejlesztés mikro-, kis- és középvállalkozások számára	Sátoraljaújhely	Euraseal Szolgáltató Bt.	96 787 425 Ft	Kapacitásbővítő beruházás az Euraseal Bt. sátoraljaújhelyi üzemében
GOP-2.1.1-11/B Komplex vállalati technológia-fejlesztés mikro-, kis- és középvállalkozások számára	Sátoraljaújhely	Euraseal Szolgáltató Bt.	46 034 910 Ft	Gyártó kapacitás bővítése és technológia-korszerűsítés az Euraseal Bt-nél
GOP-2.1.1-11/B Komplex vállalati technológia-fejlesztés mikro-, kis- és középvállalkozások számára	Sátoraljaújhely	Heiche Hungary Ipari és Kereskedelmi Bt.	69 769 052 Ft	Kapacitásbővítő beruházás a Heiche Hungary Bt sátoraljaújhelyi üzemében
GOP-2.1.1-11/B Komplex vállalati technológia-fejlesztés mikro-, kis- és középvállalkozások számára	Sátoraljaújhely	Heiche Hungary Ipari és Kereskedelmi Bt.	87 329 479 Ft	Komplex vállalati technológia fejlesztés a Heiche Hungary Bt. sátoraljaújhelyi üzemében

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

Pályázati konstrukció	Beruházás helyszíne	Projektgazda	Elnyert támogatási összeg	Pályázat tartalma
GOP-2.1.1-11/M Mikro-vállalkozások fejlesztése	Sátoraljaújhely	BB-FOLTEC Csomagolástechnikai Kft.	4 500 000 Ft	A BB-FOLTEC Kft. fejlesztése
GOP-2.1.1-11/M Mikro-vállalkozások fejlesztése	Sátoraljaújhely	CHI-MED Egészségügyi Szolgáltató Bt.	2 700 000 Ft	Irodavásárlás
GOP-2.1.1-11/M Mikro-vállalkozások fejlesztése	Sátoraljaújhely	Deblin Invest Kft.	10 000 000 Ft	4-es számú épület felújítása Sátoraljaújhelyen a Deblin Kft. által
GOP-2.1.1-11/M Mikro-vállalkozások fejlesztése	Sátoraljaújhely	Drem Innovációs és Tanácsadó Kft.	10 000 000 Ft	Mueller-matrix mérőberendezés vásárlása a Drem Kft. számára
GOP-2.1.1-11/M Mikro-vállalkozások fejlesztése	Sátoraljaújhely	Fundamentum Építőipari Tervező és Szolgáltató Kft.	10 000 000 Ft	Telephelyfejlesztés Sátoraljaújhelyen
GOP-2.1.1-11/M Mikro-vállalkozások fejlesztése	Sátoraljaújhely	Kiss B. Logosztikai Kft.	10 000 000 Ft	Kiss B. Logosztikai Kft.
GOP-2.1.1-11/M Mikro-vállalkozások fejlesztése	Sátoraljaújhely	LabPharm Egészségügyi, Szolgáltató Kft.	10 000 000 Ft	Ingatlanvásárlás a Labpharm Kft-nél

TOKAJ
BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

Pályázati konstrukció	Beruházás helyszíne	Projektgazda	Elnyert támogatási összeg	Pályázat tartalma
GOP-2.1.1-11/M Mikro-vállalkozások fejlesztése	Sátoraljaújhely	Utazzitthon.hu Idegenforgalmi Kft.	8 313 750 Ft	Információ-technológia-fejlesztés az Utazzitthon.hu Kft-nél
GOP-2.1.1-11/M Mikro-vállalkozások fejlesztése	Sátoraljaújhely	Zempléni Épületgépészeti Tervező és Kivitelező Kft.	10 000 000 Ft	Telephelyfejlesztés a ZÉG Kft-nél
GOP-2.1.1-12/B Komplex vállalati technológia-fejlesztés mikro-, kis- és középvállalkozások számára	Sátoraljaújhely	Euraseal Szolgáltató Betéti Társaság	111 235 080 Ft	Korszerű technológiai berendezések beszerzése az Euraseal Bt.-nél
GOP-2.1.1-12/B Komplex vállalati technológia-fejlesztés mikro-, kis- és középvállalkozások számára	Sátoraljaújhely	Heiche Hungary Ipari és Kereskedelmi Bt.	120 358 051 Ft	Technológia-fejlesztés új, korszerű üzemi berendezések és gyártóeszközök beszerzésével a Heiche Hungary Bt-nél
GOP-2.1.2/D Komplex technológiai beruházás a hátrányos helyzetű kistérségekben induló vállalkozások részére	Sátoraljaújhely	Euraseal Szolgáltató Bt.	134 000 000 Ft	Fém öntvény megmunkáló üzem létrehozása Sátoraljaújhelyen

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

Pályázati konstrukció	Beruházás helyszíne	Projektgazda	Elnyert támogatási összeg	Pályázat tartalma
GOP-2.1.3-12 Komplex technológia-fejlesztés és foglalkoztatás	Sátoraljaújhely	Leafnewco Kft.	395 589 361 Ft	Expandált dohány előállító üzem megvalósítása Sátoraljaújhelyen
GOP-2.1.4-09/K Környezetközpontú technológia-fejlesztés	Sátoraljaújhely	Refratechnik Hungária Tűzállóanyaggyártó Kft.	124 850 000 Ft	Környezetközpontú technológiai fejlesztés a Burton Kft-nél
GOP-3.2.1-11 Logisztikai központok és szolgáltatások fejlesztése	Sátoraljaújhely	PREC-CAST Öntödei Kft.	478 386 401 Ft	Logisztikai fejlesztés a PREC-CAST Öntödei Kft.-nél
GOP-3.3.3-12 Mikro-, Kis-, és Középvállalkozások piaci megjelenésének támogatása	Sátoraljaújhely	Balázs-Diák Taneszközforgalmazó és Szolgáltató Kft.	15 058 800 Ft	A Balázs-Diák Kft. piaci megjelenésének támogatása
KEOP				
KEOP- 2.1.1/2F/09-11 Állami tulajdonú árvízvédelmi fejlesztések	Sátoraljaújhely	Észak-Magyarországi Vízügyi Igazgatóság	1.954.469.997 Ft	Ronyvazugi, Bodrog jobb parti árvízvédelmi rendszer fejlesztése (Vásárhelyi-terv továbbfejlesztéséhez, azon belül a Tisza-menti fejlesztési feladataihoz kapcsolódik.)

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

Pályázati konstrukció	Beruházás helyszíne	Projektgazda	Elnyert támogatási összeg	Pályázat tartalma
KEOP-4.10.0/A/12 Helyi hő, és villamosenergia-igény kielégítése megújuló energiaforrásokkal	Sátoraljaújhely	MAGAS-HEGYI SPORTCENTRUM	32 825 975 Ft	Helyi hő- és villamosenergia-igény kielégítése megújuló energiaforrásokkal napelemes rendszer kiépítése a Magas-hegyi Sportcentrumban
KEOP-4.10.0/A/12 Helyi hő, és villamosenergia-igény kielégítése megújuló energiaforrásokkal	Sátoraljaújhely	Sátoraljaújhely Város Önkormányzata	40 575 706 Ft	Helyi hő- és villamosenergia-igény kielégítése megújuló energiaforrásokkal, napelemes rendszer kiépítése Polgármesteri Hivatal villamos energia költségének csökkentésére
KEOP-4.10.0/E/12 Egyházi jogi személyek épületenergetikai fejlesztése megújuló energiaforrás hasznosításával kombinálva a konvergencia régiókban	Sátoraljaújhely	V. István Katolikus Szakközépiskola és Gimnázium, Árpád-házi Szent Margit Általános Iskola	92 202 000 Ft	Épületenergetikai felújítás a sátoraljaújhelyi V. István Katolikus Szakközépiskola és Gimnáziumban
KEOP-4.10.0/K/14 Fotovoltaikus rendszerek kialakítása központi költségvetési szervek részér	Sátoraljaújhely	Sátoraljaújhelyi Erzsébet Kórház	124 883 578 Ft	Fotovoltaikus rendszer kialakítása a Sátoraljaújhelyi Erzsébet Kórházban
KEOP-4.10.0/N/14 Fotovoltaikus rendszerek kialakítása	Sátoraljaújhely	Sátoraljaújhely Város Önkormányzata	27 057 447 Ft	Fotovoltaikus rendszer kialakítása Sátoraljaújhelyen

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

Pályázati konstrukció	Beruházás helyszíne	Projektgazda	Elnyert támogatási összeg	Pályázat tartalma
KEOP-4.2.0/A/11 Helyi hő és hűtési igény kielégítése megújuló energiaforrásokkal	Sátoraljaújhely	Zempléni Regionális Vállalkozásfejlesztési Alapítvány	14 502 000 Ft	Napelemes rendszer telepítése a Zepmléni Regionális Vállalkozásfejlesztési Alapítványnál
KEOP-4.9.0/11 Épületenergetikai fejlesztések megújuló energiaforrás hasznosítással kombinálva	Sátoraljaújhely	Sátoraljaújhely Város Önkormányzata	83 180 920 Ft	Épületenergetikai korszerűsítés Sátoraljaújhely Város Idősek Otthonában
KEOP-5.1.0 Energetikai hatékonyság fokozása	Sátoraljaújhely	Sátoraljaújhely Város Önkormányzata	10 219 020 Ft	A sátoraljaújhelyi Városháza épületének fűtéskorszerűsítése
KEOP-5.3.0/B/09 Épületenergetikai fejlesztések megújuló energiaforrás hasznosítással kombinálva	Sátoraljaújhely	Sátoraljaújhelyi Fegyház és Börtön	422 161 250 Ft	Sátoraljaújhelyi Fegyház és Börtön épületenergetikai fejlesztése
KEOP-5.5.0/A/12 Épületenergetikai fejlesztések és közvilágítás energiatakarékos átalakítása korszerűsítése	Sátoraljaújhely	Országos Szlovák Önkormányzat	124 338 138 Ft	A Sátoraljaújhelyi Szlovák nemzetiségi Iskola energiatakarékos működtetése
KEOP-7.1.0/11 Derogációs vízi közmű projektek előkészítése	Sátoraljaújhely	Sátoraljaújhely Város Önkormányzata	44 965 000 Ft	Sátoraljaújhely Város szennyvízelvezetésének- és tisztításának bővítése, korszerűsítése

TOKAJ
BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

Pályázati konstrukció	Beruházás helyszíne	Projektgazda	Elnyert támogatási összeg	Pályázat tartalma
TÁMOP				
TÁMOP-2.1.3. B-12/1 Munkahelyi képzések támogatása középvállalkozások számára a konvergencia régióban	Sátoraljaújhely	CERTA Zárgyártó, Présöntő és Szerszámkészítő Kft.	40 780 280 Ft	CERTA Kft. munkahelyi képzések projekt 2012-2013
TÁMOP-2.1.3. C-12/1 Munkahelyi képzések támogatása nagyvállalkozások számára a konvergencia régióban	Sátoraljaújhely	Continental Dohányipari Zrt.	33 078 508 Ft	Munkahelyi képzések támogatása a Continental Dohányipari Zrt. dolgozói részére
TÁMOP-2.3.3/A-09/1 Munkahelymegőrző támogatás képzéssel kombinálva	Sátoraljaújhely	NORPAN Sátoraljaújhelyi Sütőipari Kft	8 571 685 Ft	A NORPAN Sütőipari Kft TÁMOP-2.3.3/A pályázata
TÁMOP-2.3.4. A-13/1 Gyakornoki program a tanulószerződés keretében tanult pályakezdők támogatására a konvergencia régiókban	Sátoraljaújhely	AEON Kereskedelmi és Szolgáltató Kft.	6 823 399 Ft	Gyakornoki program megvalósítása az AEON Kft-nél

TOKAJ
BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

Pályázati konstrukció	Beruházás helyszíne	Projektgazda	Elnyert támogatási összeg	Pályázat tartalma
TÁMOP-2.3.4. A-13/1 Gyakornoki program a tanulószerződés keretében tanult pályakezdők támogatására a konvergencia régiókban	Sátoraljaújhely	BAZSOBI Kereskedelmi és Szolgáltató Kft.	5 472 482 Ft	BAZSOBI Kft. gyakornoki programja
TÁMOP-2.3.4. A-13/1 Gyakornoki program a tanulószerződés keretében tanult pályakezdők támogatására a konvergencia régiókban	Sátoraljaújhely	Drem Innovációs és Tanácsadó Kft.	5 624 959 Ft	Gyakornoki program a Drem Kft-nél
TÁMOP-2.3.4. A-13/1 Gyakornoki program a tanulószerződés keretében tanult pályakezdők támogatására a konvergencia régiókban	Sátoraljaújhely	Kőrösi és társa Üzletviteli Tanácsadó és Épülettisztító Bt.	5 430 730 Ft	Vendéglátás fejlesztés Széphalomban
TÁMOP-2.3.4. A-13/1 Gyakornoki program a tanulószerződés keretében tanult pályakezdők támogatására a konvergencia régiókban	Sátoraljaújhely	ZEMPLÉNI Vizmű Kft.	7 001 510 Ft	Gyakornoki program a Zempléni Vízmű Kft.-nél

TOKAJ
HORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

Pályázati konstrukció	Beruházás helyszíne	Projektgazda	Elnyert támogatási összeg	Pályázat tartalma
TÁMOP-2.4.3/B-2-10/1 Atipikus foglalkoztatási formák támogatása	Sátoraljaújhely	Zempléni Szociális Szövetkezet	19 595 738 Ft	A Zempléni Szociális Szövetkezet tevékenységi körének kibővítése a helyi igények és adottságok figyelembevételével az alkalmazotti létszám egyidejű növelésével
TÁMOP-2.4.3. D.2-13/1 Szociális gazdaság fejlesztése a konvergencia régiókban	Sátoraljaújhely	Lakossági Értékesítési Szociális Szövetkezet	49 499 957 Ft	Munkahelyteremtés
TÁMOP-2.4.3. D.2-13/1 Szociális gazdaság fejlesztése a konvergencia régiókban	Sátoraljaújhely	Újhely Konfekció Szociális Szövetkezet	49 432 040 Ft	Újhely Konfekció Szociális Szövetkezet speciális társadalmi reintegrációs programja a térségben élő álláskeresők,- szociálisan rászorulók részére
TÁMOP-2.4.3. D.2-13/1 Szociális gazdaság fejlesztése a konvergencia régiókban	Sátoraljaújhely	Újhely-Tex Szociális Szövetkezet	49 447 040 Ft	Újhely-Tex Szociális Szövetkezet által kidolgozott társadalmi reintegrációs program segítségével történő munkahelyteremtés a sátoraljaújhelyi régióban
TÁMOP-2.4.3. D.2-13/1 Szociális gazdaság fejlesztése a konvergencia régiókban	Sátoraljaújhely	Zempléni Vásárok Szociális Szövetkezet	49 497 431 Ft	Munkahelyteremtés
TÁMOP-3.1.11-12/2 Óvodafejlesztés	Sátoraljaújhely	Sátoraljaújhely Városi Önkormányzat	69 608 841 Ft	Óvoda fejlesztés a sátoraljaújhelyi Hétszínvirág Óvodában és tagóvodáiban

TOKAJ
BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

Pályázati konstrukció	Beruházás helyszíne	Projektgazda	Elnyert támogatási összeg	Pályázat tartalma
TÁMOP-3.1.4-08/2 Kompetencia alapú oktatás, egyenlő hozzáférés - Innovatív intézményekben	Sátoraljaújhely	Sátoraljaújhely Városi Önkormányzat	120 821 564 Ft	Kompetencia alapú oktatás Sátoraljaújhelyen
TÁMOP-3.1.5-09/A-2 Pedagógusképzések (a pedagógiai kultúra korszerűsítése, pedagógusok új szerepben)	Sátoraljaújhely	Hétszínvirág Óvoda Szlovák és Német Nemzetiségi Óvoda, Bölcsőde és Egységes Óvoda-Bölcsőde	12 000 000 Ft	Óvodapedagógusok szakvizsgás képzésének támogatása, a művészeti nevelés területén
TÁMOP-3.1.5-09/A-2 Pedagógusképzések (a pedagógiai kultúra korszerűsítése, pedagógusok új szerepben)	Sátoraljaújhely	Klebersberg Intézményfenntartó Központ	20 000 000 Ft	Pedagógusok szakvizsgás képzésének támogatása
TÁMOP-3.1.5-09/A-2 Pedagógusképzések (a pedagógiai kultúra korszerűsítése, pedagógusok új szerepben)	Sátoraljaújhely	Szepsi Laczkó Máté Mezőgazdasági és Élelmiszeripari Szakképző Iskola	11 998 882 Ft	Pedagógusok továbbképzése a sátoraljaújhelyi Szepsi Laczkó Máté Mezőgazdasági Szakképző Iskolában

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

Pályázati konstrukció	Beruházás helyszíne	Projektgazda	Elnyert támogatási összeg	Pályázat tartalma
TÁMOP-3.1.6-11/4 Az Egységes Gyógypedagógiai Módszertani Intézmények által nyújtott szolgáltatások fejlesztése és a szolgáltatást támogató eszközök beszerzése a sajátos nevelési igényű gyermekek, tanulók együttnevelés	Sátoraljaújhely	Klebelsberg Intézményfenntartó Központ	28 473 244 Ft	EGY MIndenkiért, avagy az EGYMI szolgáltatások bővítése innovatív fejlesztések megvalósítása Borsod-Abaúj-Zemplén Megyében
TÁMOP-3.1.7-11/2 Referencia-intézmények országos hálózatának kialakítása és felkészítése	Sátoraljaújhely	Klebelsberg Intézményfenntartó Központ	4 000 000 Ft	Iránytű - a Sátoraljaújhelyi EGYMI, mint a sajátos nevelési igényű gyerekek megsegítését célzó hálózati együttműködések innovatív résztvevője
TÁMOP-3.1.7-11/2 Referencia-intézmények országos hálózatának kialakítása és felkészítése	Sátoraljaújhely	Klebelsberg Intézményfenntartó Központ	3 719 600 Ft	Az Esze Tamás Tagintézmény, mint referenciaintézmény az országos hálózatba való integrálása és felkészítése
TÁMOP-3.2.11/10-1 Nevelési-oktatási intézmények tanórai, tanórán kívüli és szabadidős tevékenységeinek támogatása	Sátoraljaújhely	Bokréta Alapfokú Művészetoktatási Intézmény	50 000 000 Ft	Hátránykompenzáció és személyiségfejlesztés a nem formális és informálás nevelés-oktatás eszközeivel

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

Pályázati konstrukció	Beruházás helyszíne	Projektgazda	Elnyert támogatási összeg	Pályázat tartalma
TÁMOP-3.2.13-12/1 Kulturális intézmények részvétele a tanórán kívüli nevelési feladatok ellátásában	Sátoraljaújhely	Kossuth Lajos Művelődési Központ	14 735 850 Ft	"Bújj, bújj zöldág" a Kossuth Lajos Művelődési Központ részvétele a tanórán kívüli nevelési feladatok ellátásában
TÁMOP-3.2.13-12/1 Kulturális intézmények részvétele a tanórán kívüli nevelési feladatok ellátásában	Sátoraljaújhely	Petőfi Irodalmi Múzeum	28 313 600 Ft	Széphalmi Szó-Kincs-Tár(s)
TÁMOP-3.2.13-12/1 Kulturális intézmények részvétele a tanórán kívüli nevelési feladatok ellátásában	Sátoraljaújhely	SLOVENSKÉ OSVETOVÉ CENTRUM - SZLOVÁK KÖZMŰVELŐDÉSI KÖZPONT	24 718 540 Ft	Magyarországi szlovákok kulturális sokszínűsége Rudabányácskán és környékén
TÁMOP-3.2.3/A-11/1 „Építő közösségek" – A) közművelődési intézmények a kreatív iparral kapcsolatos alapkompetenciák fejlesztését elősegítő új tanulási formák szolgálatában 3. ütem	Sátoraljaújhely	Kossuth Lajos Művelődési Központ	26 218 450 Ft	"Utolsó pár előre fuss" Hátrányos helyzetű csoportok kompetencia alapú kreatív iparral kapcsolatos fejlesztése a Kossuth Lajos Művelődési Központban

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

Pályázati konstrukció	Beruházás helyszíne	Projektgazda	Elnyert támogatási összeg	Pályázat tartalma
TÁMOP-3.2.3-08/2 „Építő közösségek” - közművelődési intézmények az egész életen át tartó tanulásért 2. kör: A közművelődés a nem formális és informális tanulás szolgálatában	Sátoraljaújhely	Sátoraljaújhely Város Roma Nemzetiségi Önkormányzata	63 800 000 Ft	Építő közösségek a Sátoraljaújhelyi kistérségben
TÁMOP-3.3.14. A-12/1 Hazai és nemzetközi testvériskolai kapcsolatok kialakítása	Sátoraljaújhely	Klebelsberg Intézményfenntartó Központ	15 800 000 Ft	Testvériskolai kapcsolatok kialakítása a sátoraljaújhelyi Kazinczy Ferenc Általános Iskola és a Pusztadobosi Általános Iskola között
TÁMOP-3.3.14. B-14/1 Hazai és nemzetközi testvériskolai kapcsolatok kialakítása	Sátoraljaújhely	Klebelsberg Intézményfenntartó Központ	11 399 078 Ft	Testvériskolai kapcsolatok kialakítása a Kazinczy Ferenc Általános Iskola és a Sóváradi Általános Iskola között
TÁMOP-3.3.2-08/2 Esélyegyenlőségi programok végrehajtásának támogatása	Sátoraljaújhely	Sátoraljaújhelyi Iskolai Intézményfenntartó Társulás és Sátoraljaújhelyi Óvodai Intézményfenntartó Társulás nevében Sátoraljaújhely Város	79 009 000 Ft	Esélyegyenlőségi programok végrehajtása Sátoraljaújhelyen

TOKAJ
BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

Pályázati konstrukció	Beruházás helyszíne	Projektgazda	Elnyert támogatási összeg	Pályázat tartalma
		Önkormányzata gesztor önkormányzat		
TÁMOP-3.3.5/A-08/1 Tanoda programok támogatása	Sátoraljaújhely	Országos Hagyományőrző Cigány Egyesület	21 885 496 Ft	"Romano Suno" Tanoda program folytatása Sátoraljaújhelyen
TÁMOP-3.3.8. B-12 Közoktatási intézmények esélyegyenlőségi alapú fejlesztéseinek támogatása a hátrányos helyzetű kistérségekben	Sátoraljaújhely	Klebelsberg Intézményfenntartó Központ	29 910 000 Ft	Esélyegyenlőségi programok szervezése a sátoraljaújhelyi Kazinczy Ferenc Általános Iskola Magyar-Angol Két Tanítási Nyelvű, Nyelvoktató Német Nemzetiségi Általános Iskola és Alapfokú Művészetoktatási Intézményben
TÁMOP-3.3.9.C-12 A halmozottan hátrányos helyzetű tanulók iskolai lemorzsolódását csökkentő intézkedések támogatása – Tanoda típusú programok támogatása a Hátrányos Helyzetű kistérségekben	Sátoraljaújhely	Koinonia Sátoraljaújhelyért és Zemplénért Baráti Közhasznú Egyesület	30 000 000 Ft	Kapjanak ők is egy esélyt!
TÁMOP-5.2.2-08/2 A korai beavatkozást középpontba	Sátoraljaújhely	Sátoraljaújhely Város Önkormányzata	37 972 575 Ft	"Biztos kezdet" Sátoraljaújhelyen

TOKAJ
BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

Pályázati konstrukció	Beruházás helyszíne	Projektgazda	Elnyert támogatási összeg	Pályázat tartalma
helyező Biztos Kezdet programok elterjesztése országos szinten, kiemelt figyelemmel a leghátrányosabb helyzetű térségekre				
TÁMOP-5.3.1-C-09/2 „Első lépés" - alacsony foglalkoztatási eséllyel rendelkezők képessé tevő és önálló életvitelt elősegítő programjai	Sátoraljaújhely	Zempléni Regionális Vállalkozásfejlesztési Alapítvány	67 896 385 Ft	Első lépés a Zemplénben
TÁMOP-5.3.6-11/1 Komplex telep-program (komplex humán szolgáltatás hozzáférés biztosítása)	Sátoraljaújhely	Sátoraljaújhely Város Önkormányzata	148 111 080 Ft	Komplex telep-program megvalósítása Sátoraljaújhelyen
TÁMOP-5.5.1.B-11/2 A családi közösségi kezdeményezések és programok megerősítése	Sátoraljaújhely	Jövő Nemzedékéért Egyesület	26 462 500 Ft	Ifjúságot támogató szolgáltatások Sátoraljaújhelyen
TÁMOP-5.6.1.B-12/2 A bűnmegelőzés szempontjából kiemelten fontos, bűnelkövető	Sátoraljaújhely	Jövő Nemzedékéért Egyesület	29 140 544 Ft	JÖN Sátoraljaújhelyen - Ifjúsági bűnmegelőzési programsorozat a JÖvő Nemzedékéért

TOKAJ
BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

Pályázati konstrukció	Beruházás helyszíne	Projektgazda	Elnyert támogatási összeg	Pályázat tartalma
vagy bűnelkövetés szempontjából veszélyeztetett gyermek- és fiatalkorúak segítése				
TÁMOP-6.1.2-11/1 Egészségre nevelő és szemléletformáló életmód programok - lokális színterek	Sátoraljaújhely	Cipész és Szolgáltató Ipari Kft.	9 873 300 Ft	Egészségfejlesztés a Cipész Kft-nél
TÁMOP-6.1.2-11/1 Egészségre nevelő és szemléletformáló életmód programok - lokális színterek	Sátoraljaújhely	"Kosztyu Ádám EMlékére a Leukémiás, Daganatos és Zemplén Fogyatékos Gyermekeilért" Alapítvány	10 000 000 Ft	Egészségre nevelő és szemléletformáló életmód programok Kosztyu Ádám Alapítványnál
TÁMOP-6.1.2-11/1 Egészségre nevelő és szemléletformáló életmód programok - lokális színterek	Sátoraljaújhely	Sátoraljaújhelyi Erzsébet Kórház	10 000 000 Ft	Egészségfejlesztés a Sátoraljaújhelyi Erzsébet Kórházban
TÁMOP-6.2.2. A-11/1 Képzési díj és ösztöndíj támogatása az	Sátoraljaújhely	Sátoraljaújhelyi Erzsébet Kórház	93 055 108 Ft	Képzési programok megvalósítása az Erzsébet Kórházban

TOKAJ
BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

Pályázati konstrukció	Beruházás helyszíne	Projektgazda	Elnyert támogatási összeg	Pályázat tartalma
intézmények számára a konvergencia régiókban				
TÁMOP-6.2.4/A-08/1/konv Foglalkoztatás támogatása egészségügyi intézmények	Sátoraljaújhely	Sátoraljaújhelyi Erzsébet Kórház	47 337 325 Ft	Humánerőforrás fejlesztés a sátoraljaújhelyi Erzsébet Kórházban
TÁMOP-6.2.4.A-11/1 Foglalkoztatás támogatása A) komponens: Foglalkoztatás támogatása egészségügyi intézmények számára	Sátoraljaújhely	Sátoraljaújhelyi Erzsébet Kórház	49 826 160 Ft	Foglalkoztatás támogatása a Sátoraljaújhelyi Erzsébet Kórházban.
TIOP				
TIOP-1.1.1-09/1 A pedagógiai, módszertani reformot támogató informatikai infrastruktúra fejlesztése	Sátoraljaújhely	Sátoraljaújhely Város Önkormányzata	21 991 900 Ft	Kompetencia alapú, IKT-val támogatott oktatási környezet kialakítása Sátoraljaújhelyen
TIOP-1.2.3-11/1 Könyvtári szolgáltatások összehangolt infrastruktúra-fejlesztése – „Tudásdepó Expressz”	Sátoraljaújhely	Klebersberg Intézményfenntartó Központ	5 500 000 Ft	Kazinczy Ferenc Általános Iskola, Magyar-Angol Két Tanítási Nyelvű

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

Pályázati konstrukció	Beruházás helyszíne	Projektgazda	Elnyert támogatási összeg	Pályázat tartalma
				Nyelvoktató Német Nemzetiségi Általános Iskola és Alapfokú Művészetoktatási Intézmény könyvtári infrastruktúra fejlesztése
TIOP-2.2.4-09/1 „Struktúraváltoztatást támogató infrastruktúrafejlesztés a fekvőbeteg-szakellátásban”	Sátoraljaújhely	Sátoraljaújhelyi Erzsébet Kórház	1 557 696 312 Ft	Sátoraljaújhelyi Erzsébet Kórház struktúraváltását elősegítő infrastrukturális fejlesztése a fekvőbeteg ellátásban
TIOP-3.3.1-08/1 A közszolgáltatásokhoz való egyenlő esélyű hozzáférés megteremtése II	Sátoraljaújhely	Miskolci Törvényszék	26 982 932 Ft	A Sátoraljaújhelyi Városi Bíróság épületének komplex akadálymentesítése
TIOP-3.4.2-11/1 Önkormányzati, állami, egyházi, nonprofit fenntartású bentlakásos intézmények korszerűsítése	Sátoraljaújhely	Sátoraljaújhely Város Önkormányzata	171 131 550 Ft	Infrastrukturális fejlesztés a Sátoraljaújhely Város idősek Otthonában

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

20. táblázat: Szegi jelentősebb támogatást nyert projektjei a 2007-2013-as támogatási időszakban

Pályázati konstrukció	Beruházás helyszíne	Projektgazda	Elnyert támogatási összeg	Pályázat tartalma
ÉMOP				
ÉMOP-3.1.3/B-09 Kisléptékű településfejlesztés vidékfejlesztési program kiegészítésére (Települések infrastrukturális fejlesztése LHH kistérségekben)	Szegi	Szegi Község Önkormányzata	20.694.276 Ft	Szegi Közösségi Ház épületének és környezetének megújítása
GOP				
GOP-1.3.1-11/C Innovációs eredmények hasznosításának támogatása KKV-k részére	Szegi	"SCORPIO-TRANS" Szállítási és Szolgáltató Kft.	25.000.000 Ft	Új szolgáltatások bevezetése a Scorpio Trans Kft.-nél
TÁMOP				
TÁMOP-6.1.2-11/1 Egészségre nevelő és szemléletformáló életmód programok - lokális színterek	Szegi	Szegi Község Önkormányzata	9.130.648 Ft	Egészséges életmód Szegi Község mindennapjaiban

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

21. táblázat: Szegilong jelentősebb támogatást nyert projektjei a 2007-2013-as támogatási időszakban

Pályázati konstrukció	Beruházás helyszíne	Projektgazda	Elnyert támogatási összeg	Pályázat tartalma
ÉMOP				
ÉMOP-3.1.3/B-09 Kisléptékű településfejlesztés vidékfejlesztési program kiegészítésére (Települések infrastrukturális fejlesztése LHH kistérségekben)	Szegilong	Szegilong Község Önkormányzata	14.557.995 Ft	Belterületi önkormányzati utak fejlesztése Szegilongon
ÉMOP-4.2.2-09 Egyenlő esélyű hozzáférés a közszolgáltatásokhoz (Akadálymentesítés)	Szegilong	Szegilong Község Önkormányzata	7.109.324 Ft	Szegilong Község polgármesteri hivatalának komplex akadálymentesítése
TÁMOP				
TÁMOP-1.4.1-12/1 Hátrányos helyzetű célcsoportok foglalkoztatásának támogatása a nonprofit szervezetek foglalkoztatási kapacitásának erősítésével	Szegilong	Szegilongi Polgárőr Egyesület	3.603.576 Ft	A Szegilongi Polgárőr Egyesület humán kapacitás fejlesztése

TOKAJ
BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

Pályázati konstrukció	Beruházás helyszíne	Projektgazda	Elnyert támogatási összeg	Pályázat tartalma
TÁMOP-3.2.3.B-12/1 Építő közösségek" - B) A korszerű, többfunkciós (multifunkcionális) közművelődési fejlesztéseket szolgáló közösségi programok, együttműködések, új tanulási formák kialakulásának elősegítése	Szegilong	Szegilong Község Önkormányzata	4.997.850 Ft	Közösségi programok Szegilongon

TOKAJ
BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

22. táblázat: Szerencs legjelentősebb, támogatást nyert projektje a 2007-2013-as támogatási időszakban

Pályázati konstrukció	Beruházás helyszíne	Projektgazda	Elnyert támogatási összeg	Pályázat tartalma
ÉMOP				
ÉMOP-1.1.1/F-11 Telephelyfejlesztés	Szerencs	Szerencsi Bonbon Édesipari Termékgyártó, Gyümölcsfeldolgozó és Forgalmazó Kft.	141.658.045 Ft	A Szerencsi Bonbon Kft. telephelybővítése és korszerűsítése
ÉMOP-1.1.1/B-11 Ipartelepítés	Szerencs	GSV Kft.	885.861.356 Ft	Zöldmezős beruházásként üveggyapotgyár létesítés Szerencsen, az ipari park melletti telken, a 37. számú út mellett. A fejlesztés két pályázati konstrukcióból került megvalósításra. A gyár működéséhez kapcsolódó eszközök a GOP- 2.1.3 konstrukció terhére kerültek finanszírozásra.
ÉMOP-2.2.1-12 Üzleti célú szálláshelyek fejlesztése	Szerencs	MAGIÉRT Vendéglátó és Szolgáltató Kft.	200.062.051 Ft.	A szerencsi Meggyes panzió fejlesztése kategóriaváltással, Meggyes Hotel** létrehozása. (29 szoba, 58 férőhely)

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

Pályázati konstrukció	Beruházás helyszíne	Projektgazda	Elnyert támogatási összeg	Pályázat tartalma
ÉMOP-3.2.1/C2-10 Belterületi és térségi vízrendezés az LHH kistérségekben	Szerencs	Szerencs Város Önkormányzata	431.164.325 Ft	Szerencs, Szerencs-Ond vízelvezető rendszer fejlesztése
ÉMOP-4.1.1/B Egészségügyi szolgáltatások fejlesztése / Kistérségi járóbeteg szolgáltatások fejlesztése, alap-, járóbeteg szakellátás korszerűsítése / Kistérségi önálló járóbeteg szakrendelők fejlesztése	Szerencs	Szerencs Város Önkormányzata	795.234.584 Ft	Szerencsi Kistérségi szakellátó központ fejlesztése (épület-felújítás, szakrendelők átcsoportosítása, eszközbeszerzés)
ÉMOP-4.3.1/2/2F-2f Közoktatás térségi sajátosságokhoz igazodó szervezése és infrastruktúrájának fejlesztése	Szerencs	Szerencs Város Önkormányzata	481.478.394 Ft	Szerencsi Általános iskola és Alapfokú Művészetoktatási Intézmény és Óvoda, óvodai intézményegység három épületének megújítása, valamint hangszeres zeneoktatás feltételeinek javítása
GOP				
GOP-3.2.1-11 Logisztikai központok és szolgáltatások fejlesztése	Szerencs	LICET '95. Ipari és Gazdasági Szolgáltató Kft.	960.360.000 Ft	Speciális haditechnikai intermodális logisztikai és felújító központ kiépítése Szerencsen

TOKAJ
BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

Pályázati konstrukció	Beruházás helyszíne	Projektgazda	Elnyert támogatási összeg	Pályázat tartalma
GOP-2.1.3-11 Komplex technológia-fejlesztés és foglalkoztatás	Szerencs	GSV Kft.	709.687.451 Ft	GSV technológia-fejlesztés II. ütem
KEOP				
KEOP-1.3.0/09-11 Ivóvízminőség javítása	Szerencs	Borsod-Abaúj-Zemplén Térségi Ivóvízkezelési Önkormányzati Társulás	4.916.931.099 Ft.	Az észak-magyarországi régió településein élő lakosság egészséges ivóvízzel való ellátásának biztosítása (50 közép-borsodi település ivóvízében lévő arzén, nitrát, vas, mangán, bór, ammónia tartalom határérték alatti szintjének biztosítása)
KEOP-4.10.0/E/12 Egyházi jogi személyek épületenergetikai fejlesztése megújuló energiaforrás hasznosításával kombinálva a konvergencia régiókban	Szerencs	Bolyai János Katolikus Általános Iskola	123 634 500 Ft	Bolyai János Katolikus Általános Iskola energetikai fejlesztése (napkollektoros rendszer kiépítése, utólagos hőszigetelés, külső nyílászárók cseréje, fűtési rendszerek korszerűsítése)
KÖZOP				
KÖZOP-3.4.0-09 Előkészítési konstrukció	Szerencs	NIF Zrt.	747.421.421 Ft.	37. számú főút 11,5 t burkolat-megerősítés a 8+444-39-800 kmsz közötti szakaszon

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

Pályázati konstrukció	Beruházás helyszíne	Projektgazda	Elnyert támogatási összeg	Pályázat tartalma
KÖZOP-3.5.0-09 Térségi elérhetőség javítása	Szerencs	NIF Zrt.	2.079.760.230 Ft	37. sz. főút Szerencs átkelési szakasz rekonstrukciója
TÁMOP				
TÁMOP- 5.2.3/A-12/1 Térségi integrált térségi programok a gyerekek és családjaik felzárkózási esélyeik növelésére	Szerencs	Szerencsi Többcélú Kistérségi Társulás	592.421.052 Ft	Eséllyel a jövőbe – Gyermekesély program a szerencsi kistérségben (3db Biztos Kezdet ház, Gyermekesély iroda, settlement típusú közösségi ház, 3 tanoda, ifjúsági ház létrehozása Bentlakásos és nyári táborok szervezése, orvosi és védőnői szűrővizsgálatok szervezése, szülő felkészítő programok, szak és szakmai hálózatok működtetése)

TOKAJ
BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

23. táblázat: Tállya jelentősebb támogatást nyert projektjei a 2007-2013-as támogatási időszakban

Pályázati konstrukció	Beruházás helyszíne	Projektgazda	Elnyert támogatási összeg	Pályázat tartalma
ÁROP				
ÁROP-1.A.2/A A polgármesteri hivatalok szervezetfejlesztése	Tállya	Tállya Község Önkormányzata	14.250.000 Ft	Tállya Önkormányzatának Szervezetfejlesztési pályázata
ÉMOP				
ÉMOP-3.1.3 Vidékfejlesztési programot kiegészítő településfejlesztés	Tállya	Tállya Község Önkormányzata	26.142.171 Ft	Tállya község belterületi utcáinak felújítása
ÉMOP-3.2.1/C-09 Belterületi és térségi vízrendezés	Tállya	Tállya Község Önkormányzata	485.319.645 Ft	Tállya község belterületi vízrendezése I. ütem
ÉMOP-3.2.1/D-11 Helyi és térségi jelentőségű vízvédelmi rendszerek fejlesztése	Tállya	Tállya Község Önkormányzata	183.178.195 Ft	Tállya község belterületi vízrendezése II. ütem
ÉMOP-4.1.1/C-09 Alap- és járóbeteg-ellátás fejlesztése (LHH-33)	Tállya	Tállya Község Önkormányzata	90.868.313 Ft	Egy praxishoz tartozó orvosi rendelő átalakítása és bővítése Tállyán, illetve rendelő felújítása és bővítése Golopon

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

Pályázati konstrukció	Beruházás helyszíne	Projektgazda	Elnyert támogatási összeg	Pályázat tartalma
ÉMOP-4.3.1/2/2F-2f Közoktatás térségi sajátosságokhoz igazodó szervezése és infrastruktúrájának fejlesztése	Tállya	Tállya Község Önkormányzata	163.387.102 Ft	Óvoda épület átalakítása, korszerűsítése, bővítése Tállyán
TÁMOP				
TÁMOP-2.3.4. A - 13/1 Gyakornoki program a tanulószerződés keretében tanult pályakezdők támogatására a konvergencia régiókban	Tállya	Move-Com Reklámügynöki Kft.	9.437.082 Ft	Gyakornoki program megvalósítása
TÁMOP-3.1.5-09/A-2 Pedagógusképzések (a pedagógiai kultúra korszerűsítése, pedagógusok új szerepben)	Tállya	Klebersberg Intézményfenntartó Központ	7.594.822 Ft	„Minőségibb oktatásért Tállyán”
TÁMOP-3.3.8. B-12 Közoktatási intézmények esélyegyenlőségi alapú fejlesztéseinek támogatása a hátrányos helyzetű kistérségekben	Tállya	Klebersberg Intézményfenntartó Központ	29.856.780 Ft	„Együtt Egymásért Tállyán”

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

Pályázati konstrukció	Beruházás helyszíne	Projektgazda	Elnyert támogatási összeg	Pályázat tartalma
TÁMOP-5.1.1-09/6 Képzés-foglalkoztatás hátrányos helyzetűeknek	Tállya	Tállya Község Önkormányzata	169.894.668 Ft	Kistérségi mobil házi segítőszolgálat

TOKAJ
BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

24. táblázat: Tarcal jelentősebb támogatást nyert projektjei a 2007-2013-as támogatási időszakban

Pályázati konstrukció	Beruházás helyszíne	Projektgazda	Elnyert támogatási összeg	Pályázat tartalma
ÉMOP				
ÉMOP-1.1.1/FB-13 Telephelyfejlesztés és Ipartelepítés a területi kohézióért	Tarcal	"KENTAUR" Kereskedelmi és Alkatrészgyártó Kft.	59.078.649 Ft	A Kentaur Kft. telephelyfejlesztése 2014 (új, korszerű fémmegmunkáló üzemcsarnok építésével)
ÉMOP-1.1.1/F-10 Telephelyfejlesztés	Tarcal	"KENTAUR" Kereskedelmi és Alkatrészgyártó Kft.	35.748.971 Ft	A Kentaur Kft. telephelyfejlesztése_2010 (új korszerű fémmegmunkáló üzemcsarnok építésével)
ÉMOP-1.3.1-12 A régió innovációs potenciáljának fejlesztése innovatív start-up cégek létrehozásával	Tarcal	Borsod Zöldenergia Mezőgazdasági, Ipari és Kereskedelmi Kft.	8.693500 Ft	Biológiailag lebomló tisztítószer fejlesztése.
ÉMOP-2.1.1/B-12 Turisztikai attrakciók és szolgáltatások fejlesztése	Tarcal	DEGENFELD Szőlészeti Borászati és Kereskedelmi Bt.	102.210.713 Ft	Turisztikai attrakció kialakítása a Degenfeld szőlőbirtokon
ÉMOP-2.1.1/C-11 Turisztikai szolgáltatások fejlesztése	Tarcal	KD Investment Hungary Befektetési és Tanácsadó Kft	48.829.130 Ft	Basilicus BORkulTÚRA Központ kialakítása Tarcalon

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

Pályázati konstrukció	Beruházás helyszíne	Projektgazda	Elnyert támogatási összeg	Pályázat tartalma
ÉMOP-3.1.3 Vidékfejlesztési programot kiegészítő településfejlesztés	Tarcal	Tarcal község Önkormányzata	66.661.506 Ft	Tarcal község vállalkozások letelepedését, a település fizikai megújítását célzó fejlesztése
ÉMOP-3.2.1/D-11 Helyi és térségi jelentőségű vízvédelmi rendszerek fejlesztése	Tarcal	Tarcal község Önkormányzata	77. 818.205 Ft	Belterületi vízrendezés Tarcalon I. ütem Övárkok megvalósítása
ÉMOP-4.1.1/C-09 Alap- és járóbeteg-ellátás fejlesztése (LHH-33)	Tarcal	Tarcal község Önkormányzata	58.650.650 Ft	Orvosi rendelő felújítása
ÉMOP-4.2.2 Utólagos akadálymentesítés az önkormányzati feladatokat ellátó intézményekben (Egyenlő esélyű hozzáférés a közszolgáltatásokhoz)	Tarcal	Tarcal község Önkormányzata	5.767.351 Ft	A tarcali Kikelet Napközi otthonos Óvoda komplex akadálymentesítése
ÉMOP-4.3.1/B-09 Közoktatás térségi sajátosságokhoz igazodó szervezése és infrastrukturális fejlesztése	Tarcal	Tarcal község Önkormányzata	194.408.657 Ft	Óvoda felújítása és bővítése Tarcalon

TOKAJ
BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

Pályázati konstrukció	Beruházás helyszíne	Projektgazda	Elnyert támogatási összeg	Pályázat tartalma
ÉMOP-5.1.1 Közúti elérhetősége javítása	Tarcal	Magyar Közút Nzrt.	882.369.694 Ft	Térségi elérhetőség javítása a 3617. j. 3705. j. és 3613. j. utakon
GOP				
GOP-1.3.1-11/C Innovációs eredmények hasznosításának támogatása KKV-k részére	Tarcal	KENTAUR" Kereskedelmi és Alkatrészgyártó Kft.	22.406.475 Ft	A Kentaur Kft. innovációs eredményeinek hasznosítása
GOP-2.1.1-09/A Mikro-, kis- és középvállalkozások technológia fejlesztése	Tarcal	KENTAUR" Kereskedelmi és Alkatrészgyártó Kft.	2.126.695 Ft	A Kentaur Kft. műszaki hátterének fejlesztése
GOP-2.1.1-12/B Komplex vállalati technológia-fejlesztés mikro-, kis- és középvállalkozások számára	Tarcal	KENTAUR" Kereskedelmi és Alkatrészgyártó Kft.	31.922.440 Ft	A KENTAUR Kft. technológiai fejlesztése
GOP-2.1.2/B Munkalehetőség teremtő komplex beruházások támogatása a hátrányos helyzetű kistérségekben kis- és középvállalkozások számára	Tarcal	KENTAUR" Kereskedelmi és Alkatrészgyártó Kft.	31.373.000 Ft	A KENTAUR Kft. technológiai és humánerőforrás komplex fejlesztése

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

Pályázati konstrukció	Beruházás helyszíne	Projektgazda	Elnyert támogatási összeg	Pályázat tartalma
GOP-2.1.2-08/B Komplex beruházások támogatása a komplex programmal segítendő leghátrányosabb helyzetű kistérségekben mikro-, kis- és középvállalkozások számára	Tarcal	KENTAUR" Kereskedelmi és Alkatrészgyártó Kft.	18.299.597 Ft	A KENTAUR Kft. technológiai és HR fejlesztése
GOP-2.1.2-09/B Komplex beruházások támogatása a komplex programmal segítendő leghátrányosabb helyzetű kistérségekben mikro-, kis- és középvállalkozások számára	Tarcal	KENTAUR" Kereskedelmi és Alkatrészgyártó Kft.	66.360.000 Ft	A KENTAUR Kft. technológiai fejlesztése
GOP- 2.1.2-09/C Komplex beruházások támogatása a komplex programmal segítendő leghátrányosabb helyzetű kistérségekben	Tarcal	COLAS-ÉSZAKKŐ Bányászati Kft.	492.756.340 Ft	A Colas-Északkő Bányászati Zrt. komplex, több telephelyet érintő technológiai beruházása
KEOP				
KEOP-4.10.0/N/14 Fotovoltaikus rendszerek kialakítása	Tarcal	Tarcal Község Önkormányzata	33.988.862 Ft	Fotovoltaikus rendszerek kialakítása Tarcalon

TOKAJ
BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

Pályázati konstrukció	Beruházás helyszíne	Projektgazda	Elnyert támogatási összeg	Pályázat tartalma
KEOP- 4.2.0/A/11 Helyi hő és hűtési igény kielégítése megújuló energiaforrásokkal	Tarcal	InfoCon Vendégház Vendéglátó és Kereskedelmi Kft.	19.393.536 Ft	Napelemes rendszer telepítése Tarcalon
KEOP-5.5.0/A/12 Épületenergetikai fejlesztések és közvilágítás energiatakarékos átalakítása korszerűsítése	Tarcal	Tarcal Község Önkormányzata	26.987.500 Ft	Épületenergetikai fejlesztés a tarcali Polgármesteri Hivatalban
TÁMOP				
TÁMOP-2.1.3. B-12/1 Munkahelyi képzések támogatása középvállalkozások számára a konvergencia régióban	Tarcal	Hotel Wine Kft.	19.130.003 Ft	Munkahelyi képzések támogatása a Hotel Wine Kft.-nél
TÁMOP-2.1.3. C-12/1 Munkahelyi képzések támogatása nagyvállalkozások számára a konvergencia régióban	Tarcal	COLAS-ÉSZAKKŐ Bányászati Kft.	10.345.012 Ft	Munkahelyi képzések a Colas Északkő Kft-nél
TÁMOP-2.3.4. A-13/1 Gyakornoki program a tanulószerződés keretében tanult pályakezdők	Tarcal	HUNOLA Ipari Kereskedelmi és Szolgáltató Kft.	2.295.054 Ft	Gyakornoki program a Hunola Kft.-nél

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

Pályázati konstrukció	Beruházás helyszíne	Projektgazda	Elnyert támogatási összeg	Pályázat tartalma
támogatására a konvergencia régiókban				
TÁMOP-2.3.6. B-12-1/7 Fiatalok vállalkozóvá válásának támogatása a konvergencia régiókban	Tarcal	Keresztes Ákos egyéni vállalkozó	3.000.000 Ft	Myrtus
TÁMOP-2.4.3. D.2-13/1 Szociális gazdaság fejlesztése a konvergencia régiókban	Tarcal	Hegyalja-Mix Szociális Szövetkezet	50.000.000 Ft	Hegyalja-Mix porhomogenizácós projektje a szociális gazdaság fejlesztésére
TÁMOP-2.4.5-12/7 Rugalmas munkahelyek	Tarcal	Hotel Wine Kft.	13.223.000 Ft	A munka és a magánélet összehangolását segítő munkahelyi kezdeményezések az Andrássy Rezidencia Wine & Spa-nál
TÁMOP-3.2.11/10-1 Nevelési-oktatási intézmények tanórai, tanórán kívüli és szabadidős tevékenységeinek támogatása	Tarcal	Tarcali Diáksport Egyesület	19.526.300 Ft	Szabadidős tevékenységek fejlesztése Tarcalon
TÁMOP-3.3.2-08/2 Esélyegyenlőségi programok végrehajtásának támogatása	Tarcal	Tarcal Község Önkormányzata	43.690.000 Ft	Esélyegyenlőségi program Tarcalon

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

Pályázati konstrukció	Beruházás helyszíne	Projektgazda	Elnyert támogatási összeg	Pályázat tartalma
TÁMOP-6.1.2/A-09/1 Egészségre nevelő és szemléletformáló életmódprogramok	Tarcal	COLAS-ÉSZAKKŐ Bányászati Kft.	8.167.726 Ft	A Colas Északkő Kft. egészségfejlesztési céljainak kialakítása és megvalósítása a munkahelyi környezetben

TOKAJ
BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

25. táblázat: Tokaj jelentősebb, támogatást nyert projektjei a 2007-2013-as támogatási időszakban

Pályázati konstrukció	Beruházás helyszíne	Projektgazda	Elnyert támogatási összeg	Pályázat tartalma
ÁROP				
ÁROP-1.A.2/A A polgármesteri hivatalok szervezetfejlesztése	Tokaj	Tokaj Város Önkormányzata	8.986.222 Ft	Szervezetfejlesztés a hatékony és szolgáltató tokaji önkormányzatért
ÁROP-1.1.5-08/C/A A komplex programmal segítendő leghátrányosabb helyzetű kistérségek fejlesztési és együttműködési kapacitásainak megerősítése	Tokaj	Tokaji Többcélú Kistérségi Társulás	9.312.000 Ft	A tokaji kistérség fejlesztési és együttműködési kapacitásának megerősítése
ÉMOP				
ÉMOP-2.1.1/A Turisztikai attrakciók fejlesztése	Tokaj	Tokaj Város Önkormányzata	1.811.551.820 Ft	A tokaji fesztiválkatlan kialakítása (Patkóbánya területén), nézőtér, színpad, öltözők; multifunkcionális kiállító és rendezvénytér (Nagyszínház nézőtere alatt), közterek, gyalogutak kialakítása és rendezése.
ÉMOP-2.1.1/B-09 Turisztikai attrakciók fejlesztése	Tokaj	Tokaj Város Önkormányzata	492.065.000 Ft	Világörökségi Bormúzeum kialakítása Tokaj városában

TOKAJ
BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

Pályázati konstrukció	Beruházás helyszíne	Projektgazda	Elnyert támogatási összeg	Pályázat tartalma
ÉMOP-2.2.1-12 Üzleti célú szálláshelyek fejlesztése	Tokaj	Von Holland Kereskedelmi Zrt.	359.169.315 Ft	Hotel Tokaj*** építése, 42 férőhelyes szálló kialakítása A fejlesztés révén 9000 vendégéjszaka szám növekedéssel számolt a kedvezményezett.
ÉMOP-2.1.1/AB-12Turisztikai attrakciók és szolgáltatások fejlesztése	Tokaj	Magyar Kikötő Fejlesztő és Hajózási Üzemeltető Zrt.	356.519.450 Ft.	Hegyaljai élményutazás a Tokaji Borhajóval (250 fős személyhajó, séta és rendezvényhajó), kb. 36.000 látogatónak kínál szórakozási lehetőséget.
ÉMOP-2.1.1/C-11 Turisztikai szolgáltatások fejlesztése	Tokaj	BPR-Consulting Vezetési Tanácsadó és Kereskedelmi Bt.	25.100.000 Ft	Tokaj Marina - Egész évben nyitva tartó magas színvonalú hajós turizmus és vízisport lehetőségek, valamint robogókölcsönző fejlesztése innovatív eszközökkel
ÉMOP-2.1.1/C-11 Turisztikai szolgáltatások fejlesztése	Tokaj	ERZSÉBET-PINCE Szőlő és Bortermelő Bt	49.680.570 Ft	Kávémanufaktúra és kávétörténeti bemutatóközpont kialakítás Tokaj belvárosában
ÉMOP-2.3.1 Turisztikai desztináció menedzsment szervezetek támogatása	Tokaj	Tokaj-Hegyalja, Taktaköz, Hernád-völgye Idegenforgalmi és Kulturális Egyesület	20.000.000 Ft	Tokaj-Hegyalja, Taktaköz-Hernád-völgye Helyi Turisztikai Desztináció-menedzsment Szervezet
ÉMOP-2.3.1-11 Helyi és térségi turisztikai desztináció	Tokaj	Tokaj-Hegyalja, Taktaköz, Hernád-	42.820.634 Ft	Tokaj – családbarát borvidék megteremtése

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

Pályázati konstrukció	Beruházás helyszíne	Projektgazda	Elnyert támogatási összeg	Pályázat tartalma
menedzsment szervezetek létrehozása és fejlesztése		völgye Idegenforgalmi és Kulturális Egyesület		
ÉMOP-3.1.2/B Kistérségek központi településeinek közlekedésfejlesztése	Tokaj	Tokaj Város Önkormányzata	86.580.000 Ft	Közút- és járdafelújítás Tokaj városában
ÉMOP-4.1.1/A-12 Egészségügyi alapellátás, egészségházak és járóbeteg szakellátás fejlesztése	Tokaj	Tokaji Egészségfejlesztő Központ Nonprofit Kft.	55.381.422 Ft	Védőnői szolgálat fejlesztése Tokajban
ÉMOP-4.2.2 Utólagos akadálymentesítés az önkormányzati feladatokat ellátó intézményekben (Egyenlő esélyű hozzáférés a közszolgáltatásokhoz)	Tokaj	Tokaj Város Önkormányzata	20.000.000 Ft	A tokaji II. Rákóczi Ferenc Általános Iskola komplex akadálymentesítése
ÉMOP-4.3.1/2F-2f Közoktatás térségi sajátosságokhoz igazodó szervezése és infrastruktúrájának fejlesztése	Tokaj	Tokaj Város Önkormányzata	237.776.507 Ft	A tokaji II. Rákóczi Ferenc Alapfokú Nevelési-Oktatási Intézmény Óvodájának felújítása és bővítése
GOP				

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

Pályázati konstrukció	Beruházás helyszíne	Projektgazda	Elnyert támogatási összeg	Pályázat tartalma
GOP-1.3.1-11/C Innovációs eredmények hasznosításának támogatása KKV-k részére	Tokaj	MICROMARK Ipari és Marketing Kft.	11.821.611 Ft	Innovációs eredmények hasznosítása a Micromark Kft.-nél
GOP-2.1.1-09/A Mikro-, kis- és középvállalkozások technológia fejlesztése	Tokaj	ÉRB Észak-magyarországi Regionális Bank Zrt.	19.200.000 Ft	Technológiai fejlesztés a Tokaj és Vidéke Takarékszövetkezetnél.
GOP-2.1.1-11/A Mikro- és kis- és középvállalkozások technológia fejlesztése	Tokaj	MICROMARK Ipari és Marketing Kft.	7.040.000 Ft	Eszközbeszerzés a MICROMARK KFT-nél
GOP-2.1.1-11/M Mikro-vállalkozások fejlesztése	Tokaj	Bott Pince Szőlészeti és Borászati Kft.	10.000.000 Ft	Bott Pince Kft. ingatlanvásárlás
GOP-2.1.1-11/M Mikro-vállalkozások fejlesztése	Tokaj	Szabolcs Erzsébet	9.900.000 Ft	Telephelyvásárlás bővülés érdekében Tokajban
GOP-2.1.1-11/M Mikro-vállalkozások fejlesztése	Tokaj	TRANSHOL Vállalkozási és Kereskedelmi Zrt.	6.112.000 Ft	Borpavilon bővítése a Transhol Zrt-nél

TOKAJ
BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

Pályázati konstrukció	Beruházás helyszíne	Projektgazda	Elnyert támogatási összeg	Pályázat tartalma
GOP-2.1.1-12/B Komplex vállalati technológia-fejlesztés mikro-, kis- és középvállalkozások számára	Tokaj	MICROMARK Ipari és Marketing Kft.	5.123.688 Ft	Komplex vállalati technológia-fejlesztés a Micromark Kft.-nél
KEOP				
KEOP-1.1.1/C/13 Települési szilárdhulladék-gazdálkodási rendszerek eszközparkjának fejlesztése, informatikai korszerűsítése	Tokaj	Abaúj-Zempléni Szilárd Hulladékgazdálkodási önkormányzati Társulás	929.242.500 Ft	Abaúj-Zempléni Hulladékgazdálkodási rendszer fejlesztése eszközbeszerzésekkel (a kevert települési hulladékok begyűjtéséhez szükséges járműpark beszerzése, edények cseréje és a logisztikai rendszer informatikai fejlesztése)
KEOP-1.1.1/2F/09-11 Települési szilárdhulladék-gazdálkodási rendszerek fejlesztése	Tokaj	Abaúj-Zempléni Szilárd Hulladékgazdálkodási Önkormányzati Társulás	4.430.990.168 Ft	Az Abaúj-Zempléni Szilárd hulladékgazdálkodási rendszer teljes kiépítése
KEOP-4.10.0/A/12 Helyi hő, és villamosenergia-igény kielégítése megújuló energiaforrásokkal	Tokaj	Tokaj Város Önkormányzata	49.178.692 Ft	Tokaji Ferenc Gimnázium, Szakközépiskola és Kollégium épületére napkollektoros rendszer telepítése

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

Pályázati konstrukció	Beruházás helyszíne	Projektgazda	Elnyert támogatási összeg	Pályázat tartalma
KEOP-4.10.0/A/12 Helyi hő, és villamosenergia-igény kielégítése megújuló energiaforrásokkal	Tokaj	Tokaj Város Önkormányzata	49.178.694 Ft	Tokaji Idősek Otthona épületére napkollektoros rendszer telepítése
KEOP-6.1.0/B A fenntartható életmódot és az ehhez kapcsolódó viselkedésmintákat ösztönző kampányok	Tokaj	Ökorello - A Te világod Alapítvány	33.234.800 Ft	A Fenntartható Jövő Kézzel Fogható Alapkövei - Ifjúsági Közösségi Projekt
KEOP-6.1.0/B/11 A fenntartható életmódot és az ehhez kapcsolódó viselkedésmintákat ösztönző kampányok (szemléletformálás, informálás, képzés)	Tokaj	Zöldövezet Társulás Környezetvédelmi Egyesület	18.427.580 Ft	A rendezvények környezetterhelésének csökkentéséért. c. szemléletformáló, környezetkímélő viselkedést ösztönző pályázat.
KEOP-7.1.1.1/09 Települési szilárdhulladék-gazdálkodási rendszerek fejlesztése	Tokaj	Abaúj-Zempléni Szilárd Hulladékgazdálkodási Önkormányzati Társulás	99.203.500 Ft	Az Abaúj-Zempléni Szilárdhulladék Gazdálkodási Rendszer teljes kiépítése

TOKAJ
BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

Pályázati konstrukció	Beruházás helyszíne	Projektgazda	Elnyert támogatási összeg	Pályázat tartalma
KEOP-7.2.3.0 A települési szilárd hulladéklerakót érintő térségi szintű rekultivációs programok elvégzése	Tokaj	Abaúj-Zempléni Szilárd Hulladékgazdálkodási Önkormányzati Társulás	168.870.211 Ft	Az Abaúj-Zempléni Szilárdhulladék Gazdálkodási Önkormányzati Társulás területén lévő felhagyott szilárdhulladéklerakók rekultivációjának előkészítése
TÁMOP				
TÁMOP-1.4.1-11/1 Közösségi feladatokhoz kapcsolódó munkaerő-piaci programok támogatása – Konvergencia Régiók	Tokaj	Magyar Máltai Szeretetszolgálat Egyesület	60.805.600 Ft	Munkával a közösségért - Munkaerőpiaci program Tokaj térségében
TÁMOP-1.4.1-12/1 Hátrányos helyzetű célcsoportok foglalkoztatásának támogatása a nonprofit szervezetek foglalkoztatási kapacitásának erősítésével	Tokaj	Tokaj-Hegyalja, Taktaköz, Hernád-völgye Idegenforgalmi és Kulturális Egyesület	19.287.941 Ft	Tokaj-Hegyalja, Taktaköz, Hernád-völgye Idegenforgalmi és Kulturális Egyesület humán erőforrás fejlesztése
TÁMOP-1.4.1-12/1 Hátrányos helyzetű célcsoportok foglalkoztatásának támogatása a	Tokaj	Tokaji Egészségfejlesztő Központ Nonprofit Kft.	23.888.145 Ft	A Tokaji Egészségfejlesztő Központ Nonprofit Kft. foglalkoztatásának támogatása

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

Pályázati konstrukció	Beruházás helyszíne	Projektgazda	Elnyert támogatási összeg	Pályázat tartalma
nonprofit szervezetek foglalkoztatási kapacitásának erősítésével				
TÁMOP-1.4.1-12/1 Hátrányos helyzetű célcsoportok foglalkoztatásának támogatása a nonprofit szervezetek foglalkoztatási kapacitásának erősítésével	Tokaj	Zempléni Nemzeti Parkért Szövetség	10.960.736 Ft	A Zempléni Nemzeti Parkért Szövetség foglalkoztatásának támogatása
TÁMOP-2.1.3. A-12/1 Munkahelyi képzések támogatása mikro- és kisvállalkozások számára a konvergencia régióban	Tokaj	MICROMARK Ipari és Marketing Kft.	1.007.460 Ft	Munkahelyi szakmai továbbképzés a Micromark Kft.-nél
TÁMOP- 2.3.4 . A-13/1 Gyakornoki program a tanulószerződés keretében tanult pályakezdők támogatására a konvergencia régiókban	Tokaj	Integrál-Véd Vagyonvédelmi és Szolgáltató Kft.	4.414.196 Ft	Gyakornoki program - Új foglalkoztatási forma az Integrál-Véd Kft-nél
TÁMOP-3.1.11-12/2 Óvodafejlesztés	Tokaj	Tokaj Város Önkormányzata	28.336.216 Ft	Tokaj Város Önkormányzat Óvodáinak fejlesztése

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

Pályázati konstrukció	Beruházás helyszíne	Projektgazda	Elnyert támogatási összeg	Pályázat tartalma
TÁMOP-3.1.4-08/2 Kompetencia alapú oktatás, egyenlő hozzáférés - Innovatív intézményekben	Tokaj	Tokaj Város Önkormányzata	59.692.457 Ft	Kompetencia alapú oktatás, egyenlő hozzáférés Tokaj városában
TÁMOP-3.1.4-12/2 Innovatív iskolák fejlesztése	Tokaj	Klebersberg Intézményfenntartó Központ	198.344.312 Ft	"Innovatív iskolafejlesztés a Tokaji Ferenc Gimnázium, Szakközépiskola és Kollégiumában"
TÁMOP-3.1.7-11/2 Referencia-intézmények országos hálózatának kialakítása és felkészítése	Tokaj	Klebersberg Intézményfenntartó Központ	6.000.000 Ft	Gyere velünk, együtt könnyebb!
TÁMOP-3.1.7-11/2 Referencia-intézmények országos hálózatának kialakítása és felkészítése	Tokaj	Klebersberg Intézményfenntartó Központ	5.999.920 Ft	A Tokaji Ferenc Gimnázium, Szakközépiskola és Kollégium a tokaji kistérség középiskolai referenciaintézménye
TÁMOP-3.2.11/10-1 Nevelési-oktatási intézmények tanórai, tanórán kívüli és szabadidős tevékenységeinek támogatása	Tokaj	Kulturális és Konferenciaközpont Tokaj	47.420.650 Ft	Önkifejezés a kultúrán, a művészeteken és a sporton keresztül!

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

Pályázati konstrukció	Beruházás helyszíne	Projektgazda	Elnyert támogatási összeg	Pályázat tartalma
TÁMOP-3.2.13-12/1 Kulturális intézmények részvétele a tanórán kívüli nevelési feladatok ellátásában	Tokaj	Bükkaranyos Községüzemeltetési Közhasznú Nonprofit Kft.	24.999.800 Ft	A projekt fő célkitűzése: Táborok keretén belül olyan közösségi programok szervezése, amelyek hozzájárulnak a személyiség és képességek fejlődéséhez az egyéni önmegvalósítástól, a tudatos közösségformáló akaratig.
TÁMOP-3.2.13-12/1 Kulturális intézmények részvétele a tanórán kívüli nevelési feladatok ellátásában	Tokaj	Kulturális és Konferenciaközpont, Németh Ferenc Városi Könyvtár	24.999.364 Ft	Paulay Ede nyomában
TÁMOP-3.3.7-09/1 Minőségi oktatás támogatása, valamint az egész életen át tartó tanulás elősegítése a kultúra eszközeivel az LHH kistérségek esélyegyenlősége érdekében	Tokaj	Klebersberg Intézményfenntartó Központ	184.710.000 Ft	"Minőségi oktatás támogatása, valamint az egész életen át tartó tanulás elősegítése a kultúra eszközeivel az LHH kistérségek esélyegyenlősége érdekében"
TÁMOP-5.1.1-09/7 Képzés-foglalkoztatás hátrányos helyzetűeknek	Tokaj	Magyar Máltai Szeretetszolgálat	174.128.594 Ft	Integrált esélyteremtő és foglalkoztatási program a Tokaji Kistérségben
TÁMOP-5.4.9-11/1 Modellkísérleti program az alapszolgáltatások funkcionális összekapcsolására	Tokaj	Tokaji Többcélú Kistérségi Társulás	30.824.212 Ft	"TÉR-KÉP A JÖVŐHÖZ" Modellkísérleti program az alapszolgáltatások funkcionális összekapcsolására a tokaji kistérségben élőkért

TOKAJ
BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

Pályázati konstrukció	Beruházás helyszíne	Projektgazda	Elnyert támogatási összeg	Pályázat tartalma
TÁMOP-6.1.2/A-09/1 Egészségre nevelő és szemléletformáló életmódprogramok	Tokaj	Tokaj Város Önkormányzata	9.968.594 Ft	Egy kicsi mozgás mindenkinek kell - egészségfejlesztés a tokaji Idősek Otthonában
TÁMOP-6.1.2/LHH/11-B Egészségre nevelő és szemléletformáló életmódprogramok a leghátrányosabb helyzetű kistérségekben	Tokaj	Tokaji Egészségfejlesztő Központ Nonprofit Kft.	124.918.631 Ft	Egészségfejlesztés és életmódváltás a tokaji kistérségben
TÁMOP-6.1.2-11/1 Egészségre nevelő és szemléletformáló életmód programok - lokális színterek	Tokaj	Tokaj Város Önkormányzata	9.982.669 Ft	Egészséges leszek, mint a makk
TÁMOP-6.1.2-11/1 Egészségre nevelő és szemléletformáló életmód programok - lokális színterek	Tokaj	Tokaji Diáksport Egyesület	9.939.300 Ft	Felelősséggel a jövőnk egészségéért!
TÁMOP-6.1.2-11/1 Egészségre nevelő és szemléletformáló	Tokaj	Tokaji Református Egyházközség	9.946.030 Ft	Ép testben ép lélek

TOKAJ
BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

Pályázati konstrukció	Beruházás helyszíne	Projektgazda	Elnyert támogatási összeg	Pályázat tartalma
életmód programok - lokális színterek				
TÁMOP-6.1.2-11/1 Egészségre nevelő és szemléletformáló életmód programok - lokális színterek	Tokaj	Védőháló Alapítvány	9.912.692 Ft	Kulcs az egészséghez - Egészségre nevelő és szemléletformáló életmód programok Tokajban
TÁMOP-6.2.2. A-11/1 Képzési díj és ösztöndíj támogatása az intézmények számára a konvergencia régiókban	Tokaj	Tokaji Egészségfejlesztő Központ Nonprofit Kft.	15.646.245 Ft	A Tokaji Egészségfejlesztő Központ Nonprofit Kft. humánerőforrás fejlesztése
TÁMOP-6.2.4. B-12/2 Struktúraváltáshoz kapcsolódó képzést és foglalkoztatást támogató fejlesztés	Tokaj	Tokaji Egészségfejlesztő Központ Nonprofit Kft.	16.793.996 Ft	A Tokaji Egészségfejlesztő Központ Nonprofit Kft. szakdolgozóinak képzése
TIOP				
TIOP-1.1.1-09/1 A pedagógiai, módszertani reformot támogató informatikai infrastruktúra fejlesztése	Tokaj	Tokaj Város Önkormányzata	16.779.230 Ft	Tanulói laptop program a tokaji intézményfenntartó társulásban

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

Pályázati konstrukció	Beruházás helyszíne	Projektgazda	Elnyert támogatási összeg	Pályázat tartalma
TIOP-1.2.3-11/1 Könyvtári szolgáltatások összehangolt infrastruktúra-fejlesztése – „Tudásdepó Expressz”	Tokaj	Kulturális és Konferenciaközpont, Németh Ferenc Városi Könyvtár	8.000.000 Ft	II. Rákóczi Ferenc Általános Iskola, Óvoda, Alapfokú Művészetoktatási Intézmény, Egységes Pedagógiai Szakszolgálat és Városi Könyvtár infrastruktúra fejlesztése
TIOP-1.2.5-12/1 Infrastrukturális fejlesztések az esélyegyenlőség elvű minőségi oktatás és az egész életen át tartó tanulás támogatása érdekében az LHH kistérségekben „A komponens”	Tokaj	Tokaj Város Önkormányzata	25.000.000 Ft	Esélyteremtés a hátrányok leküzdéséért a fejlesztő pedagógia eszközeivel
TIOP- 2.1.2-07/1 Kistérségi járóbeteg szakellátó központok kialakítása és fejlesztése	Tokaj	Tokaj Város Önkormányzata	897.836.685 Ft	Alapszintű járóbeteg szakellátó központ létrehozása Tokajban (zöldmezős beruházásként 1431 m^2 szakellátó központ építése, amelynek segítségével a térség lakossága 20 percen belül eléri a szakellátó helyet.)
TIOP-3.1.1-08/1 A TISZK rendszerhez kapcsolódó infrastrukturális fejlesztések	Tokaj	Észak-Magyarországi Szakképzés-szervezési Nonprofit Kiemelkedően Közhasznú Zrt.	839.899.993 Ft.	Infrastruktúra-fejlesztés és eszközbeszerzés az ÉMOR-TISZK Zrt. szakképző iskoláiban

TOKAJ
BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

26. táblázat: Tolcsva jelentősebb támogatást nyert projektjei a 2007-2013-as támogatási időszakban

Pályázati konstrukció	Beruházás helyszíne	Projektgazda	Elnyert támogatási összeg	Pályázat tartalma
ÉMOP				
ÉMOP-2.1.1/B-12 Turisztikai attrakciók és szolgáltatások fejlesztése	Tolcsva	HELIA-D Kereskedelmi Kft.	178.565.193 Ft	A Helia-D Kft. gyógynövényturisztikai fejlesztése Tolcsván
ÉMOP-2.1.1/B-12 Turisztikai attrakciók és szolgáltatások fejlesztése	Tolcsva	Tolcsva Község Önkormányzata	498.602.000 Ft	Örökségturisztikai és kulturális rendezvényközpont a tolcsvai Szirmay-Waldbott kastélyban
ÉMOP-3.2.1/C-2f Belterületi vízrendezés, vízrendszerek fejlesztése	Tolcsva	Tolcsva Község Önkormányzata	52.171.200 Ft	Csapadékvíz elvezetés Tolcsván a Táncsics Mihály és Kossuth Lajos utcákban a veszélyelhárítás érdekében
ÉMOP-3.2.1/D-11 Helyi és térségi jelentőségű vízvédelmi rendszerek fejlesztése	Tolcsva	Tolcsva Község Önkormányzata	79.172.640 Ft	Tolcsva patak meder helyreállítás
ÉMOP-4.1.1/A-12 Egészségügyi alapellátás, egészségházak és járóbeteg szakellátás fejlesztése	Tolcsva	Tolcsva Község Önkormányzata	35.863.456 Ft	Háziorvosi ellátás színvonalának emelése infrastrukturális fejlesztéssel

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

Pályázati konstrukció	Beruházás helyszíne	Projektgazda	Elnyert támogatási összeg	Pályázat tartalma
GOP				
GOP- 2.1.1-10/A Mikro- és kisvállalkozások technológiai fejlesztése	Tolcsva	GOLDTEL Építőipari Kft.	12 471 200 Ft	Építőipari gépek beszerzése és információs technológiai fejlesztés a GOLDTEL Kft-nél
GOP-2.2.1-09/1 Vállalati folyamatmenedzsment és elektronikus kereskedelem támogatása	Tolcsva	Tolcsva és Vidéke Kereskedelmi Kft.	3.547.100 Ft	Folyamatmenedszsment fejlesztése a Tolcsva és Vidéke Kereskedelmi Kft-ben
TÁMOP				
TÁMOP- 2.3.4 A-13/1 Gyakornoki program a tanulószerződés keretében tanult pályakezdők támogatására a konvergencia régiókban	Tolcsva	GYARMATI SÜTŐMESTER TANMŰHELY Oktatási, Termelő és Kereskedelmi	5 035 900 Ft + 5 035 900 Ft	Pályakezdők alkalmazása
TÁMOP-2.4.3.D.2-13/1 Szociális gazdaság fejlesztése a konvergencia régiókban	Tolcsva	Zemplén Kincsei Szociális Szövetkezet	49.476.420 Ft	"Bővülő foglalkoztatás a Zemplén Kincsei segítségével

TOKAJ BORVIDÉKI FEJLESZTÉSI TANÁCS

Pályázati konstrukció	Beruházás helyszíne	Projektgazda	Elnyert támogatási összeg	Pályázat tartalma
TÁMOP-6.1.2-11/1 Egészségre nevelő és szemléletformáló életmód programok - lokális színterek	Tolcsva	Tolcsva Község Önkormányzata	9.179.900 Ft	Egészséges életmód Tolcsva településen
TIOP				
TIOP-1.2.5-12/1 Infrastrukturális fejlesztések az esélyegyenlőség elvű minőségi oktatás és az egész életen át tartó tanulás támogatása érdekében az LHH kistérségekben „A komponens”	Tolcsva	Tolcsva Község Önkormányzata	2.977.000 Ft	Tolcsvai Általános Iskola informatikai fejlesztése

TOKAJ
BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

27. táblázat: Vámosújfalu jelentősebb támogatást nyert projektjei a 2007-2013-as támogatási időszakban

Pályázati konstrukció	Beruházás helyszíne	Projektgazda	Elnyert támogatási összeg	Pályázat tartalma
ÉMOP				
ÉMOP-3.1.2/E-11 Településrekonstrukció az árvíz sújtotta településeken	Vámosújfalu	Vámosújfalu Község Önkormányzata	32.005.306 Ft	Vámosújfalu településrekonstrukciója az árvíz sújtotta részeken
ÉMOP-3.1.3/B-09 Kisléptékű településfejlesztés vidékfejlesztési program kiegészítésére (Települések infrastrukturális fejlesztése LHH kistérségekben)	Vámosújfalu	Vámosújfalu Község Önkormányzata	17.868.890 Ft	Infrastrukturális fejlesztések Vámosújfalu községben (buszöblök kialakítása, utcafelújítás, vízelvezető csatornák felújítása)
GOP				
GOP-2.2.4-12 Mikro-, kis- és középvállalkozások munkahely-teremtési képességének támogatása	Vámosújfalu	BIOPAL TRADE Kft	8.775.614 Ft	Mukahelyteremtés a Biopal Kft.-nél

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

IRODALOMJEGYZÉK

Bublik B. – Nyeste A. (2014): Fejlődő és leszakadó járások, Magyarország társadalmi-gazdasági profilja. MKIK GVI Kutatási Füzetek, 2014/6, 100 o.

Matolcsy Gy. (2007): A magyar gazdaság térszerkezeti változásai. Magyar Gazdaságfejlesztési Intézet, Budapest, 36 o.

Tipold F. – Községvégi A. (szerk.) (2007): Tájékoztató a területfejlesztés kedvezményezett térségei besorolásánál alkalmazott mutatókról és a számítás módszeréről. KSH, Budapest, 63 o.

Tipold F. – Községvégi A. (2012): Területi Statisztika. Budapest, 2012/3, 278.o.-290.o.

Balassa I. 1991. Tokaj-Hegyalja szőlője és bora. Tokaj-hegyaljai ÁG. Borkombinát, Tokaj, 752.

Becker N. 1987. Influence des facteurs du milieu sur le dévecloppement des vignes, la maturation des baies et les paramétres de la production, résultat d' une enquete sur 12 parcellas Pinot gris en pays de bade méridional. In: Physiologie de la vigne. 3e Symposium International sur la Physiologie de la Vigne. 24–27 Juin 1986, Bordeaux. 339–346.

Bényei F., Lőrincz A., Szendrődy Gy., Sz. Nagy L., Zanath G.. 1999. Szőlőtermesztés. Mezőgazda Kiadó. 339-341.

Biró M., Molnár Zs. 2012. Hazánk természeti állapota. Az élőhelyek természetessége, veszélyeztetettsége, és a természeti tőke index. Magyar Környezeti Nevelési Egyesület – 2012.

Bodó S. 1979. Tokaj-Hegyalja, egy minőségi borvidék körülhatárolása. Etnographia, XC., 4, 480-491.

Boros L. 1996. Tokaj-Hegyalja szőlő- és borgazdaságának földrajzi alapja és jellemzői. Észak- és Kelet-Magyarországi Földrajzi Évkönyv, 3, Miskolc-Nyíregyháza, 322.

Boros L. 2011. Tokaj-Hegyalja szőlőterületének idő- és térbeli változásai a 18-20. század folyamán. Földrajzi Közlemények, 135/4, 445-457.

Boros L. 2014. Földrajzi tanulmányok a Kárpát-medence északkeleti részéről. A Nyíregyházi Főiskola Turizmus- és Földrajztudományi Intézete, 368.

Csemez A. 1996. Tájtervezés-tájrendezés. Mezőgazda Kiadó 466.

Debnár Zs., Keresztes I., Mátyás G., Szabó M. 2011. A termálkarszt víztestek bemutatása az ÉKÖZIVIG működési terültén. A Miskolci Egyetem Közleménye, A sorozat, Bányászat, 81. kötet 149-154.

Dövényi Z. (szerk.) 2010. Magyarország kistájainak katasztere. MTA Földrajztudományi Kutatóintézete, Budapest 876

Erdhardt Gy. 1962. A Sárospatak-végardói hévíz, Hidrológiai Közlöny 42. évf. 6. szám 514-517.

Frisnyák S. 1993. Adalékok a hegyaljai mezővárosi agglomeráció történeti földrajzához (16-19. század). Földrajzi Közlemények, CVII (XLI) kötet, 1, 1-13.

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

Frisnyák S., Gál. A. 2012. Tokaj-Hegyalja mint történeti táj. In: Frisnyák S. – Kókai S. (szerk.): Tiszteletkötet Dr. Boros László főiskolai tanár 75. születésnapjára, Nyíregyházai Főiskola Turizmus és Földrajztudományi Intézete, Nyíregyháza, 27-38.

Gyalog L., Budai T. (szerk.) 2004. Javaslatok Magyarország földtani képződményeinek litosztratigráfiai tagolására. A Magyar Állami Földtani Intézet Évi Jelentése, 195–232.

Gyalog L. (szerk.) 2005. Magyarázó Magyarország fedett föltani térképéhez (az egységek rövid leírása), A Magyar Állami Földtani Intézet térképmagyarázói, Budapest 188.

Gyarmati P. 1977. A Tokaji-hegység intermedier vulkanizmusa. MÁFI Évkönyv, 58, 195.

Hanusz Á. 2012. Tokaj-Hegyalja és a borturizmus kapcsolata, In: Frisnyák S. – Kókai S. (szerk.) Tiszteletkötet Dr. Boros László főiskolai tanár 75. születésnapjára. Nyíregyházai Főiskola Turizmus és Földrajztudományi Intézete, Nyíregyháza, 49-57.

Justyák J. 1965. Terepklímamérések a tokaji Nagy-Kopasz déli lejtőjén. Acta Geographica Universitatis Debreceniensis 10/3, 25-37.

Justyák J., Tar K.. 1974a. Investigation on the Ratio of Direct and Global Radiation Amounts. Part I.: Radiation-Ratio on a Horizontal Surface and on a Southern Slope. Acta Geographica Debrecina XII.. 127-148.

Justyák J., Tar K.. 1974b. Investigation on the Ratio of Direct and Global Radiation Amounts. Part II.: Radiation Received by the Western and Eastern Slopes and by the horizontal Surface. Acta Geographica Debrecina XIII.. 125-137.

Karátson D. 2007. A Börzsönytől a Hargitáig – vulkanológia, felszínfejlődés, ősföldrajz. Typotex Kiadó, Budapest, 463.

Kerényi A., 1994. Loess erosion on the Tokaj Big-Hill. Quaternary International 24, 47-52.

Király G., Molnár Zs., Bölöni J., Csiky J., Vojtkó A. (szerk.) 2008. Magyarország földrajzi kistájainak növényzete. MTA ÖBKI, Vácrátót, 248.

Makra L., Németh Á., Vitányi B. 2007. A Harangod, a Taktaköz, a Bodrogköz és a Zempléni-hegység éghajlati viszonyainak összehasonlítása. In: Frisnyák S.- Gál A. (szerk): Szerencs, Dél-Zemplén központja. A IV. Tájföldrajzi Konferencia előadásai, Szerencs-Nyíregyháza. 153-161.

Molnár F., Pécskay Z. 2002. Relationships between volcanism and hydrothermal activity in the Tokaj Mountains, Northeast Hungary, based on K–Ar ages. – Geologica Carpathica, 53/5, 303–314.

Novák T. J., Incze J., Spohn M., Glina B., Giani L. 2014. Soil and vegetation transformation in abandoned vineyards of the Tokaj Nagy-Hill. Catena 123: 88-89.

Novák T. J., Incze J. 2014 Retaining walls of abandoned vineyard terraces on Tokaj Nagy Hill, 4D Journal of Landscape Architecture And Garden Art, Volume 35, 20-35

Nyizslovszki R. 2006. Morfológia és területhasználat kapcsolata Tokaj-Hegyalján In: Csorba P. (szerk.) Egy szakmai életút eredményei és helyszínei, Tiszteletkötet Martonné Dr. Erdős Katalin egyetemi docens 60. születésnapjára. Debrecen 89-105.

TOKAJ
BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

Pécskay Z., Balogh, K., Széky-Fux, V., Gyarmati, P. 1986. Geochronological investigations on the Neogene volcanism of the Tokaj Mountains. – Geologicky Zborník – Geologica Carpathica, 37/5, 635–655.

Pécskay Z, Lexa J, Szakács A, Balogh K, Seghedi I, KonecnýV, KovácM, Márton E, Széky-Fux V, Póka T, Gyarmati P, Edelstein O, RosuE, Zec B 1995. Space and time distribution of Neogene–quaternaryvolcanism in the Carpatho-Pannonian region. Acta Volcanologica72:15–29.

Péczely Gy. 1998. Éghajlattan. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest

Pinczés Z. 1969. Tertiary surfaces of the Tokaj (Zemplén) Mts. - Studia Geomorphol. Carpatho-Balcanica 3. 3-14.

Pinczés Z., Csorba P. 1987. Problems of Cryoplanation Slope Evolution in the NW Part of the Tokaj Mts. Studia Geomorphologica Carpatho Balkanica. Kraków

Pinczés Z., Marton-Erdős K,.Dobos A. 1993. Eltérések és hasonlóságok a hegylábfelszínek felszínfejlődésében. Földrajzi Közlemények. 41. (117.) 3. 149-162.

Pinczés Z. 1998. A Tokaji-hegység geomorfológiai nagyformái. Földrajzi Értesítő, XLVII. évf. 3., 379–393.

Pinczés Z. 2005. A Tokaji-hegység kistájai. Földrajzi Értesítő LIV. évf. 3-4, 209-241.

Sendtko A. 1999. Succession of xerothermic vegetation in abandoned vineyards of the Tokaj region (northeastern Hungary): Studies in phytosociology and population biology. Phytocoenologia 29, 345-448.

Stefanovits P., Filep Gy., Füleky Gy. 1999. Talajtan. Mezőgazda Kiadó, Budapest. 435-437.

Sümegi P. 1995. Quartermalacological analysis of Late Pleistocene loess sediments of the Great Hungarian Plain. Malacological Newsletter 1, 79, 111.

Sümegi P., Hertelendi, E. 1998. Reconstruction of microenvironmental changes in the Kopasz Hill loess area at Tokaj (Hungary) between 15 and 70 ka BP. Radiocarbon 40 (2), 855-863.

Sümegi P., Rudner E.Z. 2001. Recurring Taiga forest-steppe habitats in the Carpathian Basin in the Upper Weichselian. Quaternary International 76-77, 177-189.

Szalontai L. 2011. A Sárospatak-végardói hévíz és fürdő története. A Miskolci Egyetem Közleményei, A sorozat, Bányászat, 82 . kötet

Szepesi J., Ésik Zs 2015. **Megyer Hill: Old Millstone Quarry** In: Lóczy D (szerk.) Landscapes and Landforms of Hungary. Dordrecht: Springer Science+Business Media B.V., 2015. 227-235.

Szepesi J., Ésik Zs., Novák T. J., Harangi Sz. 2015 Hidden volcanic geoheritage of an UNESCO World Heritage Site, Tokaj Wine Region, Historic Cultural Landscape, Hungary 35-37.

Zelenka T. 2000. A Tokaji-hegység vulkáni szerkezeteinek távérzékeléses (űr- és légifotó) vizsgálatai. Földtani Kutatás, 37/4, 13–17.

Zelenka T. 2001. Hazai perlit-előfordulások földtani viszonyai. A Miskolci Egyetem Közleményei A sorozat. Bányászat, 60. kötet, 55-70.

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

Zelenka T., Gyarmati P., Kiss J. 2012. Paleovolcanic reconstruction in the Tokaj Mts. Central European Geology, Vol. 55/1, 49–84

Atkin, T. (2010). Tradition and Innovation in the Tokaj Region, https://www.researchgate.net/publication/237634606_TRADITION_AND_INNOVATION_IN_THE_TOKAJ_REGION

Brazsil D. (2013). Külső tőkeforrásból létrejött borászati befektetések hatása a magyar szőlő-bor ágazat fejlődésére, PhD értekezés Pannon Egyetem, Keszthely

Konkoly M. (2012). Marketing eszközök a tokaji borok pozícionálásában, PhD értekezés, Szent István Egyetem, Gödöllő

Központi Statisztikai Hivatal: Agrárcenzusok – 2010. évi Általános Mezőgazdasági Összeírás (ÁMÖ, 2010), https://www.ksh.hu/agrarcenzusok_amo_2010

Központi Statisztikai Hivatal: Népszámlálás-2011, http://www.ksh.hu/nepszamlalas/reszletes_tablak

Statisztikai Tükör (2015) Központi Statisztikai Hivatal, 2015/81, november 25.

Város Teampannon Kft. (2014).A tokalj-hegyaljai történelmi borvidék kultúrtáj, megalapozó dokumentáció I. kötet, Budapest

Város Teampannon Kft. (2014).A tokalj-hegyaljai történelmi borvidék kultúrtáj, megalapozó dokumentáció II. kötet, Budapest

Vitányi B. (2010) A bormennyiség és borminőség többváltozós kapcsolata az évjárat fő meteorológiai jellemzőivel Tokaj-Hegyalja térségben, PhD értekezés, Pécsi Tudományegyetem, Pécs

TOKAJ BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

Internetes hivatkozások

Agrotopo adatbázis http://maps.rissac.hu/agrotopo/

Borsod-Abaúj-Zemplén megye Területrendezési Terve http://www.baz.hu/content.php?cid=cont_4a1a6bf574bfd0.82242802

Corine adatbázis http://land.copernicus.eu/pan-european/corine-land-cover/view

EU Víz Keretirányelv térképi adatbázisa (http://www.euvki.hu/)

Magyar állami természetvédelem hivatalos honlapja http://www.termeszetvedelem.hu/

Magyar Bányászati és Földtani Hivatal http://www.mbfh.hu/home/html/index.asp?msid=1&sid=0&hkl=146&lng=1

Országos Területfejlesztési és Területrendezési Információs Rendszer (TeIR) https://www.teir.hu/

Települési Szennyvíz Információs Rendszer (TESZIR) http://www.teszir.hu/

Tokaji Borvidék Hegyközségi Tanácsa http://www.tokajiborvidek.hu/